A

NOVA
ACTA
ERUDITORUM
ANNO
MDCCLXIII.
publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

LIPSIAE

Proſtant apud IO. FRID. GLEDITSCHII et LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romae apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT. ALBRIZZIUM: Bononiae apud LAELIUM della VOLPE: Pariſiis apud BRIASSONUM: Ultraiecti apud IO. BROEDELETUM: Lugduni Batavorum apud SAM. et IOH. LUCHTMANSIOS: et Amſtelodami in SCHREUDERI et MORTIERII iunior. officinis.

MDCCLXIV.

LECTORI.

S.

Tarde ad Te venit Actorum Eruditorum Volumen, quod anno LXIII. prodire oportebat; sed non excusamus hanc tarditatem, propterea quod quas olim remoras accusabamus, eae nos tenuerunt adhuc omnes. Tamen ita res nostras instituemus deinceps, ut non nostram magis tarditatem, quam duritiem suam accusare debeant bonorum Librorum auctores, qui inde a morte Menkenii, quasi ex condicto, nihil ad nos, etsi rogati saepius, mittunt. Nos istam doctorum Virorum erga Actorum Eruditorum Collectores tenacitatem, parum abest quin contemptum interpretemur; quem profecto no-

vata integro paene Seculo, commodo litterarum, opera, meruisse censeri non potest. Fit igitur, ut libri multi, pleni bonae frugis, et quos penitius nosci omnino reipublicae litterariae intererat, aut plane ad nos non veniant, etiamsi nostro aere redimere velimus; aut multorum demum annorum spatio elapso, cum fere exciderunt e memoria hominum. Quae cum ita sint, uti sunt omnino, rogamus viros litterarum amantes, ut sint memores nostri, ut sustentent bona de nobis existimatione studia nostra, atque ita sibi persuadeant, nos, quo tramite coepimus bonarum litterarum augmenta et decora posteritati commendare, in eo hoc alacrius progressuros, quo plures et amicos et faventes Lectores habuerimus. Vale.

No. I.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Januarii Anno MDCCLXIII.

DESCRIPTION DES PIERRES GRAVEES DU feu Baron de STOSCH, etc.

i. e.

GEMMAE SCALPTAE BARONIS STOSCHII, descriptae, et dicatae Eminentissimo Cardinali ALEXANDRO ALBANI, opera et studio Abbatis WINKELMANNI, qui est Eminentiae huic a Bibliotheca.

Florentiae, apud Andream Bonducci MDCCLX. Alphab. 3. plagg. 6. excepta aliquot plagularum praefatione, et tabb. nonnullis aeneis, in 4.

Qui in quocunque disciplinarum genere excellere, et supra mediocritatem sese extollere cupiunt, eos omnia sibi comparare ea, ac diligenter cognoscere oportet, quibus ad interiorem litterarum scientiam pervenire datur. Magnus ille Scaliger, cum ad Historiam, omnibus fere divinarum humanarumque artium praesidiis ornatus accederet, quot ille praeiudicatas opiniones, quot opinionum monstra deturbavit. Est omnium intelligentium consensu, in accurata numorum et sigillorum veterum cognitione, magna ad Scriptores veteres rite interpretandos facultas; omnesque ii praeclaram explicandis iis ope-

ram collocarunt, qui his opibus instructi, interpretes orirentur: in quorum numero facile Graevium atque Spanhemium ponas, quorum postremus Commentariis suis ad Callimachum egregie docuit, quantum in re numaria, ad veteres intelligendos, praesidii sit, quantum suppetiarum.

Exortus est nostris temporibus *Stoschius*, Vir clarissimus atque doctissimus, in Germania natus, eruditus in Italia, et ad miraculum excultus antiquitatis omnis scientia. Hic igitur *Stoschius*, dum viveret, omnem operam laboremque per quadraginta annos integros in eo posuit, ut gemmas lapidesque omnes, in quibus sapiens illa vetustas elegantiae suae vestigia impresserat, colligeret; in eoque quadraginta paene annorum studio eventus ita Summi Viri optatis respondit, ut eius in hoc genere divitiis nullius copiae sint aequiparandae. Tantum enim gemmarum apparatum coëgit, ut, si iis, qui ante eum in re tali elaborarunt, tam amplae contigissent divitiae, multa credamus accuratius disputaturos fuisse. *Christius*, ornamentum quondam litterarum quae ab humanitate appellantur, et rei antiquariae intelligentissimus, Collega olim noster coniunctissimus, in *Dactyliotheca* sua multa quidem egregie disputavit; quid autem praestiturum fuisse putes, si, quemadmodum *Stoschius*, fortunae benignitate, et aliorum liberalitate, bono litterarum adiutus fuisset? Quae penitus erant occlusa abditaque virorum principum Dactyliothecis, ea Stoschio patuerunt omnia; et sane ad tam vastum tamque continuum aedificium, quale est illud Stoschianum, construendum, multa atque abundante materie opus erat. Videbimus deinceps, Stoschium, ad modum sapientis Architecti, in hac re ita esse versatum, ut pauci ei aequiparandi, anteferendus nemo sit.

Capita, ut hoc primo loco afferamus, quae ad Mythologiam Aegyptiorum pertinent, quam et rebus, quae raritate commendantur, et eruditione referta sunt? *Iablonskius*, vir in hoc litterarum genere versatissimus, nihil est comparatus ad *Stoschium*, si divitias numerumque consideres.

res. Tanta in hoc libro doctis hominibus messis proposita est, ut publice profiteamur, librum omnium puncta laturum esse. Hunc igitur laborem, qui excutiendis singulis pagellis subeundus erat, lubentes recepimus, quia persuasum nobis erat, librum eorum studiis, qui in hoc litterarum genere aliquantum profecerunt, mirifice profuturum; et eos etiam, qui ab his litteris alieni sunt, suavitate, utilitate, scribendique generis elegantia invitaturum esse. Atque haec omnia sciant *Winkelmanno* se debere, cuius laudes atque celebritatem, nemo illorum omnium, qui antiquitatis scientia clari sunt, quocunque terrarum in angulo, assecutus est.

Est hoc in omni disciplinarum genere summum, quod certe experientia et aliquo usu cognovimus, ut quaeratur, cur, et quomodo aliquid sit. His quasi terminis universa eruditio circumscripta est. In capite, verbi caussa, quod est de gemmis Etruscis, et Graecis, multae sunt copiosae disputationes, in quibus quaeritur, num scalptura sit operis Etrusci, nec ne? Haec quaestio ita componitur, ut causae semper subiiciantur, et lector quasi in viam ducatur, ut intelligat, quomodo sit in iudicando progrediendum, et quorsum mens intendenda sit: vide *Praefat.* pag. IX. et XIV. Multum, ut ingenue fateamur, lectio libri nobis profuit ad iudicium acuendum, commemorandis caussis et criteriis, quomodo opus Aegyptiacum a Graeco differat, et cur ita differat. Constitutis his praeceptis, multa *la Pluche*, *Iablonski*, aliique attulerunt veterum monumenta, quae male explicata sunt.

Semper hoc in multis libellis recentioribus intelleximus, (in quo nos omnes aequos rerum aestimatores consentientes habituros esse credimus,) eorum auctores, ubi laudant loca veterum, ea vel ex inepta interpretatione vernacula, aut ad summum Franco-Gallica, laudare: sed multum abest, ut iste liber his vulgaribus libellis sit annumerandus, ut potius nobis persuasissimum sit, auctorem veteres cum iudicio critico legisse. Quod ut omnino compara-

 tione,

tione, ita maxime ex iis apparet, quae ad eos illustrandos afferre solet. Locus de *Aegide* Iovis, pag. 40. ubi docet non scutum Iovis esse, lectione dignus est. Quid sit *Trochus* veterum, omnium haud dubie optime explicavit. Sect. XII. pag. 150. de discrimine inter *Peplum* et *Stolam*, de quo inter eos, qui de Re Vestiaria Veterum scripserunt, vehementer disputatum est, ita definit, ut doceat, Peplum iam Homeri temporibus amiclum virginum Graecarum fuisse, siquidem eas ἕλκυσι πέπλυς appellat. conf. Sect. II. num. 39. pag. 11. et pag. 171. Multae gemmae sigillaque rariora afferuntur, quae in nulla unquam collectione apparuerunt, et propter insignem raritatem et antiquitatem cognoscenda sunt. Regum esse dixeris, sumptibus comparandis talibus sufficere, et incredibilis diligentiae tot undique gemmas colligere. Opus enim totam Mythologiam Aegyptiorum, Etruscorum, Graecorum, Romanorumque, eorum caerimonias, ritus, res memorabiles gestas, et signa summorum virorum complectitur. Ut series Historiae atque Mythologiae constaret, Pastae vitreae antiquae, aliaeque recentiores, ad fidem veterum expressae, in subsidium advocandae fuerunt. Illae quidem Pastae, saepius, propter insignem raritatem, ut signa scalpta magni facienda sunt; et sunt in collectione quaedam, quae nusquam inveniuntur: v. c. *Iupiter*, *Nereus*, *Bacchus*, aliae. Sed dicamus aliquid de gemmis, quae novitatis nomine se commendant. Inter deos Aegyptiorum, *Harpocrates*, raso capite apparet: *Iovis Muscarii* signum, quod quale sit antea non constabat, Pasta antiqua expressum exhibet. Qualis sit Cupido κληδῦχος, nemo facile dixerit; eius signum Stoschianae scalpturae exhibent. Inter antiquissimos lapides referendus est is, qui quinque Heroes Thebanos, cum ipsorum nominibus Etrusce scriptis, refert. Porro lapis signatus antiquissimi operis, litteris Etruscis ornatus, in quo Tydei, qui est inter illos quinque Heroas, signum, cum nomine, Etrusce scriptum est.

Signa lapidum non aerae exſcripta ſunt, quod tamen neceſſarium videbatur; ſed huic rei ab auctore ita proviſum eſt, ut quae affert ſigna, ea cum aliis quae iam expreſſa ſunt comparet. Semper laudat antiquiſſima vetuſtatis monumenta, quae aut Romae, aut aliis in locis extant, et ita minore ſumtu lectoris intelligentiam adiuvat. In numis Graecis exprimendis ſemper auctoritatem *Golzii* atque *Begeri* ſequitur, quia in iſtorum operibus numorum ſigna omnium diligentiſſime expreſſa ſunt. In explicandis ſignis numorum gemmarumque, multos conſtat, praeiudicata aliqua opinione captos, turpiſſime ſaepius lapſos eſſe; et interdum vehementer cavendum eſt, ne iudicium praecipitetur, quia tempus Graecis multarum ſymbolicarum imaginum ſignificationes abſtulerat. Ipſe Pauſanias, diligens antiquitatum Graecarum inveſtigator, ingenue fatetur, ſe neſcire, cur Theognetus manu malum granatum et nucem pineam teneret. Hanc etiam prudentiam cum ſumma modeſtia atque humanitate coniunctam in auctore mireris, ita ut non trahere, ſed perſuadere, non cogere, ſed in ſententiam ſuam allicere lectores, argumentis atque illuſtrationibus quaſi in oculos incurrentibus, videatur. Sunt hinc inde verborum Graecorum explicationes quaedam, longius noſtra opinione repetitae; ſed de iis, ut de aliis rebus, deinceps videbimus. Liber omnis octo Claſſibus abſolvitur, quarum priores tres Mythologiam Sacram et Hiſtoricam complectuntur. Dicemus de ſingulis. Exhibet igitur

Prima Claſſis

Lapides Aegyptios, aut ad cultum deorum Aegyptiorum pertinentes, cum quibusdam ſigillis ſcalptis veterum Perſarum.

Sectio I.

Hieroglypha.

Num. 1. Lapis Nephreticus. Fragmentum. Diſtinctus eſt litteris Hieroglyphicis, in quibus extat oculi orbita, quae ſaepius in Obeliſcis conſpicitur. Oculus ſymbolum

 Oſiri-

Osiridis fuit, et providentiam expressit. Aegyptii valvas templorum, oculis summo opere perfectis ornare solebant, propterea quod deum omnia videre constaret. Deus totus visus, ait Plinius.

Num. 2. Lapis Lazuli figura Scarabaei, oculus cum superciliis, et infra oculum ala *avis Numidicae* dictae, suspensa cum manu conspicitur, quae ex orbita oculi eminet. Clemens Alexandrinus docet, alam velocitatem et celeres ingenii motus indicare; manus autem hoc loco actionem mentis, quam Philosophi Perceptionem vocant, exprimit.

Num. 7. Cornalinus ustus; figura Scarabaei. Apparent litterae Hieroglyphi caecum Sphynge barbata. Talis Sphynx conspicitur in tabula Isiaca, et in Kircheri Oedipo. Poeta Philemon, qui apud *Athenaeum* Dipnos. XIV. pag. 39. de Sphynge mascula loquitur, de illa barbata fortasse cogitavit. Litterae hieroglyphicae, quae in hac gemma, et in quinque aliis, quae deinceps commemorantur, apparent, nuspiam conspiciuntur.

Num. 34. Pasta vitrea. Sphynx velata, recubans ore mustelae, caudam mordens, delphine in superiore parte expresso. Sphynx fere semper Nili symbolum fuit, et inde fit probabile, mustelam magnum illum animalculorum numerum exprimere, quae in limo istius fluvii nascebantur, quarum quaedam, auctoritate veterum, perfectioni vicinae, velut seminatae apparebant.

Sectio II.

Isis et Osiris.

Num. 39. Pasta antiqua: templum Isidis cum clypeo huius deae in fronte. Apparet in frontispicio Globus, et alae cum duobus serpentibus prominentibus. Aelianus Hist. Anim. X, 23. ait, Aegyptios porticuum frontispicia plumis ornasse; locus fortasse de his alis intelligendus est.

Num. 61. Chalcedonius: Isis stans, circumdata circulo, radiis solis distincto, qui ad utrasque eius manus descendit. In latere leguntur litterae hieroglyphicae, quae per mediam

diam

diam gemmam eunt. Circulus haud dubie plenilunium, et Isis Lunam refert. Caeterum, circulum aliquis etiam limbum exiſtimare poſſit. Scalptura ipſa non eſt inferior imperio Imperatorum Romanorum, quia in clypeo Claudii eiusmodi circulus conſpicitur.

Num. 63. Cornalina. Iſis ſedens, ulnis filium Horum tenens. In lapide hoc inprimis notandum eſt, Iſidem geſtum habere ingerentis digitum in os Hori, cum in aliis gemmis lactentis ſpeciem exhibeat.

Num. 78. Paſta antiqua. Vas cum plantá, cuius caulis ab utraque parte tribus ramis ornatus eſt. Haec planta imaginem magni illius Candelabri in templo Hierosolymitano refert. Planta Loti fere ſpeciem habet, et fortaſſe Candelabrum Hieroſolymitanum exemplum eſt talis Candelabri; quia candelabra, quae Aegyptii diis ponebant, vel ſex aut pluribus ſcapis ornata erant. Hoc quidem non dixerimus. Ea opinio, Deum exempla cultus, quem Iſraelitis praeſcripſerat, ab Aegyptiis ſumſiſſe, fuit quidem ornata a *Marshamo* et *Spencero*, ſed exploſa a *Pfaffio*. Nam profecto in omnibus rebus, argumenta quae a ſimilitudine rerum ducuntur, non magni ſunt ponderis.

Sectio III.
Harpocrates.

Num. 81. Agath-Onygius. Clypeus Harpocratis, reticula circumdati: *Perſea* quem dicunt, in capite et in pectore globum gerit, equo bini ſerpentes extant. Caput raſum habet, parva capillorum particula pone aurem dextram et circo excepta, qui per humeros deſcendit. Hoc propterea tenendum eſt, quia iſte deus nuſquam raſus conſpicitur. Secerdotes quidem Aegyptiorum, capite, totoque corpore raſi fuerunt; ſed nemo unquam talem Harpocratem vidit. Macrobius ait, Aegyptios ſolem capite a ſiniſtra parte raſo pinxiſſe: quod egregie cum gemma hac quadrat. Locus iſte Macrobii *Iablonskium* fugiebat.

Sectio

Sectio IV.

Anubis et Canopus.

Num. 106. Cornalinus. Anubis Caduceum ſiniſtra, et palmam dextra tenens. In nullo antiquo monumento Aegyptiaco Anubis cum Caduceo conſpicitur.

Num. 112. Chalcedonius. Anubis rectus dextra fulmen vibrans, et ſiniſtra ſceptrum tenens. Fulmen eſt operis Graeci, et ei a Romanis datum eſt. Nam Aegyptii ſemper coelo ſereno gaudent, neque fulmina vident, neque tonitrua audiunt.

Num. 127. Sigillum e lapide Chalcedonio. Sacerdos Perſa mactans ad aram victam, quae cervae figuram habet, et in ipſa ara haſta proiecta conſpicitur. Non contenderim, Perſas haſtis divinum cultum, ut antiquiſſimos Graecos, Scythas, et Germanos tribuiſſe: cultrum fortaſſe exprimit, quo in mactandis hoſtiis ſacerdotes utebantur. Hoc autem affirmarim, haſtam et ipſum ſigillum eſſe antiquiſſimum, et Perſicum; quia ſigna Perſarum nunquam nuda, ſed ſemper veſtita conſpiciuntur: nam nuditas apud eos mali ominis habebatur.

Claſſis Secunda

Complectitur Mythologiam Sacram, aut Hiſtoriam deorum Graecorum, Etruſcorum, Romanorum, cultum et cerimonias ſacras.

Sectio I.

Saturnus.

Num. 3. Paſta vitrea. Terna Saturni capita velata, cum falce. Conſtat apud omnes, in ſacris Saturni capite nudo uſos eſſe, quod quidem velum illud, quod in vertice eius capitis nutat, indigitare videtur. Quia dies feſti, quibus Romani Saturnum colerent, laeti et hilares erant, ſacra ei capite nudo faciebant. Ceterum, neque Iupiter, neque alii dii, ita ut Saturnus, velati conſpiciuntur.

Sectio

Sectio II.

Cybele, Provinciae, Urbes.

Num. 17. Cornalinus. Leo, et fub eo pileus Phrygius, fupra eum par Crotalorum.

Num. 18. Agath-Onygius. Sacerdos Cybeles aut *Attis* ipfe ex adverfo ftatuae huius deae fub figura termini. Falcem manu tenet, quod eum exfectum effe notat. Quamvis enim facerdotes Cybeles fibimet ipfis virilitatem lapide Samio exfecarent; hoc loco tamen aliquo inftrumento opus erat, ad iudicandam mutilationem illam. Ceterum, in aliis etiam monumentis Sacerdotes Cybeles falcibus armati apparent.

Num. 24. Pafta vitrea. Urbs Antiochia fedens, pedibus calcans fluvium Orontem, qui cubantis fpeciem habet. A dextra parte ornata eft figura quaedam, a finiftra comitante fortuna cum cornu copiae

Sectio III.

Iupiter, et Attributa eius vulgaria.

§. 1. *Attributa eius.*

Num. 39. Pafta antiqua, duplicata fcalptura. In altero latere Iovem fedentem, et fulmen dextra, finiftra fceptrum tenentem, cum aquila ad pedes eius, videre eft: alterum latus leonem radiis diftinctum, faucibus fulmen portantem, exhibet.

Num. 42. Cornalinus. Binae Iovis fedentis imagines, capite medio adumbrato: In margine fcriptae funt litterae MVH. Sunt fortaffe Ioves, qui in Arcadia, diverfis parentibus, Aethere nimirum et Coelo, nati perhibentur.

§. II. *Iupiter Axur.*

Num. 48. Pafta vitrea, cum nomine Scalptoris NEICOY. Iupiter imberbis rectus cum aquila, qui eam contuetur: fulmen dextra tenet, et brachium Aegide, hoc eft pelle caprae Amalthaeae, ad modum cefti involutum eft. Inde intelligitur, Iovis Aegidem non fcutum, fad pellem effe.

Haec opinio pasta hac mire iuvatur, propterea quod scutum inversum praeter Aegidem expressum habet.

§. IV. *Iupiter Serapis.*

Num. 55. Sardonyx bicolor. Serapis caput radiis distinctum, cum cornubus Iovis Ammonis.

Num. 59. Pasta vitrea. Caput Serapis pedi subiectum. Omnes istae scalpturae sunt recentiores, neque antiqui operis Aegyptiaci, quia, auctore Macrobio, cultus huius dei, cuius signum, qui erant origine Aegyptii, in templis suis nunquam dedicarunt, a Ptolemaeis inductus est.

Num. 64. Lapis Lazuli. Iupiter Serapis throno sedens in Cymba papyraeea, in cuius prora et puppi Isidis clypeus conspicitur. Ab altera parte throni nisus, et ab altera Harpocrates, in margine hae litterae leguntur: ΑΛΔΑ ΒΑΙΜ. In aversa lapidis parte titulus apparet.

§. V. *Iupiter Ammon.*

Num. 73. Pasta vitrea. Caput Iovis Ammonis ad modum Dianae capitis lunula ornatum. Quamvis Dactyliotheca magnam habeat signorum in gemmis copiam; tamen haec est unica gemma, in qua Iupiter ita expressus conspicitur.

§. VI. *Iupiter Apomyos s. Muscarius.*

Num. 77. Pasta antiqua. Iovis caput sub specie Muscae. Ala utraque barbam dei, corpus vultum efficit, et supra frontem caput muscae binis oculis suis conspicitur.

§. VII. *Iupiter cum Attributis peculiaribus.*

Num. 79. Pasta vitrea. Figura barbata, tunica talari amicta, modium in capite, sinistra cornu copiae, dextra pateram cum papilione tenens. Est Iovis signum, quem *Exsuperantissimum*, ficto vocabulo, ad exprimendam vim, Graeci παννπέρτατον appellabant. Papilio animae Symbolum fuit. Lectoribus explicationem relinquimus.

Num. 87. Chalcedonius. Iupiter rectus manu dextra testudinem, et sinistra sceptrum tenens, aquila ad pedes sedente.

dente. Testudo Peloponnesi signum fuit, et ubi istum Iovem fortasse peculiaribus sacris coluerunt.

§. IX. *Bellum Iovis, deorumque, cum Titanibus.*

Num. 122. Sardius. Fragmentum. Minerva et Hercules contra Titanes pugnantes. In Scuto deae equus expressus est, quem Pegasum existimamus, qui aliquoties in eius Galea conspicitur. Scalptor de industria Medusae caput omisit, ne Anachronismum committeret.

§. X. *Iuno.*

Num. 128. Pasta antiqua. Caput Iunonis ad modum Vestae velatum. Talis Iuno Romae caelata cum velo existit. Velum vulgo aerem significare contendunt.

Num. 133. Iaspis ruber. Iupiter et Iuno recti. Iuno velo stellis obsito circumfusa est. Stella Iunonis et Veneris φωσφόρος dicta est.

Amores Iovis.

1. *Semele.*

Num. 135. Pasta antiqua. Iupiter divino suo splendore et maiestate omni indutus, fulmine armatus, et alis passis instructus. Semelen, quae est ad pedes eius, amplexibus suis tenet. Pastam, propter Iovis figuram Etruscam crediderim, quamvis Semeles species ita expressa sit, ut Graeca haberi queat. Ceterum raritate se singulari commendat, vel si argumentum, vel si artem consideres.

2. *Europe.*

Num. 158. Cornalinus. Fragmentum. Iupiter in taurum mutatus, Europam rapiens. Opus est summo artificio elaboratum. Vestis Europes expressa est ita, ut eam Theocritus descripsit:

> Κολπώθη δέ ὤμοισι πέπλος βαθὸς Εὐρωπείης
> Ἱςίον οἷα τε νηὸς ἐλαφρίζεσκε δε κουρήν.

3. *Io.*

Num. 161. Pasta vitrea. Mercurius caput Argus abscindens.

ſcindens. Io in vaccam mutata ſub arbore, in cuius ramo Pavo ſedet.

Sectio IV.

Minerva.

Num. 197. *Sarda.* Minerva ſalutaris gradiens praeeunte ſerpente. Hoc ſingulare in ſigillo animadvertimus, eam quodam quaſi Parazonio cinctam eſſe, cuius vinculum Scuto, quod humeris haeret, tectum eſt. Ceterum Bellona et Minerva facile confundi poſſunt; et niſi huic noſtrae ſerpens additus eſſet, eam ipſe Bellonam crederem.

Sectio V.

Ceres.

Num. 223. Iaſpis viridis. Clypeus Cereris, quae aut modium, aut ciſtam myſticam in capite gerit. Clypeus in templo duplicibus columnis ſuſpenſus eſt, et in utraque templi parte ſpica expreſſa.

Num. 231. Amethyſtus. Ceres equum Arionem, quem Neptuno peperit, freno tenet; ſub equo ſerpens ſcalptus eſt. Haec fabula Cereri nomen Erinnyos dedit, et ſub hoc nomine culta fuit.

Num. 237. Paſta antiqua. Ceres cum cornu copiae et ſpicis, ſedens in curru cui Elephanti duo iuncti ſunt, in quorum dorſis minuſculae quaedam figurae conſpiciuntur. Nemo unquam auctoritate veterum monumentorum docere potuit, alios deos, praeter Bacchum, curru Elephante iuncto vehi; quare equidem non abnuerim, Cererem hoc loco eſſe uxorem cuiusdam Imperatoris, in numerum deorum relatam.

Sectio VI.

Diana.

Num. 285. Paſta antiqua. Caput Dianae, cum arcu et pharetra in humeris, et in capite caput cervi. Cervus interdum ſolus Dianae eſt ſymbolum. Habet capillos in vertice capitis in nodum (gr. κόρυμβος) tortos, quae virginum

erat

erat consuetudo. Victoria et Diana solae, ita compositis capillis, propter perpetuam virginitatem, usae sunt.

Sectio VII.

Pluto.

Num. 356. Cornalinus. Mulier, stola induta, currens passis capillis, et manu sica armata; Furiam crediderim: non negarim, figuram etiam quadrare in Hecaten, sed ea semper cum diademate, nunquam vero passis capillis exprimitur.

Sectio. VIII.

Mercurius.

Num. 365. Cornalinus rutilans et candidus. Caput Mercurii cum Petaso. Scalptura est diligenter perfecta, et istud caput est inter pulcherrima Antiquitatis, quae ad nostra tempora venerunt.

Num. 393. Cornalinus. Mercurius sedens inter arietem et Scorpionem. Scorpionem Macrobius existimat vim Solis exprimere, et Mercurium esse quasi deum Solis: si hoc sumimus, patet, Scorpionem ei eandem ob causam adiunctum esse.

Num. 405. Cornalinus. Mercurius galeatus, dextra caduceum, et sinistra cornu copiae tenens, dextro pede nititur globo: ante *Harpa*, et post eum Scutum conspicitur. Mercurii signum cum cornu copiae rarius occurrit; sed antiquitas omnibus diis cornua copiae dare solebat.

Num. 406. Cornalinus, figura Scarabaei. Mercurius pedibus alatis, dextra gladium incurvum ad modum falculae gerens, brachio sinistro argenti fascem tenere videtur. Eadem manu tenet Argus caput amputatum, de quo, ut et de ense sanguis stillat. In margine leguntur hae litterae Etruscae ᗡƎΘƎИ· Qui litteras Etruscas ministra Hebr. lingua explicare volunt, legunt כדר (nam sic, loco כדר, quod haud dubie est sphalma typographicum, scribendum est,) votum.

Num. 413. Cornalinus, expressus ad Scarabaeum. Scalptura est operis Etrusci. Mercurius manu dextra Caduceum,

ceum, ſiniſtra animam Proſerpinae portat: in dextro humero teſtudinem et Petaſum, qui formam teſtudinis habet, gerit.

Attributa Mercurii.

Num. 424. Cornalinus. Pes alatus et clava. Mihi videntur ſignificare vota Mercurio et Iovi communia.

Sectio IX.

Neptunus.

Num. 477. Paſta vitrea. Deus Portumnus, grandibus alis, velo, et levi ſtola inſtructus, quae per dorſum inter brachia defluit, ut eum nantem adiuvet: ita expreſſus eſt, ut nixus Delphine, aqua, leviter eam radens, incedere videatur.

Num. 479. Paſta antiqua. Opus Etruſcum. Scylla duplex. Caput et pectus femineum habet, reliquo corpore in piſcem abeunte, cum capite canino, quod e lumbis eminet. Haec Scylla omnibus illecebris ad illiciendos praeternavigantes inſtructa eſt, et, iudice Maffeo, omnes Scyllae operis Etruſci eleganter et delicate expreſſae ſunt.

Sectio X.

Venus.

Num 576. *Heliotropium.* Venus Phoenicia, *Aſtarte* cognominata, in capite *Perſea* gerens. Praecedit eam Amor, arcu intenſo, alio Cupidine ſequente. Haec Venus diverſimode exprimitur, ſed rariſſime ita, ut *Perſea* in capite habeat.

Num. 579. Cornalinus. Venus popularis, quae capro, quem demulcet, vehitur. Graeci eam ἐπιτραγίαν appellant.

Vulcanus.

Num. 597. Sardius. Opus Etruſcum. Vulcanus ſedens, qui ſcutum conflat, quod fere ad ſimilitudinem eorum, quae in numis Thebanis conſpiciuntur, accedit. Iuvenis eſt et imberbis, quia Etruſci Vulcanum ita effingere ſolebant.

Num.

Num. 607. Sardius. Vulcanus arma Aeneae cudit, Veneris precibus commotus, quae iuxta eum ſtat, cum Cupidine in baſi, qui ignem inflat. Contra Vulcanum exaratus conſpicitur Iupiter cum Aquila adverſa, arae rotundae inſidens. Pater deum caput manu ſuſtinet, quaſi volvens aliquid diligenter animo. Pone eum Iuno, et ad latus Apollo, lyro nixus apparet, poſt Apollinem Mercurius averſus, Caduceum tenens, ſcalptus eſt. Ab altera parte Venus recta, Minerva et Iuno altercantes conſpiciuntur. Haec gemma, tum propter operis excellentam elegantiam, tum propter magnitudinem et pulcritudinem, notanda eſt.

Sectio XI.

Cupido.

Num. 730. Sardius. Cupido, victor Herculis, clavam et ſpolium leonis iactat: dextra manu claves ferre videtur. Claves antiquitas diverſis diis tribuit. Minerva, et Hecate triformis, ſemper iis utuntur. Orpheus, vel potius auctor carminum, quae ſub eius nomine circumferuntur, Cupidinem ita deſcribit:

Κληῖδας ἔχοντα, αἰθέρος, Ουρανȣ
Πόντȣ, Χθονός.

Num. 753. Paſta antiqua. Amor erectus, Delphine tanquam navi vectus, utraque manu velum vento colligendo tenet. Sigillum eſt inſtar Commentarii graeci vocabuli ἐρωτοπλοεῖν, in *amoris pelago navigare*, quod legitur in quodam epigrammate Graeco. Ovidius fortaſſe de ea re cogitabat, in illo:

Si quis amat, quod amare iuvat, feliciter ardens
Gaudeat, et vento naviget ille ſuo.

Sectio XII.

Pſyche.

Num. 888. Cornalinus. Cupido Pſychen mutatam in papilionem cremat. Fuit hoc ſymbolum immortalitatis animae, quam, ut ignem, coeleſtem exiſtimarunt.

Num.

Num. 907. Carchedonius. Papilio flori insidens. Si florem rosam esse aliquis contenderit, symbolum est summae pulcritudinis hominis, in flore aetatis mortui. Rosarum pulchritudo symbolum mortis vitaeque brevissimae fuit.

Sectio XIII.

Mars.

Num. 943. Pasta vitrea. Opus Etruscum. Miles armatus erectus, clypeum brachio dextro, hastam manu dextra gerit, gladio in dextro latere haerente. Videndum, an Etrusci gladios ita cinxerint. Iosephus, vel alius scriptor tradit, equites Romanos in obsidione Hierosolymitana gladios dextro latere gessisse.

Num. 973. *Iaspis canus.* Miles in equum escendens, nisus pede fibula, quae in hastae inferióre parte infixa est. Veteres constat stapiis non usos esse. Ceterum haec gemma explicat difficilem locum Xenoph. de Equitatu Cap. VII.

Arma Martis.

Num. 1015. Sardius. Galea. Veteres Scalptores optimi nunquam galeas, quae ad maxillas usque pertinerent, expresserunt, quamvis ex Homero intelligamus, Heroas, qui ad Troiam pugnarant, ita armatos fuisse. Partes galeae, quae maxillas a vi defendunt *παρεῖαι* appellabantur, quod vocabulum a *Lexicographis* non notátum est.

Num. 1061. Cornalinus. Gallus lituo canens, ad militum vigilantiam exprimendam.

Num. 1093. *Pasta antiqua. Fragmentum. Victoria, Minerva, Mars* et *Imperator triumphans* in curru, de quo *Victoria*, lyram et plectrum tenens, descendit. Minerva, quae in curru expressa est, coronam capiti triumphantis suspensam tenet, et *Mars* pedes, scutum brachiis tenens, cum Victoria magno gradu retrocedit; quod docet, gloriam triumphantis summam esse. Victoria cum lyra rarius in gemmis conspicitur.

Sectio XIV.

Apollo.

Num. 1128. *Sardius.* Apollo pedester, lyram eius parva quadam figura sustinente, quae fructus aut tale quid in capite gerit. Non constat inter eruditos, quid ista figura portet. Ego crediderim esse Themidem, quae in patina Ambrosiam habet: Homero enim auctore, Apollini Nectar et Ambrosiam ministrat Themis.

Marsyas.

Num. 1138. *Cornalinus.* Marsyas incurvus adversa fronte, utrisque manibus tibiam tenens, in quibus extremis fasciola conspicitur, quam ego veterum φορβειάς existimarim.

Duodecim Signa Zodiaci.

Num. 1236. *Pasta antiqua.* Lupa inter duodecim signa Zodiaci, lactans Romulum et Remum. Explicatio mihi quidem a cognomine Apollinis λυκογενέτυ repetenda videtur. Λύκη proprie *lucem primam, crepusculum* notat, deinde etiam *lupam.* Λυκάβας est cursus solis anniversarius, et apud Poetas pro anno dicitur. Igitur λυκηγενής est de luce natus. Lupus porro Apollini sacer erat, et Delphis in templo huic deo eius imago posita fuerat.

Musae.

Num. 1253. Pasta vitrea. Exemplar eius est in Dactyliotheca Imperatoris, Florentiae. Melpomene Musa Tragoediae. Tenet manu aliquid, quod ori admovet, et quod crediderim laurum esse, quia existimarunt laurum excitare Enthusiasmum poeticum, unde etiam Poetae δαφνηφάγοι appellantur.

Aesculapius.

Num. 1432. Cornalinus. Figura insidens trunco arboris, dextra serpentem, sinistra baculum tenens. Indicari arbitror portenta et prodigia, quae flexibus serpentum exprimi putabant. Neque Hebraei ab hoc superstitionis ge-

 nere

nere omnino alieni fuiſſe videntur. מְנַחֵשׁ eſt augur, a verbo נָחַשׁ, unde etiam נָחָשׁ derivatur. Vocabulum Gr. *οἰωνὸς* eſt Synon. *τῦ ὄφις*. vide quae auctor pluribus diſputat. Ceterum haec ſententia altius repetita videtur. Suidae teſtimonium, quo auctor nititur, non magni eſt ponderis. Si ſcalptura eſſet recentioris aetatis, exiſtimarem ſignificari *incantatorem*, qui cantu ſerpentes nectit. נְחָשִׁים Hebr. ſunt augures et ſerpentes. Eius rei veſtigia in Pſal. extant. Vocabulum *οἰωνὸς* eſſe ſynonimum *τῦ ὄφις* non eſt mirandum, quia Gr. dracones etiam eo nomine appellarunt.

Sectio XVI.

Hercules.

Num. 1720. *Paſta antiqua.* Hercules ſpolio leonis indutus, altero pede ſubſidens, alterum protendens, telo aves Stymphalides petit. Arcus non formam circuli habet, ſed pluribus incurvaturis diſtinctus eſt.

Num. 1764. *Cornalinus.* Hercules ſtans, ſpolio leonis indutus, clavam dextro brachio ferens, Apollini, qui laurum ſiniſtra tenet, manus iungens: uterque manu ſpicam tenet, et ad pedes Apollinis lyra eius conſpicitur. Eſt fortaſſe ſignum arctiſſimae animorum coniunctionis, quod *confarreatio* ſignum fuit vinculi coniugalis. Explicationem lectoribus nobis acutioribus relinquimus, niſi ſignum in gemma artificis; Romani eſſe ſumamus.

Claſſis Tertia.

Complectens Mythologiam hiſtoricam, tempora fabuloſa, et obſidionem Troiae.

Sectio I.

Num. 52. *Topaſius.* Mulier, laxo velo in capite, ad littus maris expreſſa eſt, cuius undae Terminum Priapi legunt, lauro coronatum hominis caput in mare abiicit. Eſt haud dubie caput Orphei, quem mulieres Thraciae, propter ſui ſexus contemptum, dilacerarunt.

Num. 89. *Paſta antiqua.* Clypeus Amazonis adumbratus,

tus, cuius ſinus adverſus apparet. Capillos ad modum Amazonum in capite modo collectos habet. In ſigillo ſiniſtra mamma omiſſa, dextra expreſſa eſt. Ceterum in aliis gemmis, et in opere caelato, Amazones utrisque mammis inveniuntur.

Sectio II.

Expeditio ſeptem Heroum contra Thebanos.

Num. 172. Cornalinus, ſcalptus ad exemplar Scarabaei. Quinque Heroes, cum nominibus Etruſce ſcriptis. Gemma eſt antiquiſſimum monumentum, ut omnino elegantiae, ita maxime elegantiae ſcalpturae Etruſcae. Magnam illa gemma diſſerendi facultatem praebet, multaque ad Antiquitates pertinentia eius ope illuſtrari poſſunt.

Num. 174. Cornalinus. Tydeus, de ſeptem Heroibus, vulneratus, ſpiculum pedi infixum extrahit, cum nomine Etruſce ſcripto.

Sectio III.

Bellum contra Troianos.

Num. 231. Sarda. Senex barba promiſſa, haſta gladio et clypeo armatus, qui cum iuuene eodem modo armato colloquitur. Eſt forte Neſtor, qui Patroclo perſuadet, ut redeat in bellum contra Troianos.

Num. 265. Iaſpis ruber. Hector de curru ab Achille deturbatus, coram Andromache uxore et rege Priamo, qui de muris certamen contuetur. Andromache palmas in coelum tollit, et Priamus manum Hectori porrigere videtur. Genius Troiae, ſub ſpecie Cybeles, in inferiore parte expreſſus eſt, caput manu ſuſtinens, inſtantem urbis ruinam deplorans.

Num. 297. Paſta antiqua. Miles nudus, galea caput, clypeo brachium dextrum tectus, dextro genu in ara inflexo, gladium lateri intentat. Gronovius ſignum Aiacis eſſe exiſtimat.

Sectio IV.

Reditus Ulyssis.

Num. 357. *Cornalinus.* Ulysses malo alligatus ad audiendos Sirenum concentus, et ad effugiendas earum insidias. Fuere tres sorores, *Leucosia*, *Ligia*, et *Parthenope*. Latera navis circumnatant, et prima tibiis binis, altera lyra, tertia voce, carminis verba praeit.

Num. 362. *Pasta antiqua.* Ulysses cicatrice, qua pes notatus fuit, agnitus ab Eurycleа nutrice, qui ei pedes lavat. Ulysses manu ei signum dat, ne rem enunciet.

Quarta Classis.

Historia Antiqua.

Sectio I.

Historia Persarum et Graecorum.

Num. 47. Pasta vitrea. Caput Sapphus. Sequitur A. in hac re auctoritatem Agostini, quamvis caput Sapphus, quod in numis Lesbiis expressum credunt, non sit cincinnis reticula collectis ad modum Gr. ornatum. Κεκρύφαλον Gr. hoc cincinnorum genus appellaverunt.

Num. 50. Agath-Onychius. Caput Aeschyli calvum, corona pampinea cinctum. Hae enim fuerunt optimae eius Tragoediae, quas inter pocula scripsit.

Num. 51. Pasta antiqua. Aeschylus casu testudinis elisus, admovens plenam ori pateram. De genere mortis inter antiquos non constat. Hoc certum est, neminem dixisse, hanc mortem ei inter pocula obvenisse. Sculptor fortasse et necem, et potandi cupiditatem exprimere voluit.

Sectio II.

Historia Romana.

Num. 168. Agath-Onychius. Quinctius Cincinnatus, pedibus arma induens. Vitam quam rure transigebat, et Senatum eum agrum suum arantem invenisse, expressum videmus spica aristae.

Num.

Num. 171. Pasta antiqua. Quintus Ogulnius, legatus Romanorum Epidaurum missus, ad arcessendum deum Aesculapium, qui legatis se sub specie serpentis obtulit. Iuxta serpentem femina, superiore corporis parte nuda, recubans super urna conspicitur. Coronidem esse existimamus, matrem Aesculapii, ab Apolline interfectam. Supra eam corvus expressus est.

Num. 188. Pasta vitrea. Figura genibus inflexis, quae Heroi lapidum strui insidenti aliquid, quod quale sit non intelligi potest, porrigit. Post figuram est miles pedibus, cuius auriculam Heros tenere videtur. Pertinet fortasse ad veterum Romanorum consuetudinem, qui auriculam eius tenebant, quem testem alicuius rei esse vellent. Graeci appellant *ἐκψαύειν τῶν ὤτων*. vid. Lipf. ad *Tacit.* Ann. I. p. 9.

Num. 237. Cornalinus. Femina stolata, sub arbore sedens, ramum dextra tenens, caput ad modum hominis diligenter meditantis sinistra sustinet. Contra eam terminus Priapi in Aedicula duabus basibus seu aris deinceps positis conspicitur. In aversa lapidis parte septem Priapi in orbem, in cuius centro limax apparet, ducti, cum septem litteris diverse positis conspiciuntur, quae verbum *Invicta* efficiunt. Pertinet fortasse ad locum *Iuven.* Sat. VI, v. 129.

Et lassata viris necdum satiata recessit.

Nam limax est symbolum libidinis.

Classis Quinta.

Ludos, Convivia, Vasa, et Annulos symbolicos complectitur.

Ludi.

Num. 1. Sarda. Iuvenis circulum, quem τρόχον appellabant, agitans.

Num. 5. *Hyacinthus.* Vas, iuxta quod Trochus tribus annulis distinctus, qui in orbem circumeunt: in parte aversa palma expressa est. Quinque sunt in hac collectione scalpturae, quae omnium optime docent, qualis veterum Trochus fuerit. *Trochus* fuit circulus aeneus, lusus puerorum.

iunctis dextris manibus; femina tres spicas sinistra tenet. Hi duo lapides haud dubie *Confarreationem* Romanorum exprimunt, per quam uxor conveniebat in manum mariti. *Farreum*, auctore Festo, fuit *genus libi ex farre factum*.

Classis Sexta.

Naves, et Res navalis Veterum.

Num. 3. *Cornalinus*. Scapha sub specie Delphinis. Extremae eius fauces rostrum navis, sinciput proram, corpus carinam, et cauda puppim cum tribus remigibus et gubernaculo constituunt. In prora est lepus, proiecto ad currendum corpore, et inter remiges vertagus effuse currens. In cauda Delphinis aliud animal quadrupes, sedens in pedibus posterioribus, expressum est. Lapis haud dubie est Symbolum inventae navigationis.

Classis Septima.

Animalia.

Num. 56. Cornalinus. Porcus, sub quo cernitur clava Herculis, ante eum Gallus rostro spicam tenens, et post eum Caduceus expressus est. Explicatio gemmae incerta est.

Insecta.

Num. 144. Pasta antiqua, ad modum Sardae. Locustae duae, quarum altera tibia canit, altera tympanum pulsat. Inter eas arbor in vase quodam apparet.

Num. 147. Pasta antiqua. Locusta in curru, cui duae vulpes iunctae sunt.

Classis Octava.

Abraxas, Sigilla cum Characteribus Orientalibus, et Scalpturis recentioribus.

Sectio III.

Sigilla scalpta recentiora.

Num. 89. *Cornalinus*. Signum Caii Marii, cuius exemplar, Cornalino inscriptum vetus, est in Dactyliotheca Arundeliana, expressum a Constantio Bossu.

Num.

Num. 106. Sarda. Signum L. Sullae expressum a Borghigiano Florentino.

Haec fere sunt, quae ex istis divitiis annotanda putavimus. Fortasse multa omisimus, quae afferre debebamus; sed difficile est eligere in magna et pulchra propositarum rerum copia: nam non inopia, sed copia laboravimus. Subnexus est libro, quasi Coronidis loco, Catalogus *Mapparum Geographicarum*, et *Delineationum*, quas Stoschius in Batavis, adiuvante *Fagello*, collegit, in quibus multa sunt rara et cognitione omnino digna. Iste enim *Fagellus*, qua pollebat in Batavis auctoritate, Stoschio mappas geographicas terrae *Batavorum* et coloniarum exterarum, cum *Chartis Iaponiae* et *Chinensium* Imperii subministravit. Reliquas Chartas ipse Stoschius in itineribus suis collegit; alio vero etiam ab iis ei missae sunt, qui Dactyliothecam eius viderant. Atlas ipse *Blaviano* tanquam fundamento nititur, quae semper *Chartas universales* diversorum Auctorum, servato annorum quibus exscriptae sunt serie, praecedunt. Tum vero has excipiunt Mappae Provinciarum Generales et Particulares Urbium territorii, quibus subtextae sunt Delineationes urbium, Monasteriorum celebrium, Castellorum, et Villarum notatu dignissimarum, quibus omnibus adduntur Delineationes proeliorum, et oppugnationum, rerum et actionum solennium descriptiones et caerimoniae singulares.

Geschichte der adelichen Geschlechter in der freyen Reichs-Stadt Augsburg.

h. e.

HISTORIA PATRICIORUM S. R. I. LIBERAE Civ. Augustanae, Auctore PAULLO DE STETTEN, *iun.*

Augustae Vindelicorum 1762. impensis Haidii: Alphab. 2. plagg. 10. in 4.

Quamvis iam dudum doctissimi viri, *Strube, Scheid, Kopp, Riccius, Plennoies, Estor, Glafey, Cramer*, alii, in origine Nobilitatis Germaniae, et superioris, et inferioris, eruenda, in differentia, fatis, iuribus, atque praerogativis illustrandis, multam operam atque industriam collocaverunt: tamen hoc ipsum de Nobilitate Germanica argumentum non ita pertractatum atque absolutum adhuc est, ut nihil plane dubitationis superesse videatur. Multo vero maioribus dubitationibus origo Patriciorum in Germania subiecta est, et huius praestantissimi argumenti pertractatio, (ita ut iura, praerogativas, et differentiam eorum a reliqua Nobilitate clare ac distincte intelligas,) a nonnullis iam quidem data opera exposita, v. g. a *Philippo Iacobo Hallero ab Hallerstein*, in dissertatione de *Patriciis urbium Germanicarum*, Regiomonti A. MDCLXXXIV. habita: maiori illustratione atque explicatione omnino indiget. Cum igitur Vir generosissimus, Patricius Augustanus, Dominus *de Stetten*, in enarranda historia Patriciorum civitatis Augustae Vindelicorum praecipue occupatus, hoc ipsum argumentum recte pertractare non potuerit, nisi in universum quaedam dissereret de ortu et progressu Patriciorum in Germania: videamus, an argumento gravissimo, et ex cuius diligenter et recte instituta explicatione ipsa veluti quaedam utilitas in universam Iurisprudentiam publicam Germaniae redundatura sit, satisfecerit.

In universum in illustratione huius argumenti ita versatus est Auctor doctissimus, ut librum in XX. Segmenta divideret, et Segmento I. indicato communi Patriciorum ortu, in reliquis deinceps historiam Patriciorum liberae civitatis Augustae Vindelicorum enarraret. Huic ipsi enarrationi ut maiorem conciliaret fidem, Diplomata XCIV, quae in tabulario publico (Archivum vocant) civitatis Aug. Vindel. asservantur, ac benevole cum Auctore communicata sunt, adiecit. Horum Diplomatum indicem confecit Auctor, et addidit libro, igitur commemoratione eorum

tempus

tempus perdere ac operam nolumus: hoc vero monere necesse est, illa omnia Diplomata pertinere vel ad iura Patriciorum civitatis Aug. Vindel. augenda, stabilienda, minuenda; vel ad rempublicam ipsam civitatis; vel denique ad rem domesticam et privatam Patriciorum conditionem. Inter haec Diplomata eminent, et notatione atque commemoratione digna esse videntur: Diploma X, quod continet praecipuas conditiones pacis a. MCCLXX inter Ludovicum Ducem Bavariae, Episcopum Augustensem, Hartmannum Marchionem Burgaviensem, et civitatem Augustam Vindelicorum sancitae: porro Diploma XIII, in quo praecipuae quaedam leges enarrantur, ex quibus forma antiquissima reipublicae civitatis A. V. et iura civium illustrantur: deinde Diploma LXIII, quod est mandatum Friderici III. Imperatoris anni MCCCCLXVI. Principibus I. R. G. datum, ut civitati succurrant auxilio contra *Iacobum* de *Argon*, et alios, qui securitatem civitatis turbaverant: denique Diploma LXXVII, hoc est, litterae Reversales Georgii a *Stetten* anni MDXXIV. cum reciperetur in societatem Foederis Suevici. Ex his, quae in universum et breviter de consilio Auctoris, et oeconomia operis diximus, facili negotio lectores colligere poterunt, primum segmentum, quod publicam Iurisprudentiam Germaniae illustrat, et Historiae medii aevi aliqua parte lucem affundit, inprimis diligenter excutiendum esse: in argumentis reliquorum segmentorum deinde indicandis, nulla copiosa oratione, cum in historia singulari enarranda versentur, uti, ipsius rei pertractatae natura postulabit. Segmentum primum igitur, quod §§. XXIII. continet, originem, conditionem, iura Patriciorum antiquissimis temporibus, exponit, pariterque docet, iisdem praerogativis usos fuisse patricios, quae nobilibus agrariis concessae fuerant.

Constat inter omnes (§. I.), antiquissimam florentissimamque civitatem Augustam Vindelicorum, a quibusdam viris, qui ius hereditarium honorum in republica publicorum obtinuerunt, et inde ad posteros transtulerunt; admi-

nistratam fuisse. Illi viri, ut maiori praerogativa prae caeteris civibus uterentur, primum nominati sunt familiae (Geschlechter), deinde, ob similitudinem; ut Auctor sibi persuadet, quae illis intercederet cum patriciis Romanorum tempore liberae reipublicae, nomen patriciorum acceperunt. Haec tamen denominatio a patriciis Romanorum deducta, et iam ab aliis indicata, tam tenui similitudine, et levi coniectura nititur, ut eam iam satis reiectam fuisse existimemus. In §. II. deinde conditio civitatis Augustae Vindelicorum, cum colonia Romanorum esset, enarratur; quae repetere nolumus, cum ea, quae iam ab aliis satis dicta sunt, ab Auctore commemorata fuerint. Coniectura vero, quam protulit, de republica a civibus ipsis administrata, profecto non indigemus; inprimis cum huic coniecturae confirmandae et aliis opus esse videatur.

Divisio porro (§. III.) apud Francos in nobiles, ingenuos, et servos, ostenditur, atque illorum differentia indicatur. Inde (§. IV.) A. ait: In hos ordines divisi erant Franci, cum Sueviam occuparent, et facile colligi potest, eandem divisionem inter cives Sueviae obtinuisse. Cum igitur, pergit, urbs A. V. iterum condita, et munimentis cincta fuerit; (hoc vero tempore nullam urbem a servis inhabitatam esse constat): sequitur omnino, primos incolas urbis A. V. fuisse ingenuos iisdemque iuribus usos fuisse, quae illis concessa fuerant ingenuis, qui agros inhabitarent, neque domicilium in urbem transferre vellent. His loco fundamenti rei demonstrandae veluti positis, A. conditionem ingenuorum civitatis A. V. (§. V.) exponit. Mutationes paulo post enarrat, quas ex sua sententia post tempora Imperatorum Carolingicorum illi ingenui experti sunt. Videamus illas, et ipsa verba Auctoris commemoremus, ut ab omni studio partium alieni, nihil veritati detrahere videamur. En verba Auctoris: *Post tempora Carolingica nominabantur ingenui milites, propterea quod in exercitu Germanorum tantummodo ingenui militarent, qui fortitudine in bellis demonstrata, ad summas dignitates et honores pervenirent. His fortissimis militibus*

bus loco stipendii beneficia concedebantur ab Imperatoribus. Miramur profecto, generosissimum Auctorem ignorare, iam tempore Imperatorum Carolingicorum ingenuos in Capitularibus regum Francorum nominari milites; porro ignorare, quod iam eo tempore omnis penes ingenuos militia fuerit: denique inter omnes constat, iam Carolingico aevo his militibus data fuisse beneficia. Ait porro: hi milites vel *agrarii* erant, qui incolerent villas, vel *Burgenses*, qui habitarent in urbibus. Sub Henrico I. deinceps agrarii in urbes immigraverunt, et ita Patricios exortos fuisse plurimi sibi persuadent. In partes vero huius sententiae discedere dubitat Auctor, et haec tantummodo ad originem Patriciorum in Saxonia repetendam pertinere, ostendit; contra vero Augustam Vindelicorum ante tempora Henrici I. iam dudum inhabitatam ab ingenuis fuisse, ex iis quae paulo ante dicta atque explicata fuerint, satis superque constare arbitratur. Optaremus profecto, ut haec Auctoris de origine Patriciorum in reliqua Germania sententia, copiosiori oratione illustrata, idoneis scriptorum coaevorum testimoniis, et aliis gravioribus argumentis confirmata, atque ab omnibus dubitationibus vindicata fuisset. At enim vero, cum ea, quae §. IV. ab Auctore de prima inhabitatione civitatis A. V. commemorata sunt, nullis testimoniis scriptorum, sed coniecturis nitantur; huic sententiae A. subscribere iure ac merito dubitamus. His expositis ostenditur, hos incolas urbis fuisse milites Burgenses, et deinceps nomen civium atque familiarum accepisse. Inter hos cives alii in bello militabant, alii ministeria praestabant principibus, et episcopis, atque ministeriales nominati sunt. Circa annum MLXX. nomina quaedam Patriciorum civitatis A. V. occurrunt, quae ab Auctore indicata sunt. Saeculo vero decimo tertio, cum libertis ius militandi concederetur, milites agrarii, inprimis ii qui cingulo militari essent donati, equites nominati sunt, et ita etiam cives, hunc honorem adeptos, appellatos fuisse constat.

Inde successu temporis, inprimis crescente multitudine civium, qui ex libertis orti essent, (dicuntur Phalburgeri,) Burgenses nomen patriciorum et familiarum acceperunt. Patricii igitur, sive familiae (§. VI.) sicutr omnis Germaniae inferior nobilitas, originem suam ab ingenuis repetunt. Hi soli cives nominati sunt, et easdem praerogativas ac iura sunt consequuti, quae militibus agrariis concessa fuerant: deinde vero tempore Ottonum Imperatorum I. R. G. ipsam civitatem ab iis fuisse administratam, extra omnem dubitationem positum est. Hanc A. sententiam, ut ab omnibus impugnationibus vindicaret, Diplomate Imperatoris Ludovici Bavari, sive IV, civibus urbis A. V. a. MCCCXVI. dato, confirmavit, et summa capita illius enarravit, pariterque uberiorem explicationem ex historia Diplomatum civitatis A. V. *Herwardi* inedita addidit. Summa huius privilegii haec est: *ut cives Augustenses, qui discreti probantur, et idonei, tamquam alii fideles et ministeriales regni in quovis consistorio Iurisdictionis temporalis valeant sententias sive ius dicere, cum aliis nobilibus et vasallis, contradictione quorundam non obstante.* Ex his verbis *Herwardus* inprimis demonstravit Patriciorum originem civitatis A. V. ab ingenuis esse deducendam. Quamvis vero ob vocem generalem *civium,* in hoc Diplomate occurrentem, dubitatio quaedam exoritur; tamen ea ipsa ab *Herwardo* ita debilitatur, et infirmatur, ut doceat, et variis exemplis illustret, sub voce civium, ex horum temporum conditione, nullos alios, nisi primarios cives, vel familias intelligi posse. Posteaquam (§. VIII.) ex eo privilegio, atque explicatione *Herwardi* A. ostendit, patricios ex ingenuis fuisse ortos, colligit porro, hoc etiam ex eo optime demonstrari posse, siquidem milites agrarii, sive nobiles inferiores, atque patricii, iisdem iuribus ac praerogativis usi fuerint.

Ita Patricii (§. IX.) civitatis A. V. ius militiae habuerunt. Etenim non solum civitatem contra omnes hostium impetus acriter defenderunt, sed etiam, ut ex monumentis historiarum satis constat, in exercitu Imperatorum fortiter

contra

contra hoftes pugnaverunt, quid? illi patricii, qui villas possiderent, ficuti reliqua nobilitas inferior, adverfus eos, a quibus fatis graviter fe fuiffe offenfos fibi perfuaderent, iure manuario ufi funt. Dignitatem porro equeftrem (§. X,) adepti funt. Ita a. MCCCII. multi patricii civitatis A. V. ab Imperatore Adolpho cingulo militari funt donati. Ad Torneamenta admiffi funt, (§. XI.) Feuda confequi poterant (§. XII.), denique Iure infignium (§. XIII.), fepulchrorum, (§. XIV.) et figillorum (§. XV.) ufi funt. Haec omnia nonnullis exemplis ex Hiftoria civitatis A. V. petitis egregie ab Auctore explicantur. Quamquam vero (§ XVI.) Patricii in titulis, atque externa fignificatione honorum, Particulam *De* non adhibuerunt: tamen eorum nobilitatem indubitatam et falvam effe recte colligit Auctor. Beneficia facra patriciis collata funt, (§. XVII.) atque eos in ordines equeftres receptos fuiffe fic demonftratum eft, ut nihil plane dubitationis fupereffe videatur. Ius fententias ferendi, five iudicandi (§. XVIII.) ex privilegio Ludovici Bavari iam a nobis indicato, iis conceffum fuit, et interdum arbitri litis electi funt. De minifteriis eorum, Epifcopis atque principibus exhibitis, quaedam ab A. (§. XIX.) enarrantur, et §. XX. oftenditur, hos patricios in teftimonium rei peractae faepe numero vocatos fuiffe. In fidem rerum peragendarum obfides (§. XXI.) dati funt.

Quod ad coniugia Patriciorum attinet, et illos, ut reliquam nobilitatem, ingenuas duxiffe §. XXII. demonftratur. His omnibus expofitis, ex univerfa hac rerum narratione luculenter A. patere (§. XXIII.) arbitratur, Patricios ad claffem ingenuorum effe referendos. Sectio II. continet §§. V. et in ea antiquiffima hiftoria patriciorum civitatis A. V. usque ad annum MCCCLXVIII. commemoratur. Hanc narrationem, maxima ex parte, non idoneis teftimoniis Scriptorum aut Diplomatibus, fed potius coniecturis niti, A. (§. I.) ingenue fatetur. Summam vero §§. II. III. IV. V, ita ut veritatem a veri fimilitudine bene diftinguamus, Lectoribus indicabimus. Ex Codice legum civitatis A. V. patet, poft tem-

tempora, ut dicunt doctores, Interregni in Germania, duodecim viros civitatem administravisse, sive Senatum constituisse. Hi ex genere militari erant, neque apud alios munere ministerialium fungi poterant. Senatus qualibet hebdomade, die Martis et die Saturni, habitus fuit. Ex hoc Senatu Quatuorviri, die Lunae et Veneris, deliberabant, quaenam res ad Senatum referendae essent, et iis nomen Directorii impositum fuit. Posteris temporibus, nimirum anno MCCCXL. hic numerus Senatorum auctus fuit, ita ut deinde XXIV. viri Senatorum dignitate fungerentur.

In Sectione tertia societates familiarum (Geschlechter Gesellschafften) constitutae, ob tribus a. MCCCLXVIII. exortas, explicantur. Continet illa Sectio §§. V. Summa huius explicationis haec est: a. MCCCLXVIII. tribus (§. I.) seditionem commoverant, Senatusque earum querelis satisfacere cogebatur. Cum vero deinceps (§. II.) multi patricii in tribus reciperentur, factum est, ut illi qui antiquos mores retinerent, hancque receptionem reiicerent, in quasdam societates familiarum coirent. Illae familiae postea (§ III.) conventus suos in Curia ex antiqua consuetudine agebant: cum vero illi, qui in tribubus essent, vario consilio illis conventibus interesse tentarent, constitutione promulgata, familiae iis praesentiam interdixerunt. Quamvis vero (§. IV.) ita iura sua conservassent patricii, tamen multi harum rerum pertaesi, civitatem A. V. reliquerunt, et in aliis terris, inprimis Bavarica, sedem ac domicilium collocaverunt. In §. V. denique huius Sectionis consilium suum, historiae familiarum explicandae, lectoribus indicat Auctor. Sectione IV. igitur, quae §§. XXIII. absolvitur, historia explicatur nonnullarum familiarum, quae ante mutationem in civitate factam vel extinctae sunt, vel hac oblata occasione e civitate discesserunt, vel in tribus cooptatae sunt. In Sectione V. §§. LI. historia earum familiarum, quae receptis tribubus, tamen iura sua et praerogativas conservaverunt, describitur. Sectio sexta, quae §§. XIV. exhibet, enarrat fata familiarum, cum omnis administratio reipublicae in potestate

testate tribuum sita atque posita esset. Sectio VII. §§. III. auctum a. MDXXXVIII. numerum familiarum exponit. Sectio VIII. §§. XXXVIII. Historiam familiarum continet, quae a. MDXXXVIII. receptae fuerunt. Eminet inter reliquas historia familiae *Peutingerianae*, et *Fuggerianae*. Sectio nona, quae §§. IX. absolvitur, describit mutationes reipublicae civitatis A. V. tempore belli Schmalcaldici. Sectio X. fata familiarum post mutatam reipublicae formam, usque ad annum MDCXXVIII. illustrat, simulque incrementa illarum, cooptatis in societatem tribus familiis, explicat. Continet illa Sectio §§. VIII. Sectione undecima, societatem familiarum ab Imperatore Ferdinando II, novis familiis auctam fuisse, §§. III. ostenditur. Harum familiarum historia Sectione duodecima §§. IX. enarratur. Sectio decima tertia fata familiarum ab a. MDCXXIX. usque ad finem anni MDCXXXII. explicat. Exhibet illa §§. III. Illarum familiarum Historiam A. Sectione decima quarta §§. XIV. luculentiori oratione descripsit. Sectione vero decima quinta familiarum fata ab anno MDCXXXV. usque ad finem anni MDCXLVIII. enarrantur. Illarum familiarum historia, quae anno MDCXLIX. receptae fuerunt, Sectione XVI. §§. IV. commemoratur. Sectione XVII. §§. VIII. fata familiarum ab anno MDCXLIX-MDCC. exponuntur, simulque historia trium familiarum, hoc tempore receptarum, familiae *Koch*, de *Rauner*, et de *Hoeslin*, explicatur. Sectione decima octava Historia familiarum ab anno MDCC - MDCCXVII. continuatur, simulque de receptis hoc tempore familiis de *Schnurbein*, de *Schanternell*, et de *Goldbach*, §§. V. sermo instituitur. Sectio XIX. §§. VII. enarrat Rescripta Imperatoris Caroli VI, quibus senatui civitati interdicebatur, ne respublica imposterum a familiis nimis arcta cognatione coniunctis administretur, quoniam summa et salus reipublicae facile ita ad paucorum dominatum trahi posset. Defensionem familiarum, senatusque, exitum item huius rei, diligenter commemoravit Auctor. Sectio ultima (XX.) denique, §§. XI. continet inprimis tria capita: primum nonnulla iura et privilegia,

quae familiis post annum MDCCXXX. ab Imperatore Carolo VI. concessa fuerunt, explicat, secundum explicationem Bullae Benedicti XIV, pontificis summi, exhibet; denique ultimum continet Historiam familiarum de *Münch*, de *Seyda*, de *Pflummern*, de *Rufini*, de *Scheidlin*, de *Kuen*.

Hanc omnem argumentorum tractationem, historiamque rerum gestarum, diligenter cum legerimus, familiis civitatis A. V. de hoc libro ex animo gratulamur. Etenim docte, et accurate omnia, quae ad historiam et fata earum pertinent, ab Auctore generosissimo exposita fuisse, aequi et idonei huius doctrinae iudices certe existimabunt: ita studium historiae patriae, ab Auctore diligenter excultae, indicat iste liber, ut inter praecipuos ex hoc genere librorum iure ac merito referri debeat. Profecto vero optaremus, (quare enim non dicendum sit quid sentiamus, cum neque gratia, mentem nostram, neque invidia occupaverit,) optaremus igitur, ut etiam pulcherrimis scriptorum auctoritatibus, quibus explicata fuit ab Auctore civitatis patriae historia, non vero coniecturis, illustrata fuisset communis origo Patriciorum in Germania.

Quomodocunque ea se res habet, laudi cedit generosissimo Auctori, quod in re tali, quae lectionem multam atque assiduitatem postulat, impendere otium voluerit, et Patriae suae historiam, illustrata Patriciorum dignitate, origine, et fatis, nova luce donare.

D. Joh. Georg Schelhorns Ergötzlichkeiten aus der Kirchen-Historie und Litteratur, 2c.

i. e.

IO. GEORG. SCHELHORNII, D. THEOLOGI Memmingensis, Amoenitates Historiae litterariae et ecclesiasticae. VOL. I. PARS III. et IV.

Vlmae, ex Libraria Bartholomaeorum, 1762.
Alph. 1. plagg. 2. in 8.

Pergimus

Pergimus in exponenda summa Amoenitatum Schelhornianarum, quas nuper merito suo laudavimus, et Partis quidem tertiae itemque quartae primi Voluminis; quae non minore atque duae illae priores, et varietatis et doctrinae lumine illustrantur.

Et caput quidem, quod ordine sequitur, XXXVIII, agit de vita Antonii Brucioli, Itali docti. Vir ille, de quo pauca reperiuntur consignata, erat ortus Florentia, ante finem, ut videtur, seculi decimi quinti. Doctore usus est inprimis Francisco Cattani da Diacceto; factus postmodum membrum Academiae Platonicae Florentinae. Iulio deinde Medicaeo, Cardinali, tandemque Papa Clementis VII. nomine, patriae tyrannidem invadente, noster una cum aliis, Ludov. praesertim Alamanno, eius a pueris amicissimo, in coniurationis suspicionem adductus, fugam capessere coactus est a. 1522; unde Venetias primum, deinde in Galliam secessit. Ibi Maximiliani Sforzae, ducis Milanensis, sibi gratiam conciliavit, a quo et in Germaniam delegatus est. A. 1527. concluso Clemente VII. in patriam rediit; praevalente autem iterum factione Medicaea a. 1529. in carcerem est coniectus, ex quo tandem, propter cleri invidiam, magna cum difficultate liberatus, rursus tamen in exsilium missus est. Videtur inde abiisse Venetias, ibidemque operam suam Gabr. Giolito, in corrigendis libris impressis, praestitisse. Qua in miseria ab Alph. Davalos March. del Vasto, incluto belli duce, magnopere sublevatus est. Mortuus esse non potest ante annum 1556. et quoad vixit, evangelicae veritatis fautorem, ac testem eum non exiguum fuisse, e dictis et scriptis eius lucide apparet. XXXIX. De eiusdem Anton. Brucioli scriptis, imprimis versionibus S. Scripturae, vel per partes, vel integras, in linguam Italicam; et eiusdem Commentationibus in eandem. XL. In binas Melanchthonis epistolas non improbabilis coniectura, quarum altera quendam Micha. Bracchiolum, altera Braccietum memorat: quorum illum Mich. Brucioli, Antonii fratrem, neque alium hunc, esse Auctor

 opina-

opinatur. XLI. De Ulrico Grünsledero, de Vohendraz, martyre Hussita, a. 1420. Ratisbonae crudeliter combusto, exactiora quaedam, fideque maxime digna testimonia. XLII. Sixti IV. Pap. Rom. bulla in favorem Philippi de Letra, Praeceptoris domus S. Antonii Cremiaci; de anno 1475. XLIII. Exemplum litterarum venialium Iulii II. Pap. Rom. pro iis, qui aliquid contulerint ad restitutionem Ecclesiae Cathedralis Constantiensis, anno 1511. igni vastatae; ex origin. XLIV. Hug. Grotii binae e Gallia ad Guil. Schickhardum, Theologum Tubing. humanissimae epistolae, adhuc ineditae; ex origin. XLV. Excerpta quaedam e litteris Io. Ern. a Glauburg, de vero situ montis Tauni a Tacito commemorati; quem ille Taunum contendit esse montem hodie dictum *Feldberg*, in Veteravia situm, distantemque duobus milliariis ab Homburgo oppido. XLVI. Io. Schilteri epistola ad Io. Georg. Graevium; e MSto. XLVII. Binae Io. Mabillonii ad D. Io. Schilterum epistolae. XLVIII. D. Speneri ad Frider. Langium, Medic. Doct. Weselensem, epistola pro Raunero commendatitia; e MSto. XLIX. Auctoris epistola ad Iof. Scheitberger, metallicum Salisburgensem exsulantem, scriptis editis insignem; huiusque ad eam responsio. L. D. Io. Phil. Treuneri epistola ad D. Tauberum, Senat. August. laudans librum Io. Iac. Mülleri de unione mystica; ex orig. LI. Quaedam de bibliotheca Vaticana; speciatim de forma aedificii quo illa continetur, huiusque ornamentis, per Ang. Mar. Quirinum Cardin. aere expressis. Unde hic memorantur Pontifices, praecipui bibliothecae amplificatores, itemque Cardinales Bibliothecarii. In illis sunt Sixtus V. Paulus V. Gregorius XV. Urbanus VIII. qui Palatinam bibliothecam Romam advexit; Alexander VII. Alexander VIII qui 1900. Codices ex bibliotheca Christinae Suec. Reg. selectos Vaticanae addixit, Clemens XI. Clemens XII. Multum etiam per Quirini Cardin. Bibliothecarii munificentiam cepit incrementi. LII. Litterae

terae Clementis XII. Pap. Rom. quibus Cardinali Quirino munus demandatur Bibliothecarii Vaticani. LIII. Dominici Passionei, postmodum Cardinalis, ad Zachar. Conr. ab Uffenbach, Scabinum Francofurtensem, epistola responsoria. LIV. Consultum de Augustae Vindel. aditu Iesuitarum, a Senatu Augustano omni ratione impediendo. LV. Melch. Goldasti ad Io. Kraftium epistola; e vet. MSto. LVI. Io. Petr. Spethii, post apostatae, Ode in laudem Servatoris, ex genere Sapphico. LVII. Mariani Sertorii (i. e. Ant. Reiferi) ad Gottlob. Spitzelium epistola, Posonio missa, de rebus cum Evangelicis in Hungaria actis; ex origin. LVIII. D. Frid. Staphyli, (qui a Protestantium partibus postmodum ad Pontificios transiit,) excusatio et supplicatio ad Imperatorem Ferdinandum, circa decretam legationem sui ad Concilium Tridentinum. Item petitio subsidii ad emtionem alicuius villulae: ex ipsius manuscripto exemplo impressa. LIX. De volumine, quod Auctor possidet, e scriptis Iordani Bruni Nolani: *Spaccio della bestia trionfante*, et: *la Cena de le Ceneri;* per negligentiam bibliopoegi, vitiose compacto, ideoque mutilo; cuius ille vehementer integrationem exoptat. PARS IV. haec habet: LX. De Iohannis Sylvani Athesini vita, fatis, et inconstantia, praesertim in religione profitenda. LXI. Martini V. Pap. Rom. litterae veniales pro iis, qui essent profecturi in bellum contra Hussitas, aut negotium illud promoturi. LXII. Duae Mart. Lutheri ad Hieron. Wellerum epistolae; e vet. MSto. LXIII. Binae Philipp. Melanchthonis epistolae. LXIV. De scripto contra polygamiam rarissimo, cui titulus est: Dialogus, das ist, ein freundtlich Gespräch zweyer Personen, davon, ob es Göttlichem, Natürlichem, Keyserlichem, und Geystlichem Rechte gemesse oder entgegen sei, mehr dann eyn Eeweib zugleich zu haben. Und wo yemant zu diser Zeit solches fürnehme, ob er als eyn unchrist zu verwerffen und zu verdammen sei oder nit. durch Huldrichum Neobullum. 1541. LXV.

Senatus Auguſtani epiſtola ad Wolffg. Muſculum, una cum huius reſponſione; e vet. MSto. LXVI. Expoſitio continuata de Ant. Brucioli ſcriptis, et theologicis et philoſophicis. Ad illa pertinent converſiones librorum Sacri Codicis in linguam Italicam, cum commentationibus; in his autem ſunt dialogi philoſophici, verſiones italicae Operum Ciceronis, et Ariſtotelis; alia. LXVII. Io. Georg. Hermanni, Sacerd. Memming. relatio de eiusdem Brucioli libro cantionum ſacrarum, adhuc inedito, cui titulus eſt: Dell' Amore divino e Criſtiano, opera manuſcritta in verſi Toſcani. Eſt ille argumenti praeſtantiſſimi, maximeque divini, cuius ſpecimen ſit cantio ſequens:

Neſſun' potrebbe, Signor mio, ſapere,
Quanto benigno ſia,
Se la tua bontà pia
Nol faceſſi conoſcere vedere.

Tu, vero fonte d' ogni eterno bene,
L' alma, la mente, e' l cuor illuminaſti,
E al cielo indirizaſti
Dicendomi: confida,
Ch' io t' ho levato dalle infernal pene,
Et voglio eſſer tua guida,
Perche l'anima mia per la tua poſi,
Per cavarti di luoghi tenebroſi.

Et coſi ſe mie orme ſeguirai
Ti condurrano al glorioſo regno,
Eſſendoti ſoſtegno,

Per

Per tutto'l tuo camino,
Tanto ch' al padre eterno in ciel farrai,
Che d'ogni ben divino
Herede ti fara per sempre meco,
Fuggendo il mondo e'l male, che porta seco.

Hor per queste dolcissime parole
Qual core è quel ch' ardendo non si aprissi?
Et se stesso offeristi
Come hostia in sacrificio
Per esser grato à si divina prole
Di tanto beneficio
Di levarlo dal mondo e dal peccato
Et farlo al padre suo eterno grato.

Dunque priego, signore,
Signor benigno et pio,
Vero huomo et vero iddio,
Ch'in te sempre mi tenga acceso il cuore.

LXVIII. De Andr. Fricio Modrevio, Polono nobili, viroque docto, quaedam additamenta ad locum Baylii: Modrevius. LXIX. De bibliotheca Emanuel. Martini, Ecclesiae Alonensis Decani, ab inquisitoribus Hispanis asperrime tractata. LXX. Pii V. Pap. Rom. Breve ad Io. Iacobum, Archiepiscopum Salisburgensem, de concubinatu cleri abolendo. LXXI. Gregorii XIII. de eadem re ad Ferdinandum, Archiducem Austriae; e vet. MSto. LXXII. Litterae Ferdinandi, Archiducis Austriae,

ſtriae, ad Archiepiſcopum Salisburgenſem, de eliminandis concubinis clericorum; e vet. MSto. LXXIII. Alberti Bavariae Ducis litterae ad Archiepiſcopum Salisburgenſem, de concubinatu clericorum; e vet. MSto. LXXIV. Receſſus Salisburgenſis in dieta congregationis, occaſione concubinatus, cleri ibidem habitae d. XIV. Ianuar. anno 1576. e vet. MSto. LXXV. Tres Steph. Baluzii ad Ioan. Schilterum honorificentiſſimae epiſtolae; ex origin. LXXVI. Aliae quatuor Baluzii ad Schilterum epiſtolae; ex origin. LXXVII. Tria mandata electoralia ad Theologos Wittenbergenſes, circa controverſias Socinianas.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCLXIII.

CONCILIA GERMANIAE, QUAE CL. IO. FRIDER. SCHANNAT magna ex parte primum collegit, dein P. IOSEPHUS HARTZHEIM S. I. plurimum auxit, continuavit, notis, digressionibus criticis, Charta et Praefatione chorographicis illustravit. TOMUS IV. de A. MCCXC. ad MCCCC.

Coloniae Augustae Agrippinae MDCCLXI. Alph. 4. duern. in fol.

Cui Operi immortuus est *Hartzhemius* V. Cl. eius nunc Tomum IV. proponimus. Neque hoc Volumine defecit Editor a more eo, quem tenuit in reliquis, ut a nobis animadversum est: igitur nonnisi Indicem chronologicum describimus Conciliorum Germaniae, et Epistolarum ad Concilia pertinentium, quae hic exhibentur; item Supplementi Conciliorum, quae Tomo II. et III. suis annis inferenda sunt. Prolegomena sunt 1) Catalogus Paparum; 2) Series Regum Romanorum, inde ab Adolfo Nassovio usque ad mortem Wenceslai. Quae supplentur Concilia, haec sunt: Anno 916. Altheimensi Concilio duo Canones adduntur: 952. *Augustanae I.* Synodi additamentum: 1035. *Triburiensi II.* Synodo addendus Canon. 1074. *Moguntinus*

nus XLI. Conventus, quomodo inculta terra Rudensheim sit innovanda. 1085. *Moguntini* XLII. Concilii sub Wezelone Archiep. Mogunt. Traditio facta de bonis apud villam Lorcha. 1090. *Moguntinum* XLIII. Concilium sub Ruthardo Archiep. Fundatio Monasterii Cambergensis. 1105. *Synodi V. Quinteleburgensis* mentio. 1107. *Magdeburgense* XI. Concilium Hallae in Quadragesima. Mentio sola. 1120. *Halberstadensis* V. Concilii varians lectio, sub Reinhardo Ep. 1121. *Halberstadensis* VI. Synodi, sub Reinhardo Episc. varia lectio. 1121. *Erfordiae* VI. Concil. Moguntinae Provinciae, inter Praepositum et Canonicos S. Severi lis composita. 1127. *Moguntinus* XLIV. Conventus Dioecesanus, sub Adelberto, lege Synodali definiente, S. Disibodo de locis, ubi creverint fruges, dandam esse decimam. 1132. *In Theodonis Villa* VII. Conventus Episcoporum, de pace inter Ducem Lotharingiae et Ecclesiam S. Deodati restaurata. 1132. *Treverensis* XVII. XXIX. Conventus. Testimoniales de Duce Lotharingiae absoluto sub Alberone Archiep. Treverico. 1141. *Halberstadensis* VII. Synodi sub Rudolpho Episc. ex Originali inspecto editio. 1152. *Treverense* XXX. Concilium Provinciale sub Hellino Archiep. 1160. *Hamburgense* I. Statutum sub Hartwico Bremensi Archiep. de Bremensi Synodo, a Transalbianis Episcopis, Lubecensi, Raceburgensi, Swerinensi, annuatim visenda Hamburgi. 1179. *Lateranensi* III. Generali XI. Concilio addenda actio: de Bertholdo Bremensi electo a Papa et per Concilium reiecto a Consecratione. 1215. *Rigense* I. Concilium, divisio trifaria proventuum Estoniae. 1224. *Rigense* II. Concilium sub Alberto Episc. Renovat Statuta Innocentii III. de anno 1215. 1227. *Moguntina* XLIV. Synodus sub Sifrido Archiep. De bonis Advocatorum. 1230. *Mindensis* Ecclesiae Statuta II. ab Ottone Cardinali Visitatore edita. 1236. *Hildesheimense* XII. Concilium, sub Gerardo, de donatione militis de Gandersheim facta S. Godehardo. 1239. *In Heiligenstat* vel *Northusen*, Moguntinae Provinciae, XLV. Compositio Sifridi Archiep. Mogunt. et Ottonis Ducis Brunswi-

Brunſwicenſis. 1243. *Moguntino Concilio* XXXVIII. addenda Praefatio. 1259. *Moguntini* XLVI. Provincialis Concilii Statuta VII. 1261. *Moguntini* XLVII. Concilii. Excommunicatio Sophiae Brabantinae et filii eius Henrici. 1266. *Bremenſe* III. Concilium, ſub Widone, Legato S. Sedis Apoſtolicae. 1275. ad *Patavienſe* VII. Concilium a. h. Invitatoria. 1279. *Mindenſe* II. Concilium, ſub Volquino Epiſc. 1287. *Herbipolenſis* XI. Concilii clauſula, Tomo IV. inſerenda. Hactenus Supplenda et inſerenda Tomis II. et III.

Tomi IV. propria Concilia haec ſunt: 1291. *Concilium Saltzburgi* XVI. ſub Conrado Archiep. §. 1. Deliberatio Patrum de ſuppetiis terrae ſanctae ferendis: de tribus Ordinibus Hoſpitalariorum, Templariorum, et Teutonicorum, in unum Ordinem redigendis. §. 2. Epiſtola Patrum Concilii ad Papam lamentatoria, de urbe Accon capta a Turcis: de contractibus matrimonii et ſponſalibus clandeſtinis impediendis, puniendis. §. 3. Contra Clericos, qui procurationes ſaeculares admittunt. §. 4. Contra Sectam vagorum Scholarium. §. 5. Contra Maynardum Comitem Tyrolis et Socios, Brixinenſis Eccleſiae bona iuvadentes. 1291. *Ioannis Epiſcopi Traiectini Epiſtola Synodica* VIII. §. 1. 2. 3. 4. Excommunicantur perturbatores, complices, occupantes bona Eccleſiaſtica. §. 5. Damnati concubinarii. §. 6. Denuntiandae vacaturae. §. 7. Inſtitutio Beneficiatorum Epiſcopo reſervatur. §. 8. Praeceptum, ſingularum Eccleſiarum matricula Epiſcopo intra menſem exhibenda. § 9. Decimarum cognitio et iuriſdictio Epiſcopi eſt. §. 10. Revocatio omnium commiſſionum cuivis conceſſarum. 1292. *Aſchaffenburgenſe* II. Concilium. Capitula XXV. Sub Gerhardo Moguntino Metropolita, Moguntinum XLVIII. 1292. *Bremenſis Eccleſiae Concilium Provinciale* IV. ſub Gyſelberto de Brunckhorſt, Archiepiſc. XXVI. 1293. *Francofordienſis Synodi* XII. mentio ex Lerſnero. 1293. *Ultraiectinum* IX. Concilium, ſub Ioanne Epiſc. Capite XXXI. penultimo enumerantur caſus Epiſcopales reſervati. 1293. *Pataviense* ad

ad S. Hippolytum VIII. Statuta tria. 1294. *Saltzburgense* XVII. Concilium. Epitome ex Chronographo Mellicensi. 1294. *Moguntini Conc.* XLVIII. sub Gerhardo Archiep. Statutum unum et alterum. 1294. *Pataviense ad S. Hippolytum* in Austria IX. Concilium. §. 1. De forma pileorum a Clericis gestandorum. §. 2. De vigiliis anticipandis, si in Dominicam incidunt. 1294. *Ultraiectinum* Concilium X. Mitigatio statutorum antiquorum. Quatuordecim nova promulgantur sub Ioanne Episcopo. 1296. *Moguntini Concilii* XLIX. sub Gerhardo Archiep. Statuta XVI. 1296. *Halberstadense Concilium* XX. sub Volrado Episc. De dote uxori non constituenda ex haereditariis, citra consensum haeredum. 1297. *Ultraiectini* XI. Concilii sub Episc. Bertholdo Synodica Epistola, de Clericis defectum natalium legitimorum habentibus, et plura uno beneficia possidentibus, Statuta tria. 1298. *Herbipolense* Concilium XII. sub Mangoldo Episc. Statuta XXI. et plura. 1299. *Mindense* III. Concilium sub Ludolpho Episc. contra raptores Ecclesiae bonorum, cuius Statuta Wicboldus Metropolita Coloniae Anno 1299. 18. Nov. confirmat. 1300. *Argentinense* III. Concilium sub Friderico Episc. contra concubinatum. 1300. *Saltzburgensis* XIX. Concilii Provincialis sub Conrado Episc. Legatio ad Papam, ad obtinendam interpretationem decretalis: Super Cathedram: ob concordiam Regularium et Saecularium. 1300. *Coloniense* XXXIV. Concilium sub Wicboldo Archiep. Capitula XXII. 1300. *Mindensis* IV. Cathedralis Capituli statutum, de distributione a Praeposito facienda. 1300. *Moguntinum* L. Concilium sub Gerardo II. Capitula VII. 1300. *Monasteriense* IV. Concilium. Mentio facta inter annos 1276. et 1300.

Sequitur *Digressio* ad *Saeculum XIII.* a pag. 44. ad 66. §. I. De scientia et legibus editis a Friderico II. pro Ecclesia contra haereticos. De connexione errorum huius Saeculi, tum inter se, tum cum praecedentibus. §. II. De Canonistis Germanicis Saeculo XIII. §. III. Quos errores ex hoc Saeculo adoptaverint et resuscitaverint Calvinus et Luthe-

Lutherus. §. IV. De Haereticis, speciatim Albigensibus, Waldensibus. §. V. Quibus mediis Ecclesia sit usa contra hos haereticos. §. VI. Parallelum Saeculi XIII. cum Saeculo IV. et varia media adhibita pro sanandis haereticis. §. VII. De Albigensibus speciatim. §. VIII. De usu gladii contra haereticos. §. IX. De haeresi Stedingorum, et mediis contra eos adhibitis. §. X. De haereticis in Dioecesi Treverica et Moguntina. §. XI. De origine Inquisitionis et Inquisitorum. §. XII. De variis speciebus Inquisitorum. §. XIII. De haeresi Flagellantium. §. XIV. De Fratricellis, Beghinis, Beghinagiis. §. XV. De primo abusu Scripturae S. in linguam vulgatam versae. §. XVI. De Canonibus poenitentialibus Saeculo hoc commutatis. §. XVII. De vero sensu Canonis XXI. Omnis utriusque Sexus, Lateranensis Concilii.

Saeculum XIV. 1301. *Cameracensia* III. IV. V. VI. VII. Concilia fuere celebrata annis 1300 1307. 1308 1309. 1310. cum haec non annis distincta, sed in unum collecta ediderit *Martenius*, ideo huic anno assignamus. 1301. *Moguntiae* LI. Concilium sub Gerardo Archiep. Statuta septem. 1301. *Cameracense* VIII. Concilium. 1301. *Wormatiae* XXIV. Concil. Bullae Bonifacianae executio urgetur. 1302. *Mindensis* V. Synodi sub Ludolpho Episc. Statutum. Excommunicantur negligenter in solvendo censu. 1303. *Cameracense* IX. Concilium. 1305. *Vratislaviense* IV. Concilium sub Henrico Archiepisc. Statuta VI. 1306. *Monasteriense V.* Concilium sub Ottone Episc. contra Clericos rebelles. 1306. *Coloniense XXXV.* Concilium sub Henrico Archiep. Statuta XV. 1307. *Coloniae XXXVI.* Concilium sub Henrico Archiep. Statuta XVIII. 1308. *Mindensis VI.* Concilii sub Godefrido Episc. Renovatio Statutorum in praeteritis Synodis. 1310. *Cameraci X.* Concilium sub Petro Episc. Statuta XV. 1310. *Coloniense Concilium Provinciale XXXVII.* sub Henrico Archiep. Statuta XXIX. 1310. *Treverense* Concilium Provinciale XXXI. sub Balduino Archiep. Capitula CLVI. 1310. *Salisburgense*

lectio. 1330. *Herbipolense* XIV. Concil. sub Wolframo Episc. Capitula VII. 1330. *Lubecense* II. Concilium sub Henrico Episc. statutum. 1330. *Coloniae* XLIII. Concil. sub Henrico Archiep. Statuta XVI. 1331. *Vratislaviae* V. Concil. sub Nankero Episc. Alterum eodem anno. 1331. *Paderborn.* XIV. Synodus sub Bernardo Episc. 1331. *Wormatiensis* XLIV. Synodus sub Gerlaco Episc. 1332 *Verdense* I. Concil. de quantitate maioris et minoris Decimae. 1333. *Coloniense* XLIV. Concil. autumnale sub Walramo Archiep. Statuta V. 1335. *Coloniense* XLV. vernum, XLVI. autumnale Concilium. Statuta IV. 1336. *Tridentina I.* Synodus sub Henrico II. Statuta XVIII. 1336. *Coloniae* XLVII. vernum, XLVIII. autumnale Concilium sub Walramo Archiep. 1337. *Treverense* XXXIII. Concil. sub Balduino Archiep. Renovatio Statutorum veterum. 1338. *Coloniae* XLVIII. XLIX. Autumnales Synodi sub Walramo Archiep. 1338. *Francofurti* XIII. Convent. Electores mittunt Legatos ad Papam et ei se submittunt. 1338. *Spirensibus in Comitiis I.* Ludovici Regis Professio catholicae Fidei, et Responsio ad obiecta suae personae. 1338. *Spirae II. Conventus Electorum*, Ludovici Imp. obsequia Papae offerentium. 1338. *Notificatio ex Rhense;* Constitutio Electorum Imperii Rom. de suo et electi Regis Romanorum iure. 1338. *Francofurtensi in Conventu* Declaratio Imperatoris et Electorum Imperii, de iure electi Regis immediate a solo Deo descendente. VIII. Aug. 1338. *Electorum et Principum Imperii Epistola* ad Benedictum XII. Pp. pro revocandis Sententiis a Ioanne XXII. latis. 1339. *Coloniae L.* Synodus sub Walramo Archiep. Statuta IV. 1339. *Trevirense* XXXVI. Concil. Statuta VI. 1340. *Saltzburgi* XXI. Concil. contra Radulphum Presbyterum sacrilegum. 1342. *Lubecense II.* Concilium sub Ioanne IV. Episc. 1342. *Olomucense II.* Concil. sub Ioanne Episc. Capitula XXII. 1342. *Pragensem Ecclesiam Clemens VI. P. P. Metropoli Moguntinae subtrahit*, et eximit. 1343. *Traiectini* XIII. sub Ioanne Arckelio Synodica Epistola I. 1343. *Leodiensis* XIX. Concil. Ecclesiae correctiones, et additiones ad Statuta Curiae Leodiensis. 1344. *Traiectini XIV.* Concil. sub Ioanne Episc.

Epifc. Canones IV. ex eadem Epiftola Canonica. 1344. *Magdeburgi XV.* Concil. Provinciale fub Ottone Archiep. 1344. *Coloniae LI.* Autumnalis Synodus fub Walramo Archiepifc. Statutum I. 1344. *Avenione* Clementis VI. Pp. Declaratoria et ampliatoria Archiepifcopatus Pragenfis. 1344. *Treverici* XXXVII. Concil. Mauritianum. Statutum de feriarum vindemialium quantitate. 1345. *Traiectini XV.* Concilii Canonica Epiftola III. 1346. *Traiectini XVI.* Concilii Epiftola IV. Synodalis. 1346. *Colonienfis LII.* Autumnalis Concilii Statutum. 1347. *Ultraiectini* XVII. Concil. Epiftola V. Synodica. 1348. *Colonienfe LIII.* Autumnale Concil. fub Walramo Archiep. 1348. *Traiectini XVIII* Concil. fub Ioanne Arckelio Epiftola VI. Synodica. 1349. *Treverenfe XXXV.* Concil. Statuta VI. 1349. *Avenione* Clementis VI. Pp. Epiftola ad Moguntinum Archiep. contra Flagellatores haereticos. 1350. *Naumburgenfe I.* Concil. fub Ioanne Epifc. 1350. *Moguntino* Archiep. Gerlaco fcriptae litterae a Carolo IV. Imp. de Cleri moribus in Synodo corrigendis. 1350. *Bremenfis II.* Synodus fub Godefrido Archiep. de Oeconomis Ecclefiarum. 1351. *Colonienfe LIV.* Concil. vernum fub Wilhelmo Archiep. 1351. *Traiectenfe XIX.* Concilium fub Ioanne de Arckel, Epiftola Synodica VIIma. 1351. *Traiectinum XX.* Synodica octava, nona. 1352. *Colonienfe LV.* Vernum, LVI. Autumnale Concilium fub Wilhelmo Archiep. 1353. *Coloniae* LVII. LVIII. Concil. Vernum et Autumnale fub Wilhelmo Archiep. 1353. *Traiectenfis* XXI. Concilii fub Ioanne Arkelio Epifc. Epiftola IX. X. XI. XII. XIII. XIV. 1354. *Colonienfe* LIX. Concil. Vernum fub Wilhelmo Archiep. Statuta IV. 1354. *Moguntini* LVIII. Concilii fub Gerlaco Archiep. declarante ftatuta Conciliorum fub Petro Moguntino Archiep. antecesfore. 1354. *Eichftettenfis I.* Synodus fub Bertholdo Epifc. Eiusdem Bertholdi Statutum de Fefto Infigniorum Chrifti. 1355. *Ultraiectinum* XXII. Concilium fub Ioanne Epifc. Statuta II. Eiusdem Epiftola Synodalis XVI. de immunitate Ecclefiaftica. 1355. *Pragenfe I.* Provinciale

Concilium ſub Erneſto Archiep. Capp. LXVIII. II. Statutum Synodale, conſtans IX. Canonibus. 1356. *Spirenſe III.* Concilium ſub Gerardo Epiſc. Damnatur Bertholdus haereticus Beguardus. 1356. *Lubecenſe III.* Concilium ſub Bertramo Epiſc. contra luxum veſtium et IV. Compaternitates Eccleſiaſticorum, eodem anno. 1356. *Colonienſe LX.* Vernum Concil. ſub Wilhelmo Archiep. 1357. *Colonienſe LXI.* Vernum; LXII. Autumnale Concilium ſub Wilhelmo Archiep. Statuta XIV. 1358. *Caminenſis I.* Concilii mentio. 1358. *Spirenſis IV.* Concilii mentio. 1360. *Colonienſe LXIII.* Autumnale Concilium ſub Wilhelmo Archiep. Bulla Innocentii VI. promulgata. 1362. *Colonienſe LXIV.* Concilium Autumnale ſub Wilhelmo Archiep. 1362. *Magdeburgenſe XVI.* Concil. ſub Theodorico Archiep. 1364. *Aichſtettenſe II.* Concilium ſub Bertholdo Epiſc. Capitula LI. 1370. *Coloniae LXV.* Concilium Autumnale. 1370. *Magdeburgi* XVII. Concil. ſub Alberto Archiep. Capitula XXXIV. 1370. *Francofordiae* XIV. Concilium. 1370. *Monaſterienſe VIII.* Concil. ſub Florentio Epiſc. Statutum alterum et tertium. 1371. *Coloniae LXVI.* Concilium ſub Friderico III. Archiep. Capitula XX. 1372. *Coloniae LXVII.* Concilium ſub Friderico III. Archiep. Capitula XI. 1373. *Romae* Urbani IV. Pp. Epiſtola ad Archiepiſc. Colonienſem: contra Antipapam Clementem nuntiatoria damnatoria. 1373. *Herbipolenſe XV.* Concilium ſub Alberto Epiſc. Statuta III. 1375. *Colonienſe LXVIII.* Concilium ſub Friderico Archiep. 1377. *Auguſtani II.* Concilii mentio. 1380. *Brandenburgenſis I.* Concilii mentio. 1380. *Saltzburgi* XXII. Concil. Provinciale ſub Piligrino Archiep. 1380. *Aquisgrani* XXX. Conventus Imperatoris et Principum, acceptantium Urbanum VI. Pp. 1380. *Olomucenſis III.* Concilii ſub Ioanne Epiſc. Epiſtola Synodica. 1381. *Pragae III.* Concilium Provinciale ſub Ioanne Archiep. Statuta VII. 1383. *Cameraci XVI.* Concilium. 1384. *Wormatiae XXV.* Synodus ſub Eccardo Epiſc. 1384. *Pragenſis* IV. Concilii ad h. a. mentio. 1386. *Salisburgi* XXIII. Concilium ſub Piligrino

grino Archiep. Statuta XVII. 1387. *Moguntini LIX.* Concilii mentio sub Conrado II. Archiep. 1390. *Coloniae LXIX.* Concilium. Visitatio Ecclesiae, et subiuncta decreta Synodalia XVII. 1392. *Pragensis V.* Synodus sub Archiepisc. 1392. *Ultraiectina XXI.* Synodus sub Florentio Episcopo: de Pseudo-Episcopis. 1393. *Monasteriense* IX. Concilium sub Ottone Episc. 1393. *Monasterii X.* eodem anno ibid. 1396. *Halberstadensis X.* Synodi mentio. 1398. *Monasteriense XI.* Concilium sub Ottone Episc. 1400. *Coloniense LXX.* Concilium, Capitula XXXV.

Finem imponit Operi *Digressio ad Saeculum XIV.* in qua sunt: §. I. De Canonistis Germanis huius Saeculi. §. II. De Fratricellis et erroribus circa paupertatem Christi, et S. Francisci Regulae. §. III. De Beghinis et Beguardis, utrorumque origine, differentia, haeresi, vel innocentia, Bullae Clementis V. §. IV. De Pseudo-Episcopis Livoniae. §. V. De Secta Flagellatorum. Bulla Clementis VI. contra eosdem. §. VI. De Haeresi Lollardorum. §. VII. De erroribus Echardi. Bulla Ioannis XXII. contra eundem. §. VIII. De festo die instituto Lanceae et clavorum Christi. §. IX. De duabus Bullis Clementis Pp. revocandis. §. X. De duplici gladio a magnis Canonistis ante Bonifacium VIII. adhibito. §. XI. Wenceslaum quindecennem non fuisse electum Regem Romanorum conditionibus a Papa praescriptis, ostendit Cl. Pagi contra Spondanum.

VINDICIAE LIBERTATIS CIVITATUM Imperii circa Receptionem Cancellariae Equestris, eiusque Consectaria. Opus in partes Historicam, Politicam, et Polemicam distributum: iubente Senatu civitatis Heilbronnensis, ante biennium fere conscriptum, et probatum: nunc autem, premente casu, auctoritate publica formis excusum.

Stutgardiae cura Ioh. Benedicti Mezleri. 1. Alph. plagg. 17. in 8.

 Inter

Inter illuſtres, et ſaepe acriterque agitatas Iuris Publici Imperii Rom. Germanici controverſias, ea etiam praecipuum locum obtinere videtur, quae cum in univerſum iura ac praerogativas Nobilitatis Germanicae immediatae exponit atque illuſtrat; tum inprimis haec iura, et has praerogativas, ex nonnullorum ſententia amplificare, ex aliorum conſilio minuere ſolet. Eminet vero veluti inter has dubias huius ſplendidi ordinis equeſtris praerogativas, iurisdictio ordinaria in ſuos officiales, ſive miniſtros, (nam ratione officii res extra dubitationem poſita eſt,) quam ſibi ſoli vindicavit, ſive ut dicunt privative, immediata nobilitas Germaniae, repugnantibus, et ſibi eam iurisdictionem aſſerentibus Dominis vel poſſeſſoribus territorii. Variis temporibus de hac iurisdictione ordinaria, valde dubia, lites ſunt exortae; nuper vero haec lis, ſopita paulisper, occaſione aliqua oblata, iterum in civitate Heilbronnenſi excitata, et diverſa plane ratione, cum diſſertatione in Academia Göttingenſi habita, tum reſponſo Facultatis iuridicae Göttingenſis, denique ſententia viri perilluſtris, Friderici Caroli Moſeri, diiudicata fuit. Defenderat *Feltmannus*, iam pie defunctus, in diſſertatione: *de privilegiata iurisdictione ſplendido nobilitatis immediatae corpori in eius officiales, ſalvo alias cuiuscunque iure territoriali, privative competente*, Göttingae 1758, iura nobilitatis immediatae Germanicae, et eam iurisdictionem ordinariam dubiam ac incertam in officiales, omnino ad ordinem equeſtrem, nullo modo ad liberas imperii civitates pertinere, variis argumentis, et copioſa oratione oſtenderat. Cum vero deinceps ipſa Facultas Iuridica Academiae Göttingenſis de hac ipſa cauſſa graviſſimi momenti interrogaretur, eandem ſententiam, reſponſo ea de re dato, propoſuit ac declaravit, quam Feltmannus in commemorata diſſertatione tueri et obtinere omni modo elaboraverat. Longe ab hac ſententia diſceſſit Vir perilluſtris, Carolus Fridericus Moſerus, et iura civitatum imperii ſtabilienda, hancque ipſam iurisdictionem ordinariam, de cuius iactura ſaepenumero conqueſtae ſunt, iis vindicandam,

dam, contraria vero ex parte ordini equeſtri in ſuos miniſtros denegandam eſſe, reſponſo, quod ab eo poſtulabatur, oſtendit ac demonſtravit. In hac ſententia viri perilluſtris uberius explicanda, et in ſtabiliendis luculentiori oratione iuribus civitatum imperii, verſatus eſt conſultiſſimus et excellentiſſimus Auctor huius libri, *Orthius*, civitatis Heilbronnenſis Conſul, (quo modò nobis narratum fuit,) qui hanc operam non ex ſtudio inanis gloriae ſibi comparandae, ſed amore in rempublicam ſuſcepit. Diligenter vero et accurate illius libro perlecto, profecto dubius haereas, utrum magis prudentiam Viri in republica gerenda, et iuris publici cognitionem, an elegantiam dicendi, pulchritudinemque orationis admirari debeas. Age vero indicemus argumenta libri Lectoribus, ita vero, ut iis in cauſſa, cuius defenſio, ſive impugnatio, gratiam pariter ac odium nobis conciliaret, liberum iudicandi relinquamus arbitrium.

In tres partes, quemadmodum iam diximus, univerſa huius argumenti tractatio diviſa eſt, in partem Hiſtoricam, Politicam, atque Polemicam; deinde vero illi tractationi, ad magis confirmandam defenſionem cauſſae, adiecta ſunt, cum litterae reverſales, ſicuti dicunt, ordinis equeſtris loci in Suevia Chreichovici, de anno MDCXX, tum ſeptem Decreta, ſive ut dicunt concluſa iudicii aulici de annis MDCCXLVII, et MDCCXLVIII, in quibus iurisdictio ordinaria in officiales ordinis equeſtris, Senatui et civitati Heilbronnenſi vindicatur. Conſideremus vero primum partem Hiſtoricam, quae in IV. Segmenta tributa eſt. Primum Segmentum continet §§. XXX.

In univerſum Paragraphis XI. de origine officialium ordinis equeſtris, et Directorii, ſermo inſtituitur. Ordo equeſtris, ait conſultiſſimus A. (§. 2.) primum in pagos et provincias deſcriptus, proximis abhinc Saeculis in formulam arctiſſimae ſocietatis coiit. Quamquam vero ille (§. 3. 4. 5.) excepta ſola cauſſa Feudi, nullum ſuperiorem niſi Caeſarem agnoſcat, et poſt conſtituta imperii tribunalia, lites eius vel ad Caeſaris comitatum, vel ad auguſtam Came-

ram deferri necesse sit; tamen non speciem solidi status imitatur. His explicatis, §. 6. et 7. deinceps ostenditur, quomodo immediata nobilitas Germaniae, initio, nihil circa res agendas habuerit statarium; tandem vero cursu rerum, et propter eventorum momenta, perpetuum ac stabile pago praesidium constituerit, et illi eruditos rerum expediendarum administros cum amanuensibus adiunxerit. Hunc igitur senatum, qui praefecturam pagi gereret, Directorii nomen processione temporis accepisse (§. 8.) demonstratur. Illi, qui huic senatui (§. 9.) ab actis essent, nominabantur ministri ac officiales, atque diutius eorum familia intra syndicum et aliquot scribas stetit. Quamvis vero deinceps (§. 10. et 11.) materia formandi regiminis generalis omnium provinciarum, sive circulorum, felici destituta fuerit exitu; tamen nihilominus cuiusque provinciae pagi sibi peculiare directorium generale praefecerunt, cuius norma in systemate constitutionum equestrium accurate definita est. His in universum commemoratis, tractatio argumenti (§. 12.) ad pagum Ottenwaldicum sese deflectit, et singularia ac praecipua illius, quoad Directorium, breviter enarrantur. Ita (§. 13.) observat Vir excell. in iuris iurandi formula, quod praestant ministri, nullum homagii, nullum neque postulatae, neque agnitae iurisdictionis vestigium reperiri; et inde ex eo consentaneum esse colligit, ministrum, sive officialem, nullo alio, quam officii vinculo, equestri ordini irretiri. Huius rei veritatem exemplo confirmat, (§. 14.) et ait: quod si aliquis minister, in vico ad sui pagi, vel alius nobilem pertinente, domicilium fixerit, officii caussa Directorium, iurisdictio vero ordinaria nobilem istum respectutura sit. His omnibus veluti in transitu notatis, progressus horum Directoriorum (§. 15. et 16.) ostenditur, adeo ut in iustarum curiarum amplitudinem excreverint, et deinde (§. 17.) brevi quidem, sed gravi, et forsitan nimis libertatem dicendi indicante oratione, demonstratur: ordinem equestrem illustriorem hodie, quam unquam antea, in imperio tueri locum. Hanc, ut putat, praeiudicatam opinionem

nionem, omnis libertatis dicendi atris osoribus eripere conatur A. (§. 18. et 19.). Dolet deinde ingenue (§. 20.) nimiam, quam sibi vindicavit, potentiam illud Directorium, adeo ut et ipsum nova plane ac singulari via ad immedietatem grassari haud obscuris indiciis manifestum sit. Conqueritur porro (§§. 21. 22. 23. 24. 25.) de nonnullorum horum officialium, sive ministrorum, animi impotentia, odio, et virulentia in magistratus; indicat, multa ab eo tempore, quo haec controversia mota fuit, Senatum civitatis Heilbronnensis ab iis perpessum fuisse; vivis veluti coloribus depingit fastum eorum; celebrat admirabilem patientiam civitatis Heilbronnensis; et denique *Feltmannum* graviter vituperat. Inde vero (§. 26.) multis laudibus extollit illustrissimi Praesidis pagi Ottenwaldici magnificum exemplum, qui non solum ministris omne alienarum litium contra magistratum patrocinium interdixit; sed etiam ne ipsum in equestribus caussis, aut mordacibus dicteriis, aut malignis opprobriis proscinderent, summopere prohibuit. Quamvis vero illi in maiorem (§. 27.) semper exardescerent iram, et in his contentionibus palaestram veluti posuisse viderentur; tamen (§ 28.) semper civitatis Heilbronnensis Senatus tot inulta ludibria, tot alia perpessu aspera, patientissime tulit. Denique (§. 29.) acerba profecto oratione gravissimus ille libertatis patriae vindex, *Feltmannum* denuo, et responsum Facultatis Iuridicae Göttingensis, prosequitur, et ultima huius Segmenti §. 30. ad originem controversiae explicandam sese parat. Segmentum II. continet §. 21.

Anno MDCXX. (§. 1.) pagi Chreichgovici primores viri, tabulario publico, et aerario equestri tutiorem aliquanto, quam in castris suis, quaerentes receptum, comiter petiere, ut in conductitia quadam urbis Heilbronnensis domo, sub tutela publica, eadem asservare, nec non equestres conventus ibi loci agere permitteretur. Senatus (§. 2.) sub certis conditionibus huic petitioni annuit. Itaque primo loco (§. 3.) decennalem terminum statui placuit, deinde

inde litteris praecaventibus (reversalibus) ultro promisit nobilitas, nullum ex ordine suo, vel ex ministris, locum unquam iniuriae daturum esse, et si ab uno horum, vel pluribus, intra muros civitatis, et in territorio (in der Stadt Rinckmauer und Gemarckung,) secus quidquam admissum fuerit, Senatui in eosdem iure suo, (Regalien, Jurisdiction, und Obrigckeit,) uti, salvum integrumque relinqui. Commemorantur (§. 4) quaedam exempla de annis MDCLXXVIII. et MDCC. quibus Senatus iurisdictione sua in hos ministros usus est; (§. 5.) mox controversia quaedam ob haereditatem Syndici ordinis equestris, inter Senatum et nobilitatem exorta, et ad supremum imperii tribunal delata, enarratur. Anno MDCCXXI. (§. 6) pagi Ottenwaldici Nobilitas, sub iisdem conditionibus, et legibus, quibus de Chreichgovica sancitum erat, suam Cancellariam cum ministerio in urbem transtulit. Omnia (§. 7.) ait A. interim per quatuordecim annos tranquilla et in tuto visa sunt; donec a Syndico nobilitatis Chreichovicae, de industria, nihil tale cogitante Senatu, controversia mota, et tempestas excitata fuit. Is nimirum anno post trigesimum septimo (§ 8.) cum caupone et macellario egerat, ut cuiusdam aedificii, commentitia emtione comparati, dominium, nova, eademque furtiva venditione, in eum transferrent. Sic aliud (§. 9) publicis litteris consignatum, aliud per adulterinam Syngrapham transactum erat. Paulo post (§. 10.) in hoc aedificio exstruitur atrium concameratum, huicque imponendis conclavibus manus admovetur: quid? caementarius fundamento operis memoriale aliquid inserere iussus, imperata exsequitur. Hinc Senatus (§. 11.) calliditate hac intellecta, fundamentum aperiri, et vas vitreum inde extractum in curiam portari iubet. In eo (§. 12) reperta est scheda latine conscripta, in qua rei gestae et dedicationis summa posteris commendata continebatur. In hac inscriptione enarranda, simulque vero in graviter notandis ministris, qui sibi in ea summas dignitates, et superiorum titulos vindicaverant, versantur argumenta §§. 13. 14. et 15.

et 15. Quo modo Senatus insidiosum contractum examinaverit, antiquaverit, facinus mulcta vindicaverit, et novum opus fieri severe prohibuerit, indicatur §. 16. Quamquam vero Senatus eodem modo in equestrem Syndicum, violati territorii reum (§. 17.) animadvertere potuisset, tamen tantum litteris d. 21. Iunii 1738. nobilitati hanc rem exposuit, caussaeque residuum in ipsius arbitratum coniecit. Paulo post (§. 18.) respondit Nobilitas, et summam harum litterarum refert A. ex quibus hoc patet: Nobilitatem ne quidem excusatione dignatam fuisse factum, potius ex nonnullis allatis exemplis iustitiam rei demonstrare voluisse. Moderate ad has litteras (§. 19.) a Senatu fuit rescriptum; et harum litterarum argumenta ab Auctore expountur.

Neutiquam vero, (§. 20.) licet Senatus gravissimis argumentis, et refutatis exemplis, ab omni impugnatione liberasset hanc iurisdictionem, mutata fuit sententia Nobilitatis, sed ut A. ait, parce ac frigide responsum fuit. Interim amica iterum demonstratione Senatus usus est, cuius praecipua capita in §. 21. ultima huius Segmenti referuntur. In hac controversia uberiori oratione enarranda, et examinanda, versatur Segmentum tertium Partis historicae, quod §§. 53. absolvitur. Ad amicam (§. 1.) demonstrationem Senatus §. 21. Segmenti I. indicatam, non respondit Nobilitas, ita ut integro postea septennio controversia non continuata, sed pax restituta esse videretur. Interim Senatus, non solum equestris aerarii praefecto, ut aedes illas inhabitaret, haud difficulter concessit, sed etiam memoratis civibus, promisso prius obsequio, mulctae semissem indulsit. Ad hanc formulam agendi Senatus, defendendam, inprimis vero ad liberandam ab omni adfectatae oppositionis accusatione, ratione promissi obsequii, argumenta §§. 2. 3. 4. sese referunt. At enim vero (§. 5.) facinoris Auctor, qui spe rem calliditate conficiendi iamiam exciderat, universam caussam ad apertam et publicam dimicationem deduxit. Illud vero (§. 6.) ei ultro anno 1745. contigit, ut occasione aliqua oblata, Senatui utramque nobilitatem, mutuis

operis inter se colligatam, immitteret. Illo anno (§. 7.) mense Novembri Syndicus nobilitatis Ottenwaldicae viam invenit, qua ordinaria Senatus in equestres ministros iurisdictio turbata, recens ista lis conflata, postea veluti per manus tradita, (licet exstincto dudum auctore,) continuata fuit. Virtutes et vitia huius Syndici, et reliqua animi indoles, in tabula veluti exprimuntur §. 8. Enarratur vero illa nova controversia, (§. 9.) cuius summa haec est: Exegerat domo sua Syndicus iuvenem pauperculum, vicinae ditionis Würtembergicae, pretium pro venditis piscibus deposcentem. Hic homo agendi nescius, cum rem ad Praefectum detulisset, confestim cum litteris subsidiariis ad Senatum remissus est, quibus ille inspectis collegio illi, quod de contractibus et iniuriis realibus iudicat, in mandatis dedit, ut cognitionem huius caussae susciperet, attamen ut imperatam in eo casu a legibus severitatem decentissimae comitatis mixtura temperaret. Dicitur igitur reo (§. 10.) dies, qua se iudicio sisteret: hic nullum civitati in se ius esse renunciari iussit, statimque et scripto, et voce, ad S. C. Maiestatem provocavit. Interea (§. 11.) iudex caussarum personalium iterum atque iterum obsequium urget, reus vero pagi Praesidio auctor fuit, ut istam provocationem in se transferret, qua per notarium et testes iisdem diebus praetori urbano significata, contumacem se porro gerere, et imperium detrectare perseveravit. Noluit Senatus (§. 12.) vel auctoritatem suam diutius offerre contumeliae, vel iure suo in refractarium uti: igitur (§. 13) consultum habuit de iudicii persecutione Caesareae Maiestatis voluntatem experiri. Hunc in finem C. M. mense Augusto, anni MDCCXLVI. exhibitus est supplex libellus, (§. 14.) in quo Senatus humillime petiit, ut iustissimis C. M. vindiciis vexantium comprimeretur iniquitas. Eodem vero tempore, (§. 15.) quo ad C. M. provocatum velle a Praesidio Ottenwaldico denunciatum fuerat, parte alia supervenere a Chreichovico pago litterae. Harum litterarum argumentum satis copiosum indicatur a §. 16. usque ad §. 25. ex quo in

univer-

universum hoc breviter monemus: eo pertinuisse, ut controversia de emta domo, iam a nobis commemorata, multa exemplorum enarratione defenderetur, atque iustitia caussae demonstraretur. Auctor harum litterarum, ut audax, callidus, et manifestas contradictiones proferens, accusatur §. 26. Inde vero responsio, et defensio Senatus Heilbronnensis, quibus ille tum temporis iurisdictionem suam contra has litteras defendit, a § 27. usque ad §. 53. commemoratur. Haec defensio ita comparata est, ut primum caussa rei iterum explicetur, et hoc facinus non contra notissima solum iura, sed inprimis etiam contra Heilbronnensis civitatis Instit. P. VII. Tit. 3. commissum fuisse doceatur; deinde vero etiam ad singulas rationes, in litteris propositas respondeatur, atque earum speciosa gravitas debilitetur, ac infirmetur. Segmentum IV. §. 49. absolvitur.

Posteaquam (§. 1.) A. lectoribus huius copiosae explicationis, Parti Historicae insertae, rationem reddidit, pergit §. 2. Datis illustri Synedrio hisce litteris, compertum interea fuit, equestris aerarii praefectum, cui illas aedes inhabitare a Senatu concessum fuerat, clanculum rursus res novas moliri, nec mandatis hactenus obtemperatum esse; appellatis ideo civibus, ut mulctae periculo domum legitime elocatam esse exhibita formula demonstrent, sin recusaverit ille, ipsi hospitium renuncient, et de eventu indicium sine mora profiteantur. Cum igitur (§. 3.) hi in eo essent, ut iussa conficerent, supervenerunt a Praesidio litterae, in quibus ususfructus, et ex eo possessio, confingeretur. Inde (§. 4.) a Senatu fit Decretum, quo equestris aerarii praefectus, de conducendis aedibus intra octiduum cum possessoribus civibus iuste contrahere, et id legitime docere; ni paruisset, domo intra eundem terminum decedere, nec asperioribus remediis locum facere iubebatur. Interiectis aliquot diebus, (§. 5.) nomine illustris praesidii, per notarium et testes, tradita scheda, et voce atque scripto appellatio nunciata fuit. Inde Senatus supplicationis libellum ad Augustissimum Imperatorem detulit, cuius argumen-

tum breviter (§. 6.) enarratur. Paulo ante (§. 7.) quam ad fupremum C. M. et Imperii Senatum haec quaerimonia deferebatur, iam exhibitus fuerat partis adverfae libellus appellationis, cuius fumma indicatur §. 8. Tandem anno MDCCXLVIII. a fupremo C. M. et Imperii Senatu (§. 9.) de hac controverfia fententia lata fuit. Illud vero Decretum, five Conclufum, in latinam linguam translatum, ex cuius argumento penes Senatum victoria ftetit, infertum eft §. 10. Quo modo etiam in controverfia Syndici nobilitatis Ottenwaldicae, antea commemorata, Refcripto Caefareo d. 31. Iulii anni MDCCXLVII. iuftitia Senatus Heilbronnenfis cognita et comprobata fuerit, oftendit A. §. 11. et fummam illius, qua Syndicus in praefenti cauffa magiftratus decreto parere, et coram ipfo litem conteftari iuffus fuerit, §. 12. refert. Hoc clariffimum refcriptum (§. 13.) ita interpretati funt miniftri, ut femper ad priftinam contentionem reditus daretur. Etenim primo dicebant, non definiendi, verum providendi modo pronunciatum: fecundo magiftratui poteftatem in ius vocandi Syndicum equeftrem minime factam, potius nobilitati tributum ut compellat, hanc itaque rogandam: tertio in praefenti folum cauffa hoc conftitutum effe. Omnes illae rationes refutantur §. 14. Merito igitur Senatus (§. 15.) decretoriae huic fanctioni acceptam fert iurisdictionis ordinariae in miniftros equeftres folidationem; licet ei multum fane poftea partis adverfae inobedientia detractum fuerit. Etenim (§. 16.) Syndicus Ottenwaldicus, pofthac in iudicium adductus, decreto nihilo plus obtemperavit. Acceffit infuper illud, quod eiusdem pagi miniftri, penfionis annuae clientelaris folutione denegata, quaeftores huius urbis ad aerarium remitterent. Conftitutum vero a fupremo Imperatoris et Imperii Senatu fuit: debere nobilitatem curare, ut fine longiori cunctatione a morofis refiduum expediatur, quod alioquin impetrans magiftratus reprehendi nequeat, fi, quibus pollet exfequendi mediis, ipfe deinceps ufurus fit. Ita (§. 17.) Senatui poteftas morofis folutionem exprimendi perfpicue adiudicata eft; tamen

tamen, depenſa ſaltem ob imminentem executionem pecunia illa, de caetero iudicem adeo deſtituit Syndicus ille Ottenwaldicus, ut ne quidem ſecutis poſtea tribus ſententiis, a ſupremo tribunali ad parendum latis, vel ipſe dicto audiens fuerit, vel nobilitas eius imperata fecerit. Quapropter Senatus iudici, ſententiae contra refractarium in contumaciam ferendae, poteſtatem fecit; qua tandem, cum iam inſtaret executio, actori per cauponem iſtum conciliatorem de pretio piſcium reliquoque expenſo ſatisfactum eſt; quod Senatus non ſolum fieri permiſit, ſed etiam mulctam pecuniariam in modeſtam reprehenſionem transformavit. Ita etiam (§. 18.) Nobilitas Creichovica, a Reſcripto Caeſareo adeo diverſum tenuit, ut ad transactionem denuo provocaret: qua a Senatu repudiata, maluit eadem huc usque ſtataria locatione carere, quam eo modo nanciſci, quem cognita cauſſa ſupremum tribunal praefiniverat. Interim Senatus (§. 19.) iurisdictionis ordinariae in miniſtros equeſtres tuitionem ſtrenue ſervare, et in facinoroſos ſecundum ius et iuſtitiam animadvertere, non deſtitit; cuius rei nonnulla exempla indicantur. Non pauca vero (§. 20.), licet ad Senatum relata, ne ſemper aſperioribus remediis res gerenda eſſet, humaniſſima diſſimulatione praetermiſſa ſunt. Liquido vero deinde conſtitit, (§. 21.) nihil aliud quam tutam improbitatem eos quaeſiviſſe, tolerante Senatu in vulnera et caedes procul dubio exituram. Ita, quamvis (§. 22.) non cognita ſolum, ſed etiam terminata cauſſa eſſet, tamen Nobilitas Ottenwaldica, trito ex induſtria tempore, IV. die demum Maji anno MDCCLII. in ſupremo Iudicio Aulico ſic dictas exceptiones ſub- et obreptionis exhibuit, atque in his ad revocationem ſuperioris Edicti d. 31. Sept. 1749. flagrantiſſime egit. Dicit porro Auctor: ſi etiam aliquid dubitationis circa hoc Reſcriptum ſupereſſet, id omne tamen per ſententiam anni 1748. in Chreichovicos latam plene atque perfecte diſcuſſum fuiſſe. Clariſſima etenim eius ſententiae verba ſunt: *Quemlibet miniſtrum equeſtrem ſolum in rebus officii, neutiquam vero ultra, nobilitatis iurisdictioni ſubiici.*

 Aucto-

Auctorem harum exceptionum (§. 23.) vehementer, et fere nimium vituperare videtur A. Poterat quidem (§. 24.) hos conatus secure despicere Senatus: tamen peculiari supplicatione C. M. veneratus est, uti re iam iudicata, iuribus suis civitati frui liceat. Haud tamen (§. 25.) valuere hae preces, quamquam iustissimae. Apparuit vero, neutiquam ab Augusto Caesaris et Imperii Senatu hoc agi, ut iura civitatis minuerentur; potius utilitatis publicae cogitatio Imperatorem in eiusmodi compositionis argumentum converterat. Ansam huic rei dederant ministri, qui commoda, quae ex eorum inquilinatu redundarent in civitatem Heilbronnensem, valde depraedicaverant, pariterque magistratum, cui posthabita civitatis salute, iniquus tantum potentatus curae cordique esset, valde traduxerant. Cum porro (§. 26.) huius artificii vim, sparsis apposite de discessu minis, haud leviter extulissent, severe d. 28. Septemb. e. a. magistratui primum, deinde nobilitati imperatum est, ut intra duos menses mandatum ad transigendum, denominato simul procuratore, utrinque produceretur. Solius deinde (§. 27.) obsequii gloria relicta Senatui; et cum tandem die condicta sermo ea de re conferretur, civitasque Heilbronnensis conditiones quasdam a nobilitate proponendas praestolaretur; tamen (§. 28.) nihilominus nobilitati in mentem venit, ut certa quadam definita norma pax coiret. Itaque negotium illud exitu quoque caruit. Interim (§. 29.) anno MDCCLIV. a tribus ordinibus civitatis deliberatum fuit, num consultum esse videatur, C. M. dubitationem eximere, quam adversarii, inani sua praedicatione emolumentorum, ei iniecerant. Omnibus sententiis (§. 30.) comprobatum, et peculiari scripto significatum fuit, hunc inquilinatum nullo modo augendae civium felicitati inservire, potius aerario, ob anniversarias lites, gravissimum huc usque fuisse. Haec ipsa res (§. 31) in parte Politica uberius ab A. demonstratur. Compositionis vero (§. 32.) illius negotio confidentius adhuc abstinuerunt Nobiles, iactantes affatim se lucratos, quod caussae nobilitatis suspensi iudicii (Litispendentiam

dentiam

dentiam vocant) speciem reddidissent. Interea Senatus (§. 33.) anno MDCCLV. indulsit, ut aedificium quoddam huius urbis amplissimum, perpetua quasi locatione, adiecta solum in quosque viginti annos renovationis lege, ad usum Cancellariae, ministrorumque Nobilitatis Ottenwaldicae, transiret, atque ab ipsa multiplicaretur. At enim vero, (§. 34.) triste haec civitas experimentum fecit, difficulter iis amorem extorqueri, quibus semel decretum est odisse. Nempe his successibus, post breves inducias, a. 1757. intervenit tristissimum tempus, quod Senatum summa formidine perculit. Decesserat eo tempore ex vita (§. 35.) Tabularii Equestris custos, extra urbem in matrimonio collocata quae filia eius et haeres dicebatur. Senatus igitur haereditatis iudex, vi et auctoritate Territorii, misit delegatos, qui defuncti res mobiles consueto more obsignarent; reddito tamen antea certiore praesidio Ottenwaldico, comiterque rogato, ut, si quid rei equestris haereditati forsitan immixtum sit, segregari illud iubere velit. Responsum fuit, (§. 36.) imperante nobilitate iamiam obsignatum esse; Senatus tamen (§. 37.) mitiorem viam non deseruit. Iussis quippe exsequi obsignationem delegatis, porro edixit, caverent vehementer, ne vel equestrium, vel ad officium pertinentium rerum, quidquam attrectarent. Hi igitur (§. 38.) hoc servato moderamine, civitatis signum apposuerunt: cum vero in incepto pergere vellent, non solum Syndicus nobiltatis medium se opposuit, sed etiam superveniens Synedrus, singulas ceras sua manu disturbavit, et cistas conclavi, in quo bibliotheca equestris publica asservatur, importari iussit. Postero die (§. 39.), delegatis, ut officium peragerent, adhibita militari manu, adhibitoque cum testibus tabellione publico, iniunctum est. Itaque cum rerum asportarum spontanea restitutio denegaretur, conclavi illo per ferarium fabrum aperto, protestante Syndico nobilitatis, res ad priorem locum reportatae, et denuo obsignatae sunt; reliquae vero, quia commode concludi non poterant, post confectam a notario descriptionem, famulae

famulae fidei curaeque funt permiffae. Denique ad tuendum civitatis figillum, cuftodia militaris fuit relicta. Interea (§. 40.) defuncti gener advenerat, feque haereditati immifcuerat, et fecundum legem de manifeftando iurare tenebatur. Hoc cum ob interdictum Synedri recufaret, in cuftodia effe iuffus, paulo poft tamen, ne exequiae impedirentur, ea liberatus fuit. Reftabat, ut in defuncti dormitorio, quo, fecundum iuratum ancillae indicium, reconditae res haereditariae, quo tamen nifi per bibliothecam aditus non dabatur, obfignarentur. Miffus igitur ad Synedrum eft, qui eum Senatus nomine rogaret, ut illud dormitorium recluderetur. Cum vero ille nihil pacati refponderet (§ 41.), res haereditariae propriae defuncti confarcinatae, et figillo obfignatae, in curiam transportatae funt. Deinde etiam fabri opera dormitorium apertum fuit, fed praeter nonnullas leviores res, manifefto rerum interim amotarum indicio, nihil repertum eft, illae vero etiam in curiam transportatae funt. His ita peractis, (§. 42.) Senatus confultum habuit, rei ad veritatem expreffam effigiem d. 19. Decembr. e. a. C. M. proponere. Sed ab Imperatore (§. 43.) latum fuit interdictum, fummae feveritatis, quo Senatus, denunciata in eventum poena, ex privilegiis Caefareae nobilitati conceffis, omnia ab equeftris miniftri morte acta refcindere, afportata reftituere, et impofterum his conatibus abftinere, duorum menfium fpatio ad humillime docendum obfequium praefinito, ferio iubebatur. Cauffam, quae commovit Imperatorem ad tam feverum Edictum, profert A. (§. 44.) et eam effe docet, quod Senatus anno 1749. Syndico mortuo, fibi neque ius haereditatem obfignandi, neque inventarium conficiendi, vindicaverit. Hanc rationem ita infirmare conatur, ut dicat, ex iure Civitatis Heilbronnenfis, atque Franconiae, (unde hi coniuges huc advenifsent,) viduam bonorum omnium ufumfructum, et legitimam liberorum tutelam, quamdiu non fecundas celebrarit nuptias, obtinere. Ita etiam Senatus (§. 45.) Imperatori a. 1758. rem peculiari imploratione, exceptionibus

fub-

ſub et obreptionis appoſitis, expoſuit. Repudiata (§. 46.) haec imploratio, et ſententia ad parendum menſe Februario a. 1758. a Senatu ſupremo Imperatoris atque Imperii lata fuit. Inde recognitionis Actorum, Conſtitutionibus Imperii conceſſum beneficium, Senatus amplexus fuit, eoque conſilio in iudicio ſupremo d. 12. Iunii e. a. per procuratorem ſupplicationem exhibuit. Ita controverſia comparata fuit, (§. 47.) cum Feltmannus ſuam opinionem de illa exponeret, et defenderet, cuius manes iterum vehementer perſequitur conſultiſſimus A. Denique (§. 48) ait: ſupereſt meliora ſperandi copia, poſtquam humillime petita cauſſae recognitio d. 5. Decembr. e. a. decreta, et ſportulae ad ſemiſſem redactae ſunt. Exclamat igitur A. §. 49: *In veſtigio adhuc pugnat Senatus, et impoſterum ita pugnabit, ut ſi ſit altior conſilius ruina, ignaviae vel negligentiae ſuſpicionem neceſſitatis imperio purgare, et vel ſic ſaltem ſine dedecore cadere queat!* Quo copioſiori oratione in argumentis Partis Hiſtoricae enarrandis, quae et gravia ſunt, et rem in univerſum docte illuſtrant, uſi ſumus; eo magis in reliquis partibus huius libri praeſtantiſſimi indicandis, brevitati, et quidem ita inſervire poterimus, ut lectorum cupiditati ſatisfaciamus, neque tamen multa iam dicta repetendo iis nauſeam excitemus.

Pars. Politica igitur abſolvitur Segmentis VI. Segmentum I. continet §§. 24. Dolet et conqueritur excellentiſſimus A. a §. 1. usque ad finem §. 15. perverſam rationem eorum in excolendo et tractando Iure publico I. R. G. qui novas et inuſitatas ſententias proferunt, qui ſingulari plane ratione leges Imperii, Conſuetudines, Privilegia denique Caeſarea, et ita quidem explicant, ut ſumma inde damna in univerſos Imperii Status redundare debeant. Nos, quamquam omnibus doctoribus iuris publici adeſſe, eorumque cauſſam defendere, iure et merito dubitamus: tamen, noſtra tempora cum iis comparando, quibus *Ioh. Petrus* de *Ludewig* dominabatur, qui leges potius promulgare, quam docere videbatur; porro, inquirendo in ipſa fata et progreſſum doctrinarum, quarum diligens cultura maiorem uti-

 litatem

litatem et veritatem addit Iuri publico I. R. G. magis profecto nostris temporibus gratulari, quam de oppresso et perverse tractato studio Iuris publici conqueri, consultum habemus. Inde nobis nimis dura, neque a studio partium aliena esse videtur ea sententia, quam A. §. 16. contra Academiam Goettingensem nimis graviter pronunciat, cum ait: *Ausim itaque dicere, si sic pergant ICti Goettingenses, ut se ipsam Germania dedifcat opus fore: num praeterea, si ad summum Regio Electorale Regimen ob eam rem querela deferatur, prospere cessurum sit ea agentibus, quae ad destructionem Academiae tendunt, mitto quaerere.* Dubitamus reliqua verba V. doct. addere, ne iram atque odium magis augere, quam minuere videamur; licet nobis persuadeamus, Academiam Goettingensem, ob gloriam exquisitae doctrinae historiarum, et Iuris publici, quam eius doctores adhuc feliciter obtinuerunt, hanc iratam forsitan Auctoris mentem aequo animo ferre posse. In §. 17. usque ad finem §. 21. ostendit A. nullam utilitatem, sed summa potius damna ex hac proposita Nobilitatis defensione, redundare in ordinem Equestrem. A § 22. denique usque ad finem huius Segmenti ostenditur, haec et talia neque conscientia universi ordinis equestris, neque consentientibus aut rem approbantibus omnibus ministris, fieri atque moveri. In Segmento II. huius partis Politicae, quod eodem numero §§ ut primum constat, origo horum ministrorum, eorum nimia potentia, fastus, denique superbia, luculenta et eleganti oratione enarrantur. Segmentum III. attentione lectorum diligenti inprimis dignum esse videtur. Continet vero illud §§. 30. Primum ibi a §. 1 — 15. docet, ministros hanc iurisdictionem ordinariam in se transferre, et illam veterem, secundum privilegia a nobilitate in officiales ratione officii exercendam, dissolvere velle. Deinde a §. 16 — 23. rem ita exemplo illustrat: si civitati iurisdictio ordinaria in ministros nobilitatis denegetur, sequi ex eo, nobiles hanc iurisdictionem ordinariam in ministros, in suis pagis habitantes, nullo etiam modo exercere posse. Colligit inde, quantis

quantis commodis, iuribus et emolumentis priventur ſinguli nobiles, dummodo leviſſima quaedam commoda concilientur univerſo ordini equeſtri. Deſcribit inde et deplorat, a §. 24. usque ad ultimam huius Segmenti, tumultus, ex erepta civitatibus imperialibus iurisdictione ordinaria, certiſſime exorituros. Tam gravi autem et eleganti oratione eam rem ante oculos poſuit, ut ea, inſtar torrentis, facile in ſuas partes et ſententiam rapiat lectorum animos. In Segmento IV. quod §§. 18. habet, ad arcem cauſſae ſeſe convertit, ita ut demonſtret, ex hoc inquilinatu nobilitatis nullam utilitatem civitatem Heilbronnenſem ſperare poſſe. Propoſuit vero in hoc Segmento tantum univerſales quasdam regulas, quibus definitur, qua ratione civitas e praeſentia peregrinorum veram utilitatem capere poſſit. Has generales deinceps regulas, in Segmento V. quod §§. 22. exhibet, transfert ad civitatem Heilbronnenſem, atque oſtendit, peregrinorum quidem fortunae augendae, atque amplificandae; nullo modo vero civium, inſervire hanc Ordinis Equeſtris in urbe praeſentiam. In Segmento VI. quod §§. 24. continet, primum a §. 1. usque ad initium §. 6. refert, omnia officia humanitatis a Senatu Heilbronnenſi Nobilitati exhibita atque demonſtrata fuiſſe; ſimulque dolet, ex tot beneficiis nullam Senatum collegiſſe gratiam, neque in his omnibus praeſidii quidquam illi reliquum manſiſſe. Denique in reliqua parte §. 6. usque ad finem §. 24. docet, quam perniciosam ICti Goettingenſes propoſuerint doctrinam: primum cum liberis Imperii Civitatibus Territorii clauſtrum adimerent; deinde cum miniſtris nobilitatis iura Legatorum affingere auderent.

Partis Polemicae, ultimae huius libri, oeconomiam, breviter indicabimus lectoribus, propterea quod ita pertractata atque elaborata eſt, ut luculentam Auctoris orationem in capita quaedam redigere nullo modo poſſimus. Etenim primum capita diſſertationis Feltmannianae exhibuit, deinde haec ſingula capita refutare conatus eſt. Continet vero Feltmanni diſſertatio capita tria. Primum abſolvitur §. 10. alterum porro §. 9.

tertium denique §. 20. Ita vero hanc refutationem instituit V. Cl. primum ut quamque §. dissertationis lectorum oculis subiiciat, deinde statim ad eam respondeat, et argumenta Feltmanni debilitare, refellere, falsamque argumentandi rationem ostendere conetur. Coronidis loco in Appendice, cuius iam alio loco mentionem fecimus, exstant Auctoris Animadversiones, Germanorum lingua conscriptae, quibus Responsum Facultatis Iuridicae Goettingensis confutatur.

Ita rem suam magno studio confecit celeberrimus Auctor; lectores profecto illi, cum ob gravitatem rei, tum ob tractationem difficillimi argumenti, distincte, eleganter, diligenter atque docte expositi, gratiam multam referent, et forsitan optimum atque uberrimum diligentiae in hoc libro conscribendo collocatae fructum, victoriam illi et civitati, cuius felicitatem diutissime stabiliat, augeat, confirmet, exoptabunt. Nos diligenter perlectis, et Auctoris, et aliorum de hac re sententiis, ab omni studio partium alieni, utrisque, et Civitati, et Ordini Equestri felicitatem adprecamur, hoc est, benevolam et amicam reconciliationem!

Beyträge zu einem richtigen System der hebräischen Philologie.

h. e.

ADPARATUS AD SYSTEMA PHILOLOGIAE Hebraicae, ex mente illustris Michaelis congestus a FRIDER. EBERHARDO BOYSEN, Celsiss. Abbatissae Quedlinburgensi a Consil. eccles. et Gymnasii Inspectore.

Chemnicii apud heredes Io. Dav. Stoessel, Alph. 1. plagg. 6. 1762. in 8.

Saepius viros in litteris summos conquestos legimus, litteras Hebraicas, in flore Lat. Graecarumque, incultas et neglectas iacere, neminemque esse, qui, quam superioribus

ribus Seculis *Casauboni*, *Scaligeri*, *Heinsii*, *Graevii*, *Burmanni* etc. lucem scriptoribus Graecis latinisque, diligentissime omnia excutiendo, attulerant, eadem accurata *κρίσει* Hebraicas litteras illustrare conaretur. Sed illuxit tandem illa dies, et depulsa barbarie, quae Lexica et interpretandi rationem obsederat, vidimus *Michaeles*, *Simones*, *Boysios*, *Fischeros*, nobilitatem illam amissam Hebraicis artibus restituturos esse: cuius quidem rei nobis doctissimus elegantissimusque *Boysen*, in Commentationibus suis Philologicis egregium specimen exhibuit, cuius descriptionem lectoribus nostris non ingratam, et fortasse etiam non inutilem futuram existimamus. Praemissa est libro dedicatio ad Regem Danorum, et Praefatio quae in commemoratione caussarum versatur, cur Auctor quas habuerat ad Hebraicam linguam observationes, non in Lexicon coniicere, sed potius ad modum Speciminis proponere voluerit: nimirum ut posteritas invitata fortasse altius inquirendi, haberet quasi viam qua sit procedendum, et Lexici numeris suis absoluti conficiendi materiem; qua de caussa primam harum Commentationum partem tres aliae excipient, quarum priores duae in eodem argumento versabuntur, tertia autem fundamenta linguae Hebraicae et Accentuationis complectetur, cum dissertationibus quibusdam, et *Κρίσει* in *Houbigantii Biblia*, quae quasi complementi loco collectionem variarum lectionum adiunctam habebit. Age igitur librum ipsum in censum vocemus! Tantam autem messem propositam nobis videmus, ut idem nobis, quod Ciceroni in defensione cuiusdam caussae, accidisse intelligamus, qui ait se non tam inopia, quam argumentorum copia laborasse. Hoc autem praevie lectores monemus, Auctorem ven. in definiendis verborum significationibus, semper auctoritatem Arabum sequi, et inprimis, ut fecerunt multi recentiores Critici, Etymologiae confidere: quod cum a multis in quibusdam vocabulis iure reprehensum nobis videatur, suo loco monere, et nostrum pace quidem Viri Eruditissimi iudicium ad-

 dere

dere ſuſtinebimus. אָבַב ab Arabum עַב *Herba crevit, adolevit,* deſcendere, et ita optime verba Ezech. III, 15. תֵּל אָבִיב explicari poſſe exiſtimat. Scilicet תֵּל ortum eſt ex Arabico תַּאל *vertigines habere, vacillare,* et אָבִיב ex אָבַב quod in quinta Coniugatione vim ſummae admirationis exprimit. *Caeterum cum Interpretes Alex. habeant μετέωρος, non tam vim verbi Arabici, quam ſenſum verborum exprimere voluiſſe videntur.* אָבָר porro linguae Arabicae ope explicat, quae habet verbum הבר *carnoſum, pingue* eſſe: Hebraicum אֵבֶר Ala non ab hoc verbo, ſed ab alio וַבַר hirtum, villoſum eſſe, deſcendit: unde אֶבְרָה eſt ala plumoſa, quare verba Iob. 39, 13. אִם אֶבְרָה חֲסִידָה וְנֹצָה ita interpretatur: num habet alas plumoſas, ut ad modum ciconiae evolare poſſit? *Sed veremur ne hic vir doctus nubes captet, et emphaſes conſectetur.* Meliora ſunt et veriora, quae habet de verbo אָהַב. verba Pſ. 116, 1. אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה difficultatem habent, quare אהבתי ex lingua Arabica explicatur, ita ut ſit *paratus ſum* (ſcil. ad preces). Caeterum, quae contra Simonem V. C. in voce מַאֲוַי diſputantur et Pſ. 140, 9. non *deſiderium,* ſed *obiectum deſiderii notare, nota ſunt, neque afferri debebant, quia* πίςις, δικαιοσύνη, צדקה *ſaepius ita ſumuntur: quod quemque* συνάφεια *orationis docere debet.* אָחַד Arabico אַחַד *continuare,* pergere explicatur, ita ut verba Geneſ. 11, 1. דְּבָרִים אֲחָדִים ſint *ſermo perpetuus.* Hebr. אָח de omni neceſſitudine dicitur, quia ex opinione auctoris originem debet Arabum אַחַי coniunctum eſſe cum aliquo. Verbi בָּגַד novae quaedam ſignificationes ex Arabum בַּגַד demonſtrantur; ex hac ratione Pſ. 73, 15. eſt *indicare, declarare,* et Proverb 23, 28. amore alicuius teneri. In voce בֹּגְדִי *aliam ſignificationem ſeſe attuliſſe Auctor dicit, idque tum auctoritate linguae Arabicae, tum contextis demonſtrare conatur. Sed contextus ibi aperte repugnat, imo* גוֹיִם *ſunt hoſtes, ut docuit Cel. Tellerus in Animadv. ad Cram. Pſal.* p. 45. *Caeterum οἱ ὁ cum laudato loco habeant οἱ καταφρονηταὶ* הַבֹּזִים *legiſſe videntur. Ad explicationem autem loci Hoſ. 11, 6. auctoritate linguae Arabicae*

pugnare

pugnare supervacaneum erat, cum in illo loco Ionathan habeat גִּבָּרִין *proceres.* Longus est Ven. Auctor in definienda significatione verbi בּוֹא inprimis Es. 60, 1. sed putamus tamen multa pro defensione veterum interpretum afferri posse, quae autem a nobis censum libri agentibus praetermittenda sunt. בְּהֵמָה porro ab obsoleto בּוּם, altum esse, descendere docetur, adeoque vi Etymologiae notare animal excelsi corporis; unde בָּמָה loca montana, aut colles in quibus Iudaei diis alienis sacrificarunt, in Scriptura Sacra commemorantur, et בִּימָה altare quod οἱ ὁ Ierem. VII, 31. scite βωμὸν exprimunt. *Quae de vocabulo βῆμα subiiciuntur, longe nimis repetita videntur. Equidem libentius, si notatio consectanda est, a βαίνειν deduxerim, quia constat, tribunalia habuisse gradus; unde apud Suet. Escendere in tribunal.* Lectu digna sunt, quae de vocabulo בֵּין afferuntur, illo scilicet notari spatium, rimam; *miramurque, Auctorem Ven. non laudare Cel. Fischeri Clav. reliq. Vers. qui de hoc vocabulo egregie disseruit, et Aquilae interpretationem ἐκποδῶν docte defendit.* בָּטָא significationem Arabum בט prosternere, vulneribus conficere, habere, deinde promittere, polliceri significare Levit. V, 4. ostenditur. Sed interpretatio τῶν ὁ Prov. XII, 18. εἰσὶν οἱ λέγοντες τιτρώσκουσι μαχαίρᾳ male reprehenditur, nam μαχαίρᾳ est Dat. Instrumenti, et λέγοντες vim habet Gerundii in Do: imo εἰσὶν οἱ λέγοντες οἵτινες τιτρώσκουσιν ὡς μαχαίρᾳ, ut Auctor verba refingit, non graecum est. גָּאַל notat colligere, et expressum est ad rationem Arabici גָּאַל, deinde notat imputare, vindictam sumere. גּוּר habet quasdam significationes in nullo Lexico notatas: 1) Iniuriam inferre alicui Ps. 59, 4. 2) Vastare, Prosternere, 3) Hostem aggredi, 4) Perfidum esse, quam notionem haustam existimat ex Arabum גָּרַר et גָּהַר. גָּזַז notat 1) Secare, Exsecare, et hoc sensu est ipsum Arabicum גּזּ. 2) frangere, evellere, quod exprimit Arabum גּוּד. דָּבַב significat ad modum Arab. דבב suspenso pede incedere, manare, repere. Hoc sensu Cantic. VII, 9. de vino dicitur. דָּבַק semel in Scriptura Sacra legitur Es. VI, 4. estque verbum apud Hebr. obsoletum,

tum, cuius memoriam Arabes nobis servarunt, qui habent דָּבַג ornare, figuris distinguere, unde כרבכין דיאבן l. l. Esrae sunt lapides quibus figurae et imagines inscriptae sunt. דָּבַר notat 1) rixari, recusare, repugnare, Ezech. XXXII, 3. Tob. XIX, 18. 2) Agnoscere, Iob. XLII, 4. 3) Sequi, in alterius locum succedere, quia Arabum דבר notat pone aliquem esse, sequi aliquem, Mich. VII, 4. 4) Perdere, iacturam facere, unde דָּבַר quare *οἱ ό* egregie reddant 2. Chron. XX, 10. וְהִדַּבֵּר *καὶ ἀπώλεσε.*

הָבַל in lingua Arabum notat: 1) foenerari, victum quaerere. Sic est Ps LXII, 11. ubi *οἱ ό* bene *μὴ ἐπιποθεῖτε*, unde הֶבֶל est lucrum male quaesitum. 2) Inducere aliquem, vide Ier. XXIII, 16. et Iob. XXVII, 12. הָוָה notat elidere, diruere, et inprimis הָיָה dictum pro הָוָה hanc significationem habet: unde verba 1. Sam. I, 18. וּפָנֶיהָ לֹא־הָיוּ לָהּ עוֹד intelligi posse existimat, et laudat interpretationem *τῶν ό*, qui habent *καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς οὐ συνέπεσεν αὐτῇ ἔτι.* *Alex. Interpretes. quidem bene; quoad sensum, sed si graece loqui volebant, debebant dicere σκυθρωπος. In verbis Hebr. mihi potius λιτότης optimis scriptoribus usitata esse videtur, et tangere* v. c. *pro devorare, mutare apud Liv. mutantur corpora* h. e. *putrescunt, et apud Virg. fuimus Troes* h. e. *actum est de Troianis: Thucydides et alii qui eum imitantur Scriptores verbum μεταλαττειν late dicunt: vid. Abreschii Dilucid. Thucyd.* Porro הָלַךְ in lingua Arabica dupliciter dicitur, notatque 1) interire, perire, vide Ps. CIX, 23. בְּחָלְכָתִי 2) celare, abscondere, Iob. XXII, 14.

זָבַד explicatur ingenio verbi Arabici זבד munusculo afficere, unde זֶבֶד munusculum: Lea cum sextum pepererisset, dicit Genes. XXX, 20. זְבָדַנִי munusculo me affecit. זוֹנָה praeter significationem prostibuli, hospitae, et cibi, 1 Regg. XXII, 38. de ornamentis dicitur, quem locum lectoribus nostris diligenter legendum commendamus. חָדַל verbum Arabum حـدل notat de via aberrare: quae significatio convenit loco Iud. V, 6. חדלו ארחות 2) Deferere aliquem Ies. LIII, 3. 3) Debilem, male affectum esse, Ps. XLIX,

XLIX, 9. 4) Pinguefcere, 1 Sam. II, 5. חָרַשׁ notat Accedere Ef. XLII, 9. deinde nimbo cinctum effe, 2 Sam. XXI, 16. quae fignificatio omnes Lexicographos fugit. Ductae funt iftae fignificationes ab Arabico חָרַת, חַיָּה Praeter notiones ab aliis notatas, fignificat vigere, viribus inftructum effe, quam vim habet Arabum חַיִי, quare Genef. XIIX, 10. כָּעֵת חַיָּה eft Sara florente aetate: 2) pudore affici, Pf. XXII, 30. חַיָּה ad modum Arabum חַיִי, tribum, familiam fignificat 2 Sam. XXIII, 11. 13. Pf. LXIIX, 11. 3) turbam, multitudinem inprimis vehementem, et ardentem cupiditatem exprimit Iob. XXXIII, 20. deinde improbas ferarum, *ut cum Phaedro loquamur*, fauces, Iob. XXXIIX, 39. fignificat.

טוּל. Arabum טוּל notat non folum porrectum effe, fed etiam manere in ftatu, non deiici de conditione, durare, continuare, Pf. XXXVII, 24. et Ion. I, 4. הֵטִיל רוּחַ גְּדֹלָה אֱל־הִים. יָאַל praeter incipiendi et redintegrandi notionem, fignificat etiam properare, ad formam Arabum נָאַל in Coniugat. fecunda. vid. Hof. V, 11. Porro cum in Niphal fit debile effe, iudicium praecipitare, v. c. Ief. XIX, 13. Ier. L, 36. hanc fignificationem fumfit ab Arabum נָהַל timidum effe, offendere in aliqua re. יָדַע multas habere fignificationes Auctor ait, nondum explicatas, quae ope linguarum cognatarum demonftrandae fint. Aethiopum יָדַע in Coniug. IV. notat praedicare, nuntiare, quam fignificationem ידע in Hiphil habet. Praeterea ad modum Arabum וָדַע et וָצַע fignificat profternere, Ezech. XIX, 13. aliquid reponere et condere Iob. V, 27. Porro abiicere aliquid taedii caufa Iob. IX, 21. Ira faevire Iud. VIII, 16. יָכֹל multas habet fignificationes ab Arabibus petitas. Scilicet notat 1) Niti aliqua re Ezech. XLII, 5. 2) Confidere alicui Hof. XI, 4. 3) Iubere, Thren. IV, 14.

כָּאָה habet praeter notatas a Lexicographis notiones, fignificationem etiam timoris, quia Arabum כַּאַא fignificat timore perculfum effe. v. Pf. CIX, 16. נִכְאֵה לֵבָב eft timidus, fracti animi. כָּבַד habet notionem Arabum כַּבַד

K et

et כַּבַּת quod in Coniug. I. III. V. ſignificat in cacumine eſſe, unde Ieſ. I, 4. עַם כֶּבֶד עָוֺן eſt populus ſummae improbitatis, et ibid. XXXII. סֶלַע כָּבֵד eſt ſaxum eminens. לָאַט naturam ſumſit Arabum לָאַט feſtinare, ſimulare te aliquid non videre. Unde 2 Sam. XIIX, 5. לְאַט לִי לַנַּעַר לְאַבְשָׁלוֹם ſenſus eſt, ſimulate vos Abſalomum non videre, quod etiam ut Hiſtoria docet, factum eſt, niſi a Joabo interfectus fuiſſet. לָבַשׁ non ſolum veſtes induere, ſed etiam 1) Cunctari ſignificat, Ezech. VII, 27. וְנָשִׂיא יִלְבַּשׁ ab Arab. לַבַּת. 2) Miſcere ab Arab. לבס quod in Coniug. II. hanc ſignificationem habet. לֹז eſt aut Adi, aut Particip. Paul a radice לָוָה ex Arab. לַוִי favere, et לֹז dictum eſt pro לָווּי ad formam קוּם. לוּץ ſignificat 1) corrumpere, Proverb. XIX, 28. יָלִיץ מִשְׁפָּט corrumpit ius: 2) Guſtare, lambere, Prov. XX, 1. לֵץ הַיַּיִן. 3) Recuſare, quod facere debebas Pſ. I, 1, לֵצִים qui non tribuunt deo, quae ei tribuere debebant. Lectu digna eſt explicatio vocabuli לְחִי non maxillam, ſed potius clavam, fuſtem notare, quia לַחִי Arab. eſt *ligna putare*, adeoque. לְחִי חֲמוֹר eſt baculus quo aſini adiguntur. מָאַס ſignificat Ezech. XXI, 18. caedere, abiicere: 2) Patulum eſſe, patere, Iob. VII, 5. 3) Nauſeam concipere. 4) Inſolenter, arroganter facere: *quae de vocabuli* שבט *ſignificatione adduntur, ea etiam a Clar. Tellero* Animadv. *ad Crameri* Pſal. *Interpr. p. 27. obſervata vidimus, nobisque ſane opportune locus Homeri* Il. β. v. 197. *in mentem venit, ubi σκῆπτρον hoc ſenſu dicitur:*

Τὸν σκήπτρῳ ἐλασάσκεν, ὁμοκλήσασκε τε μύθῳ.

נָבַל. Huius radix Arabica diverſas habet ſignificationes, quae vocabulo Hebraico conveniunt. 1) Abigere, eiicere, Geneſ. XI, 7. 2) Opprimere, ſubito capere, in Coniug. VIII. Ier. IV, 21. 3) Prudentia, ſapientia aliquem ſuperare Mich. VIII, 6. כִּי בֵן מְנַבֵּל אָב quia filius ſe ſapientiorem patre eſſe exiſtimat. 4) Tela coniicere, telis aliquem vulnerare. 5) dirimere, Iob. XIV, 18. 6) Manubias militibus dare Ieſ. XXIV, 4. נָבָק vocabulum quo omnia Lexica carent,

carent, legitur Ieſ. XIX, 3. ubi notat exire, ut Chaldaeo-Syriacum נְפַק aut Arabicum נְבַק docet. נָגַע Arabum נְגַע notat proſperos eventus habere, unde נֶגַע ſecunda fortuna Ieſ. LIII, 6. נָגַשׂ haec radix diverſas ab Arabibus mutuatas ſignificationes habet; verbum Arabum נְגַז notat 1) pugnare, unde נִגַּשׂ eſt adoriri aliquem, Ieſ. III, 5. 2) בַּקַּשׁ apud Arabes eſt creditoris, qui creditam pecuniam exigit, Ieſ. LIII, 7. 3) נְגַשׁ venari, confectari feras, Iob. III, 18. XXXIX, 17. unde נֹגֵשׂ venator. סָאן ſemel legitur Ieſ. IX, 4. כִּי כָל־סְאוֹן סֹאֵן et varie ab interpretibus tentatum eſt. Schultenſius ope Arabici שׁאן, res ſuas curare interpretatur, ſed ſignificatio Arabum צָאַב mutare veſtes, ſervare, melius huc quadrare videtur. סָבַב 1 Sam. XXII, 17. notat caedere, et habet etiam ſignificationem Arabum סַב convitiis proſcindere, Pſal. CVIII, 12. סָגַר Arabum סַגַר notat obeſum eſſe, turgere pinguedine, laſcivire: hanc ſignificationem habet Pſ. XVII, 10. 2) Arabum שַׁגַר in III. Coniug. notat repugnare, in omnia alia ire, unde Hebr. סָגַר ſic dictum invenimus Ieſ. XXII, 22. 3) תַּגַר rimas reſarcire vide Iob. XLI, 7. 4) סַכַר Glaucoma obiicere alicui. 5) Experiri. עוּד notat, ducta ex Arabum lingua ſignificatione, 1) conſueſcere Deuter. XXII, 30. 2) Favere Iob. XXIX, 11. unde עֵר et עֵדָה violatio, a lege aberratio, ad modum Arabum צַדָא violare. צוּד ſignificat venari, deinde commeatu inſtruere, quia Arabum צָאַד notat venari, praedam agere, ſuperbire, et זָאַד commeatu inſtruere, unde צַיִד venatio, ferae, ſuperbia.

קָבַר. Arabum קַפַר exiguum eſſe, unde intelligitur Iob. XXVII, 15. שְׂרִידָיו בַּמָּוֶת יִקָּבֵרוּ. קֶבֶר praeter ſepulcri notionem, ſignificat etiam nobilitatem et praeſtantiam Ieſ. XIV, 19. וְאַתָּה הָשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרְךָ. קוּם Arabum קאם ſignificat in IV. Coniug. pergere Ier. XXIX, 15. 2) In II. Coniug. Emendare, caſtigando corrigere Iob. XIX, 18. 3) Valere, dignum pretio eſſe Geneſ. XXIII, 17. וַיָּקָם שְׂדֵה et venit, conſtitit ager. רָאָה notat ut Arabum רַאַה huc et illuc movere 2 Sam. XXII, 11. 2) Conſulere

ſulere alicui 1 Regg. XII, 16. 3) Loco ſuo movere Iob. XL, 11. 12. שָׁאַל Arabum סַאַל notat conſulere aliquem, petere ab aliquo aliquid unde שָׁאַל. Sed שׁאוֹל deſcendit ab obſoleta radice שָׁאַל quae haud dubie ſignificationem Arabum חַאַל aut חַאַל in IV. Coniug. excitare pulverem habuit. שָׁבַר quae ſignificet indicat Arabum חַבַר 1) abducere, abigere Pſ. CIV, 11. 2) Interdicere, retinere Iob. XXXIIX, 15. 3) Aperire. Haec fere ſunt, quae in iſto egregio libello, pleno eruditionis orientalis, notanda exiſtimavimus. Multa, certum eſt, egregie in eo diſputata eſſe, et ſi Etymologiis confidendum eſſet, diceremus nihil eo praeſtantius eſſe. Scimus certe auctoritate doctorum virorum, Golium, qui ſaepius laudatur, non habere poſſe eam in conſtituenda verborum poteſtate vim, ut eius teſtimonium ſit certiſſimum. Interdum etiam Auctorem Ven. in definienda verborum ſignificatione v. c. p. 260. 274. 278. 249. plus ratiunculis quam uſui loquendi tribuiſſe vidimus. Veruntamen haec levia ſunt, ſi quis comparaverit, quam egregie multa loca Scripturae Sacrae explicata, atque nobilitati ſuae reſtituta ſint. Qui enim huic ſe diſciplinarum generi immiſerit, in Oceano quodam nobis quaſi verſari videtur, in quo cum non ſatis conſtet, quomodo curſus tuto ſit dirigendus, omnia praeſens periculum minantur. Linguam Arabicam obſtetriciam veluti operam linguae Hebraicae praeſtare, certiſſimum eſt, ſed habere hanc operam ſuum modum, neque ſemper omnibus ſanandis vulneribus adhiberi poſſe, conſtat, quod ubi non diligenter ſervatum fuerit, plus detrimenti quam utilitatis afferre videtur. Significationes etiam vocabulorum Arabicorum ſaepe praegnantes invenimus, quod quamvis ſciamus lat. hebr. graecaeque linguae, ut v. c. in illo Act. VI. ἐκώθησαν, et ſaepius apud Theophr. ut docuit Cel. Fiſcherus, non eſſe inſolens, tamen hoc haud dubie certum eſt, iſtas ſignificationes eſſe paullo rariores.

NOVA

NOVA LITTERARIA.

CLARISSIMIS LITTERARUM CULTORIBUS
Leonardus Venturini, Typographus Lucenſis S. P. D.

Neminem in Literaria Republica eſſe arbitror, qui veterum Inſcriptionum utilitatem ac praeſtantiam non ſentiat: atque ut Ciceronis verbis utar de Divinat. ſ. 40. *Quis autem eſt, quem non moveat clariſſimis monumentis teſtata conſignataque antiquitas?* Siquidem in more poſitum erat apud omnes Gentes foedera, leges, caſus Principum, Imperatorumque res geſtas, ut aeternitati mandarentur, in marmoribus, in tabulis aereis, in numiſmatibus gemmisque exarare. Unde alterum egregium Tullii dictum Phil. XIV. *Inciſae literae divinae virtutis teſtes ſempiternae.* Cui conſonat Tertull. in Apologetico ad Ethnicos C. XLV. *Et titulos incidistis ad aeternitatem.* Hos enim titulos, poſt tot ſaeculorum lapſum autographos, in huiusmodi monumentis non librariorum oſcitantia vitiatos, accepimus, tantaeque ſunt eruditionis, utilitatis, ac pretii, ut iis Hiſtoria cum ſacra, tum profana, Geographia item, Theologia, caeteraeque diſciplinae, magnum lucis incrementum acceptum referre debeant. Quapropter, cum earum novam ſyllogen elucubratam eſſe a D. Abb. *Sebaſtiano Donato*, Academiar. Lucenſ. Hetruſcae, Cortonenſis, Columbariae Florentinae, Tholoſanae in Gallia etc. Socio, compertum mihi fuerit, operae pretium duxi, hanc ad eorum utilitatem, qui in nobilioribus hiſce ſtudiis ſeſe exercent, meis typis publica luce donare. Opus vero inſcribitur:

AD NOVUM THESAURUM VETERUM INSCRIPTIONUM CL. V. LUDOV. ANTONII MURATORII SUPPLEMENTUM.

Singula Volumina in fol. ut vocant, ordine, nec non accuratiſſimis indicibus, uti in Muratoriana editione, prodibunt; ſed eorum poſtremum omnes Graecas epigraphes continebit.

Collectio autem eas tantum complectitur epigraphes Gentilium ac Chriſtianorum, quae poſt Clar. Vir. *Ian. Gruterum,*

terum, *Th. Reinesium*, *Fabrettum*, *Gudium*, postremo *Muratorium* emerserant, vel ab eis fuerant praetermissae. Praeterea ex Muratorianis non paucas, nonnullas etiam aliorum Collectorum integras reddidit, castigavitque noster Auctor, atque adnotationibus interdum illustravit.

Collectionem praecedent in primo Vol. Cl. Viri *Scipionis Maffeii March. Artis Criticae Lapidariae quae exstant* nondum edita, ex autographo non sine magno labore et studio ab Eruditiss. *Io. Franc. Seguierio* Nemausensi fideliter scripta.

Erunt et in hoc Supplemento Graecum Marmor Sandvicense, Athenis repertum A. Aer. V. 1739. cum Latina versione, Marmor Atticum Riccardianum, aeneae Tabulae Heracleenses, hodie in Regio Museo Herculanensi adservatae, altera aenea Ianuae in aula Magistratus Patrum Communis extans, Traiana Tabula ex aere insignis pro Alimentariis Reip. Velleiatium, Cenotaphia Pisana, sive Decreta funeralia ob mortem Caii et Lucii Caess. hucusque non sine mendis vulgata, vetera Monumenta ad Classem Ravennatem nuper eruta, Marmora Salonitana, Albana, Herculanensia, Panormitana, Vetustum Kalendarium Neapolitanum in marmore, celeberrima Canusina Tabula aere incisa, cum doctissimo Commentario Cl. V. *Ioh. Lamii* de literis optime meriti, ac in omni eruditionis genere versati.

Huius Novissimi Syntagmatis divitias augebunt omnes illae a *Muratorio* inscriptiones, atque ab aliis laudatis Collectoribus omissae, vel aliter editae, et excerptae ex *Sponii* Miscellaneis, caeterisque eius Operibus, ex Goriana Collectione Inscriptionum Etruriae, ex Museo Veronensi, Taurinensi, et Vindobonensi, ex Antinoriano Florentino, Guarnacciano Volaterrano, Tusculano olim Eminentiss. Cardinalis *Dominici Passionei*, Florentinio Lucensi, ex Coemeterio Pisano, ex Thesauro Inscript. Beneventanarum C. V. *Ioh.* de *Vita*, ex Nov. Actis Erudit. Lips., ex Transactionibus Anglicanis, ex quamplurimis Ephemeridibus et Diariis Literariis Italicis, et exteris, ex Shawii opere, cui titulus: *Voyages dans plusieurs Provinces de la Barbarie*, *et du Levant* etc. ex Libro Bernae edito 1760. qui inscribitur: *Recueil des Antiquit. trouvées à*

Aven-

Avenches, à Culm, et en d'autres Lieux de la Suisse, par Mr. Schmidt, atque non paucae e Schedis CC. VV. *Phil.* de *Stosch* Lib. Bar. Reverendiss. Abbatis D. Petri Aloysii Galletti Cassinensis, et D. Abbatis Petri Gnocchi, qui Brixiae, eiusque agri ex autographis, omnes veteres titulos accurate exscripsit.

Huc contulerunt suam symbolam Literatiss. et Clariss. Viri, *Samuel. Schmidt* P. B. *Seguierius*, *Antonius Roschmannus* I. C. Bibliothecae Caesareo-Reg. Pub. Praefectus, Tabularii Aulici Propraefect. et Ordd. Provinciae Historicus Oeniponti, D. *Gabriel Lancellottus* Castello Panormitanus, et Princeps Turrismutiae, *Erasmus Froelichius* S. I. *Carolus Schlaegerus* Ducis Saxo-Gothae Consiliarius, et Protobibliothecar. etc. D. *Ioh. Strange* Nobilis Anglus, Dominus *Dorbessan* Praefectus Senatus Tolosani in Gallia, Dominus *Martinus de Saint Amand* Tolosanae Academiae Quaestor perpetuus, etc. Reverendiss. P. *Bonellius* Tridentinus, Reverendiss. P. Abb. D. *Mich. Ang. Monsacrati*, *Dominic. Ma. Manni*, et alii plures doctissimi homines Italiae, et extra, in Praefatione Operis grati animi et honoris caussa a Collectore nominandi.

Accedent itidem animadversiones in Nov. Thes. Muratorianum CC. VV. *Henr. Leichii* Lipsiensis, *Hagenbuchii* Tigurinensis, et *Christophori Saxii*, et alius (quae hucusque ineditae erant) Eruditissimi Viri.

Pro corouide tandem Siglarum Interpretatio, literarum ordine disposita, non raro in marmoribus, numismatibus, aliisve veteribus monumentis occurrentium, perutiliter apponitur, una cum Notarum Graecarum Indice Cl. V. *Eduardi Corsini*, Schol. Piar. Regul. Ex-Praep. Gen. et Publ. Profess. in Pisano Athenaeo.

Magno autem in pretio huiusmodi Supplementum habendum esse, testis est *Muratorius* ipse, immortalis memoriae Vir, qui summis votis exoptaverat, ut aliquando prodiret: *Postremo* (ait in Praef. Nov. Thesauri) *tandem loco monitum hoc volo, me non exiguo labore hactenus collegisse, quot-*

quot

quot marmora potui. Alia tamen complura ſunt, quae inquiſitionem meam effugiſſe arbitror; neque enim Hiſtoriae librique omnes, in queis eiusmodi merces conſueverunt exponi, praeſto mihi fuere; neque mihi licuit e patria efferre pedem, ut plura inde operi meo ſubſidia compararem. Verum ſi comes vita erit, nihil antiquius ducam, quam caetera expiſcari marmora, tum huc usque edita, tum identidem ab Eruditis evulganda, atque additamentum, prout res feret, inde confectum parare praelo, ne quid deſit amatoribus huiuſce eruditionis. Conſilium vero meum ſi mors intercipiet, aliquis, ut ſpero, poſt me exurget, qui laborem meum, et fortaſſis etiam felicioribus auſpiciis, continuandum ſuſcipiet.

Vos itaque rogo, praeſtantiſſimi Viri, ut ſuppellectilem huiusmodi quam poſſidetis, mihi vel Collectori, transmittere pro veſtra humanitate ne gravemini; fidemque damus, veſtro Nomini non inviſuros, atque adeo tanti erga nos officii magnitudinem palam profitebimur. Spero fore, ut quamprimum inita mecum ſocietate nomen veſtrum conferatis.

Monendum ſupereſt, quamvis ab *Iacobo Iuſti*, alio Typographo Lucenſi, Sociis data fuerit fides, ſingulorum voluminum pretium non exceſſurum XX. Iulios Romanos, ſolventibus antequam exierit menſis Maius Anno 1760. tamen, cum expenſae auctae fuerint, aliquantulum auctum eſſe quoque pretium. Collecta enim ſunt quamplurima alia monumenta, de quibus ſupra diximus; poſt editionem primi programmatis, et ſuſcepta varia itinera a Collectore, ut non paucas epigraphes ex Marmoribus exſcriberet. Quae cum ita ſint, ſociis non minoris Iuliis Romanis XXV. ſtabit unumquodque Volumen, ſi nomen dederint hoc Anno 1763. et eos ſolvent cum primum acceperint, atque ita deinceps. Aliis vero non minoris XXXII. Iuliis venundabitur. Valete. *Lucae* 1763.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLXIII.

Pars I.

Nachlese in den Reichs-Geschichten, bestehend in einer neuen Sammlung von ungedruckten Reichs-Tags- und insbesondere Reichs-Städtischen Collegial-Handlungen unter der Regierung Kaiser Friederich des IIIten.

i. e.

GUSTAVI GEORGII KOENIG AB KOENIGSTHAL, Collectio Actorum Comitialium sub Imperio Friderici III. COLLECTIO I. et II.

Francofurti ad Moen. 1759. Alph. 1. plagg. 17. in 4.

Inter illa facta, rerumque gestarum narrationem, in quibus explicandis Historia I. R. G. versatur, ea inprimis diligentiori consideratione digna esse videntur, quae naturam conditionemque Comitiorum, ab Imperatoribus Statibusque Germaniae celebratorum, illustrant. Etenim diligentior illa rerum in Comitiis gestarum descriptio, formam antiquissimam et conditionem Imperii Germanici nos non solum docet, sed etiam ipsa iura, potestas, auctoritas, praerogativae denique, cum Imperatoris, tum Statuum Germaniae, saepe ex nulla re melius, quam ex recte instituta rerum in Comitiis gestarum diiudicatione, explicantur.

tur. Quapropter egregie profecto de Historia I. R. G. illi viri, ut *Müllerus*, et Ill. Baro a *Senckenberg*, meriti sunt, qui constitutiones in Comitiis sancitas in lucem conspectumque protulerunt. Inter illos merito etiam referendum esse existimamus Virum excellentissimum de Koenigsthal, qui hac utilissima collectione, in qua multa antea non edita continentur, rebus sub Friderico III. Imperatore gestis, in nonnullis rebus novam veluti lucem addidit, et variarum rerum commemorationem ab oblivione feliciter vindicavit.

Age vero, indicemus lectoribus universam oeconomiam huius Collectionis, ut eo clarius utilitatem, ex hac edita Sylloge non solum in Historiam I. R. G., sed etiam in Ius publicum certissime redundaturam, perspiciant.

Collectio prima continet (Num. I.): *Relationem de expeditione Romana, benedictione nuptiali, et coronatione Friderici III. Imperatoris, Germanorum lingua conscriptam.* Habet hanc inscriptionem: Kayser Friederichs Römer-Zug. Ediderat quidem iam Müllerus in Theatro Comitiali, (Reichs-Tags-Theatro) Parte prima p. 380—397. de hac ipsa expeditione narrationem; comparando vero eam cum hac nostra, a V. C. ex Manuscripto edita, luculenter patet, hanc longe accuratiorem et copiosorem illa esse. Descripta ea expeditio fuit a legato aliquo civitatis liberae Imperii, qui ipsum Imperatorem comitabatur. Inde nonnullae res enarrantur, quae neque a *Mullero* l. c. neque ab *Aenea Sylvio in Historia rerum Friderici III. Imp.* neque a *Nicolao* de *Falckenstein in Historia desponsationis Friderici III.* etc. *apud Freherum Script. rer. Germ. Tom. II.* p. 51 sq. *edit. Struv.*, traditae fuerunt. Ita inter alia in hac relatione p. 5. plures nominantur, quos Imperator Pisam misit, ut Sponsam suam comitarentur; inter hos *Leopoldum Hallerum* relatum legimus. Porro p. 11. de osculo a Friderico III. Pontifici summo dato sermo instituitur, simulque narratur, regem *Ladislaum*, *Albertum* ducem, aliosque potentes principes pedem dextramque pontificis summi exosculatos fuisse. Deinde p. 17 sq. illi principes, comites, et reliqui domini nominan-

minantur, qui ab Imperatore in ponte Tiberino cingulo militari donati fuerunt.

Denique pag. 23. accuratiſſimum indicem illorum, qui Imperatorem in hac expeditione Romana comitati fuerunt, animadvertimus. Num. II. exhibet binas orationes, quarum prima habita fuit ad *Alphonſum* Regem Luſitaniae, altera ad ſororem illius *Eleonoram*, deſponſandam Friderico III. Imperatori. Has orationes habuit M. *Iacobus Motzius*, Legatus Imperatoris, cui, ut illud negotium perficeret, demandatum fuerat, et qui latino ſermone eas conſcripſerat, et recitaverat. Latinas iam olim evulgavit *Freherus*, in collectione Scriptorum rerum Germanicarum Tom. II. p. 31 ſq. editionis Struvianae; haec vero noſtra in linguam Germanicam translatio eodem tempore elaborata eſſe videtur. Inde etiam haec in linguam Germanicam converſio noſtra attentione inprimis eam ob cauſſam digna eſſe videtur, quod miſeram eloquentiam Germanicam illorum temporum mirifice illuſtrat. Ita vero ipſe Auctor p. 26. ait: **daß er zwo Nächte bey Lichte ſitzend daran geweben hab, um ſie auf das geneuweſte zu teutſchen.** Profecto vero neque *Uhſianos* aut *Neukirchianos*, neque veros et elegantes Germaniae oratores, huic quidem Auctori multam gratiam relaturos eſſe, certiſſime nobis perſuademus. In Num. III. exſtant *Acta Comitiorum Caeſareorum, Ratisbonae anno MCCCCLIV. celebratorum.* Cum nempe anno MCCCCLIII. Turcae, expugnata Conſtantinopoli, ſecunda nimis uterentur fortuna, factum eſt, ut ſequenti anno haec Comitia indicerentur. Illorum Comitiorum hiſtoriam iam quidem *Müllerus* in Theatro comitiali c. II. §. 48 ſq. p. 430. deſcripſerat; ipſa vero Acta Comitialia, tantummodo in epiſtola *Aeneae Sylvii* ad amicum breviter indicata, in nulla collectione Receſſuum Imperii commemorata, nunc tandem primum ab excellentiſſimo Auctore edita ſunt. Ipſe Imperator his Comitiis non intererat, ſed tantum miſerat legatos. Ita vero, et propter abſentiam Imperatoris, haec Comitia, quoad ſummam rerum agendarum, felici deſtituta

fuerunt exitu. Videamus vero paulo diligentius summa capita horum Actorum Comitialium. Pag. 33. Propositionem legatorum Imperatoris legimus, in qua primum Episcopos et reliquos Praelatos diligenter adhortantur, ut in mores vitamque suorum subditorum, tam laicorum, quam clericorum, inquirant, eosque emendent; deinde consilia quaedam, de exercitu viginti millium hominum contra Turcas conducendo, proponuntur; porro, ut ea res bene succedat, pacem publicam ad quinque annos esse sanciendam, docetur; denique haec propositio legatorum sic peroratur, ut dicant, haec omnia, Ratisbonae proposita, demum in Comitiis, proxime Francofurti habendis, a Statibus Germaniae confirmanda esse. Ad hanc Legatorum propositionem, cum suo ipsius, tum reliquorum Principum nomine, respondit *Albertus* Marchio Brandenburgicus; summa eius sententiae, sive voti, p. 39. exponitur. Commendabat Imperio sanctionem pacis publicae; quod ad exercitum attineret, vix eum per annum sustentari posse iudicabat; denique diem Comitiorum Francofurtensium, usque ad Festum Michaelis differendum esse suadebat. Post Albertum p. 42, verba fecit, nomine Ducis Burgundiae, Iohannes Episcopus Tullensis, et omnia promisit diligentissime eum esse facturum, quae ullo modo ad salutem, quietem, et felicitatem Germaniae vel conservandam, vel stabiliendam, pertinerent. Profecto omnia, quae in his, et Francofurtanis Comitiis facta confirmataque fuerunt, maxima ex parte amori huius Ducis in patriam, consiliis eius, et fortitudini animi tribuenda sunt. Inde p. 45. Legatus summi Pontificis haec consilia summis laudibus, et gratissima animi significatione prosecutus est, cuius exemplum Legati Imperatoris p. 47. imitati sunt, et denique Albertus p. 47. habita etiam gratiarum actione, his Comitiis finem imposuit. Paulo post Num. IV. Acta comitialia Francofurtensia leguntur. Imperator, qui iterum his Comitiis non praeerat, eo miserat summum illa aetate oratorem, *Aeneam Sylvium*, cum *Antistite Gurcensi*, ut et Marchionibus Bran-

Brandeburgico et Badensi. Aeneas Sylvius orationem luculentam in his Comitiis recitavit, quam, una cum epistolis ab exteris Principibus ob haec comitia conscriptis, Mullerus Theatro Comitiali c. l. c. IV. p. 473 sq. inseruit, atque ita ab oblivione vindicavit. Ipsum vero Decretum illorum comitiorum, neque ab eo, neque ab alio Actorum Publicorum collectore, litteris mandatum fuerat. Igitur necesse est ut illud eo diligentius proponamus, et eo magis summam gratiam habeamus excellentissimo *Koenigsthalio*, qui primus illud in lucem protulit. Pagina 48. itaque summa huius Decreti comitialis, quo auxilium, ab Imperio Hungaris, contra Turcas mittendum, promittitur, exstat; §. 4. et 5. vero Consilium proponitur de exercitu conscribendo; §. 6. et 7. porro de Comitiis in urbe Neostadio habendis, et de convocandis ad haec ipsa comitia civitatibus imperialibus, decernitur; postea §. 8. de convocando ad haec comitia Rege Ladislao, §. 9. Duce Burgundiae, §. 10. et 11. legato summi pontificis, exponitur; §. 12. et 15. de auxilio a Rege Galliarum aliisque Regibus petendo consilium capitur. His expositis §§. 13. et 14. pacem publicam intra belli tempus esse sanciendam proponitur; deinde vero de privilegiis ab Imperatore iis concedendis, qui hanc expeditionem suscipient §. 16. denique §. 17. de Episcopis, ut diligenter populum ad bona opera intra belli tempus peragenda adhortentur, exponitur. Pagina 51. ipsum numerum exercitus legimus, sive ut dicunt Matriculam Imperii, et in universum hoc monemus, Civitatibus liberis Imperii fuisse impositum, ut duo millia equitum, et sex millia peditum conscriberent. Cum vero legatis illarum hoc nimis grave esse videretur, illi, antequam e comitiis Francofurtanis discederent, hoc constituerunt, nimirum, ut ob caussam commemoratam, Civitates Imperii omnino interessent comitiis Neostadensibus. Praeterea vero referuntur Num. V. aliae sanctiones horum legatorum, illo ipso tempore factae: v. g. §. 3. et 4. de moneta, §. 5. de iudiciis provincialibus, denique §. 6. de diffidationibus.

nibus. Num. VI. Comitia Neostadensia de a. MCCCCLV. enarrantur. Varia quidem iam a Mullero in Theatro Comitiali, parte prima, de his ipsis Comitiis explicata atque illustrata sunt; ipsae tamen sanctiones, cum ob expeditionem in Turcas, tum ob pacem publicam, tantummodo breviter expositae fuerunt, nunc vero ab Auctore excellentissimo omnia, quae heic loci nunc reperiuntur, oblivioni erepta, primum cum lectoribus communicantur. Videamus igitur illa. Pag. 71. exhibentur binae commemorationes, Registraturas vulgo dicunt; quarum prima ea refert, quae in collegio Electorali facta sunt, altera pag. 88. Acta collegii Civitatum liberarum Imperii exponit. Pag. 75. contentio de praecedentia inter electorales legatos, et legatum Regis Arragoniae et Poloniae, exponitur. Pag. 78. XXXI. civitates imperiales nominantur, quae his comitiis per legatos suos interfuerunt. Pag. 90. et 91. adhortatio Imperatoris per Albertum Marchionem Brandeburgicum ad civitates imperiales, ne a comitiis discederent, facta, legitur. Num. VII. Acta Conventus Mantuani de anno MCCCCLIX. indicantur. Mullerus in Theatro Comitiali Sectione III. c. XIII. §. 47. p. 660. varia de hoc Conventu narravit atque exposuit; ipsa vero Acta huius Conventus nunc demum a Viro celeberrimo publicantur. Summa capita haec sunt: Pag. 119. Propositionem legatorum Imperatoris, et pag. 121. responsionem legatorum Principum ad eam, legimus: deinde summa sententiae, ab Imperatoris et Principum legatis Pontifici summo Pio II. indicatae, p. 123. proponitur; denique p. 124. litterae pontificis summi, ad Consules et reliquum Senatum Norimbergensem, cum propter comitia Norimbergae hoc anno, tum propter comitia Viennae proximo anno habenda, conscriptae, enarrantur. Comitia Norimbergensia celebrabantur quidem; ita vero eorum Decretum comparatum erat, ut neque Imperatori, neque Pontifici summo illud probaretur. Haec omnia a Mullero l. c. c. XXIV. p. 748 sq. et c. XXVIII. p. 772 sq. diligenter illustrata sunt. Nihil fere aberat, quin etiam comitia

Viennae

Viennae anno MCCCCLX. habita felici destituerentur exitu. Ea omnia in his Comitiis peracta, quae partim a Mullero in c. l. c. XXIX. et c. XXXI. partim ab Auctore novae collectionis Recessum imperii, Parte I. N. XLIX p. 190—198. commemorata sunt, non repetiit Auctor; contraria vero ex parte nonnulla antea non edita, ad haec comitia pertinentia, primus indicat atque in lucem profert. Primum, Protocollum Collegii Principum, deinde Gravamina civitatum imperii legimus. Rogant in his civitates Imperatorem, ut antiquam consuetudinem, ex qua legatis suis litteras credentiales, non singularia mandata, tradidissent, retinere possint. Multas orationes legatorum, responsionesque ad eas animadvertimus; denique p. 150. exstat luculenta et copiosa oratio a legato Pontificis summi ad reliquos Electorum et Principum oratores recitata. Ex diligenti huius orationis lectione hoc etiam patet, sententiam huius legati, quam illustr. liber Baro a Senckenberg *Selectis Iuris et Historiarum* Tomo IV. p. 357 sq. inseruit, ex hac oratione esse desumtam.

Huic primae collectioni Index rerum memorabilium, et copiosus, et accuratus, adiectus est. Collectio secunda, quae seriem rerum ab anno MCCCCLXVI. usque ad annum MCCCCLXXIV. exponit, gravitate rerum atque varietate primam Collectionem plane adaequat. Decretum comitiorum Norimbergensium anno MCCCCLXVI. propter irruptionem Turcarum habitorum, a Mullero Theatri Comitialis Parti II. Sectioni IV. Cap. XXXV. insertum legimus; novum vero Supplementum Num. IX. sub (a) p. 1. Auctor edidit; deinceps accuratissimum indicem, cum ipsorum Principum, qui his Comitiis intererant, tum legatorum, adiecit. Hunc Indicem longe accuratiorem et copiosiorem eo esse, qui in Mulleri c. l. p. 216. et 217. et in novissima Collectione Recessuum Imperii p. 215. et 216. exstat, comparando eum cum illis, bene intelleximus. Acta Comitialia Norimbergensia anni MCCCCLXVII. Mullerus c. l. Parte II. Sectione IV. C. XL. §. 2. p. 274. et Auctor novissimae

ſimae Collectionis Receſſuum Imperii N. LIV. p. 216. litteris mandaverunt; haec ipſa tamen comitia ab Auctore excellentiſſimo mirifice illuſtrata ſunt.

Etenim primum in Num. X. ſub (a) p. 9. novam plane editionem ſententiae, ſive ut dicunt voti, cum Electorum, tum Principum, protulit, quae inſigni copia rerum enarratarum editionem Mullerianam et Auctoris C. R. I. longiſſime ſuperat. Ita etiam ſub (b) p. 16. longe accuratiorem Indicem militum viginti millium, qui Hungaris contra Turcas mitterentur, ut et indicem apparatus bellici ſub (c) p. 20. edidit pleniorem, quam qui apud Mullerum c. l. p. 283 ſq. et 286 ſq. ut et apud Auctorem n. C. R. I. c. l. p. 219 ſq. et 223. reperitur. Rerum antea plane ignotarum memoriam conſervat N. XI. Etenim poſt pacem publicam ſancitam, et ut ea hoc felicius obtineretur, inprimis vero ob turbas in Bohemia exortas anno MCCCCLXVII. formula foederis inter Imperatorem et nonnullos Principes eccleſiaſticos atque ſaeculares, ut et nonnullas civitates liberas Imperii, ſanciendi, propoſita fuit, (confer pag. 24 ſq. ſub a) quae tamen res, quo modo ex reſponſione p. 29. (ſub b) colligi poteſt, felici deſtituta fuit exitu. Num. XII. exhibet fragmenta inedita conſtitutionum in comitiis Electoralibus Ratisbonenſibus anno MCCCCLXIX. factarum. Ita p. 30. formula foederis inter Imperatorem, Dominos Bavariae, Saxoniae, Brandenburgiae, (vnd Herren von Baiern, Sachſen, Branndemburg) et Ducem Auſtriae Sigismundum ineundi, legitur: ſub (b) porro p. 32. enarrantur conſilia Procuratorum Imperatoris et Pontificis ſummi (der Bebſtlichen vnd Kayſerlichen Anwelte), ad expeditionem contra Haereticos in Bohemia ſuſcipiendam pertinentia; denique reſponſiones ad ea legatorum Electoralium, Principum, Civitatum Imperii, ſub (c d e f g h) exhibentur. Comitia ob irruptionem Turcarum in Germaniam factam, Norimbergae anno MCCCCLXX. habita, vix per aliquot hebdomades continuata fuerunt, indeque rerum ibi geſtarum memoriam diuturna oppreſſit oblivio. Illa vero horum

horum Comitiorum Acta, quae Auctor N. XIII. edidit, ita comparata ſunt, ut rerum ibi peractarum naturam et conditionem facile perſpicere poſſimus. Primum ſub (a) p. 53. exſtant litterae Imperatoris, indictionem horum comitiorum ſpectantes; ſub (b c d) p. 54 ſq. vero deliberationes inter legatos Imperatoris, Principum, et civitatum liberarum Imperii inſtitutae; ſub (e) p. 60 ſq. commemorantur ad ultimum omnes legati miſſi ad haec comitia. In Num. XIV. lectorum diligenti attentione digna eſſe videntur, partim ſub (a) p. 65. Protocolla et Acta Comitiorum anno MCCCCLXXI. habitorum, inprimis ſub (b) p. 69 ſq. Protocollum Collegii Civitatum Imperii; partim quae ſub (c) p. 69 ſq. Conſilia de expeditione contra haereticos in Bohemia ſuſcipienda, propoſita ſunt.

Ita etiam Num. XV. nobis maximi momenti eſſe videtur. Exhibetur ibi ſub (a) p. 153. Decretum Comitiorum Francofurti a Civitatibus Imperialibus tantummodo habitorum; porro ſub (b c d e) p. 158 ſq. omnia Acta haec Comitia illuſtrantia; denique ſub (f g) p. 166 ſq. enarrantur Gravamina Civitatum Imperii, quae tam communes ſumtus (Matriculam Imperii vocant), quam pacem publicam ſpectant. Abſolvitur denique haec praeſtantiſſima Collectio N. XVI. Exhibentur in univerſum Acta Comitiorum Auguſtae Vindelicorum anno MCCCCLXIV. habitorum. Illa vero haec ſunt: primum ſub (a) p. 173 ſq. legitur Reſcriptum Imperatoris ad Ludovicum Ducem Bavariae, vi cuius illi munus Commiſſarii, poſtulandi et conquirendi communis nummi cauſſa, in Epiſcopatibus Paſſavienſi et Ratisbonenſi, defertur, (zu Vollführung des Anſchlags vom gemeinen Pfenning): ad ultimum exſtant ſub (b) p. 176 ſq. Litterae, Generale dicunt, Marci Cardinalis, et Sedis Apoſtolicae per Germaniam Legati, ad Principes Germaniae eorumque ſubditos conſcriptae, in quibus ad communes ſumtus faciendos (zu Vollziehung des Anſchlags vom gemeinen Pfenning), diligentiſſime monentur.

M Huic

Huic etiam Collectioni Indicem addidit Auctor. Supervacaneum profecto esset, et operam atque tempus iure perdere videremur, si hanc praestantissimam, et novitate varietateque rerum memorabilium vel maxime conspicuam collectionem lectoribus operose commendaremus. Etenim diuturna, et eventu factorum summopere insignis Historia Friderici III. Imperatoris, ea adeo illustratur, ut hac sola summorum capitum indicatione, certissime omnes, quibus curae cordique sunt studia Iuris Publici et Historiarum, ad lectionem praestantissimi libri excitatos credamus. Ita etiam, sive in doctrina excellentissimi de *Koenigsthal*, sive in industria, sive in luculenta historiarum cognitione collaudanda occuparemur, actum ageremus, cum eius in Iurisprudentiam universam, atque Historiam, insignia merita, iam dudum a peritissimis harum rerum iudicibus summis celebrata fuerint laudibus.

BINAE EX NONNULLIS RARIORES MORborum historiae, quas ex Adversariis suis deprompsit, iurisque publici, sortem suam experturas, fecit ANTONIUS LIZZARI, *Ph. et Med. Doct. Venetus.*

OBSERVATIO PRIMA.

De hydrope peritonaei.

Fratrem Bonaventuram, Venerabilis Ordinis Praedicatorum antiquae Observantiae (1) Laicum, atque in Collegio Rosarii, quod quidem Venetiis extat, commorantem; quadraginta annos natum; temperamento sanguineobilioso praeditum; facie coloratiorem; gutta rosacea foedatum; impetiginem vagam (2), humidam aeque ac pruriginosam, diu multumque perpessum; novissime vero evanescentem, animo hilarem, et ad cuncta paratum, ineunte Augusto mense febris acuta corripuit, ab aucto calore exordium capiens, vehementissima cephalalgia, et lassitudine ulcerosa stipata. Protinus ac declinationem febris attigit,

git, tunditur in brachio dextro vena, demitur ſanguis ad uncias decem, inflammatorium corticem in inſulae ſuperficie, croceumque in ſero colorem, exhibens. Poſt nycthemeri (3) ſpatium apyrexia potitur aeger, cephalalgia mitescit, laſſitudo alleviatur. Poſtridie neque renovata, neque exacerbata febre, eryſipelatis rudimenta tunc primum in facie apparent, quod mox quaquaverſum effunditur. Phlegmonodes (4) eryſipelas erat. Caput dumtaxat per quatriduum fatigans, tum febri, tum doloribus (5) finem impoſuit. Exinde e capite egrediens, et collum, et humeros, et dorſum, et pectus, et ventrem adortum, umbilico tenus deſcendens, ibi, prius alvo turbata, gradum ſiſtit. Recte *Hipp.* 6. Epid. ſec. 2. *ſuppurationum umbilicus terminus* (6).

Ex veſiculis (*ampullas* vocat *Hip.* l. 4. Epid. text. 56.) quae in obſeſſis ab eryſipelate partibus (7) excitabantur, nonnullae in ſumma cute exiſtentes ambuſtis non abſimiles, diaphanae erant, limpidum croceumque ſerum fundentes, areſcebant. Plurimae autem profundius demerſae, et adusque cellularem membranam pertingentes, abſceſſus naturae propius accedebant, ichoremque viſcidiuſculum corruptum inter et concoctum eructabant. Huiuſce noviſſimae claſſis nullibi copioſiores, quam in abdomine, cernebantur, quo poſt brevem, imperfectam, atque ſuperficialem ſuppurationem, intus adactae, prorſus evaneſcebant. Tunc venter extemplo turbabatur, febricula praeſto erat, horror, ac ſudor identidem, atque viciſſim ſeſe excipientes, aegrum corripiebant, cum animi deliquio, frequentique, et alterno, non autem perenni extimarum partium algore. Qui tragicus morbi luſus ad uſque vigeſimum diem protractus, in tumorem (8) abdominis mollem, atque indolentem, confeſtim deſiit, lympha in univerſo aqualiculo repente effuſa, nulloque in deſertis ab eryſipelate ſedibus veſtigio relicto.

Tumor hic in dies eousque crevit, donec hydropem aſcitem brevi aemularetur. Aſt ſitis aberat, urina probi

 coloris

coloris satis superque fluebat, alvus compacta deiiciebat, nulla tussis, neque difficilis respiratio, nullum inferiorum artuum oedema. De hydrope peritonaei nedum suspicari (9), sed signa certissima haberi coeptum est. Eapropter paracentesin in usum revocare, cunctamque aquae molem simul et semel *Meadiana* methodo educere, sancitum est. Expertissimo Chirurgo *Caietano Manfrè* demandatur officium, qui collato munere egregie functus, quinque supra viginti seri turbidi, subiugalis, atque olidi libras, cui a brevi quiete oleosum quid supereminebat, vigesimo septimo ab ingressu morbi die, unica vice extraxit, nulla animi defectione, nulla virium iactura debilitateve insequentibus. Quinimo si quae aderat febricula, evanuit, stomacho robur accessit, somnus rediit, ventrisque subsidente tumore, decubitus quaquaversum facilior. Hinc e cubili aeger exiliit, ad munia solita redux, in renutritione aegre proficiens.

Per mensem, et ultra, valetudine secunda potitus, labente proximo mense Septembri, in ephemeram notham, praegressis torminibus, incidit, spatioque febris emenso venter confestim intumuit. A quo, iterata paracentesi secto, triginta plus minus aquae librae priori similes, simul et semel, nullo fero symptomate insequente, educuntur. Exinde ab hac epocha semel, postea bis, demum terque quaterque singulo mense paracenteseos opera renovatur, neque febre praeeunte, neque torminibus antecedentibus, neque siti vexante, neque ullo inferiorum artuum praesente oedemate, neque ulla in lotio aut carentia, aut imminutione, aut in contentis exuberantia concomitante, sed abdominis intumescentia sensim sponteque periodice recurrente. Neque minor seri limpidi et inodori copia, quotiescumque paracentesis iterata fuerat, extrahitur. Demum ille, qui septem supra triginta sectiones passus, noningentis et octoginta lymphae libris eductis, ab orci faucibus pluries atque iterum emersus, ultra novem mensium periodum haud aegre vitam traducere potuit, Maio mense sequentis anni, repente oborta vehementissima febre (10), quam

quam capitis eryſipelas ocysſime eſt conſecutum, intra quatriduum fato concesſit, tragoediamque, ſimiliter ac aperuit, clauſit.

Quum ſecandi cadaveris deſiderio flagraremus, ſtatim ac ab humanisſimis illius eximii Collegii Patribus voluntas noſtra explorata fuit, libera facultas nobis tradita eſt. Idcirco *Petri Santorini Protomedici* meritisſimi *Officii Salutis*, atque maximi illius, et per univerſam Europam famigeratisſimi Anatomici, *Iohannis Dominici filii*, induſtria non minus quam peritia uſi ſumus, adſcito in operis ſocietatem *Ioſepho Maſini* Chirurgo. Utrasque, reſecta calvaria, meninges lividas, cerebri corticem flavida lympha perfuſum, offendimus. Abdomen, inſalutato thorace, aperuimus, et primo peritonaeum a muſculis ſeiunctum, et veluti ad inteſtina propulſum, invenimus. Mox inteſtina cum peritonaeo arcte ipſis iuncto, fortiter verſus vertebras preſſa, et in ſpatium adeo anguſtum redacta erant, ut penitus conquasſata viderentur. Depoſitis inſuper mollitie atque laevitate inteſtina rugoſisſima cernebantur, atque contracta, nec non coriacea induta duritie, ubi cultro reſecarentur, crepitum, non ſecus ac ungues facere ſolent, edebant. Omentum exſuccum, diaphanum, et papyraceae conſiſtentiae, modica, eaque crocea, rancidaque perfuſum pinguedine, graveolebat, et putredine ferme corruptum videbatur. Meſenterium ſcirrhoſum. Renes, ureteres, veſica, a quacunque labe organica immunes. Splen turgidulus. Hepar vero in ſima facie hydatidibus, ſparſisque hinc inde lividis maculis, obſidebatur. Fellis veſicula collapſa, humoreque ſuo propemodum vacua. Quae cavitates inter haec ſpatia occurrebant, exigua, atque olida lymphae copia replebantur.

ANNOTATIONES.

(1) *Caſum, in omnibus, et per omnia huic ſimilem, neque ipſe legi, neque inter legendum inveni, neque a quocumque alio,*

 quod

quod sciam, aut descriptum, aut tractatum audivi. De privatis hydropibus, a singulari cuiusdam liquidi, aut visceris vitio obortis, nonnulli inter practicos observatores verba fecere; Peritonaei vero hydropem ferme praeterierunt. Apud NICOLAVM TVLPIVM *Obs. Med. l. 4. c. 43. et* IOBVM MEKERANVM *c. 49. binae praefatae hydropis speciei historiae occurrunt, quae in essentia morbi, in loco affecto, in phaenomenis, in curationis modo, ac eventu, haudquaquam cum praesente conveniunt. Validissimum paracenteseos praesidium indicatum utique, atque ad praxin nonnumquam deductum, sed memorata methodo in usum revocatum nuspiam legitur. Collector ipse historiarum,* CORNELIVS STALPARTIVS VAN DER WIEL, *qui obs. 28. p. 1. cent. 2. plurima super hoc morbo monumenta congessit, de huiusce auxilii praxi reticuit. Neque* DOVGLASSIVS, *cui germanissimam ideam de vera huiusce affectus sede atque ortu debemus, quicquam solidi de paracenteseos vel instituendae, vel repetendae usu, in praxi reliquit, utut secundos eventus de hocce remedio odoratus sit. Facile huius rei veritatem comperiet, quisquis aequo attentoque animo historiam perpenderit. Placuit in observationis fronte potius, quam in recessu specialem Instituti regulam pandere, qua carnes, carniumque iura, solis lacticiniis, piscibus, oleosisque concessis, vetantur. Neque exigui in hisce momenti procatarctica causa detegitur.*

(2) *Asperior, rubicundior, maioresque pustulas exhibens impetigo, alterius sobolis erat, quae* λειχὴν *graece appellatur, atque in hoc dumtaxat discrepans, quod ichore potius, quam squamulis redundaret. Haec intus adacta laticem serosum infecit, et altera ex remotis morbi caussis extitit.*

(3) *Quoniam legitimam simplicissimamque ephemeram, quam curasse, quam novisse facilius est, quae prius nocere potest, quam sciri, quaeque biliosum hominem, negotiis deditum, et promptius et maiore cum periculo afficit, non cibi antecedit fastidium, non spontanea corporis lassitudo, sed neque gravior somnus, multave oscitatio, neque horror, verum repente tota simul accedit, nulloque graviore incommodo, ubi iam esse*

esse coepit, molesta est: item solvitur interdum sine sensu manifestae inanitionis, saepius per copiosos tum halitus, tum madores, aut certe per sudores, ut suaves, sic minime multos, nemini persuasum puto, hanc me ut ephemeram legitimam salutasse, licet illo horrore, utrique erysipelati communi, carentem.

(4) *Erysipelas et Phlegmone magnam inter se cognationem habent; neque differunt nisi magnitudine molecularum obstruentium, atque sedis profunditate. In Erysipelate serum sanguinis cum pauco rubro intermisto immeabile haeret. In Phlegmone pars rubra sanguinis in vasis distentis, et obstructis, accumulatur. Erysipelas integumenta corporis externa, vel et membranaceas partes externas obsidet. Phlegmone in membrana adiposa potissimum haeret. Cum autem exquisitum Erysipelas solius cutis affectus sit, in Phlegmonem degenerare potest dilatatis vasis, maiorem copiam rubri sanguinis admittentibus, maloque propagato ad membranam adiposam oritur morbus, qui inter Erysipelas et Phlegmonem ambigat, atque, composito ex utroque vocabulo, Erysipelas Phlegmonodes a Medicis appellatur.*

(5) *Febri et doloribus finem utique attulit, ast dolose, non autem superveniente salutari crisi. Igitur imperfectus abscessus, qui citra coctionis notas, absque excretionibus morbi gravitate dignis, in die non eritico, illuxit. Quoniam metastasim et decubitum morbidae materiae haud sustinuerit; secessum atque expulsionem a corpore non promoverat, reliquum erat, ut ex uno morbo in alium transitus fieret.* Mutantur autem, GALENO teste, in abscessum et inflammationes quaedam, et Erysipelatosi Phlegmonodesque tumores non pauci.

(6) *Sub umbilico, afferente* IACOTIO, *inanitas quaedam, et frigidior locus, ubi non nisi hypochondriorum beneficio concoctio peragitur. Ob eamque caussam scribit* HIPPOCRATES *in Epidemiis,* suppurationum umbilicum terminum esse. *Quo etiam loco signum addit, ex quo suppurationes ruptum iri coniicere oporteat.* Quibus enim, *inquit*, suppurationes erumpi debent, ventres turbantur.

(7) *Dictum fuit superius, exquisitum Erysipelas solius cutis affectum*

fectum esse, quod dum phlegmonosam naturam induit, membranae adiposae inhaeret. Hinc iure duplicis indolis abscessus videre contigit, quorum uterque singularem offensam respiceret.

(8) *Quum erysipelatosa materia proximam affectus causam constituens calida extiterit, atque in omentum adipis metropolim praeceps irruerit, sacculis eius, quasi tot promptuariis reseratis, et pinguedine fusa, biliosi seri maxima moles stataria castra inibi posuit. Quod ubi inter peritonaeum, tendinesque musculorum transversorum, non vero inter duplicaturam, sive inter duas laminas lateris anterioris peritonaei effusum proruperit, hydropem, de quo dudum verba feci, produxit. Cuius rei luculentum exemplum serum prima vice eductum exhibuit.*

(9) *Rarissima certe, aeque ac digna quae literis mandaretur, hydropis peritonaei species, quoniam a nemine aut visa, aut ab alio accepta, neque ab ullo, ausim dicere, excogitata quidem. Ecquis unquam huiusmodi hydropis specie laborantem tractandum suscepit, non sitientem, bene mingentem, nullibi nisi in alvo praetumidum, non excarnem, muniaque solita rite et recte obeuntem? In hisce tribus, me iudice, raritas affectus consistit: nimirum non sitiendo, atque mingendo, tantam aquae molem colligere; toties indemnem paracenteseos operam sustinere; tam alacriter, tam strenue, et sine virium iactura, simul ac semel integram seri in aqualiculo contenti, contra ac sensere priores medici, eductionem perferre. Putarim, exhausta in cellulari membrana pene universa pinguedine, externo humido, utut tenuissimo, moram faciente, depressa vasorum exhalantium facultate, auctaque attractione absorbentium, potuisse a venis bibulis, nunquam ab officio feriantibus, eam humidi copiam ab aere absorberi, quae alendo praefato hydropi sufficeret; non secus ac in quibusdam diabetis speciebus usu venire videmus. Potuisse per tot mensium spatium vitam traducere, neque in gravissimam offensam a tot repetitis acu puncturis incidisse, ultro evincit, serosam proluviem, (ut cum* CAROLO PISONE *loquar,) inter musculos abdominis, at-*

que

que peritonaeum, non autem inter huiusce duplicaturam sedem posuisse. Demum lympha simul et semel per paracentesin pluries educta ostendit, quam lubrica ratione, inanique metu priores innixi, de operatione hac adeo expaverint, ut certum exitium, aut ob collapsum diaphragmatis, aut ob spirituum dispendium, aut ob aliud quid male somniatum, ominati sint.

(10) *Certe mors inde secuta, eiusque modus, tantum abfuit ut in paracenteseos culpam detorqueri possent, quin immo ipsam suadere, quotiescumque similis morbus incidat, videantur. Neque tantum suadere, verum etiam audacter, memorato exemplo praeeunte, in usum traducere: saepe enim, auctore* CELSO, *quos ratio non restituit, temeritas adiuvat.*

OBSERVATIO ALTERA.

Nobilissima Matrona athletici corporis habitus, staturae procerae, coloris vergentis in pallidum (1), infoecunda (2), podagram nodosam (3), nephritidem, biliosam colicam, icterumque saepissime passa, dum sextum supra sexagesimum annum agens gravissimo paroxismo podagrico premeretur, in moerorem animi vehementissimum (4) incidit. Ignis eam illico prehendit, atque podagrae ex regulari in anomalam (5) fit transitus. Pectus gravativo dolore dolet, spiritus offendens. Quum de vena secanda ageretur, urinae croceae minguntur, colorque (6) ictericius in cute apparet. Mox febris deferbuit, thorax levatur, podagra silet. Septimo dolores in ilia, inque sinistrum renem (7) procumbunt. Decimo quarto apyrexia, indolentia. Colorem ictericium carnes exuunt, croceum urinae retinent, concoquuntur tamen, ac rubro-saturam hypostasin habent. Oleum amygdalinum, serum lactis asininum depuratum, nitrata, iuscula plantis malvaceis alterata, hucusque profuerunt.

Exacta trigesima die, pondus in sinistro hypochondrio percipitur, lien intumuit (8), crus stupet, vomituritio.

 Inoi-

Incidit ſuſpicio de calculis. Anorexia, ſitis. Pulſus in laevo carpo inordinatus (9) percipitur. Decubitus ſupra latus affectum placidus, ſupra oppoſitum vero non item. Spongiis in decoctione ex caepis, ſeminibus, radicibus, herbisque, laxante et anodyna facultate praeditis, facta, intinctis, latus fovetur, butyro recenti oleo amygdalino immixto exinde illinitur. Elapſo octiduo inter cruciatus, diros que ſpaſmos, bini grandiores calculi una cum lotio excernuntur. A quorum exitu (10) urina clareſcit, croceumque colorem ſenſim deponit. Potatur ſerum lactis aſinini, ſumitur decoctum theiforme millefolii, julapio terebynthinae edulcoratum, aegra caetera renuit.

Interea tumor in ſiniſtro hypochondrio magis atque magis in dies augeſcit, donec ſub larva ſcyrrhoſi lienis (11) imponat. Quum veſica dolore, atque labore, lotio exeunte, angeretur, quumque de calculo eam obſidente ſuſpicio incidiſſet (12), idcirco praeſtantiſſimum, et in arte ſua celeberrimum *Caietanum Manfrè* ſuper hac re conſulere ſtatuit. Hic ubi eam inviſit, atque veſicam immiſſo cathetere exploravit, nullus dubitavit de calculo ibi latitante exiſtentiam explodere. Abdomine vero pertractato, ac tumore, (de quo dudum ſermonem habui,) in hypochondrio ſiniſtro deprehenſo, ſtatim pro ea humanitate, qua nos, noſtraque ſemper proſecutus eſt, lienem ſcyrrhode tumore obſideri admonuit, quod reprobavit eventus.

Nondum hebdomada finem attigit, cum urina olidiſſima mingitur, atque ſubiugalis (13), paullatim reſidens, habensque hypoſtaſim viſcidam, cohaerentem, nariumque muco, aut ovi candido haud abſimilem. Ex quo talis urina apparuit, laevus ren dolet, humero (14) pectineque in morbi conſortium tractis. Aegra iterum vomiturit, nauſeaque ſuper cuiuscumque generis cibos corripitur. Non in ſplene, ſed in ſubiecto rene tragoedia abſolvitur. Immenſae molis abſceſſus detegitur, a podagra inibi coacervata alimentum, atque incrementum ſumens. Febris augetur (15) lenibus, iisque protractis rigoribus veſpere invadens, mane

vero

vero sudoribus effusis mitescens. Lumbi dolent, atque pruriunt. Furtiva sitis. Imperfecta diarrhoea biliosa, ac torminosa. Singultus. Ver erat, sanguinis profluvii, et abscessus in renibus ferax.

Cuiuscunque generis potum, praeter aquam limoniorum succo saccharoque conditam, aegra refugit, nulli remediorum suppellectili addicta. Pisa recentia in pulmenti formam parata, fragaque sine modo ac mensura comedit. Ruit in peius. Iam

Acer anhelantes incendit Syrius agros,

atque anni tempestas hydropotationi secunda festinat. Vocatur prius in consilium eruditissimus ille Sanctus Stephani, Patriae et Seculi decus. Deinde vocatur et polyhistor Co. Iacobus de Scopulo, morum suavitate, animi candore, singulari in medendo peritia insignis, atque Patavini Lycaei sidus et ornamentum. Morbum in abscessu podagrico existere, sinistrumque renem tenere, sancitum est. Suppurationem ocyssime promovere, per commodiores expeditioresque vias pus educere, ulcus superstes detergere atque consolidare decrevimus. In hunc finem clysmata laxantia, ac oleosa, fotus ex decoctione vegetabilium emollientium, linimenta ex butyro et adipe suillo, inter externa remedia selegimus. Hydromel; decoctum ex passulis exacinatis, radice glycyrrhizza, smilace aspera; terebynthinam venetam cum asellis praeparatis, gummi elemi, atque croco orientali in massam pilularem redactam; iusculum ex farzaparilla, chynna, carneque vitulina praeparatum; circulatum ex viperis; lac asininum aqua calcis secunda temperatum; balsamum Leucatellii, atque pareirae bravae; sed praesertim aquas thermeles Virginis, et Blandulae, iuxta exigentiam, anni tempora, atque oppurtunitates, et seorsim intus sumenda praescripsimus. Diaetam serio inculcavimus, cum, *Hippocrate* auctore, *omne ulcus exsiccari desideret*; opus non aliunde, quam a fame exspectandum.

Aegra morbi diuturnitate pertaesa, ac paene confecta, praecepta medica spernit, in immodico fructuum esu tota

 est.

eſt. Nonnulla ex medicis praeſcriptis experitur, ſed in minima doſi, temporis iniquo tractu, peſſimoque accedente diaetae regimine. Caetera praetermittit. Septimeſtre ſpatium elabitur, ex quo olida urina, pureque reſperſa mingitur, tumorque in ſiniſtro latere ſubſidet, nullum ſui ipſius veſtigium relinquens.

Iam deſinente Septembri menſe praeſto erat autumnus, calculorum tempeſtas uberrima, cum novae morborum iliadis tragoedia aperitur. Diris cruciatibus antegreſſis, maximae molis calculus (16) exit. Lotium non amplius ſubiugale, neque olidum eſt, prorſus hypoſtaſi caret. At iecur (17) repente dolet, indureſcit, exinde icterus flavus, foeces alvinae albicant, urina crocea. Eminet anorexia, potusque cupiditas. Lenis colica identidem repetit. Praeter fotus ex puriſſima calida hypochondrio dextro adhibitos, et clyſteres ex oleo amygdalino, nil in uſum, aegra imperante, revocatur. Labente ab hac epocha menſe ſecundo tumor in hepate emollitur, color ictericius elanguet, urinae et foeces naturalem colorem induunt. Macies permanet, ſitis ſedatur, ſenſimque redit ciborum appetentia. Cutis inopinato circumtenditur (18), aſperatur, prurit. Cernuntur (19) exiguae puſtulae limpidiſſimo ſero turgidulae, ſcabioſis perquam ſimiles. Pruritus eo moleſtiae pervenit, ut acuminatis ligneis ſpathis cutim aſſidue ſcalpere cogeretur. Neque multo poſt univerſa fere epidermis laminatim decidit, non ſecus ac in anguibus evenit, dum vere exuvias deponunt,

Aſſiduo curata cuticula Sole.

Febricula praefatis ſymptomatis ſemper aſſidens, a ſanato pruritu, certiſſimo abſceſſu, in quem icterus deſiit, abfuit.

Dum nutritioni reparandae, et aegre reſtaurandae, omnis opera impendebatur, ſolis cibis eupeptis in uſum vocatis, et quibuslibet remediis proſcriptis, febris accenditur, macies augetur. Tunditur utriusque manus vena (20), exinde pulſus apyrexia perfecta potitur, nutritio inſtaurari incipit. Ab hiſce auctis quotidie ſalutaribus ſignis morbo-

rum

rum procella ſedari, et ſecunda valetudo in foribus eſſe videbatur. Sed ſpem fefellit eventus. Eminus a quocumque paralyſeos indicio memoria laeditur. In enunciandis rerum nominibus aegra deficit, ſed errati conſcientiam retinet, neque cavere, quin relabatur, poteſt (21). Febris, quae per ſemeſtre ſpatium abſuit, in ſcenam redit, non vehemens, neque periodica. Exardeſcit caput. Vigilia urget. Iterum ſecatur in brachio vena, ſedi admoventur hirudines. Epicratica purgatio inſtituitur. Iuſcula viperata adhibentur. Ab hiſce remediis, licet perverſa methodo, et praepoſtero diaetae regimine adminiſtratis, dum triennium a morbi ingreſſu abſolveretur, aegra ex toto convaluit, neque ultimum diem, niſi ab hac epocha exacto decennio, ac dyſenteria cum febre acuta correpta, clauſit.

ANNOTATIONES.

(1) *Colores in pallidum vergentes, crudorum craſſorumque ſuccorum indicia ſunt. De his egit* HIP. *l. 2. Epid. ſect. 2. ſub hiſce verbis:* curandum iram inferre, et revocandi coloris cauſa, et effuſionis ſuccorum. *Impedit enim nimia humorum craſſities, ne ſanguis in exteriores corporis partes effundatur, floridumque colorem illis inducat. Etiam a coloribus indicium ſumere oportet ad curationes morborum rite inſtituendas, ut alibi Praeceptor docuit, videlicet in Epid. l. 2. ſect. 1. et Epid. l. 4. text. 105.*

(2) *Inter ſterilitatis cauſas, ex parte mulieris, reponit* HIPPOCRATES *l. de ſteril. craſſitiem uteri, atque humiditatem. Nunc ambarum concurſus foecunditatem arcuit. Erat enim aegra ventricoſa, atque uteri rheumatiſmo vix ex ephebis egreſſa laboravit.*

(3) Ubi craſſi et glutinoſi humores exuperant, morbi (GALENO *teſte)* erumpunt, qui in ea corporis parte ſedem figunt, qua liquidorum motus ſummopere languet. *Hoc in partibus in hiſtoria memoratis evenire, quotidiana experientia docemur.*

 (4) *Tri-*

(4) *Triſtitia et moeror ſtomachum petunt, ciborum appetentiam deprimunt, et concoctionem evertunt. Verum et calculum nephriticis, et hyſtericas paſſiones mulieribus movent, ataxia ſpiritibus inducta. Secretiones, incraſſando ſanguinem, cohibent, teſte* SCHELHAMERO *de hum. an. af. c. 12. Praecordia gravant, iuxta illud* VIRG. *in Aeneid. l. 6.* Frigidus Arcadibus coit in praecordia ſanguis. *Vitam brevem faciunt, ut in* PROVERB. Metus et triſtitia minuunt dies, et ante tempus ſenectam adducet cogitatus; *et rurſus:* animus gaudens longam iuventutem facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.

(5) *Podagra molimen naturae eſt, pura ab impuris ſecernentis, atque a nobilibus ad ignobiliores partes, velut artus ſunt, amandantis. Quoniam humores triſtitia coeunt, et ſolida laxantur, nil mirum, ſi deficientibus naturae viribus, podagroſus humor in artubus ſuſtineri nequeat, ſed in venas remeans fatales ſtaſes, huc illucque producat.*

(6) *Neque urinae croceae, neque cutis ictericius color ſanguinis miſſionem arcendi vim habuiſſent, niſi febris deferbuiſſet, et levaretur in pectore dolor.*

(7) *Si icterus verus legitimusque extitiſſet, in dextrum hypochondrium potius dolor procubuiſſet, quam in oppoſitum. Imperfectum, ac tranſitorium icterum, ſplene male ſe habente, ſubiectove rene, in praxi non ſemel vidimus. Lien etenim officina praeparatoria bilis eſt.*

(8) *Intumeſcentia ſplenis aequivoca haec erat. Hoc indicare videbatur cruris ſubiecti ſtupor, et nimis citum augmentum. Etiam anorexia haud familiare ſymptoma lienoſis.*

(9) *Hoc ſignum ex* ARETAEO *petitum eſt:* Pulſus namque in acutis renum paſſionibus initio rari ſunt, ac ſegnes; ſi malum plus urgeat, parvi fiunt, crebri, turbulenti, inordinati.

(10) *Haec eſt haud vulgaris obſervatio, qui fiat, ut exeuntibus binis calculis ex rene ſiniſtro, croceum urina colorem exuat.*

(11) *Eius molis, eiusque duritiei ren ſiniſter quotidie augebatur, ut humanum caput mole, ſaxum conſiſtentia referret.*

(12) *Gra-*

(12) *Gravitatis sensum, ad motum corporis increscentem, et quandam veluti titillationem circa pubem et perinaeum, aegra percipiebat. Urinam cum assidua mictionis cupiditate reddebat. Nonnunquam fiebat quoddam quasi stillicidium. Lotium modo affatim fluebat, mox intercipiebatur, modo guttatim ferebatur. Interea tenesmo laborabat alvus, et supina melius, quam in latera reclinata, mingebat.*

(13) *Subiugales urinae eae nuncupantur, quae clarae minguntur, et postea turbantur; quae turbidae mictae, exinde resident, et clarescunt; atque demum quae mictae turbidae, perpetuo tales manent. Novissimae caeteris deteriores, alterae calculosis familiares.*

(14) *Vera symptomata calculi renem laevum obsidentis, et pathognomonica, uti dolor adusque medias costas pertingens, qui multis perinde ac si morbi lateralis esset imposuit, est calculi in dextro rene hospitantis.*

(15) *A calculis et abscessus dignoscendi sunt, iuxta* ARETAEUM, si vesperi febres accesserint, et rigores, dolores circa lumbos, et pruritus. At si ruptus abscessus fuerit, grumi purulenti, carnisque formam repraesentantes eiiciuntur. Quin etiam et albida sanies excernitur.

(16) *En silentio minime praetereundum naturae miraculum! Quam raritatem repetitus paracenteseos usus in praecedenti observatione constituit, eandem in praesenti suggerunt vel calculi eiectio, vel abscessus sanatio, naturae potius, quam artis molimini deferendae. Nullis adiuta natura diureticis* (quae cum calida et acria sint, *merito a* GALENO *lib. 6. de san. tuen. c. 11. carpuntur*), *sponte calculos deturbavit, atque eiecit. Quinimo ipsa per se, et a nemine edocta, stagnantem in rene materiam ad concoctionem perduxit, abscessum aperuit, et evacuavit, ulcusque relictum ad cicatricem deduxit, epidictico exemplo, praecepta quoque aphoristica, quale est illud aph. 6. sect. 6.* vitia renum, et omnes circa vesicam dolores, difficile sanantur in senioribus; *et illud l. 6. Epid. sect. 8.* Renum morbos, et vesicae, non vidi curatos ultra quinquagesimum annum: *sua sidera habere. Quid enim profuisset*

ſet, detergentia et conſolidantia aliunde quaerere, cum domi praeſto foret aeque pollens remedium? Purgat etenim, detergit, et eluit urina. Immo Lithotomi quidam, nec inepte, poſtquam detractus eſt lapis, detergentia et expurgantia medicamenta ulceri non indunt, quod urina illac profluens vicem illorum deterſiva ſua vi ſuppleat. Et dum in calculoſis ea temperatur urina, tantundem demitur de dotibus eius, quas in extergendo habet. Aſt quod fidem pene vincit non eſt, naturam absque remediorum ope tantum de morbo reportaſſe triumphum; ſed aſſidente peſſimo diaetae regimine nunquam potuiſſe ab opere deturbari, atque ex integro in hac parte viciſſe, iuxta illud HIP. *in 6. Epid. ſect. 3.* Omne ſuppurans eſt ſine recidiva. Haec enim concoctio, et criſis ſimul, et abſceſſus.

(17) *Novus morbus, neque ullam cum praecedente relationem habens. Niſi quod aegra relabi facillime in malum eius indolis poterat, quo antea ſaepiſſime cruciabatur.*

(18) *Iuxta illud* HIP. *in 6. Epid. ſect. 3.* Omnis extenuatio prius laxat cutem, deinde circumtenditur. Refectio contraria facit, cutis corrugatio concidentis, extenſio renutritae.

(19) *Genuinus abſceſſus, non vero morbus.* De genere acervatim fluentium, non autem ſemirepentium, *ut Epid. 2.* HIP. *loquitur. Criticus, non autem ſymptomaticus, quia ſuperaddito morbo finem impoſuit.*

(20) *Exemplo ex* HIP. *Epid. l. 5. petito, quod ſic ſe habet.* In Oeniadis vir morbo tenebatur, et tabeſcebat corpus, et conſumebatur, et non accedebat ei alimentum a cibis cum comediſſet, et ſubducebatur cibus pravus, et combuſtus. Hic pharmaca omnigena bibens nihil iuuabatur. Secta autem in utraque manu vena, uſquedum exanguis redderetur, deinde iuvatus eſt, et a febre liberatus.

(21) *Imperfecta linguae paralyſis, aut alicuius partis in cortice cerebri. Abuſus cibi euchymi, facile nimis replentis venas, atque vaſorum rigiditas, in cauſa eſſe potuerunt huius ſymptomatis. Oſtendit autem ſanatio.*

SAMUE-

SAMUELIS KLINGENSTIRNA, IN ACAD. Upsal. Prof. Math. Regiorum Principum Praeceptoris, Acad. Scient. Stockholm. Socii, Tentamen de definiendis et corrigendis aberrationibus radiorum Luminis in lentibus sphaericis refracti, et de perficiendo telescopio dioptrico.

Dissertatio ab Imperiali Acad. Scientiarum Petropolitana praemio affecta die 23. Sept. 1762.

Petropoli Typ. Academ. Scientiar. 1762. plagg. 13. c. tab. aen. in 4.

Quanquam Saeculum nostrum magnae utilitatis inventis distinctum sit, tum in philosophia naturali, tum in omnibus Matheseos partibus, adeo, ut singula eorum posteris satis commendari nequeant: nemo tamen inficias ibit, quin Theoria nova perficiendorum Telescopiorum dioptricorum, in quam Geometrarum facile princeps, Eulerus, primus cogitando incidit, reliquis omnibus palmam praereptura sit. Cum enim experientia satis superque docuerit, quantis inventis ab repertis horologiis oscillatoriis, ac telescopiis dioptricis, magnis sane atque omnino utilissimis, Astronomia ac reliquae inde pendentes scientiae locupletatae sint; certissima spes affulget, fore, ut perfectis telescopiis dioptricis, in his scientiis nova, et adhuc incognita, indefessa observatorum diligentia in lucem protrahantur. Perfectio vero instrumentorum opticorum, uti cuivis harum rerum perito constat, in eo potissimum consistit, ut obiecta, quantum fieri potest, aucta repraesentent, et simul ea cum claritate atque distinctitate, quae oculo iudice ad perfectam visionem requiruntur. Horum trium requisitorum duo quidem priora satis sunt in potestate. Amplificatio obtineri potest quaecunque, combinando lentes huic fini idoneas, et claritas simul habetur desiderata, augendo latitudines

nes vitrorum usque quo permittant magnitudines ſphaerarum, ad quas efformantur, et ſi ſimul procurari poſſet perfectus radiorum cuiusvis penicilli oculo illabentis parallelifmus, unde repraeſentationis pendet diſtinctio, nihil profecto eſſet in artis Theoria, quod ad perfectionem inſtrumentorum opticorum deſiderari poſſet amplius. Duae vero potiſſimum cauſae hunc parallelifmum turbant. Una quidem ſuperficierum ſphaericarum, ad quas efformantur lentes, natura minus idonea radiis luminis regulariter refringendis; altera vero diverſa radiorum, quam primus detexit Neutonus, refrangibilitas. Quarum primam, antequam altera cognita eſſet, nonnulli evitare conabantur ſuadendo ac praeſcribendo, ut loco formarum ſphaericarum vitris figurae ſectionum conicarum, quae omnes radios in unum punctum colligant poſt refractionem, inducerentur. Et cum artifices, ad figuram eiusmodi, vitra plane, ea perfectione, quam requirebant, formare non poſſent; Hugenius quidem in Dioptrica determinavit figuras lentium ſingularium, quae aberrationes minimas radiorum efficiant, et figuras lentium ocularium concavarum, quae, vitris obiectivis plano convexis iunctae, aberrationes radiorum ab eorum figura ortas corrigant; quo etiam referri poteſt duplicatio lentium ocularium convexarum, c. l. Prop. LI. deſcripta. Nemo tamen iuſtam harum aberrationum Theoriam, vel modum illas corrigendi, adhuc tradidit ac demonſtravit. Id potius quam certiſſimum eſt, ipſum Neutonum, Hugenium, reliquosque Dioptrices poſt viros hos ſummos promotores, cognita radiorum diverſa refrangibilitate, de corrigendis Inſtrumentorum opticorum vitiis deſperaſſe, cum non tantum ipſe Neutonus, ſed poſt eum omnes communi conſenſu decernerent, hanc diverſam radiorum refrangibilitatem plane nulla ratione tolli poſſe. Quare tanto maior Geometrae ſummi, Euleri, ingenii vis et acumen enitet, cum is primus abiecto illo communi praeiudicio, ex theoria altius repetita, non ſolum

solum Neutonianae theoriae contradixit, sed et praecepta dedit construendi Tubos dioptricos, in quibus vitia non solum ex figura sphaerica, sed etiam diversa radiorum refrangibilitate orta, tollerentur. Iohannes Dollondus, peritissimus Instrumentorum opticorum artifex Londinensis, tanti Viri auctoritate motus, primum quidem id agitabat, ut Neutoni sententiam novis experimentis confirmaret, uti ex Diariis Academiae Scientiarum Borussicae constat: sed his institutis, tantum aberat ut ea iis confirmaretur, ut potius Euleri opposita extra omnem dubitationem poneretur. Variis itaque artificiis, ac prope herculeo labore, nova ex praeceptis Euleri Telescopia construxit, et quidem talia, quorum obiectiva ex lentibus constarent, quae aquam intus claudebant. Sed cum illa, quamvis longe ordinaria et vulgaria antecellerent, expectationi tamen minus respondere intellexisset: tandem multiplicibus et certis experimentis edoctus est, varia dari vitrorum genera, quae, licet aequali propemodum facultate polleant refringendi luminis radios mediocriter refrangibiles, sensibiliter tamen differant in refringendis reliquis; unde fiat, ut separatio vel dissipatio radiorum coloratorum maior contingat in uno vitri genere, quam in alio, positis licet aequalibus incidentiae obliquitatibus in utrumque. Hinc iudicavit, vitium Telescopiorum, ex diversa radiorum refrangibilitate in vitro obiectivo ortum, emendari posse, componendo obiectivum ex binis lentibus e vitris diversi generis fabricatis, et determinatam quandam rationem distantiarum focalium habentibus, quae efficiat, ut una alterius effectum in radiis dissipandis destruat, adeoque radii sine dissipatione ad focum tendant, ibique imaginem solito distinctiorem efforment. Et sic sublato imaginis vitio a dissipatione radiorum oriundo, simul et amplificationem opticam et aperturam vitri obiectivi augeri posse, facile perspexit; sed simul etiam animadvertit, alteram illam luminis aberrationem, a figura vitrorum sphaerica ortam, una cum

 latitu-

latitudine obiectivi vitri augeri, et in prioris locum succedere, ita ut hac ratione parum proficiatur, nisi quoque alteri huic malo remedium afferatur, quod remedium petendum, ait, a certis proportionibus inter diametrum sphaerarum, ad quas singulae facies binarum lentium obiectivarum sint efformandae. Quanquam itaque Dollondus, secundum haec principia plurima Telescopia diversarum longitudinum composuerit, quae solita eiusdem longitudinis plurimum antecellunt; eoque ipso facto demonstraverit, notas sibi esse illas facierum binarum lentium obiectivarum ad id necessarias proportiones, eas tamen nunquam cum publico communicavit, multo minus earum Theoriam cognitam dedit. Academia itaque Imperialis Petropolitana quaestionem enodandam in annum 1762. Geometris proposuit: quantum imperfectiones Tuborum opticorum et microscopiorum, ex diversa refrangibilitate radiorum, ac figura vitrorum sphaerica ortae, per combinationes plurium lentium corrigi ac imminui queant? simul exigens, ut theoria praxi aptetur, ac per experimenta comprobetur. Ex omnibus, quae ea occasione transmissae sunt, resolutionibus, hanc, quam proponimus, illustris Academia iudicavit dignam quae praemio afficeretur. In ipso praestantissimo opere, ut brevem eius ideam adumbremus, ita versatur A. Cl. ut primum radiorum in sphaericam superficiem dati centri incidentium ac refractorum, cum axe sphaerae, posito arcu satis parvo, universaliter determinet concursum, atque legem aberrationis definiat. Eaque definita docet, quando ea aberratio, a figura sphaerica orta, plane evanescat, et quomodo lens debeat esse comparata, ut haec aberratio sit maxima vel minima, ipsamque hanc aberrationem maximam ac minimam definit, cum generali aberrationis formula comparat, ac post varias meditationes concludit, lentem vitream, sive concavam, sive convexam, simplicem, non esse idoneam ad radios luminis sine aberratione refringendos, nisi

habeat

habeat figuram menisci, existente radio faciei magis curvae ad radium faciei minus curvae in ratione non minori quam 11. ad 21. utrumque focorum coniugatorum semper cadere ad easdem lentis partes in casu aberrationis nullius, et distantiam foci lenti propioris non posse esse ad distantiam remotioris in minori ratione quam 33. ad 52. quam proxime; hancque de lentibus simplicibus theoriam ingeniosa Geometrica figura quasi totam oculis A. exhibet. Ad lentes compositas progrediendo, disquirit, si quotcunque sphaericae lentes, in linea recta, tanquam Axe communi dispositae, habeant focos respective coniugatos, radiusque luminis in eas intrans ab omnibus refringatur, et post singulas refractiones occurrendo axi aberret, quanta futura sit harum aberrationum magnitudo? eaque universaliter determinata, datis positionibus, et focorum principalium distantiis lentium quotcunque, invenire docet formas earum, quae efficiant, ut radii luminis, a dato in communi earum axe puncto advenientes, post refractiones colligantur in ultimo foco, si fieri potest, sine aberratione. Hinc iam Telescopia, abstractione facta a reliquis boni Telescopii requisitis, ex duabus, ex tribus lentibus componere edocet, quae sint ab aberratione libera, et lentium figuras ad ea determinat.

Alteri iam parti operis suscepti se accingit §. 23. atque disquirit, quomodo alteri aberrationis speciei, quae ex radiorum diversa refrangibilitate oritur, quae obiecta trans lentes visa coloribus inficit, et eo ipso non minimam confusionis partem producit. Creditum hucusque communiter fuit, hoc vitium nulla arte emendari posse, dum Dollondus experimentis, ut iam notavimus, feliciter detegeret, varia vitrorum genera dari, quae, licet aequalibus fere refringendi viribus polleant, plurimum tamen differant facultate radios heterogeneos a se invicem separandi. Qua ex re discimus, rationes refractionum radiorum diversi generis nullatenus a se invicem dependere, ut adhuc fuit creditum;

 adeo-

adeoque frustra quaeri regulam, qua, ex datis refractionibus radiorum diversi generis in uno aliquo medio, inveniantur refractiones eorundem in alio, vel qua, ex data refractione unius alicuius radii, in quovis medio inveniantur refractiones reliquorum in eodem medio. Exinde derivandus est modus corrigendi aberrationes, ex separatione radiorum homogeneorum oriundas, componendo vitrum obiectivum ex duabus lentibus, una convexa, altera concava, quae ita sint comparatae, ut una alterius effectum in radiis separandis destruat, quemadmodum ipse Dollondus in Transactionibus Philosophicis expresse docet, atque in hoc libello uberius declaratur. Primum enim assumit Auctor Clar. lentem habentem radios facierum suarum datos, distantiam foci principalis radiorum mediocriter refrangibilium, et axem rectam lineam, constitutisque radiorum maxime refrangibilium ex aere in lentem, et radiorum maxime refrangibilium et radiorum minime refrangibilium rationibus, inquirit in rationem inter dissipationes coniugatas in lente una. Idem deinde examen instituit assumtis eiusmodi lentibus quotcunque, et accurata aequatione rationem dissipationum coniugatarum exprimit pro quovis lentium numero. Determinata hoc modo universaliter ratione dissipationum coniugatarum, datis iam positionibus, lentium binarum, trium, vel quotcunque, in communi axe, una cum singularum rationibus refractionum et dissipationum, invenire docet relationem inter distantias focorum principalium, quae efficiat, ut radii heterogenei, a quovis puncto advenientes, vel paralleli, post refractionem in omnibus lentibus emergant sine dissipatione, a diversa refrangibilitate radiorum oriunda. Aequatione expressionem dissipationis datae, multitudini lentium convenientem, nihilo aequalem ponit; quo ipso eruit aequationem definientem relationem distantiarum focalium, requisitam ad id, ut dissipatio radiorum, e lente ultima emergentium, evanescat. Mox as-

sumtis

fumtis rationibus refractionis in vitro anglicano viridescente, *Crown glass* dicto, et in vitro albo quod *Flint glass* appellatur, tabulam et abacum adiicit, ad prompte distantias eiusmodi focales idoneas computandas; interspersisque bene multis, quae negotium eiusmodi arduum facilitare possunt, illustrationibus, docet vitrum obiectivum ex duabus lentibus, quarum prima ex Crown glass, altera ex Flint glass, et quae sunt secundum totas facies suas obversas contiguae, componere, quod sit ab omni aberratione liberum. Cuiusmodi obiectivi duos casus deinceps proponit, formas eorum ratiociniis demonstrat, atque amplissimis calculis illustrat. Pari ratione vitrum obiectivum, aberrationis expers, ex tribus lentibus componere docet, quarum duae exteriores sint ex anglicano vitro viridescente, intermedia ex albo. Eiusmodi obiectivorum vitrorum quatuor exhibet exempla, singulorumque formas non solum ex ratiociniis deducit, sed et accuratum et prolixum eorum computum subnectit. Tandem, cum hucusque Auctor Cl. tantum de eorum radiorum aberrationibus sollicitus fuerit, quae principalem penicillum constituunt, et unicum solum obiecti punctum in axe instrumenti situm repraesentant, transit ad penicillos obliquos, qui a punctis obiecti extra axem sitis ad oculum tendunt, in quibus alterius generis aberratio locum habet, cuius in perfecta visione impedienda non minimae sunt partes. In eius naturam ac indolem meditatione instituta, pari felicitate remedia eam tollendi praescribit, atque, ut nihil intactum relinqueret, has elegantissimas ac plane novas theorias ad Instrumenta optica perficienda applicat. Consideratis dein Telescopiis a Dollondo, quae omnium sunt simplicissima, compositis, ac praemissa brevi, sed accurata explicatione rationis, quae inter distantias focales et intervalla lentium intercedere debet, una cum ratione amplificationis et effectus quem praestant: definit iam distantias focales et intervalla lentium ocularium, quibus corrigantur aberrationes, e radio-

radiorum ac penicillorum obliquorum refractionibus in his lentibus oriundae. Plura quidem adhuc, ac eiusdem ponderis momenta, ex praeclaro hoc libello excerpere possemus, sed haec facile sufficient ad edocendos lectores, quam egregias, quam plane novas et inexpectatas maxime meditationes, praeclarum hoc opus contineat, quae et Auctori gloriosae, et in hoc ipso Libro iam adeo foecundae sunt, ut certissima spes affulgeat, fore, ut iis ulterius excultis, omnis Dioptrica novam fere formam, eamque multo augustiorem, induat.

D. CHRISTIANI WILHELMI KÜSTNERI *Chrestomathia Iuris Enniana, s. loci Ius Romanum illustrantes ex Ennio, cum notis adiectis.*

Lipsiae 1762. 8. plagg. in 8vo.

Institutum eorum, qui, studiosae praesertim iuventutis caussa, selectos ex optimis veterum scriptorum monumentis locos insigniores ediderunt, habet omnino, quo non solum defendi, sed etiam laudari recte possit. Ea enim re efficitur, ut, quae vel ob voluminum quantitatem, et carius eorum pretium, comparari a multis opera veterum integra, vel ob ingenii imbecillitatem, quae utilia ac pulcra in illis sint, diiudicari a tironibus ac perspici nequeunt, in compendium redacta, pluribus innotescant, atque intellectu faciliora reddantur. Ita etiam hoc nomine Cel. Küstneri labor, quem Chrestomathiae Iuris Ennianae conficiendae impendit, gratus esse et iucundus debet iis, qui Iurisprudentiam non e tenui ac ieiuno compendiolo, sed potius ex ipsis optimorum auctorum fontibus hauriendam censent esse. Eo enim con-

consilio elegantissimum, quem indicavimus, libellum conscripsit Küstnerus V. Cl. ut, quid per litteras, quae ab humanitate nominantur, adiuvari iurisprudentia possit, exemplis e fragmentis Ennii petitis demonstraret.' Quae quidem res cum et iucunditatis multum, atque utilitatis habeat; digna omnino videtur haec Chrestomathia, quae paulo fusius hoc loco recenseatur. Praefixa est huic libello dedicatio ad patrem Auctoris D. Godofredum Wilhelmum Küstnerum, virum, et de republica litteraria, et de civitate Lipsica meritissimum, nuper Consulem fatis functum, directa, quam mox praefatio satis prolixa sequitur, in qua ab A. in caussas potissimum inquiritur, cur hodie a multis iurium studiosis, auctorum uti dicuntur classicorum lectio negligatur, ac deinde consilium scribendae huius Chrestomatiae uberius enarratur. Praeterea etiam ratio, cur ad ius illustrandum fragmenta Enniana inprimis apta sint, ea esse praecipua dicitur, quod verbis illis antiquis et obsoletis, quibus Ennius usus est, probe perspectis, et L. XII. Tabb. et recentiorum quoque ICtorum scripta, atque adeo Leges Cod. Theod. et Iustin. mirifice intelligi, atque antiquitates iuris quamplurimae explicari possint. Quod quidem ita se habere, et verba Ennii ipsa hoc libello prolata, et eruditae A. in ea Annotationes confirmant; de quibus iam nonnullas, speciminis loco, commemorabimus, ut, quale ferendum de illis iudicium sit, statim omnibus appareat. Sic pag. 3. super discrimine auspicii atque augurii satis acute disputatur. Nimirum, in auspicio consideratum olim esse, an sit secunda avis, et praepes; in augurio vero locum magis spectatum, an praepes et pulchra avis regione constituta adpareat, pronuntiatur, atque inde elicitur, tum aves, tum loca fausta, dici proprie praepetia. Sed num differentia isthaec in scriptis veterum observata sit, valde quidem dubitamus. Pagina 8. quid sint *regni scamna solumque* apud Ennium, docte eruitur. Solum

 lum

lum, uti recte monet Auctor, proprie terra dicitur, ac propterea etiam sola terrarum plerumque coniunguntur. Scamnum autem, Columella teste, crudum solum et immotum ab agricolis vocatur. Cum igitur solum scamni nomine veniat, scamna solumque per ἓν διὰ δυοῖν terrarum sola ac regni sola nuncupari existimat K. atque e ICtorum scholis addit, solum esse aream, cui aedificium superponitur, et ius soli sequi aedificium; esse partem aedium l. 21. D. de Pign. act. l. 49. D. et l. 2. C. de rei vindic. Pagina 11. Verba Ennii: *Nec pol homo quisquam faciet impune animatus hoc, nisi tu*, de Romulo Remum, muros urbis transilientem, increpante explicat K. et quid de murorum sanctitate legibus sancitum sit, indicat. Primum huius rei meminit Pomponius l. 11. D. de rer. divis. *Si quis violaverit muros, capite punitur, sicuti si quis transcendet scalis admotis, vel alia qualibet ratione.* Origo huius legis ex historia Remi petenda omnino esse videtur, quippe qui non, quod urbi nomen imponere et imperare contenderit, necatus esse, sed quod in fratris contemtum transiliisset muros, quos Romulus constituerat, omnium fere poetarum et historicorum auctoritate traditur. Pagina 14. Cel. Auct. per deos genitales Martem ac Venerem intelligi, e quibus originem suam deducebat Romulus, cum Hesselio affirmat; genitales autem appellari natales, legibus comprobat. Sic genitales civitates l. 20. C. Theodos. XVI. 10. de paganis, solum genitale, cuius originalis est l. 1. C. Theod. V. 10. de inquilin. et colon. patria genitalis l. 13. C. de oper. publ. nominantur. Pagina 17. Vocabulum *corpus*, pro cadavere positum, e legibus etiam comprobatur, ac praeter alias illa praecipue affertur, quae huic rei maxime inservit l. 14. §. 4. D. de relig. *Si quid ad corpus custodiendum, vel etiam commendandum factum sit impensae.* Sunt, qui hoc loco legere velint

com-

commundandum, id eſt lavandum; ſed, uti ab Auctore recte pronuntiatur, lectio prior huic omnino praeferenda eſt, cum apud Paul. Sent. I. 21. 4. et Grut. Inſcript. pag. DCVII. corpora tantum ad tempus alicui loco commendantur et deponuntur, donec in ſepulcrum inferri poſſint l. 4. D. de relig. Pagina 21. Inſcriptio antiqua, quae apud Gruter. pag. CXIV. b. extat, magna probabilitatis ſpecie explicatur. Cum enim Guther. de offic. dom. Aug. III. 17. ibi *vectigal Foriculiarii et anſarii promercalium* legat, atque hoc de vectigali armorum promercalium intelligendum cenſeat, Cel. K. hoc potius de frugum minutarum, vini, tritici, atque olei pendendo explicandum, et propterea vectigal foricarii et anſarii, hoc eſt, vectigal in foro promercalium, quod pro certa mercede conducebant foricarii, legendum eſſe non male opinatur. Pagina 24. In verbis Ennii: *occaſus iuvat res*, vocabulum *occaſus*, contra Heſſelium, qui illud pro occaſione dictum cenſet, ab Auct. pro ſole occidente poſitum, eam praecipue ob cauſſam defenditur, quod in hoc cum Pyrrho certamine, cuius Ennius meminit, noctem finiiſſe proelium Eutropius Hiſtor. Rom. II. c. 11. teſtatur. Pagina 34. dictio Ennii: *rem repetere*, pro condicere ac vindicare uſurpata, e libris iuris illuſtratur, in quibus res pro lite ac cauſſa ſaepenumero occurrit, et repetere rem idem ſignificat quod petere, condicere. Sic v. g. in l. 3. §. 5. D. de condict. cauſ. dat. extat: *liber probatus an mihi condicere poſſit, quaeritur;* et Iulianus lib. XI. Digeſt. ſcribit: *competere manumiſſo repetitionem.* Pag. 38. ad verba Ennii: *poliendi agri*, ſuper lectione aliqua l. 52. §. D. pro Socio, erudite et probabiliter diſputatur. Cum enim Celſus lib. VII. Digeſt. ſcribit: *Socios inter ſe dolum et culpam praeſtare oportet, ſi in coeunda ſocietate artem operamve pollicitus eſt alter, veluti cum pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus in commune quaerendis*

dis fructibus, Clar. K. lectionem *politori*, quam editio Taurelliana habet, Haloandrinae *pollicitori*, ac vulgatae *pollicitatori*, praeferendam esse existimat. Parum quidem placuit haec emendatio Cel. Bynckershoekio, qui politorem pro agricola haud legi putat, et reiecta littera *p olitori*, qui olera serit et vendit, potius emendat. Sed cum in laudata lege requiratur, ut socius operam praestet in excolendo agro, et augendis fructibus, plus inesse credit K. voci politoris quam agricolae, i. e. ut poliat, excolat, et instruat agrum; ideoque nihil difficultatis invenit, cur, quod voci polire et politum tribuitur, politori denegetur. Pagina 41. Vocabulum *peniculamentum*, quod Ios. Scaliger per tractas vestium lacinias explicat, ab Auct. rectius vestimentum, et quidem penula, cuius diminutivum penicula, ac deinde peniculamentum apud Lucil. Sat. XIX. audit, explicatur; quod penula, quae vestis est ex crassiore lana confecta, in itinere frigoris et pluviae arcendae caussa adhibita, auctore Vlpiano l. 23. D. de aur. arg. legat. inter communia vestimenta, quibus promiscue utatur mulier cum viro, refertur, et reliquum pedem pertegit. Pagina 58. verba Ennii, *pellis inaurata*, Auct. occasionem praebuere explicandae l. 14. D. de contrah. emt. *si inauratum aliquid sit, licet ego aureum putem*, *valet venditio*. Inauratum illud nimirum non per aes auro obductum, aut per aurichalcum ex aere et auro compositum, et omnibus metallis pretiosius, explicandum censet; sed potius vas aliquod ex aere Corinthio conflatum esse existimat, quod, cum ipsi aurum argentumque inesset, et teste Plin. H. N. XXXIV. 2. mixtura tum auri tum argenti praevaleret, et ars pretiosior esset, et ad infinitum operae pretia crescerent, exquisito pretio, et auro pretiosius vendebatur; et quanquam magna ex parte ex aere constabat, inter aenea tamen haud referebatur l. 100.

§. 3.

§. 3. D. de legat. 111. neque, cur alias aes pro auro vendi posſit, ulla ſubeſſe ratio videtur. Pagina 60. exſtat obſervatio ſuper vocabulo *animadvertere*, quod non ſolum regum, ſed etiam praetorum et ius dicentium verbum erat, qui ſeſe animadverſuros pollicebantur, l. 1. §. 1. D. de minor. et l. 28. D. de probat. quoniam vero eorum cognitio non ſolum in civilibus negotiis, ſed etiam in deliƈtis et quaeſtionibus verſabatur, l. 15. §. 25. D. de iniur. etiam eorum animadverſio locum habebat, quae ſi faƈta erat, et reus criminis obnoxius eſſet, ſequebatur interdum poena capitalis, et ultimi ſupplicii, quod ipſum animadvertere dicitur l. 2. §. 30, D. de origin. iur. l. 13. D. de offic. praef. l. 4. §. ult. D. ad L. Corn. de Sicar. et animadverſorum corpora, l. 1. D. de cadav. punit., uti etiam qui gladii poenam ſubire debebant, proprie animadvertebantur l. 8. §. 11. D. de poen. Pagina 67. Cel. K. in diƈtione Ennii: *vitam evitari* legere mavult *evivari*, cum analogia haud repugnet, et in ipſis legibus, quemadmodum l. 25. §. 5. D. de libert. leg. et l. 30. pr. D. de adim. legat. verbum *adviverre* occurrat; neque alius commodus ſenſus τῦ *evitari* adſit, niſi paulo durior, quo evitare quid pro effugere dicimus. At nos hic reƈte habere leƈtionem vulgatam, atque huic novae praeferendam eſſe, propterea quod Ennius, ob repetitionem vocum, quam vehementer amat, e vocabulo *vita* formatum illud *evitare*, eo ſenſu adhibuit, quo per perire, aut vita eripi, optime explicari poſſe videtur, exiſtimamus.

Atque hae ſunt obſervationes nonnullae, e quibus, uti opinamur, ſatis omnino adparet, multa in illis reperiri, quae et Ius Romanum mirifice illuſtrent, et ex ipſis Criticae ac Grammaticae accuratioris principiis petita ſunt. Non dubitamus itaque eventurum, ut oppido ma-

gnam, hac Chreſtomathia, apud diligentes praeſertim iuris ſtudioſos, ineat gratiam K. ac propterea etiam doctiſſimum huius libelli Auctorem rogamus, ut eas quoque, quas in Lucilii Satyras, aliosque bonos Auctores veteres meditatur annotationes, ad hunc modum dare pergat.

NOVA LITTERARIA.

OMNIBVS,

QVI HAC AETATE IVRISPRVDENTIAM SVIS MERITIS ORNANT,

VIRIS

ILLVSTRIBVS, AMPLISSIMIS, CELEBERRIMIS,

S. P. D.

IOHANNES FRIDERIC. IVGLERVS,

MAGNAE BRITANNIAE REGI A CONSILIIS, ET ACAD. EQVESTRIS LVNEBURG. INSPECTOR.

Abſolutis haud ita pridem laboribus litterariis, ad alios iam tranſii, dudum promiſſos. Strenue ſcilicet occupatus ſum in componendis de omnium ICtorum vita, ſcriptisque, ſi his quidem inclaruerint, Commentariis. Quod ego negotium ita pertracto, uti anno 1741. Epiſtola quadam ad Auguſtin. Leyſerum, typis impreſſa, ſignificavi. Praecipuae inſtituti leges hae ſunt:

1) Vitam cuiuslibet ICti adcurate depingam, ingenium ipſius indolemque, quantum licebit, explorabo,

bo, quaeque obſervavi, anecdota, interſeram. Si quis notari forte carbone mereatur, faciam id quidem duce veritate, at comite ſemper modeſtia, iudicioque peritiorum munitus.

2) Ad ſcripta pergam, et, quo prodierunt, ordine, ſingula conſtituam, plagulis etiam eorundem, ſi ante oculos verſentur, numeratis, quod commodum fore non paucis Lectorum exiſtimo. Nec obliviſcar editionum praeſtantiorum, et occaſionis, quae hunc, vel illum, ingenii foetum produxit.

3) Pervolutabo reipublicae litterariae Annales, et, ne ignoret Lector, ubi de ſcriptis nonnullis dictum ſit, copioſius ipſa diligenter loca memorabo.

4) Exponam breviter, quas unus alterve liber excitavit controverſias.

5) Mentio abs me fiet methodi atque opinionum, quas aliquis vel elegit primum ac divulgavit, vel cum paucis communes habet.

6) Iuſtis denique laudibus eos proſequar, qui in Iurisprudentiae partibus, fracta glacie, commodiorem poſteris viam aperuerunt.

In campo autem tam amplo, Veſtris, Viri celeberrimi, conſiliis ſymboliſque opus eſt mihi; qua de cauſa Vos omnes, ad quos hae Litterae pervenient, ea, qua fas eſt, obſervantia rogo, ut iuvetis conatum, quocunque id modo fieri queat, et non ſolum ipſi vitae Veſtrae, laudabiliter peractae, hiſtoriam, maxime ſi eadem vel nunquam, vel non adcurate ſatis, edita ſit, una cum ſcripto-

ſcriptorum indice perfecto, communicetis mecum, ſed ea quoque ſuppeditetis benevole, quae de fatis aliorum, laboribusque eruditis, in memoria haerent.

Grata ſemper mente agnoſcam Veſtram humanitatem, eo certius abs me exſpectandam, quo ardentiore Vos ſtudio efficere ſoletis, quicquid ad litteras amplificandas conducit.

Omnia vero, quae ad me transmittere volueritis, ſingulis nundinis vel Lipſienſibus, vel Brunſuicenſibus, Bibliopola noſtras, mercatoresve Luneburgici, haud inviti recipient, niſi alia forſitan occaſio ſeſe obtulerit.

Valete, Viri ornatiſſimi, resque Veſtras porro feliciter agite!

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLXIII.

Pars II.

LAMBERTI BOS, LINGV. GR. IN ACAD. Franequ. Prof. Ellipses Graecae, sive de vocibus, quae in Sermone graeco per ellipsin supprimuntur, cum doctorum virorum CHRIST. SCHOETTGENII, IO. GE. SAM. BERNHOLDII, IO. FRIDR. LEISNERI, Observationibus, quibus et suas adiecit M. NICOLAUS SCHWEBELIUS, P. P. et G. N. R. Societatum Academiae Imperialis Roboretanae et Electoralis Bavaricae Scientiarum Collega.

Norimbergae typis et sumtibus Ad. Ionath. Felsekeri. 1763. 8. mai. 2. Alph. 2. pl.

Admodum laudabili consilio collegerat Lambertus Bos ellipses Graecae Linguae, quarum ignoratio tirones saepissime morari videbatur, virosque doctos adeo interdum ad falsas interpretationes deducere. Erat igitur eiusmodi libellus perquam utilis, qui admonitionem contineret, qua vel lectio scriptorum redderetur facilis, vel cautior hac ex parte interpretandi ratio commendaretur. Sed ultra hoc consilium admonendi talis libellus vix pervenire posse videtur, nec aliquid absoluti exspectari: quod primum ob innumera ellipsium genera; deinde in tanta exemplorum

cuiusque generis multitudine infinitum foret. Sed quibus nimis exiguus visus est exemplorum a Bosio collectorum numerus, ii subinde plura adiunxerunt, quae omnia et in hac editione repetita sunt. Eodem modo Cl. *Schwebelius* permulta superioribus addenda putavit, quae inter legendum observasset. Cum autem ne sic quidem res absoluta sit, (quis enim dubitet, multa praeterita esse?) quamquam Viro doctissimo non propositum fuit opus absolvere, sed hanc ob causam quaeri poterat, an tironum usibus, et Virorum doctorum votis satis consuleretur, si, quem librum vellent esse admonitionis loco, eum subinde auctiorem fieri viderent, et ad magnam molem excrescere, quae facile a perlegendo deterreret, efficeretque praeterea, ut non nunquam inspiceretur, nec totus redderetur animo familiaris. In quo quam multa pereant, ab editoribus magno studio collecta, facile intelligi potest, cum nemo possit ubique divinare, ab hoc libro, hoc in loco, quem tractat, auxilium peti posse. Accedit et hoc, quod qui semel sunt admoniti, forte sponte sua videre discunt, si quid desit. Has obiectiones Cl. Schwebelius in praefatione aliqua ex parte removit, ac primo negavit, tirones aut suo ingenio omnia videre posse, aut, quae didicerint exemplo, ad singula loca suo iudicio transferre: non ergo frustra suscipi operam ab eo, qui augendis exemplis planius demonstraret, quid, et quomodo agendum esset. Quod quamquam recte dicitur, tamen, num in omnia eius additamenta conveniat, dubitari potest: quaedam enim, praesertim si quis latina exempla spectet, sunt exposita et aperta, ut in verbis ἄγγελοι, θυγάτης, ὁδὸς, πράγματα (p. 288.), ῥῆμα, τίμημα, in quibus neminem tironum, modo semel monitus sit, caecutire posse putamus. Deinde, quia est non numquam a viris doctissimis ellipsium ignoratione peccatum, vel hoc nomine non putavit augendi libri consilium abiiciendum esse, et adspergenda quaedam aut rariora, aut parum cognita: cuius generis plura exempla nos reperisse fatemur. Sed de totius libri ratione, quatenus ingenio et doctrina Cl. Schwebelii

belli ornatus est, pluribus dicemus. Itaque ante omnia, superiorum editorum observationes auxit, addendis locis graecorum latinorumque scriptorum, praesertim his, in quibus formula plene dicitur; in quo lectio Herodoti ei multum profuit, quem constat in illa simplicitate dicendi multa usurpasse plene, quae sunt a sequentibus Scriptoribus brevius dicta. Non possumus exemplorum delectu uti, ponemus ergo quaedam, in quae incidimus. Verbum ἀγάλματος dixerant omissum esse post διοπετὲς: sed docuit accuratius e Dion. Hal. (II. p. 130.), ὅπλον intelligi, ubi de ancili sermo sit. Vere negavit, αἰτίαν omitti (Exod. VIII. 22.) in his: ἐφ' ἧς — — — ἐπ' αὐτῆς; sed esse hoc simile hebraico, quod occurrit innumeris locis, ut in Actis Apost. (XV, 17.). In qua forma etsi aliquam emphasin esse putat, aut rei certitudinem: tamen nos nullam intelligere possumus accessoriam notionem, quae a contextu pendeat, aut quam suadeat addere sensus frigidus, ortus ex propria significatione. Nam si quis hebraica bene graece aut latine exprimat, nec in verbis haereat, verus sensus carebit ellipsi. Locus enim Ciceronis (ad. D. XV. 2. *Parthos — eos esse facturos*) huc non pertinet. Verbum διδασκάλου monuit omissum esse, cum Philosophi κατ' ἐξοχὴν dixerunt ἡμέτερος. Conferri possunt ὀμνύειν, λέγειν, χεὶρ, οἶνος, οἶκος, et alia. Sed praeterea per totum librum auxit numerum vocabulorum, quae omitti solent in libris graecis, a superioribus autem editoribus neglecta erant, ut αὐχὴν, κλάδος, κύκλος, νὺξ, τάλαντα, τράχηλος, ποταμὸς, γινώσκειν, διδάσκειν, ἥκειν, κομίζειν, et innumera alia. Horum pleraque quamquam ipse observavit, confirmat enim hic quoque liber, quod iam ex *Onosandri* editione pulcerrima et diligentissima viri docti intellexerunt, Cl. Schwebelium in Scriptoribus graecis in primis versatum esse, et exquisita graecarum literarum scientia instructum: tamen multa hausit ex observationibus veterum et recentiorum Grammaticorum praestantissimorum, quorum collectionem, magno cum studio factam, lectores grata mente agnoscent.

 Multa

Multa enim in his reperient, quae ad illuſtrationem ſingulorum locorum Novi Teſtamenti, Homeri, Heſiodi, Theocriti, et Apollonii Rhodii pertinent, nec a tironibus, qui interpretum et Scholiaſtarum enarrationibus deſtituuntur, indagari poſſunt, aut facile intelligi; quae quia in indice reperiri poſſunt, multa exempla non poſuimus. Vide v. c. γάλα et θυρεός. Quaedam potuiſſent fortaſſe ad unum verbum referri, ne numerus nimis augeretur, et pertinent ad verbum βέλος, quae ſunt in οϊστὸς; ad βίος, quae ſunt in ζῆν; ad σκεπτέον, ὁρᾷν et φοβεῖσθαι, quae ſunt in δείδειν; ad ναῦς, quae ſunt in λιμὴν. Nunc nonnulla, quae addidit, ſeparatim ponemus. Cum legitur ἐπιδρομὴ τειχίσματι (Thuc. IV, 23.), omiſſum putat γενομένη (in γενόμενος), et cum αὐτὸς opponitur ſervis, addi vult κύριος, quo modo etiam dicere poſſemus, intelligi *ſummum omnium* vel *principem*, cum *ipſe* dicitur, qui eſt ſine controverſia ſummus, (*Ovid*. Met. II. 390. Horat. C. I. 12. 17.), aut πολίτας, cum αὐτοὶ opponuntur urbi (Hom. Od. I. 39.), aut *ceteros, qui parent*, cum opponitur ἡγεμὼν (Ap. Rhod. I. 706. αὐτοὶ, et 704. ὅσις ἡγεμονεύει.) quamquam in his omnibus malumus dicere, verba, quae videantur omiſſa, magis interpretationem τοῦ αὐτὸς videri, quam ellipſin, nimis enim multae ellipſes eſſent ponendae. Docet, omitti verbum ζῶντες poſt ὅτι οὐκ εἰσὶ. Cum vero οὐκ εἶναι dicantur non ſolum qui mortui ſunt, ſed etiam quae nondum ſunt creata (Xen. Mem. II. 2. 3. et aliquoties in N. T. ubi etiam occurrit οὐ φαίνεσθαι, οὐ βλέπεσθαι), videtur in his τὸ εἶναι potius ſignificare, adeſſe, eſſe in rerum natura. Cum γηγενεῖς dicuntur, intelligi putat nonnumquam γίγαντας, et πίστιν, ubi in N. T. εὐαγγελίζεσθαι abſolute ponitur, καρδίαν poſt δάκνεσθαι, omiſſo etiam κατὰ, quod tamen ſponte intelligitur translate dici, et ad animum referri: nec quisquam putet, ſi quem beſtia momordiſſe dicatur, intelligi per ellipſin *quoad corpus*, alioquin omnia verba, quae de corpore proprie, de animo translate dicuntur, erunt per ellipſin interpretanda. Πλήρης inter ἀνὴρ μεγάλης ἀρετῆς inſerit; πολεμοῦσα

λεμίοις post verbum δύναμις addit, cum in re militari δύναμιν ἐξάγειν dicitur, quia Onosander addidit (c. 4.), δύναμιν autem interpretatur vim, i. e. multitudinem. Intelligit etiam προσηλύτους, cum in N. T. φοβούμενοι τὸν θεὸν commemorantur. Sed dubitamus, an umquam plene dicatur προσήλυτοι φοβούμενοι τὸν θεόν: sed vel proselyti appellantur, vel (ἄνδρες) φοβούμενοι τὸν θεόν, quae sunt synonyma, alterumque alterius interpretatio videtur. Ὁμονοίας vocabulum in numis omissum docet, cum genitivus populi solus ponitur, ut Ἀθηναίων, Μιλησίων, cet. Ad haec duo genera exemplorum omnia additamenta Cl. Schwebelii referri possunt: quae si non omnia diligentissime delecta sunt, tamen e contrario multa exquisitiora occurrunt, quae lectionem Scriptorum saepe iuvare possint; et si qua in re nos ab ipsius sententia discessimus, non debebit in malam partem accipere, nec enim negamus nos errare potuisse, nec animo iniquo aut repugnandi cupido aliquid diximus. Cumulate satisfecit Vir Doctissimus studio literis inserviendi, et potuit profecto in tanta doctrina satisfacere.

Nam si hic liber augendus fuit, debuit a Viro graece doctissimo fieri, quam laudem neminem putamus Clar. Schwebelio denegaturum esse.

I. L. E. PÜTTMANNI, I. V. D. INTERPRETATIONUM et Observationum, quibus difficiliora quaedam Iuris Romani capita explicantur, illustrantur, et ab emendationibus vindicantur.

LIBER SINGULARIS.

Lipsiae apud Io. Christ. Langenhemium. 1763.

Cum ita comparata sit Iuris Romani compages, ut, quod de nave atque muliere dixit Plautus, numquam satis ornetur, neque ulla eius ornandae satietas sit, operam profecto haud ludunt, sed laudem mereantur maximam, qui in

in excolenda, indiesque magis exornanda Iuris doctrina Romani, vires ingenii periclitantur, omnique cura ac studio in id incumbunt, ut, quam Cuiacius, quique illum secuti sunt viri doctissimi, ex lateritia marmoream, imo auream reddiderunt, sine labe tandem Romana appareat iurisprudentia. Hanc sane viam, cum nostra, tum patrum memoria, iniverunt multi viri egregii, eaque ad maximam nominis gloriam pervenerunt. Quem enim latent summa, Noodtii, Bynckershoekii, Wielingii, Voordae, Rückeri, aliorum, in Iuris Romani doctrinam merita, quae nulla umquam temporis iniuria obliterabit? Accidit autem haud raro, ut, quae in commodum artis huius cedere debebat, in eius perniciem potius verterit criticorum atque interpretum diligentia, adeo, ut dubium et anceps Herm. Noordkerkio Obs. Cap. I. visum sit, num critica, quae in emendandis veterum libris versatur, quaque statim a renatis litteris laboranti iurisprudentiae succurrere voluerunt viri optimi, arti legitimae magis profuerit, quam obfuerit, cumque damnis, quae dedit, an commoda compensari queant. Bene igitur habet, quod pruriginosis illis correctoribus se opposuerit Interpretationum et Observationum, quae nobis iam prae manibus sunt, Auctor doctissimus, recte monens, eo rem rediisse nimia criticorum aut diligentia, aut audacia, ut medicis saepe adversus ipsam medicinam hodie opus sit, neque tam cum librariorum lapsibus, quam cum criticorum emendationibus confligendum esse videatur. Non eget elegantissimus, et ab omnibus, qui gustum harum rerum habent, maxima cum voluptate susceptus hic liber, laudibus nostris, sed ipse sua se satis pulchritudine commendat. Nihil igitur superest, nisi ut, quid illo contineatur, lectoribus nostris indicemus breviter, simulque specimina quaedam interpretationum ingeniosissimarum adiiciamus. Summa autem capitum, quemadmodum doctissimus Auctor ipse eam expressit, haec est. Cap. I. Sine mutatione explicata L. 31. §. 1. D. de adim. vel transfer. legat. Fabri Arnaldiique crises reiectae.

Cap.

Cap. II. Modestinus in l. 45. D. ad Sctum. Trebell. Stoae immerito suspectus. Cap. III. A verbis §. 18. l. de excusat: manus critica removetur. Cap. IV. Inscriptio L. 3. D. de Iurisdict. a suspicione mendi liberata. Cap. V. L. 20. D. de damn. inf. sine correctione explicata. Cap. VI. Ne vis fiat l. 195. §. 2. D. de V. S. l. 63. §. 1. D. de condit. et demonstr. l. 11. §. 10. D. de don. int. V. et V. Ulpian. Fragm. Tit. 24. §. VI. l. 4. C. de crim. exp. her. interdicitur. Cap. VII. Proba recta esse verba l. 33. §. 1. D. de donat. int. V. et V. l. 2. §. 8. D. Si quis caut. l. 2. D. famil. hercisc. et l. 5. §. 1. D. de reb. eor. qui sub tut. Cap. VIII. Anianus defensus. Emendatio Heraldi atque Reinoldi in l. 84. D. de iure dot. explosa. Paulus a crisi Roeveri vindicatus. Nihil deesse in l. 25. D. pro socio. Cap. IX. Praetor caballorum praedo. Iuvenalis locus a Lipsii et Gronovii crisi vindicatus. Cap. X. Agnatorum appellatione interdum suos etiam comprehendi, contra Arnaldium adseritur, simul recepta nonnullorum iuris capitum lectio a vi maiore defenditur. Cap. XI. Mendo vacare §. 2. l. de her. qual. et diff. Quid sit in arena honorari apud Ulpianum? in l. 1. §. 6. D. de postul. Nihil novandum in Nov. XXII. cap. 43. Cap. XII. Paulus in l. 1. §. 5. D. ad Leg. Falc. et Sentent. l. IV. T. 3. §. 4. secum ipso conciliatus. Schultingii sententia contra Roeverum Conradiumque defensa. Cap. XIII. Qui sint ii, qui ob loci religionem inde se movere non possunt, apud Ulpianum in l. 2. D. de in ius voc. Cap. XIV. Paulo in l. 12. §. 3. D. de administr. et peric. tutor. lux, eiusdemque auctoritas vindicata. Cap. XV. Nihil monstri continere, nec emendatione indigere verba §. fin. I. de Nupt. Cap. XVI. Nihil quidquam in l. 1. C. ne fil. pro patr. mutandum esse, contra Donellum atque Reinoldum ostenditur. Cap. XVII. Io. Guil. Hoffmanni emendationes quaedam explosae. Cap. XVIII. Sana esse verba Pauli in l. 30. D. pro Soc. et male a Iac. Voorda intrudi verbum *male.* Cap. XIX. Io. Guil. Hoffmanni explicatio l. 34 D. de LL. reprobatur, simulque cautiones quaedam, in legibus ope inscriptionum

ptionum interpretandis adhibendae, ſuppeditantur. Cap. XX. Lectio l. 6. C. de Pagan. a criſi B. H. Reinoldi defenſa. Cap. XXI. Adverſa fronte pugnare l. 68. §. 3. D. de leg. I. et l. 65. §. 2. D. de leg. II. neque viam conciliationis a Io. Conr. Rückero tentatam pugnae componendae ſufficere. Cap. XXII. Interpretatio l. ult. §. 2. de curat. fur. et prod. contra Iac. Voordam: Cap. XXIII. L. 21. §. 1. D. de furtis, et l. 3. pr. D. ad L. Fab. nulla emendatione egere, contra H. G. van Vryhoff, oſtenditur. Cap. XXIV. Defenſa recepta lectio l. 3. §. 2. D. de adqu. vel amitt. poſſ. et l. 17. pro D. de Uſur. Corn. van Bynckershoek emendationes repudiatae. Cap. XXV. Diſputatio cum H. G. van Vryhoff ſuper Pauli L. V. Sent. T. 23. §. ult. Cap. XXVI. Ad l. 8. D. de adopt. et l. 5. §. 4. D. de his qui eff. vel dei. ab Abr. Wielingio parum recte explicatas. Cap. XXVII. Legi 27. C. de Teſtam. lux. Ad revocandum teſtamentum ſufficere ſeptem teſtes, nec neceſſarium eſſe lapſum decennii, contra Heineccium et Cannegieterum defenditur. Cap. XXVIII. Ἓν διὰ δυοῖν in l. 1. §. 1. D. de bon. poſſ. ſec. tab. obſervatum. Nova ratione declarantur verba poſtrema l. 52. §. 2. D. pro Soc. A l. 32. §. 13. D. de recept. arb. manus critica removetur. Cap. XXIX. Reinoldi explicatio partis poſterioris l. 27. C. de inoff. teſt. repudiata, receptaque verborum *maximis beneficiis* ſententia defenſa. Cap. XXX. Condictioni ad ſupplementum legitimae haud quinquennio, ſed triginta demum annis praeſcribi, contra Iac. Voordam oſtenditur. Cap. XXXI. Querelam inofficioſi teſtamenti nec hodie ſemper meram eſſe ab inteſtato hereditatis petitionem, adverſus Petrum de Toullieu defenditur. Cap. XXXII. Poſt l. ult. C. de Compenſat. an admittatur compenſatio ſpeciei ad quantitatem, ſeu corporis cum pecunia? Scripturam l. ult. C. commodat. probam rectam videri. Cap. XXXIII. de luctu viduarum nonnulla. Aliter, ac a Bynkershoeckio, Rückero, atque Reinoldo factum eſt, explicantur L. I. et L. II. §. 2. et 4. D. de his, qui not. inf. Cap. XXXIV. Ceſſare Falcidiam, ſi quis, ius ignorans, legata

integra

integra solvit, neque condictione indebiti quadrantem repeti posse, contra Guil. Ranchinum evincitur. Cap. XXXV. Iustinianus in §. 4. I. de publ. iud. a culpa ἀνιστορησίας defensus: L. 18. C. de transact. an interpolata? Cap. XXXVI. Nihil esse ab adultera Triboniani manu in l. 20. §. 6. D. de her. pet. et l. 13. pr. D. de iur. fisc. contra Heineccium Bachiumque defenditur.

Neque vero, cum omnia capita bonae frugis plenissima sint, nullumque in iis reperiatur, quod locum suum non tueatur optime: opus est, ut, quid prae ceteris sit commendabile, et speciminis loco memorari possit, seligamus. En enim, quam elegans statim ab initio est interpretatio *L. 31. §. 1. D. de adim. vel transf. leg.* Cap. I. proposita. *Matri suae*, ait Scaevola, *heredi ex parte institutae, quatuor praedia legavit, et fidei eius commisit, vt ex his socero duo restitueret; deinde codicillis socero ademit fideicommissum. Quaesitum est, an nihilominus ex praelegatione ad matrem pertinerent; Respondi, nihil proponi, cur ad matrem pertinerent.* Emendant verba postrema Faber atque Greg. d'Arnaud: quorum ille legit *nihil proponi, cur ad matrem non pertinerent*, hic contra *nihil proponi, quin ad matrem pertinerent*, idque propterea, quod, licet sublatum sit fideicommissum, legatum tamen adhuc subsistat, et, nisi mater, a qua fidei commissum est, heredibus praeferatur, contra Senatus voluntatem fiat, qui censuit, in fideicommissis potiorem caussam habere eum, cuius fides electa est. Solvit autem hunc nodum Auctor ope *l. 17. D. de leg. II.* ubi Marcellus: *Si quis Titio*, inquit, *decem legaverit, et rogaverit ut ea restituat Maevio: Maeviusque fuerit mortuus: Titii commodo cedit, non heredis; nisi duntaxat ut ministrum Titium elegit*: ut igitur censeat, Scaevolae eiusmodi speciem propositam fuisse, ubi quis matri, heredi ex parte institutae, quatuor praedia legando, fideique eius committendo, ut ex his socero duo restitueret, quod ad haec duo praedia attinet, matrem duntaxat ut ministram elegerat, eoque voluntatem suam, ne illa ex praelegatione apud matrem remanerent, haud obscure

 decla-

declaraverat. Atque profecto ita comparata est haec explicatio, ut nemo, nisi contradicendi libidine maxima teneatur, illi adsensum suum sit denegaturus.

Elegantissima porro, neque vulgaria sunt, quae Cap. II. de Stoica veterum ICtorum Philosophia disputantur. Recte enim censet Auctor, caute admodum in hoc argumento versari nos oportere, nec omnia, quae Stoicis etiam quondam placuisse legimus, ideo statim Stoica inter δόγματα referenda esse. Eleganter huc refert illud Senecae: *Huiusmodi voces non est quod huius vel illius esse iudices: publicae sunt*, idque exemplo Modestini in *l. 45. D. ad SCtum Trebell.* ab Henr. Brenckmanno in suspicionem Philosophiae Stoicorum, mendacia nonnunquam commendantium, nullo suo merito adducti, illustrat.

Cap. IV. vindicatur lectio Florentina *l. 3. D. de iurisd.* ubi memoratur Ulpiani liber secundus de Off. Quaest. et in quam crisin suam exercuerunt multi, propterea quod cum in inscriptione *l. un. D. de Off. Quaest.* legatur *Ulpiani Liber singularis de Off. Quaest.* tum in indice Florentino, inter τὰ μονόβιβλα Ulpiani, liber eius de Off. Quaest. referatur. Docet autem V. C. optime haec simul stare posse, neque ideo alterutram inscriptionem falsi postulandam esse: scripsisse autem Ulpianum de Officio Quaestoris non librum tantum singularem, sed libros etiam duos, illum citari in inscriptione *l. un. D. de off. Quaest.* et in indice Florentino, horum secundum in *l. 3. D. de iurisdict.* idque Ulpianum fecisse exemplo aliorum ICtorum bene multorum, qui eandem materiam non libro tantum singulari, sed mox etiam latius pluribus libris pertractarint.

Cap. IX. disquiritur, cur Praetor apud Iuvenalem Sat. II. v. 193. caballorum praedo vocetur, simulque emendatio Gronovii, loco *praedo* legentis *praeda*, refellitur. Coniicit autem Auctor ingeniosissimus, Poetae sermonem esse de censu aut transvectione equitum, notaque censoria, qua equitibus, quibus probri aliquid aut ignominiae inesset, interdum equus publicus adimebatur. Eamque coniecturam

tam

tam vero ſimilem reddidit, ut, etſi nobis olim aliud placuerit, non potuerimus tamen, quantumvis etiam vellemus, ipſi calculum noſtrum denegare.

Per porro nobis placuit cap. XIX. in quo utiliſſimae quaedam cautiones, in legibus, ope inſcriptionum interpretandis, adhibendae, ſuppeditantur: cap. item XXV. ubi contra H. G. van Vryhoff oſtenditur, id, quod Paulus *L. V. Sent. T. 23. §. ult.* ſcribit: *Si ex eo medicamine, quod ad ſalutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit, is, qui dederit, ſi honeſtior fuerit, in inſulam deportatur, humilior autem capite punitur*, de omnibus medicis, nec de iis tantum, qui magicum remedium dederint, intelligendum eſſe.

Cap. XXVIII. cum multa lectu dignisſima, tum novam continet interpretationem verborum poſtremorum *L. 52. §. 2. D. pro Soc. pretium enim operae artis eſt velamentum*, quae omnes fere interpretes cum maxime offenderunt.

Ea autem ſimplicisſima ratione ita explicat V. C. ac ſi Celſus ſcripſiſſet: *pretium enim* (ſcilicet rei, quam alter confert Socius) *operae artisve velamentum* (ſeu penſatio) *eſt:* quam declarationem utique omnibus aliorum coniecturis et hariolationibus praeferendam putamus.

Neque vero haec tantum nobis placuerunt, ſed arriſerunt et perplacuerunt omnia, placebunt etiam, ni fallimur, qui de his rebus iudicare poſſunt, facile omnibus. Non enim ad ſcribendum ſe dedit Auctor doctisſimus, niſi omnibus iis inſtructus ſubſidiis, quae quidem ad leges Romanas recte atque ex arte interpretandas neceſſaria ſunt; neque adeo fieri poteſt, quin, cum hanc viam, quae ad perfecti laudem ICti fere unica eſt, elegerit tam feliciter, locus ipſi inter ICtos ſolidos et elegantiores, conſenſu peritorum aequorumque lectorum omnium, concedatur.

KALENDARIA ECCLESIAE UNIVERSAE, in quibus tum ex vetuſtis marmoribus, tum ex Codici-

 bus,

bus, tabulis, parietinis, pictis, scriptis, scalptisve Sanctorum nomina, imagines, et festi per annum dies Ecclesiarum Orientis et Occidentis, praemissis uniuscuiusque Ecclesiae originibus, recensentur, describuntur, notisque illustrantur, studio et opera IOSEPHI SIMONII ASSEMANNI, Bibliothecae Vaticanae Praefecti, et Sacrosanctae Basilicae Principis Apostolorum de urbe Canonici. TOMUS TERTIUS. Kalendaria Ecclesiae Slavicae, sive Graeco-Moschae.

Romae. 1755. Sumtibus Fausti Amidei, Bibliopolae in Via Cursus. Alph. 2. plagg. 10. in 4.

Quem hic praeclari Libri censum agimus, eius oeconomiam primis duobus Tomis recensendis, iam declaravimus. *Tomi Tertii*, qui, nunc est in manibus, haec est ratio. *Prima Pars* exponit de Sanctis *Cyrillo* et *Methodio*, Slavorum Apostolis, deque Chazaris, Bulgaris, et Moravis, ad Christi fidem conversis.

Caput I. De Sanctis Cyrillo ac Methodio, Chazarorum, Bulgarorum, et Moravorum Apostolis. I. S. Cyrillus, qui et Constantinus Philosophus, reprehendit Photium, duas animas in quovis homine constituentem. II. Quo tempore S. Cyrillus id colloquium cum Photio habuerit? et quando in Chazariam missus sit, et a quo? et an in Russiam? III. Nomen, patria, parentes S. Cyrilli seu Constantini Philosophi. IV. Acta S. S. Cyrilli ac Methodii, edita, et manu exarata. Utraque eorum vita ab Henschenio evulgata expenditur. Item quae de iis Andreas Dandulus et Stredowskius scribunt. V. S. Cyrilli ad Chazaros evangelica expeditio. An etiam Methodio fratre comite? Definitur eius expeditionis tempus et occasio. VI. Situs Chazariae. Sermo Chazarorum a Slavico diversus. VII. Bulgaris primum, deinde Moravis, Cyrillus ac Methodius evangelicam doctrinam tradunt. VIII. Mittitur Cyrillus cum

cum Methodio in Moraviam. Uterque Romam evocatur a S. Nicolao Papa, eoque mortuo, ab Hadriano II. honorifice excipiuntur. IX. Quomodo Bogoris, Bulgarorum Rex, ad Christi fidem conversus sit, nomenque Michaelis acceperit? ex Graecis Scriptoribus Porphyrogenito, Cedreno, Curopalata, et Zonara: et quo anno? ex Baronio, Henschenio, et aliis. X. Quid de eiusdem Bulgarorum Regis conversione alii Graeci Scriptores tradant? Leo nempe Grammaticus, Simeon Logotheta, Georgius Monachus, et Nicetas in Vita S. Ignatii. XI. Refertur Pagii sententia, qui asserit, Bulgaros anno 861. Christianam fidem accepisse. XII. Ostenditur, Bulgarorum Regem ad Christi fidem conversum fuisse aut anno 865. exeunte, aut ineunte 866. XIII. Triplex Bulgarorum ad Christi fidem conversio.

Caput II. Moraviae situs, et Moravorum initia, et prima eorum ad Christi fidem conversio sub Wrolpho Lauriacensi Archiep. Instituti eorundem ab eodem duo Episcopatus. Duces eorum, Moymarus et Privvina. Moymari successores Rastices et Sventoplucus, Privvina, Hezilo, et Braslavus. Historia conversionis Bajoariorum et Carantanorum. Confinii et Carinthiae Duces. S. Cyrilli dignitas, et dies emortualis. Bajoariorum Praesulum querelae adversus Moravos. Latino, non graeco ritu, Methodius Slavicam linguam in Sacris celebrandis apud Moravos induxit. I. Moraviae situs. II. Moravorum origines a Cureo et Dubravio traditae expenduntur. III. Prima Moravorum mentio circa annum 825. Vrolphus Archiepisc. Lauriacensis erigit in Moravia duo Episcopatus. Moymarus et Priwina, Moravorum Duces. Hunnorum Abrahamus Canzauchi, Liudevitus, et Tutundus: duo etiam Episcopatus in Avaria ab eodem Vrolpho instituti. Eugenii II. Papae Epistola. IV. Historia de conversione Bajoariorum et Carantanorum: ubi de Praesulibus Iuvaviensibus, et Slavorum, deque ducibus Moravorum Moymaro et Privvina. V. Animadversiones in Auctorem conversionis Bajoariorum et Caranta-

rantanorum, et in Hansizium ipsius illustratorem, qui Slavos Carantanos cum Slavis Winidis seu Transalbianis confundunt. VI. Slavorum Winidorum reges, a Carantanis ducibus diversi. VII. Hunnis eiectis Slavi Pannoniam inhabitant. VIII. Slavi Carinthiae Duces. Confinii Comites. Moravorum Duces. IX. Moymarus et Privvina, duces Moravorum. Moravi Latinis Iuvaviensibus subiecti usque ad tempora Methodii. X. Auctor narrationis de Conversione Bajoariorum et Carantanorum anno 871. scribebat. XI. Quo sensu dicantur Hunni a Carolo Magno e Pannonia eiecti? nimirum subiugati, non deleti. XII. Iuvavienses Archiepiscopi, et Moravorum Episcopi, Hunnis Dux Tutundus, et Moraviae Moymarus. Duces Confinii et Carinthiae. XIII. Ratimarus Dalmatiae et Croatiae Rex. XIV. Tempora Regum Dalmatiae et Croatiae, quorum Catalogum Diocleates, Marulus, Orbinus, et Cangius texunt, non esse recte disposita. XV. Privvina, Hezilo, et Braslavus, Pannoniae inferioris inter Dravum et Savum, Moravorum Duces. XVI. Rastices, alias Ratislaus et Rastislavus, Moraviae Rex, post Moymarum, diversus a Svatopluco, seu Sventibaldo, ipsius nempe nepote. Ad Christi fidem conversus (ut aiunt) a S.S. Cyrillo et Methodio. XVII. Tam Rastices Moraviae Rex, quam Viztrachus Bohemiae Dux, et Sclavitagus eius filius, et Tabamuizil Abotritorum; Dalmatae quoque, Sorabi, Slusi, et Winidi, a Ludovico rege Germaniae deficiunt, et ab eodem subiugantur. Rastices dolo Svatopluchi seu Sventibaldi nepotis, comprehensus, Ludovico traditus, et ab eodem excaecatus, atque in Monasterium anno 870. detrusus est. XVIII. Quid de Rasticis seu Ratislai Moraviae Regis obitu sentiendum? Quid de eius pietate? XIX. An S. Cyrillus fuerit Episcopus? XX. De die emortuali S. Cyrilli. XXI. Quonam anno Moravi a S.S. Cyrillo et Methodio ad Christi fidem conversi? seu doctrinis evangelicis imbuti? Quando Methodius apud Moravos usum linguae Slavicae in sacris celebrandis invexit? XXII. Binae litterae: aliae Moguntini Archipraesulis, aliae Salis-

Salisburgensis suorumque Suffraganeorum, ad Ioan. IX. Papam, adversus Moravos eorumque Praesules. XXIII. Slavicam quidem linguam in Sacris celebrandis prae latina induxit Methodius; non tamen graecum ritum, aut Graecos Episcopos et Clericos. Ante Methodii tempora iam Moravos Christiana Sacra excepisse, constat tum ex Annalibus Francorum, tum ex Epistolis Bavariae Praesulum, tum demum ex vita S. S. Cyrilli et Methodii.

Caput III. De Moraviae Episcopis et Archiepiscopis. Refertur ac refellitur Catalogus Graecus Archiepiscoporum Moraviae et Bulgariae. Item Catalogus Episcoporum Olomucensium. I. S. S. Cyrillus et Methodius a Nicolao Pp. Romam evocati, ad reddendam rationem praedicationis Evangelicae. Ab Hadriano Papa honorifice excepti. Ab eodem Methodius consecratus Episcopus, in Moraviam remittitur. III. Apud Io. VIII. Papam accusatur Methodius Episcopus Moravorum, quod aliter doceret, ac Romae professus fuerat. Romam anno 879. evocatur, vetaturque Slavicum sermonem in Sacris adhibere. Binae hac de re Ioannis Epistolae. III. Pagii hallucinatio circa Weleradiensem Archiepiscopatum, a S. Cyrillo, ut putat, erectum. Ioannes Papa Sergium Slavum, a Georgio Pseudoepiscopo ordinatum Belogradensem Episcopum, deponit. IV. De Agathone Moravorum, Gabriele Achridae, et Simeone Debelti Episcopis, a Photio in sua Pseudosynodo anni 879. commemoratis. Deque Sylvestro, qui a Quieno dicitur Bulgaris per Hadrianum Papam consecratus Episcopus. V. Agathon, non Theophylactus, a S. Ignatio ad Bulgaros missus primus Episcopus. VI. Gregorius, non Gabriel, post Agathonem, Episcopus a Graecis summissus Bulgariam curabat. VII. Catalogus Archiepiscoporum Bulgariae, a Graeco Schismatico Auctore concinnatus, apud Cangium et Quienum. VIII. Methodius in numero Archiepiscoporum Bulgariae perperam collocatur. Item Gorasdus ab ipso Methodio ordinatus, non recte dicitur. IX. Post Agathonem, primus Bulgarorum Episcopus Graecus schismaticus

ticus Gorasdus, qui et Georgius. Secundus Clemens: tum reliqui in Catalogo enumerati. Quandonam Autocephalia Episcopis Bulgarorum concessa? X. Quid de Gorasdo et Clemente, Bulgariae Episcopis, Auctor schismaticus in vita ipsius Clementis effutiat? XI. Svatoplucus Moraviae Rex a Methodio primum excommunicatus, deinde absolutus. Methodius a Io. VIII. Papa Archiepiscopus Moraviae creatur, eique Wichinus Episcopus subiicitur: facultas insuper conceditur, Slavico sermone in sacris celebrandis utendi. Ioannis Papae hac de re litterae. XII. Ex Ioannis Papae Epistolis convincitur mendacii Auctor graecus Vitae Clementis, Episcopi Bulgariae, qui Methodium ad Graecorum Schisma pertrahere, et Latinos erroris arguere satagit. XIII. Bulgariae Reges a Graecis ad Roman. Ecclesiam confugiunt. Eorum series. De Clemente, Damiano, Davide, et aliis Bulgarorum Episcopis. XIV. Methodius in Moraviam reversus, quendam sibi adversantem offendit Episcopum an. 881. XV. Quisnam ille Episcopus, Methodii adversarius? et quam ob caussam? XVI. Wichinus, Nitrensis Episcopus, Arnulphi Imperatoris et Regis Germaniae Cancellarius, et mox Pataviensis Episcopus ineunte an. 897. XVI. Wichingus anno 900. Pataviensem Ecclesiam deserere compulsus, ad Nitriensem rediit, aut alibi in Moravia sedit. XVIII. Ioannes Moravorum Archiepiscopus post Methodium, eiusque Suffraganei, Benedictus, Daniel, et Vichingus. XIX. Expenditur Catalogus Olomucensium Antistitum; ubi enumerantur 1. Cyrillus. 2. Methodius. 3. Ioannes. 4. Silvester. 5. Ioannes alter, sub Severo Pragae Episcopo ordinatus. XX. Demonstratur, Moraviae Archiepiscopos fuisse 1. Cyrillum. 2. Ioannem. 3. Silvestrum; idque ab anno 880. usque ad annum 935.

Pars secunda agit de Slavis Borealibus, Moravis, Bohemis: deque Nortmannis, Hungaris, Patzinacitis, Chazaris, Bulgaris, et Russis.

Caput

Caput I. Moravorum, Slavorum Borealium, et Nortmannorum res gestae ab anno Christi 876. usque ad annum 888. sub filiis Ludovici Germaniae Regis. I. Deiecto Rastislao Moraviae Rege, Svendibuldus eius nepos a Ludovico Germaniae Rege substituitur. Ludovico defuncto, filii eius Carolomannus, Ludovicus, et Carolus, paternum regnum inter se partiuntur. II. Methodius Moravensis seu Pannoniensis Antistes, apud Io. VIII. Papam delatus, quod errores doceret, et quod Slavica lingua in re divina uteretur, ita se Pontifici purgavit, ut is, approbata eius innocentia, usu quoque linguae Slavicae indulto, Archiepiscopum illum constituerit, Moravia et Pannonia a Sede Pataviensi exemtis. III. Io. VIII. Papae epistolae de Archiepiscopatu Methodii, deque indulto Slavicae linguae in re divina usu. IV. Refellitur eorum error, qui Slavicae linguae in rebus divinis usum, ab Hadriano Papa concessum, deinde a Io. VIII. primum vetitum, mox permissum scribunt. V. An septem Episcopi sub Archiepiscopo Moraviensi? VI. Slavi Linones et Siusli a Ludovico Germaniae Rege subacti. Caroli Calvi Imperatoris mors. Conventio inter Ludovicum Balbum, Caroli Calvi filium, et inter Ludovicum, Ludovici Senioris Germaniae Regis filium. VII. Nortmanni apud Carbonariam a Ludovico Rege caeduntur. In Saxonia vero superiores existentes, occidunt duos Episcopos, XII. Comites, et XVIII. satellites regios, exceptis plurimis in captivitatem abductis. VIII. Slavi Dalmatii, Behemi, et Sorabi, in Thuringiam invadentes, a Poppone Comite prosternuntur. Carolomannus moritur. Ludovicus eius frater, Arnulfo, Carolomanni filio, Carinthiam concedit. IX. Carolus Ludovici frater, Imperator coronatur. Nortmanni, incenso Niumago Palatio, recedunt. Altera Nortmannorum grassatio, sub Regibus Godefrido et Sigifrido, qua Leodium, Traiectum, Colonia, Brunna, aliaeque urbes incendio sunt vastatae. Vala Metensis Episc. occisus. Ludovicus Germaniae Rex moritur. Carolus Imp. probrosam pacem cum Nortmannis facit, ea conditione, ut Go-

defridus Rex Chriſtianorum ſe fieri polliceretur, eique Friſia provincia concederetur, et Gisla Lotharii filia in uxorem daretur. X. Nortmannorum incurſiones in Regnum Lotharii. Eleemoſynae ab Aelredo Rege in Indiam miſſae. XI. Exorti in Pannonia tumultus, ob praefecturam Limitis Arboni conceſſam. Sventibaldus Moraviae Rex Pannoniam triennio diripit. Caroli Regis interventu, pax inter Arnulfum Regem et Sventibaldum fit. Pannonia Transdanubiana Sventibaldo conceſſa. Braslavus inter Dravum et Savum Dux. XII. Henricus Comes, et Arno Epiſcopus, Nortmannos fugant. Gotefridus Nortmannorum Rex, infidelitatis correptus, occiditur. Gisla eius uxor ad Imp. transmittitur. Hugo, Gislae frater, tanquam conſpirationis Gotifredi fautor, excaecatur. XIII. Nortmanni Pariſios obſident. Henricus Comes in bello cadit. Carolus Imp. conceſſa Sigifrido Nortmannorum Regi pecunia, eum recedere facit. Reverſus Sigifridus, in Friſia interficitur. Carolo e Regno deiecto, Arnulfus in Regni ſolio ponitur. XIV. Expenditur aſſerta ab Helmoldo annorum ſeptuaginta Nortmannicae perſecutionis Epocha.

Caput II. Prima Hungarorum in Pannoniam irruptio. Hungari, Turci, Cabari, Chazari, Uzi, et Patzinacitae, ex Conſtantino Porphyrogenito. Bellum Hungaricum cum Bulgaris. Thuroczii circa Hungaros allucinationes. I. Francicum Regnum in plura diviſum, poſt obitum Caroli, filii Ludovici Senioris Germaniae regis. Arnulfus Germaniae Rex. II. Hungarorum primus in Pannoniam adventus. Scythiae deſcriptio ex Annaliſta Metenſi. III. Hungarorum prima ſedes, et migrationes diverſae. IV. Conſtantini Porphyrogeniti Textus de Hungaris, aliisque populis, profertur et exponitur. Ac primum de Patzinacitis, Chazaris, et Uzis. V. De Hungaris ſeu Turcis et Cabaris et Sabiris. VI. Hungari 889. in Pannoniam invadunt. VII. Quid Byzantini ſcriptores narrent, de pugna Graecorum cum Simeone Bulgarorum Rege, deque Ungaris ſemel iterumque adverſus Bulgaros confligentibus. VIII. Relata primum a Graecis ope

ope Hungarorum de Bulgaris victoria. Mox consilio Michaelis Bogoris olim Bulgarorum Regis, post triduanum ieiunium, resumtis armis, Bulgari Graecos profligant, et Hungaros imparatos invadunt caeduntque. IX. Fabulosae Thuroczii de Hungaris narrationes.

Caput III. Svatoplucus Moraviae Rex, Ducatu Bohemiae ab Arnulfo Germaniae Rege auctus, in eum rebellat. Ab eodem Arnulfo bello petitur, superatur, et anno 894. moritur, relictis filiis, Regni Moraviae haeredibus, Moymiro et Svatopluco. I. Svatoplucus Moraviae Rex filium Arnulphi, ex sacro fonte levatum, Svatoplucum seu Zventibaldum appellat, et ab Arnulpho Ducatum Bohemiae accipit. II. Exponitur caussa, cur Arnulphus Svatopluco Moraviae Regi Ducatum Bohemiae tradiderit. Per eam occasionem Borivoius, Bohemiae Dux, Christianam fidem amplectitur. III. Pax ab Arnulpho cum Moravis renovata. Primum bellum Nortmannicum ad Guliam Fl. Alterum ad Thiliam seu Clylas. IV. Arnulphus, Germaniae Rex, armis adversus Svatoplucum Moraviae Regem et Bohemiae Ducem sumtis, auxiliantibus sibi tum Hungaris, tum Braslavone Slavoniae Duce, tum etiam Simeone, Bulgarorum Rege, Moravia vastata, Svatoplucum in ordinem redigit. Bellum contra Slavos Obotritos gestum, in quo Arn Episcopus occumbit. Aetas Reginonis Abbatis Prumiensis. Ludovicus filius Arnulpho nascitur. Arnulphus in Italiam evocatur. V. Epocha belli Moravici. Fabulosa Thuroczii narratio de Hungaris in Moraviam intrantibus sub Svatopluco. VI. Arnulphi Regis gesta in Italia et in Gallia. VII. Svatoplucus Moraviae Rex anno 894. moritur, relicto filiis Moymaro et Svatopluco Regno. Hungari post eius mortem in Pannoniam invadunt. VIII. Fabulae Neotericorum scriptorum de obitu Svatopluci, Moraviae Regis, referuntur ac refelluntur.

Caput IV. Arnulfus Germaniae Rex a Formoso Papa coronatur Imperator. Pax a Graecis cum Hungaris inita. Bulgari Hungaros profligant. Pannonia Braslavoni Duci tuenda

tuenda committitur ab Arnulfo. Moravi et Sorabi legatos ad Arnulfum mittunt. Duces Bohemiae petunt opem ab Arnulfo adverſus Moravos. Diſſidio inter Moymirum et Svatoplucum Moraviae Principes orto, Moymirus Svatoplucum e Moravia pellit. Geſta Zventibaldi filii Arnulfi. Arnulfus Imp. moritur. I. Zventibaldus Arnulfi filius Regno Lotharii praeficitur. Arnulfus Imperator a Formoſo Papa coronatur. II. Pacem Graeci cum Hungaris faciunt. Bulgari victoriam referunt. Pannonia Braslavoni Duci, tum adverſus Hungaros, tum adverſus Moravos, tuenda ab Arnulfo committitur. III. Moravorum et Soraborum legati pro pace cuſtodienda Arnulfum accedunt. Duces Bohemorum ſuffragium Arnulfi petunt contra inimicos Moravos. IV. Diſſidium ortum inter fratres Moymirum et Svatoplucum, Moraviae principes. Moymirus Moraviam retinet, pulſo fratre, quem ex ergaſtulo Arnulfus Imp. eripit. Arbo Bajoariae Comes: Liutboldus Auſtriae. Braslavo Dux Slavoniae. V. Wichinus Pataviensem Epiſcopatum arripit, a quo deiicitur. VI. Zventibolchi, filii Arnulfi, geſta. Arnulfus Imperator moritur.

Caput V. Moravi pacem cum Ludovico Rege Arnulfi filio firmant. Antiſtitum Noricorum querelae de Archiepiſcopo et Epiſcopis, a Io. IX. Papa in Patavienſi Dioeceſi inſtitutis. Quid Pontifices Benedictus VII. Leo VII. et Agapitus II. de Dioeceſibus Pannoniae Orientalis et Occidentalis conſtituerint. Archiepiſcopatus et Epiſcopatus Moravorum a Io. VIII. inſtituti. Hungarica irruptio in Italiam, Baioariam, Pannoniam, Moraviam, et Carinthiam. I. Baioarii et Bohemi in Moraviam invadunt. Moravi pacem cum Ludovico Rege firmant. Hungarica clades poſt obitum Arnulfi Imperatoris. II. Hungaricae cladis Epocha, iuxta diverſos Scriptores. III. Antiſtitum Noricorum querelae, quod Io. IX. Papa unum Archiepiſcopum et duos Epiſcopos in Dioeceſi Patavienſi ordinaſſet, et quod Wichingus Nitrienſis Epiſcopus ad Patavienſem Eccleſiam eſſet evectus. IV. Poſt Hungaricam incurſionem, Archiepiſco-

episcopus et Episcopi a Io. IX. in Moravia instituti, superstites fuere. V. Hungaricae cladis Epocha diversimode a diversis traditur. VI. Pagii et Mutii verba de clade Hungarica. VII. Multiplex Hungarorum incursio. VIII. Moraviae Archiepiscopatus et Episcopatus sub Ioann. VIII. et IX. IX. Benedictus VII. Leo VII. et Agapitus II. Orientalem Pannoniam Patavienſi, Occidentalem Salisburgensi assignant. X. Expenditur Antistitum Noricorum ad Io. IX. Papam epistola, qua contendunt, Moravensem Ecclesiam Patavienſi fuisse subiectam. XI. Dubravii circa Hungarorum irruptionem allucinationes. XII. Thuroczii sphalmata circa Hungaricam historiam recensentur, ac refelluntur. XIII. Hansizii narratio de Hungarorum irruptionibus probatur. XIV. Moraviae Regnum post cladem Hungaricam incolume.

Caput VI. Bulgarorum Reges, Simeon et Petrus: Germanorum Conradus et Henricus Auceps. Hungari factam cum Henrico ad novennium pacem rumpunt, et ab eodem profligantur. Idem Henricus Bohemos, Slavos, Abotritos, et Nortmannos subigit. I. Commissum ab Hungaris cum Graecis et Bulgaris praelium. II. Simeon Bulgarorum Rex Constantinopolim obsidet, et pace facta recedit. III. Commissa a Simeone Bulgarorum Rege cum Graecis ad Acheloum pugna. IV. Res Constantinopolitanae sub initia Imperatorum, Romani Senioris, et Constantini Porphyrogeniti. V. Aliud Bulgarorum sub Simeone adversus Graecos praelium: et pax demum sancita. VI. Simeonis infelix cum Chrobatis praelium. Ei mortuo succedit filius Petrus, Bulgarorum Rex, qui contractis cum Maria Christophori Caesaris filia nuptiis, foedus cum Romano Seniore et Constantino Porphyrogenito firmat. VII. Series Bulgarici belli, et reliqua ad Simeonem eiusque filios spectantia. VIII. Hungarorum irruptiones post Conradi Germaniae Regis obitum. Seditiones in Bajoaria et Germania. IX. Henricus Auceps, Germaniae Rex pacem cum Hungaris ad novennium facit. Eos post novennium in ditionem Germanicam irrumpentes profligat. X. Henrici

rici Aucupis praelia cum Hungaris, Bohemis, Dalmatis, Slavis, Abotritis, et Danis. XI. Bohemicum bellum sub Henrico Aucupe, Germaniae Rege. Bohemiae status post Borivoium Ducem. XII. Bellum Henrici Aucupis cum Slavis Obotritis et Danis. Slavorum Borealium gentes diversae. XIII. Bohemi Sorabi, et ceteri Slavi ac Dani, ab Henrico devicti, ita ut tributum ei et Christianitatem promitterent. Wormone Danorum Rege extincto, Haroldus filius Christianam religionem in Regno suo praedicari permittit, eamque, opera Archiepiscopi Vnni una cum aliis amplectitur. Ex Helmoldo.

Caput VII. Ioannis et Michaelis conspiratio, a fratre eorum Petro, Bulgarorum Rege, compressa. Nicephorus Phocas Russos in Petrum concitat: Sphendosthlabus, Russorum Dux, victis Bulgaris, Mysiam occupat. Ioannes Zimisces Imperator, Nicephori Successor, Russis deletis, Mysiam recuperat, Bulgaros subiicit. Hos rebellantes Basilius Imp. domat, et Bulgariam Byzantino adiicit Imperio. Chrobatos in fidem recipit. I. Petrus Bulgarorum Princeps foedus cum Nicephoro Phoca Imp. init. Conspirationem fratrum Ioannis et Michaelis comprimit. Filii eius, Borises, Romanus, ac Simeon. Regnum Bulgaricum invasum a Davide, Mose, Aarone, et Samuele. II. Nicephorus Phocas Russos in Petrum Bulgarorum Regem concitat, eo quod iussus Hungarorum incursiones cohibere renuisset. III. Ioannes Zimisces, Nicephori Phocae successor, Sphendosthlabum Russorum Ducem bello petivit, quod ereptam Bulgaris Mysiam sibi retinuisset, non Graecis dedisset. IV. Russici belli continuatio. V. Russicum bellum a Io. Zimisce Imp. adversus Sphendosthlabum susceptum, relataque ab eodem Zimisce de Russis victoria, ex historicis Byzantinis describitur. VI. Statuitur Epocha Russici belli. VII. Bulgarici tumultus post obitum Io. Zimiscae Imp. Basilius Porphyrogenitus Imp. Bulgaris devictis, Bulgariam Byzantino adiicit Imperio. VIII. Bulgaricum bellum anno 976. inceptum, et anno 1019. terminatum. Scleri rebel-

mentum;

43. *seqq.*

K

ma
icum.

reoci-

rebellio: Vladimirus Russorum Dux suppetias. Imp. Basilio adversus rebelles mittit. IX. Basilius Imp. adversus Samuelem Bulgarorum Regem expeditionem suscipit. Iberiam et Phoenicen peragrat. Principi Venetiarum nuptum tradit filiam Argyri, sororem Romani, qui post imperavit. X. Bulgarica trans Haemum loca a Basilii Ducibus capta. Saraceni in Coelesyriam irrumpentes compressi. XI. Castra Samuelis Bulgarorum Regis direpta. XII. Samuele mortuo, Bulgaris imperat Gabriel Romanus. XIII. Gabriele Romano occiso, Bulgarorum Rex fit Ioannes Bladisthlabus. XIV. Chazaria et Aspracania Basilio Imp. deduntur. Patzinaci in auxilium Bulgarorum adsciscuntur. Russi pro Graecis militant. XV. Io. Bladisthlabus Rex Bulgarorum caeditur. Bulgari Basilio Imp. se suaque castra dedunt. David Bulgariae Archiep. et Maria Ioannis Regis vidua, cum filiis, aliisque Optimatibus, honorifice excipiuntur. Basilius triumphans Byzantium ingreditur. XVI. Subacta Bulgaria, etiam Chrobatorum Principes, fratres duo, Basilio Imperatori se dedunt.

I. H. LAMBERT DE ICHNOGRAPHICA campi vel regionis delineatione independenter ab omni basi perficienda, Schediasma.

§. I.

Plurima in re ichnographica occurrunt Problemata, quae absque calculo literali omnem fere solutionem respuunt, atque proin, nisi calculus iste in subsidium vocetur, omni usu carent. Constat vero ex ipsa huius Calculi historia, eum hactenus potissimum ad res mechanicas atque astronomicas fuisse adplicatum, haud secus certe ac si praxis geometriae solis agrimensoribus esset relinquenda. At vero non desunt rationes, quae aliud suadent. Sive enim spectes problematum elegantiam; sive solutionis difficultatem, quae alioquin maximum esse solet geometris incitamentum;

mentum; ſive denique illum uſum, qui vel in caſibus deſperatiſſimis, omnemque praxin tritam reſpuentibus, geometram non deferat: quidquid inquam horum ſpectes, ſiſtet tibi geometriae praxis campum ampliſſimum, in quo vires ingenii exerceas. Huius rei in praeſentiarum unicum dabo exemplum, ex quo haud difficulter patebit, plurima iſtius generis adhuc ſupereſſe, parum adhuc, vel plane non ventilata.

§. II. Quo vero problema longe univerſaliſſimum, cuius ſolutionem hic dare conſtitui, ita proponatur, ut eius difficultas, una cum maxima eaque univerſaliſſima utilitate in oculos incurrat, ſequentem in modum iſtud proponere lubet. *Navis iuxta littora ita provehitur, ut ipſa littora, promontoria, aedes, turres, aliaque obiecta, navigantium oculis continuo obverſentur: quaeritur, qua ratione Geometra in navi conſtitutus, ſoloque menſulae vel inſtrumenti goniometrici uſu, obiecta iſta obſervare debeat, ut non modo ipſa obiecta, verum et ipſius navis iter ichnographice delineari poſſit.* Per ſe iam patet, hoc problema, in delineandis regionibus atque provinciis ſimul adhiberi poſſe, atque ampliſſimum eſſe eius uſum.

§. III. At vero adeo difficilis eſt huius problematis ſolutio, ut primo quidem intuitu videatur eſſe vel impoſſibile, vel indeterminatum. Ubivis enim in mari vel lacu eligas ſtationem, ex qua angulos metiri poſſis, quos obiecta in littore poſita ibi efficiunt: attamen unica ſtatio rem plane non abſolvit, alteram vero ſtationem eligere etſi velis, ſignum tamen infigere, niſi aliam navem adhibeas, non datur, unde nec angulos iſtos metiri licet, quos in utraque ſtatione obiecta cum linea ſtationis vel baſi conficiunt. Quare cum quaevis ſtatio ita ſit ſpectanda, ut a reliquis plane ſit independens: patet, augendum eſſe ſtationum numerum, quo in pluribus locis eorundem obiectorum angulos metiri queas. At vero haud ita facile praevideri poteſt, annon, etſi infinitae adhibeantur ſtationes, problema nihilo minus ita ſit indeterminatum, ut ſpe tua excidas. Hoc certe fieri obſervavi, ſimulac obiecta ſunt in eadem recta. Caſum

ſum enim hunc, utpote faciliorem, prius perluſtravi, quia univerſalis problematis iſtius ſolutio diutiſſime me ita vexavit, ut omne oleum omnemque operam plane reputarem amiſſam. Re tamen iteratis vicibus tentata, inveni tandem, quatuor ſtationes ſufficere, ſimulque requiri quatuor obiecta, quorum ſingula ſint in quatuor iſtis ſtationibus viſibilia, haud tamen in eadem recta ſita.

§. IV. Sint ergo quatuor obiecta A, B, C, D, quatuorque ſtationes E, F, G, H, atque pro quavis ſtatione dentur tres iſti anguli, quos obiecta ibi conficiunt, qualesque v. gr. in prima ſtatione E ſunt anguli AEB, BEC, CED. Quaeritur iam ſitus punctorum A, B, C, D, E, F, G, H. Solutio problematis erit ſequens. TAB. I. Fig. I.

§. V. Ne ſingulae quatuor ſtationes ſimul computum ingrediantur, ſint quatuor obiecta A, B, C, D, ſtatio quaelibet E. Recta BC ſtatuatur ceu baſis, atque efferatur per unitatem. Porro per terna puncta ABC, et BCD agantur duo circuli, atque ducantur rectae AC, BD, ac, ab, $\delta\beta$, $\delta\gamma$. Quo facto per proprietatem circuli notiſſimam dabuntur quatuor analogiae ſequentes. Fig. II.

$$Ea : ab = EB : BA$$
$$Ea : ac = EC : CA$$
$$E\delta : \delta\gamma = EC : CD$$
$$E\delta : \delta\beta = EB : BD$$

Unde dabitur

$$Ea = \frac{ab \,.\, EB}{AB} = \frac{ac \,.\, EC}{AC}$$
$$E\delta = \frac{\delta\gamma \,.\, EC}{CD} = \frac{\delta\beta \,.\, EB}{BD}$$

Hinc porro

$$\frac{EB}{CE} = \frac{ac \,.\, AB}{ab \,.\, AC} = \frac{\delta\gamma \,.\, BD}{\delta\beta \,.\, CD}$$

§. VI. Vocentur iam anguli

$$AEB = f \quad ABF = \omega \quad DCG = \phi$$
$$BEC = g \quad ACB = \nu \quad DBM = \mu$$
$$CED = h$$

eritque

$$AB : AC = \text{ſin}\,\nu : \text{ſin}\,\omega$$
$$ac : ab = \text{ſin}\,(\omega - f - g) : \text{ſin}\,(\nu - f)$$
$$BD : CD = \text{ſin}\,\phi : \text{ſin}\,\mu$$
$$\delta\gamma : \delta\beta = \text{ſin}\,(\mu - h) : \text{ſin}\,(\phi - h - g)$$

Quibus valoribus in ultima aequatione §. V. ſubſtitutis prodit aequatio

$$\frac{\text{ſin}\,\nu \,.\, \text{ſin}\,(\omega - f - g)}{\text{ſ}\,(\nu - f) \,.\, \text{ſin}\,\omega} = \frac{\text{ſin}\,\phi \,.\, \text{ſin}\,(\mu - h)}{\text{ſin}\,(\phi - h - g)\,\text{ſin}\,\mu}$$

quae per notiſſimas functionum circularium reſolutiones mutatur in ſequentem

$$\frac{\text{coſ}\,(f - g) - \text{ſin}\,(f - g)\cot\omega}{\text{coſ}\,f - \text{ſin}\,f.\,\cot.\,\nu} = \frac{\text{coſ}\,h - \text{ſin}\,h.\,\cot\mu}{\text{coſ}(h - g) - \text{ſin}\,(h + g)\cot\phi}$$

§. VII. Dicatur iam, demiſſis perpendicularibus

$$BC = 1 \quad AF = P \quad DG = R$$
$$FB = Q \quad CG = S$$

atque patet fore

$$\cot\omega = Q : P \qquad \cot\phi = S : R$$
$$\cot\nu = (Q + 1) : P \qquad \cot\mu = (S + 1) : R.$$

Quibus valoribus in ultima aequatione §. praecedentis ſubſtitutis erit

$$\frac{P.\,\text{coſ}\,(f + g) - Q\,\text{ſin}\,(f + g)}{P.\,\text{coſ}\,f - (Q + 1)\,\text{ſin}\,f} = \frac{R.\,\text{coſ}\,h - (S + 1).\,\text{ſin}\,h}{R.\,\text{coſ}(h + g) - S.\,\text{ſin}\,(h + g)}$$

§. VIII. Haec aequatio reſolvitur in ſequentem

$$\begin{array}{lll} 0 = + QS.\,\text{ſ}(f+g).\,\text{ſ}(g+h) & - QR\,\text{ſ}(f+g)\,\text{coſ}(g+h) & - PS\,\text{coſ}(f+g)\,\text{ſ}(g+h) \\ - QS.\,\text{ſ}f.\,\text{ſ}h & + QR\,\text{ſ}f.\,\text{coſ}\,h & + PS\,\text{coſ}\,f.\,\text{ſ}h \\ - Q\,\text{ſ}f.\,\text{ſ}h & - S\,\text{ſ}f.\,\text{ſ}h & + P\,\text{coſ}.\,f.\,\text{ſ}h \\ & - \text{ſ}f.\,\text{ſ}h & \end{array}$$

+PR.

$+PR.\cos(f+g)\,\sin(g+h)$
$-PR.\cos f.\,\sin h$
$+\;R\;\;\sin h.\cos h.$

Quae haud difficulter contrahitur in sequentem

$$o=(QS-PR)\,\text{sing.}\,\sin(f+g+h)-(PS+QR)\,\sin g.\cos(f+g+h)$$
$$+R\,\sin f.\cos h+P\cos f.\sin h-(Q+S+1)\,\sin f.\sin h.$$

§. IX. Hanc aequationem cum quatuor ingrediantur incognitae P, Q, R, S, patet quatuor requiri stationes, quo determinari possint. Facilius vero absolvitur computus, si primo quaerantur valores

$R : P$
$(Q+S+1) : P.$
$(PS+QR) : P.$
$(QS-PR) : P.$

Quippe his inventis haud difficulter reperiuntur P, Q, R, S. Quod quomodo fieri possit, iam exemplo docebimus. Sint quatuor obiecta A, B, C, D, stationes vero E, F, G, H, quarum positionem data opera secus ac in secunda figura sumimus, quo intelligi possit, qua ratione anguli pro vario earum situ sint sumendi. Sit ergo pro statione

I^ma	II^da
f = AEB = +22°: 30′	AFB = +63°: 48′
g = BEC = +60: 44	BFC = +107: 38
h = CED = −18: 40	CFD = −42°: 20
f+g+h = AED = +64: 34	AFD = +129: 6

III^a	IV^a
AGB = +66°: 20′	AHB = +31°: 30′
BGC = +205: 58	BHC = +277: 52
CGD = −70: 38	CHD = −32: 56
AGD = +201: 40	AHD = +275: 26.

Quoniam itaque (§ 8.)

$$Q+S+1=P.\frac{\cos f\,\sin h}{\sin f.\sin h}+R.\frac{\sin f.\cos h}{\sin f.\sin h}-(PS+QR)\frac{\sin g.\cos(f+g+h)}{\sin f.\sin h}$$
$$+(QS-PR)\,\frac{\sin g.\sin(f+g+h)}{\sin f.\sin h}$$

sub-

ſubſtitutis valoribus habebitur pro ſingulis quatuor ſtationibus

$$Q+S+1=2,4142\,P-2,9600\,R+3,0587\,(PS+QR)-6,4320\,(QS-RP)$$
$$\ldots\ldots=0,4921\,.-1,0977\,.-0,9947\ldots\ldots-1,2240\ldots\ldots$$
$$\ldots\ldots=0,4383\,.-0,3515\,.+0,4709\ldots\ldots-0,1871\ldots\ldots$$
$$\ldots\ldots=1,6318\,.-1,5438\,.-0,3907\ldots\ldots-3,4653\ldots\ldots$$

Quibus aequationibus a prima ſubtractis remanet

$$0=1,9221\,P-1,8623\,R+4,0534\,(PS+QR)-5,2080\,(QS-RP)$$
$$0=1,9759\,.-2,6085\,..+2,5878\ldots\ldots-6,2449\ldots\ldots$$
$$0=0,7824\,.-1,4162\,..+3,4494\ldots\ldots-2,9667\ldots\ldots$$

Quodſi porro ſinguli coefficientes per ultimos dividantur, prodit

$$0=0,3691\,P-0,3576\,R+0,7783\,(PS+QR)-(QS-RP)$$
$$0=0,3164\,P-0,4177\,.+0,4144\ldots\ldots-\ldots\ldots$$
$$0=0,2637\,P-0,4774\,.+1,1627\ldots\ldots-\ldots\ldots$$

Subtrahatur utraque poſterior a prima, remanet

$$0=0,0527\,P+0,0601\,R+0,3639\,(PS+QR)$$
$$0=0,1054\,.+0,1198\,.-0,3844\ldots\ldots$$

Unde diviſione inſtituta fit

$$0=0,1448\,P+0,1652\,R+(PS+QR)$$
$$0=0,2742\,.+0,3117\,.-\ldots\ldots$$

Quibus aequationibus additis prodit

$$0=0,4190\,P+0,4769\,R.$$

Adeoque gradatim regrediendo

1°. $R=-0,8786\,.P$
2°. $PS+QR=-0,0003\,.P$
3°. $QS-RP=+0,6831\,.P$
4°. $Q+S+1=+0,6202\,.P.$

Hinc iam porro

5°. $S-0,8786\,Q=-0,0003$ (N°. 1, 2.)
6°. $S+Q=-1+0,6202\,P$ (N°. 4.)
7°. $1,8786\,Q=-0,9997+0,6202\,P$ (N°. 5. 6.)

8°. Q

8°.	$Q = -0,5321 + 0,3301\,P$	(N°. 7.)
9°.	$S = -0,4679 + 0,2901\,P$	(N°. 6. 8.)
10°.	$QS = 0,2490 - 0,3088\,P + 0,0957\,PP.$	(N°. 8. 9.)
11°.	$QS = \quad + 0,6831\,P - 0,8786\,PP.$	(N°. 1. 3.)
12°.	$0 = + 0,2490 - 0,9919\,P + 0,9743\,PP$	(N°. 10. 11.)
13°	$P^2 - 1,0181\,P = -0,2555.$	(N°. 12.)

Hinc tandem uterque valor ipſius P

$$P = +0,5690.$$
$$P = +0,4490.$$

Ex his valoribus primum retinebimus, quippe cui figura tertia reſpondet. Erit ergo hoc valore ſucceſſive ſubſtituto

$$P = +0,5690.$$
$$R = -0,4998.$$
$$Q = -0,3543.$$
$$S = -0,3028.$$

Valores Q, S ſunt negativi, quia perpendiculum ex obiectis A, D cadit intra loca vel obiecta B, C. Atque valor R negativus eſt, quia obiectum D eſt ſupra rectam B C.

§. X. Reſumamus iam aequationes

$$R = -0,8786.\,P$$
$$PS + QR = -0,0003.\,P$$
$$QS - PP = +0,6831.\,P$$
$$Q + S + 1 = +0,6202.\,P$$

Atque facile patet, quatuor hos coefficientes a ſtationibus E, F, G, H non pendere, verum eosdem prodire, quaecunque fuerint iſtae ſtationes. Etenim hae aequationes ſimpliciter definiunt ſitum quatuor obiectorum A, B, C, D, ad rectam B C relatum.

§. XI. Quoniam vero his aequationibus reſolutis duplex prodit valor literarum P, Q, R, S, patet, retenta recta B C, duplicem pro utroque obiecto A, D reperiri ſitum, atque vi §. praecedentis, utrumque eſſe a ſtationibus independentem. Facile vero oſtendi poteſt, utrumque ſitum

 utrius-

Fig. II. utriusque obiecti A, D esse in eadem recta AD, et quidem in punctis istis A, M, D, N, ubi recta AD utrumque circulum ABC, BCD secat.

§. XII. Etenim primo notabimus, angulum AKB esse talem, ut sit

$$\text{tang. } AKB = \frac{AF - DG}{FG} = \frac{P - R}{Q+S+1}$$

Qui valor vi §. X. est constans.

§. XIII. Porro est

$$(AF - DG) : AF = FG : FK$$

unde

$$FK = \frac{P(Q+S+1)}{P-R}$$

Hinc

$$BK = \frac{P(Q+S+1)}{P-R} - Q = \frac{QR + PS + P}{P-R}$$

Qui valor vi §. X. itidem est constans. Unde patet, rectam AD pro utroque valore P, Q, R, S manere eandem.

§. XIV. Porro, quoniam R est in ratione constanti ipsius P (§. X.) patet debere esse

$$KN : KD = KM : KA$$

adeoque

$$KD \,.\, KM = KA \,.\, KN$$

§. XV. Porro est

$$\sin(\phi+\omega) = \frac{PS+QR}{AB}$$

$$\cos(\phi+\omega) = \frac{QS-PR}{AB}$$

unde

$$\text{tang}(\phi+\omega) = \frac{PS+QR}{QS+PR}$$

Quae quantitas cum itidem sit constans (§. X.), patet, summam

mam angulorum $\varphi + \omega$ esse constantem, sive eandem pro utroque literarum P, Q, R, S valore.

§. XVI. Quoniam vero arbitrarium est, utrum recta BC vel AD, vel AB, vel BD, vel AC, vel denique DC, pro basi calculi assumatur; facile patet, alios prodire valores literarum P, R, Q, S, simulac ex his lineis rectis aliam assumas, ad quam referantur. Hac vero ratione datis quatuor obiectis dabuntur insuper 12. alia puncta, quorum bina pro binis obiectis substitui possunt. Nisi ergo recte instituatur problematis solutio, nihil facilius est, quam ad aequationem octavi vel sedecimi gradus delabi, quae quidem singula ista 16. puncta exhibebit. Contra ea difficilius ea eligentur, quae in casu quodam proposito vere obtinent, quippe 12. excludi debent, cum tantum quatuor obiecta sint quaerenda, ea nempe, quae reapse observata sunt. Ea vero solutione, quam hic exhibuimus, res omnis ad aequationem quadraticam reducitur, atque radix ea, quae in casu quovis proposito obtinet, haud difficulter ab altera dignoscitur, quippe plerumque haec non angulos in calculo adhibitos, verum eorum complementa ad 180. gr. supponit. Potest quoque quintum quoddam obiectum in subsidium vocari.

§. XVII. Invento vero situ obiectorum A, B, C, D, determinandus insuper est situs stationum E, F, G, H. Problema hoc pro quavis statione peculiariter solvitur, atque trium obiectorum A, B, C situs sufficit. Quem in finem ponatur angulus ECA $= \Psi$. eritque

$$BE : BC = \sin(\Psi + \nu) : \sin g$$
$$BE : AB = \sin(\Psi + \nu + f + g - \omega) : \sin f.$$

adeoque

$$BE = \frac{BC . \sin(\Psi + \nu) .}{\sin g} = \frac{AB . \sin(\Psi + \nu + f + g - \omega)}{\sin f}$$

Unde porro

$$\frac{BC}{\sin g} : \frac{AB}{\sin f} = \sin(\Psi + \nu + f = g - \omega) : \sin(\Psi + \nu)$$

Quare

Quare componendo

$$\left(\frac{BC}{\sin g}+\frac{AB}{\sin f}\right):\left(\frac{BC}{\sin g}-\frac{AB}{\sin f}\right)=\frac{\sin(\Upsilon+\nu+f+g-\omega)+\sin(\Upsilon+\nu)}{\sin(\Upsilon+\nu+f+g-\omega)-\sin(\Upsilon+\nu)}$$

$$=\frac{\operatorname{tang}(2\Upsilon+2\nu+f+g-\omega):2}{\operatorname{tang}(f+g-\omega):2}$$

Hinc

$$\operatorname{tang}\left(\frac{2\Upsilon+2\nu+f+g-\omega}{2}\right)=\frac{\operatorname{tang}\left(\frac{f+g-\omega}{2}\right)\cdot\left(\frac{BC}{\sin g}+\frac{AB}{\sin f}\right)}{BC:\sin g-AB:\sin f}$$

Hoc ergo modo facile dabitur angulus ECA, quo dato reliqua haud difficulter innotescunt, ita ut his hic immorari diutius plane sit superfluum.

§. XVIII. Problema hactenus solutum cum sit universalissimum, haud inutile erit si casus quosdam speciales exponamus, qui sub eo continentur. Quem in finem resumemus aequationem §. VIII.

$$o=(QS-PR)fg.f(f+g+h)-(PS+QR)fg.\cos(f+g+h)$$
$$+Rff.\cos h+P\cos f.\sin h-(Q+S+1)ff.fh.$$

§. XIX. Diximus iam supra, problematis solutionem evadere irritam, simulac singula quatuor obiecta sint in eadem recta. Hoc iam facile ostendetur. Etenim hoc casu est $P=R=o$, unde erit

$$o=QS.\sin g\sin(f+g+h)-(Q+S+1)\sin f.\sin h.$$

adeoque

$$\frac{Q.S}{Q+S+1}=\frac{\sin f.\sin h}{\sin g.\sin(f+g+h)}=\text{const.}$$

Unde nihil sequitur, nisi theorema mere trigonometricum, dari nempe inter angulos f, g, h, relationem quandam universalem, simulac loca A, B, C, D, sint in eadem recta.

§. XX. Ponamus obiectum D esse infinite remotum, aequatio generalis abibit in sequentem

o=

$$o = (Q.\cot\varphi - P) ſg.ſ(f+g+h) - (P.\cot\varphi + Q) ſg.coſ(f+g+h) + ſf.\,coſh - ſf.\,ſh.\cot\varphi.$$

Quam aequationem cum tres incognitae Q, P, cot ϕ ingrediantur, patet, tres requiri ſtationes. Caſus hic obtinet ſi loco obiecti D adhibeas ſolem, ſtellas, polum etc. atque ultimo hoc caſu recta ED erit linea meridiana.

§. XXI. Quodſi rectae AB, DC ad BC ſint normales, erit $Q = S = o$, adeoque aequatio generalis abibit in hanc $o = -PR.ſg.ſ(f+g+h) + Rſf.\,coſh + P\,coſf.ſh - ſf.ſh$. Duabus itaque opus erit ſtationibus, atque unica opus erit, ſimul ac fuerit $P = R$. Quo caſu quadrilaterum A B C D eſt rectangulum, cuiusmodi ſunt aedes, horti, agri quamplurimi, quorum ergo ſitus et figura unica ſtatione determinatur.

§. XXII. Quodſi tria obiecta ſint in eadem recta, v. gr. B, C, D, erit $R = o$, adeoque

$$o = QS\,ſg.ſ(f+h+g) - PS\,ſg.ſ(f+g+h) + P\,coſf.ſh - (Q+S+1)\,ſf.\,ſh.$$

Tribus ergo opus erit ſtationibus, quae ad duas reducuntur, ſimul ac recta AB ſit ad BC normalis. Quo caſu ob $Q = R = o$, erit

$$o = -PS\,ſg.ſ(f+g+h) + P\,coſf.ſh - (S+1)\,ſf.\,ſh.$$

Caſus hic datur ubi duas tantum vides aedium facies.

§. XXIII. Quodſi dentur anguli, ſub quibus latera AB, CD, AD ad rectam BC inclinantur, ut ſit $AKB = \lambda$, erit

$$P = Q.\,\text{tang}\,\omega$$
$$R = S\,\text{tang}\,\phi$$
$$Qt\omega - St\phi = (Q+S+1)\,t\lambda$$

unde

$$Q = \frac{S(t\varphi + t\lambda) + t\lambda}{t\omega - t\lambda}$$

$$P = \frac{S(t\varphi + t\lambda) + t\lambda}{1 - t\lambda.\cot\omega}$$

U Quare

Quare his valoribus ſubſtitutis, aequatio univerſalis abit in quadraticam, quam nonniſi S ingreditur, ut adeo figura quadrilateri A B C D hoc caſu unica ſtatione determinetur.

§. XXIV. Quodſi recta AD ad BC ſit normalis, erit $Q+S+1 = 0$, adeoque cum detur Q per S, erit

$$0 = -(SS+S+PR)\,fgf(g+h+f) - (PS+RS+R)\,fg.\cos(f+g+h) + R\,ff.\cos h + P.\cos f.\sin h.$$

Ut adeo tribus opus ſit ſtationibus, quo figura et ſitus obiectorum et ſtationum determinari poſſit.

§. XXV. Hactenus dicta ſpeciminis loco hic proponere lubuit, anſam forſan Geometris daturus, problema hactenus ſolutum, variasque eius ſolutiones curatius perluſtrandi. Reliqua, quae ſeſe mihi in rimanda geometriae praxi, obtulerunt problemata, una cum praeſenti in ſyſtema redigere, atque germanica lingua orbi erudito offerre conſtitui, quod una cum aliis diſſertationibus, ad amplificandum matheſeos uſum quicquam facientibus, proximis Nundinis Lipſienſibus in lucem prodibit publicam. Dignum interea videbatur hoc, quod hiſce pagellis evolvi, problema, quod peculiariter proponeretur. Solutionem dedi mere algebraicam. Quodſi tamen ingenii vires quis exercere cupiat, id agat, ut elegantem et concinnam ſiſtat huius problematis conſtructionem, atque videat, an ope interſectionis circuli et rectae, vel duorum circulorum, eam abſolvere poſſit?

Johann David Michaelis, Fragen.

i. e.

IOH. DAV. MICHAELIS, REGI MAGNAE BRITtanniae et Elect. Hannov. a Conſiliis Profeſſ. Philoſ. et Directoris Soc. Scient. Quaeſtiones Societati doctorum Virorum in Arabiam iter parantium propoſitae.

Francofurti ad Moenum, pag. 390. octonis.

Praeter Praefationem a doctiſſimo Auctore libello praemiſſam, addita eſt inſtructio Regis, ſive potius deſcriptio pro-

provinciae, quae proficifcentibus iuffu regis mandata eft, ut fcirent quid cuique agendum, et in quas res mens attentioque dirigenda fit. Prima igitur quaeftio pertinet ad mare rubrum, et ad סוף Hebr. quod ifti mari nomen dediffe videtur. Conquifitores fignis *Suph* et *Suri* Nili definitis, docere debent qui venerit, res natura adeo diverfas, eodem nomine effe appellatas. Tranfitus Ifraelitarum per mare rubrum ratio definienda eft, utrum fecundum leges naturales, an potius per naturam iftius maris, eius alveus ita ficcari potuerit, ut Ifraelitae vado illud tranfire potuerint. Sequitur longa atque docta difputatio de lepra, qua Mofes non folum homines, fed etiam veftes, domosque improborum, et temere contra leges a fe latas facientium, correptum iri minatur. In meridionalibus quibusdam partibus Franco-Galliae lepram hereditate propagari, docent *Medical obfervations by a Society of Phyficians at London* tom. I. haec igitur, et quae Mofes de tremendo ifto morbo habet, a peregrinatoribus, comparatione in Arabia facta, accuratius confirmabuntur. Panis hordeaceus cum faepius in Scriptura S. commemoretur, neque noftrum hordeum eius naturae fit, ut libenter et commode panis ex eo coctus comedatur; videtur alia in Palaeftina eiusque vicinis regionibus hordei ratio fuiffe, ad quod confirmandum, animadvertendum an Arabes vicinaeque gentes etiamnum pane hordeaceo utantur, et cuius ille fit faporis. De olei vi fanandi ad loca Marci VI, 13. et Iac. V, 14. multae ad eorum explodendam vanitatem, qui unctionem ultimam excogitarunt, et qui inprimis a *Dallaeo* libro peculiari male mulctati funt, peregrinatoribus quaeftiones proponuntur, quae ubi, ut probabile eft, folutae fuerint, magna harum rerum ftudiofi voluptate afficientur. Magnam adhuc difficultatem interpretationi quorundam locorum V. et N. T. natura cicadarum attulit, cui nulla ratione mederi

deri possumus, nisi definiatur, quae figura et ratio sit istorum animalculorum. Diversa cicadarum nomina, quae *Michaelis* V. I. affert (ארבה כלעם חרגל et הגב) docent non unius generis fuisse. Maxima autem difficultas huc redit, ut cum Lev. XI, 22. et Matth. III, 4. cicadae in eduliorum genere referantur, demonstretur, cicadas Orientis edules fuisse: nam quas nos quidem novimus nimis sunt macilentae, ita ut alimenti loco vix esse possint. Mirum igitur non est, si locus Matth. III, 4. a doctis viris diversimode tentatus est, in quorum numero est inprimis Magnus Wesselingius in Probab. 33. *Hesychius* habet hanc glossam ἄχρειον ποῖον, in quo loco ποῖον est eximium, praestans. Sed Wesselingius potius legendum existimat ἄκρις πόα, putatque glossam ad illum locum Matth. pertinere: quae sane ratio esset valde expedita, si contextus atque Syrus interpres addicerent. Graec. quidem atque Lat. duas tantummodo species habent istius animalculi *locustas*, et *cicadas*: Graeci ἀκρίδας et τέττιγας, quas vulgo μυσικάς appellitare solent. Sed haec duo vocabula, ut fit in sermone populari, promiscue dicuntur, et si loco Matth. I. ἀκρίδες non *cicadas*, sed *locustas* reddideris, explicatio nisi bona, certe tolerabilis erit, quia locustas carnosiores fuisse constat. Nam *Russelius* quidem, cuius *Natural History of Aleppo* laudatur, illud discrimen non observasse videtur: v. Ludolph. Comment. Hist. Aethiop. et *Stollbergii Dissertat. de habitu et cultu Ioh.* Quantam igitur Michaelis V. III. gratiam a doctis viris inibit, si peregrinatores reduces non solum quae sint cicadarum genera docere, sed ostendere etiam poterunt, eas eiusmodi in his regionibus esse naturae ut sine sanitatis detrimento edi possint. Subiicitur huic quaestioni locus Coh. XII, 5. ubi quaeritur, an cicuda symbolum senectutis decrepitae, hominisque, ut cum Homero loquamur, ἐγήραος οὐδῷ, *versantis* apud populos Orien-

Orientis, fuerit; quia papilio apud Gr. ſymbolum huius rei animadvertitur. Sed quod quidem ſcimus, Gr. quidem animam, nunquam vero ſenectutem ita expreſſerunt: qua de re multa habet *Stoſchius* in *Pierres Gravées* pag. 46. et 156. et meminimus, Cel. *Geſnerum* ad locum quendam Luciani explicandum egregiam diſſertatiunculam ſcripſiſſe.

Manati et Hebr. תחש natura et interna ſtructura peregrinantium diligentiae et aſſiduitati commendatur: magnitudinis in primis eius, et an ea quae alii de eius membris dixerunt vera ſint, rationem habere debent. Quae de Syrenum cantu figuraque humana finxerunt Poetae, a Manati figura et natura derivanda eſſe, multi contendunt: quod ſi verum eſt, diligenter obſervandum erit, an Manatus vocem habeat. Quod ſi vero, quod eſt haud dubie certum, Hom. Poetarumque omnino Syrenas exprimere Manatum, largiamur; tamen propterea non neceſſarium eſt, ut Manatus vocem habeat, quia Syrenum voces potius ingenio Poetarum, quam naturae originem debere videntur; quod etiam Hom. et Cic. non uno loco ſubindicare nobis videntur. Quare, etiamſi Manatus nullam vocem peregrinantium teſtimonio emittere poſſe dicatur, hoc tamen nihil contra eos valebit, qui Manatum veterum Syrenas eſſe contendunt. Ceterum, cum doctiſſimus Michaelis pag. 116. quaerat, cur οἱ ὁ תנים Ieſ. XXXIV, 13. XLIII, 20. etc. et בנות יענה Ieſ. XIII, 21. etc. vertant Σειρῆνας, id feciſſe nobis videntur more iſtis interpretibus conſueto, cum ignotius ſaepiſſime per notius, et genera per ſpecies exprimere ſolent. Haud dubie l. l. exiſtimarunt, Serpentes alatos intelligendos eſſe. Sed redeamus eo, unde aberravit oratio. Inprimis tenendum eſt, quae Ill. Auctor pag. 121. habet de natura vulpium, ad illuſtrandam Hiſt. illam Simſonis, quae multis ſtomachum movit. Quanta eſt in iuſta S. S. intelligentia voluptas! Quam tenuis et abiecta eſt illa inter-

 pre-

pretandi ratio, quae nescio quibus regulis, quas insolenter vocant hermeneveticas, terminis inepti Systematis continetur, et in verba magistri iurare cogit! Quaestio LXXV. pertinet ad sanandi vim veneni serpentum. In qua re duo spectanda sunt: primo, an homo morsu serpentis a morbo gravi, qualis v. c. est Elephantiasis, liberatus sit; deinde vero, an illud venenum contra morsus alius serpentis vim medicam habeat. Quod propterea tenendum est, quia experientia docuit, in ipsis venenis magnam ad sanandum corpus vim inesse. Graecis quidem illud non ignotum fuisse nobis propterea videtur, quia φάρμακον eis est venenum et medicamentum. Multa et incredibilia veteres de Regulo seu Basilisco finxerunt, neque probabile est talem serpentem unquam extitisse; operae igitur pretium iudicatur, quis sit iste veterum Basiliscus, inquirere. Fortasse Cerastes, aut *Cobra de Cabelo* istis fabulis, quae de Regulo circumferuntur, originem dederunt, quia multa habent signa, quae in veterum Regulum convenire videntur. Quo nomine porro Arabes stellas appellent disquiritur. Stellarum Iobi כִּימָה כְּסִיל עָשׁ quae inter stellas septentrionales ab eo referuntur, nomina suntne hodie in lingua Arabum vestigia nec ne, ut eorum explicatio iusta, quae non Analogia, sed certis linguae regulis nitatur, afferri possit? Iam de vocabulo ארז utrum sit Cedrus, an vero abies, et de natura et figura אַלְגּוּמִים multa peregrinantibus proponuntur, quae magnam omnibus istarum rerum intelligentibus, huius itineris expectationem excitant. Lexica cum in definiendis et explicandis bestiarum, cuiuscunque sint generis, nominibus, valde sint incerta, illa nomina, diligentius excutienda peregrinatoribus commendantur: v. c. Deut. XIV, 5. דישון, תאו et זמר. porro Syror. ܦܘܓܐ quid sit desideratur. In versione Chald. et Syriaca saepius occurrit

rit חוּרְמָן et ܚܘܪܡܢ inter ſerpentum nomina, et quodnam morbi genus Syri vocabulo ܩܠܦܘܬܐ ſubiiciant, accuratius definiendum proponitur. Lectu digna ſunt, quae de animantibus puris et impuris pag. 278. ex ratione Moſaica diſputantur. Nam cum Moſes Iſraelitis interdixerit veſci v. c. quibusdam avibus, quas conſtat ita eſſe comparatas, ut cum ſint peſſimi ſaporis, nemo iis veſci velit: ſupervacaneum et temerarium fuiſſet, lege cavere, ut Iudaei ab iſtis avibus abſtinerent, niſi tum, cum Moſes legem ſcriberet, hoc cibi genere aliae gentes uſae eſſent. Reſtat igitur, ut inveſtigetur, utrum Arabes aquilis veſcantur, et quomodo in eius carnibus ad eſum parandis verſentur. Moſes porro in beſtiarum ruminantium numero leporem ponit, cum tamen teſtimonio Phyſicorum et venatorum conſtet, leporem non ruminare, niſi forte Moſes id propterea dixerit, quia lepus poſt paſtum os ita movere ſolet, ut ruminare videatur. Peregrinatores igitur hoc ſtudioſe curare debent, ut indagent, an Arabes beſtias in ruminantium numero collocent, quae os ita ut diximus poſt paſtum movere ſolent. Succedit longa et erudita diſputatio de lapidibus, quorum nomina deinceps ponuntur. Conſtat ſatis, lapidum nomina, quae v. c. Plin. Hiſt. Nat. habet, valde eſſe incerta; multum igitur proderit diligentia peregrinantium intelligentiae Scripturae S. Eadem etiam ratio eſt avium, quas Scriptura S. inter impuras refert, de quarum natura et figura ſi conſtaret, multorum locorum interpretatio expeditior eſſet. Eas omnes doctiſſimus Auctor collegit, et diverſas de ſingulis, peregrinantibus, quaeſtiones propoſuit, in quibus illuſtre egregiae ſuae eruditionis argumentum dedit.

Scripſe-

Scripſerat Auctor libri eruditiſſimus ad multos doctos viros, ut eum in colligenda quaſi materia, quae proficiſcentium examini ſubiicienda eſſet, adiuvarent; quod multi fecerunt, inprimis autem, quae Academia Inſcriptionum Pariſienſis ad eum ſcripſit, non praetermittenda h. l. videntur. Quaeſtiones iſtius Academiae ſunt fere triplicis generis. Prima pars verſatur in explicanda Hiſtoria et Epocha regum Yemenſium, ubi demonſtratur, ſeriem Pocokianam horum regum eſſe valde vitioſam, et imperfectam. Altera et tertia Pars pertinet ad Geographiam, linguam, mores, imperium, et ritus iſtius populi, quae omnia egregie et erudite ſcripta ſunt.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Aprilis Anno MDCCLXIII.

KALENDARIA ECCLESIAE UNIVERSAE, in quibus tum ex vetustis marmoribus, tum ex Codicibus, tabulis, parietinis, pictis, scriptis, scalptisve, Sanctorum nomina, imagines, et festi per annum dies Ecclesiarum Orientis et Occidentis, praemissis uniuscuiusque Ecclesiae originibus, recensentur, describuntur, notisque illustrantur, studio et opera IOSEPHI SIMONII ASSEMANNI, Bibliothecae Vaticanae Praefecti, et Sacrosanctae Basilicae Principis Apostolorum de urbe Canonici. TOMUS QUARTUS. Kalendaria Ecclesiae Slavicae, sive Graeco-Moschae.

Romae, 1755. Sumtibus Fausti Amidei, Bibliopolae in Via Cursus. Alph. 2. plagg. 12. in 4.

Pergit *Doctissimus Assemannus*, eo, quo coepit, ordine, exponere hoc Tomo Quarto de Kalendariis Ecclesiae Slavicae sive Graeco-Moschae. Nos eius contenta, quod Liber in paucorum manibus est, hic exhibere pergimus.

Pars Prima continet Origines Ecclesiasticas Slavorum Russiae, Hungariae, Bohemiae, et Poloniae.

Caput I. Russorum res gestae ab anno Christi 774. ad annum 1043. Prima eorum ad Christi fidem conversio sub Basilio Macedone. Altera sub Constantino Porphyrogenito:

Tertia ſub Baſilio Bulgaroctono et Conſtantino. Regum Ruſſorum ſeries a Rurico usque ad Vladimirum II. Monomachum. Turcorum ſive Hungarorum Reges, Arpades, Soltan, Toxus, Geyſa: nec non Bulczus, ſeu Bulogudes et Gylas. I. Primi Ruſſorum Reges ex Herberſteinio, Ruricus, Igor, Olga ſeu Helena, Svatoslaus et Vladimirus. II. Quid Ignatius Kulczyn ki de iisdem Ruſſorum Regibus, Rurico, Igoro, Olga, et Svatoslao? III. Ante Rurici tempora Ruſſorum mentio ad annum 774. et 839. IV. Incerta eſſe ac prorſus fabuloſa, quaecunque de Ruſſorum geſtis ante octavum Saeculum narrantur. V. Ruſſica in Byzantinum agrum excurſio anno circiter 859. Ex Byzantinis Scriptoribus. VI. Ruſſi ſub Baſilio Macedone et fidem Chriſtianam et Epiſcopum accipiunt a S. Ignatio Patriarcha. VII. Animadverſiones in Pagium et Leunclavium circa Ruſſorum ad Chriſti fidem converſionem. VIII. Expeditio in agrum Byzantinum ab Igoro Ruſſorum Rege ſuſcepta. IX. Olga ſeu Helena Ruſſorum Regina, Igori coniux, quo anno Chriſtianam fidem ſit amplexa. Culcinii allucinationes. X. Legatio ab Helena Conſtantinopolim miſſa. Rugi a Ruſſis diverſi. XI. Digreſſio de Turcorum ſeu Hungarorum Regibus, Arpade, Zoltano, Toxo, Geyſa: nec non Bulogude ſeu Bulczo et Gyla. XII. Expenditur Aventini narratio de primis Turcorum Hungariae Regibus. XIII. Diverſae Hungarorum in Bavariam et Saxoniam irruptiones ab anno 938. ad 949. XIV. Dani Slavique ab Ottone Germaniae Rege ſubiugati, fidem Chriſti amplectuntur. XV. Bellum Hungaricum anno 950. et 955. Gylas et Bulogudes Turcorum Principes baptizantur. Bulogudes a fide deficiens ab Ottone Rege caeditur. Eminentiſſimi Baronii et Thuroczii allucinationes. XVI. De Svatoslao Igori ex Helena filio, Ruſſorum Rege. XVII. Svatoslai filii Iaropolchus, Olgus, et Vladimirus. Vladimiri geſta ex Herberſteinio, eiusque vitia et liberi. XVIII. De Vladimiro Ruſſorum Rege, ex Culcinio et Cromero. XIX. Chriſtiana fides ab Vladimiro ſuſcepta: ex Herberſteinio et Miechovio.

XX. Vladimiri Elogium ex Libris Ecclefiafticis Ruſſorum. XXI. Vladimiri Conſtitutio. XXII. Expenditur Epocha acceptae ab Vladimiro Chriſtianae Religionis. XXIII. De Vladimiri fratribus, uxore Anna, eorumque obitu. XXIV. A Ruſſis in Sanctorum catalogo adſcripti Olga ſeu Helena et Vladimirus, eius ex filio nepos. Quid de Vladimiri vitiis Ditmarus? XXV. Bellum inter Poloniae Ducem Boleslaum et inter Iaroslaum Vladimiri Ruſſiae Regis filium exortum. Ex Guagnino, Miechovio, et Cromero. XXVI. Vladimirus vivens, Regnum Ruſſiae inter filios partitus, poſtquam cladem a Pieczynigis accepiſſet. Ex Miechovio. Filiorum Vladimiri nomina. Bellum inter ipſos invicem, nec non ab ipſis cum Poloniae Duce Boleslao commiſſum. XXVII. Nomina filiorum Vladimiri ex Cromero, Ditmaro, Herberſteinio, Culcinio, et aliis. Svatopolchi et Iaroslai bella. XXVIII. Boriſus dictus Romanus et Glebus alias David, germani fratres, Vladimiri filii, martyres. Eorum geſta et cultus apud Ruſſos. A Svatopolcho fratre interfecti. XXIX. De Svatopolco et Iaroslao, Vladimiri filiis. Bellum inter eos exortum, in quo Boleslaus Poloniae Dux ſeſe immiſcuit. Svatopolco pulſo, Iaroslaus rerum potitur. XXX. Animadverſiones ad ea, quae de Suatopolcho et Iaroslao Ruſſis, deque Boleslao Poloniae Duce narrantur. Iaroslai et Meſcislai mors ad ann. 1036. figitur: Vladimiri ad ann. 1015. Poſt Iaroslaum Ruſſis imperat Izaslaus. XXXI. Vladimiri et Iaroslai conſtitutiones a Baſilio confirmatae. Metropolitae Kievienſes, poſt Michaelem et Leontium, Theopemptus et Hilarion: quorum aetas a Culcinio tradita emendatur. Ante Cerularianum Schiſma conſtat vixiſſe Iaroslaum Ducem, et ante dictos Metropolitas. XXXII. Res Byzantinae ab anno 1025. ad 1036. XXXIII. Stephanus Boiſthlabus Serblorum Princeps ann. 1038. XXXIV. Petrus Deleanus, Byzantio in Bulgariam profugiens, Bulgarorum Rex proclamatur. XXXV. Aluſianus, Aaronis Bulgarorum quondam Regis filius, ad Bulgaros e Byzantio fugiens, Petro Deleano excaecato, in gratiam Imperatoris redit.

redit. XXXVI. Tempore Constantini Monomachi Imper. Serblicum bellum a Stephano Boisthlabo adversus Graecos susceptum. Stephani successor Michael in Serbliae Principatu pacem cum Imp. facit. XXXVII. Graecos inter et Russos pax firmata, Vladimiro et Iaroslao regnantibus. Vladimirus Monomachus post Izaslaum Russorum Princeps, Constantinopolim anno 1043. obsidet. XXXVIII. Referuntur ac refelluntur asystata, quae a Culcinio, Miechovio, et Cromero, de Russorum Principum Epocha gestisque narrantur.

Caput II. Origines Ecclesiasticae Hungarorum post Arpadem et Soltanum, Toxo, Geyza, et S. Stephano regnantibus. I. Hungarorum res gestae, sub Toxo, Soltani filio, Arpadis nepote, ab anno 934. ad 955. II. Geyza Hungarorum Rex, pater S. Stephani, in Christianos propensus. III. Prima Christianae fidei apud Hungaros semina sub Gyla et Geyza, tum opera Graecorum, tum studio Gerardi Lauriacensis Episcopi. IV. Quid in Hungarorum conversione praestiterint Wolfgangus Ratisbonensis et Piligrinus Pataviensis Antistites. V. Bruno Episcopus ab Ottone Imp. ad Hungaros legatus missus, a tribus aliis Brunonibus diversus, operam suam in Hungarorum conversione cum Piligrino Pataviensi Episcopo coniunxit. VI. Ad Christianam fidem in Hungariam inducendam etiam Geyzae Regis uxor operam suam impendit. Belecneginae seu Sarholtae nomen ei fuisse perhibetur, patremque habuisse dicitur Gylam Transylvaniae Ducem. Filiam ipsius in uxorem accepit Boleslaus Poloniae Dux, Miecislai filius. VII. Piligrini Episcopi ad Benedictum VII. Pont. Epistola de propagata apud Hungaros et Slavos Christiana fide. VIII. Benedicti VII. Papae ad Piligrinum responsiva Epistola: cuius Epocha ab Hanfizio V. C. statuitur ad exeuntem ann. Chr. 974. vel ineuntem 975. IX. Hungarorum incursiones in Orientalem Franciam ab anno 975. usque ad ann. 985. X. Emin. Baronius Geysae Regis ac S. Stephani eius filii ad Christi fidem conversionem figit ad ann. Chr. 989. vel 990.

990. XI. Referuntur verba Chartuitii Epiſcopi, de Geiſae et Stephani baptiſmo a S. Adalberto ſuſcepto. XII. Pagius baptiſmum S. Stephani ad ann. 996. refert. XIII. Ademarus non a S. Adalberto, ſed a S. Brunone baptizatos ait Geiſam et filium: et utrique nomen Stephani impoſitum. XIV. Ad annum Chr. 984. baptiſmus Geiſae et S. Stephani ſtatuitur. XV. Dum Geiſa in regno vixit, parum Chriſtiana religio profecit. XVI. Poſt Geiſae mortem Stephanus filius Rex Hungariae proclamatus, tam in Hungaria, quam in Tranſylvania, Chriſtianam religionem propagavit. XVII. Silveſter II. Papa Regiam coronam S. Stephano Hungariae Principi mittit, et inſtitutos ab ipſo Epiſcopatus confirmat anno Chr. 1000. XVIII. An Regium Diadema nomenque Poloniae Duci ab Ottone III. Imperatore collatum? XIX. Expenduntur ea, quae Annaliſtae Poloni de Miecislao et Boleslao Ducibus narrant. XX. Chartuitii, Annaliſtae Saxonici, et Ditmari teſtimonia de Miecislao et Boleslao Poloniae Ducibus. XXI. De Gisla ſive Giſela, S. Stephani Regis Hungariae uxore et Henrici Imp. ſorore. Thuroczii, Ranzani, et Aventini errores notantur, tum quoad Giſelae genus, tum quoad coronam Regiam S. Stephano conceſſam ab Henrico Imp. XXII. Gerardus Canadienſis Epiſcopus Stephano ac Giſelae Hungariae Regibus adiutrices manus in propaganda Chriſti fide adiunxit.

Caput III. Origines Eccleſiaſticae Bohemiae et Poloniae. I. Quo anno Ducatus Bohemiae ab Arnulfo Germaniae Rege fuit Svatopeleco Moravorum Regi conceſſus, id eſt Chr. 890. eodem anno vel ſequenti, Borivoius Bohemiae Dux, una cum Ludmilla et Bohemis a S. Methodio Chriſtianam fidem accepit. II. Dubravii narratio de baptiſmo Borivogi Bohemiae Ducis marginalibus obſervationibus notatur. III. Quid de eodem Borivoio Bohemiae Duce in Vitis SS. Cyrilli ac Methodii et S. Ludmillae apud Bollandiſtas? Ante hunc Borivoium quinam Duces Bohemiae praefuerint. IV. De Borivoio Bohemiae Duce, eiusque uxore Ludmilla, et filiis Spitigneo ac Vratislao: nec non

Drahomira Vratislai coniuge, eorumque filiis, Venceslao et Boleslao. Ex Dubravio. V. Rerum Bohemicarum scriptores, Dubravius, Pontanus, Aeneas Silvius, Cosmas Pragensis, circa Borivoium et Svatoplucum, asystata nonnulla referunt. VI. Borivoii filii, Spitigneus, Vratislaus, et Boleslaus. Hic infans moritur. Vratislaus ex Drahomira filios suscipit Venceslaum et Boleslaum. S. Venceslai martyrium quo anno contigerit. Boleslaus ab Henrico Rege primum, deinde ab Ottone subiugatur. Sigeberti et Dubravii allucinationes notantur: nec non in Vita S. Venceslai quaedam perperam dicta emendantur. VII. Boleslai Bohemiae Ducis filia Dambrovca in matrimonium Miecislao Poloniae Duci tradita, virum et Polonos anno Chr. 965. ad fidem Christianam amplexandam inducit. VIII. Archiepiscopatus et Episcopatus an sub Miecislao in Polonia instituti? et quinam? IX. Non ante annum 1000. Gnesnam Archiepiscopali honore auctam fuisse, ex fide dignis Scriptoribus probatur. X. Cur a Romano Pontifice Io. XIII. concessi Episcopatus Miecislao Poloniae Duci ann. 965. et denegati Boleslao Bohemiae Duci. XI. Primus Bohemis Episcopus in urbe Praga a Io. XIII. Papa anno 968. datus Ditmarus: Boleslao Pio Duce eiusque Sorore Mlada rogantibus. XII. Secundus Pragae in Bohemia Episcopus S. Adalbertus anno 983. consecratus. XIII. S. Adalbertus, relicto Pragensi Episcopatu, quid ab anno 990. ad 994. egerit? Romae scilicet in monasterio SS. Bonifacii et Alexii. A Io. XV. Papa iubetur in Bohemiam redire. XIV. Iterum Bohemia relicta Romam rediit S. Adalbertus. Quinque eius fratres a Bohemis trucidantur. Ipse vero in Bohemiam remissus, quum a Bohemis non exciperetur, ad Prussos abiit, ubi anno 997. martyrio coronatus est. XV. Epocha rerum gestarum S. Adalberti summatim traditur. XVI. Examinatur Dubravii de S. Adalberto narratio. XVII. Refellitur eorum error, qui S. Adalbertum in Poloniam sub Miecislao Duce abiisse scribunt. XVIII. Alter eorum error, qui Stephanum Hungariae Regem, Miecislaum Poloniae Ducem,

et

et Benedictum VII. Papam Synchronos faciunt. XIX. Confutantur ii Scriptores, qui asserunt a S. Adalberto Gaudentium fratrem sibi fuisse in Episcopatu Gnesnensi subrogatum. XX. Thegdagus post S. Adalbertum Episcopus Pragensis, anno 990. consecratus. XXI. Ecardus, Izzo, et Severus, Pragenses Antistites. XXII. Bohemiae Duces a Boleslao Pio usque ad Brecislaum, Udalrici filium. Ob direptam Gnesnensem Ecclesiam, Dux Brecislaus et Severus Pragae Episcopus a Benedicto IX. Papa in ius vocati. Quid responderint? Iniustae de Romana Curia quorundam scriptorum querelae. XXIII. Post Severum, sextum Pragae Episcopum, consecratur septimus Iaromirus, seu Gebehardus, alias Gerardus, Vratislai Ducis Bohemiae frater anno 1068. XXIV. Olomucensis in Moravia Episcopatus restituitur. Quo anno? Series Episcoporum Moraviae post S. Methodium usque ad Io. qui sub Severo Pragensi Episcopo est consecratus. XXV. Iaromiri seu Gerardi Pragensis Episcopi controversia cum Ioanne Episcopo Olomucensi in Moravia: nec non cum Vratislao Bohemiae Duce. XXVI. Sancti Gregorii VII. Papae epistolae in causa Iaromiri Pragae Antistitis. XXVII. Alexander II. Papa mitram Vratislao Bohemiae Duci mittit. Privilegia ab eodem Pontifice Wissegradensi Ecclesiae concessa. XXVIII. Causa dissidii inter Iaromirum Pragensem et Io. Olomucensem Episcopos, ex litteris S. Gregorii VII. Papae exponitur. XXIX. S. Gregorius VII. Papa Bohemis usum Slavicae linguae in rebus divinis non concedit. XXX. Refertur eorum sententia, qui asserunt, in Moguntina Schismaticorum Synodo anno 1086. Regiam coronam Vratislao Bohemiae Duci ab Henrico IV. Imp. fuisse concessam: Olomucensem quoque Ecclesiam Pragensi coniunctam. XXXI. Observationes in Moguntinam Schismaticorum Synodum. XXXII. Quid sentiendum de Regio nomine a Bohemiae et Poloniae Ducibus propria auctoritate usurpato? et primum agitur de Poloniae Duce, simulque ostenditur, quandonam et a quo Regia ei corona sit delata. XXXIII. A verisimilitudine abhorrere videtur, Vratis-

Vratislaum Bohemiae Ducem in conventu Moguntino Regium nomen ab Henrico III. Imp. accepisse: Regem proinde a se ipso dictum fuisse probabilius est. XXXIV. Vladislaus primus Bohemiae Ducum a Friderico Imp. Regiam coronam accepit. Quid sit Circulus Aureus? XXXV. Cosmas Pragae et Andreas Olomucii Antistites anno 1091. electi post obitum Iaromiri et Ioannis, et anno 1094. consecrati a Rothardo Episcopo Moguntino. XXXVI. Cosmae Pragensi Hermannus anno 1099. suffectus decessit anno 1122. XXXVII. Notantur quaedam Dubravii allucinationes circa Duces et Episcopos Pragenses. XXXVIII. Andreae Moraviensi Episcopo suffecti Petrus et Ioannes ab anno 1096. ad ann. 1126. XXXIX. De Cosma Pragensi Chronici Bohemorum auctore: qui a Pontano Bohemiae Piae auctore perperam confunditur cum Cosma octavo Pragae Episcopo.

Pars Secunda tradit Origines Ecclesiasticas Slavorum Dalmatiae et Illyrici.

Caput I. Illyricum et Dalmatia. Chrobatia et Serblia, Sorabia et Dalemincia. Chrobati sub Heraclio Imper. fidem Christi amplexi. Iidem post Ludovici Pii mortem a Francis deficientes. I. Illyricum et Dalmatia quando pro Synonymis haberi coepta. II. Illyrici fines. III. Illyricum antiquum et hodiernum. IV. Dalmatiae nomen. V. Dalmatiae fines. VI. Chrobatia et Serblia. VII. Sorabia et Sorabi non differunt a Serblia et Serblis. VIII. Duplex Chrobatia et duplex Serblia. IX. Serbli et Chrobati e magna Serblia et Chrobatia in Dalmatiam advenientes. X. Dalmatarum et Soraborum nomina ultra Danubium propagata. XI. Dalmatia et Dalemincia Germaniae a Dalmatia Illyrici diversa. XII. Primus Chrobatorum in Dalmatiam e Chrobatia Alba adventus sub Heraclio Imp.: sub quo et Christianam religionem sunt amplexi. Defectio autem Chrobatorum a Francis contigit post obitum Ludovici Pii Imp.

Caput II. Series Ducum Regumque Chrobatiae et Dalmatiae et Serbliae, ab anno 640. ad 1104. Dalmatiam mari-

maritimam quo anno Veneti obtinuerint? I. Primi Chrobatorum Duces ſive Reges ab anno 640. usque ad annum 830. a Porgae patre usque ad Ladiſclavum. II. Muyſclavus, Miſclavus et Mujus dictus, Croatiae Dux circa annum 836. Diodurus Serblorum Narentanorum. III. Tirpimirus, Craſemerus, Miroslavus, et Pribinna, Chrobatiae Duces. IV. Serblorum Principes a Chrobatis diverſi. V. Serblorum Princeps ſub Heraclio: filius eius, mox nepos; et poſt multos annos Boiſeſthlabus, Rhodoſthlabus, Profegoes, Blaſtemerus. Muntimerus, Stroemerus, Goinicus, Pribeſthlavus, Branus, Stephanus, Muntimeri filii. Clonimerus Stroemeri filius. Paulus, Brani F. Zacharias. Tzeſthlabus Clonimeri F. Ab anno ſcilicet 640. ad 950. VI. Alii a Serblorum Regibus Principes Zachlumorum, Narentanorum, Terbuniatarum, et Slavorum Transalpinorum. VII. Sedeſclavus Chrobatiae Principatum Narentanum adiungit. Ad ipſum Io. VIII. Pp. epiſtola data an. 879. VIII. Branimirus Chrobatiae Comes poſt Sedeſclavum. Ad ipſum epiſtolae Io. VIII. Papae anno 879. et 880. Theodoſius Slavorum Branimiro ſubiectorum Epiſcopus Nonenſis. IX. Mucimirus Tirpimiri F. Chrobatiae Dux circa annum 892. Braslavus poſt Porinum et Innicum, Slavoniae, non Chrobatiae Princeps. X. Michael, Farlato Miroſthlavus Zachlumorum princeps, non Chrobatiae. XI. Tamislavus poſt Mucimirum Princeps Chrobatiae circa annum 910. Hungari in Pannoniam, Moraviam, Bohemiam, Carinthiam, et Stiriam invadunt. XII. Chrobati, Serbli, Hungari, Patzinacitae, foedere cum Graecis firmato, in Bulgaros inſurgunt anno 927. XIII. Dircislavus Tamislavi Succeſſor, primus Chrobatorum Rex appellatus, imperavit poſt annum 970. Martinus, Petrus, et Paulus, Archiepiſcopi Salonitani. XIV. Tirpimirus huius nominis ſecundus ab anno 990. ad 997. Chrobatiae Rex: deinde Mucimirus et Surigua eius filii. Veneti Iſſam Chrobatis auferunt. XV. Mucimirus et Surigua Chrobatiae Reges: hic a fratre regno pulſus, ille a Venetis Dalmatia maritima exutus anno 998.

 Prin-

Principum Byzantinorum permissu. XVI. Veneti Dalmatiae maritimae civitates obtinent. XVII. Quandonam Principibus Venetiarum titulus Ducis Dalmatiae decretus? XVIII. Refelluntur ii, qui negant, aut se ignorare affirmant, ante annum Chr. 1084. Venetis obtigisse Dalmatiae Principatum. XIX. ostenditur, Venetos titulo Ducis Dalmatiae usos ante annum 1084. XX. Quae bella Veneti gesserint cum Chrobatis et Hungaris pro retinenda vel recuperanda Dalmatia. XXI. Chrobatiae et Dalmatiae mediterraneae Reges post Mucimirum et Suriguam, Cresimirus maior, nec non Dircislavus, Cresimirus minor, Svetoslavus, et Goyslavus, eius filii ab anno circiter 1000. ad 1024. XXII. Stephanus Cresimiri secundi filius et Cresimirus tertius, Stephani filius, Reges Chrobatiae et Dalmatiae, ab anno 1024. ad 1073. XXIII. Slavizus Rex Chrobatiae. XXIV. Svinimir, seu Demetrius, Rex Chrobatiae et Dalmatiae, ab anno 1075. ad 1087. XXV. Stephanus II. postremus Rex Chrobatiae et Dalmatiae. Hungari post eius obitum, Regnum Chrobatiae obtinent, circa annum 1104.

Caput III. Res gestae in Chrobatia et Dalmatia sub Regibus Cresimiro II, Stephano, Cresimiro III. Stephano II. et Regibus Hungariae Andrea, Salomone, Geyza et Ladislao. I. Cresimiro II. et Stephano eius filio in Chrobatia regnantibus, Andreas, Salomon, et Geyza Hungaris praefuere. II. Dabralius Archiepiscopus Salonitanus seu Spalatensis. Cur et quando a Spalatensis Ecclesiae iurisdictione exemti Episcopi Antibarensis, Catharensis, Olchiniensis, et Svacensis, evecto in Archiepiscopum Antistite Antibarensi seu Diocletano. III. Salonitano seu Spalatensi Metropolitano subiecti Episcopatus enumerantur. IV. Synodus Spalatensis in causa Dabralii Archiepiscopi. V. Lampridius, Ioannes et Laurentius, Archiepiscopi Spalatenses. VI. Duae in Regno Dalmatiae et Croatiae olim Metropoles, Salonitana et Antibarensis. Litterae Alexandri II. Papae ad Petrum Dioclensem et Antibarensem Archiepisc. Quaenam Dioeceses sub Salonitano et quaenam sub Antibarensi

rensi Archiepiscopo. VII. Gesta Laurentii Salonitani Archiepisc. Adam Parisiensis. Io. Episcopus Traguriensis. VIII. Demetrius Zuonimirus coronatus Rex Croatiae et Dalmatiae a Gebizone Legato S. Gregorii Papae VII. Idem Rex in Synodo Nonensi quasdam Ecclesias restituit Cathedrali Spalatensi. IX. Synodus Spalatensis sub Ioanne Salonitano Laurentii decessore, et Maynardo Sedis Apostolicae Legato: in qua interdictus Slavicae linguae in divinis celebrandis usus. Narratio de Wulfo Presbytero et Cededa Pseudo-Episcopo: et quomodo in altera Spalatina Synodo sub Ioanne S. A. L. damnati sunt. X. Animadversiones in Archidiaconi narratiunculam de utraque Spalatensi Synodo in causa Slavorum. Et primum, de Maynardo S. A. Legato. XI. Slavicae litterae a Gothicis prorsus diversae. XII. Sanctus Methodius per summam iniuriam Arianismi accusatus. XIII. Quid sentiendum de Synodo illa Spalatensi? XIV. Quid Card. Bona sentiat de Slavicae linguae usu, deque illa Spalatensi Synodo? XV. Bohemis et Polonis, non Dalmatis et Illyriis, interdictus Slavo-Latinus ritus. XVI. Cardinalis Hosii sententia de usu linguae vernaculae. XVII. Etiam in aliquibus Poloniae locis usurpatus aliquandiu Slavicae linguae in divinis usus. XVIII. Cur Polonis et Bohemis denegatus in divinis celebrandis Slavicae linguae usus. XIX. De Normannis, et Roberto atque Rogerio eius filio. Deque Graecis et Venetis, nec non Bodino Russiae domino, et Colomano Hungariae Rege. XX. Alia Spalatensis Synodus anno 1075. celebrata sub Gerardo S. Gregorii VII. Papae Legato. XXI. Crescentius Spalatensis post Laurentium Archiepiscopus. Colomanus Hungariae Rex, Spalatum, Tragurium, et Iaderam suo subiicit dominio. XXII. Occupatas a Colomano Hungariae Rege urbes Dalmatiae Veneti recipiunt. XXIII. Chronologia occupatae ab Hungaris et receptae a Venetis Dalmatiae texitur. XXIV. Dalmatiae hodiernae partitio civilis et ecclesiastica ex cl. Farlato.

Caput IV. De Slavicae linguae litteralis, non vulgaris, permiſſo Dalmatis et Illyricis in divinis celebrandis uſu: deque eorundem libris Eccleſiaſticis Slavo-latinis. I. Dalmatae et Illyrii poſt Ioannis VIII. tempora Slavo-latinum ritum coluere, et adhuc colunt. II. Slavicam linguam Litteralem, non Illyricam Vulgarem, in rebus divinis adhibendam eſſe. III. Diſcrimen inter Slavicam linguam Litteralem et inter Vulgarem. Et quot ſint linguae Vulgaris dialecti. IV. Conſtitutio Sanctiſſ. D. N. Benedicti XIV. Papae, ut omnes Eccleſiaſtici, qui ritum Slavo-latinum colunt, in Miſſis, et Divinis officiis, utantur ſolo idiomate Slavico Litterali. V. Cur litteralis lingua prae Vulgari in Sacris adhibenda. VI. Breviaria et Miſſalia manuſcripta, Slavico ſermone, ritu Latino. VII. Eadem Breviaria et Miſſalia typis impreſſa ab ann. 1528. ad ann. 1631. VIII. Breviarium Romanum Slavolatinum, recognitum a Raphaele Levacovich Achridano, et a Methodio Terlecki Epiſcopo Chelmenſi et Belcenſi probatum, typis S. Cong. de Propag. Fidei editum, praefixis Innocentii Papae X. Litteris Apoſtolicis anno 1648. IX. Iterum typis evulgatum Miſſale anno 1688. ſub Innocentio XI typis Illyricis. Digreſſio de libris Sacris a Primo Trubero Croatice ſive Slavice editis. X. Urbani VIII. Papae litterae de Miſſali Slavo Latino anno 1631. et iterum anno 1705. Romae typis impreſſo. XI. Neque ita a Vulgaribus Dalmatici ſermonis vocabulis emendatum, neque Romano prorſus conforme illud Miſſale Slavo Latinum prodiit. XII. Vir Cl. Matthaeus Caramanus Iadrenſis Archiepiſcopus emendandum Miſſale Slavonicum ſuſcepit, et numeris omnibus abſolutum edidit anno 1741. XIII. Approbatam a viris Slavicae linguae peritis, eius Miſſalis Slavo-latini editionem SSmus D. N. Benedictus XIV. confirmat, editaque Conſtitutione praecipit, ut Vulgaris Illyrici ſeu Slavici ſermonis uſus in divinis officiis non uſurpetur. XIV. Rituale Romanum a P. Caſſio in Illyricam linguam converſum prodiit Romae anno 1640. litteris latinis et ſermone Illyrico. XV. Idem P. Caſſius Epiſtolas

ſtolas et Evangelicas Lectiones, nec non Novum Teſtamentum Illyrice convertit. XVI. Quid ſentiendum de Libris Eccleſiaſticis in Slavicum Vulgarem ſermonem converſis, typisque impreſſis? XVII. Slavica Novi Teſtamenti editio in Slavicum Vulgarem ſermonem converſa, a doctis viris improbata. XVIII. Inquiritur in Pſalterium Slavicum tempore Theodori ultimi Salonitani Archiep. exaratum: ſimulque oſtenditur, illud non niſi ſub Io. VIII. Papa conſcriptum, et ex verſione Sacrarum Scripturarum a SS. Cyrillo ac Methodio elaborata deſumtum.

MONUMENTA INEDITA RERUM GERMANICArum, praecipue Magdeburgicarum, et Halberſtadienſium: Praefatione inſtruxit FRIDERICUS EVERHARDUS BOYSEN. TOMUS I. Qui GEORGII TORQUATI Annales continet, adiunctis aere ſcripturis.

Lipſiae et Quedlimburgi, ſumtu A. F. Bieſterfeldii, 1761. 1. Alphab. plagg. 5. in 4.

Quo arctiori vinculo Hiſtoria catholica Germaniae, cum illa, quae ſingularum Provinciarum res geſtas enarrat, coniuncta eſt: eo maiorem profecto gratiam debemus editoribus monumentorum ad hanc partem Hiſtoriae pertinentium. Etenim ab illo tempore, quo a nonnullis viris doctiſſimis Hiſtoriae Germaniae ſpecialis feliciter inſtituta fuit pertractatio: quo Collectiones ſcriptorum, monumentaque alia, ſingulorum populorum fata ac viciſſitudines illuſtrantes, ex tabulariis publicis in lucem prolata ſunt: mirum profecto eſt, quantam fidem multarum rerum enarrationi addiderint, ipſam Hiſtoriam Germaniae univerſalem magis frugiferam reddiderint, et denique Iuri publico Germaniae maiorem in nonnullis locis explicandis veritatem perſpicuitatemque conciliaverint. Quapropter Vir plurimum Reverendus F.E. *Boyſen*, ut iam dudum de litteratura onen-

orientali, ita etiam egregie de Hiſtoria Germaniae meritus eſt, cum *Torquatum* a viris doctis deſideratum, nobis communicaverit. Poſt mortem Torquati (floruit vero Saeculo XVI.) emerat eius annales Vir quondam perilluſtris de *Moellendorf*, a cuius gente ad *Meibomios* deinceps pervenerunt. Hi tanto ſtudio *Torquati* Hiſtoriam proſequuti ſunt, ut *Andreas Schmidius* ſcriberet: *citius Herculi clavam, quam Meibomiis Torquatum extorqueas.* Ita illi etiam, cum horum annalium communicationem flagitaret Vir perilluſtris de *Plotho*, regi Boruſſiae a conſiliis intimis, eam recuſaverunt. Poſt fata *Meibomiorum*, cum bibliotheca eorum anno MDCCXLIII. palam venderetur, vincendo reliquos, qui pretio certarent, *Torquatum* accepit *Smalianus*, civitatis Magdeb. Syndicus. Ab haeredibus *Smalianis* emit Vir quondam illuſtris hos annales, qui eos cum Editore celeb. benevole communicavit. Praeter illos *Torquatus* nihil plane conſcripſit et litteris mandavit, atque *ſeries et ordo Magdeburgenſis eccleſiae Pontificum*, qui Tomo III. Scriptorum Saxonicorum *Menckenii* extat, erronea et falſa opinione ad *Torquatum* auctorem refertur. Indicemus vero lectoribus univerſam rationem conſcripti operis, deinde vero de gravitate, et fide rerum explicatarum, ingenue ſententiam lectoribus aperiamus. Annales *Torquati* ſunt diviſi in tres tomos, quorum primus exhibet tres libros. In primo libro enarratur ſitus terrae Magdeburgicae, et Halberſtadienſis; fata incolarum; initia fundati epiſcopatus Halberſtadienſis; atque hiſtoria rerum memorabilium, quae in terra Magdeburgenſi et Halberſtadienſi usque ad Ottonem I. acciderunt. Liber ſecundus exponit originem et incrementa Epiſcopatus Magdeburgici, a condita urbe Magdeburgo, usque ad annum MCCXXXIV: tertio denique libro hiſtoria usque ad mortem Alberti Brandenburgici, Archiepiſcopi, Cardinalis, atque Electoris continuatur. Cum hac hiſtoria Epiſcopatuum diligenter Antiquitates univerſae Germaniae *Torquatus* coniunxit: ita tamen ieiune, et contra ipſius Hiſtoriae fidem, ut hac notitia Germaniae facile

carere

carere potuissemus. Contraria vero ex parte, in conscribenda Historia Episcopatuum tabulariis publicis usus est, atque bibliothecam et scrinia Senatus civitatis Magdeburgensis sedulo pervestigavit, adeoque dignus est, iis, qui huic historiae excolendae operam dant, aliqua ex parte commendari.

His in universum de consilio Auctoris, eiusque opera laudabili recte aestimanda, expositis, examinemus singulos libros et capita, videamusque quid nostra attentione inprimis dignum esse videatur. Liber primus peroratur Capp. XX. Caput I. explicat situm Archiepiscopatus Magdeburgensis, et Halberstadiensis. Supervacaneum sane foret, summam huius capitis, cum satis pervulgata contineat, referre, ideoque tantummodo ultima verba commemoramus, cum ait: *ut situs harum Dioecesium recte cognoscantur, Appiani annotationes adiungam, qui urbibus earum metropolitanis, et in medio, tamquam umbilicus positis, sua certa loca assignat. Affirmat enim Magdeburgum longitud. Gradus 29. M. 38. Latitudinis 52. 20. Halberstadium vero longitudinis 28. 30. latitud. 52. 11.* continere. Cap. II. *Divisio terrarum ad Episcopatus Magdeburgensem et Halberstadiensem pertinentium* uberius describitur. In universum monet, hos Episcopatus longe aliter antiquitus, quam sua aetate, in certas regiones divisos fuisse: quam tamen antiquissimam divisionem silentio praeteriit. Aetate vero Torquati Episcopatus Magdeburgensis in quatuor regiones divisus fuit: in regionem *Salingorum*, in regionem *sylvestrem*, in terram *Hierichuntinam*, denique in terram *Juterbocensem*. Contraria vero ex parte terram Halberstadiensem secundum fluvios distinctam fuisse ait, hancque distinctionem deinceps uberius illustrare promittit. Caput III. explicat primam Germanicarum gentium originem. Hanc vero ipsam gentium originem, cum secundum ridiculam, et nostra aetate satis explosam sententiam, a *Noha* eiusque filiis deduxerit, tempus chartamque perdere iure dubitamus. Ita etiam summam argumentorum Capitis IV. *de generali appellatione veterem Germano-*

manorum, *et quo quisque loco consederint*, non attingemus, cum inanes tantummodo pervulgatasque coniecturas contineant, quibus confirmandis et aliis opus esse videtur. Quantis vero tenebris difficultatibusque nostris etiam temporibus, (quibus tamen de excolenda Historia ingenio, opera, et industria a viris doctis veluti certatum fuerit,) origo gentium, inprimis vero unde quaelibet nomen acceperit, perspicua, et ab omnibus dubitationibus libera disputatio, exposita sit, quis est qui ignoret? Facile igitur Torquato sua iis de rebus somnia condonare et largiri poterimus: cum etiam post *Torquati* tempora, litteratura vel maxime florente, viri acutissimi ingenii, longe maiores somniis *Torquati* de origine et denominatione gentium hallucinationes, in lucem conspectumque protulerint, et adhuc proferant. Cap. V. deinde de *Celtis* sive *Gallis*, *Germanis transrhenanis*, et Capite VI, *de Germanorum Cis Rhenanorum nominibus* exponit. In his duobus capitibus multa fabulose, et contra veritatem historiae explicata legimus. Ita v. g. Cap. V. *Galatas*, Graeciae populum, cuius Livius meminit, et *Gallos*, unam eandemque gentem esse arbitratus, indeque mirum est quantum fabuletur: Cap. VI. vero praecipue in eo elaborat, ut unde nomen Germanis impositum fuerit demonstret, adeoque multas coniecturas proferat, quae nobis nauseam, non attentionem, excitaverunt. Cap. VII. celebrat virtutem bellicam veterum Germanorum, et inprimis locus ille Taciti, *triumphati magis Germani, quam victi*, illustratur. Ita etiam satis lubrico fundamento ea nituntur, quae de quinquaginta populis ad Suevos pertinentibus, tradidit, in quibus refutandis operam collocare supervacaneum profecto esset, cum satis otii *Spenerus* aliique, qui veterum populorum Germaniae notitiam conscripserunt, nobis fecerint. Cap. IX. *de Hermunduris Suevis primis incolis Episcopatus Magdeburgici* sermo instituitur. In eo inter alia notissimam illam fabulam, de legione fulminatrice p. 27. legimus: cuius precibus victoriam *Antoninum Philosophum* de Marcomannis et Quadis reportavisse

viſſe vulgo referunt. Satis vero haec a veritate hiſtorica longe aliena narratio, ex male intellectis ſcriptorum locis exorta, noſtra aetate inprimis a ſummo illo viro *Sigismundo Iacobo Baumgarten*, in diſſertatione: *examen legionis fulminatricis contra Thomam Wolſtonum*, refutata fuit. Pergit Cap. X. ex auctoritate *Ptolemaei* in Geographia, et *Velleii Paterculi*, Longobardos Suevos, primos Epiſcopatuum Magdeburgici et Halberſtadienſis incolas conſtituere. Qui tamen loci adeo obſcuri ſunt, ut quid exinde colligas, vel maxime dubium ac incertum eſſe videatur. Porro p. 29. et 30. demonſtrat, qua ex re Longobardis nomen impoſitum fuerit, coniecturasque profert, quarum uno alteram incertitudine, et plane ridicula interpretatione, ſuperat. *Quo tempore Longobardi ex his terris a Sclavis eiecti fuerint*, Cap. XI. docetur: ita multa vero et in hoc capite contra veritatem Hiſtoriae occurrunt, ut tantummodo breviter nonnullis notatis, ad alia properare neceſſe ſit. Primum pauca de notiſſima illa expeditione Longobardorum tempore Iuſtini II. Imperatoris in Italiam ſuſcepta, ab aliis longe luculentius explicata, profert; deinde de Saxonibus, ſociis Longobardorum, Italiam ſimul occupantibus, inprimis vero de nomine Weſtphalorum multa refert. Tradit vero, explicationem nominis *Weſtphalorum*, ab hac expeditione Saxonum Italica repetendam eſſe, cum proprie Saxones appellandi ſint *Weſtgallen*, et tantummodo *Weſtphalen*, propter leniorem ſonum, poſteris temporibus nuncupati fuerint. Haec falſa nominis explicatio ex *Trithemio* deſumta eſt: et quamvis *Hertius* in egregiis *commentationibus atque opuſculis, in notitia veteris populorum Germaniae*, longe veroſimiliorem de hac ipſa denominatione excogitaverit coniecturam, cum *Parte III. cap. 3. §. 12.* dixerit: hoc nomen Weſtphalorum, tempore tranſportationis Saxonum a Carolo Magno in Galliam factae, exortum fuiſſe: nos tamen hanc coniecturam plane reiicimus, cum partim ex Annalibus, partim ex aliorum ſcriptorum idoneorum teſtimoniis, inprimis vero ex Capitulari Saxonum, dato Aquisgrani anno DCCXCVII.

 ſatis

ſatis conſtet, hanc denominationem iam antea inter Saxones obtinuiſſe. Cap. XII. de *Sennonibus* primis incolis harum Dioeceſium, et Cap. XIII. de *Angrivariis* nonnulla illa cum fide enarrat, ut merito dubitemus refutatione errorum nimis gravium lectoribus doctis moleſtiam excitare. In univerſum Crantzium, (at quantum virum!) in Hiſtoria Saxoniae antiqua ſequutus eſſe videtur. Igitur pag. 36. Cap. XIII. Angrivarii unde dicantur, miro plane explicat modo: porro, ex illius ſententia, a Carolo Magno Wittichindus, dux Saxoniae, Weſtphaliae, et Angariae conſtituitur, ab eoque Duces hodierni Saxoniae originem ſuam repetunt. Quomodo inde mirum lectoribus videri poterit, ſi Capite XIV. *de Sclavis*, *vel Henetis*, pag. 37. explicationem vocis *Henetorum* ex hebraico ſermone illuſtratam: ipſam migrationem gentis vero poſt finiti belli Troiani tempora fuiſſe indicatam legant. Cap. XV multas gentes enumerat, ab Henetis exortas, *(de diſtinctis nominibus, et locis Sclavonicae gentis,)* ſed quammultas dubitationes etiam contra fidem illarum rerum enarratarum excitare poſſemus. Cap. XVI. *De Saxonibus incolis harum Dioeceſium praeſentibus* exponit. Ea quae pag. 42. et 43. commemorat, tuto ſilentio praeterire poterimus: ea vero quae pag. 44. de antiquis ſedibus Saxonum, de eorum expeditione in Angliam, de diviſione Thuringiae antiquiſſima pag. 45. refert, ita comparata ſunt, ut novitate rerum propoſitarum doctos hiſtoriarum aeſtimatores ad legendum profecto non alliciant. Cap. XVII. *de transmigratione Saxonum in haec loca:* Cap. XVIII. *de cauſſa belli Thuringici*, nonnulla, ex auctoritate et teſtimoniis *Crantzii* enarrantur. *Quo tempore, unde, et quibus occaſionibus Saxones hanc terram acceperint*, Cap. XIX. docetur: indicatis nonnullis fabulis, bellum illud Theodorici cum Hermenfriedo ſatis notum et pervulgatum commemorat. *Catalogum* poſtea Capite XX. *bellorum aliquot inter Saxones* et Francos geſtorum exhibet, quo profecto non indigemus, cum haec ipſa bella longe luculentius et accuratius a ſcriptoribus horum temporum litteris mandata fuerint.

rint. Primae Partis Liber II. peroratur Capitibus XV. Caput I. exponit *de fertilitate et natura soli horum Episcopatuum, inprimis vero Archiepiscopatus Magdeburgensis, et eiusdem prima regione dicta Salingorum, vulgo* Saal-Kreiß. Primum (pag. 61.) oppida regionis Salingorum, castra, Monasteria, familias nobilium, (p. 62. et 63.) denique fluvios (pag. 64.) commemorat. Cap. II. *secundam regionem Archiepiscopatus, dictam sylvestrem, vulgo* (das Holz-Land oder der Holz-Kreyß,) describit. Dividitur haec regio (pag. 65.) in die hohe Börde, et in die Holz-Börde, naturam illius hoc capite; huius, sequenti enarravit. Oppida et castra, vel arces (pag. 66.) indicavit, ut et familias nobilium: inde vero copiosa oratione (pag. 67. et 68.) hanc terram inprimis frumenti copia, hortorum amoenitate, ac herbarum salubritate, reliquas antecellere demonstravit. Cap. III. hanc terram dictam die Holz Börde, eodem ordine servato, quem in superioribus indicavimus, describit, et inprimis de copia ligni (pag. 70.) de fluviis (pag. 71.) atque de multitudine piscium (pag. 72.) sermo instituitur. Capite IV. explicatur *situs tertiae regionis huius Episcopatus, quae nominatur terra Trans-Albina.* Abundat illa regio (pag. 78.) sylvis venationibus aptis, pascuis viridantibus et Vinetis. Cap. V. nonnulla eadem ratione, ut in superioribus, de provincia Jütterboccensi, quae praecipue (pag. 79.) ob *Linum vinum*, et *Libanotidem*, nobilissimam herbam, celebratur, referuntur. His absolutis, eadem plane ratione Historicus noster Cap. VI. *Halberstadensis Episcopatus qualitatem et fertilitatem laudavit.* Haec terra (pag. 81.) frumentorum fuit feracissima, plana, nullis consita sylvis, atque amoenitate hortorum, lapidicinisque salis (pag. 82.) memorabilis. *Cap. VII. de terra inter Bodam amnem circa montem* Hackel *sita: Cap. VIII. de terra inter Bodam et Holtemmam amnes: Cap. IX. de terra inter Holtemmam, Bodam, et Ocream sive Obracum fluvios, et limitem borealem.* Prima regio (pag. 84.) abundat piscibus, secunda agros habet fertiles omnis generis frumenti,

 (pag.

(pag. 85.) alioquin lapidicinas, hortos, et vineta amoenissima, tertia denique (pag. 85.) sylvas procerarum arborum. Cap. X. continet *admonitionem ad incolas harum terrarum felicissimarum.* Cap. XI. *de lingua Germanica in genere* quaedam proponuntur, ita vero, ut iterum narrationem inter fabulas referre possis. Lingua Germanica, ait inter alia (pag. 90.) ex Hebraica lingua constat, quia sumus posteri Noae, et graeca, quia Phocenses navigationem in Galliam susceperunt: *ohe iam satis est* — — Aventini auctoritatem diligenter in hoc capite sequutus esse videtur bonus Torquatus. Cap. XII. deinde *de peculiari Idiomate linguae in his Dioecesibus* nonnulla traduntur. Cap. XIII. *de variis notis, et characteribus litterarum, inscriptionibus, et monumentis veteribus.* Exhibet illud caput (p. 97.) Alphabetum Gothorum, ex libro I. cap. 36. Histor. gentium septentrionalium *Olai magni Upsalensis;* deinde (pag. 98.) Alphabetum Francorum, ex *Tritenheimii* l. VI. Polygraphiae; porro, (pag. 99.) Alphabetum Otfridi monachi, ex eodem libro *Tritenheimii;* denique litteras cuiusdam Doctoris medicinae ad Archiepiscopum Magdeburgensem, (pag. 102—103.) Caput XIV. *notationes quasdam de hac lingua* suppeditat. Gratulatur sibi et reliquis viris doctis de inventa arte typographica (pag. 107.) et pag. 108. accusat negligentiam antiquorum temporum; cum neque annus, neque dies additus fuerit Diplomatibus. Cap. XV. *de habitu, institutis, et moribus veterum Germanorum et Saxonum.* Hoc caput inter omnia reliqua rerum enarratarum copia est uberrimum: at vero quantopere risimus boni Torquati improbam diligentiam, cum intelligeremus, totum caput ex *Cornelii Taciti* libro *de situ et moribus Germaniae* ad verbum fuisse descriptum.

Liber III. Primae Partis absolvitur Capitibus XXVII. Cap. I. *Conversio Saxonum a Carolo magno debellatorum.* Haec mutatae a Saxonibus religionis historia, inchoatur ab anno 775; sed nolumus attentione doctorum lectorum abuti; quis tam vulgatas res repetere sustineat? Cap. II. *de*

de Crodone et Venere idolis exponit. Crodonem a pag. 126-128. et p. 129. ac 130. Venerem deſcribit, ita vero ut perlectis *Schedio de diis Germanorum*, et *Kraysleri antiquitatibus Septentrionalibus et Celticis*, *Torquati* nugis non indigeamus. Cap. III. *firmatam pacem inter Sclavos, et Saxones* commemorat, *et de imperato verae religionis cultu per Carolum magnum*, nonnulla tradit. Vita *Luidgeri* Epiſcopi Oſtervicenſis (p. 131.) ex Crantzio deſumta eſt. Cap. IV. *de oppido Oſtervico.* Primum de nomine ipſo oppidi multa diſputat, (p. 132. et 133.) profert multorum fabulas, et addit iis ſuam coniecturam, deinceps (p. 134 — 138.) omnes partes huius urbis copioſa oratione deſcribit. Cap. V. *de veteri Romanorum caſtro Magdeburgk* coniecturis nititur, ab omni veroſimilitudine longe alienis. Se vero plane ipſum ſuperare videtur Torquatus Cap. VI. *de Etymologia urbis Magdeburgenſis*, nugarum, et ridicularum opinionum pleniſſimo. Cap. VII. *Saxones ſeditioſos, ſed ad obſequium a Carolo magno redactos fuiſſe,* docetur. Cap. VIII. *de Iure Weſtphalico* exponit. Exiſtimat Auctor (p. 150.) ſecundum communem opinionem, quam etiam nuper Vir clariſſimus Frieſleben iterum defendit in commentatione: Verſuchte Beſtätigung der alten Meynung, daß die heimlichen Gerichte in Weſtphalen von Carln dem Großen geſtifftet worden, originem Iudicii *Vehmici* in Weſtphalia *Carolo* magno eſſe tribuendam. Sed quam multa contra hanc ſententiam dici poſſint, et quam incerta ſit origo illius iudicii, inter omnes ſatis conſtat. Cap. IX. explicat *quaedam ſpectacula publice exhibita in his regionibus, inprimis Pyramidem deiectam e columna.* Horum ludorum ex auctoritate Torquati iam mentionem fecit Meibomius, in commentatione de *Irmenſula Saxonica* cap. IX. et X. Vocantur noſtra lingua das Kegelwerffen, et origo horum ludorum non accurate poteſt definiri. Celebrabantur vero Halberſtadii quotannis, Dominica Laetare, a Canonicis, qui in loco plano pyramidem quandam columnae impoſitam eiaculatis fuſtibus deiicere tentabant. In memoriam religionis Chriſtia-

 nae

nae hi ludi instituti fuerunt, et floruerunt Halberstadii usque ad *Iohannis Alberti* Marchionis Brandenburgensis tempora. Cap. X. *de Dracone in Halberstadio.* Figura quaedam Draconi similis ab artifice facta, circa domos Canonicorum, ab aliquo gestata, vagabatur, ita antiquitus; deinceps vero in ipsa urbe hoc factum fuisse p. 154. legimus. Ille vero ritus in memoriam liberationis nostrae a diabolo institutus, sub *Sigismundo*, Marchione Brandenburgensi, ob abusum abrogatus fuit. Cap. XI. *de Combustione Cupparum in Magdeburgo.* Describit primum hunc ludum p. 154. et 155, cuius ratio breviter ita comparata fuit. Erigebantur in medio fori duae *cuppae*, ac stramine atque ligno replebantur, deinde a piscatoribus, pistoribus, aliisque opificibus, funes corticei in praesentem hominum turbam proiiciebantur, quos cum plures simul arripiunt, nec alter alteri facile cedit, tamdiu nudis pugnis sese invicem contundunt, donec unus eiusmodi funes aliquot obtineat, eoque medium sese constringat. Ad illum modum plurimis instructis, tandem e curia descendit magister fori, qui praecipuus est inter lictores, et longo ordine sese manibus in istos funes iniectis trahentes, gyratione quadam circa illas *cuppas* incensas circumducit. Deinceps p. 155. et 156. nonnulla narrat de Saxonia a Carolo magno in Provinciam redacta, et in VIII. Episcopatus divisa. Cap. XII. *de Aristocratica Republica ante tempora Caroli magni imperatoris.* Primum p. 156. describit Dominatus intra Rhenum et Weseram, postea p. 157. intra Weseram et Albim, porro p. 158. in Hercynia Saxonica, denique eadem pagina in montibus Hassiacis. Cap. XIII. *de legibus, ad quas Saxones inde a Carolo magno usque ad hanc aetatem gubernantur.* De Corpore Iuris Saxonici in tres partes diviso, de Iure Provinciali, Iure municipali, et Iure Feudali sermonem instituit, et a nugatore illo ac historiarum plane rudi, Rebkovio, mire deceptus, Constantinum magnum et Carolum eodem cognomine, Auctores et Conditores Speculi Saxonici, Ottonem II. Iuris municipalis, Fridericum Barbarossam

sam

ſam Iuris Feudalis Saxonici, auctores celebrat. Cap. XIV. quod continet *confutationem ſententiae Alberti Crantzii, qui conſtitutas leges Iuris Saxonici negat per Carolum eſſe*, et fabulam, ſive Caput XV. *de Statua Rolandina*, et Rolando ipſo, tuto ſilentio praeterire poſſumus. Caput XVI. *de Halberſtadio civitate* exponit. Ab urbe Oſtervico Epiſcopatus, imperio Caroli, ait p. 165. Halberſtadium fuiſſe translatum; deinde de ſitu ipſius urbis Halberſtadii p. 166. et 167. de muris, ac partibus illius p. 168. de templis, monaſteriis, ac ſacellis p. 169. et 170. multa enarrat. Cap. XVII. *de doctrina et gubernatione Hildegrini Epiſcopi.*

Primum de vita huius viri p. 171. de doctrina illius, de gubernatione Epiſcopatus, de fatis religionis in his terris p. 172 — 174. nonnulla commemorantur; indicat deinceps p. 175. libros quos conſcripſit, unum *de vita, moribus, et officiis hominum religioſorum*, etc. alterum *de moribus et diſciplina Sanctimonialium.* Cap. XVIII. *de Ludovico Pio Imperatore Romano.* Pietatem eius ex fundatione monaſteriorum, aliisque eiusmodi rebus, demonſtravit. Caput XIX. *de Thietgrino Epiſcopo ſecundo Halberſtadenſi.* Laudatur inprimis eius auctoritas (p. 181.), qua in Germania floruit. Cap. XX. de Haymone, Epiſcopo Halberſtadienſi tertio. Inſtituit ille (p. 183.) ſecundo ſui Epiſcopatus anno, monaſterium ad Bodam fluvium, in memoriam et honorem S. *Wiperti*, Abbatis Hersfeldenſis primi. Quod eſt primum monaſterium in his duobus Epiſcopatibus, Magdeburgenſi et Halberſtadienſi. Bibliothecam porro (p. 184.) fundavit. Pag. 185 — 188. deſcribit deinde, ſed valde breviter, Hiſtoriam nonnullarum rerum memorabilium, quae Epiſcopo Haymone in his terris acciderunt. Cap. XXI. *de Hildegrino iuniore, vel ſecundo eius nominis Epiſcopo, quarto Halberſtadenſi:* magnificentiſſimum ille templum (p. 188.) ab anteceſſoribus ſuis conſtrui coeptum, aliorum Epiſcoporum liberalitate, ad ſummum eduxit faſtigium, quod a monaſterio vocatur Ein Münſter. Enarrat paulo poſt pag. 189 — 193. electiones Pontificum his temporibus factas.

Deni-

Denique p. 193. et 194. ſatis ieiune nonnulla de quatuor purgationum generibus in iudiciis adhibitarum traduntur. Capite XXII. *Egimolphus Epiſcopus quintus Halberſtadenſis* tamquam vir (p. 194.) feliciſſima dicendi ratione praeditus collaudatur. Cap. XXIII. *de Sigismundo Epiſcopo Halberſtadenſi ſexto.*

Erat ille vir varia doctrina conſpicuus, adeo ut (pag. 197.) plerosque Germaniae Epiſcopos antecelleret. Liberat poſtea (p. 196.) hunc Epiſcopum a ſuſpicione, ex qua dicitur, ſe, ſuamque familiam aluiſſe arte pictoria, atque ſcriptoria. Cap. XXIV. *de inſtitutione Burggravionatus Magdeburgenſis.* Temporibus ait p. 201. *Conradi I.* circa annum Chriſti 912. inſtitutus eſſe videtur Burggravionatus Norimbergenſis; hac ſtirpe Burggraviorum ad annum Chriſti 1274. deficiente, Imperator *Rudolphus I.* eum contulit ſororio ſuo Comiti *Friderico de Zollern.* His explicatis pag. 202 — 206. nonnulla *de officio Burggraviorum et Pfaltzgraviorum* ediſſeruntur. Cap. XXV. *de Hungaris, et antiqua turri lateritia in monaſterio Mariae Magdalenae ad Albim, in urbe Magdeburgk.* Deſcribit expeditiones Hungarorum, inprimis vero bellum illud notiſſimum cum *Henrico I.* et praelium prope Martisburgum.

Caput XXVI. *de Bernhardo Epiſcopo VI. Halberſtadenſi.* Sub eo pag. 211. Monaſterium in Weſter-Gröningen ad Bodam, cuius fundationis litteras p. 212. legimus, inſtitutum fuit: p. 213 — 215. explicantur res geſtae *Henrici I.* denique p. 215 — 218. de Oppidis *Gröningen*, et *Croppenſtidde* in Epiſcopatu Halberſtadenſi exponit. Caput XXVII. *de fundatione Monaſterii Bergenſis ad Albim.* Anno 936 (p. 219.) ait, Otto I. fundavit in honorem S. *Mauritii* et *Innocentii* martyrum monaſterium in Magdeburgk, quod nunc extra urbem poſitum in loco editiori ad Albim in meridie monaſterium Bergenſe dicitur. Profert deinceps litteras Fundationis, quas ex hiſtoria atque Geographia (p. 220 — 225.) illuſtravit.

Per-

Perlectis igitur diligenter his Torquati Annalibus, quid de eius fide, gravitate rerum propositarum, et denique consilio Editoris sentiamus, lectoribus breviter indicabimus. Edidit ante paucos annos Vir historiarum intelligentissimus, *Semlerus*, librum, si externam formam spectes, exiguum, si rerum explicatarum gravitatem, valde egregium: **Versuch, den Gebrauch der Quellen in der mittlern Geschichte zuverlässiger zu machen, Halle 1761.** In universum eo in libro recte observat, exemplisque illustrat, Scriptores Historiae medii aevi, unum alterum saepe ad verbum descripsisse, accusatque inde iure Editores Collectionum scriptorum rerum Germanicarum, eorumque adeo levem curam, ut saepe perlecto uno alteroque Scriptore, reliquis omnibus non indigeamus. Vellemus igitur ut cel. Editor, haec Semleri praecepta sequutus, fabulosa et sexcenties iam enarrata, Torquati, omisisset, eaque tantum edidisset, quae nova aliqua ex parte videantur, et tum quatuor plagulis absoluti fortasse fuissent hi Torquati Annales. Hoc monere ideo necessarium duximus, quoniam ex praefatione satis copiosa, sed satis etiam coniecturarum plena, *de origine gentium*, intelleximus, Editorem plura monumenta historiarum, nondum edita, evulgaturum esse.

DE MUSAEO PHILIPPI FARSETII, PATRIC. Veneti, Epistola Natalis LASTESII (delle Laste), illustrissimi Pisani Bibliothecarii, ad clarissimam Cortonensium Academiam.

Quam hic integram damus, eruditissimi LASTESII, de PHILIPPI FARSETII Musaeo, Epistolam, eam credimus Lectoribus nostris gratissimam fore, quod non solum in paucorum manus venit, edita Venetiis; sed etiam, atque inprimis, propterea, quod non solum de ipso illo Farsetii, Viri illustris, instructissimo Musaeo, sed et de omni re antiquaria, tam eleganter, et tam scite disserit, ut, qui de tali argumento, his

his annis, tam eloquenter, tamque latine ſcripſerit, fateamur nos noſſe neminem.

Cum primum de Muſaeo *Philippi Farſetii*, *Cortonenſes* eruditiſſimi, ad vos eſt allatum, credo ego ſingulos et univerſos magnam animo voluptatem cepiſſe, quod Etruſca Academia veſtris conſiliis inſtituta, non modo litteratorum ingenia, ſed etiam Mecaenatum ſtudia excitarit. Ac ſi *Honuphrii Baldellii* memoriam, doctiſſimi ac liberaliſſimi veſtri civis, pie ſancteque colitis, qui Muſaeum omnigena antiquitatis copia refertum inſtruxerit, ac patriae legaverit; non dubito, quin *Farſetium*, pro ea, quam geritis in tota Italia, antiquorum operum atque artium cura et tutela, veſtrorum annalium monumentis dignum iudicetis. Quid enim admirabilius, quam privatum Venetiis civem extitiſſe, qui potentiſſimi Gallorum Regis Ludovici XIV. imitator, ac prope aemulus, gypſea exempla in urbe Roma antiquis e ſtatuis exprimenda ſuſceperit? Quod cum ſedulo curaret ſtudio incenſus incredibili earum artium, quae imitatione conſtant, cum in priſcis monumentis diu multumque verſatus, abſolutiſſima quaeque deſignaret ad opus, fictores diligentiſſimos atque elegantiſſimos conquireret, cum adeſſet, praeciperet, urgeret; facile potuit intelligi, quo eſſet animo atque ingenio, quantum opibus, auctoritate, gratia valeret. Ac Regi quidem Ludovico ita fingendarum imaginum facta copia, certis tamen ut ſtatuis abſtineret: cum *Farſetio*, quod vix credibile videretur, actum liberalius a Pontifice, ut quas maxime vellet, ſive e Capitolio, ſive reliqua ex urbe, gypſo induceret. Itaque ſingula quaeque antiquae artis miracula in Muſaeum feliciter illata. Neque vero moenibus Romanis ſe continuit, ſed e Latio, ac veſtra praeſertim ex Etruria, praeſtantiſſimi cuiusque operis typos comparavit: ac ſi quid eius generis eſſet venale, coemit ingenti pecunia. Sed cum maius quiddam animo agitaret, ac recentiores artifices intelligeret cum Graecis ac Latinis de ingenii laude cer-

certaſſe, ſimulacra iuſſit effingi e probatiſſimis illorum ſtatuis, quibus nihil deeſſet, praeter antiquitatis auctoritatem. Hoc induſtria eſt conſecutus; illud etiam fortuna, ut adumbratas ſtatuarum formas ex argilla, quas ſummi ſculptores reliquiſſent, ſtudioſe conquiſitas colligeret. Anaglyptis quoque eſt uſus, et excellentium pictorum tabulis propter artium cognationem; ac divina quaedam Urbinatis praeſertim et Annibalis Caracoii deſcribenda curavit. Hunc tanquam theſaurum Venetias cum deportaſſet, ſuisque in aedibus propoſuiſſet, ita perculit oculos animoſque rei magnitudo, ut famam atque exſpectationem longe ſuperarit. Nolo hic ſtatuas ſingulas percenſere, et quae cuiusque ſit in maxima varietate praeſtantia explicare, ne ſus Minervam, ut dicitur. Nam omnino totum hoc quantum ſit, eruditiſſimi Viri, intelligitis. Neque vero novi quidquam, ut in re eiusmodi, quod veſtri inſtituti eſt, artificum, aut eruditorum ſtudiis afferrem. At de *Farſetii* conſilio, quod Roma in patriam reverſus ſtatim aperuit, tacere non poſſum. Neque enim haec ille, ut plerique, aut ad animi voluptatem, aut ad magnificentiae oſtentationem paravit; ſed ut noſtrorum hominum ingenia, ad optimas artes impenſe excolendas, quodam veluti ludo domi inſtituto excitaret. Quod quidem et veſtrae Academiae conſilium ſemper fuit, non modo ut lux monumentis caligine obrutis, ſed etiam praeclaris artibus de veteri dignitate deiectis ſplendor accederet: quorum alterum ad eruditionis copiam, alterum ad vitae elegantiam, ad urbium utilitatem ac decus pertineret. Equidem optimum civem Aemilio, Lucullo, Catulo, Antonio, Metello, Mummio, Agrippae denique ac Caeſari, facile antepono, qui ſigna ac tabulas ſummorum artificum ex Graecia atque Aſia Romam advexere, templa, forum, urbem ut ornarent, non ut artes ipſas foverent: quibus aliquanto ſerius Romani animum adiecerunt. Quare hoc Mecaenate, atque his praeſidiis, quibus hactenus caruimus, praecla-

rum tandem aliquid ac ſingulare Venetorum ingenia mihi videntur polliceri. Iamdiu quidem viguerunt, neque etiamnum defloruere inter nos optimae artes: ſed, ſi verum fateri volumus, illi ipſi principes, Titianus, Paullus, Baſſanus, ita laudantur, ut ipſa tanti operis fundamenta non ſatis firma poſuiſſe iudicentur. Nam delineandi rationem, (niſi forte Tintorettum excipias,) et ſymmetriae ſtudium, ſine quo nihil fuit unquam ſolidum, nihil numeris omnibus abſolutum, levius aliquanto attigiſſe; ſive feſtinatione quadam praefervidi ingenii, ſive optimorum exemplarium inopia, ſive quod, ut Eupompus cenſebat, naturam ſpectandam eſſe, non artificem, exiſtimarent. Itaque colorum, umbrarum, luminum curioſos, cum oculos caperent, cum varietate et copia, ſaepe etiam magnificentiae quadam ſpecie delectarent, de ſevera illa corporum adumbratione, tum de moribus, de affectibus, non magnopere laboraſſe. At illi tamen, etſi a perfectione ſummorum operum abeſſe viſi ſunt, artis dignitatem pro virili ſuſtinuerunt, ac digni ſunt habiti, quibus non raro Florentini, Bononienſes, Romani, colorandi magiſtris uterentur. Quid noſtra haec aetas? Nolo quidquam dicere invidia dignum. Sed tamen tantum abſumus a noſtris illis magiſtris, quantum eos vix crediderim a Graecis abfuiſſe. Ita enim fit ſingulis fere in artibus, ut cum a ſummo paullum diſceſſeris, ſenſim vergas ad imum. Nam ſive optimarum rerum ſatietate, ut in epulis; ſive deſperatione eius laudis, quam alii praeripuerint; ſive etiam alienae imitationis contemptu, ingeniique fiducia, ſubit novandi libido, gliſcitque in dies, ac tandem impune graſſatur, et depravata magiſtrorum ingenia diſcipulos alunt deteriores. Quem enim, ut nunc eſt, Titiani ſaltem diſcipulum agnoſcas? An non plerique a Caravagio toti ſunt, ac ſeverum illud reſpuunt ab adoleſcentia ducendarum ſtudium linearum? Alia quippe cura tenet audendi ornandique contentos laude imperitae multitudinis. Quanquam mirari deſino aberraſſe noſtros a

veterum

veterum ratione ac via, quam certis vestigiis nunquam tenuerint, cum vel Romae peritissimi omnium duces ac magistri, Raphael et Michael angelus, deserti aliquando fuerint, Graecorum opera paene ludibrio habita, ac monstra et portenta elegantissimas artes misere foedarint. Quae lues non ante depulsa, quam ingenia iuventutis ad veterum statuarum imitationem per Caraccios revocata. Sic et eloquentia, et poesis, et ceterae disciplinae, quae eadem veluti contagione morbi contabuerant, iisdem plane remediis convaluere; tamdiu integra usurae valetudine, quoad a Graecis et Latinis non discedent. Igitur et priscum decus praeclaris artibus restitutum, et suus Romae honos habitus, cui se in disciplinam optimi quique tradiderunt. Haec Pussinum, Brunum, Grosium, haec Quesnoyum, Bononiam e remotissimis provinciis ad se invitavit. Ex Etruscis vero et Bononiensibus, post immortales viros, Urbinatem, Bonarotium, Caraccium, nemo fere pingendi caelandique laude excelluit, quin ex eodem ludo prodierit. Ille ipse Coregius, magnifico ingenio, atque imitator naturae felicissimus, quanto fuisset praestantior futurus, si Romam vidisset? Sed aliis defuit animus, aliis facultas: quanquam ne inopia quidem deterruit Philippum Lappium et Donatum, Florentinos, qui praedio vendito Romam discendi caussa commigrarunt. Venetos Roma arcuit non tam fortasse ingenii fiducia, quam longinquitas regionis: praeter admodum paucos, Palmam iuniorem, ac patrum nostrorum memoria Bambinum praecipue et Balestram, eius urbis non ignaros: sed ille tamen torrente veluti abreptus descivit a simplicitate naturae; hi vero conversis repente in umbrarum horrorem omnium studiis, relicti sunt in arena prope soli. Nunc certe Romae desiderium minuit *Farsetius*, qui praeclara quaeque monumenta eius generis ad vivum expressa proposuit: cui typi etiam, cui opifices, ad recudendas, si opus fuerit, imagines, praesto sunt: quo commodo et ad fortuitos casus subsidio carere

 coactus

coactus fuit Ludovicus XIV. qui de gypſeis formis aſſervandis minime cogitarit. Ac ne nunc quidem ceſſat, neque Roma ſolum, ſi quid antiqui operis effoſſum fuerit, ſed etiam ex Hiſpania formas arceſſit. Nuper quis ignorat quid egerit, ut Veneris Mediceae imaginem referre in gypſum liceret; quam ſollertem artificem Florentiam miſerit, quantos unum in ſimulacrum ſumtus fecerit? Miratos credo Florentinos Veneto in cive ſuorum Principum indolem, Laurentii, Coſmi, Franciſci, Leopoldi; at nos miramur multo magis, qui has inter Muſaei curas molimina illa intuemur Salenſis Villae, tamque novam, tam multiplicem, tam elegantem agriculturae ſpeciem, ut hortos Luculli, aut Pompeii, minime requiramus. Sed pares nimirum ſunt et opes et animus utriusque operis magnitudini. Etſi autem Gallorum ingeniis plus aequo fortaſſe curioſis Rex Ludovicus ſatisfacere non potuit, niſi adoleſcentes Romae inſtituendos curaret; noſtri quidem homines, ut ſpero, magnam *Farſetio* gratiam habebunt. Iam enim ventitare ad eius aedes, capi pulchritudine et copia, haerere, meditari, deſcribere, detegere veterum artium veſtigia, aliam quandam rei totius imaginem animo ſenſim complecti. Quod ſi guſtare haec coeperint adoleſcentes artifices, ſi delineandi rationem non craſſa, ut antea, Minerva, ſed prope ſuperſtitioſe perſequentur, ſi de corporum habitudine, et apta ac venuſta ſingulorum membrorum conformatione fuerint in primis ſolliciti, equidem video quo Veneti ſculptores pictoresque, vetera exempla perſecuti, ſint progreſſuri. Quid artes illis affines? quid ſtatuaria? quid toreutice? quantum dignitatis ac pretii in poſterum ſunt habiturae? Omnino fundendi, caelandi, fingendique tota ratio, quam late patet, diligentior et caſtigatior urbi famam pariet. In auro, in argento, in aere, aut ebore, aut ligno, temere nihil fiet. Illa ipſa leviora opera e cera, e gypſo, ex argilla, non rudia ingenia diu exercebunt, neque Rhodiis et Samiis olim fortaſſe invidebimus.

bimus. Hinc et nummis, in quibus affabre cusis quaedam imperii dignitas elucet, et pictis acu vestibus, et vitro figuris torno facile inductis, aut massa in candente fictis, gratia maior accedet. Nostri etiam typographi suos libros, si sapient, elegantioribus tabulis commendabunt. Videte quantum fructus in omnem partem, et ad rationem commerciorum, et ad urbis existimationem, e delineandi studio, atque e *Farsetii* Musaeo percepturi simus. Sicyone quidem, cum huiusmodi studiis, summisque opificum ingeniis floreret ea civitas, viliora quoque artificia magnam elegantiae laudem tulere. Quare non modo signa, tabulae, toreumata, sed calcei etiam Sicyonii celebrantur. Neque ego tantam artium excellentiam Graecorum duntaxat ingeniis tribuo, sed optimae institutioni. Lex enim lata, ut ingenuus quisque adumbrandarum imaginum praeceptis imbueretur: cuius exercitationis fructus habitu quodam mentis, et acri ad quaevis perficienda iudicio in omnes vitae partes redundaret. Utinam Graecorum hunc morem Veneti imitentur, ac nobilissimum quemque adolescentem subeat ardor eius institutionis; neque alienum a se putet delineandi artem attingere, quam ubique viri principes, in Italia praesertim Medicei, adamarunt. Interim sculptores pictoresque, quibus praecipue consultum voluit Mecaenas liberalissimus, praeeant exemplo, atque operi perficiundo studeant. Habent illi quidem aliud quoddam exercitationis genus non sane inutile, sed ad id, quod quaerimus, non satis opportunum. Nam qui nuda corpora sibi proponunt, ac veritatis speciem consectari se putant imitatione naturae, exquisitam tenere symmetriae rationem nullo modo possunt. Nisi forte existimant naturam, quae egregias pulchritudinis species subiiciat, tradere etiam artem easdem assequendi imitatione. Quanquam quae tam perfecta exemplaria, quam uno in corpore singulorum membrorum veluti harmoniam, nihil ut offendat, nihil ut addi posse videatur, natura suppeditarit? Atqui in hoc

hoc maxime Graeci elaborarunt, ut cum a natura minime discederent, naturam ipsam arte perficerent. Nihil illi mediocre ac vulgare unquam moliti sunt; sed, quod de Zeuxide et Polycleto accepimus, quidquid pulchrum et singulare dispersum esset ac distributum, in eximiam illam, quam habebant in animo, pulchritudinis speciem conferebant. Igitur diu observando meditandoque cum ad unguem castigatas a natura passim hausissent proportiones compositionesque membrorum, in deorum praesertim atque heroum imaginibus eiusmodi ideas animo finxere, ut aliquid supra naturam conari visi sint. Hinc ille in Graecis statuis prope motus ac sensus, hinc illa elegantia ac venustas, sine qua frigeat ars necesse est, neque tradi tamen arte potest. Si qua reliqua spes est tam egregiae laudis, in Graecorum imitatione tota est, cum quidem ad praeclarum ingenium summum studium accesserit, ac diuturna exercitatio: quod ille primus Italorum Raphael intellexit, atque adeo perfecit. Quare Caravagio tandem nostri homines, quemadmodum spero, valedicent, atque in Graecis imitandis imaginibus divinum pingendi artificem ducem sequentur. Hactenus vel temporum conditio veniae locum fecerit, vel exemplarium inopia; cum ne Musaeum quidem d. Marci, quod eruditissimus Zanetius illustravit, par videretur tanto operi. Nunc iam Roma atque Graecia versantur ante oculos. Ac primum trium opus artificum, Agesandri, Polidori, Athenodori, sese offert Laocoon; quem Parisiensis Academia Graecis omnibus statuis, quae quidem supersint, iure antepofuit: in quo et virilis corporis eximiam conformationem, et elegantissimas capitum praesertim formas, et vivam horroris, cruciatus, acerbissimique doloris imaginem, ut vel extremis in pedibus signa appareant, mirentur imitenturque. Hinc Gladiator aetate vigens, in ipso pugnae ardore, virilia membra, robur, ac toros, pro contentione qua exstantes, qua depressos, sensumque atque animum una cum venusta totius habitudine

dine corporis ostentabit. Contra Gladiator alius lethali vulnere prostratus, ferox adhuc in dextrum se cubitum aegre attollens, telo e manibus elapso abiectus in clypeum ostendet quantum restet animae. At gemini Pancratiastae quale artis spectaculum praebuerint, sive manuum ac pedum verissimos atque elegantissimos nexus consideres, sive torosa membra, motum, vim, impetendi prehendendique ardorem, seu vincendi cupiditatem, spem, metum emicantem e vultu, tam egregia forma, tam apta compositione et distributione, ut quacumque aspexeris oculos capiant. Non video quid fieri potuerit excellentius vel a Rhegino Pythagora, qui Myronem in Pancratiastis vicisse dicitur. Iam unus et alter Hercules, alter Glyconis opus, alter Apollonii, illo robore ac spiritu, illa elegantia ac maiestate certatim docebunt, quid ars et ingenium peritissimi artificis possit ad ipsam naturam adiungere, ut nihil pulchrius, nihil admirabilius liceat excogitare. Quodsi ab ea granditate ad simplicem naturae imitationem libeat descendere, quid simplicius, quid verius, quam hominis ferrum ad cotem acuentis effigies? Quid duo Fauni, alter virili, at vergente iam iam in senium aetate, alter tanto annorum discrimine elaboratus, ut neque puerum dixeris, neque adhuc tamen puberem? quorum ille symmetria, et admirabili totius corporis conformatione, agilique motu sicinnium iam saltantis; hic membris ad aetatis indicium mirifice compositis, et statu quodam summa cum venustate tibiam inflantis te delectat. Iam vero Apollo, Meleager, Antinous, iuvenilium membrorum eiusmodi specimen proponent, ut in singulis sculpturae partibus nihil diligentius, venustius, suavius videatur posse fieri. Quid de Venere dicam, quam Mediceam, quid de altera, quam καλλιπύγην appellant? Unde potius muliebris formae exempla duxeris? Quid Venerem Phidiae quaeras, quid Scopae, quid Agoracriti, quid illam Praxitelis a Nicomede concupitam; cuius visendae caussa concursus Gnidum fieri solebat? In altera

nihil non divinum; in qua Cleomenes Athenienſis id genus pulchritudinis ſubiecit oculis, ut eam Venerem, quam Plato coeleſtem appellat, facile agnoſcas. Altera e balneo vixdum egreſſa, membra detergens molliſſimo linteo, cum ad Mediceae pulchritudinem proxime accedat, apparet etiam habitior aliquanto atque animoſior. Nudi ea corporis exemplaria, quae omnes habeant numeros. Quod ſi cognoſcenda fuerit in ſtatuis et veſtium ratio, et ſinuum ita fluentium, ut ſtatum flexumque membrorum ſponte ſequantur; ponenda ante oculos Cleopatra extremo in ſpiritu veneni vi tanquam ſopita? ponenda Niobe, quam vere dolentem, cum parvula filia, quae territa in matre defigit oculos, ſeque abdit in gremium, non modo capitis et brachiorum, ſed etiam veſtium dignitas ac venuſtas mirifice decet. Neque negligendi Paetus et Arria in illo motu et conatu, dum ille dolore actus et deſperatione concidentem in vulnus exanimem uxorem ſuſtinens laeva, ſibimet enſem dextra adigit in pectus. Quid eſt, *Cortonenſes?* Nonne videor noſtris artificibns, ne in tanta varietate et copia vagentur forte diutius, ad ipſa ſtatim artis faſtigia viam oſtendere? Quis malit ſuopte ingenio per avia et invia naturam perſequi, atque adeo ad carbonem Cleantis, ſi diis placet, redire? Ac ſi Polycletus ſuum illum canona toti Graeciae ſatis fore iudicavit; ſi Guido ad ſummam pingendi laudem vel una Niobe magiſtra uſus fuiſſe dicitur; putatisne in hac tot Canonum praeſtantia Urbinatem nobis aliquem, aut Bonarotium defuturum? Cum enim iis videndis, meditandis, deſcribendis, diu aſſueverint mens, oculi, manus, quae ſint optimae formae via et ratione certa iudicabunt: habebuntque in oculis, quod Michael Angelus ſaepe monebat, corporum proportiones ac dimenſiones, ut Dureri ope non magnopere indigeant. Hinc illa delineandi quidquid mente conceperint promta et expedita ratio; qua careant neceſſe eſt, haereantque diu incerti, ac ſtilum ſaepe vertant in adumbrandis figuris, qui ducendarum linearum his elementis

mentis non ſint imbuti. At quam acri iudicio reliquas etiam ſtatuas perpendent, artifices, tempora, characteres comparabunt! in quo non minus voluptatis inerit, quam utilitatis. Nam et motus varii, et ſtatus, et aetatis cuiusque formae, et affectuum ſignificationes occurrent; nihil ut deſit ad rerum difficillimarum ſcientiam atque imitationem. Cumque intelligent, Graecos ſine maximis Optices et Anatomes praeſidiis, in tam difficili provincia verſari non potuiſſe, eius quoque cognitionis, quantum artis ratio poſtularit, cogitationem ſuſcipient. Quid quod in tam multiplici apparatu aletur etiam ad foecunditatem ingenium, ut promtum ſit, ut varium, ut experrectum, ut ad vividam illam antiquae Graeciae indolem accedat? Et quoniam in huiusmodi artibus in primis videndum eſt, quo quemque maxime ipſa ferat natura; eum ſibi quisque deliget e tot magiſtris, cuius potiſſimum velit eſſe ſimilis. Nam pro ſuo quemque ingenio alios ſimplicia, alios grandia, quosdam ſuavitas et quidam lepos, quosdam grave neſcio quid, aut ſeverum et vehemens, delectat. Hinc Hercules ille truncus Bonarotii deliciae, quod ad indolem, credo, magis faceret graviſſimi artificis; ut vel ſenex et captus oculis ad eum ſe duci identidem vellet, easque divini operis reliquias ſaltem contrectando incredibilem voluptatem hauriret. Quem quidem Bonarotium, ſi mollius quoddam ſculpturae genus eſſet aggreſſus, aut in pingendi artificio totum ſe Raphaeli dediſſet, non puto ad eam laudem fuiſſe perventurum: neque eius imitatorem Tibaldum futurum aliquo in numero, ſi Parmenſis Veneres ingenio diſſimili aemulari maluiſſet. Ac ſi quis ſimplicem imitationis viam ingredi voluerit, magnae hoc ipſum laudi ſciet futurum, cum intelliget Michaelem Angelum ita veteres imitatum, ut dubium de aetate operis aliquando iudicium reliquerit. Sin vero, quod magni ingenii eſt atque elati, ex illis imitationis anguſtiis in apertum veluti campum animoſus artifex proſiliet, quam nova, quam pulchra afferet, quam admi-

 rabilia,

rabilia, ex omnibus tamen antiquae artis formis expressa! Sed haec aggredienti tam magna ac difficilia, et ad pictoris aut sculptoris laudem minime vulgarem contendenti, illud maximo documento fuerit, praestantissima quaeque eorum artificia ante oculos ponere, qui Romano e ludo prodierint, et quantum et unde profecerint intueri. Quis enim celeberrimam Christi Servatoris imaginem, cuius exemplum Roma ex aede Minervae ad nos est allatum, attentius considerat, quin Bonarotii granditatem admiretur, atque unum ex omnibus in intimos artis recessus penetrasse fateatur? Quid Bacchus Iacobi Sansovini? quem propter diuturnum Venetiis domicilium, nostrum prope appellaverim. An non artis peritia et gratia ad veterum laudem accedit? Ecce tibi summi delineandi artificis Ioannis Boniae Mercurius; et Francisci Quesnoyi D. Susanna ex aede Lauretana in urbe Roma; multorum opus annorum, in quo Uraniae Capitolinae imitationem deprehendas minime servilem. Neque vero minus ingenii atque elegantiae in pulcherrima d. Bibianae statua ostendit diligentissimus antiquorum imitator Berninus. Has atque alias recentiorum imagines qui fuerit admiratus, non dubito, quin in adumbratis quoque eorum formis ex argilla, (quam artem Praxiteles ceterarum matrem appellabat,) sit immoraturus, et inveniendi sollertiam, et primas operum lineas, et ponendarum figurarum rationem pervestigaturus. Huc accedent Raphaelis, Guidi, Iulii, Annibalis tabulae summa fide descriptae; magnum documentum, nihil magni posse effici sine delineandi artificio, et Graecorum operum studio: neque vero ingenium nostris hominibus, sed Romana praesidia et optimos duces defuisse. Nam si qui verentur, ne haec describendarum statuarum exercitatio id afferat incommodi, ut sicci demum sint, ut duri, ut superstitiosi; timeant, per me licet, hoc periculi tardiora ingenia, hoc est ad has artes minime nata: at qui ingenio valent, (valent autem nostri plurimum, absit verbo invidia,) non modo illam, quam quaerimus,

mus, ſymmetriam, ſed ſpiritum ac felicem quandam audaciam, omnesque artis veneres elegantiſſimis e formis arripient. Quanquam non modo non repugno, ſed etiam vehementer hortor, ut cum ingenium manumque in ſtatuis diu ſubegerint, ad nuda etiam corpora induſtriam convertant, tanto utilius, quanto fuerint a primis recte inſtitutae diſciplinae elementis paratiores. Hinc enim fiet, ut perfectis imbuti Graecorum formis, quaedam pro re nata emendare poſſint ipſa in natura, et ſeligere optima, et addere non raro meliora. Sed tamen video, (ut hominum ſunt mores et ingenia,) non multos fore ex veteranis, qui eiusmodi in re agant ex fide bona. Habet enim aliquid naturalis pudoris, quae imberbes didicerint, ſenes perdenda fateri, et tanquam a calce ad carceres revocari: praeſertim cum neque laus deſit, neque pretium quorundam tabulis. Non invidemus navis hominibus lucellum, ne gloriam quidem. At nec ipſi tyronibus optimum inſtitutionis genus invideant *Farſetii* munificentia conſtitutum: non invideant huic urbi eam laudem, ad quam demum aditus eſt patefactus: neque diutius patiantur Venetis pictoribus obtrectari. Neque vero adoleſcentes artifices nefas putent movere ſe veſtigio, atque a magiſtri latere diſcedere. Nam ſi Michael Angelus Ghirlandario, Raphael Peruſino, Titianus ipſe, Bellino fuiſſent contenti, quid tandem novi ac magni attuliſſent? Atque eorum quidem ſtudiis vir patriae amantiſſimus ita conſulet, ut quemadmodum probatiſſima exemplaria praeſto eſſe voluit, ita neque deſint magiſtri peritiſſimi, qui totius rationis ignaris facem praeferant, ac veluti manu ducant. Namque ea aetas plerumque indocilis, tum laboris non ſane patiens: confidens praeterea ingenium, et praepropera ad colores et tabulas feſtinatio. Urget ſaepe laudis ambitio, non raro egeſtas. Igitur feſtinare ad opus, quidvis audere. Hic vero nihil feſtinandum; nec totae ſtatuae horae momento, ut ita dicam, devorandae: at diu haerendum in membris ſingulis, ac labore improbo deſcri-

bendae iterum ac saepius partes, oculi, frons, aures, manus, pedes, cetera. Hinc enim fiet, ut illas etiam in minimis argutias assequantur, e quibus membrorum gratia effloreſcit. Num igitur tyrones, quorum fere praeceps ingenium, operam ludent? Honos alit artes, inquit Tullius: quid si quaestus multo magis? Magna quidem spes est, (namque ea fama percrebuit,) *Farsetium* adolescentibus, qui instituto certamine visi fuerint delineandi peritissimi, sua praemia quotannis propositurum; daturum iudices in eam rem, suumque beneficium perpetuum ut sit curaturum. Nihil enim splendidi ac munifici ditissimus idem ac sapientissimus civis a se alienum putat. Haec de *Philippi Farsetii* Musaeo atque consilio visum est ad vos scribere, *Cortonenses* eruditissimi. Nam pro vestro in antiqua monumenta studio rem tantam existimavi libenter cognituros, et hanc apud nos fortunam iis artibus, quarum vos tangit honos, gratulaturos: praesertim cum Etruriae vestrae laus cum *Farsetii* nominis fama coniuncta esse videatur. Nam *Farsetia* Gens multo antiquisſima inter Etruscos, cum Lunae primum, tum in agro Florentino, Luna diruta, Massae deinde ac Romae generis claritate, divitiarum copia, prudentiae laude atque doctrinae, Italorum Principum gratia floruisset, Patriciis Venetorum familiis iamdiu adscripta, morem avitum, ac singularem quendam amorem in bonas artes ac litteras perpetuo retinuit: ut et *Iosephus*, et *Daniel*, ornatisſimi fratres, *Philippi* consanguinei, politioribus litteris apprime exculti, *Iulii*, *Andreae*, *Cosmi* ingenio, eruditioni, famae, respondeant. Quare Etruscae Academiae gloriari licuerit nobis non invitis, artes imitatrices antiquitus ab Etruscis non minus, quam a Graecis, Romam invectas; restitutas per Etruscos Romae atque Italiae; nunc demum Venetiis, per Mecaenatem Etrusci generis, maximis praesidiis instructas atque ornatas fuisse. Valete, et rem antiquariam, ut facitis, strenue curate.

NOVA

NOVA LITTERARIA.

MONITUM DE ICONIBUS, ANIMALIA,

ex Museo Academiae Lugduno-Batavae desumta, picta exprimentibus.

Ita nunc floret Historiae Naturalis studium, ut ubivis fere colligantur, et cum cura serventur, quae huic Scientiae illustrandae inserviunt, cum Animalia, tum Fossilia. Quae vero non facile comparari possunt, iconibus, aeri incisis, fuere expressa; et hae avide a rerum naturalium amantibus sunt exceptae ac coemtae. Unde forsan evenit, ut earum numerus nimis fuerit auctus: confectae etenim sunt non paucae, quae corpora, quotidie obvia, exhibent; quod non improbo: nam licet exinde non perficiatur scientia, emolumentum tamen quoddam in artes liberales redundat. Verum caeteris paribus, magis utilitate sua erunt commendandae Tabulae, in quibus illa sola quae rara, et a paucis videnda, oculis subiiceentur.

Tales in lucem edere constitui. A pluribus retro annis operam dedi, ut in gratiam nostrae Iuventutis Academicae, quot possem ex illis quae Natura ubivis suppeditat curiositate digna, colligerem. Nec in cassum laboravi. Faventibus enim illustribus nostrae Academiae Curatoribus, non secus ac Societatis Indiarum Orientalium Moderatoribus, qui benigne annuerunt, ut suis Navibus transferrentur quae a maxime remotis orbis regionibus ad me mittebantur: licuit sic mihi in Academiae Museum plura congerere, quae in Europa raro admodum, si unquam, videntur.

Inter haec seligam quae mihi attentione praecipue digna videbuntur, et quae vel nondum, vel imperfecte fuerunt

fuerunt deſcripta. Sedulam navabo operam ut accuratiſſime delineentur, a perito artifice aeri incidantur, atque ad vivum genuinis ſuis coloribus ornentur, ſi modo haud displiceat quae nunc prodit Tabula: in hac exhibetur *Hydrocorax Indicus*, cuius roſtrum et caput hactenus tantum fuere iconibus expreſſa.

In Iconibus conficiendis nullo me adſtringam ordine. Indiſcriminatim Aves, Quadrupeda, Piſces, Inſecta, ſub oculos ſiſtent, ſi modo ſint rara, et quid ſingularis exhibeant. Ipſorum Hiſtoriam Naturalem aliis conſcribendam relinquens, ſat habebo in ima Tabula characteres recenſere, quorum ope unicuique illa referre licebit ad claſſes ad quas pertinere opinabitur, ſecundum ſyſtema quod ipſi maxime arridet. Hos characteres, ubi agetur de Quadrupedibus aut Avibus, mutuabor ex clarisſimo *Briſſonio*, qui horumce Animalium Synopſin methodicam, omnium accuratisſimam, in lucem edidit. Idem Auctor mihi ſuppeditabit nomina generica Animalium, infra quae addentur nomina Latina et Gallica maxime vulgaria.

Si maiora ſint Animalia, quam ut vera ipſorum manitudo pictura exprimi queat, ſemper ipſis apponetur ſcala, quae inſerviet exacte cognoſcendis omnibus eorum dimenſionibus. Lugd. Batavor.

GRONOVIUS.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Maji Anno ***MDCCLXIII.***

ΟΝΟΣΑΝΔΡΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ, *ONOSANDRI Strategicus, ſive de imperatoris inſtitutione liber, ad Codd. MSs. fidem expreſſus, et ex antiquorum, tacticorum potiſſimum, collatione, notis perpetuis criticis emendatus, nec non figuris aeri inciſis illuſtratus. Accedunt duo indices, unus rerum, alter verborum et locutionum Graecarum, una cum verſione Gallica Liberi Baronis de Zurlauben, ad calcem libri adiecta, cura et ſtudio M. NICOLAI SCHWEBELII, Gymnaſ. patrii Rectoris et Prof. Publ.*

Norimbergae, 1762. fol. 1. Alph. 17. pl. Verſio Gall. pl. 15.

Nec poenitendam operam, nec in contemto ſcriptore ſumſit *Cl. Schwebelius*, quem omnia ſcriptoris militaris edendi praeſidia, ad Grammaticam interpretationem neceſſaria, collegiſſe vidimus. Nam ſive ad antiquitates militares veniendum fuit, ſive ad comparationem tacticorum ſcriptorum, ſic utrumque fecit, ut obſervationes eius vel illuſtrationi, vel criſi prodeſſent. Tum vero codicibus et editis libris, aut Virorum doctorum obſervationibus adjutus, ſaepenumero emendatiorem lectionem propoſuit, atque etiam de uſu linguae graecae multa intelligenter admonuit, nec quaerendi labore, nec comparandi diligentia

deterritus a lectione eorum, qui vel exemplaria Onosandri fuissent, ut Thucydidis inprimisque Xenophontis, vel eius genus dicendi praeclare illustrarent, ut Polybii et Dionysii Halicarnassei, vel imitatione expressissent, ut Leonis, qui Onosandrum fere ad verbum secutus est, aliorumque. Igitur nemo facile detrahet studio, diligentiae, et doctrinae Editoris, aut Onosandri librum antea melius a quoquam tractatum dicet, aut in *Schwebelii* operam ingratus erit. Si non numquam in rebus notioribus numerus observationum auctus est, si quaedam difficiliora praetermissa, id in hanc partem interpretari possumus, ut consilio factum credamus, magisque monendum, quam vituperandum. Sed vt ex ipsa re, et de singulis potius, quam universis, lectores judicare possent, redegimus Schwebelianas observationes in classes, quas sic persequemur, ut, quid effectum sit, facile appareat. Antea tamen de praesidiis dicemus, quorum aliquam descriptionem in praefationem retulit. Se ergo, ubi utilitate libri admonitus consilium ejus edendi cepisset, indagatis prioribus exemplis reperisse dixit, unum Rigaltium, cujus editionem in notis ubique vidimus primariis praesidiis annumeratam, codicibus usum esse, ceteras editiones ad hujus normam sine immutatione factas. Sed praeter varias lectiones a Rigaltio collectas, ipse codicem Bavaricum et Nagelianum tractavit, utrumque chartaceum et recentiorem, illum e bibliotheca Electoris Bavarici, hunc Nagelii, utrumque item sic consentientem, ut ex eodem fonte ducti videantur: certe Bavaricus, id quod librarius notavit, e veteri libro Vaticano descriptus est. Ac nos quidem tractandis *Schwebelii* notis animadvertimus, partim ubique fuisse hos codices in varietate lectionum conjunctos, partim utiliter, et ad corrigendum, et ad illustrandum explendumque adhibitos, neque sine his tam multa loca constitui potuisse. Rursus praeter varias lectiones, e codice Florentino excerptas, accepit ab Oudendorpio e Leidensi bibliotheca manuscriptas emendationes et observationes Jos. Scaligeri et Is. Vossii, quae multis locis auctoritate codicum

cum firmantur: ceterum, cum copiosiores essent, tantum suis locis indicatae sunt, non integrae insertae. Obiter admonuit, in Ambrosiana et Vaticana bibliotheca servari codices Onosandri, quorum lectiones tamen accipere non potuerit. Reliqua praefationis pars de utilitate Onosandri, et editionibus perfectis aut promissis exponit: etiam de vita scriptoris quaedam continet. Ut autem patria ignoratur, ita codices nomen Ὀνοσάνδρου et Ὀνησάνδρου variant: nec videntur Τακτικὰ Onosandri, quae Suidas communi nomine laudavit, ab hoc Strategico differre: ipsius aetas ad Claudii tempora non temere refertur: Strategicus, Vetranio inscriptus, anno seculi primi tertio quinquagesimo editus esse potuit: Onosander denique Platonicae rationis sectator dicitur, quod et in ultima totius libri observatione notatum est.

Iam, ut proposuimus, observationes in classes digeremus, ac primo de *locis correctis aut defensis* dicemus. Cap. I. pag. 17. n. 24. edidit e codice Morelliano ἴζεσθαι pro ἧζεσθαι, quae forma inusitata est. Eodem capite p. 20. n. 37. servatum est, καὶ τὰ νῦν, καὶ πρόσθεν, cum cod. Bav. et Nag. καὶ τὰ πρόσθεν habeant. Exempla duo omissi articuli huic loco sunt dissimilia, cum nostro loco semel, ibi in utroque membro omissus sit, καὶ νῦν, καὶ τότε. Duplex καὶ esse hic pro ὡς-ὡς, non potuimus ex adjectis locis, in quibus vel *etiam* significat, vel post ὅμοιος et αὐτὸς ponitur, intelligere. Ibidem n. 38. χρηστοὶ mutavit in ἄχρηστοι ex cod. Mor. haud dubie recte, vel propter Leonis (c. 2. §. 22.) auctoritatem. Mox e tribus codicibus τούτων pro τούτοις scripsit. Cap. 2. p. 23. n. 6. ἐν ὀξεῖ καιρῷ recepit, pro καιρὸν, nec male suspicatur καιροῦ: et n. 8. ἀσφαλεῖς e cod. Mor. pro ἀσφάλειαι. Cap. 3. p. 24. n. 2. partim codicum scriptura admonitus, partim conjectura fretus, sic edidit: ὥστε δὴ, ἃ ἐννοήσαι μὲν, μελετᾷν, cum hac interpretatione: *ut nimirum, quae solus animo conceperit, in hoc consilio* (ducum) *cum reliquis meditetur.* Cur ibi de permutatione δεῖ et δὴ dixerit, non videmus, si an-

 tea

tea ὥστε τε lectum est: ceterum usus notioris verbi μελετᾷν plura exempla posita sunt. Cap. 4. p. 27. n. 6. suasu duorum codicum dedit: τοῖς ἀξιϐμένοις τὰς ἐναντίας, pro quo fuit, τοὺς ἀξίους τοῖς ἐναντίοις. Verba insuper bene illustrantur. Cap. 6. p. 31. n. 1. addidit e cod. Mor. καὶ πολεμίας, post καὶ ἐν τῇ φιλίᾳ, quod additamentum fuisse necessarium, intelliget, qui reliqua legerit; quamquam non opus fuit exemplis docere, φιλίαν seu ἰδίαν et πολεμίαν jungi aut opponi. Mox ἐθίζηται e multis codicibus, pro ἐθίζεσθαι, quoniam ab ἵνα pendet. Ibidem τὰς ἐξαίφνης ἐπιβουλὰς, conjectura probabili, mutavit in ἐπιβολὰς, cum hoc loco de impetu hostili agatur, horumque verborum confusionem exemplis notavit. Recte porro eodem capite p. 36. n. 20. χολῇ (pro χολὴ) προΐτω correctum est e cod. Bav. et Nag. quod vel consuetudo Graecae linguae suasit. Iterum p. 38. n. 27. τροφὴν scripsit e conjectura, quam aliorum scriptorum loca firmant, pro τρυφὴν, mutatione in codicibus solemni, cum nil magis noceat exercitibus, quam τρυφή. Paulo post p. 39. n. 29. sine codicibus recepit οὐ in his, ἀπ' οὐ λαμπρᾶς, quod jam Rigaltius senserat, nam opponitur γῇ δαψιλὴς καὶ εὐδαίμων. Simul exemplis ostenditur, οὐ et μὴ saepe excidisse, et λαμπρὸν esse omnino *eximium* et *magnum:* unus locus Alciphronis (1, 38), λαμπρὰ οὐσία, illustrat λαμπρὰν γῆν. Tandem id, quod Rigaltius in margine cod. Mor. reperit, λυπρᾶς, verissimum pronunciat, tenendumque adeo codicum illud ἀπὸ, loco ἀπ' οὐ. Cap. 7. extremo p. 40. οὐ γὰρ δὴ e codicibus duobus pro δεῖ scriptum est, et ἀποκεκλεῖσθαι pro ἀποκλεῖσαι. Quod autem post οὐ et οὐδὲ omissum putat μόνον, cujus verbi omissionem nimis operose demonstravit, etiam Paulino loco (Philem. v. 11.), id veremur ut hic probaturus sit, cum locus sic accipiendus videatur: *Non enim utile est* τὸ δρᾶσαι, *non autem necessarium* (i. e. supervacuum autem) τὸ φυλάξασθαι, hoc est, non credendum est, illud esse utile, hoc non necessarium, plane ut cap. 34. p. 105. εἰ μὴ νομίζομεν, (h. e. οὐ δεῖ νομίζειν) δελεάζειν

δελεάζειν ἀναγκαῖον εἶναι, οὐ συμφέρον δὲ ἀποδιδόναι, quod et sic potuisset dici: οὐ γὰρ δὴ δελεάζειν μὲν ἀναγκαῖον, ἀποδιδόναι δὲ οὐ συμφέρον. Hinc in mentem nobis venit, etiam postea pro εὖ προνοητέον legere οὐ προνοητέον, hoc nexu: οὐδὲ φθάσαι μὲν ἔπειγον, ἀποκλεῖσαι δὲ οὐ προνοητέον, *non illud necessarium est, hoc autem non curandum*, sive, non putandum est, illud esse necessarium, hoc autem non curandum vel negligendum. Sunt enim membra duo similia:

οὐ δρᾶσαι μὲν χρήσιμον, φυλάξασθαι δὲ ΟΥΚ{ ἀναγκαῖον supervacuum.

οὐ φθᾶσαι μὲν ἔπειγον, ἀποκλεῖσαι δὲ ΟΥ προνοητέον negligendum.

Et forte propter hanc concinnitatem melius fuerit ἀποκλεῖσαι, simile τῷ φυλάξασθαι. Denique post μὴ παθεῖν necessario comma ponendum fuit. Si nos de hoc loco et longius, et liberius diximus, humanitas Cl. *Schwebelii*, atque lectorum aequitas, ei veniam dabit, qui interpretandi periculum facere sustinuit. Cap. 8. p. 41. n. 5. κατεπειγόντων pro κατεπιόντων posuit, quod in cod. Bav. et Nagel. legitur: eodemque loco recte nobis visus est μονὴν defendisse contra νομὴν, etsi posterius codices habent, et Rigaltius praetulit: nam agitur de diuturna commoratione exercitus in uno loco, quod est ποιεῖσθαι μονήν. Cap. 9. p. 42. n. 3. e tribus codd. restituit ἐκκρίσεις pro ἐκρήσεις: p. 43. στρατόπεδα σύστροφα τοῖς δεινοῖς mutavit sine libris ex Leone (7, 2.) in σύντροφα. Cap. 10. p. 47. n. 17. admonitus librorum varietate, jure mutavit corruptum et jam tentatum, ἀντὶ λητὸν ᾖ, in κἂν τι λιτὸν ᾖ. Illud τὶ tamen nobis non satis placet. Sequenti pagina, librum Morellianum et Homerici loci (Il. o, 341.) similitudinem secutus, edidit καὶ πνεύματι καὶ ἄσθματι, quod olim fuit σώματι, sed ideo ferri non debuit, quia hoc loco exempla τῶν δεινῶν ponuntur, non ea res, quae his miseriis afficitur. Quomodo vero, etsi τὸ ἄσθματι probamus, differet πνεῦμα, quod et ipsum est inter τὰ δεινὰ, et anhelitum indicat, ab asthmate,

te, quo anhelitum e cursu et labore expressum credimus? Utrum πνεῦμα erit ventus molestus? An nimium fuerit, si καύματι in ἄσθματι depravatum dicamus, cum et Leo (7, 21. quem locum *Schwebelius* laudavit), θάλπος et καῦμα junxerit? Cap. 10. Sect. 4. p. 51. n. 5. καὶ ὄντων δὲ φυλάκων rursus e Morelli libro sic correxit: καιόντων δὲ οἱ φύλακες πυρὰ, quo modo omnia sunt plana: ibidemque antiquum τοὺς μὲν ὄντας, pro quo cod. Mor. ἰόντας habet, re, et Xenophontis locis tribus, Aeneae uno nixus, in προσιόντας mutavit. Cap. 22. p. 85. n. 9. e cod. Bav. et Nag. sic sanavit: οὐδὲ γὰρ φεύγουσιν ἐὰν —, ut haec omnia cohaereant, ἐὰν pro ἂν accipiatur, et φεύγουσιν dativus plur. sit. Cap. 23. p. 86. servavit quidem καὶ γὰρ δὴ τὸ ψεῦδος ἀναγκαῖον εἰπεῖν, sed putavimus hoc loco scripturam cod. Bav. et Nag. indicandam, καὶ γὰρ δὴ ψεῦδος εἰπεῖν ἀναγκαῖον, quae et omissione articuli, et verborum ordine, forte pluribus probabitur. Ceterum nollemus hic exemplis demonstratum esse, ἀναγκαῖον omisso verbo ἐστὶ poni. Cap. 24. p. 88. τὸ κινδυνεῦον ΤΟ πλησίον, pro τοῦ, edidit e Mor. cod. quod τὸ vel τοῦ forte prorsus eiiciendum est. Mox cap. 25. p. 89. non solum auctoritate cod. Mor. τοῖς (pro τοὺς) μετ' αὐτοὺς scripsit; sed et reliqua p. 90, τοὺς πρώτους — σημαίνοντας, abesse posse judicavit. Quod initio cap. 29. p. 93. huc usque lectum est, πάγοι, id, ut aperte vitiosum, e cod. Bav. et Nag. in πάταγοι, sive potius in πάταγος mutari debuit, quod a *Schwebelio* factum est. Ibidem fecit ὑπὲρ (pro ὑπὸ) τὰς κεφαλὰς, e cod. Med. et paulo post, καὶ ταύτῃ μὲν εἰ γίγνοιτο, pro ἐγίγνοντο, quod in quatuor codicibus fuit: tandem e Mor. libro ἐντὸς (pro ἐγγὺς) τοῦ χάρακος. Non potest cap. 30. in. vulgatum, εἶτα τοῦ ποτὲ, intelligi, nec Rigaltii emendatio, εἶτα πρὸ τότε, *Schwebelio* probatur: quare, secutus lectionem cod. Bav. et Nag. recepit, εἶτα περὶ τοῦ πότε. Ceterum accusativum συλλογισάμενον absolutum putat, et post hunc ἀπὸ κοινοῦ intelligendum, συλλογιστέον ἐστὶ, aut simile quid, ut cetera constent. Forte, si intelligamus συλλογίζεσθαι δεῖ, facilius

lius ferri poterit accusativus. Potest quidem locus melius intelligi, quam antea; sed manet aliquid duri. Recte cap. 32. p. 99. n. 7. ex ἐξηρτημένοι factum est ἐξηρτυμένοι. Ibidem locus sic constituitur, maxime e cod. Mor. πολλὰ καὶ πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς τύχης ἐπείγοντα κίνδυνον — παραβαλλόμενοι, cum hac interpretatione: *multa adversus urgens a fortuna immissum periculum — audent.* Sed ut in πολλὰ καὶ aliquid latet, pro quo Mor. cod. forte melius πολλάκις habet, ita, si haec verba conferantur cum apodosi similitudinis, χειμὼν — περιστάσεις, videntur non omnino sanata, praesertim cum codices varient inter ἐπείγονται, ἐπάγονται, ἐπάγοντα. Cap. 35. p. 108. n. 11. plura uno loco mutantur, ἵνα, εἴ τινων αὐτοὶ — κρατήσαιμεν, pro ἢ — αὐτοῖς — κρατῆσαι, ubi ἵνα εἰ et κρατήσαιμεν in Mor. cod. invenit, αὐτοὶ e conjectura fecit. Cap. 37. p. 110. loco verbi αὔτοπλον e cod. Mor. ὕποπλον in textu posuit, et mox e cod. Bav. et Nag. ἀπεχθὲς, sublato vulgato ἀπαχθὲς. Cap. 39. in. καταλήψεις τῶν πολεμίων locum non habet, etsi lectionem omnes codices defendunt. Ergo, cum de urbium expugnatione agatur, edidit τῶν πόλεων, confusionisque exempla addidit. Cap. 42. p. 119. ἐρήμους καταλιπεῖν ἐπάλξεις καὶ πόλεις, de iis, qui ex muro fugiunt, vix recte dicitur, nisi pro πόλεις legatur πύλας, quod e Mor. cod. recepit. Multa huius generis exempla congessimus, quibus multo plura addi potuissent, eà item loca, in quibus vel de literarum confusarum occasione agitur, vel correctiones aliorum scriptorum locis defenduntur, nisi jam effectum crederemus, quod nobis propositum fuit, ut Lectores de doctrina, studio, et meritis *Schwebelii* nobiscum honorifice iudicare possent. Nondum antea sic emendatus fuit Onosander; cujus emendandi materia etsi suppetiit, tamen nunc et aucta, et sic tractata est, ut ubique aliquid vitii tolleretur. Addemus huic observationum classi, nos etiam lacunas expletas reperisse. In his cap. 11. p. 60. post ἀπέχειν τοὺς πολεμίους inseruit, quae in cod. Mor. addita leguntur, ἀναστήσας ἄγει τὸν στρατὸν, ἐπειγόμενος

διὰ

διὰ μάχης ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις. Eidem codici debentur verba cap. 21. p. 78. adjecta: ταξάμενος, ἀποτελεῖται, (al. ἀπωθεῖται, et hoc in contextu edidit) ταύτην τὴν κύκλωσιν τῶν πολεμίων, ἢ παρώρειαν ἐκλεξάμενος, αὐτοῖς —

Secundae observationum classi destinavimus *conjecturas*, sed non in textum receptas. Cap. 4. p. 28. n. 12. gubernator dicitur instructis omnibus ἐπιτρέχειν τῇ τύχῃ, quod quid esse possit, accurate docuit: sed malit ἐπιτρέπειν, cuius multa exempla collegit. De re conferri potest cap. 32. p. 89. fin. ὥσπερ γὰρ etc. Alia conjectura cap. 6. p. 34. n. 11. πάνυ suadet pro πάλιν, in his: ἂν μὴ — ἀσφαλῆ πάνυ — νομίζῃ. Cap. 9. p. 42. n. 4. dubitat, utrum sit ταῖς χειμαδείαις, an χειμασίαις legendum: ergo de utroque separatim dixit. Admodum verisimilis est suspicio, de cap. 10. sect. 10. p. 58. proposita, cum in loco de votis militum legendum censet, ὅ, τι τ' εὔξονται, pro, ὅ, τι τεύξονται, quod nemo antea viderat. Nos praeterea credimus, illud τ' abjici posse, atque etiam observavimus, τὴν ὑπὲρ πάντων καλλιέρησιν opponi τῷ, ὅ, τι εὔξονται κατ' ἰδίαν ἕκαστος, et recte τὴν καλλιέρησιν, toti exercitui ominatam, contrariam poni τῷ εὔχεσθαι singulorum, non item τῷ τεύξεσθαι. Cap. 23. p. 87. jubetur imperator mortem hostilis ducis exercitui suo per fraudem alta voce nunciare, ὡς θαῦμα καὶ τοὺς πολεμίους κατακτεῖν, ubi codices verbum θαῦμα servant, quod *Schwebelius* rem magnam et insusitatam notare quidem posse docet; malit tamen ὧδ' ἅμα praeferre, quomodo Camerarius legisse videtur. Cap. 28. p. 92. τὰ δι' ὄψεως δείγματα dicuntur hostes perterrefacere: quo loco studiosissime docuit, si quis δείματα suspicetur, lectionem fore Graecae consuetudini accommodatam, certe sibi probari. Cap. 34. p. 104. post αἱ ἀμοιβαὶ excidisse καλαὶ, ἄξιαι, vel πρέπουσαι, recte admonitum est. Cap. 36. p. 109. n. 2. ἐφεδρευέτω καιρὸν mutari jubet in καιρῷ, cum ita semper Graeci loquantur: nobis etiam reliqua, ἔνθα

ἔνθα — ἐλάττωσιν, finito verbo carere videntur, aut in participio οἰόμενος corrupta.

Tertia Claſſis contineat interpretationes et diſputationes de verborum ſignificationibus. Omnino verba rariora, fortaſſe Onoſandro propria, exquiſita, et in Lexicis vel praetermiſſa, vel nulla auctoritate munita, diligenter a *Schwebelio* indicata eſſe, Lectores facile reperient: tum optimorum ſcriptorum imitationem ſic interdum demonſtratam, ut Onoſander quaedam ad verbum ex antiquis expreſſiſſe videatur, grata mente agnoſcent: denique, cum Onoſander ſaepenumero, in notis, Atticorum imitator dictus ſit, totum hoc non niſi de magna parte formularum verborumque accipiendum judicabunt: nam urbanitas Xenophontiae orationis non magnopere ineſt. Legitur cap. 1. p. 12. rarum verbum, κατασκελετεύειν, ſignificatu *inſumendi*, *conficiendi*, de quo bene dixit; ut ibidem p. 14. n. 13. e Polybio verbi παραίτιος, pro αἴτιος, exempla ſat multa contulit. Qui ſit p. 13. ᾄττων ἐπὶ πᾶν ςρατηγὸς, (ſic enim e libro Morelli edere maluit, pro ἄγοντα reliquorum codicum,) pluribus exemplis et obſervationibus de verbo ᾄττειν explicavit; in quo celeritatis notio eſt, ſive corporis, ſive animi, conſentanea huic loco propter additam ὠκύτητα τῆς ψυχῆς, et τὸ ὀξὺ τοῦ ςρατηγȢ. Pag. 19. n. 32. de ὀβολοςάτη ſecundum veteres Grammaticos ſic loquitur, ut δανειςὴν interpretetur. Quomodo μετάβολος et ἔμπορος, qui ibidem occurrunt, differant, nobis videtur optime expediiſſe Hemſterhuſius ad Ariſtoph. Plut. p. 446. ſqq. Rurſus pag. 20. n. 34. μεμωρημένοι περὶ τὸν πορισμὸν | τῶν χρημάτων, ut putat, eſſe poſſunt *inſanientes avaritia;* ſaltem verbi μωρέω exemplum e ſcholiis ad Hom. Il. β. 692. poſuit; (quo loco tamen noſtra editio μεμορηκότας habet, et habere debet propter adjectum ἠχολημένȢς, quod ſimile eſt τῷ μορέω, *laboro*, non τῷ μωρέω ſeu μωραίνω, ſed ad v. 840. μεμωρημένον reperimus:) verum propter exemplorum paucitatem verius putavit μεμορημένȢς, pro μορȣ̃ντας, attica enallage, e codice Bav. et Nag. *nimis laborantes*

tes in coacervandis opibus, quam significationem firmat e scholiis ad Il. ξ. 183. Od. σ. 297. Nondum intelligimus cap. 5. p. 30. de imperatore exercitum lustrante, πᾶσαν σύνεσιν ἀποδιοπομπούμενος. Etsi enim σύνεσιν *conscientiam*, et ἀποδιοπομπεῖσθαι *porricere*, ut vult *Schwebelius*, aut latius *averruncare*, *depellere*, interpretamur: tamen simulac conjungimus notiones conscientiae et depellendi aut porriciendi, et quaerimus, quid conjunctim sit σύνεσιν ἀποδιοπομπεῖσθαι, non satis certi sumus, quid indicetur, nisi omnino, quod ex indice apparet, *purgandi* vis insit. De verbo ἀποδιοπομπεῖσθαι separatim satis perspicue dixit. Interdum tamen, non quid verba per se indicent, scire interest, sed quid in hoc contextu et notionum conjunctione, quae saepe singulorum verborum vim paulo aliter definit. Cap. 17. p. 71. κύκλους τῶν λίνων ἀποτελεῖν τῆς σφενδόνης, poetice dictum putat pro σφενδονίζειν, si quidem notionis unius circumlocutio statim ad poeticum dicendi genus referri potest. Non enim, si quis pro *rotare fundam*, dicat *habenas fundae in orbem agere*, poetice locutus videtur. Onosander τὸν κύκλον τῶν λίνων τῆς σφενδόνης mox appellavit ῥόμβον. Cap. 38. p. 111. de urbibus, quae se dedunt, dicitur, εἴ τινες ἐπιτρέποιεν αὑτὰς (l. αὐτὰς) ἀρξάμεναι. Hoc ἀρξάμεναι explicavit ἐν ἀρχῇ, eruntque ergo civitates, quae se statim ab initio oppugnationis dedant. Si posset levi correctione ad imperatorem trahi, *ab initio se gerat humaniter*, ut mox, ὅστις πικρὸς εὐθὺς προσφέρεται, nec hoc incommodum sensum efficeret.

Est et aliud genus observationum, quas non male collectaneis comparaverimus, cum vel antiquitatum partem illustrent, vel exempla eorum, quae Onosander praecipit aut dissuadet, e Graecis et Romanis historicis collecta contineant; quae quamquam ab aliis pluribus explicata sunt, fortasse tamen nonnullis lectoribus, qui libris careant, satis placebunt. Videant pag. 25. n. 1. de fecialibus, p. 26. n. 2, de justitia in bellis inferendis, pag. 42. n. 2. de hibernis, occasione condendarum urbium, pag. 70. n. 1. de mili-

militibus levis armaturae, pag. 74. n. 4. de phalange, pag. 89. n. 2. de tesseris, pag. 92. n. 1. de splendore armorum, pag. 103. n. 12. de donis militaribus.

In quibusdam visi sumus nimium observationum studium deprehendere, quod numerum auxit, et fortasse non ubique exspectatas aut necessarias animadversiones peperit. Nam sive pag. 3. numos spectemus, ideo expressos, ut nomen Augusti familiae Caesarum commune fuisse appareret, (quo loco obiter monuit, si Αὔγουστος et Σεβαστὸς differant, sibi videri prius ad auguratum pertinere); sive p. 36. formam ignis nocturni, e Lipsio repetitam; sive pag. 58. imaginem militis sacrificantis, e Begeri Thesauro, pag. 71. armatorum militum, et pag. 83. militis verso equo animosi: ea profecto omnia ad Onosandrum illustrandum parum proderunt. Vel verbo confici potuit, cap. 1. p. 15. n. 17. *μέσον*, praesertim in tali contextu, esse hominem mediae s. militaris aetatis: ibid. pag. 18. n. 29. *αἰρήσεται* pro *αἰρεθήσεται* auctorem posuisse: cap. 6. p. 37. n. 25. infinitivum loco imperativi per ellipsin accipi: pag. 49. n. 1. diversa tempora misceri, cujus causa duodecim circiter loca congessit: cap. 14. p. 65. n. 2. *οὐχ ἥκιστα* esse *μάλιστα*: cap. 33. p. 101. *εἰργάσθαι* activo significatu dici.

Uterque index, et rerum, et verborum Graecorum, diligenter factus est, inprimis verborum, qui passim admonitionibus et explicationibus utilior est redditus, ut vel hoc percurrendo tota dictio Onosandri quodammodo cognosci possit.

Versio Gallica Baronis de Zurlauben, quae Parisiis 1757. prodiit, et hic a *Schwebelio* repetita est, non eget hoc loco judicio nostro. In ejus praefatione vidimus de versionibus, editionibus, aetate, oratione, et ingenio Onosandri, non parum accurate expositum esse.

OCELLUS LUCANUS EN GREC ET EN Francois.

h. e.

OCELLUS LUCANUS, GRAECE ET GALlice, adjunctis dissertationibus, de praecipuis argumentis Metaphysices, Physices, ac Moralis scientiae veterum, per Dom. d'ARGENS.

Berolini, 1762. pl. 21. in 8.

Pergit in proposito, Philosophiam illustrandi antiquam, et, quid veritati conveniat, quid eidem repugnet, declarandi, *Argentius*, iamque Ocellum Lucanum in manus sumit, dignum omnino sibi visum, quem ob mirabiles, et a sensu intelligentiaque aliorum hominum remotas, quas paradoxa appellabant veteres, sententias, ipse diligentius explicet. Multum omnino studii operaeque Auctor celeberrimus in hoc pertractando scriptore consumpsit, egregiam sane in omnibus fere doctrinae partibus scientiam ostendit, copiosissimis eum dissertationibus exornavit, itaque se gessit, ut plurimum ei nisi nos debere fateremur, ingrati sane summo jure haberi possimus. Sed insunt tamen in his Commentariis varia, non omnibus forte probanda: in quibus breviter recensendis si paululum commoremur, et nostram ex animo sententiam dicamus, haud putamus Auct. Clariss. aegre laturum; cum eam, quam sibi sumpsit, libertatem, aliis aeque concessurum speremus, ac praeconium sibi tributum accepturum confidamus. In praefatione de vita Ocelli exponit, et tempus, quo vixerit, multis latere obscuritatibus involutum declarat; forte tamen 80. aut 100. annos ante Socratem vixisse arbitratur. Affert literas Platonis, ad Archytam de libello Ocelli missas; sed dum παραδεδομένον μῦθον per *Histoire* vertit, mallemus omnino narratiunculam ad posteros propagatam, incertumque rumorem explicare. Affert tum testimonia veterum, et laudes Ocello tributas. Graeca etiam adjunxit, sed quaedam interdum in versione omittit, ut in loco Luciani verba, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς. Praemissis his ad versionem

nem libri accedit, nullamque accuratiorem et exactiorem concinnari posse sibi persuadet. *Tous ceux, qui savent le Grec, verront, qu'il est impossible d'en faire une qui soit plus fidèle.* Quod an praestiterit, deinde excutiemus. Transtulit quidem Comes Nogarella, Italus, Ocellum in linguam Latinam, ejusque versione usus est Vizanius, sed nimis obscura et imperfecta haec Nostro videtur versio, quod adeo verbose copioseque in hoc opere versatus sit, ut dubium saepe confusumque relinquat lectorem. Instituti sui postea rationem declarat. Sentit eadem, quae Patres coetus sanctioris antiqui, et simpliciter; quod ratio multa infirmitate laboret, et veritates multae, non judiciis hominum, sed fide sint percipiendae. *Je pense avec les plus illustres Pères de l'Eglise, qu'il est un nombre d'opinions, qu'il faut recevoir simplement par la foi, parceque les raisonnements des hommes ne sont pas capables de nous en démontrer la verité, qui cependant n'en est pas moins sure, puis qu'elle nous est revelée par les Ecritures.* Hinc sanctum Thomam ducem auctoremque fidelissimum maxima conscientia sequitur; et quanquam intelligat, rationem nonnullis opinionibus ab hoc proditis refragari, tamen hujus viri vestigiis insistere nullo modo dubitat, quare religiosissimum profecto hominem declaravit. Postremo ea, quae de generatione hominis, parum certe honesta, nec ab omnibus legenda, attulit, excusare studet, non Monachis, non Benedictinis sororibus, non Abbatibus, non aliis devotioni deditis, sed Philosophis et doctis ea se tradere confessus.

Iam ad ipsum Librum accedamus, et primo de Versione, tum de Commentariis dicamus. Adest Graecus Textus, adjuncta est Versio Gallica, plurimis in locis accurata, ubique vero elegans, et ita comparata, ut omnino singularem Argentius inde gloriam reportet. Sed tamen nonnulla sunt, ubi bonum dormitare Editorem existimamus; ejusque rei comprobandae gratia, ne nimis longi copiosique simus, caput modo primum perpendemus. Verba, περὶ τῆς τȣ̃ παντὸς φύσεως, vertit, *sur le monde:* quod

quod quidem universo contextui convenire putamus, melius tamen ad verbum sic exprimi potuisse censemus, *de natura mundi.* Vox ἐκμαθὼν transfertur *lui ont été suggerées.* Sed est *perdidicit;* neque enim omne suggestum nobis perdiscitur, sed saepius negligitur rursus, atque ex animo dimittitur. Hoc ἐκμαθών summam diligentiam requirit maximumque laborem, quae vero duae res verbo illo Gallico nequaquam denotantur. Verba: τὰ δὲ καὶ δόξῃ, (ἐκμαθών) μετὰ λόγυ τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος, vertuntur, *quelques autres par l'opinion, et par le raisonnement, et quelques autres par les reflexions et par les conjectures, sur ce qui est le plus probable.* At verba μετὰ λόγυ, cum illis καὶ δόξῃ minime cohaerent, sed cum participio στοχαζόμενος; neque valent *par le raisonnement*, sed *duce ratione.* Praeterea, ubi voces, *quelques autres,* in textu extant? Ad haec, ἀπὸ τῆς νοήσεως non indicant *par les reflexions*, nec εἰκὸς est *sur ce qui est* le plus *probable.* Illud enim observationem rerum, in sensus incurrentium; hoc probabile ipsum declarat. Sensus igitur Ocelli hic est: *In aliis enim opinionem secutus sum, ita, ut ex iis, quae viderem sentiremque (in mundo), ratione duce probabile colligerem.*

§. II. ἔγχρονον transfertur: *soumis au temps.* Secutus nimirum in hoc, sicut et in aliis, est Argentius interpretem latinum, qui reddidit, *tempori subditum.* Poterat melius exprimi, *in tempore*, quod, cum Ocellus aeternum statuit mundum, eundem in tempore esse negat, seu potius a tempore pendentem, hoc est, ortum. Inserit nunc §. 2. longam paraphrasin textui, quae aeternitatem mundi clare luculenterque demonstret; sed eam potius observationibus, quam ipsi versioni mallemus insertam. Haud multo post vox *certainement* est immista, quae desideratur in Graeco. §. 3. ἀρχὴν γενέσεως vertit *au commencement de la production;* sed γένεσις est generatio. Non omnia autem producta vocari generata possunt, ut angelorum animarumque exempla cuilibet animum advertenti declarant. Ἀκμὴν vertit *vigueur;* sed summum est atque praestantissimum, ita ut nihil plane rei ad ampli-

amplificandam ejus dignitatem addi possit: ut Cicero de Caesare dicebat, in te omnia sunt summa. Potest autem quis vigorem habere, neque tamen ideo summum rei cujusdam gradum et fastigium consecutus dici. Minus etiam respondet sibi Auctor hac in voce, dum §. 4. eandem mox *la force*, mox *la plus grande force*, quae sane est convenientissima, interpretatur. §. 4. verba: *ἅπασα φύσις, ἡ ἔχουσα διέξοδον, ὅρους ἔχει τρεῖς*, sic transferuntur: *Toute nature a une progression de trois termes*. Sed ita potius reddi debebant: omnis natura, quae progreditur (incrementa capit), tres habet terminos. §. 5. statim initio voces *ἐξ αὐτοῦ* omissae sunt in versione Gallica, et *γενόμενον* explicat *engendré*; cum aliud sit *γεννώμενον*, aliud *γενόμενον*. Neque enim omnia generata sunt, ut coeli, stellae, prima animalia; sed facta. Quod ipse etiam Auctor Clar. postea perspexit, dum *γενόμενον* convertit, per, *que devient*. Eadem §. verba, *κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως διατελεῖ* Gallice sic sonant: *il persevére toujours dans le même état*. Sensus est: semper idem, (quoad naturam et substantiam,) et eodem modo (quoad accidentia), perseverat. §. 6. Voces, *ἀριθμοὶ γοῦν καὶ χρόνων περίοδοι*, ab Interprete tacentur. §. 7. *διὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ἔτυχε ταύτης, ἐκ τῶν ἁπάντων δὴ κοσμηθείς*: *c'est à cause de cette universalité, qu'il a obténu le nom qu'on lui a donné*. Il est *orné de* toutes *les perfections*. Sed nullas Ocellus hic memorat perfectiones, verum substantias, seu ea intelligit, ex quibus compositus mundus. Qui vero omnes perfectiones sunt substantiae? Videtur tamen Auctor postea melius perspexisse, quod *τὴν τῶν ὅλων φύσιν* exprimit per *toutes les substances*. Ibidem: *σὺν τούτῳ τὸ πᾶν*, *avec lui*, deficit *tout*. Porro: *σὺν τούτῳ πάντα ἔχειν*, il comprend tous les Etres *diférents*. Postrema vox praeter necessitatem adjecta est. §. 8. in fine, amplificat Argentius sensum Ocelli, his adjunctis: *Et sa nature est indépendante* de celle de tous les Etres particuliers. §. 9. Verba, *par une simple comparaison*, desideraveris in Graeco. Eodem loco vitium in Graecum textum irrepsit, et

et pro αὐτȣ̃ θερμόν ἐϛι, scribendum est: αὐτὸ ἐξ αὐτȣ̃ θερμόν ἐϛι. Vertitur ibidem πῦρ Soleil, cuius rei non perspicimus rationem, cum de quolibet igne, non de sole modo Philosophus disputet, ejusque effecta declaret. Eadem §. αὐτὸ ἐξ αὐτȣ̃ γλυκύ ἐϛι, versa sunt, doit étre doux lui même. Qui ἐξ αὐτȣ̃ praetermittitur? §. 9. in verbis, de la perfection *de toutes les choses*, posteriora rursus ab Argentio proficiscuntur. Sequentia, αὐτὸς ἄρα ἐξ ἑαυτȣ̃ ἀΐδιός ἐϛι, καὶ αὐτοτελὴς, ex parte in versione transposita sunt, et ἐξ ἑαυτȣ̃ ad sequentia, παραίτιος γινόμενος, relata, partim haud accurate translata, cum vocem αὐτοτελὴς alto silentio in versione praetermissam videamus. §. 10. initio statim haud expressum est vocabulum ὅλως, magnae omnino virtutis. Ibidem verba, ȣ̓ γὰρ ἔϛαι τȣ̃ παντὸς φθορὰ, ἐὰν εἰς τὸ ὂν διαλύηται, haud digna visa sunt Argentio, quae in Gallicam converteret linguam. §. 11. καὶ κατὰ τοῦτο καὶ σώζεται καὶ συνήρμαϛαι, καὶ βίον ἔχει, καὶ ψυχὴν, versa sunt: *elles ont par lui leur existence.* Sed quam multa hic desunt, gravissime a Philosopho pronuntiata, sed ab interprete incuriosius neglecta. §. 12. προσάγȣσα ἐπὶ πᾶν τὸ θνητὸν, *la ramenant à la mortalité*, melius fortasse, injungens omnibus mortalibus, scil. creaturis. §. 14. vox *essuié* abundat. Ibidem τὸ περιέχον vertitur, *qui contient tous les Corps*, haud male, ex doctrina et ingenio Ocelli, qui nullos statuebat spiritus, sed tamen interpretis legibus haud convenienter. §. 15. Verba, ἡ ȣ̓σία τῶν πραγμάτων ἀνέκβατος καὶ ἀμετάβλητος, transferuntur, *l'Univers n'est ni passager, ni muable.* Sed aliud est universum, aliud substantiae rerum; nec ἀμετάβλητος est *passager*, sed quod augeri non potest, ut ex sequentibus apparet. Hactenus de Versione Capitis I. Nam omnia pertractare capita nobis molestum foret, nimisque operosum.

Jam his breviter observatis, ad observationes disputationesque doctissimas, ingenii Cl. Auctoris luculentissimos testes, transimus. Orditur ab aeternitate mundi, ac Philosopho-

sophorum de ea veterum sententias copiose recenset. Laudat tamen eorum opinionem, qui mundum omni destitutum initio censuerint, idque systema in primis naturae conveniens, neque tam multis impeditum difficultatibus, arbitratur. Argumentum autem quod adfert, neque novum, neque satis idoneum, sed infirmissimum merito habetur. Repetit enim a materia prima aeterna, quae in ipso Deo semper extiterit, atque ab aeterno vi agendi fuerit praedita, ob eamque rem mundum ab aeterno produxerit. Sed quam multa hic ponuntur, non tam dubia, quam plane falsa? num materia extitit sine initio, imo num potuit esse? Quae vis agendi, quae rei inest, necessario se statim exerere actu debet, quamprimum existit vis illa? Addimus alterum argumentum: Si mundus est bonus, ac necessarius, nunquam sane Deus retardare potuit, quin efficeret illum atque produceret; sed nihil elegantius mundo, nihil magis necessarium. In qua argumentatione absolute necessarium et bonum confunditur cum eo, quod sub certis modo conditionibus utilitatem necessitatemque comprehendit, qualem mundus continet. Hic vero etsi Philosophorum tantum eas fuisse sententias adjicit; haud tamen dubitamus quin Argentius, rationem suam si ducem sequatur, easdem comprobet, quanquam codici sanctiori majorem esse fidem tribuendam declaret. Semel enim, iterumque, ac saepius ex hoc libro perspeximus, afferre eum argumenta, ex ratione ut ei videtur repetita, eademque, opinione sua, firmissima: sed aliud rationem, aliud revelationem statuere sibi persuadet; quod qua ratione affirmari, quoque modo utrumque hoc donum Dei sapientissimi repugnare sibi possit, nos quidem ignorare ultro fatemur. Persuadet sibi deinde, omnes fere coetus Christiani Patres, usque ad Augustinum, Deo corpusculum quoddam tribuisse; idque ex notione vocis ἀσώματος corroborare studet: quod argumentum nobis nimis leve, et propter explicationem vocis Graecae haud irridiculum videtur. Labitur idem vehementer, si veteres Christianos nullam plane simplicis hujus substantiae,

quae in Deo eſt, cognitionem habuiſſe opinatur, quod vox incorporalis et *ἀσώματος* tribus amplius Seculis fuerit remota, et ipſi veteres Chriſtiani abſurdum cenſuerint, poſſe aliquid exiſtere, quod non ſit e partibus conflatum. Ut ſacros libros, ad quos tamen provocat A. taceamus, clariſſime temerariam hanc ſententiam revincentes: optaremus ſane, evolviſſet Patrum optimorum ſcripta, longe ſanctiora atque ſaniora proponentium. Ex quibus unicum modo Ammonium, Philoſophum Chriſtianum, circa A. C. 220. florentem, memoramus, qui diſertis verbis dicit: *ὅταν εἴπεν πνεῦμα ὁ Θεὸς, οὐδὲν ἄλλο δηλεῖ, ἢ τὸ ἀσώματον.* vid. Catena Patr. Graecor. in Ioann. IV, 24. p. 131. Jam de ordine mundi, eodem ſemper, de proportione motuum coeleſtium, terrae et planetarum, diſſerit, qui tamen, etſi ſuo quodque ordine, variatur omnino ac mutatur, eaque re ipſam mundi aeternitatem refellit. Convertit ſe hinc ad animam, cuius immortalitatem negat ex ratione perſpici poſſe, quanquam omnino, cum ſanctiores eam Litterae confirment, affirmanda eſſe videatur: ſed quae adfert, ita profecto ſunt comparata, ut facile ſolvi poſſe cenſeamus. Nondum ſatis cognita eſt nobis animae natura. Bene. Igitur nec negandum eſt temere, eandem eſſe ſpiritum, omnibus partibus deſtitutum. Anima neceſſario eſt in loco, ideoque extenſa. Ergo et Deus, qui eſt ubique locorum, corpore pariter erit praeditus? Et cogitationes, quae inſunt in anima, longitudinem, latitudinem, profunditatemque habebunt, quia a cauſa compoſita proficiſcuntur? Sed ſatis hae ſententiae a Leibnitio, Wolfio, Reinbeckio, aliiſque confutatae ſunt, ut noctuas mitteremus Athenas, ſive potius lumen ſoli accenderemus, ſi pluribus ea de re exponere velimus. Nollemus autem, tantopere Argentius in Theologos invectus eſſet, ut philoſophica eorum argumenta, pro ſtabilienda animae ſimplicitate allata, inanes nugas verborum, *un vain ramas de paroles* appellaret, propterea quod, cum non omnes animae proprietates norint, tamen eam ſubſtantiam ſimplicem audeant appellare. Sed num is omnes animi vires

cognitas

cognitas habere debet atque exploratas, ei qui simplicitatem tribuit? Perinde ac si omnes rei cujusdam virtutes perspicere oporteat, si miraculum vere contigisse adfirmare velim. Satis est animam cogitare, satis est corpus cogitandi facultate non posse non carere. Et quae de anima agente in corpus A. adfert, ea nondum ita sunt ad liquidum perducta, ut necessario influxum concedere cogamur, cum Harmonia praestabilita maiori fortasse veri specie se commendet, ut nonnulli arbitrantur. Sed demus influxum: qua, quaesumus ratione, ideae abstractae in animam Auct. nostri, si composita est, operantur? Nullas igitur ille prorsus, nisi ad individua spectantes, habebit, et tamen Philosophi nomen tuebitur? Fabula autem in medium allata, quo modo tam gravem et commendatione dignam doctrinam illustrare possit, nos quidem latet: id tamen affirmamus, contrariam potius exinde sententiam defendi posse. Dum rusticus ille lupum conspiceret, animal certe esse cognoscebat, etsi, in quam classem bestiarum referret, plane ignoraret. Dum igitur certo sciret esse ratione destitutum, hominem non esse, extra omnem dubitationis aleam erat positum. Anima quid sit, nescimus, fatemur. Sed dum animam cogitare novimus, illud simul novimus, non esse corpus, quia nullum umquam corpus animae expers cogitavit. Exponit dein A. de immortalitate animae, et argumenta, quibus Philosophi eam studuerint stabilire, commiseratione digna iudicat. Sed cum haec doctrina simplicitate naturae nitatur, quid miramur, Auctorem ingeniosum ita sentire. Soli igitur revelationi hujus rei notitiam deberi praedicat, et simul universos ac singulos rogat lectores, ne ea quae afferat ipse, sibi suaeque fidei, sed tantum infirmitati rationis, (quod sensu certo minime inficiamur,) tribuat, coecae nimirum istius rationis, nisi sanctiores litterae accedant. Recte vero sapienterque, in rebus ad salutem sempiternam spectantibus, non in rebus mere naturalibus, ita ut velut arundo moveamur perpetuo, nec Pyrrhonicorum more ultro citroque vagemur. Haud enim prodest alterum eruere ocu-

lum, quo acrius altero videas. Tum actionem, passionem, reactionem, naturam elementorum attingit, reprehendens Vizzanium, et Auctores Diarii Trevoltiensis, et Ecclesiasticar. Epistolar. omnia, ut sibi videntur, cognitione complexos. Conversus tum rursus ad aeternitatem mundi, gravi oratione, virum singulari sanctitate doctrinaque insignem, (quem Thomam Aquin. esse opinamur,) laudat, qui aeternitatem mundi, Deumque causam ipsius primam, haud sibi repugnare existimaverit. It in eandem sententiam Argentius, horribili illo, et contra omnes impetus invictissimo nimirum argumento permotus. Causa mundi efficiens cum Deus sit, isque aeternus existat, effici, ut ipse quoque mundus sit aeternus. Praeclare. Argentius, Vir doctissimus, causa hujus quem recensemus libelli, ante triginta et plures annos extitit, ergo et hic idem liber, effectus ab eo, per hoc temporis spatium extitit, etsi demum anno 1762. in lucem fuerit emissus. Quam optaremus, Auctor tenuissima et levissima evolvisset compendia philosophica, ex iisque, quantum intersit inter effectum contingentem et absolute necessarium, perspexisset. Si mundus effectus Dei esset absolute necessarius, non modo aeternus, sed ipse Deus esset: quo quid absurdius esse potest? At, inquies, voluntas Dei mundum creandi fuit aeterna, et efficax semper, nonne igitur ab aeterno produxerit universum? Valde hoc argumento triumphat noster, sed ante victoriam. Habuit ab aeterno Deus sibi propositum mundum condere, sed neutiquam in aeterno, verum initio temporis, quocum ipse mundus primordia caperet. Quam enim luculenter sibi repugnat, aeternitatem successionemque cuidam rei tribuere simul, cum ab aeternitate successio omnis absit. Imo si conditus est mundus, quandocunque id fuerit, habuit certe initium. Sed quod initium habet, num id aeternum esse potest? Neque vero haec, tironibus philosophiae, prima modo principia tenentibus, cognita, repeteremus, nisi Auctorem Clar. argumenta haec a se allata pro certissimis habere, eorumque ipsam rationem ducem statuere, videremus.

mus. Sed ecce respondet ad hos scrupulos adversariorum, strenuus heros, nec ipse tamen, sed doctissimus Thomas de Aquino. Iis enim, qui Deum mundo priorem credunt, quod causa sit prior effectu, concedit in iis, quae per motum agant, at denegat illis, quae agant in instanti. Quodsi accidat postremum, non posteriorem esse effectum causa, ut neque Sol prior est luce in terram nostram immissa. Sed quis umquam astrorum peritus hoc dabit Thomae, ut eodem momento, quo Sol oritur, terram dicat illustratam? Praeterea hic est effectus absolute necessarius. Sol enim sine radiis, in alium locum conjectis, esse non potest: at mundus effectus Dei contingens recte iudicatur. Sed instet quis, aeterno nihil posse adjici, sed tempori, quo mundus coeperit, multa posse addi? Quid hic sapiens? Tempus durationis mundi, si a priori aeternitate consideretur, vere esse infinitum: *Nihil prohibet, infinito ex ea parte additionem fieri, qua est finitum.* Eleganter. Infinitum est simul finitum, quod nullum habet initium, habet tamen successionem et finem. Qui haec concoquere possit, vere is habeat stomachum silice duriorem. Sed mittamus aliquando philosophica, et ad philologica veniamus. Differit de daemonibus p. 97. sq. et laudat Huetium, qui eosdem subtiliori corpore vestitos declaret, quod Deus omnium tenuissimo corpore sit instructus, angeli crassiore, homines crassissimo. Miramur hic vehementer Auctorem, omninoque Deum compositum et mutabilem statuere necessario debere censemus, quod in aeterno ne cogitari quidem potest. Tum de lapsu Angelorum, de concubitu eorum cum filiabus hominum, multa disputat; sed paulo post deceptos in opinione sua Patres ostendit. Cui igitur fides habenda erit? Quanta similitudo inter daemonas gentium, et genios coelestes intercedat, copiose ingenioseque A. exponit; ubi simul Augustinus, tam carus Argentio, tamque dilectus, erroris cujusdam postulatur, quod aeternitatem poenarum apud inferos statutarum affirmavit, quam opinionem summae omnino rationi adversari Philosophus noster censet; etsi,

 cum

cum ſanctiores eam literae corroborent, omnino ideo concedendam arbitratur. Vides hic rurſus, ex mente Auctoris Scripturam S. multa continere, quae rationi ſanae repugnent. Et num homo ea, quae veritatum nexui obnituntur, ſuſcipere, iisque ſuum praebere aſſenſum cogetur? minime vero. Apparet, quo tandem auctoritas codicis ſanctioris evadat. Sed redeamus ad cauſam. Dum igitur, ad infringendam illam poenarum infernarum aeternitatem, partim ad infinitam Dei poteſtatem, quae vel contraria poſſit efficere, partim ad miſericordiam ejus confugit, nihil ſane boni affert, ſed talia, quae centies jam imo millies a bonis philoſophis noſtris, ac Theologis, refutata, in optimis eorum Voluminibus leguntur. De loco tum, quo daemones mali commorentur, qui ante conflagrationem mundi extra inferos ipſis aſſignatur; de genio tutelari, quem affirmat; de comitibus piorum moribundorum, iisdem geniis, agit: atque ut nonnulli certe Proteſtantes huic opinioni ne repugnent, atque ut ab erroribus rectam in viam ſe duci patiantur, vehementer optat. Quod quidem praeſidium Angelorum, piis in extremo vitae momento deſtinatum, an ab viris religioni Evangelicae addictis temere negetur, magnopere dubitamus; ſimul tamen ſincerum Auctoris animum, grati lubenteſque agnoſcimus. Tranſit dein ad Phyſica, et de terrae mariſque mutationibus, de excidiis urbium, exponit. Placuit hic nobis inſignem in modum, quod devaſtationem Troiae haud in fabulis numerat; et ſine dubio plures jam ante Homerum poetas idem cecinisse ſibi perſuadet. Qua tamen in re cum adhuc pauliſper dubius videatur, auctores ei ſumus, ut Fabricii Bibliothec. Graec. ejusque Libr. I. evolvat, ubi complures Trojani belli ante Homerum ſcriptores cognoſcet. Attingit tum cauſas, quibus eveniat, ut nonnullae artes ad ſummum ſurgant faſtigium, aliae deiiciantur repente ac concidant. Pertractat generationem hominis p. 142. ſq. et invehitur in vitam coelibem, univerſae regioni maximum detrimentum inferentem; ideoque ducenta millia Monachorum et Sacerdotum

cerdotum in Gallia indignatur florere, inutilem plane ad agriculturam, arma, commercia, et ad artes sellularias; optatque, ut quarta modo eorum pars ad defendendas Gallorum provincias adhibeatur, tum multo beatiorem Galliam futuram. Hinc Patres antiquioris aetatis male eum habent, tanti tamque indefessi castitatis ac coelibatus defensores et commendatores: Lycurgus autem multo praeclarius se illi probat, quod singularem Legem Lacedaemone de propaganda sobole promulgaverit. Transeundo quasi Iesuitas laudat, et Molinistis ac Iansenistis longissime anteponit; nisi quod illi tamen pontificis Romani augere potestatem, regum contra minuere studeant. Praeter opinionem ad eruditionem Gallorum delabitur, et Parisiis maxime habitantes eruditos tam male Graecos, ut Demosthenem, Platonem, Pindarum, Thucydidem, imitari docet, ut quam longissime sint ab iis remoti, neque ullas eorum Veneres assequantur. Habes confitentem Gallum. Ostendit sum, feros homines atque agrestes saepius superare doctos atque eruditos, ideoque posteriores reprehendit. Ad controversias descendit inter Lockium et Leibnitium, inter Rousseau et Voltaire agitatas, et de literariis publicis diariis judicium fert haud sane jucundum. Porro, quantum luxus et superstitio incommodi regionibus adferat, multis ex antiqua Historia petitis exemplis eleganter demonstrat. Reversus ad matrimonia, quomodo ea a principibus, administris, aliis, contrahi debeant, quibuscum potissimum iniri; quid de Eunuchorum conjugiis statuendum sit, et talia, exponit, tandemque de praestantia et ratione instituendae juventutis differit. Dum autem Epicurum et Epicureos confundit, omnino putamus fefellisse Cl. Auctorem, parique modo a vero nonnihil aberrasse, dum Iustinum M. aliosque patres, vel illos beatos praedicasse sibi persuadet, qui providentiam negarint. Etenim μετὰ λόγε βιοῦν Iustino non est philosophiae morali profanae indulgere, sed cultum rationi haud repugnantem Deo praestare, qualem Paulus requirit, λογικὴν λατρείαν appellans. Ceterum Epicuri sensa doctrinasque affert,

fert, nequaquam contemnendas. Attingit notum ſatis la Mettrie, ſibique minime cum ipſo convenire declarat; tantoque magis Hallerum, Gellertum, Rabnerum, Tralleſium, Erneſtium, Gottſchedium, Eulerum, Sulzerum, Merianum, Marggrafium, Heinium, Pfaffium, Formeium, Hermannum, Sackium, aliosque Germanos omnes magnopere extollit. Confert ſe poſtea ad ſceleratam Pontificum plurimorum vitam, et varia notatu digna promit. Ad concubitum reverſus, de moderatione ac temperantia in eodem obſervanda agit, et tempus ipſum, quo voluptati ſtudendum ſit, ex Hippocrate ſatis lepide deſcribit; perinde et de gradibus conſinitatis tali ſocietate conjungendis diſſerit. Quod cum nonnulli legibus naturalibus et ideis inſitis repugnare putent, occaſionem inde arripit, pertractandi hoc argumentum; nimia tamen confidentia omnes notiones innatas pernegat, eoque procedit, ut vel ipſam Dei notionem inſitam a natura humanis mentibus inficietur, perinde ac ſi nunquam eo audaciae ferociaeque progrederentur mortales, ut extinguerent eandem, omnique data opera evellerent, vel, id ſi minus accidat, certe negligentia ſua pigritiaque debilitari frangique paterentur. Quae enim ex Lockio A. protulit, integras reperiri nationes, omni ſummi Numinis cognitione deſtitutas, tantum abeſt ut Hiſtoriae reſpondeant, ut potius exactis noviſſimisque regionum illarum recenſionibus maxime repugnent. Neque vero, ut cenſet A. Clar. ex eo multitudo deorum fluxit, quod omnes gentes, ſi Dei notio quaedam eſſet inſita, plures olim deos coluerunt. Etenim, ſi accurate loqui velis, nequaquam omnes nationes huic ſuperſtitioni indulſerunt, quippe a qua abhorruerunt ſemper Iudaei, veri illi, nec fucatae fidei. Potius hoc ipſa vox Θεότης, homines natura ad Deum quendam colendum inclinare, ſatis comprobat, etſi in ipſo, quem venerarentur, deo, a veritate aberraſſe confiteamur. Satis eſt perſpexiſſe gentes, cultu quodam afficiendum eſſe ſummum Numen; eaque eſt notio inſita: ſed ad falſos deos colendos eosdem eſſe delapſos, pravitatem

vitatem naturae corruptionemque declarat. Habent eam igitur ideam omnes homines actu primo, etsi non semper secundo, quod non exercent istam facultatem animis impressam, cognoscendi Deum, etsi possent omnino, imo vero deberent. Utinam vero S. Thomas et Gassendus ideas recepissent innatas, quam facile A. Clariss. ad eorum se opinionem accommodasset. Sed satis, ohe, de hoc libro, in quo permulta haud certa, plura erudita, plurima ingeniosa deprehendimus, ita ut, si proprias ejusdem sententias praetermittamus, haud contemnendum eundem censeamus. Illud autem mirati sumus, Coniugem ejus doctissimam, olim Cochois dictam, in libello quodam longe alia sentire, et aeternitatem mundi, materialitatem animae, aliosque errores, tam solide, tamque graviter refutasse, ut quid Argentius de his sentiat scire pervelimus.

SYLLOGE COMMENTATIONUM ET OBservationum Philologico-Exegeticarum et Criticarum: Fasciculus Prior, Auctore A. F. RUCKERSFELDER, SS. Th. D. ejusd. et Philologiae Orientalis P. P. in Athenaeo Daventriensi, Soc. Reg. Scient. Goetting. Commerc. Litterar. iuncto.

Daventriae 1762. Alphab. 1. plagg. 13. in 8.

Haec *Sylloge* Observationum Philologico-exegeticarum *Ruckersfelderiana* triplicis est generis. Ab initio conspicitur *Commentatio*, quaedam *Cantica Sacra ex Genio Pindaricorum illustrans*, cujus, pro instituti nostri ratione, brevem descriptionem exhibebimus. Multa enim habet ista Commentatio utilia, et cognitione omnino digna. Poesin magnopere docetur prodesse intelligentiae Scripturae Sacrae, ut *Lowth* in *Praelectionibus*, et *Zwinglius* aliquo loco,

 prae-

praeclare demonſtrarunt. Auctor Ven. aliquando *Deborae carmen*, facta cum Pindari Odis comparatione, illuſtrare conatus eſt; quam rem cum videret multorum doctorum Virorum plauſum tuliſſe, eadem ratione in hiſce Obſervationibus quaedam S. S. carmina explicat. *Capite I.* ait, explicaturum carminis Pindarici genium, docere debere, quomodo a reliquis Poetis lyricis differat: quem diligenti obſervatione duplicis generis eſſe intelliget, vel *internum*, h. e. ſoli Pindaro proprium; vel *externum*, qui etiam aliis Odis conveniat. Quo loco Auct. bene monet, non Pindari nomine dignas eſſe Odas, quae interno illo charactere privatae, ſimilitudinem tantummodo metri, aut rhythmi referant. Recte. Cum enim, ut fieri ſolet in hac imbecillitate humana, vocabula etiam mutationi ſint obnoxia, factum eſt, ut nunc Odae Pindaricae aut Anacreonticae vernaculorum Poetarum non ſint, quae vim ſublimitatemque iſtorum Poetarum veterum, ſed quae metrum referant. Primum illum Pindari characterem, judice Auctore, omnium optime *Horatius*, Od. 2. lib. IV. expreſſit:

Monte decurrens, velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluere ripas,
Fervet, immenſusque ruit, profundo
Pindarus ore.

Recte Pindarus cum amne propterea comparatur, quod per tota carmina, objectum quod canit, ante oculos indeſinenter habeat, in eoque perſequendo nullis difficultatibus impediatur. Haec quidem bene, ſed non ſatis accurate diſputantur. Pergit autem Auctor in demonſtratione, et illum characterem, quem antea *Pindaro* proprium dixerat, contra quosdam doctos viros, qui eum etiam ſcriptis aliorum convenire exiſtimarunt, defendit his argumentis: 1) propter diſcrimen quod eſt inter Hiſtoricum et Poetam: 2) quia

2) quia in rebus et verbis Poetae major quam Historico datur libertas; 3) quia Pindarus non diversa subjecta, ut v. c. Horat. l. XII. od. 8. aut Davides Ps. XIX. persequitur, sed unam tantummodo singulis Odis exprimere solet, ex quo appareat, quam excellens in eo viro ingenium fuerit. In §. V. altera Characteris Pindarici pars constituitur in sublimitate, quae sine tumore, sententiis acutis ornata, Pindarum a reliquis Poetis omnibus distinguit. Porro, celeres atque praecipites transitus ab uno objecto ad aliud, isti Poetae ita proprii esse videntur, ut eum ab omnibus aliis distinguant, quia lectores non ducit, sed rapit; et huic transeundi celeritati caussae obscuritatis tribuendae sunt. *Cap. II.* §. VII. maximas ait A. alios Pindaro tribuere digressiones, alios vero in omnia alia ire; in quo tamen hi quidem vehementer peccent, propterea quod digressionibus neglectis istae Odae intelligi explicarique non possint. Quod ut clarius appareat, Auctor operosa analysi *Odes* Olymp. III. aliarumque docet. *Caput III.* §. XIII. in eo versatur, ut doceat, characterem Pindari externum in illo inprimis notissimo *Stesichori* ternario situm esse, qui omnes Odas in *Strophas*, *Antistrophas*, et *Epodos* dividit: quo loco merito caussas Scholiastae Pindari, quas pro ista divisione affert, ridet. Veruntamen haec divisio lyricorum carminum non fuit arbitraria: nam Poetae debebant consulere primo auditoribus, qui Ode ita in partes resecta, tempus sensus inveniendi haberent; deinde vero etiam recitantium cura habenda erat, ne eos, si tot verba uno spiritu pronuncianda essent, vox deficeret. Quis autem non videt, haec argumenta valde lubrica atque fallacia esse? Ceterum late Auctor de hac re disputat, et §. XIX. regulas quasdam constituit, quarum ope indagari possit, ubi haec divisio locum habere debeat, eamque ex mente Auctoris etiam ad Psalmos quosdam pertinere videbimus. Prima igitur regula est: Ternarius *Stesichori*, carminibus, quae sunt ἐπινίκια, et cum Pindaro aliquid

quid habent commune, tribuendus eſt: v. c. Pſ. XXVII. In qua tamen re hoc diligenter tenendum, ne perſonarum permutatione commoveamur; deinde, ne in majores difficultates incidamus, ubi inducto ternario, unam alteramve tolli poſſe intellexerimus. Secunda regula huc redit: Si tot in carmine ſunt difficultates, quae nulla ratione, niſi inſtituta hac diviſione, explicari poſſint, recte haec medicina carmini adhiberi poſſe cenſenda eſt. Diviſiones ipſae in iſtis locis collocandae ſunt, ubi non tam membri, quam nexus ratio poſtulat, quia non probabile eſt, Poetam rudem atque imperfectam Poeſin Hebr. potius, quam nexum ſecutum eſſe. Haec ſunt ipſius Auctoris verba. At vero nos, qui haec legimus, atque ſcribimus, perſuadere nobis non poſſumus, ut exiſtimemus, adeo rudem atque imperfectam Hebraeorum Poeſin fuiſſe. Ars poetica, ut ſciunt artis periti, atque ars Muſica, arctiſſimo vinculo tenentur: vix probabile eſt, frigente arte Muſica, Poeſin elegantem eſſe poſſe. *Cap. IV.* perſequitur A. inſtitutum iter, ita ut doceat, multos doctos viros exiſtimaſſe, antiquiſſima Hebraeorum carmina Choris diſtincta fuiſſe, quorum non obſcura ubique veſtigia expreſſa ſint. Nam cum Hebraei habeant carmina, quae laudes Dei, item victorum, celebrent, et propterea proxime ad illa Pindari accedant, probabile ſit, ea etiam eodem modo diſtincta fuiſſe. Haec probabilitas juvatur praeterea Exod. XV. et ipſa facilitate, qua ſenſus, huius diſtinctionis interventu, inveniri poteſt: qua re permoti multi docti viri, exiſtimarunt, Poeſin primo a Iudaeis inventam, deinde ad Aegyptios, aliasque gentes veniſſe; unde non male collocata opera eorum cenſenda eſt, qui carmina Hebraeorum ad primas illas leges revocare conentur. His rebus impulſus Auctor, conſtituit Odas quasdam Davidis, ad hunc modum reſtituere, praemiſſa brevi confutatione libelli *Baarii* cujusdam. *Capite Quinto* igitur carmen *Deborae*, et Pſalmus LXIIX. ad leges ſupra ſcriptas,

et

et ad genium Odarum Pindaricarum exiguntur: in quo examine, primo argumentum et occasio scribendi carminis proponitur, et facta analysis §. XXIII. pluribus defenditur; quae sane defensio ingeniosa atque subtilis est. *Capite Sexto* Psalmum illum LXIIX. difficillimum esse ostenditur, atque interpretum variae opiniones commemorantur. Prima interpretatio est *Vatabli*, *Grotii*, *Clerici*, qui de exitu Israelitarum ex Aegypto, et victoria quadam Iudaeorum de hostibus, Psalmum explicant. Sed haec interpretatio facile auctoritate Pauli, Ephes. IV, 8. 9. 10. confutatur. Altera est *Molleri*, *Vitringae*, *Riveti*, qui ad Christum omnia in Psalmo hoc referenda esse contendunt. Vtraque interpretatio, iudice auctore doctissimo, magnas difficultates habet, eaeque facillime, inducto ternario Stesichori, superari posse videntur; quod propterea fit probabile, quia Davides, cum hanc Oden scriberet, ad carmen Deborae respexisse videtur. Hactenus de prima parte istarum Observationum, venimus ad alteram. Inscriptio haec est:

Descriptio Codicis M. S. Hebraici in Bibliotheca Publica Ill. Gymnasii Daventr. Prophetas continens, cum Indice omnium in eo variarum Lectionum.

Est duplex Cod. MS. in Bibliotheca Publica Gymnasii Daventriensis, alter Pentateuchi Hebraeo-Chaldaici partem, et quinque *Megilloth*, alter vero Prophetas complectitur. Horum neutrum *Wolfius* vidit, *Uffenbachius* in *Itinerario* eorum mentionem facit. Codex alter est membranaceus quadratus, forma quam in folio dicimus, superans solitam tabularum Geographicarum magnitudinem: complectitur folia LVII. in quibus leguntur Prophetae, inde a Ies. XXXVII, 21. usque ad Zach. Cap. I, 2. Ordinem librorum habet eum, quem omnes fere eruditi antiquissimis Codd. tribuere solent. Incipit nempe a Iesaia et Ezechiele, et probabile est, Ieremiam primum obtinuisse locum: Ezechielem

lem excipiunt Prophetae minores, eodem quo in impressis ordine. Non idem de textu istius Codicis, quod de punctis, accentibus, aliisque additamentis statuendum est, quia haec omnia a recentiori manu addita sunt, quae etiam varias emendationes et correctiones adjecit; quod Venerandus Auctor ita probat: 1) quia atramentum, quo ipse Codex scriptus est nigerrimum est, illud autem, quo puncta et reliqua additamenta picta sunt, est paullo pallidius, ita ut vix puncta legi possint, et in quibusdam locis temporis antiquitate fere absumta sint: 2) librarius, qui Cod. descripsit, nitidissimo litterarum ductu usus est, quae autem a punctorum auctore addita sunt, ad illam elegantiam non accedunt. 3) Scriptor textus diversam a Masorethis sequitur lectionem, puncta autem addentis manus, puncta aut ad Masoretharum leges refinxit, aut, ubi hoc fieri non poterat, vocem integram sine punctis reliquit, allita margini recepta Masoretharum lectione. Quod ad vocales attinet, litteris *Begadkephat*, quoties non sunt dagessatae, lineola *Raphe* superscripta est; ה Mappikatum a quiescenti per punctum subjectum discernitur; Cholem in יהוה fere semper deficit. In quibusdam locis lectio marginalis in ipso textu legitur. Variae autem Cod. lectiones hae sunt: in quo tamen Auctor monet, se in eorum numerum etiam lapsus librarii retulisse, quod facere debebat, ut eo magis lectores de pretio Cod. judicare possent. Jes. XXXVII, 32. est מהר יהוה ציון deest יהוה in impressis et v. 38. אסר הדן ut una vox scribitur porro deest לפניך et particula נא eodem versu abest, sed utraque ad marginem notata fuisse videtur, licet legi non amplius possit v. 19. היא deest. Sed ad marginem scripta est vox. Cap. XXXIX, 3. ברחקה sine ו v. 6. כשא כל recentior manus interseri vult, et hunc in finem superscripsit את v. 8. רברת Kametz in Pausa. Cap. XL, 6. כל omnino sine punctis, ac si punctans, eam vocem legi noluisset. v. 12. בארח legitur pro בדרך recentior tamen manus

manus illam vocem obelo notavit, et ad marginem hanc appofuit. Videtur librarii lapfus fuiffe. V. 21. הלא fine ו quater. v. 23. ושבטי a recentiori manu ו additum eft. v. 29. ירבה deeft tota vox, fed in margine legitur. Cap. XLIV, 16. עלחציו punctator praefigi vult ו v. 16. יסגר fine ו quod punctans fuperfcripfit. Cap. XLIX, 12. ואלה יבא ad אלה praefigitur ו fuppreffa particula הנה et mutato verbo ex plurali in fingul. Sed Auctor punctorum ad receptam lectionem mutavit. Cap. L, 3. גוי נתתי למכים fine ullo accentu. E vaticiniis Ezechielis haec notanda exiftimavimus. Cap. II, 9. אלי deeft. Cap. VII, 21. הארץ deerat ה quod punctans adfcripfit. Cap. X, 1. אליהם Aleph pro Ajin. Sed punctans correxit. Cap. XII, 4. בכלי Praef. ב pro כ verf. 18. omiffa eft vox לחמך et ב praef. ut legatur ברעש תאכל; fed hac voce non punctata pro more, lectio recepta in margine habetur. verf. 23. מידכם affix. mafc. pro femin. ut etiam in fequenti voce, fed correxit Auctor punctorum. Cap. XVI, 5. Cod. habuit תשלכתי fed punctans delevit ת. Cap. XVII, 9. תצלח punctans praefigi vult ה interrogativum: v. 21. voces לכל רוח defunt, fed recentior manus margini adfcripfit. Cap. XX, 2. את־זקכי punctans legi vult אל et hinc vocem את non punctavit, illam ad marginem appofuit. Cap. XXII, 3. דמיך in plural. fed punctans י transfixit. Cap. XL, 14. ויעש punctans legi vult וימד. Cap. XLVII, 22. pro שבטי legit Codex בני quod ad marginem notatur. In Hofea haec invenimus. Cap. I, 9. להם vitiofe tertia pro fecunda perfona, fed punctans mutavit. Cap. XII, 2. עם deeft, fed in margine legitur. verf. 10. עד abeft, fed notavit punctorum Auctor. Cap. XIII, 2. מסכה deeft vox, fed in margine fervata. Lectiones ceterorum librorum non annotandas exiftimavimus, quia pleraeque erant lapfus librariorum; quare ad tertiam Partem Opufculi feftinamus, quae infcribitur:

Speci-

Specimen Stricturarum Criticarum in Viri doctissimi Benj. Kennicoti Dissertationem Priorem de statu textus Hebraici impressi.

Houbigant promiserat Editionem V.T. e Codice ante Christum natum scripto, sed cum in ea re, judicio omnium doctorum virorum, nil praestiterit, jure *Kennicoti* industria ejus temeritati et negligentiae praeferenda est. Venerandus igitur Auctor legendo libro Kennicoti varias observationes, pertinentes ad loca S. S. in quae Kennicotus crisin exercuerat, notaverat, speque Kennicotum non aegre laturum, quo facilior in hoc genere summorum virorum lapsus sit, eas typis exprimendas curavit. *Kennicotus* igitur comparato 2 Sam. V, 1-10. et XXII. idem 1 Chron. XI. conjicit vocem הנכנו 2 Sam. V, 1. pro qua est 1 Chron. XI, 1. הנכה corruptam esse, unde ad hanc conjecturam refellendam docetur, apud Hebr. Suffixa saepius redundare, v. c. Exod. II, 6. Genes. XLIV, 16. Ezech. V, 8. Collato porro 2 Sam. V. cum 1 Chron. XI, 2. suspecta Kennicoto est particula גם ter repetita l. l. Chron. cum in libris Sam. bis tantum legatur. Ita igitur argumentatur: istam repetitionem ternariam non esse necessariam, quia neque Alex. Interpretes expresserint, neque sensus necessario postulet. Sed loco Jud. XII, 22. illam repetitionem ab ingenio linguae Hebraeae non esse alienam ostenditur. Duplicem Kennicotus in verbis Sam. תייתה מוציא והמבי statuit corruptionem. Prima pertinet ad litteram ה quam in fine verborum superfluam esse, et ex sequente vocabulo ortam, contendit: porro radicale א in fine secundi participii elapsum arbitratur, ad quae ita Vir doctus respondet: ה paragogicum praet. 2. pers. masc. addi potest, auctore *Schultens.* Grammat. Hebr. et ה articuli adesse et abesse poterat: quod ad א attinet, notandum est, ultimam quiescentem א saepius excidere; vid. I. D. Michaelis Gramm. Hebr. p. 164. Late Kennicotus disputat ad 1 Chron. XI, 8. ubi

ubi pro שאר, שׂר, et pro יחיה legendum יהיה existimat: At vero Venerandus Auctor ita contra: את nunquam nominativo, qui a verbo Subst. regitur, addi potest. Historia porro haec emendatio non juvatur, quae Joabum nunquam שׂר העיר, sed שׂר צבא appellat. Ex hoc igitur Specimine facile credimus quemcunque intellecturum, quam elegans sit, quamque varia in Venerando Auct. eruditio. Multa egregie contra crisin Kennicoti disputat, adeoque librum diligenter legendum existumamus.

ACTA PACIS OLIVENSIS INEDITA, TOMUS I. in quo IOACHIMI PASTORII ab HIRTENBERG Aurora pacis, Diarium Pacificationis, e Bibliotheca Zalusciana nunc primum prolatum, Oliva Pacis, continentur. Recensuit, illustravit, Tabulas publicas et observationes adjecit, IOANNES GOTTLOB BOEHMIUS, Historiogr. regius, Historiar. Profess. Publ. Ordinar.

Vratislaviae apud Kornium et Gampertum, 1763.
Alph. 4. in 4.

Laetissimum hoc tempus, ob restitutam patriae tranquillitatem, (quam tot annis, tam anxie, totque votis a Deo Optimo Maximo expetivimus, et sine qua, qui litteris operamur, parum proficimus,) longe pulcherrimo munere illustravit IOANNES GOTTLOB BOEHMIVS, Vir Amplissimus, Collega noster conjunctissimus, emissis in lucem his praeclaris Commentariis pacificationis Olivensis. Renovata enim memoria rerum circa eam gestarum, ingentem utilitatem historiae cultioris Europae quum praestet, ipsum etiam omen peropportune

ne accidit, quod Paci Auguſtae, et Fortunae Reduci Optimi Principis, hoc monumentum dedicatum eſt. Quae enim vota publice, pro ſalute et incolumitate Regis Potentiſſimi atque Clementiſſimi, omnes boni nuncupaveramus, ea privata hac *Boehmii* pietate, cum viridiſſima hac Oliva occurrentis, tamquam ſcitae et fauſtae imaginis, exemplo exprimuntur. Inſcriptum vero ſimul opus eſt Reipublicae Polonae, cuius jura et res praeclare geſtae ex eo mirifice illuſtrantur. Tomus autem hic I. haec continet, quae ordine memorabimus. Initium facit *Boehmii* prooeminm, diſertum et perpolitum, ad *Joſ. Andream Zaluſcium*, Epiſcopum Kiovienſem, Illuſtrisſimum Sarmatiae Maecenatem, qui fide erga patriam et Regem tantum eminet, quantum ſtudiis et litterarum amore excellit. Huic meritas gratias perſolvit, quod ejus benignitati potiorá huius Operis monumenta in acceptis refert. Sed debitae etiam laudes tribuuntur aliis, quorum opera et ſubſidiis tantos adparatus inſtruere ſollertisſimo editori licuit. Nam quum *Boehmius* noſter a fratre ſuo, *Ioanne Ehrenfrido Boehmio*, Viro doctisſimo et humanisſimo, didiciſſet, Ioach. Paſtorii diarium pacificationis Olivenſis inter theſauros litterarios Zaluſcii adſervari, ſuumque deſiderium illud in lucem producendi Illuſtrisſimo poſſeſſori expoſuiſſet, is non has modo preces perbenignus admiſit, ſed paullo poſt beneficium etiam duplicavit, ſubmiſſo alio codice e bibliotheca, cedro dignis chartis refertisſima, codice Polonico, quem *Zaluſcianum* ideo *Boehmius* vocat, ſummi pretii, et praecipuae auctoritatis atque fidei. Auctoris quidem nomen non erat indicatum, ſed *Boehmius*, ſagaci et felicisſima conjectura, eum Chriſtophoro Pacio, ſupremo Lithuaniae Cancellario, vindicavit. Continet autem narrationem exactam eorum, quae a IV. Id. Octobr. MDCLIX. ad XII. Kalend. Mai.

Mai. anni insequuti acta sunt. Quae quidem cum Pastorii narratis satis dilucidis conveniebant, omittenda *Boehmius* recte censuit; sed tabulas publicas, quas frustra antehac per scrinia et bibliothecas summorum virorum inquisiverat, plerasque, ex illo, luci exposuit. Celebrat etiam grata mente editor, Illustrissimi Bernsdorfii, Comitis in Dania Consistoriani, humanitatem, ad quam ope Io. Frid. Barisieni, Missi Danici ad Tingitanos, aditus ipsi paratus quum fuisset, commendatione ejus, a Rege Daniae Optimo, saeculi apud suos aurei parente, (verba sunt *Boehmii*), impetravit chartas publicas haud paucas, et ipsum Legati Danici diarium. Josephi Barrii, Cancellarii Academiae Parisiensis, operam praedicat, qui ipsi litterarum Antonii Lumbrani, pacificatoris Galli, nonnullas particulas, quae quidem investigari potuere, transmisit. Illustrissimi Comitis Eckebladii, Regni Sueciae Cancellarii, beneficio, cura autem et studio Amplissimi Stiernmanni, Equitis Stellae Polaris, Ephemerida Suecicam sese accepisse, profitetur; ut etiam viri magni benignitatem laudat, a quo Felkersamii, Cancellarii Ducis Curoniae, et ad conventum Olivensem legati, commentarios diurnos est nactus. Reliqua pars prooemii rationem instituti redditam exhibet; de qua ipsa commodius nunc secundum seriem Operis exponemus. Prima exhibetur Aurora pacis, seu Pastorii Oratio, in Athenaeo Gedanensi, ad Legatos, Caesareum, Polonicum, Brandenburgicum, ante conventum Olivensem habita; sequitur ejusdem diarium, quod ex bibliotheca Zaluſciana proferri diximus; et subiicitur Oliva pacis, seu Oratio Pastorii, rursus ad septentrionis pacatores. Magnum flumen eloquentiae in oratione utraque mirandum est; at in diario fides, candor, et gravitas scriptoris merito aestimantur. Nam stilum quidem recentioribus in-

ſtitutis et vocabulis, perſpicuitatis et moris aularum publici cauſſa, adcommodare coactus vir latini ſermonis peritiſſimus, rerum pondere verborum peregrinitatem bene compenſat. Summam autem curam doctiſſimus editor adnotationibus adjectis impendit, qua obſcura aut dubia ex optimis auctoribus et documentis declararet, ut neſciamus adeo, copiamne diffuſae lectionis, an judicium acre magis admiremur. Specimini ſufficiant pulcherrima obſervata de Thorunii deditione; de inſignibus gentis Waſiacae; de epiſtolis Paſtorianis, ad Adrianum van der Linda; de victoria Danorum et foederatorum in Fionia; de Boleslao Chrobraeo; de primum tentatis, inter Io. Caſimirum et Carolum Guſtavum, pacis conſiliis; de diſceptatione, ob mentionem *belli ſociorum*; de titulis et inſignibus regni Sueciae, a Io. Caſimiro omiſſis, poſt Oxenſtiernae contentionem; de Britannorum, Gallorum, Belgarumque ſtudiis et decretis, in pactione Pyrenea, ut per ſeptentrionem pax conciliaretur; de iis, quae Sueci, tamquam Oldeslaviae et Wiſmariae jam promiſſa, poſtulaverant; de pactis Bidgoſſienſibus; de Polonorum recuſatione externorum religionis arbitrorum; de diſſidentium in religione, quos dicunt, rebus; de Czarnecio, duce fortiſſimo; de Belgarum aemulatione, adverſus Principum Electorum eminentiam; de contentione ob Livoniam; de controverſiis, circa alienorum regnorum titulos uſurpatos; de ceſſione Livoniae; de Polonorum conſultationibus, cum Legato pacificatore, e codice Zaluſciano; de cauſſa Burggraviorum a Dohna; de Koenigsmarckii captivitate; de cauſſa Radziviliana; de Polonis, rationem Daniae habere recuſantibus; de ſtatu rerum, circa obitum Regis Suecici; de quaeſtione, utrum morte Principis mandantis, mandatum, miniſtro datum, exſpiret; de limitibus Curoniae et Livoniae; de

de postulato satisfactionis Suecicae; de religionis per Livoniam αὐτονομίᾳ disceptatione; de Caesareanorum expeditione Pomeranica; de Sigismundo L. B. Guldensternio; de rationibus sponsionum, super conservatione pacis; de Butovia et Lauenburgo; de juranda publicarum pactionum fide; de mutuis Austriae et Poloniae foederibus; de Suecorum expostulationibus, quasi Imperator legibus pacis Westphalicae haud steterit; de titulo SERENISSIMI controverso; de Hieron. Radzieiovio; de foedere Rhenano; de sollemniore pacis Olivensis promulgatione, et celebratione: et quae alia non his minus memorabilia, concinna, erudita, quamvis breviter interdum, locis prope innumeris, adjecta sunt. In universum, ex hac varietate rerum observatarum Lectores nostri intelligent, quam late usus praestantissimi Operis pateat, ut nec ad solam rerum septentrionalium historiam faciat. Inde subjiciuntur Pastorianis lucubrationibus Acta Publica numero LXXVII, de quorum pretio dicere nihil attinet, quum nemo paullo humanior ignoret, quantum adcuratae rerum notitiae, et formando judicio, ea conferant. Magna pars hic primum in lucem profertur, et e thesauris, praesertim Zaluscianis, ad XLVII, pauciora ex libris editis, reliqua ex optimis tabulariis, Polonico, (Acta Metrices Cancellariae minoris vocant,) et Danico, depromuntur. Sed vel maximum decus huic volumini conciliant elegantissimae observationes *Boehmii* nostri, singularem in librum redactae; cujus tamen prior solum pars, a prima ad XIII, hoc Tomo comprendi potuit, decade reliquarum ad sequuturum volumen postremum reservata. Initium facit elogium Joachimi Pastorii, facundum, argutum, atque floridum. Quae de viri litteratissimi operibus historicis nondum publicatis legimus, ea valde magno desiderio nos adfecerunt, optamusque; ut, abo-

 lita

lita tandem lapſu aevi invidia, Illuſtriſſimi Zaluſcii erga litteras beneficiis adnumerari editio poſſit. Altera de cauſſis belli, a Carolo Guſtavo, Rege Succiae, adverſus Ioannem Caſimirum, Regem Poloniae, geſti, inſignem rerum Europaearum peritiam in *Boehmio* prodit. Poſtquam enim de cauſſis, tam obtentui ſumtis, quam ex conditione temporum et adfectibus ortis, conjectando expoſuit, et, ſententiis aliorum ad examen revocatis, ipſe rationes prudenter ſubduxit, plus momenti ad has Boreae procellas in animo vaſto Caroli Guſtavi, quam ex ulla alia invitante occaſione fuiſſe, recte quidem ſtatuere multis videbitur, ſi praeſertim vera narravit Terlonus, ſaepius ex ipſo audire ſaſſus: *Septentrione ſeſe ſubacto Italiam terra marique petiturum, et, alterius Alarici inſtar, Romam rurſus Gothis ſubjecturum.* Tertia, ſuperiori haud diſſimilis, inſcribitur: de arcanis pacis Olivenſis. Contaminari Auctoris cogitata, aut carptim referre quum minime deceat; tum nihil apertius idoneis auctoritatibus doceri putamus, quam Reginae Polonicae artibus et feſtinationi tribuendum eſſe, ſi tali in articulo rerum Suecicarum plus obtineri haud potuit. Quarta, de praecipuis pacis Olivenſis ſcriptoribus, egregias notationes praeſtantiſſimorum operum Terloni, Leonis ab Aitzema, Puſendorfii, aliorumque habet, et ad minutas etiam commentationes, quae uſum praeſtant, reſpicit. Quinta, quae praeſcribitur: Recenſio Actorum pacis Olivenſis, ingentis diligentiae ſpecimen praebet. Sexta, cui titulus: Gallus ſequeſter pacis, egregias memorias ardui operis, e praeſtantiſſimis ſcriptoribus, eleganti ſelectu, repetit. Septima, de monaſterio Olivenſi, inter reliquas utiles notitias, meritiſſimas laudes Praeſulis Alexandri Keſſovii, cujus prudentia et virtus in hac pacificatione maxime eluxerant, complectitur. Omnium praeſtantisſima, noſtro quidem iudicio, eſt octava, in qua elogia Legatorum elegantisſime et acutisſime compoſita leguntur. Nona, de legatione

gatione Danica aliquot monumenta nondum publicata exhibet, et rebus memoratu dignisſimis abundat. Decima, de legatione Belgica, huic plane ſimilis, multa etiam ſingularia raris ex auctoribus continet. In undecima, de legatione et cauſſa Neoburgica, quum ipſum negotium luculentisſime exponitur, tum IV. inſtrumenta publica, tria e codice Zaluſciano, unum e tabulario Polonico, (Actis Metrices,) inſeruntur, quibus egregia lux controverſiis Iuliacenſibus adfunditur. In duodecima, de Etceterationibus, cui verbo ſcite et polite veniam *Boehmius* praefatur, inter Sueciae et Poloniae Reges quondam controverſis, doctrinae copiam et floridam eruditionem iure miramur, qui hunc locum curioſa arte excoluit, et controverſiarum illuſtrium ingenia eximio exemplo expresſit. In decima tertia, de Hieron. Pinocio, et legatione eius, ad Belgas et Britannos, tam ubertatem optimae frugis, quam reconditas memorias, et ſubtilem rerum antehac vix cognitarum explicationem, deprehendimus. Et hic quidem, ob Voluminis molem, finire primum hunc Tomum *Boehmio* placuit. Reliquas XIV. praemiſſa, de antiquo iure Imperii Rom. Germ. in Livoniam, XV. de contentione Sueciae et Poloniae ſuper Livonia, ante pacificationem Olivenſem; XVI. de contentione eadem in ipſa pacificatione; XVII. de contentione propter ſacra Livoniae, in conventu Stumdorfiano; XVIII. de Sigism. Guldenſternio, Caſtellano Gedanenſi; XIX. de S. Brigittae bonis, et patronatus iure, in pacif. Oliv. controverſis; XX. de vectigalibus Pomeranicis inter Suecos et Electorem Brandeburgicum diſceptatis; XXI. de pacis Olivenſis et Weſtphalicae comparatione; XXII. de ſubſcriptione pacis Olivenſis; XXIII. de rebus miſcellis, Tomus alter, quem avidisſime exſpectamus, complectetur. Titulum interea eius ſubiicimus, ipſum, ubi prodierit, quod propediem fore ſperamus, opportune indicaturi: „Acta Pacis Oliven-

„ſis

„ſis inedita Tomus II. in quo Pacificationis Olivenſis Dia„ria, Suecicum, Danicum, Curonicum, e tabulariis et ſcri„niis nunc primum prolata, continentur. Recenſuit et il„luſtravit Ioannes Gottlob Boehmius, Hiſtoriogr. Regius, „Hiſt. Prof. Ord. in Acad. Lipſica." Felicitati ergo ſollertisſimi et politisſimi editoris nobiſcum lectores noſtri gratulabuntur, quod non tantam modo copiam abditorum monumentorum eruere, ſed ſuperbum hoc quaſi hiſtoriae Europaeae theatrum tam magnifico adparatu inſtruere, ipſi contigerit, et noſtro ſaeculo exemplum dederit, quantum ex actis mundi prioris, in uſum et reipublicae, et litterarum, trahere liceat, quoties decora ingenia tam nobilis ardor agit, ut argutulis Mileſiis et ſcenicis nugis res ſerias praeferant.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Junii Anno MDCCLXIII.

Pars I.

NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIentiarum Imperialis Petropolitanae TOMUS VIII. pro annis MDCCLXI. et MDCCLXII.

Petropoli, typis Academiae Scientiarum, 1763. Alph. 3. plagg. 9. in 4. cum tabb. aen. XIV.

Dici non poteſt, qua contentione, illuſtris Academia Petropolitana de republica litteraria bene mereri pergat, edendis Commentariorum Voluminibus, quibus tot inſunt perfectae doctrinae, et ad extendendam ſeu Mathematicae, ſeu Phyſicae ſcientiae, ſeu aliarum diſciplinarum cognitionem, inprimis idoneae commentationes, dudum doctis hominibus omnibus exoptatiſſimae. Nos in indicandis Tomi eius, qui nunc eſt in manibus noſtris, divitiis, ſumma capita cujusque diſſertationis, ad ordinem claſſium, Lectoribus noſtris proponemus; excitaturi ea re guſtum, ipſi Operi legendo.

Sunt igitur primum MATHEMATICA. In his I. *De integratione aequationum differentialium* diſſertatio LEONARDI EULERI. Saeculum mox erit elapſum, ex quo idea Differentialium et Integralium feliciſſimo ſucceſſu in Analyſin eſt introducta; unde etiam haec ſcientia tanta ſubito

cepit incrementa, ut, quicquid antea fuerat exploratum, vix comparationem sustineat. Quantumvis autem hoc novum calculi genus summorum ingeniorum studio et indefesso labore adhuc est excultum, minime tamen id exhaustum est reputandum; et quo ulterius in hac scientia progredi licet, eo ampliores campos etiam nunc prorsus incultos detegunt Geometrae, qui vires humanas longe superare videntur. Cum igitur labores in hoc studio impensi jam tantum utilitatis attulerint, eo magis hinc animi Geometrarum incendi debent, ad immensum hunc campum diligenter omnique cura perscrutandum. Quorum quidem studia antiquis tantum elementis sunt adstricta, vel qui a Mathematicis disciplinis prorsus abhorrent, eos idea Infiniti, cui sublimiores istae investigationes sunt superstructae, non mediocriter offendere solet, et voce perperam intellecta, plerumque sibi persuadent, subtiliorem hanc Analyseos partem tantum in vanis circa infinite magna et infinite parva speculationibus consumi, neque inde quicquam utilitatis ad vera cognitionis nostrae objecta, quippe quae omnia sint finita, expectari posse. Quae opinio, etsi utilissimis inventis, quae sublimiori Analysi accepta referre debemus, jam funditus est eversa, haud tamen abs re erit perversas illas Infiniti ideas, quibus ea innititur, removere et emendare. Cum igitur universa Mathesis in omnis generis quantitatum contemplatione et comparatione versetur, nemo ignorat, plerasque quantitates, quas in mundo deprehendimus, continuo variari, et perpetuis mutationibus esse obnoxias. Caelum inspicienti mox patet, solem, lunam, et stellas, situm suum jugiter mutare, sola illa stella, si quae forte in ipso mundi polo fixa apparet, excepta. Si tum autem per quantitates cognoscimus, dum locum cuiusque Stellae, sive respectu nostri Horizontis per Altitudinem et Azimuthum, sive respectu Aequatoris per Ascensionem rectam et Declinationem, sive denique respectu Eclipticae per Longitudinem et Latitudinem definimus; unde perspicuum est, totam Astronomiam cognitione quantitatum contineri, qua-

rum

rum aliae continuas mutationes patiantur, modo majores, modo minores, aliae vero perpetuo eaedem maneant, veluti Latitudo cujusque stellae fixae, etiamsi nunc quidem hic levis variatio sit observata. Harum ergo quantitatum, quas natura nobis offert, divisio in variabiles et constantes satis est manifesta, simulque intelligitur, difficillimam nostrae cognitionis partem in accurata quantitatum variabilium investigatione esse constitutam. Scilicet, tum demum perfectam cognitionem motuum caelestium, veluti Planetae, seu Cometae, sumus adepti, cum pro quovis tempore ejus locum in caelo, hoc est, ejus Longitudinem et Latitudinem assignare valuerimus. Ponamus, lunae motum hac ratione nobis esse exploratum, quo melius cogitationes nostras figere queamus; quicquid enim de hoc casu dixerimus, id facile ad omnis generis quantitates variabiles transferetur. Cum igitur ad quodvis tempus, quod pariter quantitate metimur, Lunae tam Longitudo quam Latitudo assignari queat, utraque haec quantitas per tempus determinatur, seu si tempus a certa epocha elapsum denotetur litera t, tam Longitudo quam Latitudo lunae exprimetur certa quadam formula per tempus t, utcunque definita, cuius valorem pro quovis tempore t assignare liceat. Hujusmodi formula generalis, cujus valor determinatus pro quolibet tempore determinato exhiberi potest, vocatur in Analysi Functio quantitatis t, sicque nostro casu et Longitudo et Latitudo lunae erit certa quaedam Functio temporis t, cujus natura, hoc est ratio compositionis, si nobis esset perspecta, motus lunae perfectam haberemus cognitionem, quae ideo tota in ratione illorum functionum sita est censenda. Cum igitur inde constet, quantam mutationem lunae Longitudo et Latitudo quovis tempore subeat; variatio etiam minimo tempore facta, quae utique et ipsa erit minima, definiri, ejusque relatio ad ipsum tempus minimum assignari poterit; quae cognitio maximi est momenti, cum inde mutatio momentanea innotescat, nihilque hic impedit, quo minus tempusculum istud evanescens, seu infinite parvum, accipiatur. Atque hic est fons infinite parvo-

parvorum, in Analysi receptorum; ubi probe notari convenit, non tam ipsorum parvitatem, quam rationem mutuam, quae utique est finita, considerari: et quemadmodum hujusmodi infinite parva Differentialia vocantur, ita Calculus, in eorum relatione scrutanda occupatus, Differentialis appellatur; neque hic quicquam de infinite parvis est metuendum, cum omnis calculus in eorum relatione, quae est finita, absolvatur. Hactenus quidem assumsimus, indolem earum formularum, seu Functionum, quae Longitudinem Lunae et Latitudinem per tempus exprimunt, esse cognitam; verum, si vicissim ipsa mutatio momentanea daretur, quippe quam ex viribus Lunam sollicitantibus colligere licet, tum quaestio ad naturam illarum Functionum investigandam reducitur, cui et tota Lunae theoria est superstruenda. Hic igitur ex mutatione momentanea, seu, ut Geometrae loquuntur, ex data relatione Differentialium, indoles ac natura ipsarum Functionum determinari debet, in quo Calculus Integralis continetur. Quemadmodum itaque Calculus Differentialis docet Functionum Differentialia, seu potius eorum rationem investigare, ita vicissim Calculus Integralis ex data Differentialium ratione indolem Functionum eruendi methodum tradit. Utriusque ergo vim ita commodissime describere licet, ut si v fuerit Functio quaecunque quantitatis t, ac ponatur Differentialium ratio $\frac{dv}{dx} = p$, Calculus Differentialis methodum exhibeat, ex indole Functionis v hanc Differentialium rationem p definiendi; contra autem Calculi Integralis munus sit, ex data hac ratione p, seu ejus relatione ad ipsas quantitates t et v indolem Functionis v eruere. Scilicet, si inter has quantitates p, t, et v, aequatio quaecunque proponatur, totum negotium eo redit, ut inde natura Functionis v seu quomodo ea per t determinetur, concludatur. Quia vero ex illa aequatione data quantitatem $p = \frac{dv}{dt}$ per t et v definire licet, hinc ejusmodi aequatio $M\,dt + N\,dv = o$ nascetur, Differentialis appellata, in qua literae M et N utcunque

cunque per t et v determinatae sunt intelligendae, et jam quaeritur, cujusmodi functio quantitas v sit ipsius t, seu, quod eodem redit, aequatio relationem inter t et v exprimens requiritur, unde pro quovis valore ipsius t valor ipsius v assignari queat. Hanc igitur quaestionem, in latissimo sensu acceptam, Cel. Eulerus in hac dissertatione contemplatur; et postquam animadvertit, eam tantum paucissimis casibus adhuc resolvi posse, atque in hunc finem methodos maxime diversas a Geometris adhiberi solere, methodum multo simpliciorem magisquè naturalem proponit, omnes illos casus expediendi, quae simul viam ad plurimos alios casus patefacere videtur. Quantum hic sit praestitum, ex ipso Auctoris scripto est judicandum; hic tantum notasse juvabit, aequationem hanc $M\,dt + N\,dv = 0$, etiam in latissimo sensu acceptam, exiguam tantum particulam universae Analyseos infinitorum continere, quia tantum Differentialia primi ordinis complectitur. Quodsi enim v fuerit functio quaecunque ipsius t, et Differentialium ratio ponatur $\frac{dv}{dt} = p$, etiam haec quantitas p est variabilis, ex cujus variatione iterum similiter statui potest $\frac{dp}{dt} = q$, quae quantitas q Differentialia secundi ordinis involvere dicitur: quae cum pariter a t pendeat, ponaturque $\frac{dq}{dt} = r$, haec litera Differentialia tertii ordinis implicare censetur, et ita porro. Quibus positis, Calculus Integralis ita describi potest, quod sit methodus, ex data relatione Differentialium cujusque ordinis indolem Functionis v investigandi, ex qua illa Differentialia nascantur, seu, quod eodem redit, ex data aequatione quacunque inter quantitates t, v, p, q, r, etc. quemadmodum quantitas v per t determinetur, investigari oportet. Ab hoc autem perfectionis gradu omnia adhuc inventa Analyseos artificia multo magis sunt remota, et quae adhuc ignorantur, immensum superant exiguam illam particulam, quam etiamnum evolvere licuit. Verum ne sic quidem tota vis Analyseos infinitorum exhauritur, quia ejusmodi tantum

tum functiones hic sunt propositae, quae per unicam variabilem determinantur, veluti longitudo vel latitudo Lunae spectari poterat, tanquam Functio solius illius quantitatis, qua tempus exprimitur. Dantur autem utique casus, quibus ejusmodi Functiones quaeruntur, quae simul per binas, vel ternas, vel adeo plures variabiles determinantur. Hujusmodi exemplum se offert, quando motus fluvii definiri debet, ubi aquae celeritatem pro omnibus punctis, quae in fluvio concipere licet, determinari oportet. Cujuslibet autem puncti situs per ternas coordinatas x, y, et z definitur, et celeritas in quolibet puncto tanquam Functio ternarum istarum variabilium x, y, et z, erit consideranda: quodsi ergo relatio inter harum et ipsius functionis quaesitae differentialia intercedens proponatur, quam forte ex principiis motus colligere licet, quaestio huc redit, ut ejusmodi functio *v* ternarum variabilium x, y, et z, definiatur, cujus Differentiale *d v* ad harum Differentialia d x, d y, d z, datam teneat relationem; seu si ponatur $d v = p d x + q d y + r d z$, ex data relatione inter quantitates v, x, y, z, p, q, r, aequatione quacunque expressa, quaeritur, quomodo functio *v* per variabiles x, y, et z, exprimatur. Tum vero cum etiam p, q, r, futurae sint functiones coordinatarum x, y, et z, earum quoque Differentialia, quae secundi ordinis sunt censenda, in computum ingredi possunt; unde hanc quaestionem, ut latissime pateat, etiam ad relationem Differentialium, secundi altiorumque ordinum extendi conveniet. Quod si motus fluminis etiam cum tempore varietur, tum ad ejus cognitionem, celeritatem non solum pro quolibet puncto, quod jam ternis coordinatis definitur, sed etiam ad quodvis tempus assignari debet, ex quo celeritas quaesita, tanquam Functio quatuor variabilium, trium scilicet coordinatarum et temporis, erit spectanda. Quocirca Calculus Integralis generalissime ita definiri poterit, ut dicatur esse methodus talem Functionem quotcunque variabilium investigandi, cujus Differentialia cujusque ordinis propositam teneant relationem. Quidquid autem adhuc in hoc genere

eſt praeſtitum, ad unicum fere caſum pertinet, quo functio unius variabilis ex data Differentialium relatione quaeritur; et parum admodum, quod quidem ad functiones plurium variabilium pertineat, in medium a Geometris eſt allatum. In quo cum quaſi Calculi Integralis pars altera ſit conſtituenda, fateri cogimur, eam etiam nunc fere totam incultam jacere. Interim tamen certum eſt, univerſam Theoriam motus fluidorum huic Analyſeos parti maximam partem inniti, in eaque vix quidquam ſolidi ante expectari poſſe, quam fines Analyſeos etiam in hoc genere haud mediocriter fuerint prolati. Fortiori certe incitamento Geometris haud erit opus, ut omnes vires ad hoc quaſi novum Analyſeos genus excolendum intendant.

II. *Solutio Problematis de inveſtigatione trium numerorum, quorum tam ſumma, quam productum, nec non ſumma productorum ex binis, ſint numeri quadrati:* Auctore LEONARDO EULERO. Etſi hujus generis problemata pleriſque Geometris nimis ſterilia videntur, quam ut in iis ſolvendis operam ſuam collocare aequum judicent: negari tamen nequit, quin inde inſignia incrementa Analyſis acceperit. Ac certe in genere affirmare licet, quo magis cujusquam problematis reſolutio fuerit abſcondita, methodisque adhuc cognitis fruſtra tentata, eo maius ſolutioni, ſi tandem ſucceſſerit, pretium eſſe conſtituendum. Ad hoc autem genus omnino referendum videtur problema hic pertractatum, cujus difficultatem non ſolum plures conatus irriti, antequam ad ſolutionem pervenire licet, ſuſcipiendi, ſed etiam magnitudo numerorum ſatisfacientium manifeſte declarat. Quam quidem ſolutionem Cel. Auctor tanquam ſimpliciſſimam affert, ea maximis numeris continetur; verum hic non parum intererit obſervaſſe, ex ipſa Auctoris ſolutione multo minores numeros, quaeſtioni ſatisfacientes, ſatis expedite elici poſſe. Poſitis enim ternis quaeſitis numeris nx, ny, nz, ut tres ſequentes numeros

I. $n(x+y+z)$; II. $nn(xy+xz+yz)$; III. n^3xyz quadratos effici oporteat; prima et tertia conditio impletur

ſumendo

sumendo $z = \frac{vv(x+y)}{xy - vv}$ et $n = m^2 xy (x+y)(xy - vv)$.
Ut autem secunda impleatur, statuit Auctor:

$xy - vv = uu$; $x = tv$, ut fit $y = \frac{vv+uu}{tv}$ et $z = \frac{vv}{uu}$ $(x+y)$ tum vero deducitur ad hanc aequationem:

$$\frac{vv}{uu} = \frac{tt+1-ss}{2s(tt+1)-3tt-2}$$

cui facillime satisfit sumendo $s = \frac{3}{2}$; siquidem hinc sequitur $\frac{vv}{uu}tt - \frac{5}{4}$. Capi ergo convenit $t = \frac{pp+5qq}{4pq}$; unde fit: $\frac{v}{u} = \frac{5qq-pp}{4pq}$, ubi numeros *p* et *q* pro lubitu assumere licet, ita ut hinc innumerabiles solutiones obtineantur: inter quas simplicissima videtur, quae oritur sumendo $t = \frac{3}{2}$ unde fit $v = 1$ et $u = 1$, porro $x = \frac{3}{2}$, $y = \frac{4}{3}$ et $z = \frac{17}{6}$. Iam ob $x+y+z = \frac{17}{3}$, capiatur $n = 6.\ 34$ ex prima conditione, sicque tres numeri satisfacientes minimi erunt:

I. $.9 \cdot 34 = 306$; II. $.8 \cdot 34 = 272$; III. $.17 \cdot 34 = 578$,
quorum summa est $= 1156 = 34^2$.
Summa productorum ex binis $= 8\ 9.\ 34^2 + 9.\ 17.\ 34^2 + 8.\ 17.\ 34^2 = 19^2\ 34^2$
productum omnium $= 8.\ 9.\ 17.\ 34^3 = 8^2.\ 3^2.\ 17^4$.
Hinc pronunciari posse videtur, minimos numeros integros problemati satisfacientes esse 272; 306; 578; fractos autem hos $\frac{1}{2}$; $\frac{4}{17}$; $\frac{9}{34}$. Ceterum hic notasse juvabit, si tres numeri integri *x*, *y*, *z*, desiderentur, ut tantum haec formula $xy + xz + yz$ fiat numerus quadratus, eos in genere ita exhiberi posse, ut fit:

$$x+y = (a-b)^2 + (d-e)^2$$
$$y+z = (b-c)^2 + (e-f)^2$$
$$z+x = (c-a)^2 + (f-d)^2$$

unde fit $x+y+z = aa+bb+cc - ab - bc - ac + dd + ee + ff - de - ef - df$, ipsique numeri ita se habebunt:

$x =$

$$x=(a-b)(a-c)+(d-e)(d-f)$$
$$y=(b-c)(b-a)+(e-f)(e-d)$$
$$z=(c-a)(c-b)+(f-d)(f-e)$$

unde ſit:

$\surd(xy+yz+xz)=a(e-f)+b(f-d)+c(d-e)$ Vel ſimplicius haec ſolutio ita enunciari poteſt, ut ſit:

$x=lm+pq$; $y=mn+qr$; $z=nl+rp$, ſumtis his ſenis numeris l, m, n, et p, q, r, ita ut ſit:

$l+m+n=0$ et $p+q+r=0$, tum vero erit:

$\surd(xy+yz+xz)=lq-mp=mr-nq=np-lr.$

III. *Theoremata Arithmetica nova methodo demonſtrata.* Auctore LEON. EULERO. Singulari omnino Auctor hic utitur methodo, ad plures inſignes numerorum proprietates demonſtrandas, quarum quidem nonnullas jam alio modo demonſtratas dedit, reliquae vero novae ſunt habendae, atque ad alias majori adhuc attentione dignas viam munire videntur. Ipſa quidem methodus ita dilucide eſt expoſita, ut nihil ad ampliorem ejus illuſtrationem afferri poſſit; at vero praecipuas veritates, quas Auctor feliciter inveſtigavit, hic recenſuiſſe juvabit. Poſtquam is jam gemina methodo eximium illud Theorema, quod forma $a^{p-1}-1$ ſemper ſit diviſibilis per numerum p, ſiquidem is ſit primus, neque numerus a per eum dividi poſſit, demonſtraſſet; hic non ſolum tertiam demonſtrationem ex aliis principiis petitam adjicit, verum etiam idem Theorema, quod ad numeros tantum primos erat adſtrictum, ad omnes plane numeros extendit. Propoſito ſcilicet quocunque numero N, definit inde numerum n, ut forma a^n-1 per illum numerum N certe diviſionem admittat; ubi quidem numerus a pro lubitu aſſumi poteſt, ſed tamen ita comparatus eſſe debet, ut cum numero N nullum habeat diviſorem communem, ſeu ut numeri N et a ſint inter ſe primi; quae quidem conditio ſemper eſt ſubintelligenda, etiamſi verbis non exprimatur. Demonſtrat igitur Auctor, exponentem n ſemper ita pendere a numero propoſito N, ut aequalis ſit multitudini numerorum ipſo N minorum, qui ſimul ad eum

ſint primi, id quod exemplo magis perſpicuum reddetur. Sit igitur numerus propoſitus $N = 10$; numeri autem eo minores, ad eumque primi, ſunt 1, 3, 7, 9, ideoque quatuor, unde fit $n = 4$. Sumto jam pro a numero quocunque ad 10 primo, ſeu qui neque per 2, neque per 5 dividatur, ac certo pronunciare licet, hanc formam $a^4 - 1$ eſſe per 10 diviſibilem, hoc eſt, omnium hujusmodi numerorum biquadrata unitate minuta diviſionem per 10 admittunt. Veluti ſi $a = 3$, fit $a^4 - 1 = 80$; ſi $a = 7$, fit $a^4 - 1 = 2400$ et ita porro. Quaeritur autem hic ante omnia, quomodo pro quovis numero N multitudo numerorum ipſo minorum, ad eumque primorum, cui numerus n aequalis eſt ſumendus, commode definiri poſſit? ubi quidem perſpicuum eſt, ſi N fuerit numerus primus, fore $n = N - 1$, propterea, quod omnes numeri ipſo minores, quorum multitudo utique eſt $= N - 1$, ſimul ad eum ſunt primi. Sed ſi numerus N non eſt primus, ejus ratio compoſitionis ex primis eſt ſpectanda; ubi cum exiſtentibus p, q, r, s numeris primis, omnes numeri ad hanc formam $p^\alpha q^\beta r^\gamma s^\delta$ etc. revocari poſſint, ab Auctore eſt demonſtratum:

Si ſit $N = p^\alpha$, fore $n = p^{\alpha - 1}(p - 1) = N.\frac{p-1}{p}$

Si $N = p^\alpha q^\beta$, fore $n = p^{\alpha - 1}(p - 1).q^{\beta - 1}(q - 1) = N.\frac{p-1}{p}\frac{q-1}{q}$

Si $N = p^\alpha q^\beta r^\gamma$, fore $n = p^{\alpha - 1}(p - 1).q^{\beta - 1}(q - 1).r^{\gamma - 1}(r - 1)$ ſeu $n = N.\frac{p-1}{p}.\frac{q-1}{q}.\frac{r-1}{r}$..

ſicque porro, ita ut pro dato numero N numerus n inveniri poſſit ex ſolis numeris primis in eum ingredientibus, nullo ad eorum poteſtates habito reſpectu, quod in diſſertatione non eſt animadverſum. Ita ſi $N = 120$, qui numerus ex primis 2, 3, 5 componitur, unde fit $n = 120.\frac{1}{2}.\frac{2}{3}.\frac{4}{5} = 32$; atque forma $a^{32} - 1$ certe erit diviſibilis per 120, dum a nullum horum numerorum 2, 3, 5 complectatur. Verum hic inſuper obſervare licet, plerumque minorem poteſta-

poteſtatem eadem proprietate praeditam eſſe. Rationem enim harum demonſtrationum perpendenti mox patebit, ſi fuerit $N = p^{\alpha} q^{\beta} r^{\gamma}$; formam $a^{n} - 1$ per hunc numerum fore diviſibilem, non ſolum cum n fuerit productum ex his tribus numeris:

$$p^{\alpha-1}(p-1);\ q^{\beta-1}(q-1);\ r^{\gamma-1}(r-1)$$

ſed ſufficere, ſi pro n minimus communis dividuus horum numerorum accipiatur; quae obſervatio haud inelegans in diſſertatione eſt praetermiſſa. Ita ſi ſit $N = 120 = 2^3.\ 3,\ 5$, terni numeri pro exponente n inveniendo ſunt 4; 2; 4, quorum minimus communis dividuus eſt 4: ſicque pronunciare licet, hanc formam $a^4 - 1$ ſemper eſſe per 120 diviſibilem, dummodo a ad 120 fuerit primus.

Simili modo ſi $N = 63 = 3^2,\ 7$, hi duo factores dant numeros 6 et 6, quorum minimus communis dividuus cum ſit 6, haec forma $a^6 - 1$ erit per 63 diviſibilis, ſi modo a neque ternarium, neque ſeptenarium contineat. Sit $N = 32760 = 2^3.\ 3^2.\ 5.\ 7.\ 13$, qui factores inter ſe primi praebent hos numeros: 4; 6; 4, 6, 12, quorum communis dividuus eſt 12, ex quo haec forma $a^{12} - 1$ ſemper per 32760 diviſionem admittit, modo a nullum horum numerorum primorum, 2, 3, 5, 7, 13 involvat: veluti ſi $a = 11$, eſt

$$a^{12} - 1 = 3138428376720 = 32760.\ 95800622$$

ubi notari convenit, eſſe:

$$95800622 = 2.\ 37.\ 61.\ 19,\ 1117.$$

Saepenumero autem evenire poteſt, ut pro ſumto numero a etiam minor poteſtas ſatisfaciat; ſed talis diminutio ab indole numeri a pendet, neque in genere minor poteſtas, quam hic eſt aſſignata, theorematı tribui poteſt.

IV. *Supplementum quorundam theorematum arithmeticorum, quae in nonnullis demonſtrationibus ſupponuntur*, Auctore LEON. EULERO. Verſantur haec theoremata circa numeros, qui ſunt aggregata ex quadrato et triplo alterius quadrati formata, ideoque hac formula generali $pp + 3qq$ continentur. Scilicet, ſi duae ſeries conſtituantur, quarum altera conſtet ex numeris quadratis, altera ex iisdem triplicatis, ut

I. 1, 4, 9, 16, 25, 36, 49, 64, 81
II. 3, 12, 27, 48, 75, 108, 147, 192, 243

atque ſinguli prioris ſeriei ſingulis poſterioris ſeriei addantur, oriuntur ii numeri, quorum indoles hic conſideratur, et qui ſecundum ordinem magnitudinis diſpoſiti ſunt ad centum usque

4, 7, 12, 13, 16, 19, 21, 28, 31, 36, 37, 39, 43, 48, 49, 52, 57, 61, 63, 64, 67, 73, 76, 79, 84, 91, 93, 97, 100. Hinc ſi primo excerpantur numeri qui ſunt primi

7, 13, 19, 31, 37, 43, 61, 67, 73, 79, 97 hi omnes unitate minuti per 6 diviſibiles deprehenduntur, ſeu in formula $6n+1$ continentur; cujus quidem ratio facile perſpicitur, cum ex forma $pp+3qq$ alii numeri primi oriri nequeant, niſi qui per 3 diviſi unitatem relinquant. Sed ejus inverſum, quod viciſſim omnes numeri primi iſtius formae $6n+1$ ſimul in illo numerorum genere occurrant, veritas eſt multo magis ardua, cujus demonſtratio maximas ambages poſtulat. Demonſtrari ſcilicet oportet, ſemper dari numeros p et q, ut ſit $6n+1=pp+3qq$, ſi quidem numerus $6n+1$ fuerit primus, ubi inprimis notari convenit, niſi $6n+1$ ſit primus: hanc proprietatem ſaepius fallere, uti ſit in numeris 55, 85, qui, etſi multiplum ſenarii unitate ſuperant, tamen neutiquam in forma $pp+3qq$ continentur. At ſi hujusmodi numerus $6n+1$ fuerit primus, quantumvis ſit magnus, veluti 20161, certo pronunciare licet, duo dari quadrata pp et qq, ut ſit $20161=pp+3qq$, reperitur autem $p=31$ et $q=80$, neque plus uno modo hoc fieri poteſt. En ergo ſummam Theorematum hic ſingulari prorſus modo demonſtratorum, quod omnis numerus primus formae $6n+1$ ſemper in hac forma $pp+3qq$, idque unico tantum modo, contineatur; ex quo ſequitur, ſi quiſpiam numerus formae $6n+1$ vel prorſus non in forma $pp+3qq$ contineatur, vel plus uno modo, tum eum certe non fore primum. Fundamentum autem harum demonſtrationum in hac propoſitione eſt ſitum, quod ſi numerus formae $pp+3qq$ non fuerit primus, cum non alios admittere diviſores,

niſi

nisi qui ipsi in eadem forma $pp+3qq$ contineantur. His autem principiis Auctor jam olim erat usus, cum demonstrasset, non dari duos cubos, quorum summa vel differentia sit cubus; tum vero etiam nuper, cum nova plane methodo problema de tribus cubis inveniendis, quorum summa sit cubus, solvisset: quamobrem, ut hic nihil amplius desiderari posset, omnino necesse erat theoremata ista rigidis demonstrationibus confirmari. Ceterum, ingenue fatetur Auctor, has demonstrationes ex principiis nimis alienis esse petitas, fontesque magis proprios dari eo deducentes, ex quibus *Fermatius* hausisse videtur, cum inde se demonstrasse asseveret, hanc aequationem generalem $a_n+b^n=c^n$ numquam locum habere posse, statim atque exponens *n* binarium superet, cum tamen *Eulerus* hanc impossibilitatem tantum pro casibus $n=3$ et $n=4$ demonstrare valeat; ex quo eo magis dolendum est, Fermatiana inventa temporum injuria periisse.

V. *Consideratio formularum, quarum integratio per arcus sectionum conicarum absolvi potest*, Auctore LEON. EULERO. Quando integrationes algebraice perficere non licet, valores integralium per quadraturas linearum curvarum vulgo exhiberi solent, dum scilicet linea curva assignatur, cujus area eundem valorem exprimat, vel saltem ejusmodi quantitatem, ex qua is determinari possit. Inter hujusmodi quantitates, quae, dum limites Algebrae communis quasi transcendunt, Transcendentes appellantur, frequentissime occurrunt, quae a quadratura circuli et hyperbolae pendent, quorsum omnes formulas integrales, nullam irrationalitatem involventes, reduci posse constat: atque hae binae transcendentium species jam ita usu in Analysin sunt receptae, ut propemodum instar algebraicarum tractentur. Quae nimirum a quadratura circuli pendent, eae nunc quidem per calculum angulorum felicissime expediuntur; quemadmodum eae, quae a quadratura hyperbolae pendent, logarithmis comprehendi solent, quorum calculus nunc fere inter elementa refertur. Quodsi vero quadraturis magis

complicatis opus est, evolutio multo majoribus difficultatibus est obnoxia. Etsi enim descriptio linearum curvarum conceditur; tamen in praxi nimis est molestum, areas iis inclusas satis exacte dimetiri. Quam ob causam jam pridem Geometrae in hoc elaboraverunt, ut loco quadraturarum potius rectificationes curvarum in hunc usum traducerent; quia statim ac linea curva accurate fuerit descripta, longitudinem cujusque arcus, sine ullo apparatu, ope fili dimetiri licet; in quo negotio olim *Hermannus* immortalem gloriam est assecutus, dum problema ab aliis pro desperato habitum, summa sagacitate resolvit, et pro cujuscunque curvae quadratura lineas curvas adeo algebraicas invenire docuit, quarum rectificatione idem praestari queat. Cum igitur nullum sit dubium, quin hujusmodi constructiones eo sint elegantiores, quo facilius curvae, quarum rectificatio adhibetur, describi queant: in hoc negotio sectionibus conicis, Ellipsi scilicet et Hyperbolae, merito primae partes sunt tribuendae. Et cum plerumque difficillimum sit, indolem illarum formularum integralium perspicere, quarum valores per arcus, sive ellipticos, sive hyperbolicos, exprimere liceat: Auctor hic singulari methodo praecipuas formulas integrales investigat, quae hoc modo constructionem admittunt. Cel. *Alembertus* quidem hoc idem argumentum jam pridem in Actis Acad. Reg. Prussicae pertractavit; *Euleri* tamen methodus plane nova, qua arcus sectionum conicarum aliarum curvarum inter se comparare docuit, in hac investigatione eximiam praestitit utilitatem, ut hoc negotium multo uberius confecisse videatur. Plurimae autem transformationes, quibus Auctor in hac ardua evolutione utitur, in Analysi haud spernendam utilitatem habere possunt. Interim laudi ac dignitati hujusmodi investigationum nihil detrahetur, si observaverimus, nunc quidem, in calculi applicatione ad praxin, neque curvarum quadraturam, neque rectificationem, magnopere desiderari, cum omnia multo facilius et accuratius per methodos appropinquandi expediri queant.

VI. *Con-*

VI. *Constructio aequationis differentio-differentialis*, etc. Auctore LEON. EULERO. Forma aequationis, quam Auctor hic construendam suscepit, ita est comparata, ut latissime pateat, ac per universam Analysin amplissimum habeat usum; cum in ea omnia, quae olim de illa celeberrima aequatione Riccatiana sunt investigata, contineantur. Si hoc negotium per methodos usitatas tentetur, summae difficultates obstant, quo minus ad finem perduci queat: novam igitur Auctor, ac prorsus singularem methodum exponit, hujusmodi aequationes tractandi, cujus quidem jam pridem nonnulla egregia specimina edidit; neque ullum est dubium, quin ista methodus, si diligentius excolatur, insignia incrementa Analysi sit allatura. Casu autem evenit, ut haec tractatio non penitus ad finem sit perducta, sive quaedam capita perierint, sive ab Auctore sint neglecta. Quae autem hic proferuntur, omnino sufficiunt ad vim novae hujus methodi perspiciendam, atque adeo, quae desunt, ab attento lectore, harum rerum studioso, haud difficulter restituentur. Quin etiam si ex hac parte attentio excitetur, nullum est dubium, quin Analysis inde multo majora incrementa sit consecutura.

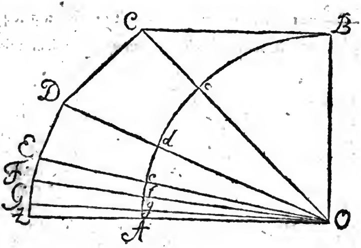
VII. *Annotationes in locum quendam Cartesii, ad circuli quadraturam spectantem*, Auctore LEON. EULERO. Peripheriam circuli ad diametrum esse incommensurabilem, seu nullam dari mensuram, qua tam diametrum, quam peripheriam, ita metiri liceat, ut nihil relinquatur, jam ab antiquissimis Geometris est observatum; etsi hoc etiam nunc aliter demonstrari non potest, nisi quod omnes conatus, hujusmodi mensuram inveniendi, fuerint irriti. Nullos scilicet ejusmodi binos numeros exhibere licet, qui inter se eandem praecise rationem teneant, quae inter diametrum ac peripheriam intercedit, ex quo in praxi tales numeri usurpari solent, qui tantum proxime ad istam rationem accedant, cuiusmodi sunt Archimedi 7 ad 22, et Metiani 113 ad 355: tum vero ab aliis ista vera ratio multo accuratius numeris expressa, ut etiam in maximorum circulorum computo error omnino

omnino fit contemnendus. Incommenfurabilitas autem in fe fpectata non obftaret, quo minus ratio diametri ad peripheriam geometrice affignari poffet, cum quadrati diagonalis ad latus quoque fit incommenfurabilis, atque in genere omnes quantitates irrationales, quae ab extractione radicum oriuntur, geometrice conftrui poffint. Verum peripheria circuli ad genus Irrationalium longe fublimius referenda videtur, ad quod demum radicis extractione infinities repetita pertingere liceat; unde etiam geometrice plus praeftari non poteft, quam ut vera peripheriae ad diametrum ratio continuo propius exprimatur. Atque hoc modo conftructio Cartefiana, quam Cel. Auctor hic perpendit, eft comparata, ut continua rectangulorum certa lege decrefcentium appofitione, linea tandem eliciatur recta peripheriae circuli aequalis; haecque conftructio ita ingeniofe excogitata eft, ut facillima operatione citiffime ad veritatem convergat; in quo eximium monumentum fummae inventoris fagacitatis mirari debemus. *Eulerus* autem, dum hoc inventum oblivioni fubtrahit, plures egregias formulas et feries, ad circuli menfuram pertinentes, profert, quibus huiusmodi approximationes geometricae multiplicari magisque perfici queant. Veluti cum demonftraviffet, denotante q longitudinem quadrantis circuli, cuius radius $= 1$, effe

$$q = \text{fec.}\ \tfrac{1}{2}\,q.\ \text{fec.}\ \tfrac{1}{4}\,q.\ \text{fec.}\ \tfrac{1}{8}\,q.\ \text{fec.}\ \tfrac{1}{16}\,q.\ \text{fec.}\ \tfrac{1}{32}\,q.\ \text{etc.}$$

Hinc fequens conftructio fatis concinna et elegans concluditur.

Con-



Conſtituto Quadrante AOB radio OB iungatur normalis BC rectae OC angulum AOB biſecanti occurrens in C. Tum huic OC in C normaliter iungatur CD occurrens rectae OD angulum AOC biſecanti in D. Simili modo huic OD normaliter iungatur recta DE occurrens rectae OE angulum AOD biſecanti in E; hincque OE denuo normaliter recta EF occurrens rectae DF angulum AOE biſecanti in F; atque ita porro. Hoc modo tandem pervenietur usque ad radium OA productum, in cuius puncto Z conſtructio ultimo cadat; quo facto erit recta OZ longitudini quadrantis BcdefgA praeciſe aequalis. Plurimas autem alias huiusmodi conſtructiones ex formulis Auctoris facile derivare licet. Notaſſe hic iuvabit, puncta B, C, D, E, F reperiri in tali linea curva, cuius natura, poſito angulo quocunque AOD $= \varphi$ et recta OD $= v$, ita exprimitur, ut ſit $v = \frac{q \text{ ſin. } \varphi}{\varphi}$. Hinc enim ſumta quacunque ratione inter angulum φ et angulum rectum, cuius menſura eſt arcus q, ut ſit $\varphi = \frac{m}{n} q$, erit $v = \frac{n}{m} \text{ ſin. } \frac{m}{n} q$ ideoque recta v geometrice aſſignari poteſt. Cum autem angulo φ continuo imminuendo ad angulum evaneſcentem fuerit perventum, ubi fit

 ſin.

$\frac{\sin.\Phi}{\Phi} = 1$, tum recta v manifesto fit Quadranti q aequalis: similes autem formulas alias quotcunque pro lubitu fingere licet.

VIII. *Demonstratio generalis Theorematis Newtoniani de binomio ad potentiam indefinitam elevando.* Auctore F. V. T. AEPINO. Ut veritates mathematicae, quarum certitudo in aliis disciplinis tanquam exemplum imitandum proponi solet, extra omnem dubitationis aleam collocentur, non sufficit, eas eiusmodi demonstrationibus muniri, quibus animi ad discendum parati atque ingenio satis perspicaci praediti acquiescant, sed etiam omnino est necessarium, ut omnes obiectiones solide refellantur, atque adeo cavillationes Sophistarum explodantur. Ad hoc genus inprimis est referenda demonstratio Euclidea de aequalitate angulorum alternorum in lineis parallelis, quae haud levibus dubiis est obnoxia, ut etiam summi Geometrae in ea firmius stabilienda studium atque operam collocaverint; in quo autem non parum est dolendum, quod istae emendationes nimis sint prolixae et arduae, quam ut elementis inseri queant. In Analysi etiam pura eiusmodi occurrunt demonstrationes, quas cavillandi studium non mediocriter labefactare est annisum, cum circa quantitates plurimae veritates tanquam generales admitti soleant, etiamsi demonstratio tantum ad numeros integros sit accommodata. Huiusmodi obtrectationes inprimis expertum est Theorema Newtonianum, quo potestas binomii $(x+y)^m$ generaliter in hanc seriem evolvi statuitur:

$$x^m + \frac{m}{1} x^{m-1} y + \frac{m}{1} \cdot \frac{m-1}{2} x^{m-2} y^2 + \frac{m}{1} \cdot \frac{m-1}{2} \cdot \frac{m-2}{3} \cdot x^{m-3} y^3 + \text{etc.}$$

cum tamen ista resolutio non nisi pro iis casibus, quibus exponens *m* est numerus integer, sit demonstrata. Tantum autem abest, ut pro reliquis casibus, quibus *m* est vel numerus fractus, vel irrationalis, vel transcendens, vel adeo imaginarius, de eius veritate dubitetur, ut potius huic Theorematí, in latissimo sensu accepto, universa Analysis infinito-

nitorum sit superstructa. Hinc ii, qui ejus veritatem in genere, Analysi infinitorum in subsidium vocata, demonstrare sunt conati, manifesto vitiosissimum circulum in ratiocinando commiserunt. Non itaque inutiliter collocavit laborem Auctor, cum demonstrationem fundamentalis hujus totius Analyseos principii, idque per sola Algebrae communis elementa, condere aggressus est. Singulari autem omnino artificio, postquam formulam $(x+1)^m$ huic seriei $Ax^m + Bx^{m-1} + Cx^{m-2} + Dx^{m-3} + Ex^{m-4} +$ etc. aequalem finxit, ostendit primo quidem semper esse $A = 1$, tum vero a quantitate B reliquas C D E etc. ita pendere, ut sit:

$$C = B\,\frac{B-1}{2};\quad D = C.\,\frac{B-2}{3};\quad E = D.\,\frac{B-3}{4};\ \text{etc.}$$

verum mirifico prorsus casu hic usu venit, ut ipsa quantitas B hinc non determinetur. Altera igitur hujus demonstrationis pars in hoc versatur, ut aliunde A. ostendat, semper esse $B = m$, quod quidem tanto rigore praestat, ut nulli plane dubio locus relinquatur.

IX. *De functionum Algebraicarum integrarum factoribus trinomialibus realibus commentatio.* Auctore F. V. T. AEPINO. Spectat haec commentatio ad Theoriam aequationum algebraicarum cujuscunque ordinis, scilicet

$x^n + Ax^{n-1} + Bx^{n-2} + Cx^{n-3} +$ etc... $+ Mx + N = 0$ quam constat, semper resolvi posse in totidem factores simplices formae $x+p$, quot maximus exponens n contineat unitates. Saepenumero autem evenit, ut isti factores simplices evadant imaginarii, ac tum demonstratum est, numerum hujusmodi factorum imaginariorum semper esse parem. Quod autem praeterea in Analysi assumi solet, tales factores imaginarios ita esse comparatos, ut cuique suus conveniat socius, qui per eum multiplicatus productum producat reale; id quidem tantum pro aliquibus casibus firmiter est demonstratum, generalem vero demonstrationem adhuc desiderari, omnes, qui hanc Theoriam accuratius sunt scrutati, confitentur. Quotcunque scilicet aequatio habuerit factores imaginarios, quorum unus sit $x+p$, ideoque p quantitas imaginaria, demonstrari debet, inter reliquos semper dari

 unum

unum illius quasi socium $x+q$, ita ut productum $(x+p)(x+q)=xx+.(p+q)x+pq$ evadat reale; ad quod quidem requiri perspicuum est, ut binarum quantitatum imaginariarum p et q tam summa, quam productum, abeat in quantitatem realem. Hujus itaque Theorematis demonstrationem condere aggressus est Auctor, in quo quidem negotio ita procedit, ut si supponatur, (cujus perfectam demonstrationem, ex Analysi infinitorum petitam, sibi vindicat Alembertus,) omnes quantitates imaginarias ad formam $A+B\sqrt{-1}$ reducibiles esse, postea singulari quodam artificio propositionis antea indicatae probationem inde deducat, quae quidem demonstratio ita comparata est, ut per se attentionem mereri videatur, etsi concedatur, sub assumta ab Auctore hypothesi, dari forsitan faciliores aliquas ad demonstrationem hanc absolvendam vias.

X. *Solutio Problematis cujusdam ad maxima minimave pertinentis.* Auctore STEPH. RUMOWSKI. Problema hoc, cujus solutionem Cl. Auctor feliciter perfecit, omni Geometrarum attentione dignum est judicandum. Etsi enim ad famosam illam de Isoperimetricis quaestionem pertinet, circa quam, opera ac studio Cel. Euleri, nihil amplius reperitur quod desiderari queat: tamen ejus solutio in se spectata non solum est pulcherrima, sed etiam tantas implicat difficultates, ad quas superandas insignia Analyseos artificia requiruntur. Cl. quidem Auctor idonea Variabilium electione solutionem ita instruxit, ut commode prima Integratio succederet, et altera quasi sponte separationem Variabilium largiretur. In solutione autem, quam ab Eulero filio sibi missam communicat, prima integratio multo majorem solertiam requirit, et haud contemnenda calculi artificia complectitur. Ceterum ipsa quaestio, qua pro data coni altitudine inter omnes bases, quae cono aequalem soliditatem conciliant, ea quaeritur, unde coni superficies minima oriatur? neutiquam inutilis est putanda, cum talis minimi cognitio saepius ingentem lucem foenerari queat. Quod magis perspicuum redditur, si quaestio eadem aliis verbis ita effe-

ratur,

ratur, ut inter omnes conos, tam eiusdem altitudinis, quam eiusdem ſuperficiei, is definiatur, qui maxime ſit capax? Solutio autem huius problematis tandem ad eiusmodi aequationem perducitur, quae innumerabiles lineas curvas in ſe complectitur, inter quas circulus etiam tanquam ſpecies occurrit. Ingrediuntur enim in aequationem finalem tres novae conſtantes arbitrariae, unde pro earum diverſa determinatione infinitae curvae diverſae obtinentur. Quae infinita multitudo, quomodo cum problematis natura conſiſtere poſſit, haud facile apparet, ampliorique explicatione indiget. Namque ſi baſis circularis ſatisfacit, ita ut conus ei ſuperſtructus minorem habeat ſuperficiem, quam ſi alia quaecunque figura eiusdem capacitatis baſi tribueretur; omnino mirum videtur, quid reliquae lineae curvae in ſolutione aeque contentae ſibi velint, et quomodo ad problema ſolvendum accommodari debeant? Ad hoc intelligendum, indoles huiusmodi quaeſtionum accuratius eſt perpendenda. Primo igitur, antequam tota coni ſuperficies undequaque terminata conſideretur, ſolutio ad quemvis arcum indefinitum baſeos ita pertinere eſt cenſenda, ut inter omnes curvas iisdem terminis comprehenſas, quae ſimul idem ſpatium includant, ea definiatur, ex qua minima ſuperficies conica gignatur. Hic ergo tres res tanquam datae ſunt ſpectandae, bina ſcilicet puncta, per quae curva tranſire debet, et area quam iſta curva includit. Quam ob rem ſolutionem completam ita comparatam eſſe oportet, ut curva quaeſita per data duo puncta deſcribi poſſit, ſimulque eius area inter haec puncta contenta datam quantitatem nanciſcatur. His ergo conditionibus ut ſatisfieri posſit, omnino neceſſe eſt, ut aequatio finalis tres quantitates ab arbitrio noſtro pendentes involvat. Quo obſervato iam perſpicuum eſt, quid aequatio illa maxime generalis inventa ſibi velit, et quomodo ad uſum ſit traducenda? Quolibet enim caſu oblato duo puncta, per quae curvae eſt tranſeundum, tanquam data proponi ſunt intelligenda, una cum area inter ea comprehenſa, tum vero aequationis ternae conſtantes arbi-

 trariae

trariae ita determinentur, ut linea curva per ista duo puncta transeat, et area inter ea comprehensa datam illam quantitatem obtineat: ex quo evidens est, in aequatione problema perfecte solvente, necessario tres constantes indefinitas inesse debere. Deinde etiam notari convenit, quomodocunque istas constantes pro lubitu determinaverimus, ut curva determinata resultet, eam semper problemati ita satisfacere, ut sumtis in ea ad libitum binis punctis, inter omnes alias lineas, quae per eadem puncta ductae aequale spatium includant, quarum multitudo utique est infinita, ea, quae fuerit reperta, minimam generet superficiem conicam. Atque hoc modo utique evenire potest, ut curva satisfaciens maxime a circulo discrepet. Statim enim atque bina puncta data non aeque fuerint a centro basis remota, areaque inter ea comprehensa ab area sectoris circularis diversa, neutiquam fieri potest, ut circulus quaestionem resolvat. Ex quo jam perspicue intelligitur, cur solutio istius problematis infinitam diversarum linearum curvarum multitudinem complectatur.

Secundo loco proponuntur PHYSICO-MATHEMATICA. In his sunt I. *Dilucidationes de resistentia fluidorum*, Auct. LEONARDO EULERO. Quantam resistentiam quaevis corpora in fluido, veluti aqua aut aere, mota patiantur, et quantum inde eorum motus debilitetur? quaestio est in universa Physica maximi momenti, cum nullus motus in hoc mundo existat, qui ab hujusmodi perturbatione sit immunis. Ex quo jam dudum naturae scrutatores, atque inprimis Geometrae, summo studio fuerunt occupati, ut leges istius resistentiae, quam corpora in fluidis mota sustinent, investigarent, ejusque veram quantitatem quovis casu assignarent. Primum quidem solam experientiam consulentes mox animadverterunt, quo fluidum fuerit densius, eo majorem esse resistentiam, idemque corpus simili motu in aqua latum, tanto majorem pati resistentiam quam in aere, quanto aqua aerem densitate superet. Tum vero etiam facile observarunt, in eodem fluido resistentiam hoc esse majorem, quo motus fuerit

rit velocior. Inprimis autem senserunt, resistentiam plurimum a figura corporis pendere, effectumque fluidi eo esse minorem, quo obliquius in corporis superficiem allabatur. Quod discrimen praecipue in navigatione cernitur, dum aliae naves, pro diversa figura, aliis multo aptiores deprehenduntur ad resistentiam superandam; ex quo nata est quaestio plurimum agitata, cujusmodi figuram navi tribui conveniat, ut minimam resistentiam patiatur. Quae phaenomena ut explicarent, atque accuratius explorarent Geometrae, ad motus principia confugerunt, indeque per calculum definire sunt conati, quanta quovis casu resistentia esse debeat, cum ratione celeritatis, qua corpus in fluido promoveatur, tum vero ratione ejus figurae; atque tandem universam resistentiae Theoriam ad duplicem regulam revocasse sunt arbitrati, quarum altera ad motum directum pertinet, quo superficies plana perpendiculariter in fluidum occurrit, eaque statuitur, resistentiam quadrato celeritatis esse proportionalem, et quovis casu aequivalere ponderi cylindri fluidi, cujus basis aequalis sit superficiei motae, altitudo vero cum illa conveniat, ex qua grave cadendo eam ipsam celeritatem acquirat, qua corpus adversus fluidum movetur. Altera regula ad motus obliquos spectat, quando motus directio ad superficiem est obliqua, eaque resistentia quadrato sinus anguli obliquitatis proportionalis statuitur. Hinc, quaecunque fuerit corporis figura, ejus superficies in innumerabiles particulas infinite secta concipitur, et pro qualibet angulus obliquitatis, sub quo in fluidum incurrit, indeque quantitas resistentiae definitur; atque ex his omnibus resistentiis elementaribus tandem tota resistentia colligi solet, quatenus quidem calculum expedire licet. Cel. igitur hujus dissertationis Auctor in eo versatur, ut principia, unde hae regulae sunt deductae, accuratiori examini subiiciat, quae cum hypothesi manifesto falsae innitantur, qua, ad similitudinem collisionis corporum solidorum, particulae fluidi similiter corpus in eo motum percutere assumuntur, eas tanquam omni fundamento destitutas reiicere non dubitat. Plerumque

que quidem eas tam parum a veritate recedere fatetur, ut error enormis non sit metuendus; veluti evenit si corpus figura non nimis irregulari praeditum in fluido amplissimo moveatur, neque tamen celeritate adeo magna, ut pone corpus ob fluidum sequi non valens quasi vacuum relinquatur. Sin autem fluidum spatio satis angusto est inclusum, in quo corpus motum partem satis notabilem occupet, manifestum est, illas regulas immaniter fallere debere. Si enim corpus totam cavitatem, qua fluidum includitur, repleret, procedere plane non posset, ac resistentiam quasi infinitam sentiret, nisi quatenus fluidum se comprimi pateretur. Deinde etiam regulae illae memoratae tantum partem corporis anticam respiciunt, in quam fluidum allidit; pars vero postica plane non in censum trahitur, cum tamen experientia teste, eius figura multum ad resistentiam sive augendam, sive minuendam, conferat. His igitur perpensis Auctor luculenter ostendit, in resistentia nullam plane collisionem similem ei, qua corpora solida in conflictu se mutuo percutiunt, admitti posse, quo ipso totum fundamentum illarum regularum corruit. Partes autem fluidi anteriores, jam ante quam corpus motu suo ad eas pertingit, ad motum concitantur, quo juxta corpus defluunt, spatium pone corpus relictum occupaturae, ita ut respectu corporis fluidum continuo circa id refluat, quemadmodum navigantes vident aquam continuo a prora ad puppim defluere. Hinc perspicuum est, corpus in fluido motum ab eo aliam vim non sustinere, praeter pressionem, quam fluidum praeterlabens in totam ejus superficiem circumquaque exserit, et resistentiam nihil aliud esse, nisi effectum ex omnibus his pressionibus natum, motui corporis contrarium. In quo primo tenendum est, si pressio aquae, juxta corpus praeterfluentis, haud differret ab ea, quam aqua quieta in corpus exereret, quoniam tum omnes pressiones se mutuo essent destructurae, nullum motus impedimentum, nullamque propterea resistentiam inde esse exorturam. Eatenus ergo resistentia existit, quatenus aqua circa corpus praeterfluens aliam

aliam in id exercet presſionem atque aqua ſtagnans; atque ex hoc fonte vera reſiſtentiae origo eſt haurienda. Primo igitur motum aquae praeterfluentis, tum vero presſionem, qua inde corpus in ſingulis punctis ſollicitatur, definiri oportet, hincque demum ex omnibus presſionibus inter ſe collatis vera reſiſtentiae quantitas aſsignari poterit. Haec autem inveſtigatio maxime ardua eſt cenſenda, cum perfectam Theoriam motus ac presſionis fluidorum requirat. Etiamſi enim idem Auctor principia hujus Theoriae perfecte evolviſſet, ex iisque omnia, quae tam ad motum, quam preſſionem fluidorum pertinent, formulis analyticis eſſet complexus; tamen calculi ad eas expediendas neceſſarii ſubſidia adhuc deſiderantur, ut completam reſiſtentiae Theoriam inde vix ſperare liceat. Cum autem ea duplici inveſtigatione contineatur, altera ad motum fluidi iuxta corpus defluentis, altera vero ad eius preſſionem in ſingulis ſpectante, ejusmodi nexum Auctor ex Theoria agnovit, ut ex motu cognito presſio, ac vicisſim, definiri posſit. Quodſi ergo undecunque motus, quo fluidum iuxta corpus praeterfluit, fuerit cognitus, ex eo presſionem, quam corpus in ſingulis punctis ſuſtinet, indeque porro reſiſtentiam ipſam determinare docet, idque ope regulae ſatis ſimplicis, qua evictum eſt, quo celerius fluidum in quocunque corporis puncto praeterfluit, ibidem presſionem eo eſſe minorem, ita ut maxima presſio ibi in corpus exeratur, ubi fluidi motus fuerit lentisſimus. Atque hinc iam intelligitur, partem corporis poſticam in determinatione reſiſtentiae minime eſſe negligendam, ut fit in eius vulgari aeſtimatione. His expoſitis Auctor vicisſim inquirit, quomodo cognita reſiſtentia, ſeu presſione, qua corpus circumquaque urgetur, inde ipſe fluidi motus iuxta corpus defluentis definiri, ſimulque conditiones aſſignari queant, ſub quibus talis motus locum habere posſit, unde Theoria fluidorum haud ſpernenda incrementa capere videtur. Inprimis autem cum reſiſtentia per vulgares regulas definita ſaepenumero vix ſenſibiliter a veritate recedat, eos A. inveſtigat caſus, quibus haec determinatio cum veritate prorſus conveniat,

 inve-

invenitque hoc fieri non posse, nisi corpus habeat figuram conoidis parabolici, simulque secundum directionem axis in fluido promoveatur; quia autem hoc conoides nusquam terminatur, sed in infinitum porrigitur, manifestum est, plane numquam vulgarem resistentiae determinationem veritati consentaneam esse posse.

II. *Principia Theoriae Machinarum;* Auctore, LEON. EVLERO. Hic non agitur de vulgari Machinarum doctrina, qua constructio earum et compositio ex machinis simplicibus tradi solet, et quae ex solis principiis Staticis naturae aequilibrii innixis petitur, ita ut ad ipsum modum, quo tamen totus effectus absolvitur, vix respiciatur. In hac igitur dissertatione ea potissimum, quae ad effectum machinarum determinandum spectant, exponuntur, in quo negotio commode usu venit, ut quomodocunque machina fuerit composita, nihil aliud inde in computum ingrediatur, praeter solam rationem quae inter celeritatem vis agentis et celeritatem oneris movendi intercedit, et ex machinae structura secundum praecepta in staticis tradita facile innotescit. Bina scilicet loca in qualibet machina sunt consideranda, in quorum altero vis movens, in altero vero vis oneris reluctans applicatur, motuque machinae impresso videndum est, quam rationem celeritates in his locis inter se sint habiturae. Iam cognita hac ratione certum est, ad onus movendum tantam requiri vim, quae ad onus teneat eandem rationem inversam. Hinc Auctor momentum vis agentis appellat productum, quod oritur, si haec vis per celeritatem, qua operatur, multiplicetur; et ut ista mensura sit determinata, celeritatem exprimit spatio uno minuto secundo confecto. Simili modo momentum oneris, seu vis reluctantis, vocat productum, quod oritur, si haec vis reluctans per suam celeritatem, seu spatium uno minuto secundo absolutum, multiplicetur. Perspicuum autem est, hoc momento oneris veram mensuram effectus, quam machina producit, contineri, cum sine dubio effectus tanto maior sit aestimandus, quo magis oneri renitatur, et quo celerius promoveatur;

at

at momentum hoc modo expressum simul effectum uno minuto secundo editum accurate metietur. Simili modo prius momentum vis agentis veram mensuram actionis largitur, quam certe distinctius mente concipere non licet. In omnibus nunc motibus machinarum ope effectis semper momentum vis agentis aequale est momento vis reluctantis, seu actio aequalis effectui, si quidem a frictione mentem abstrahamus, et motus machinae fuerit aequabilis. Verum frictionis ratio haud difficulter habetur, dum ob eam tantum oneris momentum augetur, ita ut tum hoc momentum ob frictionem auctum momento vis agentis aequale sit statuendum, unde pro data actione effectus machinae ob frictionem vtique diminuitur. In machinarum ergo constructione imminutio frictionis utique maximi est momenti, at perfectio machinarum non tam a minuta frictione ipsa, quam ab imminutione eius momenti pendet, quod quomodo obtineri possit, ipsa frictione non minuta, ab Auctore docetur. Quod vero ad motum machinae uniformem attinet, pleraeque quidem, dum sunt in actione, aequabiliter moventur; verum tamen in earum partibus saepe motus inaequalitas spectatur, dum verbi gratia pistilla alternatim attolluntur et detruduntur, unde actio machinae quoddam patitur detrimentum, quod Auctori ansam praebet, hanc machinarum conditionem accuratius investigandi. His autem praemissis tota machinarum perfectio eo revocatur, ut data vi agente machina ita instruatur, ut inde maximus obtineatur effectus: quae quidem quaestio primo intuitu solutionis non capax videtur, cum semper effectus sit actioni huius vis aequalis, nisi totam perfectionem in sola momenti frictionis imminutione quaerere velimus. Verum Auctor hic inprimis ostendit, etiamsi vires ad machinam movendam adhibendae sint datae, tamen idcirco earum actionem neutiquam esse datam, sed prouti tardius vel celerius operentur, eam modo maiorem, modo minorem existere posse; ex quo his viribus quovis casu ita uti convenit, ut earum actio fiat maxima, quia tum etiam effectus machinae maximus efficietur. Hic igitur indoles

virium moventium potissimum est spectanda, vbi primo quidem, si viribus hominum vtamur, notari oportet, quantacunque vi homo, dum est in quiete, operari, hoc est trahere vel trudere valeat, tamen eius vim, quo celerius idem opus exequi debet, continuo diminui ac tandem prorsus evanescere. Ita si homo, dum quiescit, onus 100 librarum movere valeat, idem progrediens eo minus onus post se trahere valebit, quo celerius incedit, ac si maxima qua potest celeritate currit, ne minimum quidem onus protrahere poterit, cum omnes suas vires in proprium motum impendat. Ponamus eius vires consumi, dum singulis minutis secundis spatium 6. pedum percurrit; et cum priori casu, quo quiescit, vis exerta sit 100 libr. celeritas autem nulla, posteriori vero vis nulla, celeritas autem 6. pedum, vtroque casu actio hominis, productum scilicet ex vi in celeritatem, est nulla. Dabitur ergo certus celeritatis gradus, quo si homo operetur, tametsi minorem vim quam 100. libr. exerat, actio tamen eius sit maxima, atque adeo machinae applicata maximum effectum producat. Ad hanc definiendam Auctor quidem ad hypothesin confugit, sed ratione non destitutam, atque experientia confirmatam. Sumit scilicet, si homo aliave potentia agens, in quiete exercere valeat vim $= A$, at vero celeritate $= f$ progrediens nihil amplius praestare possit; tum si idem homo celeritate $= v$ incedat, exerere posse vim $= (1 - \frac{v}{f})^2 A$: vnde cum eius actio sit aestimanda $= v(1 - \frac{v}{f})^2 A$, ea erit maxima, si fuerit $v = \frac{1}{3} f$, et ipsa actio maxima fit $= \frac{4}{27} Af$. Ita si pro homine sumatur $A = 100$ libr. et celeritas extrema $f = 6$ ped. homo efficacissime operabitur, si celeritate 2 ped. uno minuto secundo aget, tum autem vim exeret $= \frac{4}{9}\, 100 = 44\frac{1}{2}$ libr. et eius actio erit $= 44\frac{1}{2}\, 2 = 89$. Quoties ergo ad machinas movendas operis hominum uti velimus, efficiendum est, ut hominum motus sit 2 ped. singulis minutis secundis; scilicet si onus movendum cum frictione resistentiam faciat R. libr.

libr. id tanta celeritate u moveri poterit, ut fit $Ru = \frac{4}{27} Af$: ideoque $u = \frac{4}{27} \frac{Af}{R}$: vnde cum celeritas vis agentis fit $= \frac{1}{3} f$, machinam ita inftrui conveniet, ut fit celeritas vis ad celeritatem oneris ut 1 ad $\frac{4}{9} \frac{A}{R}$. Idem tenendum eft de viribus animalium cujusque generis, quae ad machinas movendas adhibentur; vbi inprimis notandum eft, ea, quae maximae celeritatis funt capacia, maximum effectum producere. Ita fi equus in quiete tantum anniti queat, quantum tres homines, fimul vero triplo maiorem celeritatem fuftinere posfit, eius actio efficacisfima novies erit maior quam unius hominis unusque equus tantum praeftare poterit, quam novem homines. Eadem regula quoque locum habet in vi fluminis, cuius actio ad rotas circumagendas eft maxima, fi rota tanta velocitate verfetur, ut celeritas aquae allabentis fit pars tertia. Haec igitur funt vera principia, ex quibus omnis generis machinae ad fummum perfectionis gradum evehi poterunt, ad quod vulgarem machinarum doctrinam parum conferre manifeftum eft.

III. *De motu et attritu lentium dum fuper catinis poliuntur*, differtatio LEON. EVLERI. Artifices olim in eiusmodi machinis excogitandis fuerunt occupati, quibus, fpreta figura fphaerica, lentibus vitreis figuram vel parabolicam, vel ellipticam, vel hyperbolicam, aliamve quamcunque inducere poffent; nunc autem, etfi Dioptricae tam theoria, quam praxis, uberius eft exculta, praeclare tamen nobiscum agi arbitramur, fi modo lentes exactisfime ad fphaericam figuram elaborari posfent, hoc enim fi praeftare liceret, multo perfectioribus certe tam telefcopiis, quam microfcopiis, vteremur. Duae autem funt res, quae huic praxi impedimento effe deprehenduntur: altera in ipfa vitri natura flexibili et elaftica eft fita, qua fit, ut vitrum etiam planum catino concavo fortiter appreffum eius figurae apprime fe applicet, inde vero remotum in priftinam figuram reftituatur. Quamvis ergo lens exactisfime catini figuram induisfe

 videatur,

videatur, plerumque tamen eius figura deinceps multum diverſa reperitur; quod vitium aliter evitare non licet, niſi ut vitrum, dum ſuper catino atteritur, ipſi leniſſime apprimatur, quo quidem modo labore multo diuturniore opus eſt, quem artifices aegerrime ſuſcipiunt. Alterum impedimentum in ipſo catino reperitur, cuius figura, dum lens atteritur, non parum vitiatur, ut neceſſe ſit ſaepius veram eius figuram reſtituere, antequam eandem fuerit adepta; attritu enim mutuo non ſolum a vitro, ſed etiam ab ipſo catino, plurimae particulae abraduntur. Hoc vitium inprimis ſe exerit in operis initio, quo lentis figura etiamnum vehementer diſcrepat a catini figura, ideoque catinus in certis tantum locis atteritur: cui vitio quidem artifices remedium afferre ſtudent, dum lentem per totam catini ſuperficiem circumducunt; caſui autem hic nimis latus campus relinquitur, quam ut quicquam inde ſperare liceat. Quando autem lens iam proxime catini figuram eſt adepta, ita ut laevigatione tantum ſit opus, minus illud incommodum metuendum videtur, ſiquidem ubique tantundem a catino abraderetur. Hinc Auctor ſedulo in attritum, quem catinus a lente patitur, inquirit: ubi quidem mechanismum nunc fere ubique uſu receptum contemplatur, quo lens ope ſtili eius centro applicati ita catino in gyrum acto apprimi ſolet, ut interea libere circa ſtilum gyrari poſſit. Hic igitur primo obſervat, motum gyratorium lentis ſemper aequalem eſſe motui gyratorio catini, ut utrinque eodem tempore totidem revolutiones peragantur; tum vero oſtendit, lentem quidem per totam ſuperficiem aequaliter atteri, attritumque eo eſſe maiorem, quo longius 1^{mo}. lentis centrum a centro catini teneatur remotum, 2^{do}. quo fortius lens ad catinum apprimatur, 3^{tio}. quo minor fuerit lentis ſuperficies, et 4^{to}. quo celerius catinus in gyrum agatur; catinum vero demonſtrat admodum inaequaliter abradi, ſiquidem lentis centrum immotum teneatur; unde, cum eius figura mox depravetur, idem vitium in lentem transferatur neceſſe eſt: remedium autem, quo vulgo artifices uti ſolent, dum centrum lentis

per

per totum catinum deducunt, nimis incertum iudicat, quin potius suadet, centrum lentis perpetuo in eadem a catini centro distantia detineri, atque ut catinus ubique aequalem attritum patiatur, definit figuram frusti cuiusdam vitri, quod, in alio loco catino certa vi impressum praecise tantum de catino abradat, ut tota abrasio ubique aequalis reddatur. Tutissimus hic videtur modus, figuram catini ab omni depravatione immunem conservandi, atque artifices hunc modum facile ad praxin accommodabunt. Consultum quoque foret, lentem non vi manus nimis inconstante ad catinum apprimi, sed certo quodam pondere in moderando, ne prius incommodum supra memoratum locum habere possit: tum vero singulari artificio conatum lentis centrifugum coerceri conveniet, ut hoc pacto nihil plane fortunae et arbitrio artificis relinquatur. Frusti autem illius vitrei per se otiosi figura facile determinatur, aeque ac vis, qua id ad catinum apprimi debet, ut desideratus effectus obtineatur. Ceterum hic novum documentum principii minimae actionis praeter omnem expectationem cernitur: dum enim Auctor motum lentis super catino definiuit, eum ita comparatum esse invenit, ut inde attritus minimus exoriretur; ex quo huius principii usus amplissimus et foecundissimus, per universam naturam, eo clarius elucet.

IV. *De nova quadam vectis proprietate*, Dissertatio F. V. T. AEPINI. In hac dissertatione denuo insignis casus, quo principium minimae actionis eminet, profertur, atque adeo ex natura vectis petitus, cuius proprietates, nemine contradicente, veritatibus aeternis sunt annumerandae. Considerat scilicet Cl. Auctor, vectem aequalium brachiorum, quorum extremitates binae ad bina virium centra infinite remota singulatim viribus quibuscunque sollicitentur, quaeritque situm, quo vectis sit in aequilibrio futurus. Ad hoc vtramque vim resolvit in binas, quarum altera ad vectem sit normalis, altera vero in ipsam eius directionem incidens; atque

que demonstrat, aequilibrium in eo situ fore, vbi summa harum posteriorum virium in axis directionem cadentium futura sit maxima. Dolendum autem est, hanc elegantem proprietatem nimis angustis limitibus contineri, dum ea non amplius locum habet, statim ac brachia vectis inaequalis longitudinis assumuntur, seu centra illa virium non fuerint infinite remota: interim tamen non erit difficile hoc Theorema, adiiciendis adhuc quibusdam conditionibus, non quidem sine elegantiae iactura latius extendere, quod autem eo minus necessarium videtur, cum iam firmissimis rationibus sit euictum, principium minimae actionis per universam Staticam, quorsum doctrina vectis est referenda, eminentissime regnare.

V. *Descriptio instrumenti cuiusdam, Nautis Barometri ad instar inseruituri.* Auctore I. E. ZEIHERO. Cum Barometra vulgaria in navibus ob continuos motus et succussiones nullum usum praestare queant, iam olim instrumentum peculiare ad usum marinum ab Hookio erat excogitatum. Nunc autem Cl. Auctor aliud instrumentum ex ipsa aëris indole petitum proponit. Cum enim quovis tempore exacta elasticitatis aëris mensura desideretur, cylindrum cauum aere omnino vacuum in hunc finem commendat. Quia enim aer extremus tota vi elastica sua in basin cylindri agit, easque, si essent mobiles, per cavitatem cylindri ad occursum usque detruderet; ne hoc eveniat, elastrum inter bases in ipso vacuo constituit, cuius vi eae distentantur, ita ut tensio elastri quovis tempore cum pressione aeris in aequilibrio esse debeat. Aucta ergo aëris elasticitate, bases illae mobiles propius ad se invicem adiguntur; ea vero minuta ab elastro interno bases magis repelluntur, sicque ex earum intervallo semper veram aeris pressionem agnoscere licebit, si modo frictio hunc effectum non impediat.

VI) *Duarum Machinarum etc.* descriptio a I. E. ZEIHERO. Cochlearum usus per universam Mechanicam ita est amplissimus, ut artifices in iis exacte elaborandis merito omne studium et operam impendant. In quo negotio Cl. Auctor

Auctor felicissimo successu iam dudum fuit occupatus, atque hic ingeniosas inventiones cum doctis communicat, quas ex ipso eius scripto perspicere oportet.

VII. *Acus nauticae nova descriptio.* Auctore I. E. ZEIHERO. Quemadmodum haec acus, exactissime veram declinationem magneticam ostendens, suspendi atque ad usum accommodari debeat, Cl. Auctor hic perquam ingeniose docet; quod inventum eo magis est aestimandum, quo ampliorem nunc quidem vtilitatem a magnetis declinatione, in diversis telluris locis accurate observata, expectare licet. Famosissimum enim de invenienda longitudine maris problema commodius feliciusque expediri nequit, quam si lex fuerit inventa, secundum quam declinatio magnetis in omnibus terrae locis ad quodvis tempus mutationibus est obnoxia. Omnino autem esset optandum, ut simul inclinationis ratio haberetur, cuius autem accurata observatio multo maiores ambages et apparatus postulat, quam ut a navigantibus commode institui possit.

VIII. *De aequilibrio virium corporibus applicatarum commentatio*, Auctore S. KOTELNIKOW. Quae de aequilibrio potentiarum in Statica tradi solent, huic propositioni fundamentali innituntur, quod potentia per diagonalem parallelogrammi expressa aequivaleat binis potentiis per eius latera expressis: haecque veritas vulgo ita demonstrari solet, ut motus saltem primo initio impressi ratio habeatur; quod autem minime congruum videtur, cum Staticae principia ante solide demonstrata esse oporteat, quam quicquam de motu explicari possit. In primis quidem Commentariorum Academiae Tomis egregia occurrit huius veritatis demonstratio, quae ab omni motus consideratione immunis negotium quidem plane conficit, sed tamen tantis ambagibus involvitur, ut ipsi inter prima elementa vix locus concedi

cedi queat. Interim tamen hinc isti propositioni palmariae tantum firmamentum comparatur, ut non solum ipsa, sed etiam omnia quae inde circa aequilibrium quotcunque potentiarum proferuntur, veritatibus necessariis accenseri debeant. Ea namque propositione stabilitur cuiusque potentiae resolutio in binas alias, quarum directiones cum ad lubitum accipi queant, quovis casu omnes potentias, quotcunque fuerint propositae, ad binas directiones fixas revocare licet, ex quarum momentis deinceps status aequilibrii facile determinatur. Cel. *Eulerus* postea eandem hanc propositionem fundamentalem, ex principio maximorum et minimorum singulari modo demonstravit, dum assumsit, trium potentiarum puncto applicatarum aequilibrium tum dari, cum omnes potentiae iunctim sumtae maximum effectum produxerint, seu singulae punctum, in quod agunt, secundum suam quaeque directionem maxime protraxerint. Hoc igitur eodem principio, per omnes scientias foecundissimo, hic utitur Cl. Auctor, ad statum aequilibrii, quando plures tribus potentiae puncto sunt applicatae, definiendum; sumto scilicet in cuiusque potentiae directione puncto fixo, eum quaerit statum, ubi singulae potentiae, per distantiam quaeque istius puncti a puncto, in quod agunt, multiplicatae, minimum producunt aggregatum. Potentiis ergo, quotcunque fuerint per literas A, B, C, D etc. indicatis, et puncti, in quod agunt, distantiis ab aliis punctis, in cuiusque directione assumtis, per litteras p, q, r, s etc. status aequilibrii ibi datur, ubi quantitas $Ap+Bq+Cr+Ds+$ etc. fuerit minima, seu eius differentiale evanescens, scilicet $A\,dp+B\,dq+C\,dr+D\,ds+\text{etc.}=o$. Unde simul patet, perinde esse, ubicunque illa puncta in cuiusque directione accipiantur. Tum vero angulis inter directiones potentiarum per litteras α, β, γ, δ etc. singulatim notatis, anguloque quodam indefinito φ in calculum introducto, Cl. Auctor ex illo principio sequentem deducit aequationem §. 6.

A cos.

$$\left.\begin{array}{l} A\ \text{cof.}\,\phi + B\ \text{cof.}\,\phi\ \text{cof.}\,\alpha + C\ \text{cof.}\,\phi\ \text{cof.}\,(\alpha+\beta) \\ \qquad + D\ \text{cof.}\,\phi\ \text{cof.}\,(\alpha+\beta+\gamma) + \text{etc.} \\ - B\ \text{fin.}\,\phi\ \text{fin.}\,\alpha - C\ \text{fin.}\,\phi\ \text{fin.}\,(\alpha+\beta) \\ \qquad - D\ \text{fin.}\,\phi\ \text{fin.}\,(\alpha+\beta+\gamma) - \text{etc.} \end{array}\right\} = 0$$

quae in ftatu aequilibrii femper locum habere debet, quicunque valor angulo ϕ tribuatur. Variis igitur ipfi ϕ valoribus tribuendis, pro quolibet potentiarum numero plures infignes aequilibrii proprietates derivat, eximio vfu non deftitutas. Si autem ipfa aequilibrii determinatio fpectetur, duae aequationes, quotcunque etiam potentiae proponantur, fufficiunt; fiquidem binis angulorum α, β, γ, δ etc. definitis, pofitio puncti O determinatur. Cum igitur fuperior aequatio evanefcere debeat, quicunque valor angulo ϕ tribuatur, facile perfpicitur, hoc evenire, fi modo bina membra, quorum altero cofinus anguli ϕ afficitur, altero eiusdem finus, feorfim nihilo aequentur, unde fequentes binae aequationes obtinentur:

$$A + B\ \text{cof.}\ \alpha + C\ \text{cof.}\ (\alpha+\beta) + D\ \text{cof.}\ (\alpha+\beta+\gamma) + \text{etc.} = 0$$

$$\text{et}\quad B\ \text{fin.}\ \alpha + C\ \text{fin.}\ (\alpha+\beta) + D\ \text{fin.}\ (\alpha+\beta+\gamma) + \text{etc.} = 0$$

quae non folum omnes formulas a Cl. Auctore allatas in fe complectuntur, fed etiam aeque late patent. Conveniunt autem eae quoque egregie cum regulis ex vulgari theoria petitis, quibus ftatus aequilibrii definiri folet. Si enim per punctum O recta in directionem potentiae A incidens ducta intelligatur, omnesque vires fecundum binas directiones, quarum altera cum illa convenit, altera vero eidem eft perpendicularis, refolvantur, tum omnium harum virium refolutarum eae, quae in dictam directionem cadunt, fimul fumtae, fe mutuo deftruere debent, perinde ac eae, quae ad illam directionem funt normales. Illud fcilicet priori aequatione indicatur, hoc vero pofteriori.

IX. *De commoda acus declinatoriae suspensione dissertatiuncula*; Auctore S. KOTELNIKOW. Ut acus magnetica stilo, super cuius cuspide libere gyretur, imponi queat, vulgo perforari et capitulo instrui solet; quoniam vero huiusmodi perforatione cursus materiae magneticae non mediocriter interrumpitur, quo fit, ut plerumque acus plures duobus polos recipiat, eorum studium maxime est laudandum, qui sine ulla acus magneticae laesione idoneam suspensionem excogitare conantur, quod quidem acum cum alio corpore, in quo suspensio fiat, firmiter connectendo, facile praestari posse videtur. Verum hic observandum est, punctum, circa quod acus mobilis reddatur, aliquantillum supra commune centrum gravitatis existere, simulque totum pondus minimum effici debere, ne frictione motus impediatur. Cl. Auctor igitur in eo potissimum est occupatus, ut minimo adiuncto corpore peregrino his conditionibus satisfaciat.

Sequuntur PHYSICA. In his sunt I. *Plantarum rariorum descriptiones completae*, Auctore IOH. CHR. HEBENSTREIT. Si non noua in regno naturae reperire occasio detur, quod quidem in uno loco haerentibus rarius occurrit: cognita, at nondum satis descripta, pleniore descriptione notiora reddere operae pretium est. Hanc sibi provinciam excolendam sumsit, dum in Academia Petropolitana commoraretur, Cl. *Hebenstreitius*, cuius studium in accurata et completa Plantarum hic descriptarum, et iconibus ad vivas plantas illustratarum, prima est *Messerschmidia*, hoc nomine nuncupata in honorem viri de omni Historia naturali meritissimi, *Danielis Gottlieb Messerschmidii*, Medicinae Doctoris, qui iussu Petri Magni per novem annos totam fere Sibiriam, ea cura, quae intelligentissimum et solertissimum naturae indagatorem decet, perlustravit, eamque ad fontes Arguni fluvii circa lacum Dalai reperit, Messerschmidii schedis

dis usus b. *Ammannus*, descriptionem huius plantae edidit, sub Argusiae nomine; monuit autem, se non refragaturum, si quis ab inventore Messerschmidiam vocare voluerit. Hoc fecit Ill. *Linnaeus*, at deinceps Tournefortiae generi accensuit. *Hebenstreitius* omnino sui generis plantam esse docet, quae filamentis, situ antherarum, stilo, fructu, a Tournefortia differat. Altera *Aeschynomene*, vel *Hedysarum Sloani*, planta est, a Viro Illustri, *Hans Sloane*, in insula Iamaica primum reperta, cuius vegetationis historiam, et reliqua, Hebenstreitius accurate describit, et iconem suppeditat, ista, quam Sloanius ad siccam, ut videtur, plantam fieri curaverat, meliorem. Tertia *Verbesinae* species, vel Rudbeckia Zinnii, vel Zinnia Linnaei, ex Galliis originem ducit, Lipsiae primum culta, et abinde Goettingam, Upsaliam, Petropolin propagata. Secundum methodum plantarum Cel. Ludwigii ad genus Verbesinae referendam esse Noster existimat. Hic autem characteres quoque ab Ill. LINNAEO in noua editione Syst. Nat. Tom. II. pag. 1377 suppeditatae, conferri merentur. Quarto loco *Brassicae* species occurrit, Sinis indigena, et alias quoque nota, at hic pluribus descripta, una cum aliis observationibus, quas Botanophilis non ingratas futuras esse arbitramur.

II. *De gradibus Frigoris ac Caloris summis, quos certa fluida ferre possunt, etc.* Dissertatio I. A. BRAUNII. Sunt phaenomena congelationis et ebullitionis diversorum corporum, haud exigui momenti, adeoque attentione et indagine dignissima. Non igitur mirandum est, viros summos indagare eiusmodi phaenomena studuisse, quos inter magnus Newtonus primus scalam graduum caloris et frigoris in Actis Societatis Regiae Londinensis mense Aprili 1701 N. 270, publicauit. Facit eiusmodi indagatio ad naturam corporum fluidorum et firmorum detegendam, et ad diversos, in diversis corporibus, effectus caloris et ignis cogno-

ſcendos, qui ſaepe ſunt mirandi. Corpora modo apparent in forma fluidorum, modo in forma ſolidorum, qui duplex corporum ſtatus ſolius caloris et ignis eſt effectus; uti quoque forma vaporum, in quos reſolvi ſaepius corpora ſolent, praecipue in eorum ebullitione, huc eſt referenda. Hinc ſequitur, corpora fluida ſolo frigore in corpus firmum abeuntia, glaciem quandam, quae pro diverſitate corporum diverſa eſt, conſtituere, et ſtatum fluiditatis a certo caloris gradu pendentem nil niſi glaciem eſſe fuſam, uti eſt aqua. Quum igitur fluiditas et firmitas conſtituant tantum diverſum unius eiusdemque corporis ſtatum, manifeſtum eſt, hunc duplicem ſtatum ad eſſentialia corporis non eſſe referendum, ſed ad extraeſſentialia et accidentia, ſeu modos, dum eiusmodi commutatio ſtatus ſoli calori, nempe vel eius augmento, vel decremento, debeatur. Non enim exiſtimandum eſt, calorem et frigus eſſe res ſua natura diverſas, licet diverſis nominibus, iisque poſitivis, ad illa deſignanda uti conſueverimus. Frigus enim ſola privatio et diminutio caloris eſt, et quando in thermometris quibusdam terminus inter calorem deſinentem et frigus incipiens ponitur, id mere eſt arbitrarium. Nam gradus frigoris 200, ſcalae Delilianae, pro gradu caloris inſigni haberi poteſt et debet, reſpectu gradus 600, qui circiter hydrargyrum congelare ſolet. Quodſi igitur corpus firmum calore fundatur, idem corpus eſſentialiter maneat neceſſe eſt, eiusdem generis. Cera fuſa manet cera, aurum, argentum, et omnia metalla fuſa, manent metalla, et eiusdem generis, ſcil. aurum, argentum etc. quo ipſo patet, duritiem et firmitatem perpetuam pro charactere metallorum eſſentiali haberi non poſſe, alias metalla fuſa, in ſtatu ſcilicet fluiditatis, pro metallis non eſſent reputanda, quod eſt abſonum. Quum hodie conſtet, hydrargyrum ſolo frigore abire in corpus prmum, quae eiusdem huius diſſertationis Auctoris Cl. *Braunii* inventio eſt, et calore rurſus mutari in corpus fluidum, an dubitari poteſt,

Mercu-

Mercurium aeque ac reliqua metalla, aurum, argentum, plumbum, stannum etc. si in forma fluidorum apparent, dum fusa sunt pro metallo vero fuso reputanda esse? Differentia enim nulla alia est, nisi quod Mercurius multo minore caloris gradu fundatur, quam reliqua metalla, et propter hunc minorem gradum, qui semper in Atmosphaera regnat, perpetuo quoque in nostro terrarum orbe fluidum seu fusum maneat necesse est, et frigore naturali in metallum firmum et durum, uti reliqua, abire nequeat. Desinat igitur Mercurius locum inter semimetalla occupare, evehatur potius ad dignitatem perfectorum metallorum; quod omnino fieri debere luce meridiana clarius est, nisi quis manifesto veritati demonstratae repugnare velit. Sunt igitur soli gradus caloris diversi, qui efficiunt, ut corpora modo sub specie fluidorum, modo sub specie firmorum adpareant. Et hos ipsos gradus caloris diversos Celeberr. Auctor in diversis corporibus, multis accuratisque, quantum fieri potuit, experimentis, determinare studuit. Pleraeque determinationes novae sunt; quae vero plane nova non sunt phaenomena, experimentis detecta; ita tamen sunt comparata, ut cognita partim confirmentur, partim vero emendentur. Haec generatim dicta sufficiant: ad specialia descendere non attinet, quae in Dissertatione ipsa Lector harum observationum cupidus evolvere non praetermittet.

III. *Cautelae circa observationes Meteorologicas adhibendae*, Auct. PETRO VAN MUSCHENBROEK. Solas observationes, et experimenta sola, veras firmasque esse bases Philosophiae naturalis, recte Cel. Auctor sub finem dissertationis monet, quoniam sine his vera theoria condi nequit, sed loco verae et firmae scientiae naturae inanes speculationes, et hypotheses fictae, quas delet dies, proferuntur. Sequitur hinc, investigationes huius generis veritatum scrutatoribus naturae praecipue commendandas esse, ex quibus consectaria ad veram

veram scientiam naturae condendam hauriri et deduci queant. Ad veritates huius generis pertinent quoque observationes Meteororum, quae tantum abest ut sint negligendae, aut superficiarie instituendae, ut potius omnem accurationem mereantur et requirant, quoniam theoria Meteororum, quae tot et tantas generi humano promittit utilitates, quam longissime adhuc a sua perfectione abest. Uti igitur theoria astronomica, quae insigni perfectione hodie gaudet, non nisi post innumeras observationes multorum annorum condi potuit; sic quoque Meteorologia non nisi post multorum annorum observationes ad perfectionem quandam poterit perduci. Sunt quidem observationes meteorologicae a multis hinc annis iam factae, sed paucae scopo indicato servire possunt, quia sunt pleraeque minus accuratae et perfectae. Operae igitur pretium est, defectus et imperfectiones observationum meteorologicarum vulgarium, quod Auctor in hac dissertatione fecit, indicare, et simul, quo modo accuratae et perfectae sint faciendae, ostendere. Et quem quis tutiorem viae ductorem desideraverit, quam eum, qui per totum fere vitae suae decursum eam calcavit? Cel. *Muschenbroekii* experientia, et solertia in observationibus et experimentis naturalibus instituendis, neminem latet. Hinc nullum dubium est, quin ipsius consilia vtilitatem sint allatura. Hinc quoque Academia non supervacaneum censuit, eadem, etiamsi plura alias quoque in universum nota contineant, inserere Commentariis suis.

IV. *Halonum extraordinariorum descriptio*, Auctore F. V. T. AEPINO. Si ingeniose vnquam in lucem producta est hypothesis, explicando phaenomeno cuidam naturali destinata, ea certe est, quam de Halonum atque Parheliorum causis proposuit magnus Christianus Hugenius. Etsi autem hypothesis ista miro modo phaenomenis consentiat, de veritate ipsius tamen dubitandi, immo penitus ipsam

reii-

reiiciendi, cauſas ſatis praegnantes invenerunt recentiores Phyſici, quarum unicam hic adduxiſſe ſufficiat. Conſtat ex obſervationibus, et ab ipſo Hugenio ita ſtatuitur, eſſe diametrum Halonis interioris fere ſemper 44 ad 45°, atque ſi plures adſunt, ſecundae Halonis diametrum conſtanter duplum huius reperiri, et ad 90° aſcendere: quae quidem obſervatio ita conſtans eſt, ut ad rarisſima phaenomena pertineant Halones, quarum diametri antea asſignatis notabiliter aut maiores aut minores reperiantur. Cum vero Vir ſummus phaenomena haec ex ſphaerulis atque cylindris glacialibus, in aere volitantibus, opaco nucleo praeditis, derivet, pendere debent diametri Halonum, ſecundum ipſius hypotheſin, a ratione quae inter diametros globuli glacialis et nuclei opaci intercedit, quam quidem rationem pro halonibus 45° ipſe Hugenius, 1000 ad 480, ac pro halonibus 90°. 1000 ad 680 ſtatuit. Ardua itaque iam oritur quaeſtio, unde fiat, ut natura, in producendis globulis glacialibus, modo allegatas corticis diaphani ad nucleum opacum proportiones prae aliis affectet, ac fere nunquam, et inter innumeros, qui ad datae Halonis formationem concurrunt, globulos, vix aliquem producat, in quo alia obtineat proportio. Effectus enim naturae determinati a vagis proficiſci cauſis nequeunt, ſed determinatas depoſtulant. Quicquid autem de ortu et formatione globulorum glacialium imaginari velimus, nunquam aliquam tamen mente concipere poterimus cauſam, quae non ad producendas quasvis corticis et nuclei proportiones quaſi indifferens eſſet, unde miraculi inſtar habendum foret, quod inter plures caſus, quorum nullus prae reliquis gaudet privilegio, unicus ſolus fere conſtanter accidere ſoleat. Prouti haec evidenter probant, theoriam atque explicationem Halonum et Parheliorum ad deſideranda adhuc pertinere; ſic praeſens diſſertatio evincit, phaenomenon ipſum ad huncusque diem Phyſicis non ita cognitum fuiſſe, ut omnes et praecipuas

ipſius circumſtantias perſpectas habuerint. Producitur namque novum genus Halonum, quod Philoſophiae naturalis ſcrutatoribus huc usque ignotum fuit, etſi videatur in ſeptentrionalibus terrae regionibus non ita infrequens eſſe, ut inter rariora numerandum ſit. Vidit nempe Auctor, Haloni conſuetae circulari 45°, iunctam Halonem ellipticam, cuius axis minor et verticalis diametrum Halonis circularis aequabat, axis vero maior, horizonti parallelus, ſex circiter diametris ſolaribus axem minorem ſuperabat. Solerter inquiſivit Auctor, qui deſcriptum ſe legiſſe phaenomenon non recordabatur, an alicubi mentionem ipſius iniectam invenire poſſet, at fruſtra; unde pro novo et incognito hactenus habendum eſſe ſtatuit. Notiſſimum quidem eſt, hinc inde allegari apud Auctores Halones ellipticas; ſed patet ex intuitu, ſermonem nullibi eſſe niſi de Halonibus quae in ſe circulares quidem ſunt, et actuali inſtituta dimenſione tales reperiuntur, aſt per fallaciam opticam, ellipticam ſeu ovalem potius figuram mentiuntur. Eae vero Halones, quas Auctor hic producit, id peculiare habent, quod non ſolum ellipticae videantur, ſed dimenſae actu quoque tales inveniantur, et praeterea axis ipſarum maior horizonti parallelus ſit, qui in prioris generis Halonibus nunquam non horizonti perpendiculariter inſiſtere videtur. Etſi itaque Auctor nullum invenerit veſtigium, deſcriptas eſſe alicubi Halones vere ellipticas, non difficile tamen ipſi fuit agnoſcere, apparuiſſe idem hoc phaenomenon quibusdam obſervatoribus, aſt ita incompletum, ut iuſtam ſibi eius ideam exinde formare non potuerint. Quamvis tandem Auctor, in nuda phaenomeni maxime notabilis deſcriptione hic ſubſiſtat, neque ad eruendam cauſſam ipſius ac ſimilium phaenomenorum animum advertat; iungit tamen cogitationes aliquas ſuas huc pertinentes, quaeſtionum ſub forma, in quarum aliqua inſinuat, mirabilis phaenomeni Halonum et Parheliorum cauſam, ſua ex mente, ſine dubio in iis quaerendam

rendam

rendam esse, quae summus Newtonus de proprietate luminis, quam accessuum facilis transmissionis et reflexionis nomine insignivit, detexit; unde optandum est, ut aliquis Physicorum ad ulterius examinandam hanc doctrinam, quae, nescimus quo fato, inde a Newtoni tempore fere neglecta ac inculta iacet, animum advertat.

V. *Piscium rariorum e Museo Petropolitano exceptorum descriptiones*, Auctore I. T. KOELREUTER. Recte Cl. Auctor celebrat ingentem rerum naturalium thesaurum in Museo Petropolitano asservatum, et inprimis Collectionem piscium, quam immortalis memoriae Imperator *Petrus Magnus* a V. Cel. Alb. Seba haud parvo pretio comparavit. Ipse quidem Seba res Musei sui rariores describere instituit, et elegantissimis iconibus illustratas duobus Tomis evulgavit; tertium tamen, qui pisces exhibere debebat, mors in lucem emittere prohibuit. Hinc operam pro amplificanda Historia naturali non inutiliter collocavit *Koelreuterus*, dum pisces rariores, quorum vel nomina tantum, vel nimis breves et defectuosae descriptiones apud Auctores Ichthyologos extant, tam pleniore et accuratiore descriptione, quam iconibus suo ductu confectis, notiores reddere aggressus est. Sunt autem pisces a Koelreutero, dum in Academia Petropolitana commoraretur, descripti, in universum tredecim. Ex his tres hoc loco comparent: Gasteropelecus Gronovii, sive Clupea (Sternicla) Linnaei, Trutta dentata, Piabucu Brasiliensium Marcgrafii, et Gobionis species a nemine antea indicata. Reliqui sequentia Commentariorum volumina ornabunt. Rationem, qua Auctor in describendo, et omnes piscium partes mensurando procedit, laudare superfluum foret. Fatebuntur artis periti, nihil, quod notatu dignum sit, praetermissum esse, et si omnes Ichthyologi ea via incederent, fore, ut nihil in hac scientia dubium aut incertum remaneat. Monemus tantum, in nova Systematis

tis Naturae editione anni 1758. Ill. Linnaeum nomen vulgare Sterniclae, et denominationem Gasteropeleci Gronovii, non Clupeae pinnis flavis, ventralibus minutissimis, sed Clupeae pinnis ventralibus nullis, adscripsisse.

Ultimo loco sunt ASTRONOMICA. In his I. *Investigatio positionum insigniorum Russiae locorum*, Auctore A. N. GRISCHOW. Atlantem Russicum An. 1745. ab Academia evulgatum multa emendatione indigere, nemini notius est, quam ipsi Academiae, quae ideoque statim post primum hoc tentamen absolutum, de corrigendis eius erroribus, ac supplendis defectibus, serio cogitavit. Pluribus opus erat observationibus Astronomicis, ad positiones locorum accurate stabiliendas. Nonnullarum quoque provinciarum novae delineationes geodaeticae desiderabantur, prioribus, quae extabant, praestantiores, sine quibus positiones locorum ex observationibus astronomicis erutae parcam tantum lucem iteratis laboribus affunderent. Rem hanc, propter magnitudinem Imperii Russici, ultimis cogniti orbis limitibus terminatam, lente procedere, mirum nemini videbitur. Delineatae autem sunt, quantum ex novis cum Academia communicatis subsidiis fieri potuit, tabulae novae Geographicae complures, quae, postquam ultimam limam expertae fuerint, testabuntur, non inanem fuisse eorum operam, qui huc usque in Atlante Russico emendando versati sunt. Cura b. Grischovio hunc in finem demandata haec fuit, ut positiones locorum, de quibus obseruationes astronomicae habebantur, ex iisdem ac correspondentibus aliis investigaret; quod quanta accuratione ac sollertia praestiterit, lectores in ipso eius scripto non sine voluptate perspicient. Nos tantum Longitudines ac Latitudines locorum, ex eius investigatione determinatas, hic apponemus:

Nomi-

Nomina locorum.	Longitudo.			Latitudo.		
Archangelopolis	56°.	21′.	15″.	64°.	33′.	36″.
Riga	41.	18.	45	56.	56.	24
Revalia	41.	57.	30	59.	26.	22
Dagher-Ort	39.	35.	0	58.	56.	0
Narva	—	—	—	59.	23.	27
Beresow	—	—	—	63.	56.	14
Samarowskoi jam	—	—	—	60.	55.	30
Demianskoi jam	—	—	—	59.	30.	34
Tobolsk	—	—	—	58.	6.	46
Novo Usolie	74.	13.	0	59.	23.	54
Weretie	74.	15.	15	59.	22.	40
Saigatka	70.	43.	0	56.	43.	15
Sarapul	70.	13.	0	56.	26.	40
Ust Ykskoe	69.	13.	0	51.	51.	50
Swinji gori.	67.	43.	0	55.	36.	0
Casan	66.	28.	0	55.	45 vel 47	
Nischnei Nowgorod	—	—	—	56.	18.	0
Moscua	55.	12.	45	55.	45.	46

Non possumus non monere, haberi quoque Latitudinem urbis Tobolsk, opera V. Cl. *Chappe d'Auteroche*, cum transitum Veneris per discum solis a. 1761, ibidem observaret, magno rigore stabilitam, ex cuius observationibus etiam patet, Latitudinem urbis Casan aliqua correctione indigere. Habet namque Vir accuratissimus:

pro Tobolsk 58°. 12′. 22″ } vid. eius Mémoire du Passa-
pro Casan 55. 43. 58. } ge de Vénus.

Quadrantis quidem verificationem, dum Casani esset, non instituit: instrumentum autem optimum, quo usus est, tantis.

tis variationibus, ac istud Cel. Delisle, obnoxium esse non potuit; unde de Chappiana observatione intra minuti primi intervallum securi sumus; cum in Delisleanam suspicio erroris aliquot minutorum cadat. Ceterum non ingratum erit lectoribus astronomis, declinationes Stellarum Rigel, γ Draconis, stellae polaris, et Pallicii, ex propriis observationibus b. Grischovii exacte admodum stabilitas, hic reperire.

II. *Latitudinum Specularum astronomicarum Tych. Brahei etc. disquisitio*, Auctore A. N. GRISCHOW. Inter observationes astronomicas Saec. XVI. institutas, maximam certe merentur attentionem eae, quas summi nominis Astronomus Danus, Tycho de Brahe, Uranoburgi, aliisque in locis, magno numero instituit. Etsi enim organa, quae adhibuit Tycho, perfectione hodiernis aequari nullo modo queant, magna tamen Ill. Astronomi sollertia, ipsaque vetustas harum observationum, summum illis pretium conciliant. Ut vero tantus observationum astronomicarum thesaurus, et nobis, et posteris in usum cedere queat, necessarium inprimis erat, ut situs Observatoriorum, ubi institutae sunt, quantum fieri potest, exacte determinaretur; quod iam ante Saeculum perspexit Academia Scientiarum Parisina, dum Cel. Astronomum Picardum in Insulam Huennam misit, ut in Uranoburgi arcis Latitudinem atque Longitudinem sollicite inquireret: ast minus feliciter cessit hic labor, unde Cel. Grischovio novas circa hanc rem disquisitiones instituendi campus relictus fuit. Procedit in hoc negotio Cl. Vir ea ratione, ut ex propriis suis observatis declinationem α Leonis aut Reguli, atque stellae polaris, magno rigore determinet, tumque partim ex Picardi, partim ex ipsius Tychonis observationibus, circa dictas modo stellas institutis, Latitudinem Uranoburgi, ex prioribus 55°. 54'. 12''. 3'''. ex posterioribus 55°. 54'. 17''. 4'''. calculi

coli ope eruat; ea quidem cum accuratione, ut de Latitudine celebris huius Obfervatorii intra pauca fecunda certi effe queamus. Daniam relinquens Ill. Braheus, per aliquot tempus commoratus eft in arce Wandesburgo, non procul a celebri Germaniae emporio Hamburgo fita, quae nunc Wandsbeck dicitur, ibique obfervationes habuit, utiles futuras, modo de loci illius pofitione conftet. Aggreditur itaque huius quoque loci Latitudinis determinationem Grifchovius, pari felicitate, dum ipfam ex ipfius. Tychonis obfervationibus 53°. 35'. 12½". deducit. Anfam hinc arripit Cl. Auctor corrigendi enormem quendam errorem, quem in collocatione urbis Hamburgi committere folent, noftro etiam tempore, Geographi atque Aftronomi, dum Urbis huius Latitudinem 6' 8, immo ad 20' vera maiorem exhibent. Invenit nempe ex menfurationibus in agro Hamburgenfi inftitutis Grifchovius, Wandsburgum, vel Wandsbeck, 1' 4½" magis feptentrionem verfus fitum effe, ac urbis Hamburgi medium, unde Elevatio poli Hamburgo tribuenda prodit 53°. 34'. 8". Addidit his difquifitionibus Auctor proprias fuas obfervationes, quas circa Latitudinem Obfervatoriorum Regiorum, Parifienfis et Berolinenfis, fumma follertia, et excellentiffimo inftrumento, Quadrante nempe tripedali, Parifiis conftructo, qui hodie in Obfervatorio Academiae Petropolitanae affervatur, inftituit, ex quibus prioris Latitudinem 48°. 50'. 12½". aliquot nempe fecundis maiorem ea, quam affumere folent Aftronomi Parifienfes, pofteriorem 52°. 31'. 0". exacte invenit.

III. *Obfervationes Lunares correfpondentes in Infula Oefilia habitae a. 1752,* Auctore A. N. GRISCHOW. Haec funt obfervationes a b. Grifchovio ex compacto cum Cel. Abbate de la Caille, Arensburgi in Infula Oefilia, ad Parallaxin Lunae inveftigandam, inftitutae, de quibus in Summario Tomi

Tomi VI. horum Commentariorum p. 43. dictum est, Academiam operam daturam, ut quantocyus lucem publicam adſpiciant. Additae ſunt obſervationes pro Refractione determinanda, nec non pro Longitudine et Latitudine Obſervatorii Arensburgenſis; ex quibus prodit Longitudo Arensburgi ab Inſula Ferro $39°. 56\frac{1}{4}'$. vel $39°. 57\frac{1}{2}'$. Aſſumta differentia Meridianorum Pariſios inter atque Ferro inſulam $19°. 45'$. ut in Faſtis aſtronomicis Pariſienſibus pro a. 1763. ſtabilita legitur.

Latitudo Arensburgi - - - - -	$58°. 15'. 9\frac{1}{2}''$.
Latitudo Petropoli in Obſervatorio	$59°. 56'. 23\frac{1}{2}$.
	vel $24\frac{1}{2}$.

Adplicatis correctionibus ex deviatione, praeceſſione, et aberratione, et adhibita refractionis tabula Caſſiniana.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Junii Anno MDCCLXIII.

Pars II.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΑΛΥΚΑΡΝΗΣΣΗΟΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΛΟΓΟΙ Θ' ΕΠΙΓΡΑΦΟΜΕΝΟΙ ΜΟΥΣΑΙ.

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARUM Libri VIIII. Musarum Nominibus inscripti Gr. et Lat. ex LAUR. VALLAE interpretatione, cum Adnotationibus THOMAE GALEI et IACOBI GRONOVII. Editionem curavit, et suas, itemque LVD. CASP. VALCKENARII notas adiecit PETRUS WESSELINGIUS. Accedunt, praeter Vitam Homeri, varia ex priscis Scriptoribus de Persis, Aegyptiis, Nilo, Indisque Excerpta, et praesertim ex Ctesia.

Amstelodami, sumtibus Petri Schoutenii, A. C. cIↃIↃCCLXIII. fol. mai. 12 Alph. 9 plagg.

Quum Herodotus, omnium intelligentium iudicio, habitus semper sit, atque etiam nunc habeatur, omnis historiae pater, quum in libris eius, non modo rerum varii generis utilissimarum incredibilis copia inveniatur, sed tanta quoque eloquentiae vis appareat, ut nemo facile sit a sensu atque amore nativae pulcritudinis tam remotus et

alienus, quem lectio eorum non summopere delectet atque pascat: sane vehementer optandum erat, ut existeret aliquando aliquis, qui scripta haec restitueret nitori pristino, et cum Codicum bonorum auctoritate et fide, tum reliqui apparatus critici auxilio, ejiceret, ac tolleret mendas et labes, quas vel librariorum negligentia, vel aliorum inscitia et sedulitas inepta, integerrimo et venustissimo Corpori intulisset. Quod beneficium etsi Herodoto contigit iusto serius: poterat enim certe illud maiori iure postulare, et vero flagitare prius, quam multi alii linguae Graecae auctores, quorum libri et orationis elegantia, et rerum copia utili atque varietate suavi, Musis Herodoti sunt longe inferiores: tamen non habere videmur, quod cunctationem hanc Grammaticorum aetatis nostrae magnopere accusemus, quum eventus satis doceat, eam fuisse Fabianae simillimam, hoc est, eam, quae libris Herodoti salutem propemodum omnem reddiderit. Nam perpaucis profecto Scriptoribus Graecis contigere adhuc Evergetae et Soteres tales, qualem contigisse nuper Herodoto scimus. Fuit enim in *Wesselingio* τῷ μακαρίτῃ; scripsimus haec eo mortuo, non sine tristissimo iacturae sensu, quam fecisse, morte eius, litteras bonas videmus; non tantum linguae Graecae interioris admirabilis scientia, et historiae veteris cognitio maxime recondita, sed rarissima etiam facultas et sollertia tractandi utiliter Codices manu scriptos, comparata annorum plurimorum usu, et prudens atque diligens timiditas, quae quidem virtus plus prodest hoc in genere, quam crudelis nunc, quamvis ingeniosa, multorum hominum audacia, cuius genetrix semper solet esse turpis quaedam et miserabilis linguarum veterum inscitia; ita, ut si cauta haec et diligens timiditas, filia doctrinae magnae, absit ab eo, qui susceperit partes servatoris Corporum auctorum vtriusque linguae, maiora fere illis et graviora inferantur vulnera. Gratulamur igitur Herodoto etiam hoc nomine, quod incidit in manus medici docti non magis et periti, quam humani et diligentis. Sed ut lectores nostri cum de hac, tum de

caeteris

caeteris, quas laudavimus, virtutibus magnis *Wesselingii* indicare eo facilius, summaque eius in Musas Herodoteas merita admirari eo magis possint: placet exponere primo apparatum omnem, quo uti licuit Viro summo: deinde attingemus diligentiam eius in isto apparatu vtendo praeclaram: denique reliqua interpretis diligentissimi bona et ornamenta persequemur.

Constat autem, quinque maxime fontes esse, e quibus a Criticis petantur remedia vulnerum efficacia et salutifera. Neque enim Codices tantum calamo scripti, librique editi e scriptis ducti, et Versiones latinae ex eiusmodi Codicibus factae, consuli solent sed libri etiam eorum scriptorum veterum, qui vel laudant verba et locos aliorum, vel imitati horum orationem sunt, emendationes saepe, etiam coniecturas certas et veras suppeditant. Accedit interdum fons ingenii, vel proprii, vel alieni; qui tamen quum decipiat saepenumero, caute admodum et circumspecte adeundus videtur. His igitur adiumentis omnibus usus est in recensendis Herodoti Musis *Wesselingius*, ut ipse ostendit Praefationis, quam praemisit Operi, Senatui civitatis Traiectinae inscripto, Parte altera. nam prima Parte exponit de Vita Herodoti, rebusque praecipuis ad illam pertinentibus.

Atque primus quidem libros Herodoti novem latine a se conversos, *Laur. Valla* edidit Venetiis A. CIƆCCCCLXXIIII. Sed Codice Graeco usus est non integro, sed mutilo. nam aberant ab eo capita primi libri, vel tota, vel magna tamen ex parte, haec: 92-95. 96. 100. 103-106. 131-136. 138-178 et 199: ita, ut Versio eorum latina perperam a plerisque tribuatur *Vallae*, quum debeatur *Conr. Heresbachio*, ut ipse testatur in epistola ad *Ioh. Gogravium*, quae praefixa est Editioni latinae Herodoti A. CIƆIƆXXXVII.; non *Petro Phoenici*, qui tamen additiones suas ineptus iactat, ut *Wesselingius* ait, in epistola, praemissa Versioni *Vallae* latinae, quae Parisiis apud *Ioh. Parvum* A. CIƆIƆX. quaternis prodiit. Nos vero *Phoenicem* in epistola illa glo-

riari tantum reperimus a se quam plurima emendata esse in nominibus, cognominibus, rebus denique Geographicis. qua de re alii viderint. Sed quum *Wesselingius* ante, quam a *Meermanno*, Viro Celeb. accepisset exemplum Venetum, additamenta illa dubitasset a *Phoenice* profecta an ab *Heresbachio* essent: mirandum non est, eum ea de re, et in Dissertatione Herodotea, et in notis alicubi (ad 1, 54) ipsis, non sine dubitatione loquutum esse. Multo melius de libris Herodoti meritus est *Aldus Manutius*, qui eos primus Graecos edidit Venetiis A. cIↃIↃII: quod eius exemplum, in quo rara sunt neglecti Ionismi vestigia, *Ioh. Hervagius* repetiit Basileae A. cIↃIↃXXXXI. et cIↃIↃLVII., auctore et suasore magno *Camerario*, qui Praefationem adiecit, qua et Vindiciae Herodoti continentur, et disputatio de figuris dialecti Ionicae doctissima. Sed merita tamen *Aldi* in Herodotum longe superavit *Henr. Stephanus*, qui non tantum A. cIↃIↃLVI. Versionem latinam *Vallae* recognovit, praemissa elegante pro Herodoto ad Criminatores Apologia, sed etiam Graecum textum bis recensuit, primo A. cIↃIↃLXX. iterum, adiuncta Versione *Vallae*, A. cIↃIↃLXXXXII. Qua quidem in recensione eum *Wesselingius* reperit modo coniecturas sequutum esse, modo Codices calamo scriptos. Exemplum editionis secundae Stephani recudi curavit Francofurti A. cIↃIↃCVIII. *Iungermannus*, qui non modo textum Graecum descripsit et divisit in Capita, Indicemque latinum ad hanc descriptionem instituit, sed etiam Narrationi de Vita Homeri adiunxit e libris Palatinis lectiones variantes, Λεξικὸν item τῶν Ἡροδοτείων λέξεων e MS. *Melchioris Goldasti*, et Ctesiae Fragmenta. Hanc editionem excepit Genevensis, A. cIↃIↃCXVIII. curata, quae etsi fere exprimit Francofurtensem, tamen is, qui ei praefuit, inculcasse deprehenditur, modo *Stephani* coniecturas inanes, ut 7, 148. ὃ παρήσοντα, modo *Aemilii Porti* emendationes varas, ut 1, 74 αἱμοῤῥοίην. quae temeritas eo magis vituperanda est, quum non modo non certiores fecerit ea de re lectores, sed etiam receperit emendationes a mente au-

ctorum

ctorum alienas, ut VIII, 21. *εἰ παλίσεις.* quum tamen, de coniectura *Porti*, ſcribendum fuiſſet *εἰ παλίσεις.* Nonnulla bene correxit idem ille editor Genevenſis e Verſione latina Vallae, ut VI, 83 ἐχηρώθη. Majore fide Iungermannianum exemplum repetiit *Tho. Galeus* Londini A. cIↄIↄcLxxvIIII., neque ſine luculento auctario. Nam addidit primo Chronologiam Herodoteam: deinde confecit Indicem verborum Ionicorum: denique adiecit varietatem lectionis, cum e Codice manu ſcripto optimae notae *Sancroftii*, Archiepiſcopi Cantuarienſis, tum e Codice Collegii Etonenſis, et locos Herodoti ab Athenaeo, Euſtathio, Suida, et aliis laudatos, cum horum libris contulit. Poſt Galeum *Iac. Gronovius* Muſis Herodoti omnem ſe integritatem reſtituere poſſe ſperavit, ope membranarum Medicearum. Cui quidem ſpei Viri eruditiſſimi quanquam fides et bonitas Florentini Codicis ſatisfecit multis locis: tamen nimia eiusdem libri admiratio et fiducia fecit, ut offenderit non ſemel et lapſus ſit magnus editor. Atque hoc exemplum Gronovianum, quod A. cIↄIↄccxv Lugduni Batavorum exiit, repetierunt nuper (A. cIↄIↄccLxI.) ſed omiſſis *Gronovii* animadverſionibus, Glaſgovienſes, Voluminibus novem minoribus. His igitur libris editis omnibus *Weſſelingius* vſus eſt: ſed quum iam ante undecim annos conſilium edendi Herodoti cepiſſet, inde ab eo tempore ſtudioſiſſime hoc egit, ut nanciſceretur etiam eiusmodi ſcriptorum librorum auxilia, quibus ſuperiores editores caruiſſent. Neque fortuna defuit Viri ſummi hoc in genere conatis atque ſpei. Nam ex omnibus paene civitatibus humanis advolarunt, etiam ultro, copiae tales. *Ioh.* quidem *Capperonerius* miſit e Codicibus bibliothecae Pariſienſis Regiae tribus excerpta, quae *Menotus* et *Grinozius* commiſerant marginibus exempli Gronoviani: ſed quum *Weſſelingius* animadvertiſſet, multa ab humaniſſimo *Capperonerio*, vt levia, praetermiſſa eſſe, et neglecta, opera *Ruhnquenii*, Viri liberaliſſimi, effectum eſt, ut ipſum illud editionis Gronovianae exemplar mitteretur ad *Weſſelingium*; quem tamen et ſic videmus conqueri (p. 704) de

de illorum excerptorum vitiis et levitate. quod eo magis dolendum est, quum sit primi maxime Codicis, *Ruhnquenio* auctore, ingens pretium, et, qua litterarum formas, qua membranarum elegantiam, singularis pulcritudo. Sed idem *Capperonerius* devinxit sibi *Wesselingium*, atque adeo Herodotum ipsum, pluribus etiam et maioribus beneficiis. Nam misit ad Virum summum, praeter superiora illa Excerpta, lectiones Codicis, qui Saeculo XV. scriptus est, sed libros tantum priores duo complectitur, cum parte magna tertii. Est ille in bibliotheca Monasterii S. Remigii, et lectiones eius fere cum lectionibus eorum librorum conveniunt, quos Stephanus adhibuit (vid not. ad 1, 61. 36). Etiam ex alio Codice, quo opes Bibliothecae Regiae nuper auctae sunt, et qui continet Fragmenta non pauca de novem Herodoti Musis, scripturas diversas accepit *Wesselingius*, *Capperonerii* liberalitate, non minus, quam Λέξεις Ἡροδότου e Bibliotheca Sangermanensi, vulgatis longe utiliores; quas tamen prope omnes iam Suidas in Lexicon suum transtulit (v. not. ad 1, 24). Neque vero Britannia Herodoti oblita est. Nam *Henricus Gally* communicavit cum eius Editore lectiones varias, non modo Sancroftiani Codicis, iam a *Galeo*, sed paullo neglígentius adhibiti, quas *Ant. Askew*, Vir Graecae litteraturae amantissimus, notarat ad margines exempli Galeani; sed etiam Codicis chartacei, qui habet annos fere quingentos, manci quidem et imperfecti, caret enim prima parte Musae primae, sed optimi et utilissimi, cuius dominus est ipse ille Vir eruditissimus, qui Sancroftianum librum denuo contenderat, quod ipsum fecit etiam cum libris Oxoniensibus duobus, *I. A. Helvetius*, et sua haec Excerpta ad ornandas Musas liberalissime contulit. Vindobona per illustrem *Swietenium*, ornamentum suum maximum, dedit *Wesselingio* lectiones Codicis Bibliothecae Caesareae; et Italia per Eminentissimum *Passioneum* misit Excerpta Codicum Vaticanorum duorum, neque bonorum, neque antiquorum, et eius, quem *Passioneus* ipse acceperat e Bibliotheca Sfortiana, et qui a perito librario, in membranis,

branis, saeculo XII. descriptus erat. Ceterum usus et contentio horum Codicum diligens docuit *Wesselingium*, Codices Oxonienses, Vaticanos, Vindobonensem, et Sancroftianum, consentire fere, inprimis duos posteriores, cum libris *Vallae*, neque libros *Passionei* et doctissimi *Askew* multum discrepare a membranis Florentinis; sed optimum tamen esse *Passionei* Codicem. Praeter libros hosce scriptos consuluit diligentissimus Herodoti Editor locos eius ab Dionysio Halicarnassensi, Strabone, Plutarcho, Pausania, Stobaeo, Eustathio, Suida, aliisque multis, laudatos et excerptos, quod quidem iam ante eum facere aggressus erat *Berglerus*: qui, etsi ad Alciphronem laudavit suas in Herodotum animadversiones non semel, tamen paucas admodum notulas in Musam primam scripserat in marginibus exempli Galeani, quod repetere volebat. Sed eo maior est notarum, coniecturarum, emendationum, *Pawi*, *Is. Vossii*, *Reiskii*, *Abreschii*, inprimisque *Valckenarii*, copia, qua adiuta est diligentia summi Herodoti interpretis, qui nec ipse oblitus est e proprii ingenii thesauris ea depromere, quae ad libros historiae patris ornandos et illustrandos facerent. Sed satis dictum videtur de copiis et opibus *Wesselingii*.

Nunc, ut promisimus, ostendemus, quam docte illis, quam diligenter usus sit, cum in restituenda Graeco textui integritate, tum in explicandis et illustrandis verbis Historici. Atque lectiones quidem eorum, quos supra commemoravimus, librorum omnium subiecit contextis Graecis, eaque in re non solum stupendam prorsus industriam probavit et diligentiam, sed etiam magnam doctrinam, et ut omnino linguae Graecae scientiam singularem, ita intimam inprimis orationis Herodoteae familiaritatem; sic, ut et iudicium fere fecerit de gravitate levitateve earum, et eas, quae praestare visae essent vulgatis, harum loco receperit, inprimisque formas vocabulorum multorum Ionicas, ab *Aldo* sapienter servatas, sed a *Stephano* fere perperam mutatas, revocarit. Cuius generis exempla haec sunto. I, 30. pro τϐτῳ μὲν e cod. Remig. restituit τϐτο μέν. I, 32 ἄπηρος e Vatic. pro ἄπειρος, et ὦ βασιλεῦ e Stob. pro ὡς βασιλεύς. I, 86. ἐνάρ e Med.

e Med. Ask. Vind. et aliis, pro παρασῆναι. I, 88. διαφορέει e Med. Ask. Remig. Parif. duobus, pro διαφθορέει, quorum verborum mutationem meminimus esse, ut alibi, ita etiam in libris Palaephati c. 23. ubi διεφόρευν *Aldus* rectissime edidit, e quo alii διεφθόρευν, alii διέφθειρον, male fecerunt: ut apud Demosthenem de f. legat. p. 226. Tayl. pro διαφορευμένης *Wolfius* reponi iubebat διαφθειρομένης, ut etiam scriptum invenit *Taylorus* in tribus Codicibus. Sed redeamus ad Herodotum. I, 92. ἐπὶ κνάφου restitutum est e Lex. Herod. Hesych. Suid., pro ἐπὶ γναφήου. I, 123. ἀποτίλας e Cod. Parif. uno, pro ἀποτείλας. I, 192. ἀραιέητο e Parif. uno, pro ἀναιέητο. II, 32 verba περὶ τοῦ Νείλου, quae erant in Cod. Med. et Ask., deleta sunt, ut glossema, auctoritate reliquorum Codicum: sed II, 40. verba ἐπὴν προνηστεύσωσι τῇ Ἴσι, quae a *Gronovio* eiecta erant, quia aberant a Cod. Medic. revocata sunt e caeteris libris: III, 62 vulgo legebatur, νεώτερον κακὸν ἀναβλαστήσει, nunc fide Cod. Vindob. et librorum *Vallae* editum est νεώτερον ἀναβλαστήσει, inducto vocabulo κακόν. III, 74 ὑποδεκομένου e Cod. Vind. aliisque, pro ὑποσχομένου. III, 90. Μαριανδυνῶν e Cod. Passion. et aliis, pro Μαριανδηνῶν. IV, 72. ἐπὶ ξύλα δύο στήσαντες e Cod. Pass. Ask. Val., pro ἐπὶ ξύλα δύο ἥμισυ στήσαντες. VI, 8 οἳ Λέσβον νέμονται e Cod. Vindob. Sancroft. Val., pro ὅσοι τὴν Αἰολίδα γῆν νέμονται. VI, 13 ἀργευμένους ex iisdem Codicibus, pro οὐ βουλομένους. VI, 100. ἱπποβοτέων e Cod. Pass. pro ἱπποβητέων. VI, 116. ὡς ποδῶν εἶχον ex eodem libro, pro ὡς ποδῶν εἴχοντο. VIII, 106. τοὺς οἰκέτας e Cod. Vindob. Pass. Ask. et aliis, pro τοὺς παῖδας, quod fuerat in libris *Aldi*.

Formas verborum Ionicas restitutas videmus, ut locis multis aliis, ita etiam his: I, 1. τὸ καὶ Ἕλληνες, ut *Aldus* bene ediderat, pro ὁ καὶ E.: I, 11. ἀπεθώυμαζε ex Ald. multisque libris scriptis, pro ἀπεθόμαζε, quod erat in Cod. Medic.: I, 17 γυναικηΐου τε καὶ ἀνδρηΐου e Suida, pro γυναικείου τε καὶ ἀνδρείου. I, 21 χρέεσθαι e Cod. Remig., pro χρῆσθαι. I, 152. ἀπικέατο ex Ald. et Parisiensibus duobus, pro ἀπίκοντο. II, 173. πληθώρης ἀγορῆς e Cod.

Cod. Vindob. et Sancroft., pro πληθώσης ἀγορῆς. III, 3. ϛατηίην e Cod. Vindob., pro ϛρατιήν. Interdum ausus est Editor recipere coniecturas et emendationes Virorum doctorum manifeste et haud dubie certas, etiam abdicentibus libris antiquis: ut I, 47 edidit ἑκατοςῇ ἡμέρῃ, ut pro ἕκαςον τῇ ἡμέρῃ legendum docuit *Berglerus* in Actis nostris (A. cIɔIɔccxvi. p. 421.): VIII, 90. Φοινίκων, pro Φοίνικες, quae erat coniectura *Koenii*, sed quae iam in ora Steph. extat: VI, 28 λιμαινέσης, pro δειμαινέσης, de sententia *Reiskii* et *Heringae*. Sed hoc in genere perquam cautus est et diligens, ita ut maluerit saepe librorum editorum lectiones aperte falsas intactas relinquere, quam alias, sine ulla controversia veras, recipere, ne cui forte nimis temerarius et audax videretur. Sic I, 2 retinuit ὡς Ἕλληνες, quum tamen *Aldus* iam ediderit ὡς Φοίνικες. quam lectionem, praeter rem ipsam, confirmat Codex, qui est Venetiis in bibliotheca S. Marci (v. To. I. p. 169.); I, 17 servavit ἑςάναι, quod membranae Mediceae et Suidas exhibent; sed potuisset recte reponere ἑςάμεναι ex Ald. et e quatuor libris scriptis, praesertim quum sit forma Ionica, ut I, 76 ἀπιςάμεναι *Aldus* edidit pro ἀπιςάναι. I, 141 veritus est recipere ὠρέων, pro ὀρέων. IV, 150 non expulit Εὐθυμίδης, etsi fatetur, veram scripturam esse Εὐφημίδης. II, 174 iudicat nihil certius esse emendatione *Valckenarii*, pro κατηλίσκετο reponentis καὶ ἠλίσκετο; sed nihil mutavit. Atque haec prudens et ingenua timiditas Viri summi, quam ipse sibi exprobrare alicubi (p. 189. 450) videtur, et diligentia, fecit, ut perpaucas e proprio ingenio coniecturas protulerit: ut I, 73 ὀργὴν ἄκρος, pro ὀργὴν οὐκ ἄκρος. VII, 10 suspectum ei est παρατρέψωμεν, pro quo παραθεωρήσωμεν, aut παραθήσωμεν, aut παραβαλῶμεν, reponendum censet, quod negent artifices periti mutuo auri frictu praestantiam eius metalli internosci discernique posse. Neque alia de caussa reiicit fere et repudiat coniecturas aliorum Virorum doctorum, quas affert in notis, ut *Bergleri* (v. 1, 1. 24), *Pawi* (v. 9, 85), *Waltheri* (v. 1, 72), *Heilmanni* (v. 1, 140), *Piersoni* (v. 2, 2),

 Reiskii

Reiskii (v. 1, 5. 16. 30. 68. 77. 174. 2, 38. 79. 9, 70. 120, et alibi), sed sic tamen, ut satis appareat, eum magni facere ingenium et doctrinam cuiusque. Atque ex his exemplis poterit a lectoribus nostris facile intelligi, quomodo versatus sit *Wesselingius* in constituendo textu Graeco Herodoti.

Neque vero Critici tantum partes bene et praeclare egit, sed etiam docti diligentisque interpretis laudem consectatus est. Nam illustravit explicavitque egregie res multas, ad historiam, geographiam, chronologiam veterem, pertinentes: cuius curae luculenta specimina reperient lectores in notis ad 1, 56. 74. 125. 130. 184. 2, 158. 159. et ad alios locos fere innumeros. Neque minorem diligentiam probavit in explananda verborum formularumque Graecarum vi et potestate, ita ut animadversiones eius legi posse videantur summa cum utilitate etiam ab iis, qui omnino linguae Graecae divitias cognoscere, eiusque naturam et indolem perspicere, velint. V. c. ad I, 61 monet, *προαιδεῖσθαι* apud Herodotum significare, ut 3, 40, *reverentiam ob acceptum ante beneficium, et gratum animum testari*: ad I, 72 agit de notione Herodotea vocabuli *αὐχὴν*, et ostendit, eo declarari *meatum angustum, et terrae etiam angustiorem tractum, cervicisque ad modum porrectum*. Sic VI, 36 Herodotus Isthmum, ab urbe Cardia ad Pactyam protensum, vocat *αὐχένα τῆς Χερσονήσου*, et Thermopylarum angustias, ubi paullo laxiores erant, *τὸ εὐρύτατον τοῦ αὐχένος*. Ad I, 73 disputatur de formula *ὀργὴν ἄκρος*, et cum ex Appiano B. C. 1. p. 692 et p. 700, tum e Dione Cassio To. 1. p. 59 docetur, ea indicari *hominem qui sit animo iracundo, sive in iram pronior*. Quum Phocenses ab Herodoto I, 146 dicantur *ἀποδάσμιοι*, et Gronovius hoc vocabulum acceperit de Phocensibus *immunibus*, quum debuisset per *ἀποδασμοὺς* intelligere *a reliquis divisos et divulsos*: hunc eius errorem *Wesselingius* ita castigat et convincit, ut ostendat, *ἀπόδασμον* dici *portionem a multitudine reliqua avulsam*. quam in rem laudantur ab eo Agathias 2 p. 35. 3 p. 66. 5 p. 166: quo

tamen

tamen loco vitiose legitur ἀπόδεξασμον τῶν βαρβάρων. Theophylactus 8, 1. et Abydenus apud Euseb. P. E. 9, 41. Ἄρδεις non esse *pharetras*, verum *spicula*, *cuspides sagittarum*, ad I, 215. contra Suidam aliosque docetur: et ad II, 63 monentur lectores Herodoti, ne καταφερής cum *Is. Vossio* mutent in κατωφερής, quum καταφερής, eadem notione, inveniatur apud Dionys. Halic. To. 2. p. 187 et Polyb. 2, 68. Οἰκέται non tantum sunt *mancipia*, sed, ut ad VIII, 4 recte praecipitur, omnino *domestici*, atque adeo *uxor* et *liberi*. quo sensu aliquoties legitur in illo ipso libro, c. 44. 142. 144, et c. 106. τὰς οἰκετέας Herodotus adeo ipse τὰ τέκνα καὶ γυναῖκα interpretatur. Neque audiendus est *Arnaldus*, qui negabat (Animadverss. c. 29) verbo ἥδεσθαι usquam casum quartum jungi; nam non modo apud Menandrum Legat. Excerpt. p. 135 est ὡς ἥδεται καὶ αὐτὸς τὴν εἰρήνην, sed etiam apud Aristophanem Acharnn. principio ter reperitur eadem structura. Haec, atque alia hujus generis plura, abunde declarant, quanto studio, quanta cura, versatus sit *Wesselingius* in indagandis, explicandis, vindicandis, vocabulorum Graecorum notionibus. Sed illa ipsa cura eum quasi coegit praestare Herodoto aliud officium non contemnendum, ut Versionem *Vallae* latinam, quam adiunxit Graeco textui, corrigeret passim. Sic I, 4 verba τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκειεῦνται οἱ Πέρσαι, *Valla* male verterat, *sibi necessitudine coniunctas putant*: neque *Gronovius*, reprehensor *Vallae*, in sensu eorum investigando fuit sagacior. reddidit, *sibi iunctas tenent*. At οἰκειοῦσθαι significat *sibi vindicare*, *suum esse ferre*, vt I, 94 τούτων γὰρ ὦν τὴν ἐξεύρεσιν οὐκ οἰκηιεῦνται Λυδοί, h. e. *horum sibi inventionem non vindicant Lydi*. II, 116 pro ἐς ὃ μετῆκε αὐτὸν Valla habet, *in quem eum transtulit*, et *Gronovius*, *Vallae* corrector, *in quod eum transtulit*, uterque male. Immo reddere debebant, *quare eum missum fecit*, sive *neglexit*. nam haec est vis formulae ἐς ὃ apud Herodotum, ut I, 115 οὗτος δὲ—λόγον εἶχε οὐδένα. ἐς ὃ ἔλαβε τὴν δίκην, h. e. *quapropter poenas dedit*. III, 13. Vallam vim verborum, χρόνῳ παρέστησαν, non assequutum

 esse,

eſſe, ex eo intelligitur, quia vertit, *aliquamdiu reſtiterunt.* Sed *Stephanus* iam errorem praeclare correxerat. Nam παραϛῆναι, ut apud alios Scriptores Graecos, ita etiam apud Herodotum, eleganter dicuntur *obſeſſi qui in deditionem veniunt*: ut VI, 99 ἐνθαῦτα τούτους ἐπολιόρκεον - ἐς ὃ καὶ οἱ Καρύστιοι παρέστησαν. VI, 140 ἐπολιορκέοντο, ἐς ὃ καὶ οὗτοι παρέστησαν: et V, 56 παρέστησαν δὲ ἐπὶ μισθῷ τοῖσι τέκνοισι. Neque IV, 205 *Valla* verum vidit, nam Φερετίμη ἡ Βάττεω non eſt *filia Batti*, ſed *uxor*: quod ex ipſo Herodoto, IV, 162, cognoſci poterat, ut mirandum ſit eo magis, vitium iſtud a ſuperioribus editoribus non animadverſum fuiſſe. I, 120 τὰ τῶν ὀνειράτων ἐχόμενα ſunt ipſa *inſomnia.* Nam apud Herodotum ἐχόμενον et ἐχόμενα cum caſu ſecundo nominum eleganter faciunt periphraſin, ut I, 193 καρπῶν ἐχόμενα. III, 25 σιτίων ἐχόμενα. V, 49 οὔτε χρυσοῦ ἐχόμενον οὔτε ἀργύρου. VIII, 142 οἰκετέων ἐχόμενα, h. e. παῖδες καὶ γυναῖκες, ut explicat Ariſtides To. II. p. 217. Sed non raro ea in *Vallam* humanitate utitur *Weſſelingius*, ut eius Verſionem latinam vindicet, vel ab reprehenſionibus aliotum iniquis, vel ab ineptis correctionibus. Sic I, 48 verba τῶν μὲν δὴ οὐδὲν προσίετο μιν, *Gronovius* vertit, *quorum quidem nullum admittebat eum:* quae verba latina ne intelligi quidem poſſunt. Multo melius et verius *Valla* verterat, *quorum quidem nullum probavit.* nam ita uti ſolent Scriptores Graeci probi verbo προσίεσθαι ut Ariſtoph. Equitt. 358. ἐνδ' οὐ προσίεταί με τῶν πραγμάτων. Caeterum *Weſſelingius* de oratione Herodoti etiam ſic praeclare meritus eſt, ut indicarit, ſed perraro tamen, fontem, e quo ſua hauſit Herodotus: ut I, 155 in verbis ἐμῇ κεφαλῇ ἀναμάξας ſatis manifeſtum eſſe videtur, eum imitatum eſſe locum Homeri Odyſ. τ', 91—ὃ σῇ κεφαλῇ ἀναμάξεις. Contra vero aeque certum putari debere credit, Athenaeum 8. p. 677 E, ubi leonem ab Imperatore Adriano confectum μέγα χρῆμα vocat, expreſſiſſe locum Herodoti I, 36 συὸς χρῆμα μέγα. Quod tamen nobis non videtur. Nam quum uſus ille vocabuli χρῆμα non ſit proprius Herodoto, ſed

ſed communis Xenophonti, qui cervum, quem Cyrus fixit, Cyrop. I, 4, 8. vocat καλόν τι χρῆμα καὶ μέγα, aliisque ſcriptoribus antiquis; quum Athenaeus non reperiatur alibi orationem Herodoteam expreſſiſſe: vehementer incertum putamus, eum loco illo in mente habuiſſe verba Herodoti. Et omnino lex illa, qua iubent multi noſtrae aetatis Critici, inprimis Batavi, locos ſcriptorum antiquorum corruptos emendari e locis ſcriptorum recent o um, quos ſe contulisſe conſtet ad imitationem antiquorum, multas videtur cautiones et quaſi circumſcriptiones habere: e quibus ſi excedas, vehementer veremur, ne libros veterum non tam emendes, quam miſere corrumpas. Sed de his circumſcriptionibus ratio inſtituti noſtri non ſinit nunc pluribus exponere. Perſequemur igitur reliquas editionis Herodoti elegantiſſimae dotes.

Afferunt autem ei ornamenti plurimum animadverſiones *Valckenarii*. Viri graece doctiſſimi, in omnes Muſas, copiis et opibus litterarum Graecarum refertiſſimae. Quas quum pepererit amicitia et neceſſitudo, quae interceſſit earum auctori cum *Weſſelingio*, quis dubitet eas quoque ponere in numero meritorum *Weſſelingii* in Herodoti libros maximorum? Sunt autem illae fere uberiores Weſſelingianis, neque tantum res attingunt ab Herodoto traditas, et orationem eius vel illuſtrant, vel emendant, ubi multas *Gisb. Koenii* conjecturas inferi videmus (vid. p. 636. 650. 652); ſed pertinent ſaepenumero omnino ad linguae Graecae ingenium, et ad locos multos aliorum ſcriptorum, qui vel corriguntur, vel explicantur. Nos quidem inde, exempli gratia, excerpemus nonnulla ita, ut lectores noſtri posſint ipſi de divitiis et ratione harum notarum ſtatuere. I, 59. in verbis καταφρονήσας τὴν τυραννίδα, reſcribendum cenſet Vir doctiſſimus καὶ φρονήσας τὴν τυραννίδα, ut Ariſtoph. Veſpp. 506 dixit φρονῶν τυραννίδα. Nam ait non doceri poſſe ullius ſcriptoris auctoritate, καταφρονεῖν idem valere, quod φρονεῖν, vel ἄγαν φρονεῖν, nulla ratione contemtus habita. II, 138 legendum contendit ἥδιον δ' ἰδέσθαι

 ἰδεῖν

οὐδὲν τούτου μᾶλλον, pro ἡδονῇ δ' ἰδέσθαι οὐδὲν τούτου μᾶλλον, quod eſt in libris omnibus. Nam Herodotum dicit ſolere particulam μᾶλλον Comparativis eleganter addere. III, 66 pro βασιλέα ἀνεστεῶτα corrigit βασιλέα ἐνεστεῶτα, quod dictum ſit, ut I, 120, quaſi pro τῷ θρόνῳ ἐνεστεῶτα, et III, 67 pro ἀνιστάμενος ἐς τὴν ἀρχὴν reponi debere ſuſpicatur, ἐνιστάμενος ἐς τὴν ἀρχήν. nam notionem illam verbi ἀναστῆναι Hebraicam, quae reperiatur in libris divinis, in Muſis quidem Herodoti affirmat nuſpiam apparere. In loco difficillimo III, 117 ἐν οὔρεσι ἐόντων Χορασμίων ſperat omnem difficultatem facillime, et ſine ullo negotio, tolli poſſe, modo legatur ἐν οὔρεσι ἐὸν τῶν Χορασμίων, hoc ſenſu, *planities iſta Chorasmiorum quidem erat olim in finibus ſita et ipſorum Chorasmiorum, et Hyrcaniorum, et Parthorum, et Sarangarum* (ſive *Drangarum*), *et Thamanaeorum: ſed a quo tempore penes Perſas eſt imperium, nunc in ditione regis eſt.* Atque eiusmodi coniecturae et emendationes leguntur ibi plures, quae placere poſſe videantur, maxime facilitate ſua. Sed habentur etiam non paucae, quas non modo ſupervacaneas, ſed vanas adeo et inanes, arbitramur eſſe. I, 9 corrigit, Dionyſio Halicarnaſſeo To. II p. 6 praeeunte, ἀγαγὼν γάρ σε ἐς τὸ οἴκημα, ἐν τῷ κοιμώμεθα, ὄπισθε τῆς θύρης στήσω, quum alii, etiam *Weſſelingius*, ediderint, ἐγὼ γὰρ — στήσω. At emendatio iſta nos offendit primo ob aſperitatem et duritiem numerorum: deinde ab Dionyſio et aliis multa ſaepe conſtat vel mutata eſſe, vel addita, ſine cauſſa, in locis ſcriptorum, quos laudant, ut eius auctoritas nil valere hic poſſit contra fidem omnium aliorum librorum: denique, quod maximum eſt, notio Participii ἀγαγὼν latet iam in verbo στήσω, quod *Stephanus* perperam et male mutavit in θήσω. Eodem enim modo Theophraſtus charr. VII. dixit τοὺς ἀπιέναι φάσκοντας δεινὸς προπέμψαι, καὶ ἀποκαταστῆσαι εἰς τὴν οἰκίαν h. e. *reducit domum.* Neque I, 21 neceſſe erat, ut pro ἐς τὴν Μίλητον ἦν corrigeretur ἐς τὴν Μίλητον ἤιε, ut ipſe *Weſſelingius* animadvertit. Nam etſi tum, quum haec ſcripſimus, non ſuccurrebat locus, ubi εἶναι pro παρεῖναι poſitum

ſitum eſſet, praeter eum, quem *Weſſelingius* attulit e VI, 106: tamen et γίνεσθαι ſcimus ſaepe idem ſignificare, quod παραγίνεσθαι, ut apud Theophraſtum Charr. I, et apud Suetonium Aug. XVI. legi, *militibus in conſpectum fuiſſe*, h. e. veniſſe. qui uſus verbi ſubſtantivi, non dubitamus, quin e lingua Graeca venerit in Latinam. Atque huius generis conie&turas poſſemus plures commemorare, niſi ſponte conſtaret, permulta, etiam doctiſſimos homines, hoc coniecturali in genere fugere, et maiores eſſe Graecae litteraturae copias, quam ut vel capaciſſima eas ingenia complecti, vel ſemper promere omnia in tempore poſſint. Sed notavit *Valckenarius* non raro, exemplo *Weſſelingii* ſui, et correxit vitia Verſionis latinae *Vallae*. Quarum correctionum ratio cognoſci, opinamur, poterit a noſtris lectoribus ex his exemplis. I, 171 μέχρι ὄρεων τῶν Καλυνδικῶν. non eſt *ad montes*, ſed *ad fines usque*, *Calyndenſium*: etſi *Vallae* errorem *Cellarius*, aliique, ut fit, ſequuntur. V, 20 verba ὡς γυναῖκα τῷ λόγῳ, nullo modo verti poſſunt cum Valla, *quos feminas eſſe ajebat*. Immo verti debet, *tanquam mulieres videlicet*: nam τῷ λόγῳ, quo Herodotus valde delectatur, ſignificat *id quod primo videntur adſpectu*. Poterat hiſtoricus ſcribere, ὡς γυναῖκα δή, ut fere Plutarchus To. II. p. 247 C loquitur. V, 23 κωπέες, non ſunt *remiges*, verum *ligna in remos*. Heſychius: κώπεες, τὰ εἰς κώπας εὔθετα ξύλα: et Scholiaſtes MS. Ariſtidis To. III. p. 336, qui eſt penes *Burmannum minorem*, κωπέας interpretatur τὰ ξύλα τὰ πρὸς τὰς κώπας ἐπιτήδεια. Atque eiusmodi interpretationibus vocabulorum formularumque Graecarum, rariorum maxime et reconditarum, abundant notae *Valckenarii*. Οἴκημα non tantum apud Herodotum II, 5 et 126 ſignificat *lupanar*, ſed etiam apud alios, Atticos inprimis. ut apud Platonem Charmid. To. II, p. 163 B, et apud Iſaeum Orat. V. p. 58. ubi καθῆστο ἐν οἰκήματι, et ἀπὸ τοῦ οἰκήματος ἀνίστασθαι, ab interprete perperam redduntur, *domi manſit*, et *e domo diſceſſit*. Οἰκήματα μακρὰ ſunt apud Athen. V. p. 220 D, et Ez. 16, 24 οἴκημα πορνικὸν in Verſione Alexandrina:

drina. Quae, et alia hanc in rem, animadvertit Vir summus ad II, 5. Προσάγεσθαι, ad II, 172 disputat, dici de principibus civitatis, qui populum atque alios variis artibus alliciunt, et ad studium sui perducunt. Μετιέναι, μετελθεῖν, etiam μεθήκειν, ad III, 19. tradit, significare *ire quid petitum*, ut apud Sophoclem Philoct. 348. Aristoph. Equitt. 602: quod poetis et in veteri lingua pro ἐλθεῖν ἐπί τι dictum sit ἐλθεῖν μετά τι. Νεώτερον saepissime, et apud poetas, et apud scriptores reliquos, per εὐφημισμὸν legitur de *malo*, simpliciter et sine nomine κακὸν, quod librarii interdum et Grammatici inepti addidisse reperiuntur. Quae quidem observatio ad III, 62 confirmatur et illustratur multis scriptorum veterum exemplis. Particulam δὴ locum saepe aptissimum habere in Ironia, neque semper intellectam esse ab interpretibus, docetur ad V, 20. Ἐξήκειν et ἐξελθεῖν eleganter Herodoto dicitur *oraculum*, et *somnium*, quibus eventus respondet, ut I, 120. VI, 80 82. 108: quod Eurip. Cycl. 692 ἐκπεραίνεσθαι dixit, et ipse Herodotus VI, 140 ἐπιτελέεσθαι. Haec atque alia notantur ad VI, 80. De usu particulae ἐπεὶ, quae non raro de tempore sic ponitur, ut idem sit quod ἐξ οὗ, vel ἀφ' οὗ, agitur ad VII, 8: de verbo ἐπιψηφίζειν copiosa disputatiuncula est ad VIII, 61: et ad IX, 11 exponitur multis de vocabulo περίοικος, et docetur, per περιοίκους, in historia Graeca quum iungantur, vel opponantur Spartiatis, intelligi Lacedaemonios, cuiuscunque fuerint urbis Laconicae cives, excepta Sparta, Spartiatarum imperio parentes. Insertae praeterea leguntur passim particulae, cum e Scholiis ἀνεκδότοις in Aristiden, quae, ut ante significavimus, *Burmannus minor* possidet, cuius magna hoc in genere liberalitas a *Valckenario* non minus, quam a *Wesselingio*, vehementer laudatur, ut p. 413. 452. 479 482. 486. 523. 534. 563. 662: tum e Scholiis manuscriptis in Homeri Iliada, quae descripsit *Valckenarius* e Codice *Ioh. Iac. Wetstenii*, ut p. 465. 542. 621. Sed occurrunt hoc quoque in genere nonnulla, quae nobis videntur aut recte omitti potuisse, quum sint satis nota hodie, et

peti

peti debeant, vel e Lexicis, vel e libris Obſervationum linguae Graecae, aut certe brevius diſputari debuiſſe, quum non magnopere pertineant ad intelligendos Herodoti locos, quo referenda arbitramur eſſe ea, quae praecipiuntur de redundantia, ſi quidem appellari poteſt, particulae μᾶλλον Comparativis additae (p. 171), de formula ὀργὴν ποιεῖσθαι, pro ὀργίζεσθαι, aliisque ſimilibus (p. 206.), de verbo πράσσειν, quod ſaepe idem eſt quod κακῶς πράττειν et δυστυχεῖν (p. 207), de uſu particulae ἐπὶ, quae Caſui quarto iuncta fere hanc vim habet, ut verti latine debeat *adpetendum*, aliisve verbis ſimilibus (p. 596). Alia nondum ita expedita et confirmata videntur, ut nihil contra dici poſſit. Sic aliquoties (p. 169. 269. 735) conatus eſt docere *Valckenarius*, particulam ὡς ſemper addi quarto Caſui, quum pro ea poni poſſit particula πρὸς, nunquam idem eſſe quod εἰς, normamque huius rationis eſſe Thucydidem IV, 79 ἀφίκετο ὡς Περδίκκαν καὶ ἐς τὴν Χαλκιδικήν. At multi veterum loci afferri poſſunt, in quibus ὡς apertum ſit pro εἰς poſitum eſſe, ita ut, quum nulla in libris antiquis ſcripturae diverſitas inveniatur, durum ſit eiusmodi locos ſponte et pro arbitrio corrigere, ut apud Xenophontem Memorr. II, 7. 2. πολλῶν φυγόντων ὡς τὸν Πειραιᾶ. Sed plura reperient in his notis, quae examinent, et vel amplectantur, vel reiiciant, futuri editores Polyaeni, Ariſtidis, Iſocratis, Andocidis, Hyperidis, Philoſtratorum, Aeliani, Xenophontis, aliorumque. Nam horum omnium loci multi tentantur a *Valckenario*. Nos afferemus inde quaedam, quae ad curam eius pertineant, qui Xenophontis libros, vel omnes, vel nonnullos edere volet. Vitam Ageſilai abiudicat Xenophonti totam, videturque ſibi deprehendere ibi notas multas, e quibus certiſſime exiſtimari poſſit, auctorem libelli fuiſſe Sophiſtam, neſcio quem (p. 266. et p. 704). Memorr. II, 1. 20 verba, καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ φησίν. Ὦ πονηρὲ σύ, Μή μοι τὰ μαλακὰ μώεο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς, ſuſpecta ſunt *Valckenario*, arbitraturque ea adiecta fuiſſe a recentiore quodam Grammatico (p. 157). Paullo poſt, in eodem li-

bello, c. III, 16 et pro λόγῳ ὑπεῖξαι censet rescribi oportere λόγων ὑπεῖξαι, et verba καὶ ἀοίτῃ μαλακῇ τιμῆσαι eiicienda putat, quum sint Graeculo ludimagistro, quam Socrate, digniora (p. 140). Sed de harum coniecturarum veritate viderint alii. Hoc quidem usu edocti scimus, restare in illis libellis Xe nophonteis non pauca, quae paullo maiorem curam et diligentiam desiderent: fatemurque libere, nos mirari satis non potuisse, Virum doctissimum, III, 3. 8, pro ὅτε ἱππέων ὄγχθων legendum coniecisse ὁδὲ ἱππέων ἀγαθῶν. Immo est vitium operarum, quae in editionibus Lipsiensibus omiserunt, deceptae exemplo Caseliano, quod sequutae sunt, verba ὅτε ἵππων. nam in reliquis libris locus totus ita legitur, ἄνευ γὰρ δὴ τούτου ὅτε ἵππων ὅτε ἱππέων. — Praestat sane excutere prius et inspicere libros antiquos, quam omissa hac cura et diligentia, statim confugere ad levitatem coniecturarum. Atque ex hactenus dictis lectores nostros speramus satis cognituros esse etiam *Valckenarii* meritorum in Herodoti Musas magnitudinem et praestantiam singularem.

Reliquum est, ut breviter indicemus caetera Opuscula, quae hoc Volumine continentur. Retinuit igitur *Wesselingius*, non sponte, sed rogatu et auctoritate aliorum, Additamenta *Henr. Stephani* omnia, hoc est, libellum de Vita Homeri (p. 747—761), fetum haud dubie spurium, additis et notis, et lectionibus variis, cum e Codice Palatino *Iungermanni*, et Amstelodamensi, tum e Codice Barocciano, quo usus est *Ioh. Reinoldius*, qui Opusculum illud Londini ante annos duodecim edidit: Excerpta e scriptoribus variis de Legibus Persarum et Aegytiorum (p. 762—784): libellum de Incremento Nili (p. 785—802): Excerpta Ctesiae (p. 803—868). Sequuntur excerpta ex Camerarii et Henr. Stephani, Praefationibus: Chronologia Herodoti: Annotationes integrae *Thomae Galei*, et *Iac. Gronovii*, cuius exempli paginae notatae sunt in marginibus exempli Wesselingiani, adiecta etiam ejusdem Praefatione. Claudunt Opus Λεξικὸν τῶν Ἡροδοτείων Λέξεων e Codice Bibliothecae

S. Ger-

S. Germani, cui additae sunt notae Editoris, cuiusque Specimen iam *Montefalconius* vulgaverat in Catalogo Biblioth. Coislin. p. 484 s.; et Indices cum rerum, tum verborum Graecorum, quae in notis illustrantur, et Auctorum utriusque linguae, qui in iisdem vel corriguntur, vel illustrantur: quorum Indicum auctor est *A. Kluitius*, doctus et sollers Gymnasii Hagani praeceptor.

Iam ut omnino litteris bonis, et praecipue Graecis, toto pectore gratulamur hoc Opus, quod immortale propriumque nominis Wesselingiani maxime monumentum futurum esse, non tam speramus, quam confidimus: ita vehementer serioque optamus, ut in Germania nostra exoriatur librarius liberalis, salutisque Litterarum amans, qui suis sumtibus, socio et adiutore Viro quodam docto, describat exemplum hoc Herodoti Wesselingianum, ita ut exhibeatur solus textus Graecus, addita tamen lectionis varietate, et adjuncto Indice verborum Graecorum utili, ut etiam pauperes minusque beati historiae veteris et Graecarum litterarum amici, comparare sibi facile et bene libros parentis historiae, eorumque lectione assidua et diligente animum pascere, ingeniumque alere ad omnem elegantiam, sine ullo impedimento possint.

AUGUSTINI MARIOTTI, Romani Presbyteri, S. T. D. de Numo Neptuni argenteo incuso Commentariolus, ad Illustriss. et Reverendiss. D. D. Abb. Joh. Calixt. de Gentilibus, S. Caes. Maj. Consiliarium, et Electoralis Aulae Mogunt. Consiliar. Status intimum, pluriumque S. R. J. Principp. negotiis praepositum apud S. Sedem.

Romae 1762. ap. Benedict. Francesium et Cajetanum Paperium, plagg. 2. et dimid. in 8.

Damus hic totam doctissimi Viri dissertatiunculam, quae in paucorum manibus est, neque in nostras venisset, nisi amici veteris, ill. *Schlaegeri*, beneficio. Dudum enim Itali

nihil ad nos mittunt librorum ſuorum, magno Actorum noſtrorum incommodo, ſed et literariae reipublicae, cui, recenſendis libris bonae frugis libenter operam locamus. Dabit igitur veniam MARIOTTVS, V. Cl. ſi libellum hunc, ut etiam exteris innoteſcat, neque ſcriptus ſoli Italiae credatur, non per epitomen lectoribus noſtris, ſed integrum tradimus.

Tab. II. Numus hicce, ruderibus quibusdam in agro Romano effosſis, ſuperiore anno repertus eſt. Ut vero ad Urbem delatus, oculos quorundam, qui in re antiquaria ſunt atque cenſentur eruditiſſimi, offendit, nullum, vel quod carie aliqua obeſus, vel quod characteres negotium faceſſiverint, de ſe iudicium ab iis habere potuit. At contigit, ut, quum de illo in amicorum frequentia diſputaretur, Mariottus ſuam protulerit ſententiam, quam ſcripto aſſeri nequaquam poſſe contendebat nonnemo. Hinc inceſſit illi, qui tamen ſeveriores muſas colit, nec ſe antiquariis accenſet, cupido, rem et cognoſcendi apprime, et pro modulo aſſerendi.

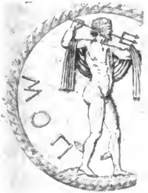
Iſthaec ſcribendi occaſio: ſed iam Numum verſemus. In antica parte eſt robuſtus vir, ſtans, ad humeros fere vsque crinitus, barbatus, cui pallium, ſemcirculi figura, terga operit, et brachia utraque recurrens, hinc inde ex aequo diffluit; tridentem dextra elevat, et fere vibrat, non tamen jacit, ſi attento oculo cernas, ac ſiniſtro brachio longe extenſo, manum, imperantis ad inſtar, prorſus movet: ex quo facili negotio colligitur, expreſſum eo loco Neptunum eſſe, neque alium. Nam crinibus eum prolixis, ac tortis, (quos *Lucianus* in ſacrificiis cyaneis nigros vocat,) barba etiam refertum, veteres Numi, ac ſigna omnia, exhibent. *De la Chauſſe* Muſ. Rom. Sect. 2. Tab. 7. edit. Rom. 1707. *Antonius de Cavaleriis* &c. Et iure meritoque, quum de ſe ipſis dii apud *Lucilium*, teſte Lactantio, de ver. ſap. cap. 3.

Ut

Ut nemo ſit noſtrum, quin Pater optimu' Divum,
Ut Neptun' Pater, Liber, Saturnu' Pater, Mars,
Janu', Quirinu' Pater nomen dicatur ad unum.

[illegible] ad unum. Diſerte

TAB. II. ad Nov. Act.



univerſam [illegible]

„Nunc de Oceano, inquit, in Somn. Scipion. lib. 2. quod promiſimus, aſtruemus, non uno, ſed gemino eius ambitu terrae corpus omne circumflui. Cuius verus et primus meatus eſt, qui ab indocto hominum genere neſcitur. Is enim, quem ſolum Oceanum plures opinantur, de finibus ab illo originali refuſis, ſecundum ex neceſſitate ambi-

 tum

nihil ad nos mittunt librorum suorum, magno Actorum nostrorum incommodo, sed et literariae reipublicae, cui, recensendis libris bonae frugis libenter operam locamus. Dabit igitur veniam MARIOTTVS, V. Cl. si libellum h...

Tab.

...barba etiam refertum, veteres Numi, ... nigros vocat, ... hibent. *De la Chausse* Mus. Rom. Sect. 2. Tab. 7. edit. Rom. 1707. *Antonius de Cavaleriis* &c. Et iure meritoque, quum de se ipsis dii apud *Lucilium*, teste Lactantio, de ver. sap. cap. 3.

Ut

Ut nemo ſit noſtrum, quin Pater optimu' Divum,
Ut Neptun' Pater, Liber, Saturnu' Pater, Mars,
Janu', Quirinu' Pater nomen dicatur ad unum.

ubi legit *Fr. Douza*, omnes dicamur ad unum. Diſerte *Agellius*, lib. 5. cap. 12, Jovem Latini veteres a juvando appellavere, eundemque alio vocabulo juncto Patrem dixerunt. Nam quod eſt in eliſis, aut immutatis quibusdam literis Jupiter, id plenum, atque integrum eſt Jovis-pater. Sic et Neptunus-pater conjuncte dictus eſt, et Janus-pater, et Mars-pater: hoc enim eſt Marſpiter, et Marſpater etc. Barbam itaque quum Jovi, in quo coelum; Plutoni, in quo terram nobis συμβολῶς innuerunt veteres, eamdem quoque Neptuno, in quo mare, dederint neceſſe eſt, aetatis ac dignitatis ratione habita, tamquam primoribus ac aeternis elementis, quibus ſtat mundus, quem aeternum, Ariſtoteles praeſertim, voluerunt.

Iam ad pallium; (carbaſus potius dici debet.) Carbaſus, inquit *Non. Marcellus*, de gen. veſtim. C. 14. p. 790. n. 28. edit. Gothofredi, pallium, quo fluvii amiciuntur vel opulentiae cauſſa, aut lino tenui: *Virg.*

Eum tenuis Glauco velabat amictu
Carbaſus —

Hoc pallium eo modo ſinuoſum, ac utrinque diffluens, nil prae ſe novi, ſi ex ſe ſpectes, ferre poterit; nam pallium collo ſuperinductum, ſi brachia eleventur, ut fit in Numo, ſinuari, et hinc inde diffluere neceſſe eſt; niſi velimus ad geminum ambitum, quo mare terram univerſam alluere *Macrobius* dixit, Artificem reſpexiſſe. „Nunc de Oceano, inquit, in Somn. Scipion. lib. 2. quod promiſimus, aſtruemus, non uno, ſed gemino eius ambitu terrae corpus omne circumflui. Cuius verus et primus meatus eſt, qui ab indocto hominum genere neſcitur. Is enim, quem ſolum Oceanum plures opinantur, de finibus ab illo originali refuſis, ſecundum ex neceſſitate ambi-

tum fecit. Ceterum ejus prior corona per zonam terrae calidam meat, ſuperiora terrarum, et inferiora cingens, flexum circi aequinoctialis imitata. Ab oriente vero duos ſinus refundit, unum ad extremitatem ſeptentrionis, ad auſtralis alterum. Rurſusque ab occidente duo pariter enaſcuntur ſinus, qui usque ad ambas, quas ſupra diximus, extremitates refuſi, occurrunt ab oriente dimiſſis.* Qua idea retenta, dicere etiam oporteret, hemicycli illius figura, quam pallium induit, aquarum ſuper terram alluvionem ab artifice fuiſſe expreſſam, quam non ſphaeroidicam, aut alterius figurae, ſed ſphaericam veteres unanimi conſenſione aſſeruerunt. Immo, Oceanum Graeci et Latini ideo nominant, eo quod in circuli modum ambiat orbem, ſive a celeritate etc. verba ſunt Iſidori. Vel ergo pallii figuram motus ipſe corporis fecit, vel ſi data opera pallium adaptavit artifex, dicendum in ea ſignificaſſe Neptunum; nam poſtremo et inde plures antiquorum dictum eſſe Neptunum pronunciarunt, quod terram operiat, et obnubat, tanquam velamento aliquo, aquis: ut Varro libro 4. de ling. lat. Neptunus, quod mare terras obnubit, ut nubes coelum: a nuptu, id eſt opertione, ut antiqui.

Videamus jam, an ex eo, quod robuſtum et ſtantem caelavit artifex, argumentum peti poſſit, eſſe Neptunum? Vis illa corporis univerſi iure datur Neptuno, utpote qui primas in mundo ferat cum reliquis elementis, quae veteribus ἀρχαὶ et στοιχεῖα dicta ſunt. Omne corpus, inquit Cicero, 2. de natura Deorum, aut aqua, aut ignis, aut aër, aut terra, aut quae ex iis componuntur: hinc videmus, Iunonem, ſub qua aera expreſſerunt, corporis habitu anguſto, validoque, ut Jovem etiam, Plutonemque, effingi. Robur ergo illud Neptunum ſatis indicat, quod aquam, ſicuti et cetera elementa numquam intermoritura, ſed perpetuo vivacia ac robuſta fore cenſuerint. Audiatur Macrobius libr. 2. Cap. 12. Quod autem ait (Tullius) mundum quadam parte mortalem: ad communem opinionem reſpicit,

ſpicit, qua mori aliqua intra mundum videntur, ut animal exanimatum, vel ignis extinctus, vel ſiccatus humor. Haec enim omnino interiiſſe creduntur. Sed conſtat ſecundum verae rationis aſſertionem, quam et ipſe non neſcit, nec Virgilius ignorat, dicendo, nec morti eſſe locum: conſtat, inquam, nihil intra vivum mundum perire, ſed eorum, quae interire videntur, ſolam mutari ſpeciem, et illud in originem ſuam, atque in ipſa elementa remeare, quod tale, quale fuit, eſſe deſierit.

Stantis figura quoque Neptunum plane confirmat. Hic vero loci opus eſt revocemus in memoriam πολυωνυμίαν, quod nominum multitudine alia atque alia, prout effectuum, quos producere credebantur, ferret varietas, ratione habita, inſigniri ſolebantur Dii: ſic Jovem, ſic Apollinem, ſic Mercurium, aliosque modo hoc, modo alio, juxta effectus, nomine compellabant. Quod adeo pergratum ſibi factum eenſuerunt Dii, ut Diana, verba ſunt *Io. Seldeni* de Diis Syris, apud Callimachum, Jovem Patrem, ut perpetuum ſibi virginitatis florem, et πολυωνυμίαν tueretur, enixe deprecaretur

> Δός μοι, inquit, παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν, καὶ πολυωνυμίην. . .

Onomacriti hymnos, (quorum auctorem Orpheum credit imperitum vulgus,) qui luculentiſſimum huiusce rei ſpecimen praebent, et de aſtrochitonis nominibus quadraginta plus minus carmina, ubi Bacchus μύστιδι, ut ait Nonnus, φωνῇ precatur, occupantibus moneo: habentur in Dionyſiacorum XL. Ab hoc ritu Iſis μυριώνυμος dicta eſt, etc. et paullo ſuperius: πολυονυμία exoptatiſſima habita eſt numinibus gloria. Itaque, ne longe abeam, Neptunus ipſe Conſervatoris Auguſti, in numo Gallieni, Reducis; in numis Poſtumi, Veſpaſiani, et in Inſcriptionibus *Huberti Goltzii* in Theſaur. antiqu. Servatoris, in centum Inſcriptt. *Ioſ. Rocch. Vulpii*; ac Tutelaris, in pervetuſto Kalend. menſ.

Febr.

Febr. inter Authores rei rusticae, edit. Populi Rom., et apud Gruter., titulo insignitur. Ἵππιος quoque dictus, ut fabula fert, ac notat *Junius Philargyrus* in Georg. Virgil. inter auctores rei rusticae in aedib. Pop. Rom. Neptunus etiam parens quorumdam equorum fertur, ut Pegasi ex Medusa, et Arionis ex Cerere, cuius seminium Adrastus habuit.

At enim *Macrobius*, ut ad rem veniam, audiatur. Nec mirum inquit Saturn. libr. I. si gemini effectus variis nominibus celebrantur, cum alios quoque Deos ex contrario in eadem re duplici censeri et potestate accipiamus, et nomine, ut Neptunum, quem alias ἐνοσίχθονα, id est terram moventem, alias ἀσφαλίωνα, id est stabilientem vocant. Ἀσφαλίωνα igitur Neptunum expressum artifex, stantem reddidit; nam, si teste Oppiano, terrae fundamina inconcussa stabilire dicitur, eum ratione illa effingi oportuit, qua firma haec terrae statio significaretur, quod pede firmo stans optime innuit.

Sed quum imperantis instar brachium sinistrum longe protendat, corpusque impetu paullum actus ante ducat, oportet, ad statices leges, ab eo parumper sinuari poplitem, calcaneumque dextrum elevari; digitis tamen, semipedeque humi stans, ut fundamina terrae sint inconcussa. Hoc igitur loco dicere nequaquam possumus, ἐννοσίγαιος, sive ἐνοσίχθων, neque rursus, quod pugnet; nam hoc adversus Montefalconium inferius falsum esse evincam: reliquum ergo, ut motus ille dexterae, motus tantummodo sit imperantis, et qui ventos fluctusve marinos compescat, qualis apud Virgilium I. Aeneid.

Eurum ad se, Zephyrumque vocat, dehinc talia fatur:
Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri?
Jam coelum terramque, meo sine numine, venti,
Miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego. Sed motos praestat componere fluctus:

Post

Poſt mihi non ſimili poena commiſſa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite veſtro.
Non illi imperium pelagi, ſaevumque tridentem,
Sed mihi ſorte datum; tenet ille immania ſaxa,
Veſtras, Eure, domos: illa ſe iactet in aula
Aeolus, et clauſo ventorum carcere regnet.

Dicebam vero, Neptunum ἐνοσίχθονα non exprimi; nam fuit haec veterum Graecorum ſententia, quod terrae motum aquarum concuſſio cieret: ita *Servius* in I. Aeneid. ad illud, Neptunus muros: ipſi enim, inquit, fundamenta ſunt conſecrata, cuius et moventur arbitrio, unde ἐνοσίχθων, ἐννοσίγαιος dicitur, hoc eſt terram movens aquae concuſſione, ſicut terrae motus continent opiniones; et *Iſidorus* lib. 14. cujus (terrae) motum alii dicunt ventum . . alii aquam dicunt generalem in terris moveri, et eas ſimul concutere ſicut vas, ut ait *Lucretius*; quanquam poſteriores Romani non ita ſenſerint. Quaenam, inquit *A. Gellius* Noct. Attic. eſſe cauſſa videatur, quam ob rem terrae motus fiant, non modo his communibus hominum ſenſibus opinionibusque compertum non eſt; ſed ne inter phyſicas quidem philoſophias ſatis conſtitit, ventorum ne vi accidant ſpecus hiatusque terrae ſubeuntium, an aquarum ſubter in terrarum cavis undantium fluctibus, pulſibusque, ita uti videntur exiſtimaſſe antiquiſſimi Graecorum, qui Neptunum ἐννοσίγαιον καὶ σεισίχθονα appellarunt; an cuius aliae rei cauſſa, alteriusque dei vi, ac numine, nondum etiam, ſicut diximus, pro certo creditum. Propterea veteres Romani, cum in omnibus aliis vitae officiis, tum in conſtituendis religionibus, atque in diis immortalibus, animadvertendis caſtiſſimi, cautiſſimique, ubi terram moviſſe ſenſerant, nunciatumve erat, ferias eius rei cauſa edicto imperabant. Sed dei nomen, ita uti ſolet, cui ſervari ferias oporteret, ſtatuere et edicere quieſcebant, ne alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent. Eas ferias ſi quis polluiſſet, piaculumque ob hanc rem remotum eſſet,

 hoſtiam

hostiam sic deo, deae immolabant. Idque ita ex decoris Pontificum observatum esse *M. Varro* dicit: quoniam, et qua vi, et per quem deorum dearumve terra tremeret, incertum esset. Quod repetit Alexander ab Alexand. Genial. dier. lib. 5. ibique Tiraquellus.

Itaque, ut robur iis, quae superiore §pho dixi, adiiciatur, Neptunus hoc loco ἐννοσίχθων haudquaquam exprimitur; nam, ut esset ἐννοσίγαιος, oportuisset, tridentem non attollere, quo ista terra intremeret: sic enim apud Ovidium, Metamorphos. libr. I.

> Ipse tridente suo terram percussit, at illa
> Intremuit. — — —

et 2 Aeneid.

> Neptunus muros, magnoque emota tridente
> Fundamenta quatit, totamque a sedibus urbem
> Eruit —

De tridente denique verbis quid opus est? *Servius* in ea Virgilii I. Aeneid., jam coelum, terramque: certe, inquit, illud est, quod tria haec numina, licet divisa imperia teneant, videntur tamen regni totius habere potestatem, sicut et ipsa elementa, quae retinent, physica inter se quadam ratione junguntur, quod et ipsorum Numinum sceptra significant. Jupiter enim trifida utitur fulmine, Pluto cerbero, Neptunus tridente.

Et haec quidem omnia, ut patet, falsipotentem et multipotentem Jovis fratrem, Nereum Neptunum, ut cum Plauto loquar, in hoc numo adstruunt: quare non video, eccur ea de re fuerit dubitatum. Negotium ne facessiverunt characteres? scilicet, primo obtutu inspicientibus ingerere speciem ii possent; quod tamen ingerant, nihil est. Vel enim characteres illos, uti graecos omnes legimus; vel uti etiam alienis litteris admixtos: utrumque qui faciat, Neptu-

Neptunum profecto leget, et ex characteribus, ut ex reliquis hucusque dictis, nummo addicet.

Itaque quum Latini Neptunum, Graeci ποσειδονα vocent, quis jam eo numo salsipotentem ab artifice expressum addubitet? prima ac tertia littera, in quibus difficultas esse potest, graecae hercule sunt, ac π, et σ sonant. Nam licet ea antiquissima Π forma sit; in vetustissimis tamen marmoribus, etiam haec postrema Π legitur; σ etiam graeca est, siquidem vel inclinatur hac ratione Μ ab artifice ob figuram numi circularem, quam scribendo insequitur, vel fere hoc modo Σ erecta sculpitur, ut in pervetustis quibusdam numis atque marmoribus exhibetur; quod et Montefalconius in Palaeographia, ejusque Epitomator Hieromonachus Cryptoferratensis, docent. Et haec quidem, si litterae graecae sint universae; si vero permixtae fuerint alienis characteribus, adhuc in illis ποσεἰδονα legamus necesse est, quum σ, in quo maior sita videtur difficultas, sic redditum, ut Μ graeca, cum Phoenicia littera S omnino conveniat, apud quos ita scribitur Μ. Constat autem tam apud Graecos, quam Romanos, characteres alienos, in numis quoque miscere, fuisse in more positum, ut etiam observat *Spanhemius*, de praest. et usu. num. Sive ergo graece totam, sive alieno charactere etiam permixtam inscriptionem legamus, ea Neptunum utrimque exhibet.

Ad haec, *Montefalconius*, in antiquit. explic. numum profert, illi, qui prae manibus est, simillimum, iisque characteribus caelatum qui in nostro visuntur; nisi quod paullum in eo differt, quod characteres manui sinistrae recta subsunt, hoc modo, L O W E I, et post σ, ει insuper additur, et ποσειδόντα, sive ut ego, ποσειδονα legit. Porro, in eo Neptunum et *Montefalconius* iure meritoque agnoscit: unum me ab illius sententia distrahit, quod quum ille numum, in quo Neptunus pugnax est, exhibeat, contendat deinceps,

 pugnare

pugnare etiam Neptunum in altero quem dixi numo. Sed en eius verba: obſervatu dignus eſt numus ſequens 6) Demetrii Poliorcetae contra Ptolomaeum pugnam et victoriam navalem praeferens, cuius apud Plutarchum deſcriptionem habes. In prora navis victoria ſtans tuba canit, in altera numi facie Neptunus, pugnantis more, brachium pallio involvens, tridentem vibrat, ut hoſtes profliget. Hactenus *Montefalconius* recte; pergit vero: pari modo inſtructus ad pugnam cernitur in numo Poſidoniorum, qui ſibi Neptunum favere putabant, quod Neptuniorum nomine inſignirentur. Nam quod Neptunus pugnet, ſatis demonſtrat 1. motus corporis antedictus, 2. tridens, quem prorſus dextera vibrat, et quod magis eſt, pallium, non ab humero hinc inde diffluens, aut corpus aliquo modo obtegens, quum nudum pateat totum, ſed ſiniſtro brachio, quod prope manum circumit, ſuperinductum, quae pugnaturis omnino convenit: hos enim expeditiores, quoad fieri poteſt, oportet eſſe ad pugnam. Male ergo Neptunum pugnare contendit *Montefalconius*, quum neque corpus, ante ut Neptunus, ducat, neque tridentem dextra vibret, ſed ſiniſtra complectatur; neque, impedimenti loco quo minus ſit, pallium, ſive carbaſum, brachio involvat; ut interim ſilentio praeteream poſticam numi faciem, in qua anteiiſſe praelium victoria ſtans, ac tuba canens, negotio facili indicat. Stat igitur, Neptunum uti ventos fluctusque compeſcentem exhiberi, eo prorſus modo, quo inſculptum ab artifice fuiſſe in noſtro ſuperius afferebam. At enim, quod caput in numo eſt, *Montefalconius* ipſe Neptunum numo adſtruit, mecumque una ſentit. Et haec de antica numi facie.

Reliqua ſupereſt poſtica numi pars, in qua ſi nonnihil difficultatis ineſſe dixero, longe non abeam. Igitur illam inſpiciamus. Figura, quae eo loci effingitur, motu corporis, pallio, et inſcriptione, alteri, quam explicavi, ſimillima prorſus eſt; nam ſtat, pallium ſeu carbaſus ſinua-

ſinuatur, ac utrinque brachia recurrens diffluit, manumque alteram, ut tridentem elevet, attollit; alteram, protenſo brachio, recta extendit. Characteres item iidem ſunt, ac MOΊ, ut in antica, legitur. Hiſce vero ab illa differt: primo, quod in antica pectus ſine carbaſo, qui terga operit, figura videntibus exhibet; in poſtica, abſconſo pectore, terga pallio ſinuoſo inducta offert. Deinde, quamvis dextera ſiniſtraque manus, eodem ex aequo ac in antica repraeſententur modo, ita ut eadem de cauſſa tridentem adeſſe omnino oporteret, tridens nihilominus non apparet. Tertio, quod barbatum antica exprimat, poſtica ſine barba; denique characteres in antica, inſpicientibus numum, ſiniſtrorſum, in poſtica dextrorſum ſunt: utrinque vero a dextra, ut apud Hebraeos fieri ſolet, legi incipiunt, quod et apud Graecos in more poſitum fuiſſe veteres inſcriptiones, numique aliquot, immo et ille *Montefalconii*, et hicce noſter oſtendunt. Et haec ſunt, quibus poſtica, ſed forſan leviter, ab antica differt.

Eſt autem aliquid, quod ex toto inter ſe differunt: nam anticae numi partis figura prominet, ut in numis ceteris, poſticae vero faciei imago cava, et intus cuſa, ſive, ut aiunt, incuſa contra eſt. Quae ſane res, licet nunc primo non obſervetur, difficultatem nihilominns inſpicientibus ingerit, cauſſamque apud ſcriptores rei numariae, quorum nonnemini idcirco haeret aqua, diverſam habet. Sed horum duo audiantur. *Begerus*, in Theſauro Electorum Brandenburgenſium Select. in Metapontinorum felici agricult: De capite bovis, inquit, adhuc audire placet, neque enim quo fine in numiſmatibus Metapontinorum occurrat, facile dixero, et cum incuſſum ſit, neque rationes ſignaturae aſſequor. Caput bovis, reſpondit *Dulodorus*, ex agricultura interpretationem mutuatur, de qua ſupra. Ratio ſignaturae obſcura eſſe non poteſt. Cum figura maſſae argenteae incuſa ſit, utique clarum eſt, eam in matrice, quam vocant, non caelatam, ſed ex ea eleva-

tam fuisse, eo plane modo, quo hodienum artis peritissimi numismatum et figuras et inscriptiones ex chalybe elevare, et elevatas in matrices incutere solent, ex quibus postea rursus eleyatae in numismatibus prodeunt. At mihi, excepit *Archaeophilus*, error signaturae hic videbatur inde ortus, si numisma quoddam percussum ex superiore matrice forte non eximeretur, unde postea necesse fuerit, figuras eius substratae laminae eo modo imprimi, quo et in hoc Metapontinorum numismate cernimus. Res hoc credibilior est, quo rariora sunt eius exempla; cum plura procul dubio prostarent, si ex προαίρεσι evenisset. Paucitas exemplorum, respondit *Dulodorus*, contra me nihil facit, cum ingenii politioris hic foetus esse possit, qui, ut a communi more interdum recedit, ita et raritate sibi pretium conciliare solet. Ceterum, nec numismatis percussi figurae elevatae eius duritiei sunt, ut denuo argenteam massam frangere, eique ita immitti possint, nec omnia exempla rationem admittunt. Si enim valeret, eadem figura, quae in aversa elevata cernitur, etiam in adversa incusa constanter deberet reddi; nam si residet in superiore matrice, necessario inferioris figuram denuo massae argenteae inprimit, quae et ab altera elevata redditur. Sed hoc in numismatibus perpetuum non est, uti ex proposito intelligas, in quo non eadem figura, *Spica* videlicet, sed diversa plane, *Caput bovis*, redditur. Hactenus *Bergerus*. *Jobertius* vero, Scient. delle Medagl. Se ne trouano, inquit, fralle antiche consolari, ed alcune nelle imperiali di bronzo, e di argento. Noi le chiamiamo incuse, cioè non improntate. La conformità di queste medaglie protrebbe sorprendere un nuovo curioso, perche in vece di un rovescio, non hanno se non l' istesse figure che hanno dalla parte della testa, battute come per fare un modello, o una forma. Confesso, che ho sempre avuta difficoltà nel comprehendere, chi ciò sia seguito per difetto di avere applicato il secondo quadrato, o forma di acciajo, e volevo più tosto figurarmi altre ragioni, finche ho inteso da uno, che fra gli uomini di Francia intendeva meglio,

meglio, che cosa fosse il torchio di monetière, che ciò veniva dalla fretta del monetière medesimo, il quale prima di ritirare una medaglia, che aveva battuta, rimetteva un nuovo tondo, il quale trovando da una parte il quadrato, o la forma di acciajo, e dall' altra la medaglia precedente, improntava dalle due parti l'istessa testa, da una parte in rilievo, dall' altra in incavo, ma sempre più imperfettamente, essendo lo sforzo molto più debole dalla parte della medaglia.

At enim illi nulla sententia arridet, siquidem *Begerus*, ut a primo exordiar, vel sui conceptus ideas explicare nescit, vel a vero longissime distat; nam artis peritissimi, ut ipse contendit, non ex eo figuras et characteres, qui in numis prominent, efformant, quod numismatum et figuras et inscriptiones ex chalybe elevare, et elevatas in matrices incutere soleant, ex quibus postea rursus elevatae in numismatibus prodeunt: sed idcirco imagines et characteres prominentes ex toto videntur, quod in chalybe ipso cavum utrorumque exemplum caelo insculpat malleator. *Jobertii* quoque, sive *Aizotii* ratio, quamvis verosimilior, nutat tamen: nam eluditur argumento *Dulodori*, quod ex *Begero* iam retuli, nec numismatis percussi figurae eius duritiei sunt, ut denuo argenteam massam frangere, eique ita immitti possint. Si enim valeret, eadem figura, (quod tamen perpetuo non accidit, ut patet etiam in specie nostra), quae in aversa elevata cernitur, etiam in adversa incusa reddi constanter deberet.

Alio itaque mentem cogitationemque facto opus est ut applicemus; imago etenim numi postica, licet sit eadem, si ea ex toto consideretur, ex aequo ac illa quae in antica sculpitur, discrepat nihilominus, (ut cetera recensita, quae huc minime faciunt, modo praetermittam,) primum in eo, quod antica, ut superius dixi, pectus, sine carbaso, qui terga operit, videntibus exhibeat: contra postica pectus omnino

omnino abſcondat, et terga pallio ſinuoſo induta offerat: Secundo, quod in antica characteres incipiunt circa ſuram Neptuni littera Π, in poſtica autem, circa nates quidem, ſed littera Π. Porro certum quam quod maxime eſt, quod ſi ſuperior numi imago, modo quo contendit *Iobertius*, malleatoris celeritate reddi in infero argento debuiſſet, debuiſſet ſane reddi anticae ſimillima; at enim antica pectus exhibet, poſtica vero terga, antica poſt humeros habet carbaſum, qui parum hinc inde circa latera apparet, poſticam pallii ſinus totus, quantus eſt, amicit. Eadem de cauſſa, quum inſcriptio circa Neptuni nates in antica ſiniſtrorſum videntibus habeat ≥, in poſtica eodem loco, licet videntibus dextrorſum ʒ legi deberet; et nihilominus legitur ˥. Conſtat itaque, neque a *Begeri*, neque a *Iobertii* partibus, ſtare nos poſſe.

Dicet aliquis, quanam ratione id ergo accidit? At enimvero, quis ego ſum, ut rem explicatu difficillimam, quam Antiquarii ipſi ex tripode accepto, propinem? nullus certe, ac Davus quidem, non Oedipus. Dicam tamen, quod ſentio; Lector, aptiora donec, aut veriora ſuppetent, ſi lubet, ſequetur. Sicuti in ſuperiore chalybe, quam exemplum, matrem, et patrio ſermone ſtampa, forma, conio, iure merito dixeris, Neptuni imaginem totam cavam effinxit Artifex: unde in argenti percusſione viſa eſt inde prominens ex toto; ita, (quoniam contrariorum eadem eſt ratio,) in chalybe infera imago numi noſtri poſtica ex toto prominens efformata ab illo eſt; quo factum, ut cavum quum eſſet ſuperius exemplum, Neptunus prominens redderetur; cava autem figura numi poſtica, quod exemplum, aut mater prominens ei ſubeſſet, ſignata appareret. nam quod malleator caelo, aut viriculo illam inſculpere voluerit, neutiquam mihi arridet. Hactenus de materiali, ut ſcholae loquuntur, numi figura.

Reſtat

Reſtat adhuc, quod in numo praecipuum eſt, de imagine ipſa inſtituendus ſermo. Etenim, quum eadem figuratione, ſi ea, quae adnotavi, excipiantur, poſticam ex aequo ac anticam numi faciem cuſerit argenti flator; quaeri iure merito poteſt, eccur iterum eadem imagine ſignare numum ei libuerit? Quamvis enim eius generis numi novi non ſint, ut de illo Neronis, in averſa et adverſa parte ex aequo inſculpto teſtatur Antonius Auguſtinus: hoc tamen rariſſime accidit, et non ſine cauſſa factum eſſe dicendum.

Sed in ſpecie noſtra rem innuat Catullus ad Sirm. Pen.

Peninſularum, Sirmio, inſularumque
Ocelle, quascunque in liquentibus ſtagnis
Marique vaſto fert uterque Neptunus,
Quam te libenter, quamque laetus inviſo, &c.

Explicat hoc ita Turnebus; Quum, inquit, de Sirmione Catullus ſcribit, quascunque etc. quaeſitum eſt, quis ſit uterque Neptunus? ac probabilis eorum videtur eſſe ſententia, qui mare ſuperum et inferum, quibus Italia cingitur, interpretantur. Verius tamen fortaſſe videri poteſt, quum ſignificet Neptunus eam vim, quae humori praeeſt, ut utrumque Neptunum intelligamus, et eum qui ſalſis aquis imperat. Sic enim Sirmio, inſulis, et peninſulis omnibus maris, et fluminum, et lacuum, anteponetur. Huic expoſitioni favent Catulli verba, qui et liquentium ſtagnorum et maris mentionem facit. Haec Adrianus Turnebus, cuius primae ſententiae adhaeret M. Antonius Muretus. Uterque Neptunus, mare ſuperum et inferum ſignificat. Veteres ergo, qui erant, ut amicus meus olim cecinit,

E di Filoſofia ricolmi il petto,

Neptunum utrumque exprimere percupientes, gemina eius figura ſignarunt numum. Quod, ſi deeſſet in poſtica numi parte barba, et, quod magis eſt, tridens; attamen

men ex eadem imaginis figuratione, et corporis brachiorumque motu, ut in antica, nemo ibit inficias, quod tridens etiam adesse debebat, ut mentis conceptus malleatoris artificisque effectui responderet: nam barba, vel quod imago ipsa in numo cava, vel carie aliqua obesa, pictoris oculos, qui numum penicillo reddidit, forsan effugit. Ceterum, quum videam post Neptuni suras utrasque, talumque dextrum, in antica numi facie, aliquas argenti effusiones excursionesque, quas vulgo dicimus sgranature, censerem, numum hunc, quantus est, ab argenti flatore primo cusum, non ut perfectus tunc prodiret, sed ut experimentum quoddam faceret, quo viso, perfectiorem inde redderet, absolutissimusque in conspectum lucemque hominum veniret. Haec, inquam, mihi caussa, ut reor, quod tridens desideretur, utpote numo infecto, quamvis, ut dicebam, adesse omnino debeat.

Locum postremo, in quo cusus numus est, inscriptio ipsa facili negotio indicat. Nam, si illa ποσειδόνιε, vel ποσειδῶν legatur, argumento est, a Posidoniis cusum, qui nomine Neptuni insigniti erant, eique opidum illud, ni malis urbs, sacrum. Est autem Posidonia opidum maritimum, in Lucania a Sybaritis conditum, quod postea nuncupatum est Paestum, ut auctor est Strabo, hodie Pesti, sive Piesti.

Haec sunt, quae de numo incuso Neptuni, Mariottus prodidit. Nobis visus est, extemporanea scriptiuncula, quidquid de Neptuno memoria suggereret, negligentiori calamo credidisse, atque adeo decepisse Lectores, qui de numis incusis potius, quam de Neptuno, quem et pueri nostrates plus satis norunt, disquisitiunculam expectabant; cuius loco indigestum chaos rerum eo minime pertinentium reperisse, una nobiscum indignabantur. Si nos audit Presbyter Romanus, et cur non audiat existimationi eius providentes, numquam, tota vita sua, de rebus ad rem numariam aut antiquariam universam pertinentibus, quidquam scribet.

bet. Quam quisque artem didicit, hanc exerceat. Hoc sibi serio dictum putet.

CAROLI FERD. HOMMELII IURISPRUDENTIA numismatibus illustrata, nec non sigillis, gemmis, aliisque picturis vetustis varie exornata. LIBRI DUO.

Lipsiae, apud Ioannem Wendlerum MDCCLXIII. plagg. 18. multis cum figuris aere expressis, in 8.

Haud quidem defuerunt nostra aetate viri docti, qui leges, praesertim Romanas, e lapidibus, saxis, marmoribusque, satis feliciter explicarent, eaque re litterarum humaniorum dignitatem adsererent: nemo tamen adhuc exstitit, qui in iurisprudentia ex numismatibus etiam illustranda operae pretium fecerit. Etsi enim *Heineccius*, Vir laude nostra maior, verum Germaniae decus, in Praefatione ad *Gundlingii* Exercitationes Academicas, de usu et praestantia numismatum in iurisprudentia nonnulla praeceperit: agitatum tamen ab eo consilium non solum intra propositi fines perstitit, sed ideo etiam viris doctis haud satis arrisit, quod minutissima quaelibet colligere, et singula fere legum verba numis exornare voluerit. Quod adeo nemo adhuc praestare potuit, hoc feliciſsime successit *Hommelio*, dum haec scribimus Facultatis Iuridicae Ordinario illustri, Viro eruditissimo. Hic igitur, quod vel ex hoc Libello Lectores intelligent, res fere dissociabiles miscere, id est, cum summa rerum civilium forensiumque prudentia, exquisitissimam studiorum humanitatis cognitionem conjungere didicit. Is igitur indefessa industria, incredibilique labore undique collatis, quae ipse egregia putaret, et quae sunt omnino, omisſisque vulgaribus, ea tantum monumenta protu-

 lit,

lit, quae ceteris praeſtantiora eſſe, et ſive ad iuvandam, ſive ad ornandam iuris ſcientiam utilitates quasdam maiores dulcedinesque praebere poſſe viderentur. Non eget laudibus noſtris ſumma Viri Illuſtris eruditio, nec facile illas pateretur haud minor eius modeſtia Quare rem ipſam aggresſi, primum quidem, quid duobus his libris contineatur, breviter indicabimus, deinde ſpeciminis loco nonnullorum argumenta capitum paullo uberius recenſebimus, quo facto facile erit lectoribus; vel ſic ex ungue leonem cognoſcere. Monumentum I. et II. Iuſtitiae templum eiusque ſacerdotes. III. Poena adulterii, et iudicium Zaleuci. IV. Legum Gallicarum codex. V. Ad titulum Decretalium de auctoritate et uſu Pallii. VI et VII. Tribunal Praeetoris Romani. VIII. Cameralis Iudicii a Maximiliano Primo inſtituti memoria in numo, qui vulgo Cameralis dicitur. IX. Aenigma Iuris pulcherrimum. X et XI. Lex non Remmia, ſed Memmia, de Calumniatoribus. XII. XIII. XIV. Scipionis Naſicae, et Catonis Cenſorii, vultus aeternales. XV. Poena, quae corium et capillos afficit. XVI. XVII. XVIII. An Pedum epiſcopale augurum Lituus ſit? XIX. Litigatores, ſedente judice, ſtantes. XX. Manumisſio coram Praetore per vindictam. XXI et XXII. Miniſteria palatina ab officialibus in equo praeſtita. XXIII et XXIV. Lex Publicia de luſu et ſponſionibus. Aliae leges talariae. XXV. Duellum judiciale viri et mulieris. XXVI. Fuga *Hugonis Grotii.* XXVII. XXVIII. et XXIX. Lex Iulia de maritandis ordinibus. XXX. *Ulpiani* adhuc ſuperſtes imago. XXXI. De Abigeis. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV. et XXXVI. Iterum de Archiepiſcopali Pallio. XXXVII. Graduum computatio Germanica. XXXVIII. et XXXIX. Leges Tabellariae, Licinia et Casſia, atque obiter quaedam de Lege Licinia Sumtuaria. XL. XLI. XLII. Ad Capit. undecimum X. de reſcript. XLIII. Picturae ignominioſae, quae Imperium Germani-

manicum Pontificis beneficium esse mentiebantur. XLIV. Ad L. I. §. 10. ff. de inspiciendo ventre, et custodiendo partu. XLV. Regnum Italiae sub Ottone Magno iunctum Imperio Germanico. XLVI. Duellum judiciale bestiae et hominis. XLVII. XLVIII. XLIX. Callida, sed malitiosa pacti interpretatio. L. De Aquila Imperii bicipite. LI. De Reliquis abolitis; item de Novis Tabulis. LII. Lex Didia de poenis militum. LIII. Consacramentalium jurandi ritus. LIV. *Numa Pompilius* Populo Romano leges proponit. LV. LVI. LVII. Trium liberorum honor. LVIII. LIX. LX. Summum Pontificis judicium cur Rota dicatur? LXI. De titulo Imperatoris: Semper Augustus. LXII. LXIII. LXIV. LXV. LXVI. LXVII. Insignia Romanorum loquentia. LXVIII. Hominium regi Galliae praestitum Seculo XIV. LXIX. LXX. LXXI. et LXXII. *Servius Sulpicius*, *Alphenus Varus*, et *Sempronius Sophus*. LXXIII. Singularium certaminum furor lege coërcitus. LXXIV. Vindicatio equi secundum veteres Germaniae mores. LXXV. LXXVI. LXXVII. *Sextus Aelius*, *Quintus Tubero*, et *Attejus Capito*. LXXVIII. Investitura primi Marchionis Brandenburgensis, Alberti. LXXIX. Investitura primi Electoris Brandenburgensis, Friderici I. LXXX. LXXXI. LXXXII. LXXXIII. LXXXIV. Feoda Comitum an vexillaria? LXXXV. et LXXXVI. Exagium Solidorum in Novella *Theodosii*. LXXXVII. Legitimatio per Pallium, et per Oblationem curiae caelesti, sive monasterio factam. LXXXVIII. LXXXIX. et XC. Aequitas a Iustitia distincta. XCI. XCII. XCIII. XCIV. XCV. et XCVI. Roma reges pronuntiat. XCVII. Colossi iurisdictionis in Germania indices, Gladius insigne Comitum. XCVIII. Traditio fundi symbolica per furculum. XCIX. C. CI. et CII. De officio Censorum. CIII. CIV. et CV. Vectigalia remissa, et de Cursu Publico. CVI. Traditio symbolica per Chirothecam.

CVII. Feodum Ligium. CVIII. Lex Papia incerti argumenti, aut potius Papiria, de suffragiis. CIX. et CX. De ornamentis galearum scutorumque frondosis. CXI. Suum cuique. CXII. Ad titulum Codicis de precibus Imperatori offerendis. CXIII. Traditio aedium per ostium. CXIV. In orbe Romano qui sunt, ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt. CXV. CXVI. et CXVII. Leges Coelia et Cassia tabellariae: Tribunal: Libertas. CXVIII. CXIX. et CXX. *Publius Mucius Scaevola, Coccejus Nerva* pater et filius. En tibi, Lector, hortum amoenissimum, unde flores quosdam adhuc recentes, certe qui nondum per plures manus circumlati sint, adeoque nec emarcuerunt, decerpere nobis liceat. Plane elegans est Auctoris undiquaque doctissimi coniectura pagina 12. 54. et 96. de pedo episcopali et pallio archiepiscopali. Putat nimirum, ex eo tempore, quo Christus Petro dixerat, *pasce oves meas*, sacerdotes pecudum magistris quam simillimos fieri studuisse; eamque ob causam non pedo tantum, sed pallio etiam pastoritio sese ornasse. Pastores autem pallio olim indutos fuisse, gemmae, in hunc finem prolatae, pastoresque palliatos sistentes, abunde docent. Haud minus elegans est observatio pagina 37. de Lege, quam, cum Memmia dicenda sit, vulgo Remmiam vocant. Auctorem legis facit Illustris HOMMELIVS C. Memmium Gallum, docetque, litteram fronti calumniatorum inustam haud fuisse R. sed duplex K. i. e. Kalumniae Kausa. Cur summum Pontificis iudicium Rota dicatur, disquiritur pag. 161. Malumus autem rem verbis Illustris Auctoris, quam nostris enarrare. *Nihil*, inquit, *verius esse puto, quam Germanos veteres de re quadam consultaturos, more etiam Judaeis in Synedrio usitato, et fere naturali, in circulum consedisse, qui nostra in lingua Rad dicitur: — —*

Ut

Ut vero primum Gothi, poſtea Longobardi, ſuam linguam, ſuas conſuetudines et iura, apportarunt in Jtaliam, imo veſtium formas novas Romanis dederunt, nam ex Romana togata fecerunt braccatam: ita plane mihi perſuadeo, hoc Jtalorum verbum, Rota, non quidem Teutonicum eſſe, cum littera o *in verbo Rad non obveniat, ſed littera* a *radicalis et plane neceſſaria ſit; attamen per Soloecismum factum eſſe, ut ad ſimilitudinem noſtrae linguae, Jtali iudicum coronam Rotam dicerent.* Ne quid autem dubii ſuperſit, facit non pavimentum ſolum, ex Dominici Bernini Tribunali Rotae Romanae delineatum, ſed faciunt etiam ſigilla Iudicum huius tribunalis, coronam hominum exhibentia. Pagina 214. contra *Chriſtianum Gottlieb. Schwartzium* docetur, legitimationem per pallium et veſtem parentum, etſi minus frequens fuerit altera illa per pallium, ſeu cortinam altaris, tamen ideo inter aniles fabulas haud referendam eſſe. Eleganter etiam diſſerit Illuſtris HOMMELIVS p. 230. de Coloſſis, iurisdictionis in Germania indicibus. *Non alius, inquit, Rolandus, niſi Coloſſus eſt. Cum autem inter ſignum atque ſignatum quaedam, ut plurimum, ſimilitudo intercedere ſoleat, ſi ex me quaeras, quam ob cauſam ſtatua gladio et clypeo armata indicium banni regii ſive iurisdictionis ſuperioris habeatur? reſpondeo: non Imperatoris, ſed Comitis, hanc formam videri, ut vel gladius ſignificat, conſtans ac perpetua Comitis nota. Solus nempe quondam in Germania ius per Comites Advocatosque ſuos dicebat Imperator, quem gloſſa iuris municipalis Saxonici fontem et originem dicit omnis in Germania iurisdictionis. Haec ſi vera ſunt, ut ſunt notiſſima, nonne credibile eſt, hoc ſignum cives, ſi urbi Imperator iura Comitis, ſive iurisdictionem ſuperiorem conceſſiſſet, in foro ſuo collocaſſe, quaſi ligneam Comitis imaginem, ut poteſtatis ſive iurisdictionis adquiſitae documentum eſſet.* Sed facile, ſat ſcimus, ſalivam

ſalivam haec movebunt lectoribus noſtris, ut ipſi lectione tam docti et elegantis libri ſitim explere cupiant. Nobis autem nihil ſupereſt, niſi ut praeter vitam et vires otium apprecemur Illuſtri HOMMELIO, quo libro etiam tertio et quarto, quos in praefatione promittere videtur, propediem beare rempublicam litterariam poſſit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Julii Anno MDCCLXIII.

Neues Organon etc.

i. e.

NOVUM ORGANON, SIVE MEDITATIONES DE inquirendo et consignando vero, eoque distinguendo ab erroneo et mere adparenti. Auctore J. H. LAMBERT.

Lipsiae, apud J. Wendler, 1764. TOM. I. Alph. 1. plagg. 14. TOM. II. Alph. 1. plagg. 4. in 8. mai.

Ante diem hoc Organon recensemus, propterea, quod quae nunc edimus Acta Anni LXIIJ. non debent officere libris novis, iisque bonis, quos a doctis hominibus cognosci interest reipublicae litterariae. Profecto liber is, cujus nunc argumentum fusius exponemus, in hunc censum venit. Tertius est, qui *Organi* nomen gerat. Primum conscripserat, qui per tot Saecula Philosophiae non pater tantum, sed princeps vocatus est, *Aristoteles*. Alterum illustri et summo illi Angliae Cancellario, *Verulamio Baconi*, debemus, qui in edendo *novò Organo* prima stravit ac solidiora illa fundamenta, quibus his temporibus scientiam potissimum naturalem videmus superstructam et auctam. Tertium nunc, idemque novum, orbi erudito sistit Celeberr. LAMBERT, quem *Photometriae auctorem* nominasse sufficiat, ut inde intelligat Lector, an tali operi par sit censendus, quale id esse debet, quod post duo illa tam

insignia *Aristotelis* et *Baconis* specimina, *Organi novi* nomen mereatur. Multa certe magnaque promittere videtur, quicunque post *Baconem* titulum hunc libro suo praefigere non veretur, in lectorem quippe omne et totum quantum est ius transfert, eximia atque praeclara omnia inde exspectandi. At penes Lectorem esto iudicium, quem ne diutius in limine moremur, praecipua operis capita, quantum ejus fieri potest, eo ordine, eaque luce exponemus, ut, an exspectationi respondeat opus, ipse pronunciare Lector possit.

Hoc praeprimis requisitum vel ipsum *Organi* nomen involvit, ut *instrumenti* instar sit, quo amplificari Scientiae omnes atque firmissimis superstrui possint fundamentis. Merito itaque quaeritur, an his finibus obtinendis per omnia suffecerint *Aristotelis* et *Baconis* organa? Hanc quaestionem ita solutam sistit Auctor, ut in praefamine ea, quae vel ulterius perficienda, et vel maxime solidioribus superstruenda sunt principiis, exponat. Quodsi enim, inquit, vel levi attentione perlustres Philosophorum quorumvis Saeculorum et regionum Systemata, haud certe ea sic sibi constare eademque manere deprehendes, quantum hoc a tot tantisque inquirendae veritatis motivis expectare merito possis. Veritatem dum contueris, eam unam vides et immutabilem: Philosophiam contra, quibusvis temporibus et locis, ita vides veluti veritati oppositam, ut non modo alio continuo induta sistatur vestitu, verum contrariis, immo contradictoriis innixa principiis. Sic certe in pluribus capitibus sibi invicem oppositos reperies *Aristotelem*, *Gassendum*, *Cartesium*, *Newtonum*, *Leibnitium*; *Wolfium*, ceterosque philosophicorum Systematum Auctores; placitis vero *Idealistarum*, *Materialistarum*, *Scepticorum*, *Fatalistarum* etc. vix commune quidquam inesse deprehendes.

Haec utique et talia dum perpendis orbis eruditi phaenomena, haud aegre concedes, historiam errorum potius, quam veritatum esse philosophiae historiam, atque organa *Aristotelis* et *Baconis*, ceteroquin quantumvis praestantia, his enodandis difficultatibus adhucdum saltem fuisse imparia.

Et

℣. si rem omnem ad primaria sua capita reducere velis, quatuor sponte se tibi offerent quaestiones sequentes:

1mo. An *viribus* careat humanum *ingenium*, quibus tuto gressu in veritatis via incedere et progredi possit?

2do. An ita se ipsi subducat *Veritas*, ut ab *erroneo* et *falso* eam dignoscere haud valeat?

3tio. An ipsa *lingua*, qua consignanda et retinenda est veritas, nimiis eam amphiboliis vagisque nimium terminis dubiam reddat et obfuscet?

4to. An ideo a vero aberret humanus intellectus, quod res obvias haud percipit quale sunt, verummodo quales esse videntur, atque an adeo sit illusoria *adparentia* rerum, ut per eam ad verum sublatens pertingere non detur?

His quaestionibus rite solvendis quatuor eas partes impendit Auctor, in quas totum opus dispescit, quasque nominibus ex graeca lingua mutuatis, *Dianoiologiam*, *Alethiologiam*, *Semioticam*, et *Phaenomenologiam* adpellat. Prima complectitur *regulas* et *leges*, quas sequi debet intellectus in *inquirenda veritate*. Altera *ipsius veritatis in se spectatae*; tertia *signorum* et *symbolorum*; quarta denique *phaenomeni* vel *adparentiae* sistit *theoriam*. His generaliter praemissis, ad specialiora, eaque uberius exponenda, progredimur.

Dianoiologiae capita, si quidem nomina vel titulos ipsis inscriptos spectes, parum novi promittere videntur; quippe ejuscemodi sunt, quales in quibusvis operibus et compendiis logicis reperias. Primum de *Ideis* et *Definitionibus*, 2dum de *Divisionibus*, 3um de *Iudiciis* et *Quaestionibus*, 4tum de *Ratiociniis simplicibus*, 5tum de *Ratiociniis compositis*, *variisque indirecte ratiocinandi modis*, 6tum de *Demonstrationibus*, 7mum de *Problematis*, 8vum de *Experientia*, 9num de *Cognitione scientifica* agit. At vero si hanc tibi sumas operam, ut capita haec perlegas, ea non modo summa attentione perlegenda esse reperies, verum et his, quae nota et obvia iam sunt, nova haud pauca interspersa esse deprehendes, ut dubius haereas, cum quaerere velis, unde ista hauserit Auctor?

ctor? Neque ea, quae in singulis his capitibus tractantur, iacta, atque veluti instar rudis et indigestae molis proposita verum ita videbis connexa, ut ubivis ea, quae in quovis capite occurrunt, enumerata, riteque disposita sistantur. Exempla potissimum, quibus praxin regularum ipsasque regulas illustravit Auctor, ita selecta atque ex ipsis scientiis desumta sunt, ut quodvis exemplum nil offerat praeter quam quod ad illustrandam regulam quicquam facit; cunctaque ista exempla si colligantur, historiam fere elegantissimorum et ingeniosissimorum inventorum totam conficiunt. Ut adeo et hoc respectu Auctoris *Dianoiologia* a reliquis Logicis immensum differat. Quodsi enim ludibrio plerumque habita fuit *Logica*, ac ita decantata, quasi omni usu sit destituta: haud inficiandum sane est, exempla illa velut ex trivio desumta, quae in plerisque operibus logicis occurrunt, ad augendum hunc contemtum non parum contulisse. Contra ea si eximia ista inventa, quae summis humani generis ingeniis nomen immortale conciliarunt, illustrandis regulis logicis inservire videas, regulas istas floccipendere et inutiles habere vix poteris. Accedit, ut Auctor §. 454. observat, quod ipsi nempe Inventores, dum inventa sua proponunt, modum viamque, qua ad ista pervenerint, terminis plerumque logicis exponunt, quippe terminis aliunde petitis de methodo disserere non datur.

Quod de singulis hic diximus *Dianojologiae* capitibus, specialem eorum expositionem breviorem reddere potest. In primo quidem Capite problema de definitione ideae cuiusvis, cuius nomen datur, rite concinnanda, sic solutum sistit Auctor, ut 1^mo^ requirat casuum enumerationem, eamque completam, in quibus vel idea, vel nomen rei occurrit. 2^do^ ex his casibus seligantur illi, qui reales sunt; quo de ipsius ideae realitate et veritate certus esse possis. 3^tio^ colligantur notae ideam constituentes, singulis his casibus communes, atque in ideam generalem contrahantur, cuius nomen detur. 4^to^ idea sic definita eo fine ad examen revocetur, ut, an nimis sit universalis, vel an universalior reddi possit

poſſit et debeat, inde conſtet: quo caſu priori adiici reliquae determinationes, poſteriori reiici eae poſſint, quae nimis ſunt ſpeciales, vel a quadam nominis amphibolia proficiſcuntur. Regulas has ſuo ordine ita exponit et illuſtrat Auctor, ut caſibus quibuscunque adplicari tuto et facile queant, ſimulque compendia adfert, quibus ſaepius breviori via ad propoſitam metam pertingere datur. His ſubjungit Problema, de definienda maxima univerſalitate, ad quam data idea, nominisve ſignificatio, pro ipſa rei natura, linguaeque genio perduci poſſit. Hactenus dicta caſus illos ſpectant, quibus datur tum ipſa idea confuſe adhucdum percepta, tum et eius nomen, quod uſus loquendi ipſiusque linguae genius ei impoſuit. His uberiori luce colluſtratis, obſervat Auctor, rarius obvenire huiuscemodi caſus, quibus expoſita in definiendo ἀκρίβεια locum habeat; contra ea longe ſaepiſſime id evenire, ut notae quaedam, quibus debitis limitibus circumſcribenda atque definienda eſt idea, negligantur, cum adeo difficilis ſit caſuum omnium enumeratio. Huic ergo defectui quomodo mederi poſſis, dilucide docet Auctor. Cumque porro in his omnibus nonniſi de notis rei intrinſecis ſermo ſit, ad eos dein caſus progreditur, quibus res per notas externas, ejusque ad alias res habitus atque relationes, definienda venit, ſive definitio ab uſu et ſcopo rei, ſive ab eiusdem geneſi et cauſis petatur; ſive conſtet relationibus aliis undecunque deſumtis. Quibus caſibus enumeratis modum tradit condendae definitionis, tum nominalis, tum realis et geneticae; et quod caput rei eſt, ex ipſa harum definitionum indole criteria iſta deducit, quibus dignoſcatur, ubinam harum definitionum quaevis habeat locum, et exſtruendae theoriae rei prae caeteris inſerviat. Singulae tamen hae definitiones cum rem ipſam, ipſiusque ideam et nomen, ceu data praeſupponant, merae definitiones ſunt, aliasque ideas, easque novas, non ſuppeditant. Quare his tractatis ad eos caſus perluſtrandos ſeſe convertit Auctor, quibus data quadam idea, aliae, eaeque novae, inde peti poſſint. Huc facit idearum compoſitio, quae cum

 ſingulis

ſingulis caſibus non procedat, niſi omnino contradictoria conjungere velis, caſus iſti, quibus revera locum habet, exponuntur, atque methodi docentur, quibus arbitraria idearum compoſitio ad examen revocari poſſit, ſive experientia duce, ſive adiuvante theoria, rem perficere velis. His denique varias regulas generales, plurimisque caſibus adplicabiles, ſubjungit, quarum uſus neceſſario ad ideas compoſitas, easque poſſibiles et veras, deducit.

Secundum caput eodem fere modo idearum diviſionem atque potiſſimum uſum exponit, quem diverſae eiusdem ideae diviſiones, ſi debite combinentur diviſionum iſtarum membra, in condenda et amplificanda rei theoria ſuppeditant. Quaeſtio, unde ſint plures iſtae eiusdem ideae diviſiones, et quodnam cuivis ſubiaceat diviſionis fundamentum? ita ſolvitur, ut ſimul inde elucescat methodus, qua eſſentialis ideae cuiusvis diviſio ſit inſtituenda. Enumerantur porro variae diviſionum ſpecies, earumque exhibentur criteria, variique uſus, docetque Auctor, quid agendum ſit, ubi membra diviſionis, gradu, vel numero, vel qualitate differunt, vel res, cuius partes enumerandae veniunt, tota in oculos incurrit, vel definitis circumſcribitur limitibus. Diſertis porro verbis inculcat atque palam facit ideas, quas univerſales vocamus et abſtractas, neque in individuis tam abſtracte exiſtere, neque in ſe tam abſtractas eſſe, quam definitiones, praeſertim nominales, eas ſiſtunt; verum quamlibet ideam abſtractam ceu Sceleton individuorum illorum eſſe ſpectandam, quibus ea ineſt. Quod quorſum tendat, quaque ratione ad perficiendam cognitionem ſymbolicam adplicari poſſit, tum in praeſenti capite, tum paſſim per totum opus indicat, atque exemplis patefacit Auctor.

Utrumque Caput, primum et ſecundum, ideas in ſe tantum ſpectatas nobis offert. Inſtituenda iam erat idearum comparatio, quam Auctor in Capite tertio et quarto ita ſuſcipit, ut tertium comparationem binarum, quartum vero caput ternarum idearum comparationem, variasque eius ſpecies, et varios uſus, commonſtret. Data hic opera de idearum compa-

comparatione loquimur, in his Auctorem secuti, qui universaliori hac idea theoriam propositionum et syllogismorum in Logicis operibus ubivis obviam complectitur. Hanc vero procedendi rationem cur reliquis praetulerit Auctor, perlectis his capitibus manifestissime patet, id ideo ab ipso factum esse, quo completam et demonstratam casuum enumerationem dare posset. Sumit ergo primo duas ideas quascunque, atque enucleata propositionum indole et varietate, ostendit, duas ideas quasvis tres suppeditare positiones, quarum alterutra necessario vera, reliquae duae necessario falsae sint, ut adeo cuivis positioni verae duae falsae opponantur, harumque numerus in universum sit illarum duplus. His uberius enucleatis, duas propositiones inter se confert, quarum utraque iisdem constat ideis, atque casus illos enumerat, quibus utraque simul vera esse potest. Casum vero eum, quo duae propositiones conferendae veniunt, quibus unica inest idea communis, Capite sequenti perlustrandum suscipit, utpote qui peculiarem mereatur theoriam. Huic positionum theoriae, quam Aristoteli debemus, quaestionum theoriam, ab Aristotele ceterisque Logices scriptoribus fere neglectam, subjungit, atque quaestionem quamvis, si ad simplicissimam reducatur formam, duabus tantum constare ideis, harumque idearum alterutram necessario actionem quandam denotare, docet. Unde dari quaestionum vel problematum formulas universalissimas colligit, quarum quasdam exempli ergo adfert, reliquas vero Metaphysicis enumerandas proponit. Subjungit denique uberiorem et strictiorem nominum istorum theoriam, quae Mathematicis ab antiquissimis retro temporibus, in exponendis suis inuentis, solemnia fuerunt, atque simul ostendit, quam perperam nostris temporibus problemata, theoremata, postulata, et axiomata confuderint Logici, dum singula ista positiones esse assertum iverunt. Coronidem huic capiti imponit characteristica quaedam positionum designatio, et veluti geometrica constructio, cuius deinceps specimen quoddam exempli ergo adferemus.

Caput

Caput quartum, uti diximus, tres ideas, ſimulque duas poſitiones, in quibus illae occurrunt, inter ſe confert. Theoria huius comparationis, quatenus veritas poſitionum ſcopus eſt primarius, illa ipſa eſt, quam theoriam Syllogismorum nominarunt Logici, quamque ex memorata poſitionum theoria et analyſi primum deduxit *Ariſtoteles*. At inſignis adeſt inter conſuetam hactenus Syllogismorum doctrinam, et eam, qua Auctor utitur, differentia. Demonſtrationem enim tradit mere ſymbolicam, et vere characteriſticam, cuius ſpecimen hic adponere jam ante promiſimus.

1^mo^. Propoſitio *Omne A eſt B*, innuit, *omne A comprehendi ſub idea univerſali B*. Quod verbotenus ita notat Auctor

B————————b
A —————— a

cuivis enim ideae eo majorem tribuit extenſionem, quo univerſalior eſt, atque hanc ipſam ob cauſam plura individua ſub ſe complectitur.

2^do^. Propoſitio: *Nullum A eſt B*, idem ſonat ac *nullum A continetur ſub idea B*. Quod itidem verbotenus hic notatur

A——————————a B——————————b

3^tio^. Propoſitio: *Quoddam A eſt B*, ſic notanda venit

B——————————b
. . . . . . A————a . . . .

ut, quod in hac propoſitione indeterminatum remanet, punctis indicetur.

4^to^. Propoſitio: *Quoddam A non eſt B*, denique ſic deſignatur

B——————————b
. . . . . A——————a . . . .

His praenotatis jam ex §. 201 exemplum adferemus. Sint duae propoſitiones:

Omne M eſt P
Omne S eſt M:

Hae ſequenti ratione conſtruentur.

. . . P

. . . P————————p . . .
M————m
S——s

Unde praeter utramque positionem constructam, quatuor sequentes simul constructae sunt

1mo. Quaedam M sunt S
2do. Quaedam P sunt M
3tio. Quaedam P sunt S
4to. Omne S est P.

Ex his positionibus priores duae sunt constructarum conversae, reliquae duae vero sunt conclusiones ex positionibus constructis deductae.

Alterum, quod paucis adhuc indicabimus, Figurarum syllogisticarum differentiam specificam spectat. Primam figuram *rationibus*, secundam *diversitatibus*, tertiam *exemplis*, quartam denique *reciprocationibus* eruendis et exponendis inservire, propriamque velut dicandam esse adstruit Auctor, atque perperam singulas quatuor figuras ex decantatissimo illo *Dicto de omni et nullo* demonstrari contendit, quod nonnisi prima directe et sua sponte inde fluat. Quem in finem cuivis Figurae proprium tribuit dictum, quae 1mo dictum de *omni et nullo*. 2do dictum de *diverso*. 3tio. dictum de *exemplo*. 4to. dictum de *reciproco* vocat. His vero fusius hic exponendis non immorabimur, potius Lectorem ad ipsum Auctoris opus dimittemus.

Quintum caput ratiocinia composita, conditionata videlicet, disiunctiva, copulativa, et remotiva tradit, horumque theoriam et enumerationem completam ita sistit evolutam, ut simul ostendatur, qua ratione, quotve modis, ratiociniorum istorum conjunctio ambages et avias veluti in regno veritatis vias suppeditat, quibus eo pertingere licet, qua via recta praeclusa deprehenditur. Ex pluribus formulis generalibus, quas sigillatim exponit et enumerat Auctor, speciminis loco unicam, eamque ultimam, adferemus. Ita vero habet.

A est et G, et H, atque si non est I, est K.
G est vel L vel M.
H est vel N vel P.
I est vel Q vel R.
Sed A nec est L nec N.
Quare A est M et P.
M vero non est Q.
P non est R.
Unde A nec est Q nec R.
Quare A non est I.
Ergo A est M, et P, et Q.
Sed MPQ, si in unam ideam contrahatur, est B.
Quare A est B.

Huiuscemodi formulae utique, ut ait Auctor, instar computi idearum sunt spectandae atque casus, quibus meditanti occurrunt, non rari, sed complicatiores sunt, maioremque attentionis gradum, maiusque requirunt ingenii acumen.

Quinque illa priora Capita ea tantum complectuntur, quae prima eaque simpliciora attinent meditationis elementa. Quare ad ea jam progreditur Auctor, quae proxime ex elementis istis componuntur, Demonstrationum nempe, Problematum, et Experientiae theoriam traditurus. Primum quod sese hic facile offert Problema, quodque Logicis, praecipue Scholasticis, solemne fuit, hoc est: Data propositione invenire eius demonstrationem. Solutio ad inventionem medii termini reducitur, de qua integra volumina conscripserunt Scholastici. Observat vero Auctor, exiguum esse huius methodi usum, quod de veritate propositionis certus esse debeas, antequam eius demonstrationem condere velis. Quod quidem fieri nequit, nisi vel experientia duce veritatem positionis cognoscas, vel eam legitima ratiociniorum connexione eruas. Posteriori hoc casu utique demonstrationem habes ante propositionem demonstrandam, quippe hanc ex illa deducis, atque ut aiunt, a priori ad eam detegendam devenis. Hic procedendi modus in Geometria est usitatissimus. Contra ea casus prior in physicis frequentior est.

est. Orditur itaque Auctor ab exponenda formali demonstrationum fabrica et structura, atque ostendit, demonstrationem quamvis, ex meris syllogismis simplicibus contextam, resolvi posse in Soritem, cuius singulae propositiones sint vel axiomata, vel positiones immediate ex ipsa rei natura promanantes. Huic theorematì aliud subiungit, quo ostendit, posse eiusmodi Soritem in tot demonstrationes ab invicem diversas resolvi, quot combinationes admittunt termini medii Soritem ingredientes, si termini sumantur bini, terni, quaterni, etc. Hinc corollarium deducit, quo evidens fit, qua ratione duae pluresve eiusdem positionis demonstrationes, quantumvis videantur diversae, nihilo minus ad eadem revocentur principia. His enucleatis observat porro, methodum demonstrandi syntheticam, quae a principiis ad consequentias procedit, non conducere meditantem ad certum praefinitumque scopum. Sive enim propositionem quandam maiorem vel minorem syllogismi constituas, altera adscita praemissa utique consequeris conclusionem, quae vero una cum mutatis praemissis mutatur, quamque adeo praevidere non poteris, nisi ratiocinium ad finem perducas. Quare Auctor hanc sibi sumit operam, ut definiat, ubinam inchoare, quaque via incedere debeas, ut legitimo ratiociniorum nexu ad ipsum meditationis scopum finemque pertingas. Qua de re sex enumerat casus specialiores, quorum quisque, pro varietate datorum scopique natura, peculiarem sibi poscit procedendi viam. Singula vero ista, quae iam indicavimus, methodum demonstrandi directam tantum concernunt. Ad indirectas itaque progreditur Auctor, quas secundum phrases Geometris adeo familiares, 1mo. quod est absurdum, 2do. quod fieri nequit, 3^{tio}. quod est contra propositionem iam demonstratam, 4to. quod est contra hypothesin, dividit, atque methodum ostendit, qua quaevis harum demonstrationum in reliquas mutari possit, qualisque in his sit usus secundae syllogismorum figurae. Quibus peractis addit insuper methodum, demonstrationes directas mutandi in indirectas, et vicissim, patetque ex omnibus istis methodis di-

verſarum viarum affinitas, quibus ad veritates easque novas deducimur. Eidem huic fini quoque inſervit utriusque demonſtrationis, directae videlicet et indirectae, comparatio ea, qua Auctor oſtendit, utramque Mathematicis ſic uſu venire, ut propoſitiones, quarum et converſae univerſaliter verae ſunt, directe, ipſae vero earum converſae apagogice demonſtrentur. Quoniam porro id genus propoſitionum eximium duplicemque in exſtruenda quadam theoria habet uſum, Auctor eas exactius contemplatur, hocque de illis verum eſſe oſtendit theorema, ut propoſitio, quae eſt concluſio ſyllogismi, univerſaliter convertibilis eſſe nequeat, niſi et utraque praemiſſa univerſaliter converti poſſit. Quo facto hanc inde infert conſequentiam, ut aſſertum eat, huiuscemodi poſitiones, quas identicas vocat, in quavis ſcientia peculiarem conſtituere claſſem, atque in ea non poſſe locum habere, quin et inter ipſa prima ſcientiae principia poſitiones iſtius generis occurrant. Uſum porro harum poſitionum in phyſicis eximium eſſe ait, cum, niſi eas in ſubſidium adſciſcas, ex obſervatis rerum phaenomenis et effectibus ad principia et cauſſas, ſcientificamque earum cognitionem, non detur aditus directus, atque in vicem theoriae rite demonſtratae hypotheſes admittere plerumque arbitrarias nimis, et incremento rei phyſicae noxias, tenearis. His peractis docet Auctor, non poſſe ex propoſitione quacunque eius contradictoriam inferri, quod á quibusdam ſecus creditum eſt. Subiungit porro methodum, qua data parte reperiri poſſit totum, atque caſus exponit, quibus adhiberi methodus haec poteſt, quippe quae ubivis legem quandam ſupponit datam, qua partes partibus ipſique toti iunctae ſunt atque connexae. Denique ſolutionem problematis adfert in medium, quo datis quibusdam experientiis principia detegantur, quibus demonſtrari queant, quibusque ſuperfluae reddantur hypotheſes precario aſſumtae. Facile ex his patet, cuncta ea, quae iam breviter expoſuimus, maxime eſſe determinata et ſpecialia, altumque fere de his omnibus in operibus logicis reperiri ſilentium. Singulorum vero

ro

ro nexum, et totius capitis texturam, cum continua ſit et firmiſſima, in epitome hic ob oculos ponere non licet.

Septimo Capite Quaeſtionum et problematum ſiſtitur theoria. Omnis Quaeſtio, aliam, eamque maxime generalem praeſupponit, cum, antequam ad eam reſpondere velis, examinare debeas, an quaeri id poſſit quod quaeritur? Quod enim ſi fieri nequeat, reiicienda erit quaeſtio, et omnis reſponſio, quam dare poſſis; eo redit, abſonam eam eſſe et impoſſibilem. Cum itaque quaelibet quaeſtio nitatur conditione ſine qua non, id agit Auctor, ut conditionum iſtarum indolem, variasque ſpecies, exponat. Quo facto quaeſtionem proponit hanc, quae in inquirenda et invenienda veritate facile primaria eſt: qua nempe ratione problema quodvis ex quavis ſcientia deſumtum ad problema mere logicum reduci queat. Cunctas enim ſcientias ceu Logicam adplicatam ſpectat, ipſi matheſi adplicatae hoc quidem ſenſu analogam. Hac quaeſtione fuſiſſime diſcuſſa, ad theoriam problematum procedit eorum, quae theoretica appellat, huicque theoriam Datorum et Quaeſitorum ſubiungit, Euclidea hoc univerſaliorem, quo amplior campo Geometriae eſt campus cunctarum Scientiarum. In condenda vero hac Datorum et Quaeſitorum theoria hunc ſibi Auctor praefigit ſcopum, in amplificanda ſcientifica rerum cognitione facile primarium, ut ope minimi numeri datorum quovis caſu reperiri reliqua omnia, independenter ab experientia, poſſint. Subiungit porro methodum, qua datum quodvis problema converti, univerſaliusque reddi queat. Quo facto ad theoriam problematum iſtorum progreditur, quae agenda quaedam proponunt, ideoque practica κατ' ἐξοχὴν nominari merentur, atque exponit, quaenam in his problematis ſint data et quaeſita, et quaenam ſint conditiones iſtae, quas praeſupponunt, quaque ratione actualis eorum ſolutio, poſtulatorum inſtar, requirat vires ingenii, corporis, ipſiusque naturae.

Octavum Caput theoriam ſiſtit experientiae, quippe cui maximam debemus cognitionis noſtrae partem. Tres

vero Auctor distinguit experientiae classes. Primam componit experientia communis: natura quippe plerumque adeo clare loquitur, ut non possis eam non audire. Secundam classem observationes absolvunt: quippe dantur casus, quibus ad ea, quae natura loquitur, data velut opera, arrectisque auribus, est attendendum. Tertia Classis experimenta proprie sic dicta complectitur, eosque casus spectat, quibus interroganda est ipsa Natura, si id quod praecipit rescire aveas. Huic differentiae aliam subiungit, eam nempe, quae inter experientiam propriam et alienam intervenit, quaeque haud exigui ostenditur esse momenti. Hisce porro additur eorum casuum expositio, quibus experientiae nonnisi ansam et occasionem debemus, ita ut veritas, quam duce experientia discimus, postmodum a priori demonstrari possit, propriisque fulciri principiis. Addit porro Auctor differentiam, quae inter huiuscemodi principia et hypotheses physicas adest, atque hypotheses cum regula arithmetica falsae positionis, Algebra, et arte decifratoria confert. Experientias, quas syntheticas vocat, ad 3 casus reducit. 1mo. Observantur naturae phaenomena et effectus: 2do. Materia nova quibusvis examinibus iam notis subiicitur. 3tio. Materiae notae novo examini subiiciuntur. Singulis his casibus novi quidem quid detegitur, contra ea praevideri nequit, an novum hoc sit id quod quaerebatur. Quare analyticam experimentandi methodum huic syntheticae subiungit Auctor, quae vero iam theoriam quandam praesupponit, atque istis casibus adplicatur, quibus vel datae caussae effectus, vel dati effectus caussa, vel relationes inter effectum et caussam, vel denique, ubi plures causae adsunt, id quaeritur, quod cuilibet earum debetur. Singulorum istorum problematum requisita et solutiones ita proponuntur, ut ad praxin accommodari possint. Denique tres adhuc solvuntur quaestiones sequentes: 1mo. An nil indeterminatum observari possit? 2do. Qua ratione negativum quid ex experientiis institutis deduci queat? 3tio. Quoque modo universale quid

quid inde possit colligi? Cunctae enim experientiae sunt determinatae omnimode, individuales, et positivae.

Supererat ut cuncta ista, quae praecedentibus capitibus continentur, colligerentur, atque velut in summam contraherentur, quo pateret, qua ratione ex singulis istis totius cuiusdam partibus, ipsum hoc totum constitui et componi posset. Hunc in finem Auctor nono Capite, quo ipso Dianoiologiae Systemati coronidem imponit, sequens Problema solutum sistit. Datis nempe materialibus, theoriae cuidam inservientibus, vel cunctis, vel maxima eorum parte, hanc theoriam invenire, eiusque systema exstruere. Quaecunque nos docet experientia, omnesque illae ideae et positiones, ad quas ea duce a primis infantiae annis paulatim pervenimus, singula ista nonnisi historicam cognitionis nostrae partem absolvunt, atque adeo ab invicem sunt sejuncta, ita ut omni fere nexu carere videantur, disiectis totius cuiusdam fragmentis similia. Quare quaerenda est mutua partium istarum dependentia; detegenda vincula, quibus connecti firmiter suoque ordine disponi queant; haecque denique danda est opera, ut quaelibet cognitionis nostrae partes, quantum eius fieri potest, ab experientia evadant independentes, singularumque stabiliatur universalitas, quo ratiociniis inservire possint, quibus experientiae reddantur superfluae. Haec enim ab Auctore recensentur cognitionis vere scientificae criteria, ipsaque antedicti problematis solutio ad hoc requisitum reduciturr, ut ex minimo datorum numero, quovis casu, reliqua omnia, sola theoria adiuvante, innotescant. Idem enim hoc requisitum et ipsis Mathematicis normae instar est, ad quam singula Matheseos criteria exigunt, atque datorum sufficientiam ad examen revocant. Problematis istius solutio utique haud brevis esse poterat, quippe non modo singula ea, quae solutionem ingrediuntur, singulaeque quas praescribit, operationes, enumerandae, fusiusque exponendae; verum et ipse systematis ordo atque nexus, eiusque structura et fabrica, universaque eius forma, veluti ob oculo erat ponenda, quo apertissime et per omnes partes pateret, quid id sit, quod scientifici Systematis, atque theoriae nomen

nomen mereatur. Singula vero iſta ob continuum ratiociniorum nexum praeterire ſilentio, atque ad ipſum opus Lectorem dimittere cogimur.

Alethiologia, quam ſecundam Organi iſtius partem eſſe diximus, quatuor tantum Capitibus conſtat, quorum argumenta paucis perluſtrabimus. Omnes Dianoiologiae regulae atque leges formam cognitionis potiſſimum ſpectant, ipſam materiam intactam relinquunt, eaque illarum eſt indoles, ut quocunque modo ex veritatibus veritates deduci poſſe oſtendunt, eodem quoque modo ex erroribus errores promanare atque deduci queant. Quare de hoc iam imprimis ſollicitus eſt Auctor, ut, ubinam detur verum ratiociniorum veritatumque initium, quaerat. Quaerendae erant illae veritates, quae iure meritoque primae vocari mereantur. Inveſtiganda erant criteria, quibus veritatum ſyſtema a ſyſtemate errorum dignoſci poſſet. Qua de cauſa hoc primum agit Auctor, ut id quaerat, quod in ideis primum dici poſſit. Poſſibiles cum ſint ideae, et verae, ſimulac nil ipſis ineſt quod contradictorium ſit, in eas ideas erat inquirendum, e quibus vel neceſſario exulet quidquid contradictorium ineſſe poſſet. Quem in finem obſervat, ideam quamvis, quae contradictorii quid includat, duabus minimum ideis conſtare neceſſario, adeoque quamvis ideam non compoſitam neceſſario, eamque ipſam ob cauſſam contradictionem omnem excludere, adeoque, cum ob ipſam ſimplicitatem, per alias ideas notasque internas non poſſit eſſe cogitabilis, per ſe eam cogitabilem eſſe debere. His fuſius enucleatis, reliqua primi capitis parte eiusmodi ideas ſimplices vel non compoſitas quaerit, atque in easdem incidit, quas iam celeber. *Lockius*, in eximio de Intellectu humano tractatu invenerat, alio licet fine, aliaque inquirendi ratione: quales v. gr. ſunt unitas, exiſtentia, extenſio, duratio, vis, ſucceſſio, ſoliditas, mobilitas, ipſumque velle et conſcium eſſe etc.

Ulterius vero, quam fecerat *Lockius*, progreditur Auctor, ſola hac idearum anatomia haud contentus. Detectis enim

enim ideis simplicibus, hoc utique et supererat agendum et requirebatur, ut, qua ratione reliquae ex istis componi possent, investigaretur, atque talis proponeretur componendi modus, quo vel necessario vitari contradictio omnis posset. Data, quibus in solvendo hoc problemate opus erat, praeter ipsas ideas simplices, aderant alia nulla. Requirebantur postulata, quibus universales atque illimitatae suppeditarentur possibilitates, et axiomata, quibus limitationes ostenderentur. Ea vero cum sit postulatorum et axiomatum natura, ut per se sint evidentia, ideis compositis ista constare nequaquam poterant, propterea quod ipsae hae ideae compositae his axiomatis et postulatis debent inniti. Concludit hinc Auctor, simplicibus axiomata et postulata haec constare debere ideis, eaque ideo aliunde peti non posse, nisi ex illis ipsis ideis simplicibus, quas capite praecedenti enumeraverat. Unde facto rei periculo, ex idea spatii, triumque ipsius dimensionum, illa deducit axiomata et postulata, quibus iam inde ab Euclidis temporibus superstructa est Geometria. Similique modo ex idea temporis et durationis axiomata et postulata Chronometriae deducit. Idea unitatis Arithmeticae, virium, et mobilitatis idea Phoronomiae et Dynamicae, boni idea Agathometriae, postulata suppeditat et axiomata geometricis utique persimilia.

Tertio dein Capite ideas compositas, praecipue abstractas, contemplatur Auctor, quibus metaphysicae et ethicae positiones nituntur, atque simul uberrime ostendit, unde id sit, quod in his ideis nominumque significatu vagum et arbitrarium occurrit, et quales sint illae, quarum nomina vel necessario indefinitam retinent significationem, quam salva lingua, salvoque eius genio, figere non datur, quamque contra ea ipsa lingua quovis casu ita figit, ut quousque sit extendenda ipso phrasium sensu et nexu pateat.

Quartum denique Alethiologiae caput veritatem errori et falso opponit, eiusque nexum et indolem sic adstruit, ut pateat, qua ratione veritas ipsa Scepticorum conatus et impugnationes reddat irritas. Suae luci exponitur harmo-

 nia

nia illa, quam, quacunque in regno veritatum te vergas, totam quantam deprehendis, quaeque in quovis errorum ſyſtemate integra unaque eſſe nequit. „ Propoſitionem „ quamlibet neceſſario eſſe veram, ſimulac nil inde fluat, „ quod veritati cuipiam contradicat; nullam veritatem a „ ceteris omnino eſſe independentem; negata veritate, ne- „ gari neceſſario quasdam alias, impoſſibile tamen eſſe, ne- „ gare omnes; ita veritates inſidere enti omni cogitanti, ut „ niſi veri quid cogitet, cogitet plane nihil, ipſumque er- „ rorem veritatis ſpeciem mentiri debere, ſi quidem impo- „ nere fucumque facere debeat; errorem nonniſi in hoc con- „ ſiſtere, quod errans plura cogitare ſe credat ac reuera et „ actu cogitat; eo reduci poſſe verum omne negantem, ut „ ſibimet ipſi contradicat; haud ea ratione inter ſe conne- „ xas eſſe veritates, ut aliqua negata reliquae omnes ſimul „ negentur, verum tot ſemper manere ſaluas et inconcuſſas, „ ut errans erroris ſui certus fieri queat; veritates adeoque „ ſibi inuicem mutuo eſſe praeſidio, et quamuis earum a „ ceteris vindicari; negantem veritatem quamcunque com- „ pletam eam haud cogitare; errorem nullum omnino poſ- „ ſe reiici, verumque in quouis errore remanens eousque „ ſeſe extendere, quousque cogitabilis eſt error; hanc „ veriratis notam, qua complete cogitari poteſt, unitatem „ conſtituere abſolutam, baſinque eſſe obiectivae certitudi- „ nis; obtineri hanc certitudinem lacunas vitando et ſaltus; „ poſſibile, verumque omne, rationem poſſibilitatis et verita- „ tis in alio quopiam extra ſe habere, ſimulac nullum de- „ tur poſſibile vel verum, cuius poſſibilitas et veritas per „ ſe cognoſci et cogitari poſſit; dari vero poſſibilitates veri- „ tatesque, ſi rationes a priori ſpectes, hoc quidem reſpe- „ ctu neceſſario primas etc. " Theoremata haec, quatenus id facere licuit, exempli ergo hic coaceruauimus. Demonſtrationes, quibus ea muniuit Auctor, a geometrico rigore parum vel nihil recedunt.

Semiotica, quae tertia Organi pars eſt, generalem tradit ſignorum, ſpecialem vero uberrimamque linguarum cum

cum actualium, tum et mere adhuc possibilium, theoriam. Quaeuis lingua certum nobis offert verborum numerum, quibus vario modo combinandis totam fere vitam impendimus. Hic vero vocum numerus haud certe admodum ingens, suoque modo limitatissimus, vel ipsi nostrae cognitioni definitos quodammodo ponit terminos, ipsique peculiarem quandam induit formam, quae in ipsas veritates cognoscendas et perscrutandas notabiliter influit. Quae actu dantur linguae nequaquam systema componunt ordinatum, omnibusque numeris absolutum; omni quippe scientificae cognitioni praeexistunt, suamque debent originem gentibus rudibus, atque primaeua illa generis humani ignorantia et obscuritate inuolutis. In omni lingua loquendi usus tyrannus habetur, cui et literati litterarumque expertes aeque obtemperare debent, quique innumeras in linguis progignit anomalias. Universalem quandam linguam, quae nonnisi claue indigeat, ut cuncta ea, quae proponuntur, intelligi queant, inuenire fategerunt primi ordinis eruditi, hucusque tamen exspectationem fefellit euentus. Hac ergo ex parte chaos potius videntur esse linguae, quam regulare et ordinatum quoddam Systema. Quodsi tamen eas propius contuearis, haud pauca animadvertes, quae vere universalia et metaphysica sunt, ita ut dubitare vix possis, primas linguarum caussas in ipsa hominis natura esse quaerendas, atque in eas inquirere operae pretium esse. Hac enim ratione detegere datur, quae necessario linguis insint, quae ipsi debeantur naturae, quae mere sint arbitraria, et quae scientifica vocari mereantur, simulque discerni ab inuicem poterunt, quae metaphysica, quae characteristica, quaeve denique mere grammatica sint. Quae metaphysica sunt, ipsius rei natura; quae characteristica, natura signorum, ipsiusque significationis; quae denique mere sunt grammatica, solo loquendi usu nituntur. Singulae vero hae disquisitiones, prouti res tulerit, ad Philologiam, Criticam, Grammaticam, et Philosophiam sunt adplicandae. Ita vero totam Semioticam pertractat Auctor, ut singulos hos scopos sibi ob oculos ponat. Quare

 his

his generaliter notatis, in exponendis singulorum capitum argumentis breuioribus esse licebit.

Primo capite generalis signorum, vel symbolicae cognitionis, traditur theoria. Exposita primum absoluta ipsius loquelae necessitate, generale eorum signorum criterium atque principium profert Auctor, quae scientifica vocari omni rigore possint. Ea nempe debet esse illorum indoles, ut ipsius signi theoria vicem tenere queat theoriae ipsius rei, ita ut huic illa substitui possit, atque singulae signi modificationes totidem ipsius rei modificationibus respondeant. Exposito hoc criterio, signorum iamiam notorum species ita perlustrat Auctor, ut quatenus huic fini inseruiant ostendat. Sic v. gr. signa chymica, astronomica, geographica, itemque Syllogismorum nomina, breuitati tantum et memoriae consulunt. Musicorum signa, quantumvis commoda et concinna, harmoniam tamen sonorum, eorumque dissonantias, non indicant, nisi ex ipsis Musices principiis eas cognoscas. Choreographia, ventorumque nomina, magis sunt scientifica; maxime vero et absolute hac perfectione gaudent arbores quas genealogicas vocant, earumque gradus lineaeque ascendentes, descendentes, collaterales etc. itemque systema numericum, et ille, quo in algebra utimur, signandi modus. Problema enim quodcumque, simul ac ad aequationem algebraicam reductum est, hac resoluta, una eademque opera resolutum est. Characteristicam universalem in desideratis posuit *Leibnitius*, quae Qualitatum calculum absolvat. Hanc Auctor ad sequentem reducit analogiam: uti Algebra se habet ad Regulam arithmeticam falsae positionis, ita characteristica et ars combinatoria universalis se habet ad modum, quo adhucdum hypotheses tractamus. Hanc porro Analogiam uberius explicat, eiusque vim ac momentum exponit.

Reliqua, quae primum sequuntur, novem capita, linguarum theoriam universalem absoluunt, siue iam existant, siue possibiles tantum sint. Omnes enim linguarum fines, omnesque usus perlustrat Auctor. Qua de re capite secundo

do a primis orditur linguarum elementis, atque instituta horum analysi, 17 reperit vocales simplices, 13 vero simplices consonantes. Observat porro, datis pro his literis certoque accentuum numero totidem characteribus, quamuis linguam absque ulla difficultate sic scribi posse uti enunciatur. Cumque 30 isti soni, vel literae simplices, in singulis linguis non reperiantur, ostendit Auctor, quaenam inde fluant, specialia cuiusvis linguae symptomata. His denique subiungit computum ingentis istius syllabarum numeri, quae datis 30 istis literis componi possunt, quippe cunctae istae syllabae significatum admittunt.

Significationem hanc, eiusque multiplicitatem, tertio capite ad examen revocat Auctor, eamque ad quinque capita reducit. In quavis enim Syllaba significatum admittit 1mo quaevis littera, 2do literarum ordo, 3^{tio} Accentus, 4to integra syllaba, 5to eius ad alias syllabas habitus atque relatio. Quibus expositis, actuales ad hoc examen revocantur linguae, ostenditque Auctor, qua ratione illae et hoc respectu maiores perfectionis gradus admittant, quaque ratione sic componi noua quaedam lingua possit, ut nomen rei detur simulac res ipsa ob oculos ponitur. Porro ipsam linguarum originem, primasque earum voces contemplatur Auctor, atque exponit, quomodo una cum primitivis integrae dentur derivatorum et compositorum classes, si debite ipsis iungantur syllabae vel particulae quaedam, quarum significatio mere est metaphysica.

Tria capita sequentia, 4^{tum} nempe, 5^{tum}, et 6^{tum}, specialiorem verborum, nominum, atque inflexibilium orationis partium complectuntur theoriam, metaphysicam potissimum et characteristicam. Hic fere cuncta ea reperies enumerata, quae in desideratis sunt ponenda, si eas, quae actu sunt, linguas, ad unam eamque universalem normam exigere velis. Quisnam esse possit coniugationum, modorum, declinationum, generum, casuum etc. significatus; quaenam sit atque esse debeat inter diversas orationis partes relatio; quanam ratione mutetur vocis cuiusvis sensus, cum ex una oratio-

orationis parte vel classe verborum in aliam migrat; quaenam ex cunctis his classibus verba prima esse debeant, etc. Singula haec, pluraque alia maxime specialia, tribus hisce capitibus discutiuntur, hanc ipsam vero ob caussam specialiori earum recensioni non immoramur.

Septimum Caput Etymologiae exhibet theoriam, illamque potissimum eius partem, quae verborum origines spectat. Nimium prolixae evaderent linguae, si quaevis earum voces a ceteris essent independentes. Quo ergo concinniores reddantur, hoc potissimum requiritur, ut dato minimo vocum primitivarum vel radicum numero, reliquae omnes ita inde derivari queant, ut ipse derivandi modus mutatam significationem exhibeat. Hoc vero problemate prima pars characteristica theoriae linguarum absolvitur. At vero verborum derivatio et compositio non unicum est medium, quo novae radices superfluae reddantur. Sic enim unum idemque verbum significatum mutare potest, ut metaphoricus reddatur. En ergo alteram Etymologiae partem, eamque fere totam metaphysicam, quippe hoc nititur, quod in comparandis similibus tertium comparationis vocari consuevit. Quodsi vero linguas actuales spectes, tertia accedit, quae historica potius est, quippe cunctas istas complexa anomalias, quas usus loquendi introduxit.

Octavo capite Syntaxeos theoria occurrit. Verba rerum vices sustinerent, ipsiusque linguae theoria theoriae rei posset substitui, si eas, quae actu dantur, linguae vere scientifica gauderent constructione. Ad hoc tamen examen eas praesenti capite revocat Auctor, atque sigillatim diiudicat, quatenus ad summum hunc perfectionis gradum actualium linguarum Syntaxis accedat; quinam sint defectus; et quaenam usui loquendi et inscitiae Auctorum cuiusvis linguae debeantur anomaliae.

Comparandae insuper erant linguae, quae actu dantur, eae potissimum, quae eruditae vocantur. Hanc comparationem nono capite instituit Auctor, quo exponit, quid sibi velit id, quod genius linguae nominatur, et quanam ratione

ne

ne quaevis lingua inde a primis originibus ita a ceteris recedat, ut diversis illis cognitionis nostrae partibus consignandis diverso prorsus successu inserviat.

Decimo denique capite hypotheticum illud, quod linguis omnibus inest, indagatur. Verba sunt idearum rerumque signa mere arbitraria, et tacito quodam velut pacto primi linguarum auctores eo devenerunt, ut verborum significatum figerent. Pactum hoc subsistere pergit, etiamsi linguae ita paullatim mutentur, ut nonnisi effluxo quodam tempore mutationum summa animadvertatur. Cum ita loqui necesse sit, ut intelligi possis, ab usu loquendi multum recedere non licet; ut adeo, quantumvis arbitrarius sit verborum significatus, standum tamen esse videatur universali illo pacto, quo nititur verborum significatus. Quare id agit Auctor, ut examinet, quousque ceu arbitraria spectari possit verborum significatio. Cumque definiri omnes voces, nisi continuo novas conficere velis, non possint, merito quaeritur, ubinam inchoandum sit, si integrum definitionum nominalium systema exstruere velis. Quaestionem hanc ita solvit Auctor, ut cunctas linguae cuiusvis voces in quatuor classes distribuat. Quae in prima collocantur voces, definitione nominali non indigent, quippe eiusmodi res denotant, quae oculis obversantur. Rem enim ipsam cum vides, de nominis significatu parum ambiges. Easdem has voces, at in metaphoras mutatas, in secundam classem transfert Auctor, atque definitionis loco meram tertii comparationis expositionem requirit, quo mutatum significatum intelligas. Tertia classis voces illas complectitur, quae per voces utriusque praecedentis classis definiri possunt ac debent. Hac vero eas distinguit nota, ut res denotent abstractas, sensibusque haud obversantes. Quarta Classis, voces tertiae, metaphorico inductas vestitu, reliquasque omnes complectitur, quarum definitiones ingrediuntur voces ex tribus prioribus classibus desumendae.

Quarta denique pars Phaenomenologiam, sive theoriam phaenomeni vel adparentiae complectitur. Huius scientiae

pars

pars quaedam, eaque sola hactenus quidem exculta, Optica est, quippe quae docet, quaenam sint rerum visibilium adparentiae. Quare Auctor primo capite enumerationem reliquarum partium tradit. Prima eas spectat rerum adparentias, quae a sensibus proficiscuntur. Altera illas complectitur adparentiarum illusiones, quae imaginationi debentur. Tertia denique eas, quae affectuum in sensus et imaginationem imperio nituntur. Hinc divisio adparentiae in sensibilem, psychologicam, et moralem. Porro sensus cum vel sani sint, suoque rite fungantur officio, vel morbo affecti: inde altera adparentiae, in organicam et pathologicam, divisio, quam Auctor et ad ipsam Imaginationem extendit, quippe et haec plus minusve vel delirat quandoque, vel passionibus turbatur. His porro divisionibus alias subiungit, dum subiectivas adparentiae caussas ab obiectivis et relativis distinguit. Varia autem harum divisionum membra dividentia, variis modis inter se combinari possunt, quippe simpliciores istae adparentiarum caussae fere nunquam non reperiuntur permixtae. Singulae tamen erant enumerandae, quo omni casu definiri queat, quidnam cuilibet debeatur. Memoratis his adparentiarum speciebus, duas adhuc addit Auctor. Alteram idealisticam vocat, quippe idealistae corpora omnia phaenomenon mere tale esse perhibent. Altera illa est, quae veri speciem mentitur, atque id complectitur, quod verosimile vel probabile vocatur. Adiungit denique practicam quandam Phaenomenologiae partem, quam Perspectivam transcendentem vocat, quippe docet, quomodo pingendae, et quocunque demum modo ob oculos ponendae sint rerum adparentiae, sive pictorum, sculptorum, musicorum, poetarum, quorumvis denique artificum arte id fiat.

Singula ista primo capite generalius perlustrantur. Secundum vero Caput in specie adparentiam sensibus debitam, tertium psychologicam, quartum moralem tractat. Quinto porro Capite uberior occurrit verosimilium, probabilitatis, et certitudinis theoria et computus. Sexto denique transcenden-

cendentalis illa Perſpectiva traditur, variaeque eius partes enumerantur, atque Poetarum praecipue ars pictoria ad genuina ſua principia reducitur. Nova fere hic eſſe omnia, vel ipſi capitum partiumque tituli docent. Unde ex quinto Capite quaedam ſpeciminis ergo adferemus, quae certitudinem ſpectant. Huius varias ſpecies has conſtituit Auctor. 1mo Geometrica. Haec praeter ens cogitans aliud nihil ſupponit, atque proin in illis ſcientiis habet locum, quae verae ſunt a priori, qualis eſt Arithmetica, Geometria, Logica etc. 2do. Experientiae quae debetur certitudo, praeter ens cogitans, ſenſus quoque requirit, quibus res experiaris, atque in phyſicis iſta habet locum. 3tio. Hiſtorica denique certitudo duo minimum ſupponit entia, quae cogitent et ſentiant, quorum alterum ideo de veritate propoſitionis vel facti cuiusdam evadit certum, quod ſcit alterum de eadem hac veritate certum eſſe. Tribus his certitudinis ſpeciebus quarta accedit, quam tumultuariam vocat Auctor, quippe nititur argumentis ſufficientibus quidem, at nullo ordine diſpoſitis, ita ut etiamſi certus fias, tamen qua ratione certitudinem acquiris non percipias, cum logica forma, verusque ordo argumentis deſit. Gradatim differunt hae certitudinis ſpecies. Priores poſterioribus ſunt anteponendae; poſteriores vero facilius adquiruntur. Porro individualem eſſe certitudinem ratione perſonae, temporis, loci, et ipſius obiecti, oſtendit Auctor, atque ad eam aſſequendam et retinendam requiri datum attentionis et memoriae gradum, quem unitatem, eamque non quidem infinitam, ſed abſolutam eſſe, atque nonniſi fractiones admittere, docet A. et exemplis illuſtrat. Hanc porro tradit probabilitatis geneſin, ut oſtendat, eam oriri ex confuſione duarum propoſitionum, quarum altera definita, altera vero omnino indefinita eſt. His denique completum ſuperſtruit probabilitatis computum. Patet ex his omnibus, quam lectu dignus liber iſte ſit, et quas laudes *Lambertus*, Vir doctiſſimus, mereatur, quas etiam ab exteris tuliſſet, ſi librum latino potius, quam Germanico idiomate, quod magno ſuo malo negligunt plerique, ſcripſiſſet.

FRIDERICI LUDOVICI ABRESCH, Animadversionum ad Aeschylum LIBER TERTIUS. Accedit Dilucidationum Thucydidearum Auctarium.

Zwollae apud Simonem Clement. 1763.
Alph. 2. pl. 13. in 8.

Iam nota est *Cl. Abreschii* ratio e superioribus in Aeschylum Animadversionibus, quarum indicium etiam in his Actis a. 1750. p. 26. reperitur. Quod autem haec pars, quae *Eumenides* et *Supplices* tractat, serius secuta est, id hoc boni habuisse in praefatione monuit, ut auctior prodiret, inprimis iis in locis, de quibus dicendi occasionem Hagensis editio cum commentario Pauwii attulerat. Reperient Lectores innumera Aeschyli loca interpretatione illustrata, crisi et coniecturis adiuta, ubique magnam diligentiam, multum item studium in congerendis aliorum scriptorum locis, ad firmandas aut inveniendas explicationes, observationem veterum editionum accuratam, emendationes et illustrationes aliorum scriptorum per hanc occasionem propositas, quod inprimis in Aeliano de anim. factum vidimus, vt, si quis legere aut edere in posterum velit Aeschylum, magnum et insigne adiumentum ex his animadversionum libris petere possit. Agnoscet ergo, quisquis iis vtetur, grata mente operam *Abreschii*, eam praesertim, quae in illustrando loquendi usu insumta est. Nos vero non credimus, in tanta observationum multitudine felici delectu nos ubique usos esse, neque ergo iudicium nostrum hac ex parte reprehendi volumus, aut cuiquam persuadere, ut praecipua a nobis excerpta putet: ipsum librum commendamus, qui commemorata a nobis bona certo augebit. Multa insunt de literarum singularum mutatione, syntaxi, verborum ordine, ad perspicuitatem accommodato, quae Lectoribus Aeschyli iucunda erunt, hic, ne nimis augeretur obseruationum indicium, poni omnia nullo modo potuerunt. Saepe plura coniunctim de pluribus locis animadversa sunt, alia parcius,

alia

alia uberius; e quibus interdum unum huc retulimus. Tandem hanc legem nobis diximus, ut ea maxime, quae de Aeschylo dicta reperissemus, hic enarraremus, missis iis, quae aliorum scriptorum causa disputata essent.

Eumenides.

Ad v. 9. verbo λίμνη vindicatur significatio *maris*, ipsum verbum apud Ael. de an. 5, 50. mutatur in ποίμνη, ἡ δὲ ποίμνη καὶ ὁ ἔριφος. — Esse εἰσόδους nonnumquam *reditus*, *honoraria*, ad v. 30. ostenditur: et μακρῷ superlativis additum illustratur. V. 68. 69. iungit κόραι γραῖαι, Scholiastae verba sic constituit, [κόραι γραῖαι, παλαιαὶ παῖδες] πολιαὶ γάρ· παῖδες δὲ διὰ τὸ νέον ἢ ἐπειδὴ ἄγαμοι. — Tandem μίγνυσθαι negat hic de concubitu accipiendum, dici tantum hoc, Eumenidibus nec cum deo, nec homine, nec fera intercedere commercium, quoniam in tartaro versentur. Ποιμαίνειν v. 91. est *curare*, quod loca adiecta firmant. (Nonne huc pertinet explicatio Homerici illius, ποιμὴν λαῶν, apud Xenoph. Mem. 3, 2.) Probat correctionem Stanl. et Casaub. v. 103. καρδίᾳ pro καρδίας, et cum λαμπρύνεται confert Aristoph. Plut. 653. Defendit Aeschylum, a Pauwio reprehensum, qui more tragicorum, sententiis utentium, versus 104. 105. adsperserit, etsi ad Eumenides non pertinent: inesse etiam hoc argumentum a minore: Si mens humana corpore sopito acrius cernit, quanto magis de deabus hoc credere par est. Ἀπρόσκοπον, *quod non praevidetur*, v. 105. ut singulare verbum notatur, ut et ἀπροσκοπεῖν. μὴ προορᾶν, apud Hesychium, obiterque alterum ἀπρόσκοπον, quod est ἀσκανδάλιστον, illustratur. De v. 137. quaedam suspicatur. Primum si quis οὐδ', quod alii in σὺ δ' mutarunt, defenderet, scribi debuisse ἀπουρίσασα, et comma post ἀτμῷ poni, ac potuisse ab initio scriptum esse πνεῦμα 'πουρίσασα. Recepto autem σὺδ', sic verba ordinat: σὺδ ἐπ'. πν. αἱμ. τῷ ἀτ. sc. αἱματηρῷ, ideoque confert v. 253. Ergo qualis vapor est, talem Erinnys vult immitti ventum. Tum illustrat paucis τὸ ἐπουρίσας, i. e. ἐφορμήσας. Rursus dicit, qui sensus efficiatur, si οὐδ'

 et

et *ἀπειρίσας* legatur, quae nolumus omnia huc transferre. Mutandum putat v. 168. *αἰρόμενον* in *ἀζόμενον* vel *ἀράμενον*, quod et Scholiastes videtur legisse, cuius verba sic constituit: *λείπει ὁ καὶ, ὥστε καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπαίροντα ἔχειν αἱμάτων ἄγος*, et de formula loquendi, *αἴρειν ὀφθαλμοὺς*, loquitur. Diviso *τιμὴν* v. 203. legit *τί μήν*; ut sit idem, quod *πῶς γὰρ οὐ*, sic explicante Suida. Cumque *poenas sumere*, quod versio habet, non sit in graeco *ποινὰς πέμψαι*, malit *πέψαι*, i. e. *πραΰναι*, *μειλίξαι*, addita totius loci hac interpretatione: *Iussi deas ultrices patris placare: quidni?* Vult, v. 211—213. esse *ἀμοιβαίους*, a quo loco Apollo pergit. Eorum primum sic explicat: *τί γὰρ γυναικὸς* (*πέρι προστεταγμένον ὑμῖν ἐστὶ*), *ἤτ. ά. ν.* Defendit v. 227. a falsa latina interpretatione, et sic ipse vertit: *Tu meos honores verbis ne imminuas.* Eodem modo v. 228. *Ego vero tuos mihi tribui nolim honores*; in quo *τὸ ὥστε* vacare putat. Tandem v. 229. sic cohaeret: *Quia citra meos honores tamen satis te esse magnum apud Iovem existimas.* Legere suadet v. 240. *ἐκπεράν*, etsi vulgatum quoque defensionem admittit. Cum formula, *φυλάσσειν βρέτας*, confert praeter alia, ut *φρουρεῖν* et *custodire*, versum 80, et Virg. Aen. 2, 568. 574. quae loca similiora videntur Terentiano Eun. 4, 7, 10. Εἶεν est *ἀναφωνητικὸν*, v. 244. non recte olim versum, *sit ita.* Permulta exempla paradoxi, ut videtur, quale est v. 250 *ἄπτερον πώτημα*, ad h. l. collecta sunt; quod nobis ideo placet, quia sic fons alicuius formulae, imitatio, et variatio discitur. V. 258. *γ' οὖν* scribendum, ex editionibus, et v. 260. forte οὐ ante *χερῶν* inserendum, ut hic sensus sit: *Hic rursus robur ac fiduciam habens in deae simulacro, quod amplexus tenet, manuum iudicio se sistere recusat.* Explicatur *ὀρθὸν* et *κατηρεφῆ τιθέναι πόδα* v. 294. illud est *incedere*, hoc *sedere* vel *stare in curru*, atque ita dicit indicari deae *τὸ ἐνεργὸν ἐν τῷ ἀρήγειν.* E longa disputatione de v. 361. sqq. ponemus ordinem verborum, quem institui posse putat: *σπευδόμεναι δὲ* (*ἐσμὲν*) *ἀφελεῖν τάσδε μερίμνας* (*τοὺς ἀνθρώπους*) *οὔ τινα δὲ* (i. e. *δὴ*, nempe) *θεῶν ἐπικραίνειν τέλος* (sic enim *ἀτέλεια* dissolvit in *οὐ τέλος*, et adiri vult Diluc. Thuc. p. 28.)

28.) (ταῖς) ἐμαῖς λιταῖς, μήδ' ἐλθεῖν εἰς ἀνάκρισιν. Ζεὺς γὰρ (ὅτι ὁ Ζεὺς) ἀπηξιώσατο ὡς λέγῃς (τῆς αὐτοῦ λέ. τὸ) αἱματ. ἀξιόμ. ἔθνος τόδε (i. e. ἡμᾶς τοὺς ἀξιομίσους.). Necessariam iudicat suspicionem Canteri, καὶ νῦν v. 409. mutantis in καινήν, ut melius cohaereat oratio; illud autem καινὴν interpretatur παράδοξον, ideoque θαυμαστήν. Sed ὁμιλίαν χθονὸς quasi χθόνιον dicit esse, φοβερὰν, δεινὴν, βαρεῖαν, ut v. 1033. 723. 714. laudatque in hanc rem Eustathium ad Odyss. δ. p. 168. v. 33. Rursus improbat versionem v. 447. ἐκ τῶν — μέγα, quae ipse sic explicat: *liberabo te magna cura, quae, quantum ex postremis tuis verbis colligo, te habet sollicitam.* Corruptum v. 484 verbum δυσπήματ' post aliorum coniecturas credit, cum toto loco, sic sanari posse: πέμπειν τε δυσπετήματ' (vel δυσσεβήματ') ἀμήχαν' ὥστε μοι, nam adverbio ἀμηχάνως non esse locum, ὥστε post τοιαῦτα poni, et pro δυσπ. substantivum desiderari. Ergo effici hunc ordinem: ἀμφ. μὲν τάδε τό τε μέν. καὶ τὸ πέμπ. τοιαῦτά ἐστι δυσπετήματα, ὥστε εἶναι αὐτὰ μοὶ ἀμήχανα. Erunt autem δυσπετ. ἀμήχανα δυσχερεῖς καὶ ἄποροι δυσκολίαι. Constituit v. 520 verba paulo aliter, ac eduntur: ἐσθ' ὅπου — δειμανεῖ, cum interrogandi nota. Sensus hic est: *Si Iustitiae ceciderit domus, nec inspexerit amplius facta hominum, estne eritve, quod quis usquam metuat amplius?* Futurum δειμανεῖ necessarium faciunt sensus et metrum. Diligenter agit ad v. 603 de verbis προσβάλλειν, προσπηδᾶν, προσπίπτειν, quae (ut latina, *allabi*, *illabi*, *accidere ad aures*) de re quavis, sensus movente, usurpantur. - Est in v. 653. ἄνω τε καὶ κάτω στρέφειν, qua occasione ostendit, quam multis verbis Graeci τὸ ἄνω et κάτω iunxerint, ut φοιτᾶν, σπουδάζειν, λέγειν, etc. Indicabimus ultimo loco, quod de v. 912. sqq. iudicauit. Primum hunc ordinem instituit: ἄνωγα ἐφυμνῆσαί σε (e. v. 905.) — τῶν βροτείων σπερμ. σωτηρίαν. (στέργω γὰρ δικαίων). Τῶν δυσσεβ. δὲ ἐκφορ. πέλοις, ὧν ἀπέν. τ. γένος, facta parenthesi, quam indicavimus. Deinde τῶν δ' legit, non coniunctim τῶνδ'. Erit ergo ἐκφορωτέρα πέλοις idem, quod ἐκφέροις, ἐκφέρεσθαι ποιοίης, *perdendi et funebri significatu*, ut ἐκφέρειν.

 Item

Item τῶνδ' ἀπένθητον γένος est, ἱκάνως ὐδεὶς ἂν πενθήσειε. Nempe πέλοι repetendum videtur. Obiter explicat Hesychianum, ἐκφορεῖ, σπανίζει, (e correctione Salmasii) quod est σπανίζειν ποιεῖ, σκορπίζει.

Supplices.

V. 3. malit ἀπὸ προστομίων. Interpretationi obscurae τῶ πεσσονομεῖν in scholiis succurrit, suadendo ὑπὲρ (pro ὑπὸ) τούτων λογιζ. Illustrat φυγὴν ἀπὸ γῆς v. 78. similitudine latinae linguae, *fugere a diis*, Arnob. 5. p. 178. *Apul. apol.* 2. *a magistris*, ib. p. 224. Legendum suspicatur v. 89. εἴθ' εἴη Διὸς, εὖ πᾶν ἀληθῶς, *utinam solius Jovis negotium esset! bene se totum haberet*, cum nihil adversetur huic interpretationi. Ibidem φλεγέθειν, de re, quae clare cognoscitur, comparavit cum Soph. Oed. Tyr. 481. λάμπει φάμα. Tenet v. 104. vim *armandi* in verbo ἐξοπλίζειν, vertitque: *Iupiter nullam impune armat vim.* Emendat v. 113 δυσπαραβούλοισι. Admonet de adiectivo ῥύσιος v. 156. talia formari a futuris, ut ἐλάσιος, τιμήσιος, Ael. de anim. 11, 7. ὑμνήσιος, 12, 5. ὀρθώσιος. Quoniam θύειν in actiuo est, *ferri impetu*, notandum est v. 194. passivum τεθυμένος, et ipse suspicatur τεθυμμένος, quod etiam Aeliano de an. 14, 25. restitui vult. V. 290. quia Cyprus insula intelligi nequit, cepit de Cypro Lybiae. De reliquis sic iudicat, ut, servato ἱπποβάμοσι, legatur ἀστραβιζούσας, servato autem ἀστραβιζούσαις, scribatur ἱπποβάμονας, aut sublato post ἀστραβ. commate, positoque ἀστυγειτονουμένους, locus sic explicetur: ἀκούω τε Ἰνδοὺς νομάδας ἀστυγειτονουμένους εἶναι (τοῖς) ἱπποβάμοισιν (ἐπὶ) καμήλοις ἀστραβιζούσαις χθόνα παρ' Αἰθίοψιν, *Est et commercium, ut audio, Indis Nomadibus et Aethiopibus*; ut adeo ex utriusque gentis coniugio vos prognatas quispiam suspicari possit. V. 319. et cum eo v. 19. sic explicat: *quomodo igitur vocatur Iovialis vitulus?* intellecto ὄνομα post τί. Non aptam satis existimat v. 344. responsionem interrogationi: unde mavult εἰ τοῖσι pro αὐτοῦσι, quod nobis quidem non prorsus necessarium visum est, qui talem esse responsionem putamus: *Noli dedere de-*

mo

mo petentibus Aegypti filiis; quae responsio et modum εὐσεβείας declarat, et aliquid precum adjunctum habet. Ἀκρίτον v. 376. interpretatur οὐ κρίσιμον, κρίσει οὐχ ὑπεύθυνον. Versui 405. εἴπω τι μὴ τοῖον τύχῃ, adscripsit, pro μὴ ἀγαθόν. (Nempe hoc sequitur ex illa formula, de qua vid. Ernesti ad Callim. H. in Del. v. 27.) Cum v. 441. sqq. comparat Horat. C. 1, 38. 30. Admonet v. 450. προσηγμένον esse latinum, *adductum, adstrictum, adactum cuneis nauticis.* Versum 473. sic legi vult: αἰν' τοὔπος, ἀλλ' ἁπλῶς φράσον, (quamquam et vulgaris lectio stare potest,) ibique permultis exemplis illam αἰνίγματος et ἁπλότητος oppositionem defendit illustratque, item coniunctionem φανερῶς et σαφῶς aliorumque, cum illo ἁπλοῦς. Immutatum varie et crebro usurpatum dicendi modum, λιμὴν κακῶν, de re vel loco, ubi quis a malis tutus esse cupit, ad v. 480 persecutus est multis, quod genus observationum ad copiam diiudicandam egregie prodest. V. 565. suadet εἰσκνουμένη, hoc sensu, κνουμένη τῷ βέλει τοῦ βου πτερ. ἱκνεῖται εἰς ἄλσος. Cum non apte dicatur v. 607. δύλιος φρὴν, *animus ad obsecundandum paratus*, vel βούλιος cum Pauwio legi vult, quod verbum est Choeph. 670., vel e sua coniectura δαύλιος, ut v. 97. Ad v. 625. Scaligeri coniecturam, προφωνῶν legentis pro πρὸς φρῶν ὤν, exemplis similium in verbis divellendis errorum illustravit. Probat etiam v. 626. πολὺν pro πόλιν, sibique dicit Optat. παχύναι pro infin. ponendum videri. V. 722. ναῦς κλύουσα οἴακος confertur cum Stat. Theb. 5, 412. *clavum audire negans prora*. Praeterquam quod v. 813 pro πόρον εὔρω reducere ex Roberto suadet τέμω, ostendit, quomodo τέμνειν a similitudine τοῦ τέμνειν ὁδὸν et θάλασσαν ad alia translatum sit, ut ψευδῆ τέμνειν, h. e. διεξελθεῖν, Pind. Ol. 12, 8. τέλος μαχᾶν τέμνειν, 13, 80. In locis difficilibus v. 833. sqq. 839—843 ordinandis verbis, et varie explenda sententia, efficere voluit, ut sensus probabilis inesset: noluimus hic ita institutum ordinem repetere. Laudatis ad v. 892 aliorum lectionibus, quid lateat sub μαλδαούγει, quaerendum relinquit,

ac ipſe quidem ἀμαθύνει aut ἀμαλδύνει ſuſpicatus, negat tamen reliquis hoc convenire. Exemplis perſpicuis oſtenditur, τόπον εὔφρονα v. 979. esſe εὐφραντικὸν, ἡδὺν. De v. 1008. 1009. haec monentur, videri punctum inducendum, legendum porro κηρύσσειν κύπρειν, χἄλωρα κωλύουσαν ὡς μένειν ἐρῶ, ἐρῶ autem interpretandum, *amo*, *amplector*, ſic effici hunc ſenſum: ἐρῶ κύπρειν κηρ. καρπ. στάζ. καὶ κωλ. μένειν (αὐτὰ) ὡς ἕλωρα.

Auctarium Dilucid. Thucyd.

L. 1. c. 68. f. ἐπιχειρῆσθαι. Docetur, ἐπὶ in compoſitis eſſe πολλάκις, quod quidam transferant ad ep. Iud. v. 3. ubi ἐπαγωνίζεσθαι ſignificare poſſit, *perſeverare in certamine*. Idem erit ἀποχρῆσθαι, quod rurſus exemplis explicatur, in quibus eſt Ael. de an. 8, 17, ἀπολέλεκται, pro ἱκανῶς λέλεκται. C. 70. γνῶναι eſt *cognoſcere*, ἐπιγνῶναι *cognoſcere ultra*, *cogitatis addere*. C. 87. ἐπιψηφίζειν. Augetur numerus exemplorum, in Dilucidationibus poſitorum, in quibus verbo eſt aggregata ſignificatio. Nondum ſe conſtituere potuiſſe dicit, vtrum verbo ἀναβιοῦν agendi notio detrahi poſſit, an apud Ael. de an. 2, 29. pro ἀναβιώσεως ſit ἀναβιώσει ponendum, et apud Palaephatum c. 41. ἀναβιῶσαι, ut ἀναβιῶναι e lectione cod. Oxon. ἀναβιῶναι ποιῆσαι, quod ſcholion eſſe videatur, in contextum venerit. Ibidem agitur de verbo διαγνώμης, quod *rei cauſaeque cognitionem* notat: nec, niſi de pluribus populis ſermo ſit, dici ſolet ποιεῖσθαι διαγνώμας; verum διαγνώμην. Fruſtra Thomas Mag. διάγνωσιν parum Atticum verbum dicit, quo Plato Legg. a. 684. E. uſus eſt. Ad c. 93. explicatur locus e Xenoph. Anab. p. 136. ed. Hutch. ἐκλεγόμενος τὸν ἐπιτήδειον ἔπαισεν (Suidas in ἐπιτήδ. habet ἔπαιεν) ἄν, ubi ἐπιτήδ. vertit, *cui plurimum favebat*, ut Clearchus, huic verbera intendens, ſignificare voluiſſe videatur, quid eſſet alii, ſegnius agenti, exſpectandum. C. 120. ἐν πόρῳ eſt ἐγγὺς, *prope*, *ad tranſitum*, unde defenditur Pauſan. Boeot. p. 726. ἀγάλματα ἐν τῷ ποταμῷ Sic et ἐπὶ occurrit: in exemplis Ioan. 4 6. ponitur. Explicata locis conferendis vi ſententiae, εἰδὼς

τὲς

τοὺς ἀνθρώπους, sqq. c. 140. agitur multis de ἀναπείθειν, *impellere quocumque modo*, atque adeo loco τοῦ μεταπείθειν vsurpato.

L. 2. c. 35. τῷ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες, ἤδη καὶ ἀπιστοῦσι, sic explicat, ut praeferat αὐτὸν, et comma post ἤδη ponat, hoc sensu: τῷ ὑπερβ. (πράγματι) αὐτὸν φθον. ἤδη, ἀπιστοῦσι (τοῖς λεγομένοις). Occasione c. 49. e quo, quae potuit, repetiit Aelianus de an. 14, 20. defenditur hic scriptor quoad verbum ἀναπλεῖν, de vomitu sursum tendente. Sic enim verbum vsurpatur de fluido sursum nitente, ut Ael. 2, 48. de aqua, 5, 52. de Nilo, unde 2, 54. de cibo etiam tenendum est τροφὴν ἀναπλεῦσαι ἐπεθύειν. C. 60. in his, τὰ ξύμπαντα τοῦτο ἑνὸς ἂν πωλοῖτο, malit ἀπολοῖτο e codice, quia πωλεῖσθαι activo significatu a Graecis dictum esse dubitat, ne cum altero πωλεῖσθαι, *versari*, confunderetur; etsi in aliis verbis hoc fieri solet. Ad c. 72. monentur quaedam de copia Thucydidis ex unius notionis variatione. C. 81. tropi in verbo ἀμβλὺς illustrantur, tum de etymo disputatur, quod cum Eustath. ad Od. α p. 40. v. 38. duci quidem potest ab ἀναβάλλειν, ratio autem secundum *Cl. Abreschium* est in τῷ ὑπτίω καὶ ἄνω βάλλεσθαι, κάμπτεσθαι τὴν ἀκὴν καὶ αἰχμὴν, atque adeo διπλοῦσθαι, quorsum et Valer. Fl. Arg. 3, 140. refert, *duplicata securi* disiecit ora, i. e. tam vehementer, ut securis duplicaretur et obtusa fieret. Hinc διπλόαι apud Plutar. T. 2. p. 802. B. (διπλόας ἐν σιδήρῳ μαλάσσειν καὶ καταλεαίνειν) sunt squamae laxae et tenues, a malleoli impulsu, quae quia κοίλωμα relinquunt, nec facile interdum deprehenduntur, διπλόη forte dicta est *species virtutis externa*, latente intus improbitate. Ceterum ferrum etiam dicitur ἀνακόπτεσθαι, *obtundi*, Aristid. T. 3. p. 690.

L. 3. c. 82. legitur ἐπέπεσε πολλὰ καὶ χαλεπὰ, ubi τὸ καὶ pro καὶ ταῦτα positum videri, dixerat in Dilucidatt. Nunc addit, posse πολλὰ verti *gravia*, *difficilia*, ut alibi significet *vehementia*, *insignia*, cuius utriusque exempla posita sunt, in quibus est e Plat. Phaedr. 347. ἵππος πολὺς,

λὺς, cuius versio, *equus multiplex*, recte obscuritatis accusatur. Ipse putat, esse σφοδρὸν et ἀκατάσχετον, quem antea dixerat Plato κελεύσματι μόνον καὶ λόγῳ ἡνιοχεῖσθαι. Sed cum in omnibus exemplis maneat quodammodo notio multitudinis, altera, *insignis*, *vehemens*, *gravis*, adiunctum sit aut effectum, (non potest enim πολὺς per se significare nisi *multum*,) nescimus, quomodo in ἵππος πολὺς nimis durum sit, dicere *multum*, et intelligere *ferocem*: non tamen pugnabimus. Quae praeterea sunt ad hoc caput operose disputata, ea nimis ampla, quam pro hoc excerpendi consilio, ideoque tantum indicanda putauimus.

L. 4. c. 27. explicat ἐπιτιμῶν significatu *interdicendi* positum, et exempla sacrorum librorum laudat. C. 30. προπέμψας ἄγγελον, ὡς ἥξων, esse dictum pro indicatiuo, ὡς ἥξει, firmatur. C. 74. ostenditur, nominibus addi saepenumero casum, qui a verbo, eius substantivi themate, pendere soleat, ut σωτηρία εἰς οἰκίαν, πρόσβλεψις τῷ, θεῷ δόσις ἡμῖν, φθορὰ ὕδασιν.

L. 5. c. 4. ἀπολιπόντες ἐκ τῶν Συρακουσῶν. Hic multa sunt de breviloquentia congesta. Merito laudamus, varietatem formulae, οὐκ ἔφη τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις ὁμολογεῖν, ad c. 55. demonstratam, velut ἰσόῤῥοπος ὁ λόγος τῶν ἔργων, τοὺς λόγους ποιεῖν πράξεις, τὰ ἔργα συμφωνεῖ τοῖς λόγοις, ὁ βίος σύμφωνος τοῖς λόγοις πρὸς τὰ ἔργα, et alia. De κοινᾶν ἐόντων c. 79 admonet, Valkenarium ad Eur. Phoen. p. 65. his in unum iungendis, κοινανεόντων, veram lectionem restituisse.

L. 6. c. 46. οἱ ἐκ τῶν τριηρῶν Ἀθηναῖοι occurrit. Notatis interpretum erroribus in hac et similibus formis, ut τὰ ἐξ Ἑλλήνων τείχεα, τὰ ἐξ ἀνθρώπων κακὰ, πράγματα, πληγαὶ, sibi dicit videri sic aptissime exponi, v. c. αἱ ἐξ ἀνθ. πληγαὶ, ὅσας δυνατός τις ὑπ' ἀνθρώπων πάσχειν, e quo et de de ceteris potest coniectura fieri. Ad c. 53. admonet, etsi μεμνημένοι περὶ τῶν μυστηρίων malit iungi, quam ἀσεβοῦντες π. τ. μυστ. tamen et posterius locum habere, et permulta contulit immutatae syntaxeos in περὶ cum secundo et quarto casu exempla.

L. 7.

L. 7. c. 73. ostendit, συγγινώσκειν esse γινώσκειν σύνολον id, de quo sermo sit; nec ergo scholion, τὰ αὐτὰ γινώσκειν, de quo in thesauro Stephanus disputat, presse verbum interpretatur, sed sensum. C. 78. haec leguntur, τινὲς καὶ ἐκ δεινοτέρων ἢ τοιῶνδε ἐσώθησαν. Non vult penitus reiicere illud ἢ, ut pleonasticum, cum et huius exempla occurrant, et aliarum particularum cum suo casu, simili modo post comparativos pro genitivo usurpatarum, ut ἀντὶ, πλὴν, πρὸς, etc.

L. 8. c. 4. ξυστέλλεσθαι εἰς εὐτέλειαν. Et hoc verbum sic dici, et alia eodem modo, ut συνάγειν, συναθροίζειν, συλλέγειν, συναγείρειν, hisque oppositum εὐρύνειν, apte ad intelligendam graecae linguae copiam docetur. C. 73. suspicatur, verba ἐν νηΐ πλέοντας esse additamentum. Similis suspicio de Platonis et Aeliani locis significatur. C. 90. examinatur sententia If. Vossii ad Melam p. 510. qui verbum διοικοδομεῖν sic definierat, *aedificationem separare et dividere, locumque intermedium vacuum relinquere*, cuius explicationis partem ultimam malit *Abreschius* omitti, aut sic constitui, *interiecto muro, fossa.* Laudantur duo Platonis loca in Tim. p. 543. A. in quorum altero synonymum est μεταξὺ τιθέναι, in altero, ἐς τὸ μέσον τιθέναι. Conferri vult Wessel. ad Diod. Sic. T. 1. p. 586.

Ex his credimus satis intelligi posse Auctarii pretium, in quo cum saepe impeditiora loca verbis ordinandis expedire tentaverit, tamen horum indicium brevitati servientes praeteriimus, inprimis quod ipsas Dilucidationes ab omnibus legi scimus.

KALENDARIA ECCLESIAE UNIVERSAE, IN QUIbus tum ex vetustis marmoribus, tum ex Codicibus, tabulis, parietinis, pictis, scriptis, scalptisve, Sanctorum nomina, imagines, et festi per annum dies, Ecclesiarum Orientis et Occidentis, praemissis uniuscuiusque Ecclesiae originibus, recensentur, describuntur, notis-

que illustrantur. Studio et opera IOSEPHI SIMONII ASSEMANI, Bibliothecae Vaticanae Praefecti, et Sacrosanctae Basilicae Principis Apostolorum de urbe Canonici. TOMUS V. Kalendaria Ecclesiae Slavicae, sive Graeco-Moschae: Alphab. 3. TOMUS VI. Alphab. 3. plagg. 6. in 4.

Romae, sumtibus Fausti Amidei, MDCCLV.

Constituerat *Assemanus* V. Cl. suis in ecclesiasticas Sclavorum Origines animadversionibus Tomo quarto finem imponere, ita ut initio huius Quinti Voluminis Graeco Moschas Capponianas Ephemerides illustrandas aggrederetur: sed vidit deinceps, multa superesse adhuc, eaque non levis momenti, de Slavis graecum ritum colentibus, ut Serblis, Bosnensibus, Valachis, Bulgaris, dicenda. Igitur primam huius Tomi penultimi partem Slavicis istiusmodi rebus exponendis addixit; parte altera, a pag. 208. ad finem, Tomo item sexto integro, Capponianas Tabulas illustraturus. Tuetur morem suum Auctor diligentissimus, atque, ut est infinitae lectionis, quidquid invitante materia inserviturum operi existimat, non parca manu quidem, sed experte ordinis methodo, adscribere pergit. Quibus rebus effecit, ut multa insint praeclara his Kalendariis, quae volupe erit Slavicarum antiquitatum scrutatoribus cognoscere; sed tamen etiam multa, quae nemo mortalium, quia huc non pertinent, hic quaesiverit. Adhaec visus nobis est λεπτολόγος saepenumero, de rebus nihili grandia proloqui, et subtiliter disputare, quod fere evitare eum non posse existimamus, qui de rebus talibus tot Volumina conscribere in animum induxerit. In quo inest Viri doctissimi iustissima excusatio. Sed, age, proponamus Lectoribus nostris, utriusque Tomi, qui sunt ultimi operis totius, argumenta.

Est igitur *Tomi V. Pars Prima* de Originibus ecclesiasticis *Serblorum, Albanensium, Bosnensium, Valachorum, Bulga-*

Bulgarorum. *Caput I.* Serbliae et Albaniae descriptio, urbes, populi. 1. Serbliae, sive Serviae descriptio. 2. Albanenses a Schismate ad Ecclesiam Cathol. sub Innoc. IV. regressi. 3. Albania, alias Arbania, regio, eiusque urbes. Albanenses, alias Arbanenses et Arnauti, advenae in Epiro. 4. Antiqui recentesque Dalmatiae et Illyridis populi. 5. Chrobati et Serbli iuxta Porphyrogenitum pleramque Dalmatiae et Albaniae partem obtinebant, relictis Graeco Imperio nonnullis maritimis civitatibus atque insulis. 6. Praecipuae Albanensium urbes. 7. Serbliae fines et urbes.

Caput II. Serviae et Rasciae Reges ab an. circiter 1040 ad an. 1368. quo Neemanis posteritas defecit. Sanctus Sabas, Serviae Archiepiscopus, postea Monachus. Eius successores in Serviae Archiepiscopatu Pecensi, quem sibi titulum attribuant. Albaniae Principes, eorumque Archiepiscopus, dictus Montis nigri. 1. Series regum et principum Serviae, ex Cangio. 2. Servia ab an. 950 ad 1034. partim Bulgaris, partim Byzantino Imperio subdita. Stephanus Boisthlabus, a clientelari servitute, in plenariam libertatem Serviam asserit. 3. Michael, post Stephanum patrem, Serviae princeps, Bodino filio Bulgariam concedit. 4. Sancti Gregorii VII. Papae Epistola ad Michaelem Serviae principem. 5. Bodinus, Michaelis filius, Serviae princeps, una cum filio Michaele. 6. Rasciae Regni descriptio, eiusque antiqua nomenclatura. Stephanus Rasciae Serviaeque princeps. Liubimirus eius filius. Urosius filius Liubimiri. Dessa filius Urosii. Nemanias, Cresimirus, et Miroslavus, filii Dessae. Simeon, Stephanus nuncupatus, filius Nemaniae. Simeonis filii tres ex Geliza uxore, Wksanus, alias Vulcanus, Dalmatiae et Diocliae princeps: Vencianus, seu Stephanus, Serviae Rasciaeque princeps; et Rascus, postea Sabas appellatus. 7. Vulcanus et Stephanus, fratres, filii Simeonis, Stephani nuncupati. Primus Dalmatiae et Diocliae Rex: alter magnus Serbliae Iupanus. 8. Innocentii III. Papae epistolae VIII. ad Reges, Iupanum, uxores eorum, Archiepiscopum, Episcopos, aliosque per Dalmatiam et Diocliam, de

Legatione Ioannis Capellani, et Simonis Subdiaconi. 9. Vulcani, Dalmatiae et Diocliae Regis, epistola ad Innocent. III. de Synodo in Dalmatia celebrata, deque haeresi Banculini Bosniae Bani. 10. Epistola Stephani, magni Iupani totius Serviae, ad Innocent. III. Papam de Legatorum susceptione. 11. Io. Dioclien. et Antibarens. Archiepiscopi epistola ad Innoc. III. de transmisso sibi Pallio, et quid Legati in Synodo egerint. 12. Acta Synodi Dalmatiae et Diocliae an. 1199. celebratae. 13. De caussa Dominici, Suacensis Episcopi. 14. Vulcanus a Stephano fratre Regno exutus, ab Hungariae rege restituitur, postquam is Serviam suae ditioni subegisset. 15. Stephanus, Vulcano fratre, sive mortuo, sive deiecto, Regnum occupat, et ab Honorio III. Papa coronam regiumque nomen impetrat. 16. Theodorus Serviae Episcopus. Pecium, seu Servia, Metropolis, eique subiectae Episcopales Sedes. 17. Sabas, Stephani Rasciae seu Serviae principis filius, monasticam vitam agit in monte Atho, in Monasterio Chilantarii, ubi et Pater Monachum induit. Serviae Archiepiscopus designatur. 18. S. Sabas, Vicarius Latini Patriarchae Constantinopolitani, Patriarcha Serviae et ipse dictus, Graecis, Latinis, Slavisque in Serviae Regno habitantibus, praeerat. Abdicato Episcopatu in montem Atho se confert, et in Milescevo coenobio moritur circa an. 1250. Eius reliquiae a Turcis exustae. Illius in Episcopatu successor nuncupat se Archiepiscopum Pekensem, et omnium Serblorum et Bulgarorum, atque totius Illyrici Patriarcham. 19. Stephanus Urosius, Sancti Sabae ex Stephano Rege nepos, Serviae Rex, cum Helena uxore. Eorum filii Stephanus Draguntinus, et Urosius Milutinus. Nicolai IV. Papae ad Urosium et Helenam Epistolae. 20. Stephani Urosii et Helenae, Serviae Regum, studia pro Bulgaris ad fidem catholicam revocandis, et pro haereticis in Bosnia profligandis. Nicolai IV. Papae ad illos epistolae, qui et eos in clientelam Sedis Apostolicae recipit, et Petrum in urbe Sava Episcopum, iisdem rogantibus, instituit. 21. Ad Helenam Reginam scribit Nicolaus IV, ut Stephanum

num Dragutinum et Urofium Milutinum, ipfius filios, ad catholicam fidem revocare ftudeat. Benedictus XI. de Schismate in Serviam illato, ad Martinum Archiepifc. Antibarenfem, et ad Regem Serviae litteras mittit. 22. Sub Clemente V. Stephanus Urofius Praedicatores petit, ut fubditos catholica fide inftruant, fibique Vexillum deferant: fed irrito conatu. Servii tunc temporis Schismatici. 23. Albaniae principes, adverfus Urofium, Serviae regem Schismaticum, Ioannes Papa XXII. exftimulat. Urofii mors, et Nepotes Uladislaus et Conftantinus. 24. Stephanus Urofius, Urofii filius nothus, Serviae Regnum occupat, et a Io. XXII. legatos poftulat, qui fidei fuae profeffionem excipiant, fibique legitimationis diploma deferant. Orofius a Pontifice vocatur. 25. Stephanus Dufcianus, Stephani Urofii filius, Orofius et ipfe dictus, Imp. Romaniae Slavoniae et Albaniae fe appellat: ad Innocent. VI. nuntios mittit: dubiae Rex fidei. 26. Indictum iuffu Innocent. VI. Papae bellum in Serviam Schismaticam. Item in haereticos Bosniae ab Urbano V. exftimulatus Rex Hungariae. Bofniae Banus Thwartkus haereticus, Stephanum fratrem catholicum infectatur. 27. Urbani V. Papae literae ad orthodoxos Albaniae principes. 28. Urofius, Stephani et Helenae Bulgarae filius, poftremus Serviae Rex.

Caput III. Bosniae defcriptio, eiusque Epifcopi et Bani, feu Reges, ab anno circiter 1200. ad 1478. Haeretici Patareni, feu Cathari et Manichaei, cura fummorum Pontificum et Regum Hungariae, e Bosniae regno exterminati. Catharinae Reginae Bosnenfis, Romae fepultae, epitaphium. 1. Culinus Banus, Bosniae Dominus, Bosniae Epifcopus, Patareni fratres Bofnenfes haerefin eiurant: de quibus Io. Capellanus, nec non Rex Hungariae, fcribunt ad Innocent. III. Papam. 2. Bernardus Spalatenf. Archiepifcopus, Matthaeum et Ariftodium pictores, in haerefin Patarenorum lapfos, aliosque ab iis corruptos, ad Ecclefiam catholicam revocat. 3. Honorii III. per legatum Aconcium, Subdiac. et Capellanum, perque literas, ftudia, ad exterminandos e Bosnia,

nia, Soy, et Woſſora, haereticos Patarenos. 4. Gregorius IX. Papa non ſolum Iudaeos et Saracenos in Ungaria reprimendos curat, ſed etiam Epiſcopum Boſniae, qui a recta via deflexerat, e gradu pelli iubet, aliosque Antiſtites orthodoxos Bosniae praefici. Zibislavum, Culini ſucceſſorem, laudibus exornat. 5. Idem Gregorius IX. Papa praecipit Epiſcopo Cumanorum, ut Vicarium ſibi conſtituat Valachorum genti conformem, a quo ii ſacramenta percipiant, ne illa ſibi ab Epiſcopis Graeci ritus Schismaticis adminiſtrari cogantur. 6. Epiſcopum orthodoxum, in locum haeretici deiecti ſubrogatum, laudat Gregorius IX. Papa, una cum Zibislavo Bano Bosniae, propter eximium illorum in exterminandis haereticis Boſnenſibus ſtudium. Item Belae fratrem, Colomanum Regem, ad coepta adverſus eosdem haereticos urgenda adhortatur, ſcriptis tum ad Colomanum et Praeſules Carniolae, Iſtriae, Dalmatiae, Bosniae, Croatiae, Serviae, et aliarum finitimarum provinciarum; tum ad Zibislavum Bosniae Banum, eiusque matrem, litteris. 7. Colomanum Slavoniae et Galiciae ſeu Haliciae regem, qui et Ruſſiae Rex dicitur, excitat Gregorius IX. ad exſcindendos e Bosnia haereticos: iubetque a Cumanorum Antiſtite novum Bosniae Epiſcopum praefici, quem et dignitate Legati Apoſtolici exornat. 8. Ad exſtirpandos eosdem Patarenos, ſiue Catharos et Manichaeos, e Bosnia et Rama haereticos, operam quoque ſuam navarunt Summi Pontifices Innocentius IV. Nicolaus IV. et Ioannes XXII. Stephanus et Eliſabetha Bosniae principes. 9. Benedictus XII. orthodoxos Bosniae Corbaviaeque principes adverſus haereticos excitat. Series Bosniae Banorum poſt Culinum, usque ad annum 1368. 10. Sequitur ſeries Bosniae principum ab an. 1368. ad an. 1478. quo Catharinae Reginae Bosnenſis, in Eccleſia S. Mariae in Ara caeli ſepultae, Epitaphium Slavonicum exponitur, et a mendis expurgatur. 11. Animadverſiones in Cangium de Stephano, Thoma, eiusque filiis et ſucceſſoribus, Bosniae poſtremis Regibus, deque Catharina Romae ſepulta.

Caput

Caput IV. De Valachis et Bulgaris. Bulgariae et Blachiae regnum restitutum. Series Regum ab anno circiter 1200 ad 1462. Ab Innocentio III. Papa coronam regiam, sceptrum, et vexillum Ioannes Bulgariae et Blachiae Rex accipit: Pallium vero et Patriarchalem dignitatem Archiepiscopus Trinovitanus. Series Achridensium Archiepiscoporum. Codex Vaticanus Slavicus figuratus illustratur. 1. Bulgariae et Blachiae seu Valachiae regnum, circa annum Christi 1187. restituitur. 2. Blachorum et Blachiae, seu Valachorum et Valachiae nominis, originatio. Mysia et Mysi olim dicti, et cum Bulgaris coniuncti. 3. Comania, et Comani, partem Valachiae incolentes. 4. Valachiae descriptio. 5. Valachiae principes Vayvodae dicti. 6. Blachorum seu Vlachorum nominis originatio iuxta nonnullos scriptores. 7. An Valachi genus ex Italis duxerint? 8. Vera Valachorum etymologia. 9. Primus Bulgarorum et Blachorum Rex Asanes: eius filii, Petrus, Ioannes, et Alexander, frater vero Ivancus seu Ioannes. 10. Ioannes, fratre Asane caeso, regnum occupat. Petrus, Asanis filius, Ioanne patruo interfecto, regnum sibi et Ioanni fratri vindicat. 11. Ioannes, alias Iohannicius et Caloioannes, post Asanem et Petrum fratres regnum Bulgariae et Blachiae adeptus, ut ad Romanae Ecclesiae obedientiam redeat, provocatur ab Innocentio Papa III. 12. Ioannis Bulgariae et Blachiae Regis epistola ad Innocent. III. 13. Basilii Bulgarorum Archiepiscopi epistola ad Papam Innocent. III. 14. Innocentii III. Papae literae ad Ioannem Blachorum et Bulgarorum Dominum, et ad Archiepiscopum de Zagora, quibus Legatos mittit Ioannem Capellanum et Archipresbyterum Brundusinum. 15. Ioannes Bulgariae et Blachiae Rex significat Innocentio III. Papae, interpellatum se a Graecis, ut ab ipsis regiam coronam acciperet. 16. Legatus Innocentii III. Papae defert ad Basilium, Archiepiscopum Bulgariae, Pallium, Mitram, et Annulum. Praeter ipsum Primatem seu Patriarcham Trinovitanum, instituuntur duo Metropolitae in Bulgaria. Ioan. Bulgariae et Blachiae Rex obedientiam

 exhi-

exhibet S. R. E. et Innocentio III. Papae, asserens, priores Bulgariae Reges et Episcopos coronam et Patriarchalem benedictionem a S. R. E. accepisse. 17. Literae Ioannis Bulgariae et Blachiae Regis ad Innocentium III. Papam, una cum suo nuncio Blasio, consecrato Episcopo, missae. 18. Basilius Bulgariae Archiepiscopus significat Papae Innocentio III. Pallium se accepisse: rogat, ut sibi facultatem concedat Sacri Chrismatis conficiendi. 19. Innocent. III. Papa per Leonem Cardin. S. A. L. declarat Ioannem Regem Bulgarorum et Blachorum, mittens ei sceptrum, coronam regiam, et vexillum, cruce etclavibus insignitum. 20. Idem Pontifex Trinovitanum Archiepiscopum constituit Primatem seu Patriarcham totius Bulgariae et Blachiae, tribuens ei facultatem Archiepiscopos et Episcopos instituendi, Regem ungendi, et sacrum Chrisma conficiendi. 21. Idem etiam constituit, ut nullus deinceps Episcopus aut Presbyter sine unctione initiaretur: utque iam initiati inungerentur secundum morem Latinorum, missis ad duos Archiepiscopos Palliis. 22. Quomodo Legatus Pontificius a Rege Hungariae primum sit detentus, et postea, urgente Innocentio Papa, dimissus. 23. Litterae Ioannis Regis, et Basilii Primatis Bulgariae et Blachiae, ad Innocent. III. Papam, quibus res a Pontificio Legato gestas ei significant. 24. Post coronationem Ioannis Regis Bulgariae et Blachiae, sequitur bellum Bulgaricum, ab ipso adversus Balduinum Imp. et Latinos, qui Constantinopolim an. 1204. Graecis eripuerant, susceptum. Et quomodo Balduinus a Bulgaris sit captus. 25. Innocentii III. Papae Epistolae ad Regem et Patriarcham Bulgarorum, pro liberando Balduino, et pace Latinos inter et Bulgaros concilianda. 26. Archiepiscoporum Achridae series usque ad Demetrium, qui anno 1222. Theodorum Angelum Comnenum Thessalonicae Imp. coronavit. 27. Exciso anno 1204. Graecorum Constantinopolitano Imperio, quatuor Imperia erupere: Constantinopolitanum Latinorum, Trapezuntinum Davidum Comnenorum, Nicaenum Lascarorum, et Thessalonicense Angelorum.

Ioan-

Ioannes Ducas, cognomento Batatzes, post Theodori Lascaris obitum, a Graeco Patriarcha coronatur Imperator Niceae: Theodorus Angelus Comnenus Thessalonicae a Demetrio Archiepisc. Achridae. 28. Achridensis Archiepiscopus, in coronando Imperatore Thessalonicensi, iis Privilegiis utitur, quae a Rom. Pontifice concessa Trinovitano Primati viderat. Graeci tam Achridensi, quam Trinovitano, ea Privilegia concedunt, ne videantur illa a Sede Apostolica accepisse. 29. Post Ioannis Bulgariae et Blachiae Regis obitum, Borilas, et Ioannes Asan, Regno potiuntur. 30. Ioannis Asanis filii, Calomanus et Michael, in Bulgaria regnant ab anno 1241. ad 1257. 31. Constantinus et Myrtzes de Regno Bulgariae contendunt. Ioannes Asan, Myrtzae filius, post patrem regnat. Lachanas Constantinum interficit. 32. Georgius Terter, Bulgariae Rex, a Nicolao IV. Papa, una cum Bulgarorum Archiepiscopo, ad amplexandam S. R. E. fidem excitatur. 33. Georgii Terteri filius Suetislaus, Suetislao Georgius Terteres secundus, in Regno Bulgariae succedunt. 34. Michael Strascimirus Rex Bulgariae. Eius filius Alexander Rex. 34. Alexandri Regis filii, Strascimirus, Asanes, et Michael. Bellum Nicopolitanum an. 1393. gestum. 36. Qui post Alexandrum Bulgariae Regem regnarunt, Myrxa, Draules, et alii, Daciam seu Valachiam tenuere usque ad annum 1462. 37. Codex Vaticanus Slavicus, Constantini Manassis compendium chronicum, e Graeco in Slavicam linguam conuersum complectens, Regi Bulgarorum Ioanni Alexandro ab amanuensi nuncupatus, illustratur. Figurae in eo depictae exponuntur: ex quibus ostenditur, Ioannem Alexandrum Regem tres filios habuisse, Ioannem scilicet Asanem, Ioannem Strascimirum, et Michaelem.

Pars secunda, de *Tabulis Graeco-Moschis Capponianis*. Praefatio. Ephemeridum Ruthenicarum *Tabula prima*. Mensis September. Mensis October. Mensis November. Ephemeridum Ruthenicarum *Tabula secunda*. Mensis December.

TOMO SEXTO, qui eſt totius Operis ultimus, reliqua Ephemeridum Ruthenicarum continentur. Siſtit igitur ad Tabulam ſecundam, quae Volumine quinto coeperat, Menſem Ianuarium et Februarium. His ſuccedit ***Tabula Tertia***, ***Quarta***, ***Quinta***, quae habet feſta per anni circulum mobilia, a Dominica quarta ante Ieiunium quadrageſimale, usque ad Dominicam poſt Pentecoſten. I. Triodium et Pentecoſtarium deinceps exhibetur. II. Evangelia Eclogadia, ſive Lectiones Evangelicae per anni circulum. III. Picturae Ruſſicae Capponianae, quae in Tabula Quinta exhibentur. Viginti ſeptem picturae ſunt, quas Auctor, Graeci ritus gnariſſimus, ſtudioſe expoſuit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCLXIII.

TIMÉE DE LOCRES EN GREC ET EN François, avec des dissertations.

i. e.

TIMAEUS LOCRENSIS GRAECE ET GALlice, adiectis dissertationibus, de praecipuis quaestionibus ex Metaphysica, Physica, Morali Veterum etc. par MS. LE MARQUIS D' ARGENS.

Berolini 1763. 1 Alph. 3 pl. in 8.

Imponit iam labori ac studio, Philosophiam rectam et elegantem ex veteribus declarandi, finem Clarissimus Auctor, extremam Timaeo Locrensi admovens manum, quem eadem, qua superiores libros, doctrina atque ingenii amoenitate illustravit. Inscripsit librum Heroi, virtutis fortitudinisque fama inclyto, Ferdinando, Friderici M. Fratri. In praefatione persuadet sibi, pari hunc librum fide et accuratione, atque Ocellum, conversum fuisse; quod an ita se habeat, et ex superiori nostra cognoscetur recensione et ex praesenti perspicietur, qua specimen modo versionis dabimus, ut nuper. Vituperat latinam, sed eam, ut, conferenda utraque inter se, intelleximus, saepius solam, omisso Graeco contextu, secutus est, itaque se non verba singula, sed universum orationis ambitum respexisse, fatetur.

tur. Queritur de obſcuritate Timaei paſſim, ſed eam, ab ignorantia ipſarum rerum atque doctrinarum, qua noſtra laboret aetas, proficiſci putat. Diſſerit de Platonis ſtudio erga Timaeum, huncque illi cum Bruckero anteponit. Graecam linguam quod attinet, Dialectum Doricam multum difficultatis afferre cenſet, (credimus omnino, homini, non ſatis tincto literis Graecis,) neque tamen ideo facillimas notiſſimasque dialectos opus fuerat recenſere, et ἄμμε pro ἡμᾶς, ποιεῦντι pro ποιοῦσι, et alia, in Cap. V. De Timaei vità tunc quaedam exponit ex Bruckero. Ad extremum in Proteſtantes invehitur, rationi nempe nimium tribuentes; ipſe tamen ſacris literis, complura ſupra, nihil contra rationem prodi, teſtatur, etſi haud ſemper praeclarae huius ſententiae fuiſſe memor videtur. Damnat fervorem duritiemque nonnullorum Pontificiorum hominum, nimirum dementem magis quam ſanam Inquiſitionem, ſeque Romanum haud eſſe oſtentat atque gloriatur. Reprehendit Bellarminum, qui caedem ſummorum Principum a civibus ſuis commiſſam vehementer laudet, talem ob cauſam Purpuram a Pontifice adeptum, eamque doctrinam infernalem appellat, aptiſſimam ad Univerſi huius ordinem evertendum. Defendit denique citata aliorum ſcriptorum teſtimonia, ſine quibus, in probandis potiſſimum rebus geſtis, nihil commode ſuſcipi tractarique poſſit. Sed age videamus ſpecimen quoddam Verſionis huius, ideoque Cap.V. extremum omnium conſideremus.

Verba: εἴκα πλείω τᾶς ἀποῤῥεοίσας ἐπάρδοιτο, αὔξα λέγεται, hunc ſine dubio habent ſenſum: *Corpus, ſi plus irrigatur, quam effluat, vocatur incrementum.* Nunc audiamus Gallum: Si le corps eſt plus que moins arroſé par la nourriture, l' effet produit par cet écoulement ſ' appelle accroiſſement. Sed ubi voces, *par la nourriture*, in Graeco leguntur? Ac reliqua longiſſime a vero aberrànt. Neque enim effectus, qui defluxum ſequitur, vocatur incrementum, quod abſurdum eſſet; ſed id, quod ex irrigatione oritur maiori. §. 2. mendum ſine dubio, ſed non inter reli-

qua

qua obſervatum, λυομέων pro λυομένων, occurrit. Voces, διέξοδος πνεύματι μὴ διαδίδοται, redduntur: *le paſſage à l' Eſprit eſt interrompu.* Haud accurate. Potius dicendum erat, *à l' haleine*, vel *à la reſpiration.* Ibidem: πολλαὶ κᾶρες ζωᾶς καὶ θανάτω αἰτίαι. Laudaturus primo, quod κᾶρες, non παῖρες ſcripſit, ut Galeus p. 19. ſed verſionem minime laudamus: *Il y a beaucoup d' accidens, qui ſont les cauſes de la vie, et de la mort.* Quis κᾶρες cauſas vitae exponat, cum Heſychius explicet, κάρ, θάνατος, φθεῖβον. Sic enim vertendum. *Sunt multae peſtes vitae, mortisque cauſae.* Paragraphus tertia ſeparata eſt a ſecunda; ſed in eadem periodo connecti debebat, cum divelli plane non poſſit. Dum Timaeus ſcribit: Ἐκ μυελῶ ἐξαπτόμεναι, ſeu σάψιες, transfertur: *les ſucs, qui vont iusqu' à la möelle, et qui ſ' y enflamment.* Poſterius tolerari quidem poſſet, praeſtat tamen: *qui ibi oriuntur*, eſt enim ab ἅπτομαι, tango, connecto, ſed prior phraſis prorſus eſt et ſupervacanea, et falſa. §. 4. πνεῦμα vertitur *les Vents*, quod plane ridiculum. Eſt reſpiratio, non ventus, et in §. 12. recte hanc vocem reſpirationem Auctor transſtulit. Ibidem: ἱδρίεται κακῶντα τὰ σώματα, καὶ ἐς αὐτὰ ταῦτα ἀναλύονται, *ſe logent à leur place, nuiſent aux corps, et changent en mauvais ce qui étoit bon auparavant.* Poſtrema ſunt ſuperflua, et tota ῥῆσις ſic interpretanda: *Nocent corporibus, et haec ipſa corpora,* (nam ταῦτα eſt Nominativus,) *in eos ipſos* (ſuccos putres et noxios) *reſolvuntur.* §. 5. λύσσαι οἰστρώδεες non ſunt *les rages piquantes*, nam haec vim vocis graecae aſſequuntur minime, verum *rages forſenées.* Verba, *ſelon leurs differents effets,* deſiderantur in Graeco. Ἐξαμμέναι ἀρχαὶ ἐκ σώματος, declarantur, *qui dependent du corps.* Melius, *qui viennent du corps.* Sed cum omne, quod ab altero oritur, ab eodem pendeat, ferri poteſt. Ἵμεροι ἔκλυτοι non ſunt *cupidités dereglées*, ſed potius *effrenées.* § VI. ποιεῦντι μορφὰς φλεγμαινόντων σωμάτων μᾶλλον ἢ ὑγιαινόντων, *cauſent des tumeurs qui échauffent le corps, et le rendent mal ſain.* Praeſtat ita vertere: *efficiunt ſpeciem tumentium corporum magis, quam*

 ſanorum.

sanorum. §. VII. ἔθεα, ἐν οἷς ἐντραφῶσι κατὰ πόλιν ἢ οἶκον, *les coutumes dans lesquelles on a été nourri, soit dans les villes, soit dans les maisons particulières.* Accuratius ita: *Consuetudines, quibus vel publica, vel privata disciplina sunt imbuti.* Ταῖ Θυραυλίαι sunt nostro *le sejour que nous habitons, l' air que nous respirons.* Θυραυλοῦντες proprie dicuntur ante fores, sub dio versantes, ut apud Lucianum de Merc. Conduct. πολλὴ διαδρομὴ, συνεχὴς Θυραυλία, et apud Flaccum, *Manet sub Iove frigido.* Haec enim vivendi ratio vegetum reddit robustumque corpus, nec facile effemiriatum, maxime si cum iniqua sit tempestate coniuncta. Vertendum igitur: *Commoratio sub aperto coelo.* Sequens locus, impeditus valde et obscurus, sic se habet: καὶ ταῦτα μὲν αἴτια ἐκ τῶν γενετορων καὶ στοιχείων ἐπάγεται μᾶλλον ἢ ἐξ αὑτῶν, ὅτι μὴ ἀργεία ἐστὶν, ἀφισταμένων ἀμῶν τῶν ποθακόιτων ἔργων. *Et ces deux choses* (la vertu et le vice) *viennent plutôt de nos parens et des élemens, que de nous mêmes, à moins que l' on en excepte la paresse, lorsque nous nous éloignons des ouvrages, qui nous sont utiles et gracieux.* Non negamus, perturbatam ac depravatam esse seriem dicendi, eamque omnino restitui posse credimus, si pro ὅτι μὴ, legatur εἰ μή. Tunc omnia sunt clara. *Haec pendent magis a parentibus, quam a nobis, nisi quando est segnities et socordia, cum intermittimus actiones, quas expetere debebamus,* (h. e. honestas.) Gallus hic verum vidit nisi in his: ταῦτα αἴτια, vertit *ces deux choses, la vertu et le vice.* Εἰ μὴ ἀργεία recte transfert, *à moins que l' on en excepte la paresse.* §. IX. ἀρχαὶ κάλλους, non sunt *les principes de la beauté*, sed *summa pulchritudo*, ut apud Isocratem saepius ἀρχαὶ τῶν ἀρετῶν praecipuae virtutes. §. X. voces, *conduire par une égale règle l' Esprit et le corps*, praeter necessitatem adiectae sunt. §. XI. verba, *par les instructions*, abesse possunt. Ibidem διὰ προτροπῶν ἐγείροισαι τὰν ὁρμὰν. *reveillent l' inclination à la vertu.* Accuratius: *His stimulis excitant cupiditatem singularem.* Voces, *nous portent au bien par differents motifs*, desiderantur in textu. §. XII. Ἀλειπτικὰ (τέχνα) vertitur, *l' Art*

de

de se frotter le corps, cur non potius, *l' Art d' oindre l. c.* §. XIII. docet Timaeus, Musicam et Philosophiam cogere partem animi, rationis expertem, seu affectus, consilio ut obtemperent, eique parti mitem iram et cupiditatem placidam parare. τῷ ἀλόγῳ θυμὸν μὲν πρᾶον εἶμεν, ἐπιθυμίαν δὲ ἐν ἀρεμήσει. *Cette partie irraisonnable contribue elle même à rendre l' Esprit doux.* Sed θύμος non est l' Esprit, nec ipsa haec pars animi id efficit, sed Musica in ipsa parte, seu potius in affectibus. §. XV. ἁ Φιλοσοφία πρεσβύστα non est hic antiquissima, *très ancienne*, sed *praestantissima*, ac singulari digna honore. Ibidem deficit vox νόον in Graeco, cuius omissio totum turbat sensum, neque id in erroribus commemoratum fuit. ὁ δαίμων non est *son bon genie*, sed deus, quem haud inficiatur Timaeus, etsi fatum intelligit. §. XVI. εἰ τίς σκλαρὸς καὶ ἀπειθὴς, *si quelqu'un est vitieux et viole les règles de l' Etat.* Hic certe Graecam linguam plane neglexit Auctor. Igitur nemo est inobediens, nisi qui leges civiles violat, et nemo non vitiosus contumax? Neque ullus hic doctus vir, quid ἐπειθω sit, teneat, nisi Argentius adiecisset: *présent de l' Imperatif du Medium.* Voces, *par l' apprêhension des peines continuelles* omitti potuissent. §. XVII. connexa est arctissime cum §. XVI. sed tamen ab Interprete contra ius et fas separata. τὰ νοσώδη non sunt *remedes forts*, sed quae corpus affligunt, ita tamen, ut ea re robur corporis reparetur, ideoque τοῖς ὑγιεινοτάτοις opponuntur. Migratio animarum non est *la Transformation des Ames*, ut vertit μετενδυομένας ψυχὰς, sed *transmigration des Ames* poterat vocari, rectius sane, cum animae maneant eaedem, suamque formam retineant, locum modo domiciliumque mutent. Sed satis de his. Iam dissertationum potiora capita breviter indicabimus.

Incipit a sententia Patrum, qui Deum corpori esse coniunctum crediderunt, qua de re Moshemius ad Cudworthum copiose exposuit. Differit simul de facultate Dei cognoscendi, de praestantia summi Numinis, aliisque eius virtutibus excellis. Duo veterum principia, bonum et ma-

 lum,

lum attingit, eumque errorem in asseclis Saturnini, Cerdonis, aliorumque, maxime Manichaeorum, revixisse probat, ipsumque docet Beausobrium et Bailium longis post temporibus temere revocasse. Opposuisse quidem se Leibnitium, sed partim Philonis institisse vestigiis in doctrina de mundo optimo, partim vehementer a vero aberrasse. Sed qua ratione tandem refutat noster hunc Philosophorum Coryphaeum? Dicit, nec probat, tantum abesse ut hic mundus sit optimus, ut potius omnium pessimus haberi debeat. Sed ecce vir acutissimus demonstrat ex mutationibus gravissimis et iniustissimis, quibus Galli fuerint ad mendicitatem redacti, vasa sacra ad redimendum regem vendere coacti, et inde a Francisco I. usque ad Ludov. XIV indignissima perpessi. (Quid autem Germani a Gallis passi sunt?) Num vero Gallorum calamitas universi huius est calamitas, summumqe malum? Et si quoque aliis regionibus multa sunt incommoda importata, num igitur nullae res secundae hominibus contigerunt, nullumque beneficium a Deo ipsis tributum est atque concessum? Profecto hic tantae indulget audaciae Argentius, ut verba sequentia vix ei condonare possimus: *Je demande actuellement, si l'on avoit voulu faire le plus mauvais monde, entre tous les possibles, si l'on auroit pu en trouver un plus detestable, que celui qu'on dit étre le meilleur.* Sed haec non digna sunt quae refutentur, cum ipse Auctor in hoc mundo versetur, cumque nemini, sana mente praedito, placere possint. Labitur porro, dum malum negat ab homine proficisci posse, quia tunc condiderit homo aliquid effectivum, cum tamen Deus omnia realia crearit. Ergo liber Argentii est non ens, non enim a Deo conditus est, sed ab homine, qui nihil valet efficere. Et num quaeso peccatum est reale quid et positivum, nonne privativum potius ac defectus, ex quo autem deinde mala omnino positiva oriuntur? Alia, quae adiungit ibi, ita sunt a Leibnitio reiecta, ut crambem centies coctam iterum apponi indigne feramus. Iam audiamus nostrum, longe doctius ex ratione disserentem. Non possunt esse

duo

duo principia, ſed unum tantum, maximo intellectu et bonitate ſumma inſtructum, ab eoque malum ortum ducere non poteſt. Sed bona verba quaeſo. Ergo ſapientiſſimum et benigniſſimum principium fecit omnium maxime deteſtabilem mundum, ut antea homo religioſus dicebat. Num haec inter ſe uniri et conciliari poſſunt? Profecto hic opus Delio natatore. Sed dimittamus bonum hominem, qui ipſe deinceps ad Leibnitii ſententiam deficit, dum mala, quae nobis videantur, vera eſſe iuſtis probisque bona, confirmat. Quid autem aliud Leibnitius ſtatuit, niſi hoc, imperfectionem partium, et damna, ad perfectionem ſalutemque univerſi ſpectare. Aeque recte ſentit noſter, Adamum libero gaudere arbitrio debuiſſe, alias vile automaton exſtitiſſe, gratia divina indignum. Sapientiam et bonitatem Dei eluxiſſe magis, permiſſo lapſu Adami, quam ſi violenter impediſſet, donato nobis Servatore. Haec omnia praeclare cum Leibnitii opinione conſpirant, deriſa antea et pro nihilo reputata. Iam ad materiam accedit aeternam, quod miramur: de voce ברא copioſe diſſerit; Leighium inprimis laudat, cum Guſſetium memorare debuiſſet, negatque eam vocem indicare productionem ex nihilo, et potius conformationem materiae continere arbitratur, cui Moſes Geneſ. I, 1. clariſſime repugnat, et Paulus Rom. IV, 17. Deum vocans καλȣ͂ντα τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. Pluribus quidem hoc argumentum tractat, ſed miſiſſe falcem in meſſem alienam vehementer dolemus. Tum ad Vacuum ſe convertit, idque mox affirmat, mox negat. Sententias Philoſophorum veterum, de mundi aeternitate, et de anima ipſius, recenſet; numeros Pythagorae, traditiones ad illuſtrandum Codicem S. aptiſſimas, et ſolum, ut putat, controverſias omnes tollendi remedium; porro auctoritatem Vulgatae, recenſet; de iudice fidei neceſſario Coetu nimirum et Conciliis Patribusque, de libris Moyſis a diverſis ſcriptoribus compoſitis, de introitu Chriſti in urbem Hieroſolymorum, (quis haec in illuſtratore Timaei quaerat,) de obſcuritatibus et repugnantiis divinorum Libro-

Librorum, ideoque de Iudice generali ſeligendo, exponit. Adhaec in Aſtronomiam veterum inquirit, et tria Syſtemata enarrat; ſed dum Ptolemaico ſucceſſiſſe Copernicanum arbitratur, magnopere fallit. Tandem ad Tychonis Syſtema ſe convertit, horumque duorum omnino celeberrimorum Virorum vitam attingit, nihil autem certi definit, cuius ſententiam potiſſimum ſequi praeſtet. Tum de Triangulis multa affert, de anima eiusque ſede et eſſentia, quam omnes neſcire homines fatetur, nimirum quia ipſe ignorat; mox ad virtutem Pontificis Romani, ab omni errore immunis, tranſit, eamque ridet; de Androgynis loquitur, Hermaphroditosque concedit et defendit, eosque quotidie conſpici, quod miramur, declarat. De coniugio eorum leges citat, duas Adami uxores, Litith et Evam, ex Rabbinis, (quos unquam vidiſſe Argentium dubitamus) enarrat. Tum ad Temperamenta, quibus vel emendandis, vel depravandis inſervire educationem recte docet, ad magiſtratus et iudicia, ad Muſicam, ad picturam, ad Poeſin, maxime ad Homerum, animum attendit, quem falſo nullum ſibi exemplar ad imitandum propoſuiſſe ſibi perſuadet, eiusque Iliadem Biblia poetarum, pictorum, ſculptorum, antiquariorum, literatorum, Philoſophorum, quidni etiam interpretum, appellat. Voltairium ab iniquis aliorum iudiciis defendit, tum demum ad Virgilium tranſit, eumque promeritis laudibus extollit, primum huic, Voltairio alterum concedit; locum. Mentionem poſtea iniicit variorum in religione diſcriminum, magnos ſemper motus excitantium, ſed dum Graecos bella religioſa ignoraſſe exiſtimat, ipſe in ignoratione ſumma Belli ſacri celeberrimi verſatur, ut alia taceamus. Memorat miracula fanatica, ſomnia Pontificiorum, credulitatem Patrum, fraudes ipſorum pias, Conſtantinum ut ſceleratiſſimum principem deſcribit, perſecutiones Iuliani negat, eumque laudat, apparitiones Mariae b. Virginis explodit, tempora noſtra haud maiori literarum doctrinarumque luce exſplendeſcere quam ſuperiora credit, quod tantae ſint in Gallia lites atque controverſiae. Quam miſera

ſera argumentatio. Num Gallia univerſae praebebit doctrinae exemplum? Sed ſatis de libro, in quo multa erudite, confuſe, accurate, negligenter, recte falſoque produntur.

SAMUEL REX HUNGARIAE, QUI VULGO ABA audit, ex hiſtorico et ſimul numario monumento, tam Nomini, quam Populo ſuo reſtitutus, Hallucinationibus et erroribus non paucis, quos Actis ſuis Sanctorum ad d. IV. Septembr. Scriptores Antverpienſes jactantius affricarunt, de eadem fidelia deletis, ſubſecivo ſtudio GODOFREDI SCHWARZ, Theologiae Doctoris, et in Academia Haſſo-Schaumburgica Prof. Prim. etc.

Lemgoviae typis Meyerianis MDCCLXI. pl. 8. in 4.

Praeter animum veritatis ſtudioſum, liberum, ab omni timore, ſpe, adulatione, partium ſtudio, longe alienum inter ſummas diffi cultates hiſtoriae conſcribendae inprimis, referimus: primum, iuſtum ordinem in rebus geſtis tradendis, ut hiſtoria inter diſciplinas, e quibus perverſa nonnullorum ratione eiecta eſſe videtur, locum iterum obtinere poſſit; deinceps accuratam quandam vim iudicandi, ut ex immenſa illa multitudine rerum, optima quaeque ſeligamus, et ea quae attentione digna eſſe videntur, recte et ſapienter ab iis ſeparemus, quae tantummodo oſtentationis, non utilitatis gratia proferuntur; denique elegans, et ad res enarrandas accommodatum genus dicendi. Has virtutes tantopere in Graecis Latiniſque hiſtoricis admiramur: igitur, cum pauci e recentioribus hanc accuratam enarrandi vim conſequuti ſint, factum eſt, ut illi hos longe ſuperaſſe iure ac merito videantur. Cavendum tamen etiam ſedulo eſt, ne res geſtas, tanquam parum utiles, vel omnino ſupervacaneas conſideremus, quae, etſi aliquando per ſe non adeo magni momenti ſint, tamen graviori argumento rite illuſtrando ita inſerviunt, ut iis omiſſis et neglectis, veritatem nullo modo inveſtigare liceat. Poſſemus hoc multis exemplis declarare, ſed non

est opus in re clara. Erunt profecto, qui tali stultitia ducti, putent, qui hac commentatione vindicatur, Samuelem, regem Hungariae, parum ad se pertinere, neque interesse magnopere historiae, an idem cum Aba sit? Sed hi, ex erudita commentatione intelligent, ita simul difficilem, multisque tenebris et dubitationibus obnoxiam Periodum Historiae Hungaricae, optime explicatam et multarum rerum gestarum memoriam egregie veritati vindicatam fuisse, venerabili, et Historiarum ac rei numismaticae intelligentissimo Auctori summam profecto gratiam habituri sunt.

In universum vero nonnulla dicenda sunt de hoc ipso argumento, et de oeconomia totius commentationis. In corpore Scriptorum, de rebus Hungaricis, edito a *Iohanne Georgio Schwandtnero*, nominat quidam Anonymus in chronico, regem Hungariae Samuelem. Eius verba ita sese habent: — . — *ex quorum etiam progenie longo post tempore rex Samuel descendit, qui pro sua pietate Oba vocabatur.* Huius ipsius regis Samuelis numus argenteus ad celeberrimum Gedanensium Professorem, multis et magnis in rem litterariam meritis clarum, *Hanovium*, deferebatur, quem eleganti dissertatione illustravit, qua tamen celeberrimo, et Historiae Hungaricae intelligentissimo *Schwartzio* non satisfecit, qui refutata *Hanovii* de hoc numo sententia, veram protulit, et scriptorum fide dignissimorum testimoniis tam praeclare confirmavit, ut historia huius regis, e tenebris protracta, nullis amplius dubitationibus obnoxia, sed veritati suae restituta esse videatur. Proposuerat igitur ad illustrandum hunc numum *Hanovius* Schedion: *Samuel Rex Pannoniae, speciminis dialectici loco, e numo argenteo exhibitus, Gedani MDCCXLIX.* Hanc dissertationem *Schwartzius* Vir Cl. praemisit, addita deinde de hoc ipso argumento sua, hoc est nova et vera, sententia. Continet dissertatio *Hanovii* §§. 36, quorum summa capita indicabimus lectoribus. §. II. itaque materia et habitus numi externus exponitur. Conflatus est ex argento, magnitudinis exiguae, formaeque circularis; diametro octo duntaxat lineas Parisinas

nas aequans. Inde §. III. impressa numo signa in parte antica enarrantur. Facie exhibet ille numus crucem quadratam, velut insigne religionis ipsius regis. Inter angulos, qui intercedunt, verba leguntur: *Rex Samuhel*: post §. IV. signa parti posticae impressa leguntur, quae rursus crucem exhibent, inter angulos verba exstant: *Panoneja.* Denique §. V. metalli valor examinatur, et §. VI. pondus definitur. Ex quibus patet, Russorum sesquisquamas argenteas (Kopeiki) aequiponderare Pannonico numo. Externa specie numi indicata, ad argumentum ipsum sese convertit *Hanovius*, et §. VII. quaerit: quis sit Rex Samuhel? quae Panoneja? respondet vero eadem §. esse illum regem Bulgarorum. Quam sententiam argumentis deinceps corroborare annititur. Itaque primum §. VIII. ait: *Ignorant annales, non tantum Pannoniae, sed et vicinarum gentium, possem addere et omnium caeterarum gentium, eius aetatis, ubi eiusmodi pecunia usitata fuit, regem huius nominis, praeter unicum Bulgariae regem Samuelem.* Quo modo vero silentio Scriptorum *Hanovius* uti potuerit, plane non videmus, cum ipse aperte dicat: PEZIVM, BELIVM, *et* DESERICIVM, *non consului.* Miramur profecto virum alias acutissimum potuisse deinceps ita argumentari: *Observandum duco; ne quidem ullum regem antiquioris aevi, cuius numus dici queat, hoc cognomine, ceu inusitatiori nomine compellatum apparere, aut a quoquam in medium adductum esse, quod ego quidem sciam.* Explosi iam satis sunt illi Thrasones, qui, quod ipsi dicant neminem impugnare, quod ignorant nullum alium scire posse arbitrantur. §. XII. Samuelis Bulgari genus, et monarchia, quam adeptus sit, demonstratur. Post fata Imperatoris ZIMISCAE, Bulgari defecerunt, et imperium quatuor fratribus, DAVIDI, MOSI, AARONI, et SAMVELI tradiderunt, cuius summa paulo post ad unum rediit SAMVELEM. Is constitutus fuit Monarcha universae Bulgariae, neque ea contentus, Thraciam quoque, Macedoniam, Thessalonicae propinqua, Thessaliam, Graeciam, et Peloponesum, suis vexavit incursionibus, multaque castella, inque his *La-*

 rissam,

riſſam, cepit. §. XIII. vero auſpicia ejus monarchiae in annum 976 referuntur, et §. XIV, ac XV. limites imperii Samuelis, Bulgari, inveſtigantur. Horum finium conſtituendorum cauſſa gentis Bulgaricae finitimi a §. XVI. usque ad §. XXII. indicantur. Ab Oriente Bulgaris erant vicini Romani, (§. XVI.) ab occaſu Turci, ſeu Hungari (§. XVII.) orientem vero verſus trans Iſtrum (§. XIX.) *Patzinacitae*, in ſuperiori denique plaga occidentali, verſus ſeptentrionem, adiacebant Bulgaris *Chrobati*. Deſcriptis hoc modo vicinis Bulgariae terris, fines Bulgariae temporibus Samuelis (§. XXIII.) conſtituuntur. Patuit tum temporis Bulgarorum ditio per Moeſiam utramque, Dalmaticorum, et Haemi montis tractibus ferme incluſam, ulterius per Dalmatiam fere et Illyricum. Praeterea *Raſciam* quoque Bulgarorum principes, pariterque caſtella, *Morabum*, *Belgradum*, et *Sirmium*, ſecundum §§. XXIV. et XXV. tenuerunt. Inde §. XXVI. ex nonnullis argumentis colligitur, Samuelem illarum terrarum regem fuiſſe. Sunt vero haec: a) *quia Samuel is non niſi princeps vel dux Bulgarorum audit.* Satis leve profecto argumentum. Quis enim hiſtoriarum peritus ignorat, vocem regis, reguli, ducis, principis, atque comitis, ſexeenties apud ſcriptores medii aevi confundi, qui proprietatem verborum, et mutationes in republica, parum curantes, non ſemper accurate haec nomina diſtinxerunt: b) *quia ipſe Imperator Zimiſca, victum Boriſen captumque regem Bulgarorum appellavit.* c) *Quia Achride regia capta, fertur Baſilius coronas inveniſſe.* d) *Bulgaria habuit ſuos Archiepiſcopos, et Samuelis tempore David hac dignitate functus eſt.* Miramur, virum alias doctum, tantopere ingenio, et inanibus coniecturis indulgere potuiſſe. Accuſat deinceps §. XXVII. magiſtri rei monetariae negligentiam, qui in numo regem *Samuhelem*, omiſſa voce Bulgariae, nominarit, et Pannoniam perperam in Panonejam commutaverit. Refutantur inde *Ortelius*, *Cellarius*, alii, (§. XXVIII.) qui ſub Panoneja Paeoniam, regionem Macedoniae, intellexerint; tum in univerſum nonnulla de finibus Pannoniae §. XXIX. et

XXX

XXX. differuntur. Ex quibus porro §. XXXI. colligitur, Samuelem tantummodo inferiorem Pannoniam tenuisse, illiusque regem nominatum fuisse. Quare autem (§. 32.) non potius titulo regis Bulgariae, quam Pannoniae usus fuerit Samuel, in eo caussam latere sibi persuadet Hanovius, quoniam regnum Bulgariae, a Zimisca Imperatore fuerit abolitum. Insignia numi (§. XXXIII.) exhibent crucem, quae christianam regis et Hungarorum indicat religionem. Quo tempore autem ille cusus fuerit, §. XXXIV. et XXXV. demonstratur, patetque, eum annum MXIV. non supergredi; denique §. XXXVI. hunc numum esse obolum pannonicum, illis temporibus usitatum, colligitur.

Ita caussam numi sui egit Hanovius V. Cl. Videamus nunc, quae argumenta celeberrimus Schwartzius contra eum protulerit, et quibus rationibus ac testimoniis rei satis obscurae veritatem vindicaverit, suamque de hoc ipso argumento sententiam ab omnibus liberaverit dubitationibus. Primum igitur (§. 4.) contra Hanovium, qui nullum Samuelem, praeterquam principem Bulgariae, in annalibus nominari persuadere lectoribus conatur, auctoritate Matthiae Belii, in praefatione Ccoll. Script. rer. Hung. Schwandtneri p. IX. §. XI. recte monet V. C. hunc ipsum Samuelem, et eum qui apud Hungaros ob pietatem suam ABA, OBA, OBO, et OVO salutatus fuerit, unum eundemque regem fuisse. Revocatur igitur (§. 5.) reliqua disputatio Hanoviana ad duo capita, et primum utrum Bulgaricae terrae recte in numo per Panoniam exprimantur, dein an Samuel bene et recte rex Pannoniae salutetur, examinatur. Nititur Hanovius inprimis hoc argumento, (§. 6.) quod Graeci Chronographi nominaverint Samuelem totius Bulgariae monarcham: sed Cl. Schwartzius haec verba nihil aliud significare recte dicit, quam unum imperantem, abrogata priore Aristocratia. Hoc ipsum luculenter ex Caroli du FRESNE Illyrico probatur. Victoriae porro Samuelis in Macedonia (§. 7.) nihil plane ad regis Pannoniae axioma faciunt. Illud partim ex annalibus eorum temporum, partim ex amplitudine Pan-

 noniae,

noniae, late ad occidentem procurrentis, evincitur. Inde (§. 8.) Hungarorum res cum Graecis, Bulgaris, Patzinacitisque illo aevo gestae, breviter commemorantur; porro, quod potior Pannoniae pars saeculo X. in Hungarorum potestate fuerit, docetur; et denique (§. 9.) nihil quicquam de terris Pannonicis ad Simeonem Bulgarum pervenisse, demonstratur. His satis copiose dictis, et egregie ac docte expositis, de sedibus Patzinacitarum sermo instituitur (§. 10), et deinceps (§. 11. 12. 13.) contra *Iohannem Stiltingium* e Soc. Iesu, qui in Actis Sanctorum vitam S. Stephani regis Hungariae descripsit, disputatur. Res in universum eo redit. Dissertationem Schwartzius ediderat, *de initiis religionis Christianae inter Hungaros ecclesiae orientali assertis*; quam dissertationem omni modo *Stiltingius* in vita Regis Stephani infirmare, falsitatemque rerum explicatarum demonstrare conatus est. Contra talem sententiam *Stiltingii* in his §§. egregie et docte pugnatur. Antiquae sedes Hungarorum (§. 14.) indagantur, ex quo patet, eos inter Wolgam et Tanaim primum consedisse. Haec non solum §. 14. docte illustrata sunt, sed etiam §. 15, in qua tamen simul bella, migrationes, et fata utriusque gentis, et Hungaricae, et Patzinaciticae, exponuntur.

§. 16. iterum ad Hanovium redit oratio Viri Clarisf. eiusque sententia, secundum quam nimis prolati sunt fines Samuelis Bulgari, examinatur. Igitur ex Constantino Porphyrogeneta de administrando imperio c. XXXII. et ex Carolo du FRESNE in Illyrico p. 34. et p. 100. ostenditur, nec Serviam aliquid Pannoniae tum tempóris complexam, nec victorias Bulgaricas Simeonis, Petri, et Samuelis, adeo magnificas fuisse, quin iterum dubia Martis alea debilitatae fuerint. Porro, Sirmiensis regio non Bulgaris, sed potius Romanis orientalibus cessit; quemadmodum neque Rasciam, neque inclyta duo ad Danubium castella, possedit Samuel. Alterum probationis Hanovianae caput erat: Principem Bulgarorum merito salutari Pannoniae regem. Omnia hic protulit sine Scriptorum testimoniis, §. 17. igitur neglectas auctoritates urget

get V. Cl. §. 18. denique sententiam viri doctissimi de numo regis Samuhelis, Panoneia, legimus. Ait vero: Samuhel rex, cuius nomen et titulum discus numi anticus inscriptum habet; is ipse est, qui ab Anonymo, Belae regis Notario, *Oba* vocatur, ab aliis *Obo*, *Ovo*, *Aba*, ob pietatem, hoc est pater, nominatus fuit. Qnamvis vero a nonnullis chronographis insolentiae, crudelitatis, et iniustitiae accusetur; fidem tamen Anonymi salvam esse recte iudicat V. C. quoniam manca huius regis historia, inciderit in homines indoctos, mordaces, et rerum gestarum ignaros. Vox Panonejae nullam plane habet difficultatem. Etenim in pluribus eius aevi numis, auspiciis regum Hungariae conflatis, expressa legitur. Ita reperitur in numothecis Senatus Lipsiensis numus Petri regis, cuius in priore facie legitur: *Petrus Rex*: in posteriore autem *Pannoneja*. His argumentis additur §. 19. ultimum, exactissima nempe numi Hanoviani, cum regum Hungariae eius aevi numis, convenientia. Commemorantur duo numi, alter quorum ad regem Andream, alter ad Petrum pertinet. Ex his omnibus §. 20. colligitur, Samuelem imposterum hunc regem esse nominandum, qui antea ob pietatem Aba salutatus fuerit.

Haec summa capita doctissimae commentationis sunt. Dubitabunt vero lectores, utrum magis excellentem doctrinam Viri summe venerabilis, an mirificam et insignem humanitatem admirari debeant; propositumque illustre multis Theologis humanitatis exemplum esse videtur, quod, ut omnes acriter intueantur, litterarum caussa vehementer optamus. Nuper aliam doctam Viri Celeb. commentationem vidimus: *Recensionem criticam Schmeizeliani de numis Transilvanicis commentarii*, quam forsitan proxime lectoribus indicabimus.

HISTOIRE

HISTOIRE INTERESSANTE OU RELATION des Guerres du Nord et de Hongrie au commencement de ce Siècle:

i. e.

HISTORIA RERUM MEMORABILIUM IN EUropa septentrionali ab anno MDCC. usque ad finem anni MDCCX. gestarum: Partes II.

Hamburgi MDCCLVI. PARS PRIMA continet plagulas VIII, PARS SECVNDA plagulas XIII. in 8vo.

Quamvis temporibus nostris, in universum in historia excolenda multum operae et industriae a Viris historiarum intelligentissimis collocatum fuerit; tamen historia recentior, etsi eius utilitas latissime patet, non aeque exculta est, sed derelicta paene, et veluti posteris ad diligentius pertractandum tradita esse videtur. Quis vero illud miretur? cum invidiam, et alia etiam his multo maiora incommoda, laborem talem sequi, satis superque constet, cum Historiam recentiorem non secundum rationes rerum factarum, et veras caussas, atque leges veritatis, sed potius ita conscribere necesse sit, ut fere omnium studio partium, atque praeiudicatis opinionibus, arrideat. Eventus bellorum, cum illius ob successionem in terras Hispanicas gesti, tum septentrionalis, quae uniuersam Europam ineunte Saeculo XVIII. devastaverunt, ita profecto memorabiles, et tanti adeo momenti esse videntur, ut natura multorum publicorum negotierum, quae nostra aetate acciderunt, ex iis ipsis optime et explicetur, et illustretur. De bello illo Hispanico data opera quidem nuper expositum fuit; in Historia vero septentrionali, nisi fontes ipsos adeas, pulcherrimos verbi gratia, et gravissimos commentarios

rios *Lambertii*, aliosque: ex historia, vel potius fabulosa narratione rerum a Carolo XII. gestarum, a *Voltario* conscripta, nullam plane capies utilitatem. Quantopere itaque vellemus, ut nostri homines, nimis Gallicorum scriptorum pulchritudine et acumine sententiarum capti, potius vitam illam Russorum Imperatoris *Petri I.* a *Gordono*, perpetuo Imperatoris comite, in linguam Germanicam ex Anglicana transstulissent, quam illam *Voltarii*, ab omni veritate alienam, et plane fictam rerum gestarum commemorationem. Longe quidem fabulis istis *Voltarii* praeferenda esse videtur Adlerfeldii historia militaris Caroli XII. (Adlerfeld histoire milit. de Charles:) tamen haec ipsa historia, in rerum bellicarum magis enarratione, quam in arcanis caussis publicorum negotiorum indagandis versatur. Avide igitur legimus librum, quem nunc lectoribus accurate indicabimus, (propterea quod intelleximus, eum parum cognitum esse nostris hominibus): neque spe nostra destituti fuimus, cum non in vulgus notas, sed plane arcanas multarum rerum contineat caussas. Prima Pars conscripta est a Legato Galliarum regis, qui omnibus quas narrat rebus vel interfuit, vel saltem diligentissimam illarum cognitionem sibi comparavit. Pars secunda habet auctorem, sicuti in praefatione traditur, virum, qui adhuc nostra aetate publicis rei regundae negotiis admotus est, atque mirifice a pag. 1 - 14 caussas belli illius Hungarici, a principe Rákótzio excitati, indagat et examinat, nobisque iam parte prima ea tradit de hoc Principe, quae digna attentione nostra esse videntur. Reliquam vero rerum gestarum enarrationem, a pag. 15. usque ad finem Partis secundae, deinceps libere diiudicabimus. Examinemus itaque Partem primam, indicato prius in universum scriptionis ordine. Ab omnibus regulis et praeceptis Historiae liber, Auctor, res memorabiles litteris tradidit, hoc est, nullum ordinem servavit, secundum quem facta enarrare, et caussas rerum aperire, atque ex his rursus alios eventus colligere solemus. In universam potius huius Historiae seriem

riem evagatus, magis non adeo cognita, et arcana, quam iusto ordine servato, iam satis pervulgata memoriae prodidit. Accuratam itaque oeconomiam operis ut frustra desiderabis, ita etiam nullam rem idoneis auctorum testimoniis confirmatam reperies; quod supervacaneum esse sibi Auctor persuasit, quoniam ea traderet, quae vel ipse vidisset, vel ab iis acceperit, qui ea, quae narrarent, ipsi gesserant. Saepenumero etiam Auctor noster magis personam Politici, quam Historici tuetur, hoc est, non narrat quae a Carolo XII. et aliis gesta sunt, sed potius quae ex regulis prudentiae civilis ab iis geri et suscipi debuissent. Age igitur videamus singula. Pag. 1 — 17. nonnulla sane memorabilia, cum de natura animi Caroli XII, tum de tenera eius aetate, inprimis de educatione tanti regis, enarrantur.

Usus fuit Carolus (p 10.) praeceptore parum idoneo, quodam *Frölig*. Etenim sibi persuadebat ille vir, omnia caeca quadam necessitate agi, et in universum hominibus liberam agendi, et ex multitudine consiliorum prudentissimum sibi eligendi, potestatem adimebat. Supervacaneum illud esse, dicebat (p. 11.) iste doctor prudentiae: omnia fortuna geri, neque homines rebus suis, consilio et prudentia ullo modo prospicere posse. Hac sapientia tenerum imbuerat regis animum, et illa tam altas egerat radices, ut Carolus deinceps, per reliquam vitam, plurima ex parte se suaque omnia inconstanti potius rerum dominae, fortunae, quam sapienti rerum moderatrici prudentiae, permitteret. Inde multarum rerum ab isto rege susceptarum exitum, et memorabilem et laetum, et inusitatum et infelicem, interpretari ac diiudicare poteris. Quam multa ridicule de his ipsis causis exposuit *Voltarius*? Nonne plane singularis fortitudo huius regis, aliaque multa, praeter omnem opinionem et receptam agendi rationem, et feliciter et infeliciter ab illo confecta, his cognitis, optime et intelligi et explanari poterunt? Non ficta opus est rerum gestarum descriptione in hac historia; multa latent, quae facile colligere poteris ex hac sola magistri sapientia? Laudantur deinceps

deinceps virtutes Caroli XII., indicantur vero etiam libere et graviter simul vitia regis; et denique Auctor ait p. 18. *inter reliquas huius regis virtutes eminent audacia, fortitudo, et animi praesentia.* Cuius rei confirmandae caussa expeditiones bellicae, usque ad fatalem illam periodum, qua Saxonia a Suecis occupata fuit, a pag. 18 — 37. magis indicantur, quam luculenter enarrantur. P. 37. A. narrat, quod Carolus XII. post pacem cum Augusto II. sancitam, subito fere solus, comitibus tantummodo quinque vel sex hominibus, ad regem invisendum Dresdam venerit; quod in Voltarii libro iam commemorato aeque legitur. P. 38 — 43. nonnulla de celebratissimo Comite de *Piper*, qui Carolo XII. erat a consiliis secretioribus, traduntur. Gratiam regis sibi ille Comes (p. 39.) partim severitate disciplinae militaris restituta, partim oppressa nobilitate, conciliaverat: et quamvis fortuna ac splendore natalium plane esset destitutus, exactam tamen rerum Suecicarum cognitionem sibi comparaverat. Summis igitur dignitatibus auctus, gravissimorum negotiorum administrationi praefectus fuit; etsi ita sese gereret, ut merito in iustam avaritiae (pag. 40.) et aliorum vitiorum incurrerit suspicionem. Ab hac parte avaritiae etiam innotuit exteris. Nam illo tempore, cum Galli, tum socii belli Hispanici, de corrumpendo illo Comite velut inter se concertarent, Sociis Imperatoris Iosephi, pluris licitantibus rege Galliarum, satisfecit. Et haec vera caussa esse videtur reconciliationis Caroli XII. cum Iosepho Imperatore factae. Discessus deinceps regis Caroli e Saxonia, notissimumque illud praelium prope urbem *Pultavam*, p. 41 — 49. commemorantur. Inde naturam ingenii, mores, et reliquam vitam nonnullorum virorum, qui tum temporis summis muneribus, et militaribus, et civilibus fungebantur, A. descripsit.

Ita p. 48. de quodam Barone *Müllero* legimus, qui Regem comitabatur, eique etiam a consiliis apud Turcas fuit, homine rerum Germanicarum peritissimo, ceteroquin tamen adeo arrogante, ut omnia a se perfici posse crederet.

deret. Porro p. 49. nonnulla de belli duce *Lagerkron* enarrantur, homine ad mores indolemque animi Caroli regis plane a natura facto. P. 50 et 51. traduntur quaedam de Barone *Spare*, et *Poniatowski*, nobili Polono, qui nunc est, regis Poloniarum, patre. Ait de eo: *Carolus eum inprimis sua gratia dignabatur, propterea quod magnitudine ingenii, in rebus agendis celeritate, et animi praesentia, longe inter alios emineret.* De Comite de *Steinbock* p. 53, de Comite *Güldenstern*, p. 54, et de Comite *Weling* p. 55. et 56. sermo instituitur. Comes de *Steinbock* inprimis ideo laudatur, quoniam eius provida cura factum sit, ut exercitus Caroli XII. semper abundaverit commeatu: de Comite *Weling* istud narrat, eum semper a Gallorum stetisse partibus. Acriter vituperatur p. 56. Comes *Morn*, et de Duce bellico *Crassau* p. 57. hoc tradit, fortissimum quidem eum fuisse virum, sed ab omni honestatis sensu prorsus alienum.

His explicatis, opes regni Sueciae p. 58 — 64 indicantur. Eadem pagina 64, virtutes *Stanislai* summis laudibus extolluntur, et p. 65. *Potockii*, principis eorum qui tum eius partes sequebantur, avaritiam, et tenuem rerum publicarum cognitionem, maximopere vituperat. P. 68 — 145. eadem ratione de hostibus Caroli XII. verba facit. Itaque primum a. p. 68 - 100. (interpositis tamen nonnullis p. 86 89. de Mazeppa notissimo illo duce Cosaco,) animi indolem *Petri I.* Russorum Imperatoris, exponit. Cum vero haec ipsa descriptio nihil plane contineat, nisi quod ab aliis commemoratum iam legimus; nolumus, singula repetendo et indicando, indulgentia lectorum abuti. P. 100 — 103. de principe Alexandro *Mensikouf* A. exponit. Iste princeps neque legere neque scribere didicerat, loquebatur vero Germanice, cuius linguae cognitionem sibi usu comparaverat; summorum et gravissimorum negotiorum administrationi ab Imperatore praeficiebatur; cura educandi haeredis imperii illi demandabatur, ita multas divitias, et ad ultimum etiam dignitatem Principis, ab Imperatore consecutus est. Saepenumero tamen violentiam animi Petri I expertus

tus fuit; quam ille ita ferre solebat, ut statim Imperator et reconciliatus, eum denuo summa gratia complecteretur. Denique p. 103. eleganter, etsi non vere satis, de eo Principe dicit: *Vir summi ingenii videbatur ille Russis, nullo modo exteris.* P. 103 - 135. de Augusto II. rege Poloniarum potentissimo et sapientissimo nimis libere, et ita etiam sententiam suam dixit, ut nonnunquam veritati detrahere multum videatur. De bonis corporis et animi p. 103 - 109. enarratur. De natura et rerum habitu ante initium belli funestissimi septentrionalis a p. 109 - 113. exponitur. P. 123 seqq. tradit A. nonnulla de nobili viro Livono *Patkul.* Loquitur porro de iis, qui Augusto vel a consiliis belli, vel reipublicae, fuerint.

Ita p. 132. de principe *Fürstenbergio*, de illustri *Pflugio* p. 133, et de comite *Flemmingo* p. 134. sermo instituitur. His expositis, ad regem Daniae sese convertit, et ad eos, penes quos summa rerum Danicarum eo tempore fuerat. Multa improbat, inprimis obsidionem Toenningensem (p. 135.); omnia vero haec silentio praeterire consultius ducimus. P. 145. deinceps Historia principis *Rákótzi* proponitur. De educatione illius p. 146 - 148. traditur: laudat inde A. amorem Hungarorum libertatis retinendae et conservandae, quo amore illa gens et Polonica, omnes reliquas superet: vellemus addidisset genti Hungaricae, et Polonicae, Anglicanam. Fretus igitur hoc amore erga libertatem civium suorum princeps *Rákótzius*, petebat per quendam *Longueval* auxilium a rege Galliarum (p. 149.). Hic vero rem prodidit Imperatori (p. 150.) qui principem Rákótzium, in Hungaria captum, Neostadium in captivitatem deduci fecit. P. 155. seqq. calliditatem, aliasque virtutes coniugis eius Principis indicat, simulque ostendit, eam multorum amicorum Imperatoris sibi conciliavisse gratiam, Calliditate hac, aliisque artibus, in partes suas traxerat praefectum militarem Lehmannum, cui custodia principis tradita fuerat. Hoc connivente princeps feliciter ex captivitate effugit. Sustentabatur inde a legatis regis Galliarum, quorum consiliis et promissionibus inprimis factum est, ut ad par-

tes regis Galliarum transiret, et Imperatoribus Leopoldo atque Iosepho I. funestissimum in Hungaria excitaret bellum. Ea omnia luculenter a p. 163. usque ad paginam 189. hoc est usque ad finem Partis primae, enarrantur. Haec summa capita Partis prioris, breviter, satis tamen, lectoribus indicavimus, propterea quod in universum nimis libertate scribendi usus est Auctor, dixitque ita, ut facile intelligas profecta esse ab homine rerum gestarum non solum intelligentissimo, sed etiam ab omni metu plane libero. Multa etiam memoriae prodidit, quae in dubitationem vocari iure ac merito poterunt. Ista vero lectores historiarum intelligentes facili negotio animadvertent: nam rudibus huius studii hunc librum non commendamus, propterea quod verendum est, ne arcanis causfis perlectis, magis insaniant, quam ut iis sapienter utantur.

Pars secunda continet enarrationem rerum in Hungaria armis gestarum, ab anno MDCCV. usque ad mensem Martium anni MDCCVIII. Pag. 1. usque ad pag. 14. A. de causis tumultuum, sub Imperatore Leopoldo in Hungaria excitatorum exponit. His malis, ait, non captivitas, non cruenta mors, Comitum de *Serini*, de *Frangipani*, de *Nadasti*, non ereptio bonorum mederi potest; sed potius occurrendum est causfis, ex quibus tanti mali origo proficiscitur. Has caussas dein uberius demonstrat, et primam fuisse dicit absentiam Imperatoris; porro haereditatem regni a Leopoldo in Hungaria introductam; denique avaritiam et alia vitia eorum, quibus Hungaria administranda tradita erat, maximopere vituperat. Alias his commemoratis addidit causas, quarum fidem aliorum relinquimus iudicio. His ita enarratis, a p. 14. usque ad pag. 312. hoc est usque ad finem Partis secundae, praelia, obsidiones, levia certamina, diligentissime enarrantur, adeo ut nobis certissime persuadeamus, hanc particulam historiae non conscriptam fuisse a Viro historiarum perito, multo minus ab eo, qui in publicis regnorum negotiis versatus fuerit. Quo modo his immorari poterimus? cum iam sexcenties dicta sint, et in

Diariis

Diariis ac Novellis horum temporum legantur. Diligenter omnia examinavimus, omnibus ſatis nota et perſpecta ex Theatro Europaeo, ruris et inficetiarum pleniſſimo libro, atque ex eorum libris, qui vitam huius Principis data opera deſcripſerunt. Hanc igitur particulam Hiſtoriae, ex nimia avaritia librarii forſitan exortam, nullo modo lectoribus commendamus: longe uberius accuratiusque ortum et progreſſum huius belli, cauſſas porro Hungaricorum motuum, et in univerſum frugiferam horum tumultuum cognitionem repetent ex *Hiſtoire des révolutions d' Hongrie, ou l'on donne une idée juſte de ſon legitime Gouvernement, à la Haye* 1739. 12. 6. *Vol.* cuius auctor Hungarus eſſe videtur. Prima contra ea Pars, et ſecundae pag. 1 — 14 nobis abunde ſatisfecerunt, neminemque fore credimus, cui curae cordique eſt recentioris hiſtoriae cognitio, qui hoc eleganti, et ab omni adulatione longe alieno libro, carere velit.

FERDINANDI STOSCH, DOCT. THEOLOGI, ET in Gymnaſio reg. Ioachimico Berol. Prof. Ord. et Ephori, Antiquitatum Thyatirenarum Libri II.

Zwollae, apud Simon. Clement 1763. Alph. 1. plagg. 12. in 8.

Eo libentius cenſum praeclari huius libri Stoſchiani agimus, quo magis certum exploratumque eſt, nihil iſto librorum genere utilius eſſe poſſe. Multum profuerunt, qui veterum inprimis Aſiae civitatum Hiſtoriam ſcriberent; ſatisque conſtat, hanc bonarum artium partem nondum ita eſſe excultam, ut curioſis inveſtigatoribus nihil relictum poſſit putari. Sed dicamus iam de opera *Stoſchii* V. Cl. ut lectores noſtri intelligant, quam doctrinae copiam, quem lectionis adparatum, et quam in inveſtigandis iis, quae aliquantum obſcura atque abſcondita viderentur, aſſiduitatis perti-

pertinaciam hoc libro prodiderit. Multa de situ et ratione Thyatirorum passim a doctis viris dicta et disputata sunt, sed nemo hunc in se laborem susceperat, ut omnia singulatim excutiendo, et minutissima quaeque persequendo, a primis initiis, et quasi ab infantia, istius urbis descriptionem, ad eius florem et summam senectutem deduceret. Hinc facile apparet, *Stoschium* multum de bonis artibus, et hominibus earum amantibus, meruisse. Ipsum opusculum in duas partes descriptum, multa cognitu digna habet, quae auctorem doctum, acerrimo iudicio praeditum, et in interioribus litteris graecis et latinis, ut domi suae, versatum, declarant. Primo Thyatiras ab insula eiusdem nominis distinguendas esse docet, praemissa disputatione de nomine urbis, et diversis eius appellationibus in unum collectis. Thyatiras a Seleuco Nicatore ita appellatas primo esse, propter conservatam θυγατέρα h. e filiam, auctore *Stephano* sit probabile. His iactis futuro aedificio fundamentis, A. progreditur ad eius absolutionem et exaedificationem, docendo, urbem in Asia Proconsulari sitam fuisse; per quam occasionem multa recte et subtiliter de situ et ingenio urbis disputantur. Inprimis vehementer delectati sumus excursu, quo Cel. Auctor §. 14—18. de caussis ordinis explicat, quo singulis urbibus septem, quae in Apocalypsi Ioh. commemorantur, litterae missae sint. Thyatiras autem quondam non ignobiles fuisse, testimonia veterum, in quibus maxime Plinius H. Nat. V, 3. eminet, declarant; in quo tamen loco, pace eruditionis V. d. *Mysiam ultimam* esse putamus *ultimam partem Mysiae*; sic enim Poetis latinis v. c. ultima Hispania est ultima pars Hispaniae, remotissima. Urbis autem dignitas coniicitur ex eo, quod in antiquissimis monumentis ei πανηγύρεις, ἀρχιερεύς, βουλαρχός etc. eaque omnia tribuuntur, quae splendidissimis urbibus tantum convenire videntur. Iam disputatio ad fata urbis procedit. Alexandro Magno totam Asiam debellante, Thyatireni libertatem nacti sunt, quo beneficio utebantur donec Attali regis testamento in potestatem populi Romani venirent, qui eis laudata

iura

iura omnia integra reliquit. Hic fere ſtatus urbis fuit ad tempora Turcarum usque, qui cum peſtis ſplendidiſſimarum urbium eſſent, Thyatiras cum aliis Aſiae celeberrimis urbibus in ſummam perniciem deduxerunt, ita ut vix hodie eius veſtigia conſpiciantur. Ad incolas urbis quod attinet, in universum de eorum moribus, indole, lingua, origine, multa traduntur, quorum notatu digniſſima huc transſcribemus. Probabile eſt, urbem opulentiſſimam et florentiſſimam fuiſſe, quia Thyatirenorum vaſa figulina, et res purpuraria, inprimis celebrantur; quae res haud dubie effecerunt, ut magna peregrinantium multitudo cotidie eo commigraret. Ad hunc autem urbi ſplendorem fortius confirmandum, utitur Cel. Auctor loco Apoc. II, 26. 27. 28. in quo ipſo explicando, exemplum bonae et numeris ſuis abſolutae interpretationis lectores invenient, quam omnem huc transſcriberemus, ſi modus, et leges quae nobis praeſcriptae ſunt permitterent; quare hoc lectoribus relinquimus, quos haec legiſſe non poenitebit. Peracta urbis deſcriptione, quae fere in laudibus eius et dignitate aſſerenda verſabatur, ſequitur caput de mollitie et impuritate Thyatirenorum. Fuere igitur Thyatireni, et Lydi in univerſum, inprimis Cyri iuſſu, ad ſervilia officia praeſtanda dati, et ad lenocinia exercenda condemnati, omnium impunisſimi, et paene ad omnia ſcelera omnium maxime proiecti, quod veterum teſtimoniis, proverbiis, etiam, v. c. λυδιάζειν, λυδοπαθής; et loco Apocal. II, 20. 21. 23. probatur. Probabile igitur videtur, iſtam impuritatem etiam ad Thyatirenos, uſitato illo ſcelerum contagio, manaſſe, quod, ut Cel. Auctor docte demonſtret, l. l. Apocal. erudite explicat; in qua demonſtratione docet, πορεῦσαι proprie intelligendam eſſe: Quae huic diſputationi adiiciuntur, ad Thyatirarum idolatriam pertinent. Iovem, Aeſculapium, Mercurium, Minervam, Bacchum, Vulcanum etc. coluiſſe dicuntur; ad quod confirmandum, antiqua quaedam marmora afferuntur et explicantur, inprimis autem

 disqui-

disquiritur, quis ſit *Tyrimnus* (*Tyrimmas*) deus Thyatirenorum. Probabile videtur, eſſe nomen aut Graecum, aut Romanum, vel denique Macedonicum et Lydium. Si Romanum nomen eſt, Tyrimnus eſt deus Terminus; ſi Graecum, a vocabulo τύϱις vel τύϱσις deſcendit, quod notat *circuitum muri*, *turrim*, aut *munitionem*; ſi autem Macedonicum, eſt nomen ducis Alexandri M. qui urbi praefuit. Cel. Auctor tandem eo inclinat, ut patet, eſſe nomen Lydium, et *Tyrimnum* eſſe ipſum Aeſculapium, ducto nomine ab Hebraeorum הורה. Eadem difficultas eſt in vocabulo *Sambethe* aut σαμβαϑεῖον, ut legitur in lapide aliquo ſepulcrali. Sunt qui, moti loco Ioſephi Antiquitt. XVI, 10. ubi eſt Σαββατεῖον, explicari velint de Syagogo, in quo eos locus Philonis de vita Contemplativa p. 894. Edit. Francof. iuvare videtur: ſed demonſtratur, Σαββατεῖον ibi eſſe ſuggeſtum, ex quo lex praelegebatur. Quam explicationem contexta confirmant. Totam autem illam inſcriptionem, non ad Iudaeum, ſed ad hominem Chaldaeum pertinere, docetur, cui extra patriam deos patrios Thyatiris colere permiſſum fuerit. De cultu porro Amazonum, Imperatorum Romanorum, Cybeles, Martis, Veneris, Priapi etc. multa, eaque cognitione digna, afferuntur, quibus omnibus tanquam inſturmentis ad explicandum locum Apoc. II. etc. utitur. Marmora antiqua teſtes ſunt, ludorum Thyatirenos, aemulatione Romanorum Graecorumque, ſtudioſisſimos fuiſſe: uno verbo, clarum fit his teſtimoniis, quaecunque olim in Aſia proconſulari certaminum floruerint, eadem etiam Thyatyris floruiſſe, et per eam occaſionem omne genus flagitii et nefariae libidinis, ut Graecos et Romanos, incolas iſtius urbis exercuiſſe; quare verba Apocal. II, 24. τὰ βάϑη τῦ Σατανᾶ, non ut multi volunt ad Gnoſticorum myſteria, ſed ad ſacra gentilium, quorum pars ludi erant maxima, pertinent. Status porro Thyatirenorum qui fuerint, eorumque magiſtratus, deinceps commemorantur. In Democratia

tia inprimis tres fuere ordines, ἄρχοντες, βελὴ et δῆμος, quos Thyatiris fuisse marmoris antiqui auctoritate probatur, quia in eo βελαρχός, δῆμος, βελὴ Θυατειρηνῶν κρατίστη leguntur. Commemorantur porro in Inscriptionibus στρατηγοί, ἀσιάρχαι, et γραμματεῖς. Asiarcharum quidem erat ludis praesidere; qui cum Thyatiris magnificentissime instituerentur, istos Asiarchas iis ibidem praesedisse probabile est. Habuerunt aerarium duplex, alterum populi, alterum Senatus, et patet e marmore apud Muratorium Tom. I. p. 316. ubi verba εἰς τὴν πόλιν ad aerarium populi, τὸ ἱερότατον ταμεῖον autem ad aerarium arctius, hoc est Senatus, A. pertinere censet. Thyatiris autem bonas artes, inprimis studium Grammatices latinae floruisse, declarant magna Grammaticorum nomina, Menodorus, Nicander, Heraclides etc. Eadem ratio rei militaris fuit, quae tota, inprimis cum Romani milites ibi in praesidiis essent, ad Romanorum rationem conformata fuit. Sequitur altera pars opusculi, quae proprie antiquitates ecclesiasticas complectitur. Sub initium refutantur ii, qui negarunt, Iohannis tempore Ecclesiam Thyatiris fuisse in qua re loco Epiphanii Haeres. L. I. §. 33. abuti solent. Hoc igitur loco explicato et vindicato, docetur exemplo Lydiae Act. XVI, 14. 15. purpurariam focientis, eam aut omnium Thyatirenorum primam Christianismum suscepisse, aut certe inprimis fundamenta Ecclesiae ibi fundatae fecisse. Ut autem omnes difficultates residuae tollerentur, adiuncta est disputatio, qua Lydiae nomen, non gentile, sed proprium fuisse, eamque non Philippis, sed Thyatiris habitasse, probatur. Quod ad originem istius Ecclesiae, paullo post dies festos Pentecostales condita videtur, et a Iohanne amplificata florentissima fuit. Ex ordine, quo septem Ecclesiae in Apocalypsi laudantur, nihil pro iure metropolitano effici potest, in eaque re Iohannes rationem situs maxime habuisse videtur, qui ad epistolas mittendas commodissimus esset. Habuit Ecclesia Thyatirena suos mi-

niſtros, et inprimis Epiſcopum qui ἄγγελος dicitur, quam vocabuli ſignificationem Cel. Auctor docte defendit, ductis argumentis e lingua Graeca, et ratione ſcribendi Scripturae S. Ceterum quis ille Epiſcopus Iohannis tempore fuerit, Carpas an Irenaeus, incertum eſt, eum autem, quicunque fuerit, pesſimum fuiſſe, quae de eo praedicantur, declarant. Tempore ſcriptae Apocalypſeos Eccleſia Thyatirena corruptiſſima fuit, ut docent quae Iohannes improbis iſtius Eccleſiae hominibus minatur; quod non mirandum, cum Iezabel, quam Iohannes commemorat, ſit ipſius Epiſcopi uxor, per antonomaſiam ita appellata. Ceterum, cum in Martyrologio Romano ad nonas Sextiles legimus Lydiam purpurariam martyrium ſuſcepiſſe, haec haud eſt alia Lydia, nec diverſa ab illa, cuius fides l. l. Act. laudatur. Tota fere Eccleſia Thyatirena, imperante Hadriano, diſſipata atque deleta fuit, donec, auctore Epiphanio, annis centum et duodecim poſt denuo efflореſceret; ſed Seculo fere tertio tota exciſa eſt. Nunc quidem urbis atque Eccleſiae ibidem ſtatus eſt miſſerrimus, neque melior facile, propter Turcarum crudelitatem, ſperandus. Haec habuimus, quae ex hoc libello, ſane eleganter atque erudite ſcripto, notaremus; cuius lectionem omnibus eo gratiorem atque ſuaviorem futuram eſſe ſperamus, quo maiora in eo iuſtae atque elegantis eruditionis ſpecimina invenient.

IOANNIS IACOBI REISKE ANIMADVERSIONUM ad Graecos Auctores Volumen quartum, quo Polybii reliquiae pertractantur.

Lipſiae, Literis Loeperiis, 1763. Alph. 2. pl. 4. in 4.

Inutilem fortaſſe operam ſumeremus, ſi notam lectoribus doctrinam Cl. *Reiskii* hoc loco commendaremus, aut longa ora-

ga oratione confirmaremus, et nos multa praeclare scripta in hoc volumine reperiisse, et ipsos bene de eo sperare posse. Illud tamen, etsi commune esse debet cum reliquis nostrum iudicium, sigillatim nobis profiteri liceat, nos praeter linguae Graecae, historiae, et antiquitatum cognitionem, admiratos esse studium, laborem, diligentiam, ingenium: quae si quis recte aestimet, facile intelliget, quid nostra hac admirationis professione contineatur. Non solum legit Polybium examinavitque, et pernoscere didicit; sed contulit Excerpta codicis Augustani, a Boeclero edita, Livium, in Excerptis praesertim, antiquas editiones, ut nihil fere sit in Hagenoensi et Herwagiana, quam in initio Excerptorum primum commemoravit, quod praeterierit: ac saepe adeo librorum illorum vestigiis insistens, devenit ad meliora, saepe eos defendit, aut improbavit. In quo si multa bene cesserunt, in quibus opus erat vel iudicio de lectionibus, vel grammatica interpretatione, si obscuris lux adfusa est, et difficultates saepe sublatae: nec mirum videri debet, nec a quoquam negligi, qui in posterum Polybianam historiam legere volet, praesertim aliorum scriptorum permultis locis illustratam. Ac nos quidem nolumus velut sententiam de necessitate innumerarum coniecturarum, in hoc volumine propositarum, ferre, in quo genere suo quisque sensu uti vult, atque etiam debet, maxime in Polybio, in quo omnibus venia suspicandi et tentandi parata est: neque tamen magis obtrusae sunt lectoribus, quam libere commendatae. Grammaticae observationes, verborum plures significatus, saepenumero e communi origine universae notionis repetitos, invicem nectunt: quae quidem diligentia cum acuere solet studiosorum ingenia, tum ad perspicuitatem ac verisimilitudinem prodest; nonnumquam videtur ad philosophiae tenuitatem propius accedere, quam pro uberiore usus loquendi arbitrio, quem in illo nexu significationum constat, propter minimam interdum similitudinem, aliam notionem

 verbo

verbo adiecisse. Illud perspicuitatis studio adscribimus, quod in definiendis verborum notionibus aliquoties verbis pluribus et formulis similibus usus est, ut, si non ex una, tamen multis conferendis intelligerentur. De latinismis Polybii suis locis admonitum est. Ceterum, nullo observationum selectu usi sumus, sed, quae persequentibus libri ordinem in manus venerunt, huc retulimus.

Pag. 3. v. 3. de pragmatica historia sic agitur, ut, explicata primum vi verbi πραγμάτων de omnibus reipublicae partibus, verborumque coniugatorum de peritia, multo usu parta, etiam in deteriorem partem, quatenus est calliditas, addatur eius definitio, esse historiam, rebus vere gestis plenam, diligenter tradere rationes omnes, ad rem perspiciendam necessarias, causas et consequentia demonstrare, aptumque reddere lectorem et ad iudicandum de narratione, et ad imitandas res. Ibid. v. 32. pro τῆς παρὰ τοῦ Σικυωνίου legendum putat τῆς Ἀράτου τ. Σ. cum non videatur Polybius ab initio carum sibi et in omni historia celebratum nomen celasse. Sed nec Polybius celavit, cum τὸν Σικυώνιον appellarit, ut monuit ad h. l. Casaub. nec videtur quisquam, illo saltem tempore, quo Polybius scripsit, de nomine Sicyonii Historici dubitare potuisse. Pag. 23, 9. Φέροντες, comparato Hom. Il. ι. 330. laudatoque Dorv. ad Char. p. 520. et Hemsterh. ad Lucian. T. I. p. 345. explicatur, *cupide*, *summo cum studio*. P. 241, 10. τὴν μὲν ἐντὸς αὐτῶν legendum esse monet, cum opponatur, τὴν δὲ ἐκτὸς αὐτῶν, et intelligit vallum, inter obsidentes et obsessos interiectum: nam quidquid sit in conspectu, id esse ἐντὸς, velut in potestate hominis et amplexu. (Nisi magis propter situm, quam potestatem et amplexum, ita dici coepit.) P. 30. 4. τῆς Ἰταλίας ἀκρωτήριον mutat in τῆς Σκύλλας ἀκρωτήριον; nam a gravitate historici alienum esse, Italiae promontorium appellare, quasi unum sit totius Italiae. P. 39. vlt. lectionem edit. Hagenoens. sic constituit:

ἅμα

ἅμα δὲ καὶ τῷ συναγωνιζομένῳ τῷ ἂν στρατηγῶν, καὶ τῷ ἐν ὄψει τῶν ἡγεμόνων ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον οὐχ ἧττον, ἐπικυδ. et τὸ συναγωνιζόμενον interpretatur τὸν συναγωνισμὸν, praeterea οὐχ ἧττον refert ad ſuperius comma. Itaque tria confirmarunt ſpem Romanorum, ſtataria in navibus pugna, militum labor cum ducibus communicatus, et ducum praeſentium verecundia. Non magna eſt verborum illius editionis, et valde veriſimilis immutatio. P. 68, 8. Duplex uſus verbi ἐπίπροσθεν, quod vel rem ante aliam objeſtam, et officientem alteri, vel antepoſitam et praelatam indicat, multis exemplis explicatur. Priore modo ſaepe dixit Clemens Alexandrin. Quae dicta ſunt de verbo ἐπιπροσθεῖν, quatenus non eſt a θέειν, *cum impetu invehi*, ſed *intervenire*, *adſpectum rei impedire*, ut parum analogico, cum eſſe debeat ἐπιπροσθενεῖν, ea veremur ut probari poſſint; cum ubique videatur duci debere a θέειν, nec ab adverbio fieri poſſe aut ἐπιπροσθεῖν, aut ἐπιπροσθενεῖν. Nam quae praecurrunt, i. e. eminent, alia obſcurant. Ergo non opus eſt illo ἐπίπροσθεν, quod in ſe non habet *obſcurandi* notionem, ſed quatenus ſignificat id, quod eſt ante aliud obiectum, προβεβλημένον. P. 83, 22. et addi vult ἀπαλλαχθέντες poſt ἀδυναμίαν, et probat ἐκβάλλειν ex ed. Hagen. et Baſil. ſignificatu *differendi*, cuius exempla e Polybio commemorantur. Obſervatio de verbo συγκροτεῖσθαι p. 87, 8. longior eſt, quam quae huc transferatur: ſed legiſſe verbi velut genealogiam, neminem poenitebit. P. 113. 3. συνεσαίνοντο vertit, *conſueverant*, quum qui conſueverint mutuo, ſe mulcere ſoleant. Per hanc occaſionem de loco Paulino 1 Theſſ. 3, 3. monet, olim viſum ſibi μηδὲν ἀσαίνεσθαι (ne taedium doloris aliquem capiat, nam (ἄση βαρύνεσθαι eſſe, aeſtu ventriculi laborare,) legendum: nunc quidem mutationem in σιαίνεσθαι, *taedio affici*, certam eſſe, quidquid contra novitatem iſtius quidem verbi, poſt Pauli aetatem uſurpati, dicatur. Cf. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 372.

p. 372. P. 119, 12. pro ἅμα καὶ suspicatur ἀμαχεὶ. P. 131, 20. illustrato vulgari, δυσχωρία τῶν τόπων, similibus locis, in quibus bis eadem notio occurrit, ut ἀγχίνοια τῆς ψυχῆς, λειψυδρία τῶν ὑδάτων, putat tamen, vel δυσκαιρίαν, vel δυχέρειαν legi posse. Sed non est necessarium. Ad p. 133. ult. quinque significatus verbi παρακούειν exemplis illustrantur: *simulare se surdum, spernere, errare audiendo, s. non audire quod dictum est, negligenter audire, furtim audire*, quae non debeas audire. Τούτους p. 141, 3. abesse posse, ut abest ab edit. Hagen. docet, aliorum locorum comparatione, a quibus abest, ut ἐν (ταύτῃ) τῇ γῇ, ἐν (τούτῳ) τῷ τόπῳ. P. 162, 7. malit ἐζητάζοντο, *inveniebantur*, qui est usitatissimus significatus, et nobis idem venerat in mentem. Cel. Ernestius in Glossar. Polyb. etiam ἐξετάττοντο scribi posse admonuit, quia sequatur, κατέστησαν. P. 168. 4. defendit lectionem Hagenoens. συνδιαλαβόντες, nam διαλαμβάνειν esse rem paulum remotam prehendere, λαβεῖν εἰς χεῖρας τὸ διεστηκὸς, Romanos autem dici manu intercepisse Gallos, ideoque exclusisse facultate propius accedendi. In exemplis sunt, quae non habeant intercipiendi significatum, quoad impedimentum indicat, sed distinctionem per intervalla, ut χώρα διειλημμένη Φυλακαῖς, Φρέασι, ex Diod. Sic. Sed de omni vsu huius verbi egregie disputatur. Ita mox v. 10. διαλήψεως, *prehensum manu hostem gladio ferire*. P. 176, 10. ἐξαγωγὴ, *molestarum rerum depulsio*, explicatur. Quae ad p. 181, 7. posita sunt, ea, cum non possint in compendium mitti, legenda commendamus. P. 196, 1. e lectione ed. Hagen. παρὰ λιονεῖς Μεγαλ- efformat παρὰ μόνοις Μεγ. Ibidem de verbo ἀπάτης agitur, quod saepe indicat oblectationem, quae, curis exemtis, velut fallit animum; quem usum negat ab interpretibus recte animadversum esse. Cum his confert ἀπάτην τοῦ πλούτου, Matth. 13, 22. P. 210, 19. negat se scire, vnde ἐκεῖ ἐστιμένων: posse tamen e lectione Hagen.

Hagen. ἐπικειμένων fieri, ἐπ' εἰκῆ μένων; *otiose, nihil agendo*; cum ἐπ' εἰκῆ significet *incassum*. Num vero is nihil agit, qui per otium omnia diligentissime explorat? hoc enim otium a proeliis occupatione plenum erat. P. 232. 6. ἀτοπία alienatos animos significat, in quam rem de ipso verbo hic perspicue exponitur. P. 243. 8. suspicatur στεγνότητα, *taciturnitatem*, quae effecerit, ut ii scriptores nihil certi reperirent. P. 258. 1. f. ἐπράχθη τὸ πραχθὲν, καὶ πότερα. V. 3. Ed. Hagen. tantum habet τὸ καταλειπόμενον οὐδὲν ὠφελεῖ τὸ παράπαν. Et potest sane oratio vel sic constare, ceteris omnibus omissis, quae versu quarto quinto et sexto leguntur, dubiumque est, Polybiusne imitari Thucydidem voluerit, an Grammaticus aliquis ei dictionem illam celebrem Thucydideam obtrudere ausus sit, e L. 1. c. 22. Et videtur Polybius pro ἀγώνισμα potius ἀνάγνωσμα, aut e p. 259. 24. ἄκουσμα scripsisse. Haec sunt ipsa Cel. Reiskii de hoc loco verba. P. 318. De διὰ, *praeter*, *propter*, *apud*, copiosisfime agitur. P. 326. 31. παράστασις explicatur: est autem vel impetus animi, vel consternatio: utrumque huic loco convenire iudicatur. Habet p. 330. pen. editio Hagen. hanc lectionem, τρόπον, ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ὡς ἂν γεγονὼς —, unde Cl. Reiskius de ὅπλοις ἐνδέτοις, *illigabilibus*, *constrictibilibus*, cogitavit, ut scuto, galea, gladio, lorica, pilo amentato, pharetra, frenis, stratis, quorum alia e loris dependerunt, alia corpori adstricta fuerunt. Sed admonitus loco p. 653. 19. 21. 28. opinatus est, posse etiam arma, ex aliis atque aliis commissa, intelligi, ut hastam, quae infixum scapo ligneo mucronem habet: quod nobis quidem valde probatur. Quae de acie Hannibalis multa cum opera ad p. 366. 24. traduntur, ea et integra legi debent, et his angustiis maiora sunt. Praeterquam quod ad p. 392. 4. ostensum est, ἐπιπολαστικῶς χρῆσθαι τῇ κραυγῇ, significare *praeter modum magnum clamorem*, firmat coniecturam διαβαίνοντες, *dilabebantur*, pro διαμένοντες v. 14, cum μένειν et βαίνειν saepius confusa sint, atque etiam Casaubonus et Gronovius locum tentarint. Ceterum

terum particulam οἱ μὲν — Φαλαγγίταις parenthesin esse iudicat. P. 403. 28. ἀποτρίβεσθαι accipit significatu dediscendi, cum omnino sit *a se amovere*, quod exemplis docetur. Athenaeum, a quo Polybianus locus p. 626. repetitus est, putat de simulatione intellexisse, sed in illo loco festinasse. P. 410. 28. προκατέβαλον τὸ ψ. emendat, *prius literis consignabant formulam plebisciti.* Sic dici καταβάλλειν et καταττάττειν, reliqua observationis pars declarat. Accurata est et longa disputatio p. 439. 16. de ἐπισύρειν, quod omnino tarditatem et negligentiam in agendo exprimit, ut hoc in loco ἄγειν εἰς ἐπισυρμὸν, *protrahere in longum tempus*, non, *ludibrio tradere*, quod est διασύρειν. Mox εἰς τὰ Σωτήρια e cod. Aug. et ed. Hagen. rectum iudicat. P. 440. 21. malit Ζηνόφαντον, nam a ξένος fieri Ξενοφάνης. P. 467. 28. pro πρόσλαιον, nomine novo, Ἡρόστρατον legi posse putat. P. 469. 8. κατὰ γένος τὴν habet Aug. cod. et ed. Hagen. e quo efficit καταγελαστήν. P. 473. Αἰπυὸν mutandum est e p. 477. 20. in Ἐπειὸν, scribendumque Ἀλιφειρέων, ab Ἀλιφειρεὺς, e p. 474. 26. et Stephano. P. 497. 33. πολλῆς ὥρας vertit, *inclinato iam die.* P. 522. 12. ἀναδοχὴ forte est e dialecto Macedonica, et significat *carcerem* vel *custodiam*. P. 524. penult. quod habet Aug. cod. τοὺς νέους νυκτὸς, id olim coniecerat Cl. Reiskius. Πολιτικῶς p. 528. 34. et *urbane* vel *eleganter*, et *rudiuscule, pinguiori Minerva*, significare potest. Exempla sat multa adiecta sunt, quae tamen omnia vel humanitatem, vel remissionem nimiae severitatis indicant, non illud, quod posuerat Reiskius, *pinguiore Minerva*, nisi quod *politici versus* dicti sunt effusi magis festinanter, quam meditato scripti. Praefert lectionem ed. Hagen. p. 539. pen. διαποστολὰς, *mutuas legationes*, vulgato διαστολὰς, quod reconciliationem gratiae indicat. P. 539. 24. ὑποτύφειν est *ignem iniicere* v. c. foeno sicco, stupae, et iis, quae ignem lente pascunt, unde de intestinis animi flammis dicitur, in quam rem exempla Luciani T. 2. p. 908. et Aeliani V. H. 9, 41. apposuit. Ad p. 572. 2. permultis exemplis docetur, ἀτύχημα esse scelus, flagitium,

ut *ἀτυχὴς, δύστηνος, ἄθλιος, οἰκτρὸς, τάλας*, sceleſtum indicant; quae loca etſi omnia examinare non potuimus, tamen putamus, in aliquibus miſeriam ſignificari, quae eſt cum ſcelere neceſſario coniuncta, cum omnis malus miſer ſit. Nonne deinde in hoc Polybiano loco eadem res, *ἀτύχημα* et *ἀδίκημα*, bis dicta eſſet? Acies Ptolemaei et Antiochi ad p. 591 in tabula propoſita eſt. P. 598. primum quaerit, cur 75 talenta ad oleum data dicantur, nec rotundo numero Polybius contentus fuerit. (Quia non eſt neceſſarium, ſemper rotundo numero uti.) Deinde, cur ad maiora minor ſumma fuerit ſuppeditata. (Forte, quia etiam vaſa donaverunt, quorum in ſacris uſus eſſe poſſet.) Tertio, cur ad moenia et navalia reficienda nihil datum ſit. (Fortaſſe noluerunt, aut ſatis magnum fuit *δοῦναι ἀτέλειαν τοῖς πλοϊζομένοις πρὸς αὐτούς*.) Ergo locum ita immutat: *Ἱέρων καὶ Γ. οὐ μ. ἔδ. ἑβδομήκοντα τάλαντα πρὸς ἀνοικοδομὴν τῶν τειχῶν καὶ νεωρίων, καὶ πέντε ἀργ. τάλ. πρὸς τὴν εἰς ἔλαιον* —. Ut autem dubitationes poterant moveri: ita erat forte nimium, e ſua ſententia tam multa addere. In illis porro p. 599. 3. *εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν πολιτῶν* haeſitat, pro quo in ed. Hag. eſt, *καὶ τὴν ἔπαυξιν*, ſine *εἰς*. Nam ſive hanc ſummam advenis diſtribuere, aut ea homines ad coniugia allicere voluerint, exiguam videri, quam pro multitudine hominum, aut accesſione rei familiaris. Olim ipſe *ἑστίασιν* ſuſpicatus erat, poſtea in verſione Perotti *ad uſum civium* repererat, unde *ἀπόλαυσιν* legiſſe aut conieciſſe Perottum crediderat. Tandem proponit, *εἰς τὴν ἔνδυσιν*, *ad veſtiendos cives*, ſed rem aliis diiudicandam relinquit. P. 630. 8. *ἀποπληροῦται* ponit pro *ἀποκλ.* *tandem exit* in furioſam plebis libidinem. Adſcriptum erat margini ed. Herw. P. 633. 2. *θεωρίαν* explicat *naturam rei*, alibi eſſe locum aliquem doctrinae. P. 690. 6. *περικοπὴ* eſt ornatus, quod illuſtravit Weſſel. ad Diod. Sic. 2, p. 586. Repererat praeterea *ἐσθῆτας* in Aug. cod. et legi vult *ὁμοιότατα*, intellecto *ἑαυτοῖς*, unde totum locum ſic conſtituit: *περιτιθέντες (ὡς ὁμοιότατοι — περικοπὴν, ἣν οὗτοι προσανα-*

 λαμ-

λαμβάνουσιν) ἐσθῆτας. Mutat p. 694. 23. εἶδος in ὄνειδος, ut ignominia conditionis privatae intelligatur, nam ἀδοξία eſt privata vita. P. 716. 36. παραλελυμέναις legendum eſt, quia παραλύειν (non παραλείπειν) τοὺς ταρσοὺς dicitur. cf. Liv. 24, 34. *demtis interioribus remis.* Herw. habet παραλειμμέναις, Wechel. παραλελειμμέναις. P. 735, 18. τίθεσθαι (quaſi συντίθεσθαι) τὰ πράγματα, explicari poteſt, *convaſare*, (de quo tamen dubitandum videtur,) neque vero vulgata interpretatio prorſus repudiatur. Ad p. 752, 17. admonetur, γενεαλογίας dici origines deorum et heroum, συγγενείας cognationes populorum per colonias ubique ſparſas. P. 810. 3. in εἱλώτων latere putat εἰδότων, (explorarat e peritis illarum regionum) quae eſt egregia coniectura: ſed et populi nomen, velut Ἰλεργετῶν, corrumpi potuiſſe. Pro αὐτὸν v. 1. ed. Herw. habet αὐτοῦ, quod in αὐτοὺς mutatum ad Romanos refert. P. 859. 1. ἢ τοὐναντίον delendum eſt, ut ſcholion, vel varia lectio, nam πάλιν eſt h. l. *e contrario.* Ibid. v. 22. τῶν μερῶν ε ἑξῆς; i. e. πέντε ἑξῆς ſuſpicatur legendum. P. 877. 34. εὐπερίκοπτος, qui verborum ambagibus reſectis ſtatim accedit ad rem. P. 938. 33. in verbo παραχίται, quod nonniſi e contextu utcumque intelligi poteſt, ineſſe putat latinum, parricida, quod eſt omnino opprobrii. P. 997. 17. προστασία eſt, area patens, ſpatioſa, in qua deambulare licet. Sed hoc, noſtra quidem opinione, ſine exemplis defendi nequit. V, 34. dubitat, utrum ſit ſervandum διαφανεῖς, an delendum, cum videatur explicatio τοῦ δικτυωτὰς. P. 1008. pen. negat ſe videre, quid ſit ἀνάστειρος, quod verbum etiam Cl. Erneſti in Gloſſario corruptum iudicavit. P. 1065. 29. cum Caſaubono ad Theophr. Char. 4. malit διάρσεως, pro quo et Diod. Sic, 2, 175. habet διαίρεσιν: quem locum Cl. Reiskius ſic interpretatur, *cum ſublatum altius gladium ad alterum ictum deferret.* Mutari tamen nomina, ab αἱρεῖν et αἴρειν ducta, admonet. P. 1092. 17. εὐχαριστεῖν vertit *gratulari*, oſtendere laetitiam, et comparat εὐχαριστήρια Diod. Sic. 2, 621. Defendit ἱππέων p. 1093. 15. quod ſuadente

Urſino

Urſino in *ἱερέων* mutatum erat, cum Athenis fuerit quidam equitum ordo, et Livii verba, *ſacerdotes — exceperunt*, ad v. 22. reſpiciant. Plura his addere noluimus, cum ei, quod ab initio diximus, iam fides facta videretur, et ex his de reliqua libri ratione iudicari poſſet, quod cum Actorum conſilio convenit.

NOVA LITERARIA.

BIBLIOTHECA LATINA NOVI TESTAMENTI vetuſtioris Eccleſiae, varias recenſiones latinas complexa, quae aut in libris ſcriptis, aut ſcriptorum eccleſiaſticorum allegationibus, ſuperſunt. Recenſuit, qui et obſervationes addidit, et eruditorum adiumenta expetit, D. IOH. SALOMO SEMLER, in Academia Regia Halenſi Theol. Prof. Publ. Ordinar. Seminarii Regii Director, Alumnorum Regiorum et Halberſtad. Ephorus.

Noſtrae huic aetati videntur venuſta illa ſtudia et frugifera eximie convenire, quae in ſacros Chriſtianorum libros haud paulo iam, quam patrum memoria, liberalius impenduntur. Itaque iis collaudandis iam non dabimus operam, quae ab *Eraſmo*, *Stephano*, et *Beza*, atque poſt triſtius aliquod intervallum, a *Millio* tandem, *Bengelio*, et *Wetſtenio*, collata ſunt in ſacros graecos libros. Viderunt eruditi viri, praecipuum adiumenti, *criticum* non ſolum, ſed etiam *interpretem*, ſi auſpiciis optimis carere ipſe nolit, repetere a *latina* interpretatione, tam *vulgata* noſtra, quam *vetuſtiori*, quae ante iſtam fere ubique locorum obtinuit. Sed varii ſunt libri, atque paucorum in manibus, nec ſine multo labore et taedio adhibendi, e quibus illa colligenda ſunt quibus hic opus eſt. Neque enim ſufficit huic conſilio, e *vulgata*, ex *Auguſtino*, ut forte invenire contingit,

conferre aliquid subsidii; meliori et copiosiori opus est ministerio latino. Nam nec *vulgata* vitiis caret, cuius historia interior paucis est perspecta; nec *Augustini*, *Ambrosii* etc. nomina, id praestant, quod quaerimus; cum et hi latini soleant *non una recensione*, sed pluribus uti. Istum autem Thesaurum, quo ex beneficio *Blanchinii* tandem potiri licet, (in *Vindiciis* scripturarum canonicarum, et praecipue in *Evangeliario quadripartito*,) quoti quique vel oculis suis usurpare possunt? quem nec *Bengelius* adhibuit, nec *Wetstenius* satis in usus hos convertit. Supersunt praeterea multa in codicibus *scriptis latinis* aliis, apud *Sabaterium*, quae eximie hoc negotium adiuvant; ipsa autem *Sabaterii* diligentia, non solum *spicilegium*, sed fere messem nobis reliquit eorum, quae ex allegationibus *ecclesiasticorum* scriptorum vetustiorum repetenda sunt et critico et interpreti; quibus si caruerit, multum virtutis et roboris quasi deerit ad illud consequendum, quod sibi proposuit.

Ut itaque instituti nostri rationem prodamus, eam et dedimus et adhuc impendimus operam, *ut ista omnia*, quae sunt huius generis, *in uno corpusculo modico* exhibeantur collecta, quae ex *latina* ecclesia conferri possunt ad utramque hanc caussam; *partim*, ut graecum ἔδαφος, textus ipse, facilius possit a nobis perspici, atque incorruptius diiudicari, quam fieri potest, si hac in re, quod fere solebat fieri, nostris graecis, qui supersunt, minus intemeratis codicibus praecipue nitamur; *partim*, ut ipsa interpretatio et sensus longe melius adiuvetur, quam vel verbosis commentariis fiat. Quod ad istud caput attinet, ego non eam ob rem minoris facere soleo graecos scriptos libros, quod plerique aut multi sint *ad latina* exempla *interpolati*; eam in sententiam primus venit *Erasmus*, securius autem sic statuit *Millius*, atrociter fere *Wetstenius* atque *Bengelius*, qui *graecolatinos* codices hoc nomine fere contemserunt; *Bengelius* adeo, ut ipsius calamo utar, *confixit*. Fueram et ipse hac in sententia; sed iam longissime ab ista via secessi. Hi iidem

 codi-

codices, quos *Millius*, *Wetstenius*, et alii, habent pro interpolatis ex translatione latina, servant saepe his exemplis, quae ab istis accusantur, vestigia *alterius recensionis graecae*, cuius iam demum ad nos redit quaedam notitia; plerique autem graeci codices supersunt nobis ex ea *iuniori recensione*, quae *Luciani* fere nomine possit iam distingui, quae non ex *Aegypto*, *Palaestina*, aliisque sub occidente sole provinciis, sed ex *Syria*, per orientales provincias, usque in *Constantinopolitanam* dioecesin inde a *Luciani*, Presbyteri, novo studio, dispersa fuit. Ista, fuit *Origenis*, atque adhiberi solet a quibusdam aliis scriptoribus, *Clemente*, *Eusebio* Caesar. *Isidoro* Pelusiota, *Basilio*, ab *Origenis* discipulis; superest hic ibi non parum ex illa in codice *Bezae*, *Wetstenii* D. (quem amabimus postea) C. L. 1. 13. 28. 33. 63. et paucis in aliis; in quibusdam *Evangelistariis* laciniae quaedam apparent; ex ea expressa fuit translatio *vetustior latina*, quae superest aliquot in manuscriptis libris; quam fere excitare solent, *Tertullianus*, *Cyprianus*, alii Africani, *Hilarius*, episcopus, et alter, diaconus, et pauci alii scriptores. Expressa est in *copta*, *armena*, in margine *syriacae posterioris*. In excuso autem nostro textu graeco non raro foede *utraque recensio* legitur coniuncta.

De his exponam alio loco copiosius, atque colligam simul *descriptiones* latinorum *scriptorum codicum* meliorum: duorum Sancti *Germani*; 2 *Corbeiensium*; S. *Gatiani*, maioris *monasterii*; *Claromontani* etc. quibus usus est *Sabaterius*. Illustrabo etiam *Blanchinii* exemplaria, *Veronense*, *Vercellense*, et *Brixiense*, (hoc, et *Veronense*, alicubi servat *insignes reliquias* recensionis vetustioris.) Iam corpusculi quasi *ideam* delineavimus aliquot in foliis; ad quam adhuc melius informandam si quid conferre voluerint eruditi viri, rogamus ut in commune liberaliter consulant; ut, quod praecipue volumus, academicorum iuvenum studiis prospiciatur, quibus defuerunt fere huius generis libri, quorum indole partim ipsorum ingenia paullo liberalius excolantur, partim religio-

ligionis christianae rationem et causam interpretari eo felicius discant, quo magis nova malignitas eorum non deest, qui castissima sacra laedere audent atque convellere, etsi harum rerum plerumque omnino ignari. Ceterum de nostra diligentia, quam ad hoc opusculum sacrum adferemus, recipimus, nihil quicquam a nobis omissum iri, quod ad integritatem causae pertineat. Colligetur autem et *index* phrasium latinarum, quibus graecae transferebantur; qua re ad iustam interpretationem speramus multum adferri posse adiumenti.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLXIII.

Pars I.

PHYSICAE GENERALIS METHODO MATHEMATICA tractatae TOM. III. Auctore IOANNE BAPTISTA SCARELLA, Clerico Regulari.

Brixiae, MDCCLVII. typis Ioan. Bossini. 760 pag. cum tribus tabulis aeneis in 4.

Inter eminentiores, quibus sagacissimi rerum naturalium scrutatores hoc Seculi nostri decennium distinxerunt, libros Physicos, merito referimus Muschenbroekii introductionem ad Philosophiam naturalem, cuius Tomo secundo, non sine insigni huius scientiae detrimento, A. immortuus est; illustris post fata Wolffii continuatoris, cel. Hanovii Elementa philosophiae naturalis, seu Physicam dogmaticam, cuius nuperrime Tomus secundus prodiit; et Scarelliani operis Tomum tertium, cui recensendo nos iam accingimus. Continent cuiuslibet horum Cl. Triumvirorum volumina, quamvis in iis unius eiusdemque disciplinae praeclara inventa exponantur, praeter diversas eadem tradendi ac explicandi rationes, peculiaria ac propria merita, quae illa harum rerum amatoribus supra quam dici potest commendabunt, ac iis uberrimam meditandi materiam suppeditabunt. Cum Muschenbroekius, viribus ingenii humani diffidens, in admirabili illa, quam magna cum cura instituit, experimentorum

 copia,

copia fere subsistat, nec ultra conclusiones, quae Mathematicorum ratiociniis elicitae sunt, progrediatur: generosiori impetu ductus Hanovius ad inveniendas et declarandas Phaenomenorum rationes, omnia, quaecumque Experimenta ac principia mathematica ac philosophica suppeditant, praesidia, tanta dexteritate tantoque apparatu conquisivit, eaque adeo apte connectit, ut singulae propositiones ex eo insigne consequantur robur, ac omnes systema constituant elegantissimum. Scarella noster, cum eandem philosophiae experimentali in explicandis naturae phaenomenis tribuat vim cum Muschenbrokio, omnesque ingenii vires, aeque ac Hanovius, ad eruendas, quae magnis tenebris involutae sunt, rerum naturalium veras rationes, easque apte connectendas, intendat; tamen utrumque, uberiori, quum eodem cum illis consilio utitur, Matheseos apparatu vincit. In eruendis enim phaenomenis inprimis specialioribus, ac iis declarandis, ex sublimiori eaque abstrusiori Mathesi subsidia petit, quae vix aliquis, legendis vulgaribus libellis physicis assuetus, in libro physico expectasset. Magnam praeterea, eamque non vulgarem, habet Physica haec generalis ex eo commendationem, quod in ea Cl. Auctor non solum suam de rebus naturalibus sententiam erudite ac copiose exponit, sed etiam de aliorum aliter sentientium Physicorum ac Mathematicorum celeberrimorum sententiis luculenter disserit, argumenta eorum enumerat, eaque, exposito eorum robore, examinat, atque modeste refutat. Quod quantum ad confirmandum ac consolidandum Physices systema valeat, quisque videt, inprimis si id a viro cordato, veritatem sincere amante, sententiarum a Physicis ac Mathematicis in Germania, Anglia, Gallia, ac Italia, celebrioribus inventarum perito, ac necessariis ad eas examinandas subsidiis instructo, suscipiatur. His vero dotibus Scarellam nostrum praeditum esse, quemque lectio huius libri docebit. Quare ut eo plures Cl. Auctori conciliemus lectores, atque ipsis ansam praebeamus, ex ipsa lectione experiundi, vera nos de eo prædicasse, dabimus brevem quidem, sed accuratam, atque auctoris ipsius fere verbis expressam, epitomen,

men, ex qua quisque facile colligere poterit, quantis vastum hoc volumen abundet meditationibus. Occurrit in eo primum admodum prolixa disquisitio, de corpore duro, quod data quadam finita velocitate proiectum in aliud incurrit. Atque hic primum ad collisionem directam ab obliqua internoscendam, centrum virium ac resistentiarum sollicite definit; gravissimam deinde difficultatem examinat, in qua solvenda Cl. Viri, ut ex Deschales Tom. I. Mundi Math. lib. 1. p. 1. patet, ingenii vires contenderunt, quaeque in declaranda ratione versatur, quid conferat maior aliquarum partium a puncto corporis impedito aut percusso distantia, eamque nova meditatione solvere conatur, et tandem expendit *leges*, non solum corporum duorum obliquae collisionis, ex qua motus rectus sequitur, sed et leges collisionis trium corporum durorum ad examen vocat, elegantibus eas exprimit formulis algebraicis, ac earum constructiones geometricas exhibet. In sequente tractatu disputat Cl. Auctor de corpore, quod aliis ad perpendiculum insistit, atque totus est in eo, ut demonstret, quod aliud est punctum corporis, quod est centrum gravitatis et virium, si corpus sit in superficie telluris, in ea scilicet a centro telluris, in quod contendit, distantia, in qua directiones gravitatis pro parallelis haberi possunt; aliud si in centro telluris collocetur; aliud denique, si in illo intervallo, in quo directiones versus se invicem inclinantur, quod ultimum semper variari docet, pro maiori corporis ad centrum telluris accessu. Quibus copiosissime expositis, multisque exemplis, non solum secundum vulgarem methodum, sed ex theoria etiam Illustr. Riccati illustratis ac demonstratis, ad corpora consideranda se convertit, quae continua vi sollicitata, super aliis oblique insistant, vel, nisi perpetua vi sollicitentur, super aliis oblique proiiciuntur: et hic Lectores luculenta, ut ante asseruimus, abstrusioris Matheseos exempla, in pertractatis curvis celerrimi descensus, synchronis, aliisque, nec non elegantem theorematum expositionem de Plano inclinato, invenient, una cum magna disquisitione sententiae Eulerianae, qua Tom. II. Mechanicae

 pro-

proposita, ex motu potentias defendit oriri; nullum vero motum ex potentiis. Pertractata hactenus capita pertinebant quidem, ex consilio olim facto, ad Tom. II. Physicae generalis; sed quia ille Tomus nimium excrevisset, pertractatae sunt demum hoc Tomo tertio. Sequentia itaque capita ea praecipue sunt, quibus Tomus praesens absolvitur, in cuius capite primo proprietates primitivorum corpusculorum A. examinat, et ut tanto evidentius demonstraret, aliam aliis densitatis esse rationem, confutat ea, quibus Eulerus V. Cl. in opusculo inscripto: Recherches physiques sur la nature des moindres parties de la matière, quod continetur libro cui titulus, Opuscula varii generis, se ita evidenter, ut nemo dubitare possit, demonstrasse putat, contrariam sententiam, minimas nempe particulas omnes, ex quibus corpora in sensus incurrentia conglutinantur, esse aequaliter graves, seu eiusdem esse specificae gravitatis ac densitatis. Cap. secundo de moleculis corporum docet, primo aquam, terram virginem, aerem, et ignem, in partes proximas dissimilares naturae viribus resolvi non posse, eamque sententiam ab obiectionibus Boylii, Nieuventyti, Hoockii, Elleri, et aliorum Philosophorum vindicat, qua occasione in eum physices particularis locum deducitur, qui pertinet ad vapores et nubes, ubi contra recentissima argumenta a Cl. Barbierio Comite allata luculenter docet, vapores esse bullulas quasdam aere inferiori in specie leviores, ac tenui pellicula ex aqua et aere formata circumdatas, aereque valde rarefacto plenas. Deinde docet, poros et meatus esse non solum in corporibus, quae ex pluribus moleculis constant, verum etiam in ipsismet singulis moleculis; et tandem rationibus ex geometria petitis evincit, meatus atque interstitia esse non posse unam causam illius tantae, quam in corporibus observamus, inter specificas gravitates differentiae. Ex quibus demonstratis deinceps capite tertio plures nectit rationes ad persuadendum, corpuscula primitiva non esse eiusdem, sed alia alius densitatis; et capite quarto generalem exponit causam cohaesionis, tum primitivorum corpusculorum ad efformandas corporum moleculas, tum mo-

molecularum, ad corpora, quae in sensus incurrunt, efficienda; explosisque caussis, quae ab aliis proferuntur, unam attractionem pro hac idonea generali causa admittendam esse efficere conatur. Sequentibus capitibus quatuor corpora fluida ac consistentia, eorumque varias species expendit, et quidem primo in ea quaestione uberrimus est, de qua Philosophi a Cartesii temporibus inter se digladiantur, quaeque versatur in constituenda fluidi corporis natura, ac eius a consistentibus differentia determinanda. Ubi inprimis summa arte persuadere allaborat, in fluidis omnibus re ipsa esse motum intestinum; eamque sententiam contra Muschenbrockium defendit, ex cuius rationibus consequi ostendit, aquam in vase conclusam in consistentem massam abire oportere. Deinde illum intestinum motum uberius declarat, docetque, aquam, aliosque liquores, in exilissimos distribui vortices circulares, qui cum eo minores sint, quo a maiori pondere superimpositi fluidi comprimuntur, hoc maiorem habere vim centrifugam; atque exinde novam Hydrostaticae legum rationem deducit. Qua in re ita versatur, ut primum ostendat, vanam esse rationem, qua id explicare conetur Muschenbrockius, neque locum hic habere posse ingeniosas explicationes, vel Varignonii, ex legibus Staticae depromptas, vel Desaguilierii et aliorum, qui causam horum phaenomenorum ex celebri principio aequalitatis momentorum inter duo corpora, quorum massae sunt in inversa ratione celeritatum, repetunt. Quibus copiosissime consideratis systema Cl. Boscowichii, qui in natura fluidi constituenda aliam iniit viam, examinat ac refellit; ac tandem librum Fromondi, della Fluidità de' corpori, Liburni 1754. editum, ad examen vocat. Cum is in explicanda corporum fluiditate aliam prorsus secutus rationem ac caeteri philosophi, multa innovet in universa Physica, quae ipsa illa capita eiusdem funditus evertunt, quae communi suffragio philosophorum certa putantur: copiosissime eius rationes ac argumenta exponit atque refellit. Post haec brevissime de corporibus consistentibus in universum, ac praecipue de eorum a fluidis differentia,

 diver-

diverſisque diverſorum corporum fluidorum ac conſiſtentium ſpeciebus, differit. Fluida dividit in ea, quae viribus externis prementibus comprimi poſſunt, ut aer; et in illa, quae compreſſionem, ſaltem in ſenſus incurrentem, non patiuntur. Fluida compreſſibilia deinde diſpeſcit in ea, quae vi elaſtica ſe reſtituunt, et in ea, quae ſecus: qua occaſione origines inveſtigat elaſticae vis fluidorum, aerisque praeſertim, et ex experimentis Boylii, Muſchenbrockii, Hauksbei, Amontonii, Haleſii, aliorum, duo genera virium elaſticarum in aere colligit: aliam vim extrinſecus venientem, et ab igne profectam, aliam vero inſitam in ipſismet aeris moleculis; effectus primae multo minores eſſe effectibus alterius, et inprimis conatur demonſtrare A. ſecundam ortum ducere ab ingenita vi, qua particulae aeris, contra quam contingit in particulis aquae et mercurii, ſe invicem repellunt. Cum vero huic ſententiae adverſentur illa experimenta, quibus laudati philoſophi probare conati ſunt, ſaltem in iis compreſſionibus, quibus naturalis quadruplo denſior fit, easdem compreſſiones ponderibus impoſitis proportione reſpondere, propterea quod ex altera parte ex iis ſequitur, vires particularum aeris eſſe in ratione ſimplici inverſa diſtantiarum, et ex altera, in eius ſententia rationem quidem inverſam, ſed duplicatam earumdem ſequantur, neceſſe eſt: non ſolum multus eſt in declaranda ſua ſententia, ubi inprimis ad experimenta, Tomi II. Part. I. provocat, quibus clari nominis mulier, Baſſia, edocuit, nimis praecipitanter a Boyleo, et ab aliis, qui ipſum ſecuti ſunt, poſitam illam legem fuiſſe, ut ſi quo pondere aer comprimeretur, is in ſpatium adduceretur tanto minus, et ab aliis reſtrictam, ſaltem ad compreſſionem duplo maiorem: eaque occaſione etiam Lomonoſſowii explicationem, qui in tentamine de theoria vis elaſticae, ad motum quendam recurrit oſcillatorium, examinat, atque iterum Lib. IV, redit ad eruendas ſpeciales motuum leges, quae in motu corporum ſpecialium obſervantur, easque duobus modis conſiderat, primum abſtracte, et varias leges ex hypotheſi aſſumendo, eo conſilio, ut motus corporum

ope

ope Analysis more Geometrarum definiri possint; deinde ea ratione, quae Physicorum magis propria est, ad omnia attendendo, quae in specialium corporum motibus, quatenus in hoc mundo contingunt, efficiendis, variandis, et aliter aliterque turbandis, aliquid conferunt. Primam illam partem iterum in duas dispescit Sectiones, in quarum priore de collisione corporum consistentium cuiuscunque generis, in altera de iis, quae in dura, mollia, et elastica cadit, disputat. Viam vero sibi ad eruendas has motuum regulas munit, institutis ante meditationibus de vi inertiae, deque ipsius centro in corporibus solidis. Ubi primo cum Cl. Koenigio, et aliis, enarrat proprietates et effectus, qui ab ea repetuntur, et inde ipsius origine derivata ab illa vi expultrice, in quam ubi corpora ad contactum pervenerunt abit attractrix, planum efficit, quid illi acceptum ferri debeat, quid minus, et quaenam eius proprietates a recentioribus obtrusae verae sint, et in rerum natura locum obtineant, quaenam vero commentitiae, aut ab alia causa repetendae. Cumque recentiores eidem vi inertiae tribuant potestatem efficiendi, ut corpus perseveret in eodem statu quietis vel motus in directum, in quo semel est positum, nisi aliqua vis cogat eum statum mutare, exponit Cl. Auctor Boscowichii subtiles rationes, quibus §. 13. Supplem. ad I. libr. elegantissimi poematis de philosophia recentiori Cl. Stay, Romae 1755. editi, ostendere conatus est, nullas esse rationes allatas aut afferendas a Physicis, pro demonstranda illa motus lege, eas copiose ac funditus convellit, ac tandem Koenigii vestigiis inhaerens, demonstrat, celebrem illam Cl. Newtoni legem, quod commune gravitatis ac inertiae centrum semper quiescit, aut aequabiliter in directum movetur, quamvis corpora circumiacentia aliter aliterque in se agant. In ostendendis deinde legibus collisionis, tam directae, quam obliquae, corporum durorum ac mollium, duo praesertim ostendenda suscipit: primo discrimen inter oscillationes corporis duri ac mollis, interque illas, quae sunt in elastico; secundo contra Gravesandum aliosque, quae leges in conflictu durorum obser-

observantur, easdem quoque in mollium percussione obtinere. In determinandis legibus motuum in collisione corporum perfecte elasticorum duorum, vel plurium, nova utitur simplicique ratione, easque extendit ad collisionem obliquam, ex qua motus rectus sequitur, et praesertim ad collisiones corporum oscillantium, atque rotantium; in quibus examinandis cum *Ioanne Bernoulli* Iac. Fil. diligenter versatur, multa ex propria meditatione adiicit, quae ad declarandam difficilem hanc theoriam spectant, atque revocat ad examen, cum Ioan. Bernoulli patre, leges collisionis obliquae corporum tam durorum et mollium, quam elasticorum, ex qua motus aliquis in gyrum exsistit, tandemque ad satis longam devenit disquisitionem, de principio conservationis virium vivarum, quo Mechanici nunc passim utuntur, ad maxime difficilium aut theorematum investigationem, aut problematum solutionem. Quod principium non solum iustis circumscribit limitibus, caussasque indicat, cur eius ope tot tantaeque veritates erui potuerint; sed eius occasione etiam de aliis principiis, e. c. brevissimae viae, ac Maupertuisianae minimae actionis, copiose disputat, nec non de legibus collisionis directae, in corporibus quae imperfecta vi elastica donata sunt. Quibus absolutis, progreditur ad detegendam caussam vis elasticae corporum solidorum, expositisque philosophorum placitis de eadem, earumque censuris, primum enarrat observationes ab Auctoribus factas, et experimenta inprimis circa transformationem ferri in chalybem, et diffractionem vel guttarum Batavicarum, vel ampullarum Bononiensium, quarum diffractionis originem, explosa Cl. Belgardi sententia, eam a tremitu derivantis, et oscillatione minimarum fibrarum, ipse a conclusa in earum meatibus magna ignis copia, se quaquaversum explicare conantis, derivat; tumque suadere conatur, saltem in aliquibus corporibus vim elasticam peti oportere ab intercluso in meatibus fluido elastico, monetque, se non audere, ob nimias difficultates, hanc materiam prorsus definire. Inde venit ad motum corporum solidorum in medio fluido, ac resistente. Quam arduam doctrinam, in-

inhaerens vestigiis Varignonii, Wolfii, et inprimis Euleri, iuxta diversas hypotheses, in magnam ponit lucem, explicando difficiliores Euleri calculos, et dando elegantes easque faciles quamplurium problematum, potissimum logarithmicae ac hyperbolae ope, constructiones. Constitutum erat Auctori, in hoc Tomo tertio de specialioribus motuum legibus, quae ad physicam magis pertinent, cum in natura locum habeant, agere, sed cum is in magnam excrevisset molem, totam eam tractationem in physica specialiori se nobis daturum promittit, atque hic unum tantum resistentiae fluidorum effectum, qui in reflexione corporis ab aqua consistit, expendit. Atque primum enarrat experimenta, in hac re ab aliis facta; tum exponit causam huius reflexionis, quae in peculiari libello allata est a Cl. Belgrado. Examinat eam perinde ac aliam, quae olim ipsi se commendaverat, sed explodit ac veram exponit, novis experimentis a se factis, et rationibus confirmat, ac ab iis quae ei opponi possent vindicat. Tandem huic Tomo appendix adiecta, in qua Cl. Auctor de legibus attractionis copiose agit, atque theoriam suam, quam Tomo II. Phys. generalis de attractione dederat, contra ea quae Cl. Gerdilius adversus attractionem eiusque leges scripserat, in libro qui sub titulo, Sur l'incompatibilité de l'attraction, et des differentes lois avec les Phènomènes, Parisiis 1754. prodiit, pulchre vindicat.

QVESTIONS DE DROIT NATVREL

h. e.

QVAESTIONES DE IVRE NATVRAE, ET OBservationes in Baronis de Wolf, de Iure Naturae, Commentarios. Auctore Domino DE VATTEL.

Hagae Comit. 1763. 20 pl. in 8.

Variis iam egregiisque scriptis orbem literis imbutum sibi devinxit Auctor illustris, doctrinaeque laude inclytus,

tus, eaque re loci, quam obtinet, dignitatem, tanto tuetur praeclarius, quanto vehementius et delectatur scientiis, et iisdem amplificandis ipse studium impendit. In praefatione, Ius Gentium publica quadam tractatione ac singulari illustrare voluisse, ideoque Commentaria Wolfii diligenti manu trivisse, et quae suum cohibuerint assensum in chartam coniecisse, declarat, ex quo hae observationes sensim paulatimque maius ceperint incrementum. Excusat conatum suum, ea, qua honestum virum decet, ingenuitate, quod a tanti Viri, et omnino Philosophorum nostra memoria principis, saepe discesserit opinionibus; laudat simul eius in hunc literarum ambitum merita immortalia, systema eius admirabile, principia in universum excellentia, plurimas consequentias iustas, appellat, plurimumque se ex eius profecisse libris gratissimo animo testatur. Hinc Criticum se agere velle negat, sed tantum commentari librum utilissimum Wolfii; cumque non omnes latina calleant, (cuius tamen linguae peritia veros philosophos aetate nostra instructos esse oportere censemus), ut Gallica seu nativa sibi lingua exaratum opus, libertatemque suam excusent lectores, vehementer orat. Nos omnino hunc laudamus conatum, verum a falso discernendi, finesque eruditionis philosophicae latius proferendi; laudamus humanitatem, quam tanto Viro, ut dignum erat omnino, exhibuit, et potiora iam, in quibus a Wolfio secessionem facit, afferimus.

Statuit Philosophus, hominem obligatum esse ad studium virtutis, qua comparetur felicitas, et omne damnum evitetur. Sed haec demonstrandi ratio displicet Auctori, quod ita ad felicitatem modo, non ad virtutem, homo sit obstrictus. *Car en général, il ne s'ensuit point, de ce que je suis obligé à une chose, que je le sois à une seconde, qui est l'effet même necessaire de la prémiere.* Wolfium felicitatem velut effectum virtutis necessarium considerasse, non velut obiectum; cum tamen obligatio hominis omnium prima felicitatem spectet, et perfectio sit verus et unicus fons felicitatis huius, virtus autem medium solum perfectionis acquirendae. Itaque homi-

hominem potiſſimum ad felicitatem, tum, ut hanc conſequatur, ad perfectionem, et ut huius compos fiat, ad virtutem tendere debere. Sed, an qui ad finem obtinendum reſpicit, nonne is ad ſubſidia quoque huius finis impetranda eſt obſtrictus? Nonne in ordine officiorum ſemper virtus obtinebit primum locum, etſi, caput rei ſi ſpectes, felicitas ſummum, ita ut homo a virtute ad felicitatem aſcendat? Hominis eſſe ſuum corpus conſervare, inde probaverat Wolfius, quod actiones liberae eundem finem ſibi proponere debeant, quem naturales, has autem ad conſervationem corporis tendere, et, quod ad perfectionem maximam obligati ſumus, ideo et corpori conſervando vacare debeamus. Obiicit his ill. Vattelius, non omnes actiones naturales ad conſervandum, ſed ad corrupti potiſſimum et ſenectute confecti corporis deſtructionem ferri, et ſi ſumma ſit perfectio homini quaerenda, tum profecto plurimam ei utilitatem afferri, ſi animum liberet a corpore, itaque eum libertati ſuae et vigori, qui mole huius carceris opprimatur, reddat. Sed nonne hic actiones naturales, ſeu corporis ſani, cum praeternaturalibus, ut Medici loquuntur, ſeu corporis aegroti, permiſcentur? Nonne ſic Ius Naturae αὐτοχειρίαν commendabit? Homini non competere dominium in vitam ſuam, in corpus, aut ullum membrum, Wolfius docuit, nimirum abſolutum, et ipſi noxium. Sed Vattelius, eodem modo, inſtat, nec patrimonii ſui dominum fore hominem, imo ne pedem quidem laeſum reſecandi poteſtatem habere, idque abſurdum eſſe putat, omnem ita obligationem tolli. Wolfius certe Theologum egit, non ſolum Philoſophum, confirmantibus oraculis ſanctioribus, nihil eſſe noſtrum, ſed omnia Numinis praepotentis. Explicarat hoc Wolfius, dum homini competere ius utendi organis ſuis dixerat, quoties eorum uſum exigat obligatio quaedam naturalis: ſed Noſter hic ſibi Philoſophum repugnare arbitratur, propterea quod homo, qui non ſit dominus organorum, neque iisdem uti poſſit. Crederemus ipſum Ius Civile hunc ei ſcrupulum evellere potuiſſe; nam aliud eſt dominus, aliud

 fructua-

fructuarius. Carnibus animalium vesci licere, haud satis ad liquidum perductum credit Noster, quod nondum extra omnem dubitationis aleam sit positum, num anima cogitante, et boni malique capace, sint instructa, imo forte Deum eadem de causa comedere sanguinem olim vetuisse. Sed quoniam plantae et lac bestiarum non sufficere videantur alendis hominibus, imo quod hae ipsae plantae ac fruges consumi possent ab animalibus, nullo modo extirpatis, omnino licere eorum vesci carnibus arbitratur. Homo, statuente Wolfio, obligatur ad pulchritudinem naturalem conservandam, quoniam actiones eius liberae iisdem determinari finibus debeant, quibus actiones naturales. Ergo, obiicit V. obligari hominem ad deformitatem suam augendam, quod natura interdum in nonnullis corporibus actiones suas contulerit ad corpus informe reddendum. Sed his praeternaturalis est status, minime naturalis, qui semper ad pulchritudinem roburque corporis amplificandum inclinat. Dum W. magnanimitatem definit virtutem moderandi appetitum circa honores magnos, recte a Nostro vituperatur nimis ab usu et consuetudine loquendi recessisse, cum tantum speciem virtutis huius, non virtutem ipsam definivisse docet, quam ponit in actionibus excelsis, ad quas fertur animus humanus, nullo ab iisdem periculo vel gravissimo deterrendus, sui ipsius dominus. Sic Caesar erat magnanimus, non quod sperneret honores, horum enim erat avidissimus, sed quod hostibus suis, teste Tullio pro Marcello, ignosceret. Censet Wolfius, unicuilibet homini constantem inesse debere voluntatem, perfectionem ac felicitatem alterius hominis cuiuscunque augendi, idque dum profitetur, verum se φιλάνθρωπον declarat. At Vattelius limitibus certis finibusque circumscriptam hanc esse oportere curam putat, eandemque sane in sententiam Wolfius erat ingressus. Cum enim in summo discrimine vitam suam, alterius cum incommodo, imo morte, defendi posse doceat, profecto fines officiorum, quae sibi quisque debet, haud nimis late prorogavit. Neque nos fatemur compertum habere,

num

num mandatum Dei, quo alios sicut nos ipsos diligere iubemur, ad solam sinceritatem, non ad gradum amoris spectet, ut A. Clarissimo videtur. Multo minus censemus fieri non posse, cum naturae repugnet, ut alter alterum eodem quo se, prosequatur amore, siquidem ipsa ratio docet, principum vitam parentumque nostrae anteponendam esse. Quae de amore, inimicis praestando, praeclare vereque disseruit ille, haec ita infringere studet adversarius, ut dicat, officia alterum iuvandi repeti ab auxilio mutuo, quod si cesset, ut in inimico vere cesset, etiam amorem desinere, itaque nec inimicum diligendum, quod nullum nobis auxilium commodumque afferat. Sed haec nimis utilitatem, ab honestate seiunctam, spirare videntur. Naturam ipsam, sibi persuadet, incendere in nobis odium adversus ea, quae nobis noceant, Deumque solum ab omni odio et ira hostium alienum esse. Quin imo, cum homo felicitatem augere suam debeat, eum necessario odio prosequendum videri, qui beatitatem eius imminuere velit. At nonne sic appetitus affectusque imperat, ratio obtemperat? Nonne hosti, quem magno prosequimur odio, maiorem praebebimus facultatem impo tandi nobis damna, quam si, caritate ei exhibita, propensum eum nobis benivolumque reddiderimus? Cum Wolfius probat, eum, qui facit ut alter maneat imperfectior, eius imperfectionem promovere: negat id Vattelius, ratus, aliud esse si impediatur progressus, aliud si augeatur imperfectio. Sed nobis videtur Wolfius de imperfectione morali loqui, quae si non impeditur, tum habitus peccandi inde oritur, eaque re omnino eius imperfectio augetur. Tum vero praeclare sane Noster ostendit, Scientiam moralem haud methodo Geometrica, atque evidentia Mathematica demonstrari explicarique posse; quod ideae et termini vagas saepenumero propositiones incertasque efficiant, eaque re ancipitem faciant cogitandi rationem. Haud male etiam, contra Wolfium, calumniatorem censet cogi posse, ut, quibus sit ad conviciandum rationibus impulsus, indicet, ut omnia consilia sua detegat, ut alios ea re de malitia propo-

ſiti ſui convincat, etſi Philoſophum, quod negat, omnino convenire ſecum credamus, dum alio loco adiungit; fidem calumniatoris labefactare licere, eaque re ipſius Vattelii ſententiam confirmat, et ea, quae ipſe dixerat ante, iam diſtinctius exponit. De proportione inter peccatum et poenam praeclare quoque Noſter diſſerit, et Wolfio acutius omnino vidiſſe verum videtur. Dum autem ſenſum divinarum perfectionum alacrem et vividum (*ſentiment aſſez vif*) ne poſſe quidem eſſe in hominibus, niſi admodum mediocri gradu, ideoque ne Deum quidem ex Iure Naturae, ſummo coli amore poſſe, in eo, niſi nos omnia fallunt, contrariam ingrediendam nobis eſſe ſententiam putamus. Etenim certe obligationem hominis, Deum maximo amore complectendi, Ius Naturae imponit; nec, ſi modo operam adhibere velimus, adeo paucas et exiguas Summi Numinis perfectiones, idem Ius, ex Theologia Naturali illuſtratum, ante oculos ponit. Ex tractatione partis ſecundae haec potiſſimum obſervamus. Erravit Wolfius, dum in communione primaeva res *induſtriales* et artificiales communes cenſuit. De naturalibus non eſt dubium; ſed earum rerum, quas quis produxit, auctorem excellentius ſane ius habere quam alios, ſapienter monetur. Eodem modo recte ſtatuitur, ſi quis foſſores in agro ſuo conduxerit, iique in eodem auri argentique mineras inveniant, has haud eſſe operariorum, ut Wolfius ſtatuerat, ſed eius ad quem ager pertinet, domini nempe, quod operae nomine huius, locoque, opus faciant. Sin uſufructuarius invenerit, tum huic, non domino fundi, aſſignari theſaurum debere. Impenſas autem utiles interdum eſſe neceſſariis praeferendas, nobis perſuadere haud poſſumus; cum ea ſuppellex, quam negligit quis; ut aliam utiliorem comparet, vel plane non neceſſariam; vel certe haud aeque neceſſariam, atque illam putat ſapiens, cuius potiundae flagrat cupiditate. Etiamſi enim haud neceſſaria ſit revera, tamen ut neceſſaria a poſſeſſore conſideratur. Aenigma omnino antiquitate vocum laborat, ideoque difficilem praebet ſenſum; cumque omnis ſenſus difficilis ex notioni-

tionibus pluribus, rei aut voci tributis, oritur, apparet exinde, in omni aenigmate ambiguos esse terminos debere. Virtutem interdum simulare licere, contra Wolfium A. arbitratur, quod homo, nondum habitum castitatis consecutus, in consortio feminarum honestarum, tamen se castitatis amantem fingere debeat, etsi minime eam possideat virtutem. Sed dum Wolfius virtutem simulare prohibet, et verba et actiones respicit, tumque is iuvenis certe castitatem non simulat verbis, dum eam probat et laudat ex animi sententia, etsi re ipsa eam nondum possit probare perfecte, nondum habitum eius adeptus, amoremque certe virtutis huius pulcherrimae declarat, neque eum dissimulat ullo modo. Si quis rem cuidam promissam alteri denuo promiserit, priorem quidem valere promissionem recte largitur Vattelius, cum Wolfio, sed sapienter adiungit, alteri rem aequalis pretii praestandam esse, si nempe res promissa sit eiusmodi, ut alter permittat mihi eam pretio mutare. Sed ne nimis longi simus, transeamus nonnulla, atque haec paucis adhuc tangamus. Perfidum omnino et eum appellamus, qui, quod se facturum recepit, minime perficit. Nam cum perfidia sit vitium, quo efficitur contrarium eius, ad quod faciendum fidem suam aliquis obstrinxit, omnino, si quis fidem non servet, contrarium facit, ob eamque rem est perfidus habendus; etsi Vattelius, hoc si fiat, falli fidem modo, sin illud, perfidiam exerceri arbitretur. Verba solum differunt, haud res. Beneficiarium amare debere benefactorem, elegantius sane solidiusque Wolfio, Noster probavit. Venditorem vitium rei, et illa quae in oculos incurrunt, emtori indicare oportere, rectissime idem ex conscientia demonstrat. De Lotariis, ut Wolfius vocat, (sur les Lotteries) pauca quidem, sed praeclara disputat, dissentiens a Philosopho; nam earum patrocinium suscipere non videtur. In summa cibi penuria omnino alterum occidere licere, ne sit omnibus pereundum, affirmat Vattelius, Wolfius negat. Ille quidem et vitam defendi posse, imo debere, praesertim si societatis integrae salus procuretur, existimat; ut si nautae, omnibus alimen-

alimentis destituti, inter se in eo conveniant, aliquem ut mactent, quo vescantur. Quod etsi, in summa angustia, haud illicitum videri possit, quod ex sententia Nostri, exiguum incommodum maiori est commodo postponendum: tamen, num salus reliquorum omnium ea re augeatur, vehementer dubitamus. Nonne enim alter post alterum mactandus erit, omnesque demum necandi, nisi frumentum apportetur? Qua ratione igitur vigebit salus omnium, extinctis omnibus? Videtur id animo prospexisse Wolfius, dum prohibet invitum vel sorte ductum occidere, ne sit omnibus pereundum. Sed si vel id concedamus, nullam sane repugnantiam in Wolfii scriptis reperimus. Dederat ille potestatem resistendi laedere conanti, sed ademerat facultatem, hominem in summa alimentorum penuria occidendi. Nulla vero hic pugna. Illic enim de summa vi sermo est, quam vi repellere licet; hic autem vetatur homo alteri vim inferre, seu vitam eripere, invito. Itaque, cum liceat vim illatam defendere vi, apparet, haud licere alteri vim inferre, seu invitum mactare, nisi me ante lacessierit. Aliud est etiam eiicere e scapha alios insilientes, eamque praegravantes, ut in profundo mergantur, quod omnino licet iis, qui prius occuparunt scalmum; aliud homines manducare, atque ferorum modo hominum devorare. Nam illi, id si faciunt, certe hoc remedio servantur; hi autem se ipsos tandem comedere coguntur. Recte autem ostendit, fefellisse Wolfium, dum de immerita alterius laude erudito detrahere licere negavit, idque omnino permissum egregie docet; partim quod alio spectet, eripere cuiquam laudem, qua sit indignus, alio inurere, quod mereatur, dedecus; partim quod saepenumero salus publica eo homines officio obstringat, ut alteri indignum denegent honorem, ut si quis liberos suos tradat erudiendos magistro, qui stipes sit ac truncus, quales plurimi domestici, sed ab aliis indoctis laude et admiratione affectus. Quae de educatione liberorum, sumptibus communibus facta, si communio uxorum concederetur, traduntur, multis impedita sunt difficultatibus, neque

que ideo hoc vitium horrendum permittendum. Polygamia Nostro certe ex Iure Naturae ideo licita videtur, quod nonnulli, (et qui tandem hi sunt Epicuri de grege?) ne abstinere quidem possint a mulieribus per breve tempus, nisi sanitati vim inferri velint. Num vero effrenatae voluptates Iuri Naturae, non bestiis, sed hominibus dato, conveniunt? Sic omnia profecto scelera defendi possent, nec ullus esset homo puniendus, si quid cupiditatibus suis permotus instigatusque fecerit. Hinc Maiorum laudat Polygamiam, ipsisque convenientiorem putat fuisse, quam nobis fore pollicetur. Alia ad hoc caput spectantia praeterimus, quod nimiam Iuri Naturae concedunt libertatem. De auctoritate ac principatu mariti prae uxore, A. egregie sane sentit, negatque, contra Wolfium, aequalem utriusque potestatem. Forsasse autem Philosophus eam intellexit Legem Naturae, quae in Statu Naturali valeret, quoque nullus sane praestat alteri atque excellit. At nos hodie in hoc statu minime versamur. Quasi coniuges sapienter etiam reiicit, quos ita, copula carnali iunctos, Wolfius appellarat. Sed hic finem recensioni nostrae imponimus, ne nimis copiosi, graves lectoribus simus. Id certe affirmamus, multa discendi cupidum in hoc libello inventurum, ad quae aciem ingenii, iudiciique vim intendere possit; multa accuratius solidiusque quam a Wolfio disputata; multa quoque singularia, quae graviori commentatione dignissima sane videantur. Interim omnino maximopere laudandum Viri Amplissimi institutum censemus; cumque tantam et modestiam et subtilitatem ostenderit, ut de literis praeclaris egregie mereri pergat, iudiciique sui copiam faciat pluribus, rogamus.

ANMERKUNGEN UIBER DIE BAUKUNST DER Alten, etc.

i. e.

OBSERVATIONES SVPER ANTIQVORVM AEDIficandi ratione, auctore IO. WINKELMANNO.

Lipſ. ap. I. G. Dyck. 1762. pl. 12. in 4.

Et iam facta eſt a nobis, et fiet ſaepius, mentio Cl. *Winkelmanni*, de quo quid eſt quod ſibi non polliceri poſſint antiquae memoriae ſtudioſi? Tanta eſt in viro doctiſſimo ingenii elegantia et doctrinae copia; immo tam benigna illi oblata eſt a fortuna occaſio, cum, quae antiquis ex temporibus reſtant monimenta accurate contemplandi, tum indagandi nova ſollerter. Atque etiam in eo, quem indicavimus, libello, inſunt quaedam neque obvia ubique, neque nota vulgo. Longe enim aliam rationem ſecutus eſt V. A. quam ii, qui adhuc aedium Romanarum formam et faciem explicuerunt.

Ipſe miratur, illas aedes, quae maxime memorabiles videantur, et ſint, neglectas fuiſſe ab iis, qui antiquorum Architecturam illuſtrare conati fuerint. Illuſtrat hoc imprimis exemplo Poſidoniae, ſive Peſti, urbis prope ſinum Salernitanum. Nemo enim reliquias huius urbis ſatis accurate contemplatus eſt. Atque ideo accuratiſſimam, quanta verbis fieri poteſt, illarum deſcriptionem dedit in praefatione Auctor.

Quod ad ipſum libellum attinet, diviſus eſt ille in duas partes, quarum primo complectitur quae ad naturam Architecturae pertinent, altera tradit ornamenta.

Prima pars et materiam et aedificandi rationem, et formam aedium et partes exponit: quae quidem licet lubenter cum lectoribus noſtris communicaremus, vix tamen quidquam, praeter hinc inde decerptas particulas, dari a nobis poteſt. Deſcribendus enim foret nobis totus libellus, ſi filum auctoris ſequi vellemus. Inde a p. 1. exponit de lapidibus, quibus conſtruebantur aedes antiquae, de pulvere Puteolano, quo lapides conſtringebantur, de fundamento aedium: p. 9. ratio fornicum explicatur, multaque p. 14. de muris e lapidibus coctis compoſitis monentur. Pergit p. 15. ad duplices muros, quos tum adhibebant, ubi verſus editiorem montem aut locum aedes collocabant; eos ita

ad-

adhibuere, ut inter utrumque non parum spatii relinqueretur. Hoc modo et humiditatem removere, et sibi cavere voluere a vento, animalibus fructibus et domibus noxio, qui Graecis λιψ, Romanis Africus audiebat. Quanta cura parietes convestiti fuerint, quomodo etiam deinceps versati fuerint Romani in pavimento struendo, a p. 16. docetur.

Forma templorum (p. 18.) apud Graecos, si pauca exceperis, erat quadrata. Latitudo exaequabat dimidiam partem longitudinis. Rotunda forma apud Romanos usitatior fuit, quam apud Graecos (p. 20.). Pertinent huc etiam columnae, quarum varia genera ita explicantur, ut et partes cuiusque indicentur, et, quo quodque inventum fuerit, tempus addatur. Imprimis explicatur locus Euripidis ex Iphig. in Taur. v. 113. parum recte a Wilh. Cantero intellectus. Operae pretium est, repetere inscriptionem antiquam, rectius ab auctore exhibitam p. 27. quam ab aliis. Habet illam ianua templi cuiusdam, et varias ob causas memorabilis illa est:

M. MANLIVS. M. F. L. TVRPILIVS. DVOMVIRES. DE. SENATVS. SENTENTIA. AEDEM. FACIENDAM. COERAVERVNT. EISDEMQVE. PROBAVERE.

Illustratur quoque p. 29. locus Plinii L. XXXVI. C. V. male intellectus ab Harduino, ubi narratur, architectos, Saurum et Batrachum, in columnarum spiris ea animalia posuisse, quorum appellatio nomini ipsorum in Graeco sermone responderet. P. 34. opinio refutatur, palatia divitum in agris una tantummodo tabulatione instructa fuisse. Contrariam enim rem ostendere, addit, villam Hadriani, et balnea Diocletiani atque Antonini.

Nolumus repetere, quae de tectis, fastigiis, ianuis, et fenestris aedium, inde a p. 35. dicuntur. Docet A. praeter alia p. 39. templa quadrata plerumque nullas fenestras habuisse,

 neque

neque aliam lucem, quam quae per ianuam admitteretur. Si, quae restant, antiqua monimenta, consideramus, magis adamasse tenebras, quam lucem in aedibus Romanos, apparet. Superne fenestrae adaptatae erant, unde immissa lux multas ob caussas bonum usum praestabat. Nec displicuere, quae p. 45. dicuntur de scalis, quae gradus altiores habuere, quam ut commode ascendi possent. Nempe hi gradus prope templa hunc etiam usum habebant, ut populus iis insidere posset. Si quis rationem hypocaustorum constructorum non tam expeditam, ut quibusdam videtur, cognoscere velit, ille legat ea, quae p. 48. dicuntur.

Ornamenta sane aedium duplicis generis sunt. Quaedam externam aedium faciem, alia internam, decorant. Illa pertinent ad fastigia, ad columnas, ad fenestras; haec ad vestibulum, ad contignationes, ad cubicula. Hinc ostenditur p. 50. quomodo ornamenta adhibendi studium sensim paullatimque creverit, demumque degeneraverit. P. 67. rationes subducit Auctor, comparatque antiquorum et recentiorum artificum longe diversam rationem adhibendi ornamenta. Ex antiquorum ornamentis, inquit, simplicitas eminet, ex recentioribus longe diversa facies. Illa amice conspirant, et tanquam unius arboris rami exeunt. Haec evagantur interdum fine et initio destituta. Tandem fronti aedium addita sunt illa, si fas ita dicere, ornamenta, quibus Gallici quidam et Augustani artifices extremum picturarum ambitum obruerunt. Michael Angelo non parsimoniam et antiquorum imitationem ita observavit, ut debebat; luxuriabatur, nec modum tenebat in ornamentis adhibendis. Boromini, auctor corruptae architecturae, exemplum dedit maioris etiam luxuriei, quae mox per Italiam aliasque terras evagata, eo minus opprimitur, quo longius nostra aetas a simplicitate et severitate antiquorum recessit.

WOE-

ZWOECHENTLICHE WAPPEN-BELUSTIGUNG, id est

DELICIAE HERALDICAE HEBDOMADALES, Pars I. II. III.

Augustae Vindelicorum in Bibliopolio Academiae Franciscеae liberalium artium: 1761 - 1762. cum multis figuris aere expressis, in 4.

Praefixa est parti primae lex Caesarea, qua Augustissimus Franciscus Academiam, quae Augustae Vindelicorum coaluit, liberalium artium, ratam habuit, et liberalitate non satis laudanda varia illi concessit, quibus hoc institutum adiuvatur. Quare etiam Societas, tanquam gratae mentis documentum, *Samuele Wilhelmo Oettero* interprete, hanc primam partem Augusto Francisci nomini dicavit. Ubi licet facile agnoscamus pietatem Academiae, et gratum animum, minime tamen eandem se dignissimam praestitisse Caesarea gratia putamus. Quis enim illam imaginem huic epistolae additam intueri potest, quin, quam parum elegans sit huius Academiae omnium liberalium artium ingenium in inveniendo argumento talis picturae, agnoscat? Certe pudere debebat Directorem Academiae, appingere canem allatrantem Augustam familiam. Nec ingeniosa satis est illa inventio, quae principem iuvenem imposuit chartae notatae verbis, *cum gratia et privilegio S. C. M.* Quis etiam est, qui primam picturam monstrorum, aut, ut auctor putavit, dearum plenam, adspiciat, quin optet, ut propitiorem deinceps experiatur Apollinem. *I. D. Herz de Herzberg.* Certe si hic deus affuerit, non credimus nos iterum contemplaturos esse Danielem somnia Nabuchodonosoris interpretantem p. 113. In universum monere oportet, fideliter quidem reddita fuisse antiqua monimenta, atque etiam sat venuste, inprimis ubi *Reinis* manus radium duxit; sed ubi ipsi artifices invenire aliquid vellent, tum sane nihil apparere,

 quod

quod deceat liberalium artium Academiam. Redimus ad librum ipſum.

Primo loco apparet *Oetteri* praefatio, in qua et explicat, et illuſtrat, et auget, et emendat, (nam certe emendare debebat peccatum, quod ſcripſerat *poëta Ligurinus* pro poëta Guntherus in Ligurino,) ea, quae illum diſputaſſe dein indicabimus. Mox ad inſtituti rationem progreditur, et cum imagines additas explicat, et ſe omnia Caeſarum, Regum, Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, et urbium ſigilla, quotquot inveniri posſint, editurum eſſe pollicetur: ſequitur praefatio viri ill. *Henrici Chriſt. de Senckenberg*, cuius argumentum brevibus enarrabimus. In univerſum quaedam monet de ſtudii heraldici utilitate et adiumentis; atque olim rei heraldicae maiorem curam habitam fuiſſe, quam nunc, addit. Quaeque aula habebat regem armorum (*le Roi d'arme*), cuius veſtigia pauca noſtra quoque aetate reſtant. Illius erat non exiguum munus: omnes enim legati atque praecones ad eum ducebantur; eorum qui aulam adibant genus explorare debebat; cuiusque nobilis mores cognitos habebat; praeerat praeconibus; inſignia curabat, emendabat; omniaque, quae huc pertinerent, curabat. Tranſit auctor ad praecones (*Herolde*), qui regi armorum ſubditi erant, quorum officium, in libello ao. 1520. edito, deſcriptum eſt. Enarrat auctor illorum munia, honoresque non exiguos, iura item. Penes hos erat olim omne ius inſignium, quoniam regi armorum inſerviebant, omniaque, quae ſpectabant ad proſapiam, inſignia, et honorem, curabant; donec Dei conſilio illud tempus adveniret, quo Iurisconſulti hanc quoque partem ſibi vindicarent (*wo die Rechtsgelehrte auch ihren Kram bey dem Wappenweſen zu Marckte getragen.*) Hinc factum eſt, ut officium regis et praeconum ſenſim extingueretur. Suſpicatur V. Ill. praeconum etiam quasdam ſpartas fuiſſe in re feodali; deinde ad vocem *Herold* progreditur. Deducit eam ex voce *Heer* (exercitus), et *Ald* (ſervus). Coniicit, praecones originem ſuam ducere a populis Germaniae, ignotosque fuiſſe Italis. Nos quidem

dem, bona cum venia ill. Auctoris, putamus, munera patris patrati, praeconum, caduceatorum, et fecialium, certe occasionem dare potuisse huic muneri, praesertim cum notum sit, plura officia e republica Romana translata fuisse in Germaniam. Sed simul profitemur, eos, qui ad Alexandri magni usque tempora progrediuntur, lepide errare. Mox observat A. regem armorum et praecones peculiare collegium constituisse, ad quod pertinebant nuncii, tum pedites, tum equites. Monentur quaedam de auctoritate praeconum, qui etiam de victoria sententiam dicebant, et cui parti illa deberetur pronunciabant: tum causas enarrat, cur optabile sit, ut munus praeconum iterum restituatur in magnis regnis: comparat dein praecones cum Notariis, eosque enarrat scriptores, qui de praeconibus exposuerint. Attexitur lanx satura observationum, quae ad rem heraldicam pertinent. Quaerit V. ill. quomodo sacerdotes insignia adepti sint? Facilis est responsio, lubentius in castris, quam in templo versari, gladium quam Sacram Scripturam tractare, solebant. Quanquam neque negandum est, sacerdotes Germaniae ex officio bellis interesse debuisse. Pergit A. signum gratiae fuisse, si Dominus cuipiam insignia sua, aut partem eorum, concesserit: duplicem Imperii aquilam a Graecis nos repetiisse, iuvenes quoque principes Imperatoris aquilam usurpasse, immo etiam interdum principes extra legitimum matrimonium procreatos, de quorum ratione plura monentur: Fridericum II. primum duplicem aquilam adhibuisse (exstant nummi antiqui, dati a Bandurio, qui Byzantinos quoque Imperatores hoc insigne adhibuisse testantur). Adduntur excerpta ex Nicolao Uptono, Claudio Fauchet, et Spelmanni Glossario, una cum litteris quibusdam antiquis, quibus haec praefatio illustratur.

Transimus nunc ad librum ipsum *Oetteri*, quo explicatur insigne S. Rom. Imperii, ita, ut auctor magnam diligentiam, eruditionem non vulgarem, et praeclaram rei heraldicae cognitionem, ostendat. Ipse liber in IV. capita descriptus est. Cuiusque argumentum breviter indicabimus.

Notum

Notum est, quantae dissensiones fuerint inter viros doctos de origine aquilae: quas quoniam auctor putat inde ortas esse, quod heraldicarum figurarum coniunctiones ignoratae sint, de hac coniunctione exponit. Explicare illam fatetur omnes rei heraldicae doctores, sed ad antiquissima tempora neminem accedere; immo, si ea attingant, quasi de re insolita loqui. Ostenditur hoc exemplo Zschackwizii, Schmeizelii, Banizae, Reinhardi, Estoris. Antiquam rationem figuras heraldicas coniungendi fuisse hanc: alteram figuram alteri impositam fuisse, atque inde unam quasi figuram factam: si exempli gratia princeps novum regnum acciperet, insignia gentilitia secum saepe afferebat, quae deinde insigni regni imponebat; ubi tamen notandum est, figuras tales esse debuisse, ut et apte imponi altera alteri posset, et discernerentur invicem, neque adeo una figura tota obtegeretur. Luculentum exemplum dant duo sigilla, repetita ex Olivarii Vredi Genealogia Comitum Flandriae p. 37. et 55. Eadem, pergit, ratio observata fuit in insigni Romani Imperii. Hoc certe compositum est ex duabus aquilis; hae figurae unius generis erant, poterat igitur altera apte imponi alteri; hoc etiam pro antiquo more artis heraldicae fiebat, una aquila alteri imponebatur. Idque eo melius fieri poterat, quia utraque aquila eundem colorem habebat. Una aquila tota ab altera obtegebatur, ita ut tantum duo pedes eminerent, unum corpus conspiceretur. Ut autem appareret, duas esse aquilas, capita indicium praeferre debebant. Poterant etiam duo capita et colla obtegi, ut tantummodo unum caput, et unum collum observaretur; sed quia talis figura unius aquilae speciem prae se tulisset, non imponebantur sibi invicem colla et capita, ut pedes, alae, et corpora, sed distinguebantur ita, ut alterum collum et caput versus dextram, alterum versus sinistram verteretur. Duo igitur capita illa indicio erant, non unam, sed duplicem aquilam exhiberi. Capite vero hoc ideo indicabant, quia caput primaria pars et hominum et animalium est. Duplicem aquilam esse bicipitem hanc aqui-

aquilam docuerunt iam Noldenius, Molinaeus, Lipſius, quos male Pfeffingerus refutare ſtuduit. Male etiam Vitriarius et Harzheimius in hac re verſati ſunt. Ex antiquis ſcriptoribus docetur, iam olim duas aquilas inſigne Imperii Rom. conſtituiſſe. Haec de capite primo.

In altero quaerit A. quid hae duplices aquilae indicaverint, et quando primum uſurpatae fuerint. Qui de hac re ſcripſerunt, omnes adducuntur et refutantur. Sunt vero Lud. Heineccius, Pfeffinger, Ioachim, Treuer, Struvius, Heumannus, Koelerus, Schwarzius, Elsner, Wagenſeil, Caſp. Manzius, Spanhemius, Schloſſerus, Limnaeus, Fritſch, Auctores repertorii iuris publici et feudalis, Spener, Tenzel, Seelaender, Harzheim. Quaerit denique, an duplex aquila orta ſit inde, quod Germani ſub Imperatore Auguſto Romanis duas aquilas eripuerint, in clade Variana? ſed hanc coniecturam non probari poſſe dicit.

Duplex aquila non eſt ſignum Romani Imperii, ſed eſt ſignum Rom. Imperatoris. Aquila ſimplex et Rom. Imperii ſignum erat, et Romani Regis inſigne. Tempus Imperatorum Suevorum ſimplicem et duplicem aquilam, tanquam inſigne, vidit primum. Romanus Imperator duplicem dignitatem, aut duplex regnum habuit, nempe Germaniam et Italiam: huc ſpectat duplex aquila: huc pertinet duplex corona. Germania et Italia duo ſeparata regna exiſtimata fuerunt, etiam ab ipſis Pontificibus. Hoc pluribus argumentis confirmatur, diſputanturque multa de quaeſtione, an aquila ſit inſigne Imperii Germanici, nihilque omittitur, quo oſtendi posſit, duplicem aquilam ad Germaniam et Italiam reſpexiſſe.

In Cap. IV. quaeſtiones ſequentes illuſtrantur: quis Rom. Imperatorum aut Regum uſurparit primus aquilam ſimplicem tanquam inſigne? Auctor Ludovicum Bavarum primum hoc feciſſe dicit: quid ſignificet circulus, qui in ſigillo Alphonſi caput aquilae ambit? dicit, ſignum eſſe ſanctitatis: cur aquila nigra exhibeatur? occidentalem aquilam ideo nigram eſſe putat, quia ſymbolum ſit regni verſus

 occi-

occidentem siti. Denique quaeritur, cur Imperator Carolus IV. bullam auream filis flavis et nigris muniverit: nempe, dicit, insigne Imperii respexerunt. Clypeus flavus est, sive aureus: figura sive aquila, nigra; hinc etiam factum esse, ut vestes servorum Caesareorum his coloribus distinguerentur, ut qui *postarum* officio funguntur, aut equitum Imperii nuncii sunt, eundem colorem prae se ferant. Haec de prima parte. Addimus illud unum, non pauca sigilla antiqua, de quibus tamen ob brevitatis studium nihil dicere possumus, illustrata esse.

Alteram partem implet eiusdem *Oetteri* illustratio Insignis Ducalis Franconici, atque imprimis tres quaestiones explicantur: primum, habetne episcopatus Herbipolensis insigne Ducatus Franconiae? tum, si habet, etiamne iure obtinet? denique, potestne Imperator hoc insigne alicui praeterea Statuum Imperii concedere? Occasionem huic disputationi dedit lis nuper coram iudicio imperii inter Episcopatum Würtzburgensem atque domum Hohenlohe Waldenburgicam agitata. Totam orationis seriem sequi non possumus; quare tantummodo argumenta attingemus. Primum agit A. de duplici genere insignium: de insignibus vexilli et insignibus clypei, de insignibus sacerdotum. Ostendit, episcopatum Würtzburgensem olim nullum insigne habuisse, nec posse usurpare insigne Franconiae: Franconiam nullum insigne habuisse, nec Sueviam, Bavariam, aut Saxoniam: si etiam Franconia peculiare insigne habuerit, non tamen Würtzburgensem Episcopum illud usurpare posse. Würtzburgensem episcopatum non accepisse Ducatum Franconiae, nec prae aliis Episcopatibus quidquam praecipui habuisse. Monitis quibusdam de Advocatis Ecclesiae, narrat, Advocatiam ecclesiae Würtzburgensis penes familiam Conradi III. fuisse: episcopos Würtzburgenses neque in nummis, neque in sigillis, titulum et insigne Ducale usurpasse, neque Seculo XV. hoc factum fuisse. Quaerit, quid occasionem dederit episcopis Würtzburgensibus, appellationem Ducum Franconiae usurpandi: Gothofredum, ait, Limburgensem

sem, primum hoc nomen adhibuisse. Adduntur et illustrantur signa sequentium Episcoporum: illustratur utrumque insigne Episcopatus Würtzburgensis, doceturque, episcopatum hunc iniuria queri, cum Imperator insigne Franconiae alicui Statuum Imperii concedit. Reliquam partem occupat illustratio novi insignis Hohenlohe Waldenburgici; addita sunt septem documenta antiqua.

Properamus ad partem tertiam, quae habet illustrationem insignis Archiepiscopalis Moguntiaci. Primum loquitur A. de fabula illa satis nota, Archiepiscopum Willigisum, rotam, in opprobrium nobilium quorundam, usurpasse: examinat opiniones Gruberi et Estoris, Ayrmannique. De origine rotae sententia auctoris haec est: primum dicit, hanc figuram rotam esse, atque ideo insigne ecclesiae Moguntinae fuisse, nullam vero esse aliam rotam, quam curulem eandem. Refutatur fabula de Willigiso: non esse rotam S. Martini ostenditur, doceturque, hanc rotam indicare debere totum currum, et partem pro toto, ut aiunt, positam fuisse: intelligi debere ecclesiasticum currum, et aurigam ecclesiasticum: ita originem aquilae Imperii, a Petro de Vineis et Aenea Sylvio, ex Ezechielis cap. XVII. 3. 7. derivari. Fortasse igitur Moguntinum episcopum, id est, primum in Germania et proximum ab Imperatore, idem fecisse, et rotam ex eodem Propheta Ezechiele cap. I. 15. 16. repetiisse. In litteris Archiepiscoporum Moguntinorum frequenter Prophetae Ezechielis mentionem fieri, (o quam tenue argumentum!) denique hanc inventionem confirmare similia exempla. Archiepiscopum Sigefridum litteras An. 1069. datas ita finire: *acta sunt hec anno dominice incarnationis indictione VII. regnante Domino Henrico quarto, Sigefrido Archipresule,* curru Dei aurigante *feliciter*, *Amen.* Iisdem fere verbis finem imponi aliis litteris 1074. datis. Adduntur alia quaedam, cur rota Moguntiaca albo colore, et in rubra area cur exhibeatur: quot radios haec rota habere debeat: quis Archiepiscoporum Moguntiacorum primus usurpaverit hanc rotam: cur Archiepiscopi Episcopique alii seden-

 tes

tes exhibeantur. Haec nobis dicenda esse duximus de hoc libro, quo antiquos aliquot nummos egregie explicari profitemur ab auctore, licet nec diffiteri possimus, illius opinionem magis nobis acute excogitatam, quam veram esse videri, praesertim si cogites, hoc symbolum currus Dei non magis aliarum ecclesiarum, quam Moguntinae, proprium fuisse.

HISTORISCHE NACHRICHT VON BAYERIschen Müntzen,

id est,

HISTORICA RELATIO DE NUMMIS BAVARIcis etc. Auctore IOSEPHO EVCHARIO OBERMAYR.

Francofurti apud Montagium, 1763. Alph. 1. plagg. 15. in 4. cum tabb. aeneis 10.

Accidit ao. 1753. in urbe Bavariae superioris, Reichenhall, ut ab operariis quibusdam nummi non pauci invenirentur. Hos nummos illustravit auctor huius libri, cui non defuit varia doctrina, non defuit antiquissimae historiae accurata cognitio; sed defuit bene scribendi ratio: unde accidit, ut non sine taedio molestiaque possis legere res praeclaras, dicendi genere parum Theotisco, diffuso, et ob longiorem verborum ambitum obscuro, narratas. Sed haec obiter. Laudamus auctoris ingenium, doctrinam, atque etiam patientiam. Externam faciem accurate consideravit, inscriptiones, figuras, materiam, pondus et crassitiem, bene exploravit, et cum accurate exhibuit, tum descripsit diligenter. In explicatione non potuit non saepe ad coniecturas confugere; sed invenit tamen quaedam non parvi momenti. Ita ex Tab. VI. num. 76. 77. 83. et Tab. VII. num. 97. patet, Duces ante solium regis investitos fuisse; et ex num. 76. 77. tutoris iura eo processisse, ut suam etiam imaginem nummis imprimerent. In universum monendum est, non negli-

negligendos esse hos nummos, quoniam ad Bavariam pertinent, atque ex aevo repetiti sunt, cuius de nummis nihil exstat, et de quo ideo pauca certe dici potuerunt. Sed agendum est de tota re paullo accuratius.

Pertinent hi nummi ad Seculum XI. et usque ad annum 1180. progrediuntur. Medium Seculum undecimum illud est tempus, quo nummi longe diversam a prioribus speciem prae se ferunt, in exhibendis variis historiis, ducibus, et episcopis, etiam sanctis, aut aliis ornamentis. Inde a Duce Arnulpho, qui ao. 907. in Bavaria fuerat, usque ad Ducem Conradum, quem Imp. Henricus III. ao. 1053. dignitate privavit, omnes nummi sibi similes sunt invicem. Exhibent crucem et lineas, quae templum indicant, inscriptiones autem nomen Ducis et loci monetarii, quaedam litterae ad artificem monetarium spectant. Hi vero nummi longe alii sunt, non inscriptiones, non litterae apparent, sed signa loquentia, symbola, et effigies. In tota collectione nullus nummus apparet, qui antiquioribus similis sit, id quod claro documento est, illos, his novis inductis, abrogatos fuisse, atque conflatos. Altera differentia est, quod paucissimi horum nummorum inscriptionibus gaudent, id quod et ignorantiae illorum temporum tribuendum est, et artificum studio erga signa loquentia, historias, et symbola, quae non potuerunt non iis temporibus tam clara esse, quam nunc sunt obscura.

In Praefatione auctor exponit de numis bracteatis, atque ratione cudendi bracteatos: immo etiam de pondere atque valore bracteatorum, ubi ostendit valorem monetae Carolingicum usque ad medium Seculum XI. durasse, licet historiae monimenta sileant, nummos tamen ipsos hoc testari. Diligenter hic annotatur differentia inter priores atque recentiores.

Initium totius libri fit a nummis peregrinis et ignotis, qui cum Bavaricis commisti erant, id quod ideo fit, quia hi proponuntur non interrupta serie, atque hinc coniecturae quaedam deducuntur. Primus nummus pertinet ad Coloniam,

niam, similisque est alteri, qui Archiepiscopo Rainaldo tribuitur, qui a 1159. electus fuit. In altera parte clare conspicitur nota CHIES, quae procul dubio Archiepiscopi nomen indicat. Sequuntur nummi ignoti, atque hos nummi Caesarei, qui in Bavaria cusi sunt. Nempe, sermo est de iis nummis Caesarum, qui Duces Bavariae non fuerunt, et tamen ibi nummos cudi iusserunt. Nam Imperatores, aut liberos, aut alios quibuscum necessitudine coniuncti fuere, Duces constituerunt: proscriptiones etiam effecere, ut Imperatores Ratisbonae officinam monetariam haberent: Bavaria, atque urbs Bavariae primaria, saepe aut exercitus Imperii, aut iudicia vidit: praeterea etiam Imperatores inter iura reservata retulerunt hoc, ut quoties iudicia haberent in regionibus Episcoporum, quibus monetandi libertatem concesserant, telonium et monetam sibi vindicarent.

Non possunt nummi omnes describi; igitur qui illos cognoscere velint, ipsum librum adibunt, nos tantummodo paucos memorabiliores reliquis afferemus. In Tab. II. num. 19. est nummus, qui in altera parte sedentem Imperatorem, dextra crucem tenentem, et in aversa crucem ostendit. Auctor putat, nummum pertinere ad Conradum III, qui ao. 1147. in Palaestinam exercitum duxit, *crucem a Bernhardo Abbate cum multa mentis alacritate sumens*, ut ait Otto Frisingensis. Monentur hic ab auctore quaedam, quae ad insignia Imperatoris pertinent.

Sequuntur nummi Bavarici ab Episcopis cusi, ubi docetur, dubitationem, utrum ducale, an episcopale ius monetandi antiquius sit, ex eo tempore diiudicari posse, quod ostendat, Ducem Arnulphum, et alios, longe prius a Romanis Imperatoribus ius monetandi accepisse, longe prius monetas cudisse, quam Episcopos. Quae huc pertinent exponuntur, una cum aliis quibusdam, quae ad historiam episcoporum spectant. Primo loco apparent monetae Salisburgenses, inter quas eminet quae memoriam habet Episcopi Salisburgensis, honore legati nati sacri officii ornati. Alius nummus pertinet ad historiam vexationum Salisburgica-

rum

rum, occasione litis inter Imperatorem et pontificem, ob investituram cum annulo et baculo, agitatae, saepius, imprimis tempore Gebhardi et Conradi, obortarum. Sequuntur nummi Brixinenses, notati agno Dei, qui puritatem episcopalis muneris indicat. Unum horum nummorum in Tab. IV. num. 54. auctor coniicit ad Burckhardum, ab ecclesiae ministris occisum, pertinere. Hos excipiunt nummi Passavienses: quamquam opinio tota, hos nummos ad Passavium pertinere, coniectura nititur. Multo clariores sunt nummi Frisingenses, ob inscriptionem cum capite Sancti Corbiniani; nam Dux Henricus II, Hezilo dictus, tale caput argenteum episcopo Abrahamo donavit, ut antiquum carmen testatur,

Dum iubet Heinricus, quam sanctus Corbinianus
Splendet in argento, quod dedit ille Deo
Praesulis Abrami fulgescit imago benigni,
Omnipotens animam salvet in arce suam.

Inter episcopales Ratisbonenses nummos Tab. V. non pauci sunt memorabiles: ubi etiam docetur, quid clavis indicet in manibus episcopi; quid significet angelus, quem nummi Ratisbonenses praeferunt. His enarratis, transit auctor ad nummos ducales in Bavaria post medium Seculum XI. Ducale ius monetandi antiquius esse episcopali, iterum docetur. Inventus fuit nuper nummus cum inscriptione in una parte, HRAHTOLDVS DVX, in altera vero, REGINA CIVITAS: qui quidem pertinere videtur ad filium nothum Arnulphi, Rhatoldum, quem ex Hollenradia procreavit. Porro ostendit A. duces iure proprio territorii, non ex privilegio Imperatoris, ut Episcopi, nummos cudisse; nam superioritatem territorialem penes Duces fuisse, non penes Imperatorem. Primo loco apparet Tab. VI. nummus Henrici VI. Ducis, ao. 1053. cusus, aliusque eiusdem et Conradi II, aliique ad an. 1056. usque, item numi Imperatricis Agnetis, usque ad an.

1061.

1061. de qua Adelzreiter circa an. 1057. scribit. *Agnethi Augustae, ob spem prolis, qua se ferebat gravidam*, Boiariae Ducatus est permissus. Nummus Guelfi I. et II. qui ad investituram pertinet: nummus Henrici nigri et Guelfi II, qui memoriam servat ducum Guelficorum, excommunicatione papali liberatorum: nummi Henrici magnanimi, quorum unus ad proscriptionem pertinet: hi omnes eximii sunt. Leopoldi et Henrici Austriaci, nec non Henrici Leonis sequuntur, quibus adduntur quaedam de moneta, telonio, foro, et origine urbis Monachii. Revertitur auctor deinde ad Henricum Leonem proscriptum: quam historiam nummus servat. His expositis proponitur appendix, de nummis quibusdam ao. 1746. in monasterio Reichenbacensi inventis, cui additus est alius index, qui habet nummos anno 1760. in pago Norimbergensi, Offenhausen, inventos. Sunt illi circiter fine seculi XII, aut initio seculi XIII. cusi, faciuntque cum ad continuandam seriem nummorum Guelficorum, tum ad rem monetariam illius aevi illustrandam. Pergit auctor his dictis ad nummos Ducum e domo Wittelspacensi usque ad finem seculi XIII, et mox, tributis nummis quibusdam Ottoni, transit ad filium Ludovicum, qui ao. 1231. interfectus est. Venit dein ad Ottonem illustrem, & duces Ludovicum et Henricum; ubi simul quaedam adduntur de historia rei monetariae Ratisbonensis. His additus est *extractus* formularum pecunialium, diversis locis et temporibus occurrentium, a Seculo X usque ad finem Seculi XIII. ex variis antiquis scriptoribus compilatus; quibus accedit tabula, qua valor nummorum Reichenhallae inventorum accurate definitur; alia item, quae ad nummos Offenhausenses pertinet. Has excipit *recessus* rei monetariae Ratisbonensis, inter Henricum ducem Bavariae Straubingensem, et Henricum de Roteneck episcopum Ratisbonensem, circa annum 1284. initus, et e codice membranaceo sumtus, itemque recessus rei monetariae Ratisbonensis, inter Henricum ducem Bavariae inferioris sive Straubinganum et cives Ratisbonenses, post annum 1284. circiter initus, ex eodem

eodem codice. Ultimo loco apparet tabula, ſumta ex codice antiquo, quae rem monetariam Seculi XIII. et XIV. multis modis illuſtrat.

IANI PLANCI, ARIMINENSIS, DE DVPLICI Tethyi genere, et de Manu Marina, ad Pium Iannellium, Senenſem, Academicum Phyſiocriticum.

Senis, ex Tomo II. Actorum Anno 1763. fol. pag. 8. Tab. aenea 1.

Vt rem gratam faceret Ianus Plancus amico ſuo, Pio Iannellio, Senenſi, epiſtolam ſcripſit in Actis Tomi II. Phyſiocriticorum inferendam, menſe Aprili anni 1763. quae eſt de tribus corporibus marinis, quae non inepte zoophyta dixeris, ſi tertium excipias: haec licet ab aliis ſcriptoribus deſcripta, et aere expreſſa ſint, tamen minus apte id factum Plancus putat, ut ex verbis figurisque oſtendit.

Primum ex his corporibus eſt Tethyi genus, Aurantium Marinum dictum, quod Aurantium Luſitanicum forma et colore refert: hoc poſtremo deſcriptum fuerat a Vitaliano Donato, Profeſſore Botanico et Hiſtoriae Naturalis Taurinenſi, qui, dum haec ederentur, in Sinu Perſico occubuit, dum res Naturae in remotis illis regionibus ſcrutaretur. Eſt vero illud a Donato nimis ornate deſcriptum et pictum, ita ut res naturalis non videatur, ſed potius quidpiam arte pictoria et circino geometrico deformatum; quod accidit in figuris fere omnibus ab eo deſcriptis: et tamen reticuit pulchrum Aurantii colorem in hoc Tethyo, nam forte nonniſi obſoletum et paene exſiccatum vidit, dubius etiam fuit, an ad Tethya, an ad Holothuria referret. Plancus igitur, ut eſt revera in ſtatu naturali et viridi, deſcripſit, et exprimi curavit. Omnino Tethym eſſe docet,

 quod

quod semper aliis corporibus adhaereat, et numquam sit ab iis solutum, nisi vi avulsum, aut laceratum. Neque improbat Plancus Eliae Bertrandi Bernensis coniecturam, qui opinatur huiusmodi Tethya originem dedisse Phosphoro Bononiensi, qui ex stratis radiatis a centro ad circumferentiam est compositus, ut ex fibris osseis radiatim est conformatum Tethyum istud.

Secundum Tethyi genus, quod in hac epistola describit Plancus, est illud, quod descripserat Rondeletius libro de Insectis et Zoophytis cap. XXIII. sub nomine Mentulae Marinae, alterius speciei; sed rudem figuram ille dedit,et avulsam, ut potius ad Holothuria, quam ad Tethya referatur. Plancus semper saxis vel conchis adhaerens invenit, quare Tethyum revera esse dicit, ut talia corpora haerentia dixerunt Aristoteles, Theophrastus, et Rondeletius, aliique. Corpus hoc a piscatoribus Adriatici maris Tamarognolo vocitatur, ut Plancus ait. Tale corpus repertum fuit etiam Neapoli a Bohadschio, ut descripsit in Libro Dresdae edito, sub nomine *Tethyi coriacei, cap. VII.* sed ejus totum est ibi quibusdam punctis nigris notatum, ut quasi ex opere tessellato constare videatur, quod in Tethyo Planci non apparet, licet interdum puncta quaedam nigricantia in eo cernantur. Rondeletius et Bohadschius figuram externam tantum descripserunt, sed Plancus anatomen internam dat, atque ostendit, hoc Zoophytum habere ventriculum quendam similem ei ventriculo mentulae illius informis, quae a Rhedio *Carnumi* dicitur, et cuius apte variis figuris anatomen dedit Plancus, in Appendice Libri sui, qui de Conchis minus notis inscribitur, capite XIX. Tab. VII. In prima editione eiusdem Libri, notitiam dederat eiusdem corporis, quod V. Clar. repererat in littore Ariminensi, semiexsiccatum, eiusque imaginem dederat in Tab. V. eiusdem Libri sub Littera V. et cap. III. pag. 45. sic nominavit: *Tethyum, seu Mentula marina, penem caninum referens.*

rens. Bohadſchius variis in locis ſubtiliter circa hanc rem cavillatur, quod Plancus corpus illud *Tethyum* vocitaverit, et *penem caninum:* verum ſi corpus illud adhaerens erat, ut patet ex fibris laceris, quae ſuperſunt in eius baſi, ad Tethya referri debebat; et ſi hoc Tethyum a Rondeletio vocatum fuit Mentulae marinae altera ſpecies, ad penem quoque referri poteſt, nam penis et mentula idem ſunt. Anatomen diligenter dat Plancus Tethyi huius ſui ſecundi, cui rei tres integras figuras dicavit.

Poſtremo loco in hac Epiſtola deſcribit Plancus *Manum marinam*, ſeu *Manum latronis* Botanicorum, quam multi memorant; ſed eam melius quam alii pinxit Ioſephus Ginannius, Ravennas, in opere ſuo poſthumo, quod eſt de Plantis marinis, ſimulque ad fungos marinos retulit. Plancus hanc plantam horizontaliter diſſecuit, et reperit eam tubuloſam, ſeu fiſtuloſam eſſe, ut eſt pedunculus plantarum aquatilium, et praeſertim Nymphaeae. In extremitatibus ſuperioribus huius plantae, ſeu in digitis eius, vidit quibusdam temporibus apices quosdam rubicundi coloris, quos flores credit, qui lente vitrea aucti videntur ſinguli ex ſex ſtaminibus geniculatis conſtare. Quare corpus hoc marinum plantam credit, et non polyporum nidum, ut ſunt multa alia corpora marina, quae Lithophyta, Keratophyta, Fuci, et Spongiae vocitantur. Quum nullum veſtigium polyporum in tubulis illis reperiatur, et coriacea ſit materia tota huius plantae, non carnea, neque cartilaginea, ut ſunt Zoophyta pleraque.

GRAECA ET LATINA LINGVA HEBRAIZANTES, ſeu de Graecae et Latinae Linguae cum Hebraica affinitate, Libellus; cui accedit brevis Tractatus de linguae Italicae Hebraismis. Auctore P. *PAVLO*

 MARIA

MARIA OGERIO, Ordinis Carmelitarum, Sacrae Theologiae in Taurinensi Coenobio Lectore.

Venetiis typis Sebast. Coleti, plagg. 12. in 8.

Vndecim capitibus, excepto Appendice de linguae Italicae Hebraismis, totum Auct. Cl. absolvit libellum. Praemisit autem Cap. I. Praenotanda quaedam circa linguarum affinitatem in genere, in quibus multa de diversis huiusce affinitatis modis ingeniose atque eleganter exposuit. Monet autem, id quod ambabus ipsi concedimus, falsissimam esse eorum persuasionem, qui, unius duntaxat idiomatis gnarum, aliorum prorsus inscium esse et extorrem credunt, quum propria quemvis experientia, ad diversarum dialectorum naturam attendentem, contrarium doceat. Nec minus recte V. Cl. praecepisse arbitramur, dum ait: in derivatione vocum ex una in aliam linguam, nullam vocalium habendam esse rationem, sed ex solis consonantibus, et quidem radicalibus, diiudicandam esse vocum affinitatem. In his vero litterarum eiusdem organi, quippe quae facile invicem, ob simillimam inter se consonantiam, permutantur; deinde gutturalium etc. denique figurarum, quales sunt Protheses, Apocopes, Epentheses, Metatheses rell. nec non diversarum formarum, absolutae nempe atque constructae, rationem esse habendam. Cap. II. propius ad argumenti sui tractationem accedit. Docet enim in eo, quaenam Graecae linguae cum Hebraica sit affinitas. Quae vero cum duplici modo sese exserat, quoad litteras nempe, atque idiotismos, utroque eam demonstravit. Litterarum vel vocabulorum, quorum magnum hic adiecit catalogum, exempla haec sunto: *αβαλη* inutile — הבל vanitas; *αγειρω* congrego — אגר *idem*; *αγω* (*Aphaeresis* א) — כהג *idem*; *ανια* moeror אניה *idem*; *αρθμος* amicitia — רתם ligare; *δεινα* quidam — דכה *Chald.*

Chald. idem; δικη iuſtitia (*ablato* צ *per Aphaer:*) — צדק *idem; ερωταω* rogo (Metatheſis) — עתר *idem; φθογγος* locutio — פתגם *Chald. ſermo.* Inter Idiotismos Graecae linguae cum Hebraica communes, Noſter primo loco ex Salmaſio retulit hoc, quod Graecis olim uſitatum fuerit, cum verbo nomen affine, emphaſeos gratia, coniungere, ut *μανιαν μαινεσθαι*, *φευγειν φυγην*; deinde idiotismis haec quoque adnumerat, quod Graeci, Hebraeorum Hiphil imitati, ex *γνωω*, *cognoſco*, fecerint *γνωριζω*, *notum facio;* quod cum verbo ſingulari neutra pluralia coniungant; quod Graeca lingua, Hebraeae inſtar, dualem numerum admittat; quod duplex habeat E, breve E et longum H; quod denique Graeca olim, ut Hebraea, deſtituta fuerit articulis. Cap. III. Linguae Latinae cum Hebraea affinitatem expoſuit. Vocabulorum autem, quae A. Cl. produxit, haec ſufficiant exempla: Abbas, Avus — אב pater; Ad — עד *idem;* Adeps — טפש fut. אטפש pinguefieri; Aemulor - מול, אל מול, contra; Asinus (*ab auribus denominatus*) - אזן auris; Aveo - אוה concupiſcere; Obedio - עבד *idem;* piger - פגר *idem*; Rapio (*Aphaer.* T.) - טרף; Via - ביאה *idem;* In generalioribus ſermonis convenientiis numerat: quod utraque articulis nominum caret; quod vetus latina nullas olim litteras duplicabat, v. c. *tera* olim, non terra; quod methodus ſcribendi absque vocalibus olim etiam apud Latinos invaluiſſe videtur, v. c. *bne*, *ptere*, pro *bene*, *petere;* quod tandem vetus latina in hoc etiam cum Hebraea conveniſſe videtur, ut ſubaudiretur Praepoſitio, aut Nomen in Adverbium degeneraret. Cap. IV. in quo eadem affinitas inter duas haſce linguas, et Hebraicam, in characteribus oſtenditur, mittimus, quum vix in eo reperias, quod non iam ſit pervulgatum. Cap. V. ad quaeſtionem, quaenam ex his linguis ad Hebraeam propius accedat, reſpondet. Quod autem de Graeca argumento Iſ. Caſauboni, a propinquitate et loci et temporis deſumto, affirmavit, ſimulque

Thomasſini contrariam ſententiam exploſit. Sexto dein Capite, affinitatem harum linguarum cum Hebraica, et probare earum ab Hebraica originem, contendit. Cap. VII. Auct. Cl. probandum ſibi ſumſit, diſcrimina, quae inter praefatas linguas ſuperſint, minime huic origini obſtare; ait enim, eos, qui haec obiiciant, inprimis ignorare videri, quam diverſa ſit harum linguarum ratio, quamque inter ſe ſimiliter diſcrepent in ſermonis ubertate et copia dictionum: uti enim Hebraea themata vix ad mille quingentorum, vel ſecundum alios vix ad quingentorum numerum pertingant, Latinae e contra tantam eſſe vocum copiam, ut eorum quinquies centena millia numeraverit Varro; neque minorem fortaſſe in Graeca reperiri. quapropter mutuam harum linguarum cum Hebraica affinitatem, non tam ex vocum Graecarum et Latinarum Hebraeae affinium numero dimetiendam eſſe, quam ex numero radicum Hebraicarum, ex quibus multae prodeant Graecae et Latinae dictiones. Mox Cap. VIII. nec hiſtoriam Babelicae confuſionis huic origini obſtare demonſtravit. Putat autem, cum Deus univerſalem illam linguam, quae primitus vigebat, ita perturbare conſtituiſſet, ut opus inceptum Babelicae turris intermitteretur, ad id ſatis fuiſſe, ut alter alterius loquelam omnino non intelligeret; cui vero confuſioni pariendae quam levis ſufficiat varietas, ex linguae Latinae dialectis ſat aperte innoteſcere. Cap. IX. probare eſt conatus doct. Ogerius, linguam primaevam non interiiſſe, ſed ſupereſſe adhuc, eamque non Arabicam, non Chaldaicam, non Armenicam, non Aegyptiacam, ſed Hebraeam eſſe. Ad quam ſententiam ſtabiliendam haec in primis momenta protulit: quoniam nempe haec lingua ſit ſimpliciſſima; et quoniam ſit ſingulari in rebus exprimendis energia. Cap. X. rationem, qua tot recenſitae Hebraeae voces ad Graecos et Latinos pervenerint, docuit. Hanc vero non ex mutuo Hebraeorum cum Graecis atque Latinis commercio, ſed ex coloniarum de-

ductio-

ductione, de una regione in alteram, repetiit. Cap. XI. quomodo ad Graecos et Latinos pervenerint Hebraeorum litterae, oſtendere operam dedit. Quoad priores ab iis diſſentit, qui putant, a *Cadmo* demum litteras in Graeciam eſſe illatas; ſed characteres longe prius, et a primis iam temporibus, in Graecia obtinuiſſe arbitratur, quamvis non neget, lapſu temporis Cadmum, vel alium quempiam, illa ipſa, quam deinceps ſortiti ſunt, forma, characteres in Graeciam invexiſſe. Quoad Latinas autem hanc profert ſententiam: Latinos a Graecis litteras non eſſe mutuatos, ſed eas Graecis vetuſtiores eſſe, vel ſaltem tam Graecas quam Latinas a primis hominibus ex Oriente fuiſſe delatas.

Huic tandem opuſculo Appendicem de linguae Italicae Hebraismis adiecit, quos in vocibus iterum atque ſyntaxi reperiſſe putat. Primo in vocibus: Alfiere - אלוף ductor; Ammalato - אמל debilis; Mangione מעון habitatio; Meta - מטא *Chald.* pervenire; toſto - טוש volare. Deinde quoad Syntaxin et Idiotismos: quod nulla in utraque lingua locum habet nominum declinatio; quod nullus datur comparativus, nullus ſuperlativus; quod pronomen verbo, et praepoſitionibus, ſaepe etiam nominibus affigitur; quod nullus apud Hebraeos eſt uſus Gerundiorum et Supinorum, ſed iſtorum loco quatuor litteras ב כ ל מ, et Itali *in*, *con*, *a*, *da*, Infinitivo praeponunt; quod tandem in utraque lingua duae negationes ſucceſſive non affirment, ſed negationem adaugeant.

Haec ſunt potiora huius opuſculi momenta, in quorum recenſione, ſi per inſtitutum licuiſſet, libenter uberiores fuiſſemus. Reſtat ut, quid nobis de toto doct. Ogerii inſtituto videatur, breviter et ingenue dicamus. Negare non poſſumus, illud in univerſum nobis probari, quod ea, quae in hoc libello pertractantur, non ingenioſe ſolum atque docte ſunt excogitata, ſed firmo etiam fundamento ſuperſtructa eſſe

esse videntur. Unde enim ea linguae Graecae et Latinae cum Hebraea affinitas, quae inter hasce linguas intercedit, oriri potuisset, nisi vna alteri, magna saltem ex parte, suam deberet originem? Quamvis igitur huic Cl. Auctoris instituto in universum subscribimus; sunt quaedam tamen, quae non omnino probare possumus. Displicet, primo, quod non, antequam ad argumenti sui pertractationem accederet, aliquot Dialectos orientales, de quibus nempe certo certius est ex lingua Hebraea esse ortas, ita cum earum matre comparaverit, ut pateret, quantopere lingua, ortu eadem, ab hominibus sub diverso climate habitantibus usitata, deformari possit et soleat. Quae comparatio gravissimum sane pondus huic hypothesi stabiliendae addidisset. Nec satis porro providus fuisse videtur Cl. Ogerius, in ipsa vocum Graecarum et Latinarum cum Hebraeis collatione. Saepius enim in hoc lapsum eum esse arbitramur, quod in levissima acquieverit similitudine, ita ut una vix littera vocis Hebraeae voci Graecae aut Latinae responderet; deinde, quod utriusque vocis significationem toties non curaverit, quae tamen, ut nos quidem arbitramur, in tali re maxime attendenda erat, cum non qualiscunque consonantia utriusque vocis solum, sed una potius eademque illius significatio, quae coniunctam secum habet consonantiam, unius ex altera ortum arguat.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLXIII.

Pars II.

GEORGII CHRISTIANI GEBAVERI, ICTI ET ANTECESS. Iur. Primar. Narratio de Henrico Brenkmanno, de manuscriptis Brenkmannianis, de suis in Corpore Iuris Civilis conatibus et laboribus. Accedunt Mantissa de libro rarissimo, Bibliotheca Antonii Augustini, et Vita Henr. Newtonii.

Goetting. ap. Vid. Vandenhoek, Alph. 1. plagg. 11. in 4to.

Egregium fuit omnino consilium, quod coeperat olim de nova Corporis Iuris Civilis editione curanda Illustris Gebauerus: de cuius exitu, cum iam propter provectiorem aetatem fere desperaret, ne, quale esset, plane ignorarent docti, copiosius in hac de Brenkmanno enarratione exposuit. Quo excellentiora autem eruditi expectare poterant ab viro in antiquae iurisprudentiae commodum nato, omnibusque rebus, quae in eleganti Iureconsulto praestantissima celebrantur, egregie instructo, et in labore perferendo patientissimo; eo magis iisdem dolendum est, eum occupationum, quae ipsi omne otium surriperent, mole depressum, nondum absolvere potuisse negotium, in quo et delicias suas, et ab laboribus vacationes omnes posuerit, iam vero eo etiam valetudinis infirmitate redactum esse, ut de

eo perficiendo omnem plane ſpem deponeret. Non autem tam ipſius Gebaueri cauſa, cui laborum et ſtudiorum fructus, et paratiſſima eruditionis laus intercepta perit, quippe qui iam aliis editis, atque ab intelligentibus cum plauſu et admiratione exceptis libris, eruditioni famaeque ſuae aere perennius monumentum poſuit; quam univerſae potius rei litterariae cauſa dolendum eſt, hocce praeclarum inſtitutum viri Illuſtris exitu caruiſſe. Iam olim viri docti editionem librorum Iuſtinianeorum deſiderarunt, quae fide ſumma eſſet ad antiquiſſimorum librorum auctoritatem expreſſa; quaeque ſimul doctorum virorum annotationes ita ſubiectas contextui exhiberet, ut omnia, quae ad rem pertinerent, ſtatim lectorum oculis obverſarentur. Recte enim intelligebant, in Taurelliis nonnunquam fidem, in van Leeuwen ſemper diligentiam deſiderari, Gothofredum multa inutilia poſuiſſe, in univerſum autem Veterum Iureconſultorum reliquias ab criticorum audacia ita crudeliter eſſe tractatas, ut, ſi earum auctores in vitam redirent, eas pro ſuis agnoſcere plane non poſſent; multa denique in variis Iureconſultorum recentiorum ſcriptis eſſe diſperſa, quae ſi ad ſua loca eſſent relata, plurimum luminis accendere, obſcurisque legum capitibus intelligentiam et facilitatem afferre poſſent. Sed quantae difficultatis ſit, atque laboris, in eiusmodi negotio ſuſcipiendo, ad quod perficiendum, neque unius hominis ingenii vires, neque vitae ſpatium ſufficere videtur, ſi quis cum laude in eo, et ita ut doctis et intelligentibus probetur, verſari velit, quis eſt qui non intelligat? Praeter utriusque enim linguae iuſtam ſcientiam, et antiquarum rerum, humanarum pariter ac divinarum, cognitionem abſolutam, indefeſſa diligentia in evolvendis antiquis cartis, et genuinis ad earum fidem legum verbis ubique reſtituendis, afferenda eſt, et ſumma patientia in perluſtrandis doctorum commentariis, colligendisque, quae ad illuſtrationem vel emendationem ſingulorum locorum pertineant. Neminem igitur, niſi egregie doctum, in antiquiſſimis rebus verſatisſimum, iurisque praeceptis praeclare imbutum,

tum, quemque nec laboris immensitas, nec operis magnitudo, ab suscepto deiicere possit, de hac re cogitare posse apparet. Quae cum ita sint, cumque tam multa desiderentur in editore Romanarum legum, quis, quaesumus, Gebauero, bonarum litterarum causa non maximas gratias agat, quod tanti laboris molem in se recipere non recusaverit, in primis cum eo nemo instructior paratiorque accedere potuisset, nostris maxime temporibus, quibus Iureconsultis plerumque elegantia, elegantiarum autem amatoribus iusta legum intelligentia, deesse solet: quae omnia in Gebauero longe aliter, quippe qui forensium rerum quotidianum usum cum elegantiae studio sapienter coniungere a primis annis didicit, antiquarumque linguarum et rituum scientiam non minus, quam legum ad facta applicandarum rationem, optime tenet. Verum grandior haec felicitas, quam ut exitum habere potuisset. Magna multaque impedimenta effecerunt, ut tanti operis tantummodo umbram atque delineationem doctis dare possit, perfectionem aliis, quibus haec vestigia premere satis et otii et ingenii sit, relinqueret Gebauerus.

Iam igitur ipsa Narratio, cuius summam referre nostrum est, in quatuor divisa est partes. Primo loco de Henrico Brenkmanno exponit. Fuit autem Vir iste doctissimus origine Germanus, gente Belga, patria Roterodamensis, natus anno superioris Seculi LXXX, vel LXXXI. quem, quoniam incertus est, adscribere Gebauerus dubitavit. Prima studiorum stipendia Hagae, deinde Lugduni, sub Noodtii auspiciis, meruit. *De Legum inscriptionibus* proposita dissertatione, summos in iure honores a. 1705. consequutus est. Brevi post, antequam Academiam relinqueret, edidit librum *ad legem Remmiam*, qui hodie, una cum eius diss. *de fatis calumniatorum sub Imperatoribus*, in Ottonis Thesauri Tomo III. habetur. Discessit deinde Hagam, ibique causis forensibus orandis non sine laude interfuit, annoque 1706. *Diatribam de Eurematicis* publici iuris fecit. Iam cum, intelligeret, scripta sua haud displicere sapien-

pientibus harum rerum aestimatoribus, de maiore opere suscipiendo cogitavit, consiliumque, hortante in primis Noodtio et Bynkershoekio, coepit de Pandectis in capita digerendis, naturalique suo ordini restituendis, cogitare; (de qua re etiam Leibnitzium cogitasse constat,) eiusque rei causa proposuit specimen, quod inscripsit: *Pandectae iuris civilis, auctoribus suis et libris restituti, rel. Speciminis loco hic prodit P. Alfenus Varus*, Amst. 1709. 8. Exiguae molis, sed eximiae hodie raritatis libellus. Relicto tamen deinceps hoc consilio, ad collationem Digestorum cum Pandectis Florentinis animum adiecit, et Italicam quoque ad visendum Tuscum Pandectarum librum peregrinationem suscepit. Risit hoc omne consilium Iacobus Gronovius, qui praeter suos quemquam sapere velle ferre non poterat. Eventus tamen votis Brenkmanni egregie respondit. Nam Vitriario et Io. Clerico autoribus, Florentiae in familiaritatem Newtonii, Annae, magnae Britanniae Reginae ibi Legati, atque Antonii Mariae Salvinii, pervenit; quorum primo principalis gratiae apud Cosmum III. conciliatore, altero in conferendo Codice laboris socio, usus est. Huic autem collationi integros menses XIV. insumsit, aliosque decem excerpendis Basilicis. Iterumque, reversus ex Romano et Neapolitano itinere, tres menses Digestis dedit. Romae autem Codices Vaticanos, Ottobonianum, et Barberinianum perlustravit. Iam quanquam totus esset in veterum Iureconsultorum fragmentis perpoliendis, tamen reliquas litteras non neglexit, sed earum quoque utilitatem curavit. Id quod exemplis discitur. Scripsit nempe ad Gisbertum Cuperum de edendis Xenophontis Ephesiacis, et Charitonis Eroticis, cum versione et notis Salvinii. Sed res exitu caruit, nullo apud Belgas bibliopolarum honestas conditiones offerente. Transmisit deinde Iosephi Averanii Interpretationes Iuris ad Byнckershoeckium atque Noodtium, qui illas typis exscribi curavit. Denique etiam Novellas nonnullas, ex Codice Vaticano et Mediceo descriptas, cum Hombergkio zu Vach, illo tempore in Novellis latine reddendis occu-

occupato, communicavit. Auctor denique fuit Societatis Litterariae, cuius suprema lex, cura promovendi commercii litterarii cum transmontanis, atque librorum doctorum Italorum in Belgio imprimendorum, fuit; quod tamen consilium, etiamsi propter communem utilitatem sese Italis vel maxime commendaret, ob alias multas difficultates nullum exitum habuit. Antequam ex Italia discederet, ab Salvino Salvinio, Antonii Mariae fratre, Academiae Florentinae Consule, Academici Florentini honores accepit. Recepit deinde se ex hac peregrinatione, cui XM. florenorum Hollandicorum insumserat, per Gallias, in patriam. Ibi redux, tanto Pandectarum edendorum flagrabat ardore, ut oblatos honores recusaret, atque allectus inter Senatores Supremae curiae Cuilenburgensis, inter honorarios collegas subsisteret, brevi autem post, studiorum causa, Henvlitam, insulae oppidum, secederet. Scripsit ibi *Epistolam de Consulibus, quorum in ff. fit mentio*, quae in Appendice ad Relandi Fastos consulares legitur. Sed infirma deinde, in primis oculorum, valetudo, Brenkmannum impedivit, quo minus absolveret opus, cui magnam vitae partem insumserat. Tandem anno post reditum ex Italia nono, *Historiam Pandectarum* edidit, quae futuri operis maximam cupiditatem apud doctus excitavit. Sed per tredecim deinde annos nihil scripsit, immo ita latuit, ut, an adhuc in vivis esset, non constaret inter eruditos. Tandem denique se adhuc superstitem esse docuit *Epistola ad Hesselium* scripta, qua praecipua capita epistolae Guidonis Grandi de Pandectis, nec non dissertationis Schwarzii, similis argumenti, qui aliter atque ipse de Pandectis Florentinis senserant, examinavit. Annos natus LV. vel LVI. a. 1736. mense Aprili rebus humanis ereptus est, Pandectarum opere nondum absoluto. Haec noster de Brenkmanno. Sequitur narratio, *de Gebaueri in Corpore iuris civilis Romani conatibus*. Erat Lipsiae Thomas Fritschius, celebris Bibliopola. Is novam splendidamque Corporis Iuris editionem parabat, utebaturque opera Iohannis van de Waater, qui clarissimorum virorum in Belgio, Byncker-

 hoeckii

hoeckii, Noodtii, Schultingii, et aliorum obſervationes in breves notas redigeret; itemque Balthaſare Branchu. Cum autem aliquem vellet, quem praeſentem praeficeret, in Gebauerum incidit, eique id negotii demandavit: is etiam Prooemium Inſtitutionum, cum decem prioribus Titulis, tanquam futuri operis ſpecimen, litteris exſcribendum curavit. Sed hoc totum conſilium Fritſchii mors evertit. Adiit deinde Gleditſchius, Fritſchii frater uterinus, Gebauerum, et ut ſuam operam in edendo Corpore Iuris, reſtituenda Taurellii Florentina lectione, Haloandrinis lectionibus variantibus adiiciendis, recenſendis notis Gothofredianis, addendisque optimae notae Interpretum obſervationibus, interponeret, petiit. Conditionem Noſter accepit. Verum Gleditſchius deinde datam fidem infregit, atque neſciente Noſtro, qui Göttingam, novum muſarum templum, fortunarum ſuarum ſedem transtulerat, novam Corporis iuris editionem curavit. Spretae igitur operae, violataeque pactionis iniuria, iam novos ſtimulos Noſtro addidit, et ut de abſolvendo, quod inceperat, opere, ſtrenue cogitaret, effecit. Quare cum intelligeret, academicos labores omne otium ſibi eripere, ſaepius miſſionem petiit, tandemque Senior Collegii ICtorum ab Illuſtri Münchhuſio impetravit, ut tradito Ordinariatu, quem poſt Reinhardi mortem iterum cum ſumma laude vicarius geſſerat, Wahlio, ipſi litterarum cauſa, per aliquot annos ſecedere liceret. Dum haec geruntur, ad aures noſtri adlabitur rumor de Manuſcriptis Brenckmannianis, ea inter reliquos libros bibliothecae Bynckershoeckianae, ſectionis lege plus licitantibus offerri. Adiit eius rei cauſa noſter Ill. Münchhuſium, precibusque effecit, ut is eorum emendorum curam in ſe ſuſciperet. Votis eventus reſpondit, atque hic Brenckmannianus theſaurus ML. florenis Hollandicis emtus, ſumma fide et integritate ad Noſtrum pervenit: eiusque enarratio tertium huius libelli occupat locum. Ipſe Gebauerus hoc loco de ſingulis voluminibus diligentiſſime expoſuit: nobis, praeter inſcriptiones, quicquam dare, propter harum cartarum anguſtias, non licet.

I. Merito Brenckmannus omnis sui laboris fundum elegantissimam Pandectarum Taurelliorum Florentinam editionem fecit, eamque perpetuis notis distinxit: Vaticanae quoque Iustitiae, a Raphaele quondam Urbinate pictam, et ab Hartzoeckero quodam artificiose delineatam imaginem, addidit: integramque paginam Tusci libri, ab se olim delineatam, adiecit, quam exempli causa nobis Noster hoc loco exhibuit. II. Notae ad X. priores Pandectarum libros, maxime criticae. III. Notae ad libros ff. XII. - XXXVII. IV. Notarum marginalium supplementa. V. Βασιλικῶν cum ff. Florent. collatio. VI. ff. Florent. cum Taurelliana editione collatio. VII. Fontes mendorum in ff. Florentinis. VIII. Observationes criticae ex ipso Digestorum Codice. IX. Fontes errorum, de litterarum permutationibus, omissionibus, et adiectionibus. X. Observata a Taurellio, quae ad crisin pertinent, in editione ff. Flor. XI. MSS. Pandectarum difficilioribus in locis collatio. Continet hic liber Variantes Lectiones Codicum Vaticanorum, Ottoboniani, Barberini, Taurinensium, Parisinorum, atque Bynckershoekianorum. XII. Ad syntaxin ff. pertinentia. XIII. Orthographia Pandectarum. XIV. Graeca in Pandectis. XV. Observationes miscellaneae in nomina quaedam propria Pandectarum. XVI. Extemporalia in Pandectas. XVII. Observationes et Emendationes Pandectarum. XVIII. Opuscula varia. XIX. Notae selectae ad Pandectas Cornelii van Bynckershoeck. XX. Caroli Andr. Duckeri Animadversiones ad Notas Brenkmanni in Pandectas. Hunc recensum operum manuscriptorum Brenkmanni excipit *Narratio* de Nostri *post ea coemta consiliis et laboribus*. Primo igitur loco, quomodo ea in suos usus convertere studuerit, exponit. Pervenerant quidem, legati nomine, ad Bynckershoeckium, ea lege, ut is novae editionis Pandectarum, tribus voluminibus faciendae, curam in se reciperet: verum haec Brenkmanni voluntas ad Gebauerum non pertinebat, quippe qui in re sua, oneroso titulo acquisita, eam impune negligere poterat. Scilicet,

licet, non Digesta solum, sed totum legum Iustinianearum corpus, uno volumine, si fieri posset, edere constituerat. Quapropter cum ipse suam diligentiam arctioribus finibus circumscripsisset, in tam amplum, quam Brenkmannus, campum exspatiari non licuit: sed de eo in primis sibi elaborandum existimavit, ut veram ubique Florentinam restitueret lectionem. Egerat hoc iam Brenkmannus, illaesamque ab malevolorum iniuriis famam Taurelliis praestiterat. Primus nempe Laurentius Theodorus Gronovius Taurelliorum fidem in dubium vocarat, propterea, quod isti in recensendis Constitutionibus, Digestis praefixis, non eandem quam in reliquis diligentiam adhibuerant; quoniam eas extrinsecus accessisse, nec ipsum Imperatorem eas magni huius libri partem frontemque esse voluisse, existimarant. Sed eorum causam optime Brenkmannus defenderat; ab illa tamen culpa eos liberare non potuit, quod, ut ab recentioribus editoribus res non satis recte caperetur, occasionem dederint. Hanc, scilicet, sibi integerrimi viri legem scripserant, ut nullam plane Florentinae lectionis litteram mutare auderent, sed quae ipsis non satis recte se habere viderentur, ea certis signis lectoribus indicarent. Quapropter ubi v. c. Favius, set, necesset, pro Fabius, sed, necesse esset, scriptum repererant, eius loco FaVius, seT, necESSET, artificiose reposuerant: addita autem per antiquum librarium duabus stellulis; superflua cuneolo et lunula; neglecta, sed sensus causa restituenda, duabus lunulis; locos suspectos stellula et lunula incluserant, e duabus denique lectionibus congruis, unam contextui inseruerant, alteram cruce notatam margini adscripserant. At recentiorum editorum ignorantia, vel neglectis, vel non satis intellectis signis, omnia miscuit. In eo igitur, ut genuinam Tuscam litteram ubique restitueret, diligenter Brenkmannus elaborarat: ad quam rem Volumina, sub N. I. II. III. IV. V. notata, pertinent, quae egregium Gebauero usum praestiterunt. Altera nostri cura versabatur in ordinandis variantibus lectionibus reliquorum Codicum Msptorum, quorum nomina laudare

dare Brenkmannus omiserat. Fecit id auxilio fasciculi sub n. XI. laudati. Variantes autem lectiones impressorum librorum fere plane noster neglexit, ne libri moles nimium cresceret, et quoniam eorum non tanta, quanta Msptorum raritas esset, denique deprehendisset, in iis conferendis non ultimam diligentiam Brenkmannum adhibuisse. De Excerptis e Basilicis ea tantum, quae ad ff. illustrationem pertinerent, retinuit, reliqua seposuit. Notas denique e Voluminibus I. II. III. IV. V. VI. XI. XVI. XIX. et XXsimo loco nominatis, collectas, suis quasque locis adscripsit; reliqua, sub n. VII. VIII. IX. X. XII. XIII. XIV. XV. XVII. quoniam separata esset opera, intacta reliquit. Haec de iis, quae Noster Brenkmanno debuit: quae sequuntur, ad eum unum pertinent. Primum ipse Codicem Digesti novi Rehdigeranum, liberalitate Senatus Wratislaviensis concessum, membranaceum, optimae notae, et forte ex ipso, nisi coniectura mirifice a vero aberret, Florentino libro descriptum, contulit. Deinde Leewenianum exemplum novae suae editioni aptavit, Taurellianamque lectionem et signa restituit, geminationes autem et permutationes litterarum in notas reiecit: Noricae editionis lectiones adiecit, Vulgatam denique, praeeunte in hac re Brenkmanno, addidit. Ita ex his tribus editionibus, legitimis contextus verbis ordinatis, ad notas Leewenianae editionis descendit. Reprehendit in notis Gothofredi in primis nimiam prolixitatem, quae controversiis movendis, quaestionibus tractandis, pragmaticis rebus admiscendis, omnem notarum modum excedant: deinde crebram earundem rerum, iisdem verbis, in eadem saepius lege, iterum iterumque factam mentionem; denique inutiles legitimorum verborum, quae nihil difficultatis contineant, in notis repetitiones. Ab his naevis eas purgavit. Denique Brenkmanni, Bynckershoeckii, Duckeri, et suas notas, suis locis inseruit, atque universum Digestorum opus, omnibus numeris perfectum, absolvit. De suis in reliquas Corporis iuris partes meritis haec subiicit: Codicem omnem se a mendis purgasse, cum Ha-

loandrina d. A. MDXXX. contulisse, doctorum virorum notas addidisse, Leewenianae autem editioni has curas nondum aptasse: Institutiones ad optimarum editionum fidem castigasse, notisque Cuiacii, Costae, aliorumque celeberrimorum virorum, illustrasse, nec iis praeter variantes Haloandrinae d. A. MDXXIX. in 8. deesse amplius quicquam. In Novellis se nihil operae posuisse: attamen praeter graecam litteram, et vulgatam versionem, cuius auctoritas in foro dominetur, etiam elegantiae nomine laudabilem novam Hombergkii zu Vach versionem addere constituisse: in Feudis autem eo plus diligentiae adhibuisse. Non solum enim Codicem Rehdigeranum glossatum, membranaceum, optimae antiquissimaeque notae, contulisse, sed etiam Variantes, primae Consuetudinum feudalium editionis, trium Codicum bibliothecae Augustanae, atque Codicis Schwarziani, liberalitate Schwarzii ipsi concessas, suis locis annotasse, atque haec omnia Leewenianae editioni aptasse. Sed iam emenso fere, quem sibi imposuerat, labore, ob gravissimas causas, ex otio litterario ad Collegium Iureconsultorum, quod de iure respondendo sedet, redit, atque Wahlio rebus humanis erepto, praeter voluntatem, sed ita Illustrissimis Academiae Patronis iubentibus, Ordinarii munus in se recepit, omnem autem spem perficiendi operis, iam annos LXXIV. natus, simul deposuit. Nos autem universae rei litterariae utilitatis causa optamus, eiusque nomine rogamus; ut hoc egregium consilium non prorsus negligere velit, sed opus iam fere perfectum, cuius vel sola elegantissima enarratio mirificum apud sapientes excitavit desiderium, penitus absolvere properet, ne suae sapientiae speciem ostendere tantum, fructum negare voluisse videatur; quam vanitatem, ab eius certe modestia, et de litteris bene merendi studio, quam longissime abesse scimus. Restat ut pauca de *Mantissa, de libro rarissimo, Bibliotheca Antonii Augustini, Tarraconensis Antistitis*, et *Vita Henrici Newtoni*, dicamus. Quem librum Brenkmannus, in Pandectarum historia, se in nulla alia, quam Romae in Barberinorum bibliotheca, Clemens autem

in

in suae Biblioth. T. II. p. 248. se nunquam vidisse affirmant, eundem inter suae bibliothecae cimelia servat ipse Gebauerus. Impressus est Tarraconae, apud Philippum Mey 1587. in 4to. Continet indicem Manuscriptorum graecorum et latinorum, atque librorum editorum variarum linguarum. Numerus graecorum ad 272. latinorum ad 561. editorum ad 975. adscendit. Speciminis loco e bibliotheca graeca et latina ius Caesareum exhibuit Gebauerus. Hos Codices maximam partem ipse legit Augustinus, omnes autem diligentissime pervolvit, eorum etiam indicem proprio studio confecit, id quod ex veteri scribendi ratione, quam vel propter Florentinum ff. librum, vehementer amabat, colligitur, aetates denique singulorum Codicum, etiam antiquissimorum, quam modestissime definivit. Libri in hoc indice laudati, non, ut Brenkmanno et Pancirollo visum, Philippo Hispaniarum Regi testamento Augustini relicti; quippe qui regalis aurae contemtor, omnia sua bona pauperibus vivus distribuit, et ipse in summa paupertate mortuus est, ut vix, unde efferri posset, relinqueret: sed a Philippo, vel alio quo, harum rerum sapiente aestimatore, per aversionem coemti videntur. Quae res haeredes, qui suis sumtibus indicem librorum vendendorum causa prelo subiecerant, sine dubio impulit, ut operas typographicas nondum finito opusculo cessare iuberent; simulque plurimis imperfecti catalogi exemplaribus interitum attulit, paucissimis autem, quae ad nostra tempora ex hoc naufragio evaserunt, eximiam raritatem conciliavit. De Newtono denique Gebauerus haec habet. Natus est Henricus Newtonus, sive de Villa Nova a. 1651. Primis studiorum sacris initiatus est Oxonii in Collegio Mertonensi. Dedit se inprimis Poesi, autore Wasio, Oratoriae, Physicis, Mathematicis, et historicis studiis, atque Iuris Doctoris, et Londinensis Societatis Sodalis honores assequutus est. Relicto Oxonio, Londini causas oravit. Deinde ab Episcopo Londinensi Cancellarius, hoc est, Iuridicus suae dioeceseos, constitutus, mox Consiliarius Admiralitatis creatus est. Annae postea A. 1704.

ad Cosmum III. ſuſcepit legationem, ibique non ſolum ex voto ſuae reginae rempublicam egregie adminiſtravit, ſed etiam amicitias cum viris in utraque republica ſummis, ipſi honorificentiſſimas, contraxit. Extant de ea re illuſtria documenta in eius Epiſtolis ad Eugenium, Sabaudum Imperatorem, et Daunium, Neapoleos Proregem, una cum reliquis eius Opuſculis Lucae editis. In primis autem eius apud Cosmum ſingulari gratia factum eſt, ut Brenkmanno ita facilis et diuturnus Tuſci Digeſtorum libri uſus concederetur, in qua re eius de litteris bene merendi ſtudium egregie adiuvarunt Comes Magelottus, ſanctioris apud Magnum Ducem admiſſionis amicus, atque Purpurati poſtea Quirinus, et Paſſioneius Abbas. Inter reliquos Henrici amicos prae ceteris Guido Grandus, Benedictus et Ioſephus Averanii, fratres, commemorandi ſunt. Arcades, Florentini, atque Furfurani, eum Socium adoptarunt. In itinere Romano A. 1708. ſuſcepto, praeter ſpem Clementem XI. praeſentem alloqui non licuit: ſumma tamen inter ipſos usque ad extremum vitae tempus litterarum neceſſitudo interceſſit, noſtroque humanis rebus erepto, ſummus Pontifex per Hetruriae Legatum, Londini commorantem, viduae et filiabus ſignificavit, ſe non levem eius morte iacturam feciſſe. A. 1706. ad Genuenſem rempublicam Legatus abiit, de qua legatione eius Oratio ad Senatum Genuenſem extat. Imperatis in Italia rite confectis, iubente Anna regina, ao. 1710. et ſuſcepta antea Hoſpitii S. Catharinae ſacri Praefectura, meritorum praemio, regalisque gratiae documento, maritimo itinere in patriam reverſus eſt. Auctus deinde hic honor a Georgio I. Rege, qui eum in ſummo foro Thalaſſiarchico Iudicem eſſe iuſſit, addita inſuper aurati equitis dignitate. Annos natus 64. ſubito a. 1715. apoplexia ictus, rebus humanis intereſſe deſiit. Filias reliquit duas: quarum minor natu Catharina, Nobili Beauclerkio nupta; haec, quae Gebauerus de Henrico nobis dedit, Thoma Bonneyo, Clerico in Eccleſia divi Iacobi, interprete, humaniter communicare non detrectavit.

THEO-

THEOPHRASTI CHARACTERES. RECENSUIT, animadverſionibus illuſtravit, atque indicem verborum adiecit, IOH. FRIDERICUS FISCHERUS. Acceſſit commentarius ISAACI CASAUBONI.

Coburgi ex officina et ſumtu Ioh. Caroli Findeiſii. A. C. 1763. Alph. 1. pl. 10. in 8.

Simul ac ad nos delatum eſt, occupari *Cl. Fiſcherum* cura Theophraſti edendi, multa praeclara ſperavimus. Cognoveramus ex aliorum ſcriptorum editionibus, quas ei cum multa gratiarum actione acceptas ferimus, cum in locum viliſſimorum exemplorum, quae apud nos circumferri ſolebant, ſucceſſerint, ſed ex his cognoveramus, quanta in eo eſſet diligentia et tolerantia, quae in hoc critico genere principem locum tenent, quam copioſa porro, quam exquiſita et accurata Graecarum et Latinarum literarum ſcientia. Neque vero fruſtra nos ſpem illam ſuſcepiſſe, docuit Theophraſti tractatio. Eadem, et multo maior reperta eſt in libris ſcriptis et editis comparandis diligentia, ſimilis in textu graeco mutando cautio, gemina in diiudicandis lectionibus variis et coniecturis ſolertia. Habebunt ergo et viri docti, in quo verſentur, et ſtudioſi, quod ſibi exempli loco proponant, inque ſuos uſus convertant: habebit item Lipſia, quod et de hoc Viro laetetur, cuius eruditione ſecunda opinio de amore huius urbis erga humaniores literas firmatur. Ut autem noſtrum hoc iudicium argumentis idoneis probetur, de ſingulis ſingulatim exponendum eſt. Ordiemur ergo a praefatione, qua carere nullo modo poſſunt, qui veterum librorum hiſtoriam tractant.

Diviſa eſt permagna copia editionum Theophraſti in tres aetates, Pircamerianam, Camotianam, et Caſaubonianam. Scilicet Bilibaldus Pircamerus, (Pirckeymherus), Noribergenſis Patricius, cum e codice, quem Pico Mirandulano debuerat, a. 1527. 8. Noribergae primus quindecim chara-

cteres edidisset, imitatores nactus est Andream Cratandrum et Ioh. Oporinum, quorum ille Basil. 1531. 8. hic eodem loco 1541. librum repetiit. Idem est de Wechel. editione, Hanoviae 1605. fol. expressa, iudicandum. Tum Ioh. Camotius, praeter illos quindecim characteres, alios octo e cod. MS. inseruit T. 2. Opp. Aristot. Venet. 1552. 8. Eius fides in tractando codice Cl. Fischerum movit, ut longe praestantissimam editionem appellaret. Secutus est Henr. Stephanus, qui non e codice, sed Camotiano exemplo, a. 1557. cum paucis Aristotelis libellis Characteres vulgavit, paucisque animadversionibus criticis illustravit. De suspecta Stephani fide in universum admonentur, qui veteres editiones consulunt. Ex hac primum fluxit annis quatuor recentior editio Leonharti Lycii, Lipsiae octonis excusa, adiecta versione nova, paucis, sed bonis annotationibus: deinde Zwingeri, Basil. 1582. cum ethicis Aristotelis; adiectae sunt audaces Claudii Auberii coniecturae. Morellus porro in ea editione, quae Paris. 1583. 4. prodiit, ita imitatus est Stephanum, ut coniecturas partim in margine poneret, partim in textum admitteret, et versionem, ubi Politianus desierat, ipse adiiceret. Etiam Sylburgius, quamquam suas, easdemque bonas coniecturas proposuit, tenuit tamen rationem Stephani: edidit autem characteres cum ethicis Aristotelis Francofurti eodem anno, quo Morellus. Tertiam aetatem exorsus est Casaubonus, cui alios quinque characteres, a Frehero transmissos, debemus. Eius tertiam editionem a. 1612. Cl. Fischerus tractavit, priores duas a. 1592. 1599. non vidit. Praeter Dan. Heinsium, a quo Theophrastus 1613. fol. Lugd. Bat. repetitus est, inprimis Cornel. Pavum laudat, nemini in interpretatione, coniecturis, & iudicio de lectionibus, cedentem: absolvit editionem Theophrasti Traiect. 1737. 8. Io. Kirchmannus, editor Brunovicensis, et Melchior Schmidius, nonnulla Casauboni coniecturas receperunt: anni vero editionum hi fuere, Kirchmannianae 1604, Rostoch. 8. Brunovicensis 1659, Schmidianae 1686, 4. Helmst. Quod autem Upsaliense

ense exemplum a. 1669. praefationem Io. Scheffe i continet, ab eo institutum opinatur Fischerus. De opera Thomae Galei in opusc. myth. omnia nota sunt. Alia Upsaliensis, a. 1708. 8. ab Erico Benzelio curata, laudatur ob indicem verborum graecorum. Omnium optime a libris scriptis et editis instructus fuit Nedhamus, qui Characteres, cum multorum animadversionibus, praesertim Duporti praelectionibus in tredecim capita, Cantabr. 1712. 8. edidit. Codices eius, quorum auctoritate Fischerus usus est, hoc loco describuntur. Denique Io. Conradus Schwarzius Theophrastum curavit, sed nimia cum audacia, ut multa adeo depravasse videatur. Cum his ergo editionibus coniunxit Cl. Fischerus excerpta duorum codd. Guelferbytanorum, alterius e 13. Saeculo, alterius e 14, utriusque sic consentientis cum Camotiana, ut videantur ex eodem fonte manasse. Non veremur, ne quis summam praefationis, ad librorum historiam adeo utilis, huc a nobis relatam indignetur: quamquam, ne nimii simus, consilium nostrum illico ad animadversiones Cl. Fischeri accedere nos iubet.

In Prooemio verba haec, *τῆς ἑλλάδος κειμένης*, putat de *Athenis* accipi posse, vel ad instituta Graecorum, barbaris contraria, respici. Mox pro *ἐννενήκοντα* suadet *ἑβδομήκοντα* ponere, cum Laertii locus non sic corrigi posse videatur, ut πέ (85) mutetur in ϙθ′ (99), quae nimium discrepant.

C. 1. *ὡς τύπῳ λαβεῖν* primum occurrit in ed. Camotiana. Ibidem e pluribus libris *ἐπὶ χεῖρον* edidit, pro *ἐπὶ τὸ χεῖρον*. Eiecit *ἐστὶ* post *τοιοῦτός τις*, quod et abest a multis libris, et in cod. Guelf. 26. punctis notatum est, videturque ab aliquo in margine positum, vt significaret, Theophrastum alibi *τοιοῦτός ἐστιν* scripsisse. Enumeratis sententiis interpretum de verbis *οὐ μισεῖν*, tandem iudicat, cum non ubique diligentissime loquantur scriptores, videri sibi vulgatam lectionem cum Lycio sic explicandam: *qui ad inimicos accedat fabulandi gratia, non exercendi inimicitiam*, vel ut, in v. *λαλεῖν* ipse Fischerus in indice vertit, *ita ut occultet odium*. Ergo *μισεῖν* est *non occultare odium*. *Ἐπὶ τοῖς καθ' ἑαυτ.* iunctum

cum

cum διαλέγεσθαι vertit *de*. Ὀψὲ γενέσθαι αὐτόν, hic putat αὐτὸν pro ἑαυτόν, et γενέσθαι significatu *domum revertendi* positum. Ac in indice dicit, γίνεσθαι pro παραγίνεσθαι accipiendum esse, quod probari potest, comparatque Act. 21, 17. Ioh. 6, 25. Sed illic additur εἰς, hic ὧδε, neutro loco γίνεσθαι absolute ponitur. Ἐρανίζοντες sunt, qui aut sibi colligunt eranum, aut pro aliis stipem petunt, in quam rem auctoritate Harpocrationis, in ἐρανίζοντες, et Lexici MS. apud Albertum ad Hesych. utitur, ne quis cum Salmasio putet, ἐρανιζομένους fuisse dicendos. Ceterum ὡς οὐ πωλεῖ sic intelligit: *ostendit dissimulator, se non habere quae vendat, nec paratam esse pecuniam*; ut ille apud Xenoph. Mem. 2; 7, 2. Edidit postea e multis libris, καὶ ἀκούσας τι, δόξει μὴ προσποιεῖσθαι, quod verbum in indice interpretatus est, *attendere:* reliquam varietatem lectionum diligenter collegit. Τὸ μὲν ἐσκέφθαι, quod probatur librorum auctoritate, recepit pro σκέψεσθαι. Defendit ὅπως δὲ σοὶ ἀπιστήσω, ἢ ἐκείνου καταγνῶ, ἀποροῦμαι, intellecto denuo ὅπως post ἤ. Πιστεύειν φωνὰς, quod Pavus in dativum mutandum censuerat, tenet, cum nec libris repugnandum, nec ignota forma illico mutanda sit.

Cap. 5. Καὶ θαυμάσας --- ἀφιέναι. Haec integra iudicat, praesertim cum θαυμάζειν ταῖς χερσὶ coniungi possit, *manibus comprimere dextram*, e more scriptorum, verba a tionis ad res transferentium, de quo ad Flor. 1, 1, 3. *increpare saltu*, Graevius dixit. Paviana tamen ratio nobis quidem lenior visa est. Mox servavit ἔτι ἐπαινῶν, et ἵνα κενὸς εἶναι δοκῇ, nam de origine lectionis, ἵνα κ. εἰς εἶναι δ. quam reppererat Nedhamus, assentitur Pavo. Iam τοὺς ξένους εἰπεῖν intelligit sic, εἰπεῖν, ὡς οἱ ξένοι — Tum εἰσιόντα absolutum ablativum esse censet. Προσαγαγόμενος, *cum verbis allexit*, praefertur alteri προσαγόμενος. Verbo θλιβόμενος, cum Casaubono aliisque, finiri putat hoc caput. Ἐπισχάλματα, quod omnino omnes libri servant, ut interpretes omnes suspectum iudicant, quorum sententiae collectae sunt, teneri potest, donec aliquid in utramvis partem definire liceat: fortasse *munera* signi-

significat, ut ἀποσολαὶ, de quo ad h. l. Casaubonus. In indice Cl. Fischerus, comparando etiam hebraico *Schillüchim*, hoc saltem efficit, posse munera ἐπισάλματα dici. Postea scriptum est Θυριακὰς, nam hoc et Θηρ. et Θυρ. et τυρ. in libris variantur, negaturque iam expeditum esse, utrum Θούριον, Italiae oppidum, an Θύριον Acarnaniae, intelligatur, Pauuique coniectura, Θηραικὰς vel Θηρικλείας, ingeniosa dicitur. Mox χερῶν necessarium arbitratur, ut sit, unde ἐπιδείκνυσθαι pendeat. Sed nobis quidem, cum Sylburgio et Galeo, alterutrum redundare videtur. Illud eleganter statuit, in ἀεὶ esse ipsam notam ἀπειροκαλίας, ideoque a Bencelio male reiici. Putarat olim, lectionem, αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιδείξεσιν ὕστερον εἰπεῖν, in quam, paucis mutatis, libri omnes consentiunt, hoc sensu integram videri: *ipse, dum fiunt exercitationes, tandem venit et dicit, audientibus spectatoribus, ad alium: Hic (ego) est dominus:* Sed cod. Gall. et Baroc. in quibus ἔπειτα est pro εἰπεῖν, suaserunt locum ita constituere coniectura: καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιδείξεσιν ὕστερον ἐπιέναι, ἐπὶ τῶν θεωμένων, εἰπεῖν πρὸς ἕτερον — — Ceterum reliquorum omnium coniecturae huc congestae sunt.

Cap. 16. Coniungit περιῤῥανάμενος ἀπὸ ἱεροῦ. *adspergens se aqua lustrali, cum e templo exit*, ut haec sit breviloquentia. Plura dixit in Ind. Recepit παραδράμῃ pro περιίδῃ. quod et alii probarant. Malit postea, ἕως ἂν διεξέλθῃ cum, ut est in indice, et alii ἕως ἂν post πρότερον posuerint. Secutus est porro eos, qui διαλάβῃ in διαβάλῃ mutarunt: esse autem διὰ in διαβαλλειν dictum ut in διαβαίνειν. Solenni casuum immutatione ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ defenditur. Similiter ἔφιν, quod est a coniectura Lycii, pro σοφὴν recepit. Καὶ τῶν λιπαρῶν praefertur coniecturis omnibus, editurque ibidem ἐν ταῖς τριόδοις, item ἀποῤῥάψαι, indicatis ubique variis lectionibus; quo effectum est, ut et origo emendationum, et cuiusque suspiciones apparerent. Rursus improbatis aliorum opinionibus, defenditur ἐκδύσασθαι, *abiicere*, quocum Coloss. 3, 9. comparatur, ubi ἐκδύσασθαι est ἀποθέσθαι, quod an omnino simile sit, dubitari potest. Indoles quidem, quam quis induit, ut

veſtis abiicitur: ſed non item ſaccus ſic abiicitur, ut videatur exui. Futurum καθαρεῖν contra Pavum et Reiskium, qui καθαίρειν maluerant, probatur, cum indicetur continuatio. Ἐπὶ λέχει, dativo caſu, tuetur Cl. Editor frequentia caſuum mutatorum; ipſum verbum puerperae lectum indicat, de quo in Ind. Apoll. Rh. 2, 1014. et Spanhem. ad Callim. H. in Iov. v. 14. laudantur. Nihil mutatur in his, ἐπὶ ταῖς τριόδοις, ἀπελθὼν, —— λούσασθαι; iungit enim ἐπὶ τ. τρ. λοῦσ. Σκίλλῃ, pro quo et σκήλλῃ et σκύλλῃ editur, retinuit: Auberius ſuſpicatus erat σκιλλίτῃ, *vino ſcillitico et aceto.*

Cap. 23. Quamquam in verbo προσδοκίας non variant libri, tentatum tamen eſt a pluribus, quorum ratio vanitatis arguitur. Ipſe Cl. Fiſcherus, cum Caſaubono, *excitationem exſpectationis* intelligit: ſed an poteſt προσδ. eſſe excitatio exſpectationis vel opinionis *in aliis?* Neceſſario deſideratur verbum, quod oſtentationem indicat. Mox αὐτῷ pro αὐτῷ probatur, et αὐτοῖς in cod. Guelf. iudicatur e ξένοις ortum. Inde a Caſaubono τῆς ἐργασίας δανειστικῆς editum eſt: revocavit ergo Cl. Fiſcherus e prioribus editt. cod. Guelf. et Trin. τῆς ἐργ. τῆς δαν. Μετ' Ἀλεξάνδρου recepit multorum exemplo, cum et μετ' Εὐάνδρου editum ſit: firmari enim verbis ſequentibus, et ipſa re. Eſt quidem τρίτον παραγενέσθαι, *ſe cum duobus veniſſe*, integrum; ſed vehementer ei placuit Lycii Auberiique coniectura, τριταῖον. Non accedit Lycio, ξύλων in σύκων mutanti, ſedem enim ἀλαζονείας eſſe in verbo ἀτελὴς, quod eleganter admonitum eſt. Caſaubono contigerat, ἐν τῇ σιτοδείᾳ divinare, quod olim ἐν τῇ σποδίᾳ ubique ſcribi ſolebat. Quicumque vel aliter formarunt, ut πορείᾳ, ἀποδημίᾳ, συσσιτίᾳ, ἐν ταῖς σπονδαῖς, vel defenderunt, in quibus Furlanus fuit, qui ad συκοφαντηθῇ retulerat, *ne vel in cinere eſſet calumniandi locus*, et poſtea καὶ ὡς πλείω ſcribi voluerat, ii omnes Cl. Fiſchero non probantur, ne Pavus quidem, qui εἰς τὴν σποδίαν, *ad carbones viliſſimos, quibus vinis admiſtus eſſet*, tentarat, cum nec σποδία ſic videatur in communi vita dicta, nec tum viguiſſe illud liberalitatis genus. Quam veriſimilis ſit Caſauboniana emendatio, etiam ſimilitudine

dine literarum, accurate ostenditur, et est tota haec animadversio diligentissime scripta. Θεῖναι τὰς ψήφους — κατὰ μίαν. Haec ita explicat: *Ostentator iubet alios ponere calculos sexcentos, et laudat totidem homines, quorum aliam cuique stipem dederit, ut singulis calculis respondeant singulae, sed diversae summae, quae efficiant talenta decem.* Sed si quis cum Salmasio malit κατὰ μνᾶν, ut singulis singulae minae datae videantur, non repugnaverit. Mox cum aliis recte φῆσαι pro φήσας edidit. Cum Sylburgio et Upf. I, καὶ προσελθὼν δὲ τοῖς τοὺς ἵππους — scripsit, quoniam intelligi nequit, quod est in veteribus libris, καὶ προσ. δ' εἰς τοὺς — Servari autem δὲ, magis Theophrasteum censet, quam cum Auberio omitti. Reliquorum coniecturas, diligenter enumeratas, accurate examinat. Ἐπὶ τὰς σκηνὰς, reiecto κλίνας, editur. Meursius defendit κλίνας, quae sint ipsae illae σκηναί. Sed nec Hesychii locus in κλισία Fischero videtur hoc conficere, et σκηνὰς ab Atticis passim (in hoc genere) dicit commemorari, non item κλίνας. Mox dedit, ὅτι οὐκ ἔχων χρυσὸν αὐτῷ ἀκολουθεῖ, quod a Nedhamo sumsit, cum in Guelf. et Trin. legatur, οὐκ ἔχων χρυσὸν αὐτῷ ἀκολουθεῖν, cum ὅτι potuerit excidere, cum denique νῦν τῷ e Stephaniana venerit in ceteras. Agitur etiam de aliorum coniecturis, praesertim Cl. Reiskii. Libri sat multi, scripti et editi, ἐν μισθῷ τὴν οἰκίαν habent, quod Fischerus imitatus est: alii ἐν μισθωτῇ οἰκίᾳ, quod facile ex illo oriri potuit. De loco Xenophontis Sympos. 4, 4. idem nobis olim venerat in mentem, ἐν μισθῷ αὐτὰς esse legendum, quod Cl. Fischerus hic indicavit. Mox καὶ ὅτι a Casaubono accepit, recte repudiato vulgari διότι.

Restat, ut de Indice vocabulorum formularumque dicamus, quem quod sua opera conficiendum putavit, agnoscent grata mente, quorumcunque Theophrastum intelligere interest, praesertim cum diligentia eadem, quae in criticis animadversionibus, fuerit adhibita. Facile carebunt versione, qui cum illis notis indicem coniungent, in quo visi nobis sumus reperisse consilium tam copiosi indicis. Nimirum, collecta sunt loca omnia Theophrasti, nec tantum

uno verbo, aut mero numero indicata, ſed integra, et cum verſione latina, quae modum graeca latine dicendi elegantiſſime demonſtrat, id quod in illa brevitate Theophraſti, e qua ſaepe magnus interpretum diſſenſus ortus eſt, multo maiores gratias et laudes meretur. Praeterea diſputatiunculae quaedam, vel de locis Theophraſti, vel omnino de verborum ſignificatu, adſperſae ſunt; ſententiae veterum Grammaticorum et recentiorum interpretum laudatae aut repetitae; antiquitatum quaedam partes illuſtratae; uſus linguae graecae exemplis ſcriptorum veterum explicatus. Itaque non dubitamus profiteri, eos, qui hunc indicem aſſidue verſaverint, et Theophraſtum intellecturos, et in univerſum rationem, inprimisque neceſſaria et utiliſſima interpretandi praeſidia cognituros eſſe.

DE COMPRESSIONE AC RESTITUTIONE ELAſtrorum, una cum adcuratiori virium vivarum disquiſitione. Auctore I. F. HENNERT, Societ. Scient. Batavo-Harlem. Socio.

Perlegi, haud ſine voluptate, in Actis Erud. anni 1762. pag. 89. Problema de corporum imperfecte elaſticorum colliſione, ex virium vivarum conſervatione deductum, cuius ſolutionem a ſummi Leibnizii aſſeclis inſtitui, in Schediasmate, menſi Decembri anni 1761. huius diarii pag. 565. inſerto, negaveram. Per conſervationis autem principium intelligo actionum ante et poſt conflictum aequalitatem, ad vires in preſſione partium ac reſtitutione deſtructas animum non advertens. Etenim corporum contractione ac relaxatione, tamquam mediis, in colliſione communicationem virium efficiendi, natura uti videtur. Mutationes, quas poſt ictum ſubiere corpora, ex viribus, quibuscum finita percuſſione agere valent, innoteſcunt: verum agere nequit vis, quae imperfecta elateris periit reſtitutione. Quis igitur in dubium vocabit, vires vivas ſuperſtites evaſiſſe debiliores, quip-

quippe quibus vim imperfecti elateris relaxatione conſumtam addunt, ut vires vivae ante impetum prodeant? Similem, quem Leibniziano adſcripſi principio, habet ſignificatum quantitatum motus ante et poſt colliſionem aequalitas, quae optimo iure conſervationis privilegia prae ſe fert. Quippe quod principium a ſola actione et reactione pendet, in omni colliſionis genere locum habeat eſt neceſſe; virium enim deſtructarum tunc ratio non habetur. Propter haſce rationes vis vivae conſervationem ſeqeenti aequatione expresſi, $Aa^2+Bb^2 = A\alpha^2 + B.\left(\frac{a-b+\alpha}{p}\right)^2$, atque ſimiliter ex actionis et reactionis aequalitate ſequentem aequationem $Aa+Bb = A\alpha + B.\frac{a-b+\alpha}{p}$ ſum nactus. Quibus nixus rationibus, Leibnitianos provocavi, ac nunc provocare audeo. Quoniam autem Celeb. *Bermannus* ſub conſervatione virium vivarum vim in elaſtri relaxatione abſumtam comprehendit, mirum non eſt, quod ſolutionem a noſtra plane diverſam, ex viribus vivis, ac quidem ad exemplum aliorum Eruditor. praecipue Clar. ſ' Graveſandii, derivaverit.

§. 2. Ad vim in compresſione impenſam eo facilius inveniendam, ſe finxiſſe dicit Cel. Bermannus inter duo corpora perfecte dura poſitum elaſtrum, praeeunti adnexum. Fictionibus heuriſticis maior artis inveniendi abſolvitur pars. Geometra, ad altiora natus, fingendi dexteritate callere debet. Fictionem autem quaſi Allegoriam continuo perſequi, nec ab illa diſcedere licet; id quod Autor non ſat eleganter praeſtitiſſe mihi videtur. Idcirco de vi elateris compresſiva ac reſtitutiva agere mecum conſtitui. Ante omnia me oportet conditiones, quibus poſitis, elaſtri actionis cum colliſione inſtituere licebit comparationem, breviter exponere. Quando corpus inſequens *A* in alterum *B* incidit, elaſtrum percutiet, atque hoc ictu motum, cui eſt adfixum, communicabit. Quatuor occurrunt caſus. Accidere poteſt, elateris longitudinem a corpore feriente non mutari, ita ut am-

ambo corpora poſt ictum unita pari progrediantur paſſu. Simile quid contingit corporibus duris. Ponamus, elaſtri longitudinem ab impetu diminui, vel usque ad certum contrahi terminum, nec deinde relaxari; ſic corpora una mole inſtar mollium incedent. Elaſtrum contractum licet denique concipere usque ad longitudinem, quam habuit ante ictum, reſtitui, vel ad breviorem. Priori caſu, quo reſtitutio eadem eſt cum compresſione, corpora erunt perfecte, poſteriori vero imperfecte elaſtica.

§. 3. Verum hiſce dictis non ſat accurate corporum phyſicorum repraeſentavimus conflictum. Corpora mollia, aeque ac elaſtica, ſeſe invicem intropremunt, utriusque mutando figuram. Quamobrem ponere iuvabit, elaſtrum non ſolum a regione maſſae incidentis, ſed etiam ab illa praecedentis comprimi *). Si obex in obſtaculum firmum flectatur, in directione potentiae agentis tantum ſe contrahet. Iam obſtaculum, cui eſt adnexus obex, in motu ſtatuatur, patet, potentiam obicem tantum premere exceſſu ſuae actionis ſupra obſtaculi motum; nam corpus B cum ſua motus quantitate Bb quaſi detrahet obicem motus quantitati Aa maſſae inſequentis A. Ergo poſitis a et b velocitatibus maſſarum, prodibit vis motrix ad flexionem elaſtri impenſa $= Aa - Bb$. Verum in colliſione directa vis motrix eſt $Aa + Bb$, quae ſcilicet oritur ex adplicatione utriusque corporis ad elaſtrum comprimendum, uti ex mutatis amborum corporum conſequitur figuris.

PROBLEMA I.

§. 4. Definire corporum durorum colliſionem directam.

Solutio.

Propter elaterem non flexum (§ 2.), ſimplicem tantum presſionem exercent dura. Prement ſe igitur ſumma virium $Aa + Bb$, quae poſt ictum uti vis motrix ſpectari debet. Divi-

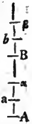
*) Idem de vi reſtitutiva erit ſtatuendum.

Dividendo vim motricem per maſſas, nanciſcemur vim acceleratricem $\frac{Aa+Bb}{A+B}$, ipſi velocitati poſt conflictum proportionalem.

PROBLEMA II.

§. 5. Vim compreſſivam elaſtri in colliſione directa corporum mollium et elaſticorum determinare.

Solutio.



Ponamus ipſo momento ictus corpora A et B in locis, A, B, longitudine elateris $AB=e$, diſtantia. Durante compreſſione pervenerint tempore t ad a, b, ſeparata intervallo $ba=z<e$, quod contracti elaſtri longitudinem aequat. Sint velocitates v et u in punctis a et b quae ante conflictum fuerunt a et b. Finita colliſione exiſtent corpora in α, β, intervallo α b $=$ c, aequali ultimae elaſtri contractioni. Denique ponamus $Aa=y$, $Ab=x$, et $x-y=z$. Vis compresſiva ſit $=P$. Propter nota motus variati principia ſequentes habebimus aequationes, $Budu=Pdx$, et $Avdv=Pdy$, nam velocitas maſſae A decreſcit ob reactionem maſſae B in elaſtrum (§. 3). Subtrahendo aequat. praeced. obtinemus $Budu+Avdv=Pdx+Pdy=Pdz$, et integrando prodibit $Av^2+Bu^2=2\int Pdz+C$. Ad inveniendam conſtantem, obſervamus vim P evaneſcere, vel z fieri e, corporibus in A et B exiſtentibus, tumque velocitates v et u abibunt in a et b, quo pacto completum lucrabimur integrale, ſcil. $Av^2+Bu^2-Aa^2-Bb^2=2\int Pdz$. Ut autem prodeat momentum vis compresſivae durante tota compresſione editae, adnotandum eſt, eam non prius finiri, quam velocitates v et u ad aequalitatem acceſſerint, tum denique corpora, ſi forent mollia, inſtar unius molis moveri pergent. Poſita ergo $v=u$, et $z=\alpha\beta=c$, prodibit momentum vis compresſione abſumtae, ſcil. $2\int Pdz=\overline{A+B}.\,v^2-Aa^2-Bb^2$. Inquirere ergo debemus in velocitatem v poſt ictum, ad quam eruendam animadverti debet, ambo corpora, eodem tempore t, ferri per

ſpatia

ſpatia x et y. Hinc vi motuum variatorum legis comparabimus nobis aequationes, $-Adv = Pdt$ et $Bdu = Pdt$, quas rite integrando, habebimus $Aa - Au = \int Pdt$, et $Bu - Bb = \int Pdt$, hinc $Aa - Av = Bu - Bb$, quae aequatio in quovis corporum ſitu locum habet. Sed finita compreſſione eſt $u = v$, ergo $v = \frac{Aa + Bb}{A+B}$, quo in praeced. aequatione introducto, tandem nanciſcemur momentum vis compresſione deſtructae, videl. $2\int Pdz = \frac{\overline{Aa+Bb}^2}{A+B} - Aa^2 - Bb^2 = -\frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{A+B}$ Inde evidens eſt, vim compreſſivam eſſe retardatricem, uti fieri debet.

§. 6. Reſtituto valore ipſius v in aequatione inventa, habemus $\overline{A+B}.\,v^2 + \frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{A+B} = Aa^2 + Bb^2$. Inde ſequitur $\overline{A+B}.\,v = Aa + Bb$, quam aequationem, corporum mollium colliſionem referre, jam alias conſtat. Palam fit, conflictum corporum mollium, niſi ratione habita vis compresſione deletae, viribus vivis repugnare. Vocent, ſi placeat, $\frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{A+B}$ vim vivam compresſione conſumtam.

§. 7. Ut diſtinctius vis compresſivae indolem intelligamus, ſumamus eam in ratione multiplicata n longitudinem z elaſtri agere. Scribamus $P = \frac{gz^n}{\int a^n}$. Experimentis evincitur, intervallo h elaſtrum vim g exerere. Ergo $-2\int Pdz = C - \frac{2gz^{n+1}}{\overline{n+1}.\,h^n}$. Evaneſcet P, quando $z = e$, hinc integrale completum erit $2 - \int Pdz = \frac{g}{\overline{n+1}.\,h^n}\,\overline{+e^{n+1} - z^{n+1}}$.

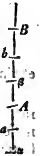
Vis

Vis ergo, durante conflictu compressa, habetur (posito $z = \varepsilon$) videl. $-\int P dz = \frac{-g}{\overline{n+1}.h^n} \, \varepsilon^{n+1} - c^{n+1}$. Statuamus vim P agere in ratione inversa spatiorum, uti vulgo supponitur, hinc $n = -1$. Quem casum ex aequatione generali non deducere licet. Ad aequationem differentialem oportet recurrere, quae nobis suppeditabit $-2\int P dz = -2 g h \int \frac{dz}{z}$, cuius intregrale rite sumtum erit $-\int P dz = g h \log: \frac{\varepsilon}{c}$,

PROBLEMA III.

§. 8. Vim restitutivam elastri corporum perfecte et imperfecte elasticorum invenire.

Solutio.



Assumamus, ultima contractione elastrum ad longitudinem $\alpha\beta = c$, fuisse redactum. Deinde a vi restitutiva R dilatari, et quidem tempore t per spatium $ba > c$, corporibus A et B promotis ad loca a et b cum velocitatibus α, β. Sit $\alpha a = x$, $\alpha b = y$, sit $z = y - x$, ex principiis mechanicis constat fore $-A\alpha d\alpha = R dx$; et $B\beta d\beta = R dy$, quas aequationes subtrahendo, et valorem ipsius z introducendo, habebimus $A\alpha d\alpha + B\beta d\beta = R dz$, cuius integrale invenitur esse $A\alpha^2 + B\beta^2 = 2 g R dz + C$. Ad determinandam constantem, observare est, vim R evanescere, vel fieri $z = c$, corporibus existentibus in α et β, atque celeritates α et β aequari ipsi velocitati v finita compressione acquisitae, quo pacto nanciscemur completum integrale $A\alpha^2 + B\beta^2 - \overline{A + B}.v^2 = 2\int R dz$. Attendentes ad restitutionem elateris, facile intelligemus, illam in utroque corpore eodem tempore fieri, ergo propter vim acceleratricem elateris restituentis in sequentes incidimus aequationes, $-A d\alpha = R dt$,

Rdt, et $Bd\beta = Rdt$, quas rite integrando, habemus $-A\alpha + Av = \int R\,dt$ et $B\beta - Bv = \int R\,dt$, ergo $v = \frac{A\alpha + B\beta}{A+B}$, quo valore substituto in ultima aequatione, prodibit momentum vis restitutivae $2\int R\,dz = A\alpha^2 + B\beta^2 - \frac{\overline{A\alpha + B\beta}^2}{A+B} = \frac{A\,B.\overline{\beta - \alpha}^2}{A+B}$. Positis corporibus in locis A et B finita restitutione, fiatque $z = AB = f$, obtinebimus vim restitutione impensam. Sequitur etiam vim restitutivam accelerare motum.

PROBLEMA IV.

§. 9. Collisionem directam corporum perfecte et imperfecte elasticorum ex elastri compressione et restitutione deducere.

Solutio.

Invenimus vim compressivam esse $= -\frac{A\,B.\overline{a - b}^2}{A+B}$ et vim restitutivam $= \frac{AB.\overline{b - \alpha}^2}{A+B}$ (§. 5. 8). Ad comparandas hasce vires requiritur, velocitates ante et post ictum nosse, id quod ex ipsa compressione et restitutione cognoscetur. Ex figura §. 5. patet, longitudinem elastri ante ictum fuisse $AB = e = \alpha\beta + A\alpha - B\beta = c + \int v\,dt - \int u\,dt$. Atque ex fig. §. praeced. palam fit, longitudinem elastri post restitutionem evasisse $AB = f = \alpha\beta + B\beta - A\alpha = c + \int \beta\,dt - \int \alpha\,dt$. Si $f = e$, id quod contingit corporibus perfecte elasticis, erit $\int v\,dt - \int u\,dt = \int \beta\,dt - \int \alpha\,dt$, vel differentiando, obtinebimus $v - u = \beta - \alpha$. Quoniam haec aequatio pro quibusvis locis vera est, ergo et $a - b = \beta - \alpha$. Hinc vis restitutiva erit $\frac{AB.\overline{a - b}^2}{A+B}$

Evidens est, in collisione corporum perfecte elasticorum, sum-

summam vis compressivae ac restitutivae nihilo aequari, i. e. $\int P dz + \int R dz = o$, vel $Aa^2 + Bb^2 - \frac{\overline{Aa+Bb}^2}{A+B} = A\alpha^2 + B\beta^2 - \frac{\overline{A\alpha+B\beta}^2}{A+B}$. Sed ex valoribus ipsius v, in §§. 5 et 8. inventis, consequitur fore $Aa+Bb = A\alpha + B\beta$, ergo $Aa^2 + Bb^2 = A\alpha^2 + B\beta^2$. 2) Si corpora non sint perfecte elastica, erit $e > f$, ponatur ergo $e = f + \int q\,dt$, ergo $\int v\,dt - \int u\,dt = \int \beta\,dt - \int \alpha\,dt + \int q\,dt$; vel differentiando prodibit $v - u = \beta - \alpha + q$, i. e. $v - u > \beta - \alpha$. ponamus $v - u = p\,(\beta - \alpha)$, ergo et $a - b = p\,(\beta - \alpha)$. Hinc inveniemus vim restitutivam fore $\int R\,dz = \frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{p^2.\,\overline{A+B}} = A\alpha^2 + B\beta^2 - \overline{A+B}.\,v^2$ (§. 8). Quoniam hoc casu $\int P dz > \int R dz$, sequitur revera $\int P dz + \int R dz = -\frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{A+B} + \frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{p^2.\,\overline{A+B}} = -\frac{\overline{p^2-1}.\,AB.\,\overline{a-b}^2}{p^2.\,(A+B)}$ aequari summam virium compressione ac restitutione elateris imperfecti consumtarum. Addendo denique aequationes $\overline{A+B}.\,v^2 - Aa^2 - Bb^2 = -\frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{A+B}$ (§. 5.) et $A\alpha^2 + B\beta^2 - \overline{A+B}.\,v^2 = \frac{AB.\,\overline{a-b}^2}{p^2.\,\overline{A+B}}$, obtinebimus $A\alpha^2 + B\beta^2 + \frac{\overline{p^2-1}.\,AB.\overline{a-b}^2}{A+B} = Aa^2 + Bb^2$, quam aequationem Celeb. Bermannus ex viribus vivis deduxit.

§. 10. Assumamus, ut in §. 7, vim restitutivam in ratione multiplicata n longitudinum z agere, ita ut sit $R = \frac{gz^n}{h^n}$, erit $2\int R\,dz = \frac{g}{h^n}\left(\frac{z^{n+1} - e^{n+1}}{n+1}\right)$. Si elater

 usque

usque ad longitudinem f post ictum fuerit $n+1$ extensus, erit vis universa restitutiva $\frac{g}{n+1.h}(f^{n+1}-e^{n+1})$, cui addendo vim compressivam $\int P dz = -\frac{g}{n+1.h}(e^{n+1}-c^{n+1})$, nanciscemur summam virium restitutione ac compressione absumtarum, quae ideo erit $= \frac{g}{n+1.h}(f^{n+1}-e^{n+1})$, atque evanescet quando $f=e$, scilicet in conflictu perfecte elasticorum. Si elastrum agat in ratione inversa spatiorum, inveniemus ut antea (§ 7) vim restitutivam $= gh \log \frac{f}{c}$. Hinc in collisione imperfecte elasticorum, quoniam $\int P dz = -gh \log \frac{e}{c}$, erit vis universa in contractione et relaxatione elastri impensa $= gh \log \frac{f}{e}$, quae evadet $= gh \log 1 = 0$, quando $f=e$.

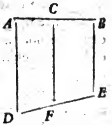
§. 11. Patefit ex nostra solutione, vires vivas ex elastri proprietatibus, vel in genere a viribus acceleratricibus trahere originem. Etenim profecti sumus a motus variati legibus, aequatione $Av^2 = 2\int P dz$ expressis, quae simul vim vivam refert. Imo altera aequationis pars Pdz pressionem quovis temporis momento generatum indicare videtur; idcirco $\int P dz$ numerum pressionum infinitum, vi vivae Av^2 aequipollentem. Sequitur vires vivas ac mortuas vel pressiones inter se esse heterogeneas. Quae omnia cum Leibnitianorum sententia bene congruunt. Rem adcuratius perpendens perspexi, quae prima fronte Leibnitianis favere videbantur, potius eorum hypothesin funditus evertere. Alterum principium motus definitur per $Adv = P dt$, vel $Av = \int P dt$, vel $Av^2 = \frac{(\int P dt)^2}{A}$. Quis

non

non intelligit vim vivam Av^2 a tempore t pendere: Vis viva enim debet esse quantitas finita; sed talis esse nequit, nisi vis premens P sit functio temporis t. Dicunt autem actionem non quantitate temporis sed virium vivarum augeri. Iam *summus L. Eulerus*, Vir ad rogum usque mihi colendus, monstravit in primo Tomo Monument. Acad. Berol. percussionem cum pressione comparari posse, determinando tempus, quo utraque effectum edere valeat. Tantum igitur abest ut generale principium omnis motus variatis viribus vivis patrocinetur, ut potius iis repugnet. Ex motu accelerato, non autem a ficta vi quadam viva, quicunque motus ortum trahit. Revera etiam motus acceleratus, et actio inde nata, eo fit celerior atque intensior, quo longiori tempore perduravit vis motrix. Praeterea principia memorata facili negotio ab acceleratione petuntur. Quicunque enim motus variatus, quovis instanti, uti uniformiter acceleratus spectari potest. Constat autem, spatia percursa esse in ratione vis acceleratricis uniformis et quadratorum temporis, ergo casu, quo vis acceleratrix quolibet instanti variari supponitur, prodibit $ddz = \frac{Pdt^2}{A}$. Sed $dz = vdt$, ac quoniam instantia aequalia esse censentur, erit $ddz = dvdt$, propterea $Adv = Pdt$, quod erat unum, et eliminando tempus lucrabimur alterum principium motus, scil. $Avdv = Pdz$ sive $Av^2 = 2\int Pdz$.

§. 12. Non difficile erit monstrare, vim vivam in instanti non generari. Instanti enim nascitur $2\,Avdv$, quod est incrementum vis vivae, atque pressioni Pdz aequatur, ergo etiam vi mortuae. Concludimus, vires vivas adplicari non posse ad mutationes subitaneas; quando nempe celeritas finita subito producitur, sicuti plures eiusmodi casus in fluxu aquarum deprehenduntur. Iam Illustris *d'Alembert*, aliis plane rationibus nixus, idem observavit. Idcirco in tractatu de fluidis, gallice conscripto, saepius solutiones Eximii

mii D. *Bernoulli* reprehendit. Conſtat enim, praeclarum Geometram viribus vivis egregium ſuum opus Hydrodynamicum ſuperſtruxiſſe. Quibus ſic conſtitutis intelligere eſt, cur conflictus corporum durorum a viribus vivis omnimode abhorreat. Nulla enim conſequitur partium intropreſſio; hinc in inſtanti actio generetur eſt neceſſe. Si autem corpora inſtar elaſtrorum in ſe agentia ſtatuamus, non ſolum vires vivae paſſim tolerari poſſunt, ſed et ipſe durorum conflictus iis non omnimodo repugnat, quoniam, uti ſupra monuimus (§ 4.), dura premere, non comprimere elaſtrum ſolent. Quis mortalium demonſtrare audeat, corpora inſtar elaterum agere?



§. 13. Principio, quod vulgo Carteſio adſcribitur, ſum addictus, quoniam fictitium non eſt, ſed potius arctiſſime convenit cum actionis et reactionis aequalitate, Mechanices phyſicae capite. Sit centrum gravitatis maſſarum A et B in C, quae ferantur uniformiter in lineis AD, BE, conſtat ex mechanicis, centrum C aequaliter per CF moveri, deinde fore $A.\ AD + B.\ BE = \overline{A+B}.\ CF$. ſive propter ſpatia eodem tempore percurſa, erit $Aa + Bb = \overline{A+B}.\ v$, ponendo pro a, b, v, celeritates maſſarum et centri gravitatis. Si corpora A et B eadem via et directione incedant, ſeſe percutient. Poſt percuſſionem autem corpora in unam molem uniuntur, vel ſeparantur; tertium non datur. Corporum coniunctim poſt conflictum motorum, figurae mutantur vel ſecus: priori caſu dicuntur mollia, poſteriori dura. Etſi corpora dura a mollibus phyſice differant, attamen quoad motum centri gravitatis ſimiles effectus poſt conflictum exercebunt. Nemo enim ignorat, motum ſyſtematis corporum ex motu centri gravitatis definiri. Non temere ſuſpicamur, compreſſionem aeque ac reſtitutionem partium, tamquam media actionem ex uno ad aliud trans-

transferendi corpus, naturam adhibere, conformiter cuiusvis corporis indoli. Ideo dura sibi actiones, non intropremendo partes impertiunt, quoniam istae ita sunt comparatae, ut ictui non cedant.

§. 14. Velocitas durorum aeque ac mollium post conflictum erit $v = \frac{Aa+Bb}{A+B}$. Et quantitas motus massae A post conflictum invenietur $= A. \frac{Aa+Bb}{A+B}$, ergo quantitas motus amissa $= Ab - A. \frac{Aa+Bb}{A+B} = AB. \frac{a-b}{A+B}$. Eodem modo evincitur, quantitatem motus massae B acquisitam fore $= B. \frac{Aa+Bb}{A+B} - Bb = AB. \frac{a-b}{A+B}$. Evidens est, actionem in collisione durorum ac mollium aequari reactioni, unum corpus tantum est lucratum, quantum alterum amisit. Dubius haereo, utrum ex ipsis virium vivarum principiis lucri ac iacturae virium aequalitas possit monstrari. Collisio corporum mollium sequentem nobis suppeditavit aequationem (§ 6) $Aa^2 + Bb^2 = \overline{A+B}.v^2 + AB. \frac{\overline{a-b}^2}{A+B}$. hinc $v^2 = \frac{\overline{Aa+Bb}^2}{(A+B)^2}$. Ergo post conflictum vis viva massae $A = A. \frac{\overline{Aa+Bb}^2}{(A+B)^2}$, et eius vis viva amissa $= Aa^2 - A. \left(\frac{Aa+Bb}{A+B}\right)^2 = \frac{AB. \overline{a-b}. (2Aa + B. \overline{a+b})}{\overline{A+B}^2}$. Eodem modo invenietur vis viva massae B amissa $= B. \left(\frac{Aa+Bb}{A+B}\right)^2 - Bb^2 = \frac{AB. \overline{a-b}. (A. \overline{a+b} + 2Bb)}{\overline{A+B}^2}$. Patet inde, vires vivas amissas

amiſſas et acquiſitas eſſe inaequales. Non fluunt vires vivae ex omnis motus ac actionum fonte, nempe ex actionis ac reactionis aequalitate.

§. 15. Corpora quae poſt ictum ſeparantur, ſunt elaſtica. Durante compreſſione inſtar mollium agunt. Reſtitutione perfecta, corpora iisdem viribus, quibus fuere compreſſa, a ſe invicem repelluntur, ergo corpus inſequens A iterum eandem vis iacturam $\frac{AB.\overline{a-b}}{A+B}$ faciet, aeque ac B lucrabitur vim $\frac{AB.\overline{a-b}}{A+B}$, ita ut utriusque vis lucrum ac iactura aequentur $2.\frac{AB.\overline{a-b}}{A+B}$. Hinc vis maſſae A poſt conflictum prodibit $A\alpha = Aa - \frac{2.AB.\overline{a-b}}{A+B}$. Unde $\alpha = \frac{Aa+2Bb-Ba}{A+B}$, et tota vis ipſius B erit $= Bb + \frac{2AB\,\overline{a-b}}{A+B} = B\beta$, ergo $\beta = \frac{Bb+2Aa-Ab}{A+B}$. Nec hoc caſu vires vivae amiſſae et acquiſitae aequales inveniuntur, uti calculum ineunti patebit. Vis amiſſa corporis imperfecte elaſtici, aeque ac eius vis acquiſita, evincitur eſſe $\frac{p+r}{p}.\frac{AB.\overline{a-b}}{A+B}$. Hinc eodem modo ut antea habebimus $\alpha = \frac{Aa+Bb}{A+B} = \frac{B\,\overline{a-b}}{p}$. Quis non inde intelligit, Carteſii principium omnibus partibus Leibnitiano antecellere?

§. 16. Definita colliſione directa, alios caſus evolvere opus non erit.

§. 17.

§. 17. Circa Problema Dynamicum, pace Celeb. Bermanni, nonnullas animadversiones in medium proferemus, quae, si mavis, Leibnitianorum Solutiones generatim respiciunt. Virium vivarum Patroni, inter quos eminet Cel. s' Gravesande, praecipue ad partium intropressionem attenderunt. Ex quantitate motus elementari deduxerunt vires finitas, sed valde confuse, imo promiscue una alterave usurpant. Dicunt, unum corpus quovis conflictus momento tantam motus quantitatem elementarem lucrari, quantam alterum amittat; hinc $Av = B\phi$. (ponendo v et ϕ velocitates durante conflictu variantes). Sed an ultimo conflictus momento etiam $Av = B\phi^2$? Ergo forent v et ϕ ipsae velocitates post conflictum, quoniam corpora finita restitutione uniformiter moventur, tunc autem $v + \phi$ aequari $b - \infty$ foret absurdum. Videtur saltem Auctor v et ϕ pro celeritatibus ultimis usurpasse, nam aliter non posuisset $Av^2 + B\phi^2 = \frac{AB\,(a\quad b)^2}{p^2.\ \overline{A+B}}$, quae aequatio vim universa elastri restitutione redditam indicat. Quovis restitutionis momento vis restitutiva foret $Av^2 + B\phi^2 = \frac{AB.\ (\phi - v)^2}{p^2.\ A+B}$, uti ex nostra patet solutione. Ut vim finitam ex vi elementari consequamur, summam omnium virium elementarium colligamus est necesse. Leibnitiani vim elementarem a vi finita inde generata non discernunt. Quoniam autem vis elementaris $P\,dz$ aequatur $A\,v\,dv$, vel fluxioni vis vivae, uti iam monuimus, mirum non est, quin solutiones veritati consentaneae deprehendantur. Nam ultimo restitutionis momento generantur et vires elementares cum velocitatibus v et ϕ, et vires vivae $\int A v\,dv + \int B\phi\,d\phi$. Ad ultimum hocce momentum non attendunt Leibnitiani; nam si semper foret $Av = B\phi$, tum etiam finiente conflictu, sed v et ϕ tunc erunt ipsae velocitates post ictum. Absonum autem est, post conflictum esse $Av = B\phi$. Denique ex solutione Probl. Dynam. non manifeste patet, quid sit p. In Scholio com-

comparat Celeb. Auctor quantitates motus perfecti et imperfecti elateris ad definiendum illud p. Cur in hunc finem non vires vivas adhibuit? Verum hoc modo $Av^2: B\varphi = p^2: 1$. Quid tunc significet p, primo intuitu intelligere difficilioris indaginis esse videtur.

§. 18. Varia de corporum indole ex nostris solutionibus profluunt corollaria, quae Lectoris acumini eruenda relinquimus.

DUODENORUM NUMISMATUM ANTEHAC INeditorum brevis expositio. PHILIPPUS DE VENUTIS, Praepositus Eccl. Liburnens. selegit ex Gazophylacio A. V. Antonii le Froy, Angli, et Nobiliss. Viro Hugoni Lordio Willoughby de Parham, Societatis Londinensis Antiquariae Praesidi, dicavit.

Liburni, in offic. Fantechiana, A. 1763. pagg. 33. quaternis.

Cuius Museo numi, quorum descriptionem et delineationem hic libellus exhibet, debeantur, iam titulus indicat. Quales vero ii sint, nostrum erit commemorare. Intelligetur enim facile e recensione illorum raritas eximia praestantiaque, qua virorum doctorum atque his studiis deditorum attentionem merentur.

Primus numus est consularis, et pertinet ad Manliam gentem et Corneliam. In antica Romae caput galeatum cum epigraphe A. MANLI. A. F. Q. *(Aulus Manlius, Auli Filius Quaestor).* In postica Sylla equo insidens stanti, habitu militari, capite nudo, dextra elata, inscripta epigraphe L. SVLLA. FELIX. DIC. *(Lucius Sulla Felix Dictator).* Sine causa de antiquitate huius numi dubitatur: cum quia iste A. Manlius Syllanis temporibus in historia Romana nunquam apparet, quasi omnium, qui illa tempestate vixerunt, nomina ad nos pervenerint, aut non multa

in

in numis reperiantur, quae frustra in libris veterum scriptorum quaerimus; tum quoniam paullo rarior est scribendi ratio, DIC. pro DICT. Sed meminimus, in numis quoque Iulii Caesaris non raro legi DIC. PER.

Secundus numus aureus habet caput viri nudum, cum epigraphe: M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TIIRT. *(M. Antonius, Marci Filius, Marci Nepos, Augur, Imperator Tertium.* In postica est caput reginae Cleopatrae, crinibus in nodum religatis, continuata anticae epigraphe: COS. DIISIG. ITIIR. IIT. TIIRT. III. VIR. R. P. C. *(Consul designatus iterum et tertio, triumvir Reip. constituendae).* Quemadmodum numi aurei Triumvirorum omnes in magno pretio habentur, ita praecipue hic praeclarus est, quia duplex caput Cleopatrae et Antonii praefert. Huiusmodi numi non Romae, sed in Aegypto, vel in proxima Graecia, ab artifice barbaro percussi sunt: unde illa litterarum permutatio, qua duo II pro E occurrunt, ex perverso usu Graeca et Latina elementa permiscendi, atque E longum graecum adhibendi pro E, nam si de H transversa lineola demitur, habes II. Quae quidem scribendi ratio in antiquis marmoribus occurrit, nunquam antea in numis observata fuit. In Museo Veronensi (p. CLVI. n. 1.) legimus IIT. pro ET. VALIIR. pro VALER. PARIIN-TIIS pro PARENTES. Similiter Reinesius, (prave scribit auctor *Rehinesius*, pro negligentia, quam Itali in Germanorum nominibus corrumpendis sibi permittunt,) lapidem dedit, in quo legitur: BIINII MIIRIINTI, id est: BENE MERENTI.

Tertius numus est aereus, et prae se fert caput Antoniae, solita capillamenti textura, in nodum retro collum revincti, cum inscriptione: ANTONIA AVGVST. In altera parte duplex cernitur Cornu copiae, quorum infra connexorum in area legitur: COR *(Corinthi)*, in exergo: M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. Numi Antoniae dicati, post mortem demum foeminae cusi sunt: nam Augustae titulum a Senatu oblatum, ipsa, dum viveret, detrectavit,

 Cor-

Cornu copiae indicat feracitatem Corinthiaci ſoli, felicitatemque ſub Imperatore Caligula. Ideo vero hic numus magni aeſtimandus eſt, quia nullus adhuc obſervatus, qui in Coloniis cum Antoniae Auguſtae nomine cuſus eſſet.

Numus *quartus* eſt argenteus, et ab una parte habet caput ſororis Commodi, crinibus in nodum revinctis, admixtisque eleganter margaritis, cum epigraphe ΛΟΥΚΙΛΛΑ CEBACTH: ab altera ſtat dea velata et tunicata, pateram dextra tenens, et ſiniſtra facem oblongam terrae innixam. Epigraphe eſt: BACIΛETC. MANNOC. ΦΙΛΟΡωΜαιος. (*Rex* Mannus *Romanorum amicus*). De rege Manno unicum exſtat Dionis teſtimonium. Traianus Ponticam ſuſcipiens expeditionem, huius Arabiae reguli fidem ſuſpectam habuit, igitur eum omni modo in partes ſuas traxit. At Mannus ille, qui in M. Aurelii, Fauſtinae, et Lucillae numis adparet, ſenioris illius Manni vel filius, vel nepos a Spanhemio creditur, qui Philoromaei nomine adſumto, ſibi tutelam ac ſecuritatem a populo Romano eo tempore procuraverit, quo L. Verus, Lucillae maritus, cum finitimis Parthis bellum renovabat.

Elegantiſſimus eſt numus *quintus*. Exhibet caput ſenis barbati, et laurea cincti, cum Epigr. SEVERVS PIVS AVG. In poſtica eſt ara plicatilis in medio poſita, Imperatore velato et togato adſtante, patera ſupra illam libationes operante, et ſiniſtra manu volumen tenente: prope adſtat cincinnatus iuvenis, duplices tibias inflans, et ultimo loco apparet miles, ſago amictus, et brevem pilum ſupra brachium ferens. Inſcriptio eſt: VOTA SVSCEPTA. XX. Raritatis cauſſam arceſſit ab adverſae partis typo, nondum ab antiquariis in hoc Imperatore commemorato.

Sequitur aereus minoris moduli: in illo apparet caput iunioris foeminae cum verbis CAB. TPANKTΛΛΕΙΝΑ. C. (*Sabina Tranquillina Auguſta*): ab altera parte Minerva tunicata ſtat, ſuccincta et galeata, ſiniſtra oleae ramum tenet, dextra neſcio quid in vas humi poſitum coniicit. Inſcriptio eſt: CIΔΗΤΩΝ. Horum Sidetarum, in Pamphylia popu-

lorum,

lorum, cultus frequens in Augustas multis numis probatur. Sed hic nondum antea fuit visus. Adversae partis typum melius intelliges, si recordatus fueris, Minervae apud eos fuisse celebre templum, cuius imaginem olim Haymium proferre meminimus. Difficultatem aliquam restare non negamus, nec quomodo tollenda sit illa, videmus. Auctor haec addidit: „Quid sibi velit vas ansatum, an ludos significet, an in illud dea fructum oleae coniiciat, an ad calculum Minervae, de quo in Areopago fuit quaestio, referatur, in praesentia non disputabo.„ Sed utilius profecto erat de his disputare, quam contra Liebium in praefatione verbose ostendere velle, a privatis quoque hominibus numophylacia instrui posse et debere.

Rarissimus est numus *septimus*, aereus, secundi moduli. Caput in illo conspicitur nudum ad pectus, et Epigraphe: M. AVR. ALEXANDER. CAES. In adversa Imperator stat loricatus, cum paludamento et hasta transversa inversa cuspide in sinistra: gerit dextra sceptrum, retro surgunt duo signa militaria, humi fixa, quorum in apice corona, in altero Aquila Legionaria: in area est S. C. Epigr. PRINC. IVVENTVTIS. Numi Severi Alexandri, cum solo *Caesaris* titulo, inter rariores recensendi. Hic etiam explicat bellicum apparatum, et Imperatorem ad expeditionem promtum.

Octavus numus caput habet nudum, cum paludamento ad pectus: epigraphe est, M. OP. DIADVMENIANVS CAESAR. in aversa: SEP. TYRVS. MET. COLON. (Septimia Tyrus Metropolis Colonia). Dea stans capite turrito, veste barbarica, dextram imponit tropaeo, sinistra sceptrum transversum tenet, pone columella, supra quam Victoriae signum cum palma et corona: hinc inde arbor palmifera et conchylium. Numi Diadumeniani Caesaris inter rariores collocantur, sed hic in Colonia cusus pretium habet etiam novitatis ex aversa parte. Hic enim typus, licet non infrequens sit in aliis numis, numquam tamen in hoc Caesare apparuit. Quod ad deam attinet,

Astarte est, frequens in numis Sidoniorum et Tyriorum idolum: palma vero respicit ad Phoenicum regionem, quae palmarum feracissima perhibetur: conchylium notat pretiosam mercem Tyriorum, nempe purpuram muricis piscis sanguine infectam.

9. *Nonus* numus est ex aere rubro, tertii moduli, Aegyptio artificio cusus, praefert caput laureatum cum lorica et epigraphe: A. K. M. ΑΙΜΙΛ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟC. ΕΥC. ΕΥΤ. CΕΒ. *(Imper. Caesar Marcus Aemilius Aemilianus Pius, Felix, Augustus.)* In postica Victoria gradiens tunicata, et succincta, dextra coronam, sinistra palmam habet sub humero: in area: L. B. *(anno secundo.)* Hoc numo efficitur, ne amplius suspectus sit nobis numus a Bandurio datus, in Nummor. Imper. T. I. p. 98.

Aureus est numus *decimus*, et pertinet ad Probi, cuius omnes aurei rari sunt, rarior reliquis hic, quem nec Banduriana collectio indicat. In altera parte est caput Imp. laureatum, ad pectus trabea consularis, dextra tenet scipionem, in cuius apice aquila. Epigraphe est: IMP. C. M. AVR. PROBVS. P. F. AVG. Ex altera parte Hercules stat nudus, humeris Aprum gestans, supra brachium leonis exuvias habens: inscriptio est: HERCVLI ERYMANTHIO.

Qui proxime sequitur numus ex tenui auro conflatus est. In altera parte conspicitur Augustae protome, capite diademate et margaritis ornato, cum torque ad collum gemmifero, et veste auro contexta, lunae falcatae insidens, cum epigraphe MAGNIA VRBICA AVG. in altera dea velata stat, tunicata, et stolata, dextra pateram, sinistra hastam puram tenens. Epigraphe: IVNO REGINA. Aureus huius Augustae numus cum hoc typo nondum fuit visus, sed argenteus tantum a Bandurio datus, isque rarissimus existimatus.

Ultimus numus argenteus est, et eximiae caelaturae. Circa caput Minervam referens scriptum est: ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ. In deae eleganti galea monetarii nota K. in altera parte repeti-

petitum eſt ΗΡΑΚΛΗΙΩΝ nomen, addita ſigla ΑΘΑ. Typus: Hercules ſtans nudus, dextra nodoſam clavam gerit; ſiniſtra arcum et iaculum, ſupra brachium pendent Nemaei leonis exuviae: in area ſupra clavam eſt lebes, ſeu poculum. Difficilis profecto huius numi interpretatio eſt, id quod Auctor ipſe intellexiſſe videtur. Si liceret, inquit, hariolari, Cariam regionem, ubi Heracliorum urbs quaedam eſt, ſuſpicarer in littera ſingulari K. In litteris illis ΑΘΑ quidquam ad Athenienſem urbem aut populos pertinens, mihi fingerem; ΑΘΑ pro ΑΘΗ, Dorico modo; ſed malo haec acutioribus in medium relinquere, quam quidquam temere effutire.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΤΆ ΣΩΖΌΜΕΝΑ.

XENOPHONTIS OPERA GRAECE ET LATINE, ex recenſione Eduardi Wells. Accedunt diſſertationes et notae virorum doctorum: cura CAROLI AUGUSTI THIEME, cum praefatione IO. AUG. ERNESTI.

Lipſiae ex officina libraria Gleditſchiana: 1763. 8. Volum. I. Alph. 1. pl. 20. Volum. II. Alph. 1. plag. 20.

Cum in univerſum nec in textu graeco, nec in latina verſione, aliquod a Welſiano exemplo diverſum occurrat, ſufficiet, unum hoc dixiſſe, nihil ſtudii, laboris, aut impenſae praetermiſſum eſſe, ut Welſiana editio, etiam quoad paginas, quam diligentiſſime repeteretur, eiusque aperta vitia tollerentur. Neque enim committendum erat, cum Xenophontis libri inter noſtros deſiderarentur, ut vel impenſis, vel diligenti operae parceretur. Ideo noſtri et *Cl. Thiemio*, Viro graece doctisſimo, et Librario, magnas agent gratias, qui curam ita diviſerunt, ut profecto elegans et accurata editio prodiret, noſtraeque urbis laus hac etiam ex parte augeretur.

Sed

Sed de consilio toto melius iudicari poterit, cum Ernestinae praefationis summam indicaverimus. Iudicat ergo *Cel. Ernesti,* Welsianam editionem, etsi non omnino perfectam, tamen satis commodam esse, totamque fluxisse e recensione Leuncladiana, paucis a Stephano mutuatis: neque enim videri Welsio propositum fuisse, ut lectionem ubique constitueret. Multos etiam operarum errores, eosque interdum graves, irrepsisse, pluribus exemplis confirmatur. Itaque *Thiemius* consuluit ubique Leunclavianam, ut Welsianus textus omnino talis esset, qualem videtur exhibere voluisse Welsius, praeterquam quod tum, cum notulae Welsianae diserte significant, quid ille probarit aut reiecerit, ratio Welsii et debuit et potuit plane servari. Interpretatio latina tota expressa est secundum Welsium, etsi haec quoque Leunclavio debetur. Descripta est editio in sex volumina, quorum quatuor Xenophontis opera, cum Hutchinsoni dissertationibus, et Dodwelli Chronol. Xen. continebunt, reliqua indicem Welsianae editionis et Aemilii Porti, observationes Virorum doctorum, et varias lectiones. In primo volumine praeter Cyropaediam dissertationes Hutchins. de Xenophonte, Cyro, Cyrop. et institutis Persarum occurrunt: secundum continet librum de exped. Cyri, Agesilaum, de rep. Athen. et Laced. et de reditibus, cum diss. Hutchins. de auctore *ἀναβάσεως*. Nos vero optamus, ut res feliciter ad finem perducatur; quamquam de utilitate et approbatione, digno Thiemiana opera praemio, nullo modo dubitare licet.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Octobris Anno MDCCLXIII.

ABHANDLUNGEN UEBER WICHTIGE BEGEBENHEITEN etc.

h. e.

COMMENTATIONES DE REBUS MEMOrabilibus historiae antiquae et recentioris.

Tiguri, 1763. Alph. 1. plagg. 3. in 8.

Inter reliquas utilitates, ex historiarum monumentis in mores ac reliquam vitam hominum redundantes, haec praecipua etiam esse videtur, quam Livius in praefatione immortalis operis tantopere praedicaverat: *inde tibi tuaeque reipublicae capias, quod frugiferum ac salutare sit, inde foedum inceptu, foedum exitu, quod vites.* At enim vero, haec ipsa diligens factorum consideratio, et accurata exemplorum imitatio, quandam iudicandi vim, et acumen ingenii requirit, adeo, ut minima pars lectorum verum et dulcem ex historiarum monumentis capere fructum videatur. Quam ob rem nonnulli Historici, ut, exempli caussa, *Machiavellus*, in historia Florentina, *Guicciardinus* in historia Italiae, et alii non multi, sed boni scriptores, rebus gestis, quas proposuerant, statim observationes quasdam, ex prudentia civili petitas, addiderunt, ut exinde lectores eo maiorem ex

Rrr enar-

enarratis rebus utilitatem caperent. Sed haec ipsa diligens cum historia coniunctio politices, rerum gestarum ordinem paululum turbare videtur, indeque pauci historicorum illa exempla sunt secuti, sed potius lectoribus liberum de rebus gestis iudicandi reliquerunt arbitrium. Nonne vero ex immensa fere multitudine factorum, quaedam hac ipsa consideratione, examinatione, et accommodatione ad rempublicam ipsam, digna esse videntur? Nonne si diligenter inquiramus in naturam et arcanas rerum gestarum causas, hoc ipso studio historia optime illustratur? Quam ob rem praestantissimis viris, St. Evremont et Abbati St. Real, multum debemus, quod historiam pulcherrimis observationibus magis frugiferam reddiderunt. In hunc vero numerum iure ac merito etiam referendus est doctissimus auctor libri, cuius primam partem lectoribus accuratissime indicabimus. Tantam ille prudentiam civilem, variamque rerum gestarum cognitionem prodidit, ut eum omnibus illis, quibus curae cordique sunt studia historiarum, sedulo ac diligenter commendemus. Continet vero haec prima pars quinque commentationes. Prima et secunda explicat historiam reipublicae Carthaginiensis: tertia exponit causas foederis anno MDVIII. contra Venetos initi: quarta considerat historiam rerum in Europa ab anno MDXV. usque ad annum MDXXX. gestarum: quinta denique fata Poloniae anno MDCCXXXIII. et sequentibus proponit. Videamus de singulis. Postquam (p. 3.) de origine urbis Carthaginis conditae a Phoenicibus sive Tyriis nonnulla dixit, formam reipublicae (pag. 4.) explicat. Haec ipsa forma primis temporibus monarchica fuit, paulo post vero in formam mixtam reipublicae, h. e. monarchico aristocratico democraticam transmutata est. Laudat imprimis Auctor, et sapienter ac recte laudat, quod Carthagine nulla exorta seditio populi, neque libertas (pag. 5.) reipublicae ab ullo tyranno fuerit oppressa. His egregiis commodis, ex praestanti forma reipublicae profectis, Roma nullo modo gloriari potuit. Haec ipsa sapientia civitatis Carthaginiensis ex

magi-

magiſtratibus eius omnium optime illuſtrabitur. Primi magiſtratus (pag. 6) erant *Suffetes*, qui partem reipublicae monarchicam adminiſtrandam ſuſceperant, indeque ſaepe a ſcriptoribus latinis reges nominantur. Et profecto omnium optime (pag. 7.) ſive cum Conſulibus Romanis, ſive cum regibus Lacedaemoniis, comparari poterunt. Senatus vero Carthaginienſis negotia belli, pacis (pag. 9.), foederum, navigationis, et commerciorum moderabatur. Penes populum porro (pag. 10.) ius ſuffragii in eligendis magiſtratibus, atque in ferendis legibus fuit. Loquitur deinceps Auctor (p. 11.) de *centumviratu* et *quinqueviratu* Carthaginienſi. His expoſitis morbos huius reipublicae explicat, et quidem primum illos (p. 12-16.), qui ex ipſa reipublicae forma orti eſſe videntur. Progreditur deinceps (p. 17. et 18.) ad reliquos naevos politicos. Taxat neglectam rem navalem, et conductum ex aliis populis militem. Pulcherrime porro expoſuit inſtituta quaedam Carthaginienſium (p. 19.) Palam convivabantur; qui mos ſine ulla dubitatione a Spartanis ad Carthaginienſes tranſierat. Religionem Carthaginienſium (p. 21-31.) illuſtrat. Origo illius religionis debetur Phoenicibus, nonnulla tamen ex ritibus Graecorum mutuati ſunt. In univerſum vel maxime ſuperſtitioni dedita fuit illa gens, indeque multi ritus occurrunt, qui humanitati et honeſtati omnino repugnant. Ita verbi gratia dii, Saturnus et Moloch, nonniſi victimis humanis placabantur. Exteri eam ob cauſam populi, atque reges, ſummo Carthaginienſes proſequebantur odio. Solide auctor, exemplo Carthaginienſium, Morinum refutavit, qui in commentatione quae exſtat in commentariis Academiae Pariſienſis, uſum victimarum humanarum apud populos plane negavit. Pag. 32. ſtudia Carthaginienſium exponit A. bonas litteras, inprimis Philoſophiam, parum excoluerunt Carthaginienſes, contra vero in aliis ſtudiis pertractandis operam poſuerunt. Etenim memoria nonnullorum librorum, verbi gratia *hiſtoria de Aſiatico Proconſulatu Manlii*, libri *Magonis de agricultura*, expugnata Carthagine iuſſu Senatus Romani in linguam latinam trans-

 lati,

lati, Annales denique *Himilconis*, satis superque illud testantur. Maiorem tamen gloriam architectura, aliisque artibus ad rem navalem et bellicam pertinentibus, sibi comparaverunt Carthaginienses. Ingens vero nomen, gloriamque plane excellentem, mercatura et navigatione consecuti sunt. Haec omnia uberius ab auctore (pag. 33-36.) exposita fuerunt. In mari mediterraneo, in oriente atque occidente, latissime commercia exercuerunt. Abundabant vero hi populi, et aliis terris succurrebant his mercibus: frumento, frugibus, vino, cera, oleo, imprimisque colore, qui ob pulchritudinem naturalem proprie nominatus fuit color Punicus. Contraria vero etiam ex parte aliorum populorum merces in rem utilitatemque suam pulchre converterunt. Ita ab Aegyptiis papyrum, a Tyriis et Phoenicibus purpuram, a Britannis ferrum, ab Aethiopibus Garamantis et Persis gemmas acceperunt. Indolem animi Carthaginiensium, moresque huic populo veluti innatos, (p. 37-39.) belle auctor descripsit. Nulla fides scriptoribus Romanis de moribus atque ingenio Carthaginiensium scribentibus habenda est, propterea quod illi partium studio obcoecati, ea tantum memoriae prodiderunt, quae ad iniustitiam populi Romani minuendam debilitandamque pertinerent. In universum, sicuti in reliquis rebus publicis, primis temporibus maiori opera virtuti studuerunt, corruptis vero deinceps moribus, vitiorum multitudine antiquam innocentiae gloriam obscuraverunt. His traditis bella Carthaginiensium (pag. 39-64.) fusius explicantur. Prima bella isti cum Africanis vicinis gesserunt. Infelici quidem primum utebantur fortuna (pag. 40.); deinde vero Mauros vicerunt non solum, sed etiam partem terrarum iis ereptam reipublicae suae addiderunt. Post devictos Mauros (pag. 41-43). Sardiniam, reliquasque insulas Baleares expugnaverunt. His expugnatis potentissimam fertilissimamque insulam Siciliam (pag. 43-52.) subigere tentaverunt. Quae ipsa Siciliae expugnatio (pag. 44.) multis exposita fuit diffi-

difficultatibus, quae ab auctore (pag. 45-53.) accurate indicantur. At enim vero, Sicilia vix in potestatem Carthaginiensium redacta, bella cum Romanis exoriebantur, auctaeque potentiae Carthaginiensis magnitudo malorum deinceps secutorum initium fuit atque principium. Uberiori oratione causas primi belli Punici, et ipsam rerum gestarum seriem, auctor a pagina 53. usque ad finem primae commentationis, memoriae prodidit. Ea vero repetere nimis longum, et plane supervacaneum foret, cum ea tantummodo relata legamus, quae peritis historiarum aestimatoribus, ex ipsis rerum gestarum monumentis, satis superque constant.

Diuturnum bellum Punicum secundum, cuius origo in annum urbis conditae sexcentesimum septuagesimum secundum incidit, commentatione altera explicatum legimus. Pax Carthaginiensibus a Romanis extorta (p. 65.), non solum illis Sardiniam et Corsicam eripuerat, sed etiam per aliquod tempus magnitudinem et potentiam eorum (p. 66.), ingenti pecuniae summa imperata, debilitaverat. Haec Romanorum iniustitia iram omnium Carthaginiensium concitaverat, quam sanandis vulneribus, quae illis inflicta erant, omnium optime minuere posse sibi persuadebant. Brevi igitur tempore rem restituerunt suam; quod ipsum tamen iniquo plane animo Romani ferebant. Illi itaque (p. 67.) de pacis conditionibus violandis solliciti, omni modo occasionem quaerebant, qua oblata iterum collo Carthaginiensium iuga veluti imponere possent. Urbs Saguntus hanc opportunam causam dedit Romanis, novamque formulam pacis imperatori Carthaginiensium Hasdrubali extorsit. Hac pace civitati Saganto, caeterisque Graeciae coloniis, antiqua libertas reddita fuit. Haec igitur iniqua novae pacis conditio paulo post bellum Punicum secundum excitavit. Mortuo enim Hasdrubale (p. 68.), fortissimus vir, Hannibal, superbiam urbis Saganti, ex foedere Romanorum ortam, punivit, atque ipsam urbem obsidione cinxit. Romani primum

Legatos tantum modo ad Hannibalem miserunt, qui eum hortarentur, ut urbem obsidione liberaret, Hannibal vero nihilo secius, his minis spretis, urbem summa vi aggressus est, eamque ad extremum expugnavit. Hac urbe expugnata, bellum Punicum secundum inter Romanos atque Carthaginienses initium cepit. Varios huius belli eventus, incertaeque fortunae vicissitudines, ab auctore descriptas, a pag. 71. usque ad pag. 109. explicatas legimus: deinceps vero pag. 109. usque ad pag. 121. de vita Hannibalis commentatus est. Descripsit inprimis studia pacis, quibus Hannibal, sicuti bellicis artibus, adeo inter reliquos eminuit, ut omnium excitaret invidiam ac aemulationem: porro fugam Hannibalis ad Antiochum magnum, regem Syriae, cum Romani eius vitae libertatique insidiarentur: inde fugam ad Prusiam, regem Bythiniae: denique mortem tanti imperatoris, cum ipse ob insidias Romanorum veneno sibi vitam eriperet. His traditis, bellum Punicum tertium a pag. 121 usque pag. 142. exponitur. Quae vero repetere, cum satis nota sint, supervacaneum esse putamus. Ceterum multa his commentationibus addi poterant; inprimis ea, quae de Senatu Carthaginiensi, formaque reipublicae, A. tradidit, copiosius explicari potuissent, si illi innotuisset liber *Christophori Hendreichii*, doctissime scriptus, *de republica Carthaginiensi*, qui superiore seculo prodiit. Progredimur ad tertiam commentationem, quae caussas foederis Cameracensis contra Venetos anno MDVIII. initi illustrat. Primum (pag. 147.) auctor nonnulla dixit de potentia huius reipublicae, quae a magnitudine commerciorum originem suam traxit. Haec ipsa commercia A. (pag. 148.) descripsit; deinde (pag. 149.) de terris reipublicae subiectis verba facit; porro ostendere elaborat, quomodo facili negotio haec respublica principatum in Italia obtinere potuerit. Ex conditione fatisque territoriorum, his temporibus, hunc ipsum principatum collegit. Ita verbi gratia a pag. 150. usque ad pag. 164. de regno Siciliae sub Ferdinando Catholico, de terris

ponti-

pontificiis, de republica Florentina, de ducatu Mediolanensi, de Ducibus Sabaudiae, Ferrariae, et Mantuae, nonnulla dixit. Explicat deinde (a pag. 165 - 173.) ipsum foedus inter Pontificem maximum Iulium secundum, Ludovicum XII. regem Galliarum, Ferdinandum catholicum, et Maximilianum I. Imperatorem, contra rempublicam sancitum. Hoc tradito foedere bellum ipsum (pag. 171 - 182.) enarratur. De legatione porro, nomine reipublicae ad Maximilianum I. missa recte narrat, etiam oratione legati, Antonii Iustiniani, (183 - 186.) addita. Quamvis vero respublica optimas pacis conditiones Imperatori offerret, eas tamen hic plane repudiabat, ita ut respublica deinceps cogeretur cum Ferdinando catholico rege Hispaniarum pacem inire, cuius exemplum etiam paulo post Iulius II. summus pontifex (p. 186 - 196.) secutus est. Ita vero his reconciliatis laetiori fortuna Veneti iterum utebantur; et cum deinceps novum foedus contra Ludovicum XII, quod in historia sacrum dicitur, ob Ducatum Mediolanensem ex[illegible]tur, Veneti pacem quietemque publicam (a pag. 197 - 205.) restituerunt. Ad extremum (p. 205 - 216.) nonnullas observationes politicas A. addidit, inter alia ubi legimus, quod pontifex maximus Iulius II. et rex christianissimus Ludovicus XII. Turcas contra rempublicam incitare voluerint. Progredimur ad commentationem quartam, qua res memorabiles ab anno 1515. usque ad annum 1530. illustrantur. Posteaquam nonnulla in universum (p. 219 - 223.) de natura et conditione regnorum, his temporibus, et de statu litterarum et artium A. dixit, mores indolemque Francisci I. regis Galliarum (pag. 223 - 225.) pulcherrime describit. Vidimus et ex hac ipsa descriptione, Franciscum I. principem vitiis et virtutibus magnum fuisse. Quomodo porro ille potentissimus princeps ducatum Mediolanensem suis adiecerit ditionibus, (225 - 228.) explicatur: inde natura ingenii, mores, reliquaque vita Caroli V. breviter quidem, sed eleganter (pag. 228 - 230.) delineantur. Paulo post, Imperatoriam dignitatem (p. 230 - 234.)

234.) inprimis ex consilio *Friderici* sapientis, Electoris Saxoniae, *Carolo V.* traditam fuisse narrat, cui tamen parum gratiae retulit, sicuti ex historiarum monumentis satis superque constat. His traditis, potentiam domus Austriacae, (p. 235-236.) quae sub *Carolo V.* et *Ferdinando I.* latissime patuit, explicavit. Postea (pag. 236 - 247.) de causis bellorum inter *Carolum V.* et *Franciscum I.* exortorum verba fecit. Deinceps (p. 249 - 268.) de ipso bello, et inprimis de praelio illo decretorio prope Papiam, et de captivitate Francisci I. paceque secuta, sermo instituitur. Expugnationem urbis Romae, captivitatemque pontificis maximi (pag. 268 - 276.) A. retulit. Denique novum bellum ex hac ipsa rerum conditione exortum (p. 277 - 289.) explicavit. Postea rerum in Septentrione gestarum memoriam examinat. Regnavit tum temporis celebris ille Christianus II. qui ob crudelitatem iure meritoque (pag. 289.) septentrionalis Nero nominatus est. Hanc crudelitatem inprimis (pag. 290) excitavit, aluit, auxit, Gustavus Troll, Archiepiscopus Upsaliae, penes quem summa rerum erat. Sanguinolentum animum, abiectos mores, et regis, et huius Archiepiscopi, A. (pag. 291.) bene descripsit. Inde narrat seditionem in Suecia exortam, sedatam vero paulo post, et anno MDXX. (pag. 293-296.) crudelissima multorum morte vindicatam. At enim vero, post breve tempus (pag. 299 - 306.) iterum seditione exorta, summa rerum Gustavo Wasa tradita fuit, qui tam laeta utebatur fortuna, ut principatum feliciter obtineret, *Christianus* vero secundus ille Tyrannus e regnis eiectus suis, extorris reliquam vitam ageret. Denique auctor in hac commentatione (p. 307 - 331.) expugnata ab Hispanis, ab anno MDXV. usque ad annum MDXXX, regna *Mexico et Peru*, enarravit, variasque observationes exinde pulchre deduxit. Ita verbi gratia egregia sunt ea, quae (pag. 308 et 309.) de incrementis commerciorum dixit; et cum crudelitatem Hispanorum, sine omni partium studio, recte et graviter (p. 309 - 321.) descripsit.

In

In extrema vero parte huius commentationis nonnulla dignissima lectu de statu ecclesiastico eius temporis (pag. 321-331) occurrunt. Quinta Commentatio continet bellum illud in Polonia exortum anno 1733. ob electionem Friderici Augusti III. Primum (pag. 338. et 339.) de factionibus Polonorum, cum alii partes Augusti sequerentur, alii Stanislai Leschinsky, sermo instituitur. Stanislao inprimis favebat Primas regni Poloniae, et rex Galliarum Ludovicus XV. (pag. 239-240). Contraria vero ex parte Friderico Augusto Carolus VI. Imperator et Anna Russorum Imperatrix; Loquitur deinceps (pag. 341-343.) de constitutione in Comitiis Varsaviensibus facta, ne regia Poloniae dignitas extero traderetur; porro (p. 344.) de exercitu Caroli VI. qui circa fines Poloniae convocabatur; porro de exercitu Russorum in Livonia; denique de bello (pag. 344-354.) eam ob causam a rege Galliarum illiusque sociis Carolo VI. illato, verba facit. Inde duplicem electionem (pag. 355-360.) describit. Causas deinceps, quibus commoti reges Galliarum, Hispaniarum, et Sardiniae, Carolum VI. bello aggressi sunt (p. 361-374.) proposuit. Inde eventus bellicos in Italia, in Germania, et in Polonia, (p. 275-392.) delineavit, quos repetere a proposito alienum esse videtur. Denique pacem Viennensem (pag. 393-414). nonnullis observationibus illustravit. Digna inprimis ea lectu sunt, quae de dignitate regia Poloniae, ad domum Saxonicam iterum translata (p 402 403.), memoriae prodidit; inepte autem dixisse videtur: *Terris Saxonicis hanc speciosam dignitatem regiam perniciosam magis, quam salutarem fuisse.* Nonnulla etiam legimus de illustrissimo Comite de Brühl, de quibus iudicandi arbitrium lectoribus relinquimus. Stanislaum, sapientissimum principem, ut dignissimum corona regia, A. magnopere laudavit (pag. 405-408.) In universum vero existimat, (pag. 414.) memoriam nummi illius celeberrimi, a Traiano Imperatore cusi: REGNA ASSIGNATA, ad pacem Viennensem omnium optime transferri posse. Haec sunt argu-

menta doctissimi libri, cuius partem secundam lectoribus proxime indicabimus. Adeo vero graviter, libere, imo et prudenter conscriptus est, adeo varietate rerum multarum, frugifera historiarum cognitione, sapientissimis denique prudentiae civilis praeceptis abundat, ut plane nulla indigere commendatione videatur.

METHODUS INVENIENDI CURVAS, MAXIMUM vel Minimum efficientes, universaliter, et ex analyticis principiis demonstrata, a IOHANNE NICOLAO TETENS, Physic. Prof. in Acad. Fridericiana Büzzoviensi.

Quemadmodum methodus inveniendi *Maxima* et *Minima* in genere, ita praecipue pars illa, quae lineas, quibus inest proprietas quaedam Maximi Minimive, definiendas docet, est ex praestantissimis Analyseos nostrae inventis. Nec Matheseos finibus vellem usum eius concludi, quem insignem certe haberet quoque in Philosophia, et in perplexis, quae de mundo optimo, qui sane Maximum quid est, agitantur, quaestionibus. Ad minimum enim, maior inesse posset exactitudo et evidentia Philosophorum ratiociniis, si perspecto genio methodi universalis de Maximis et Minimis, generaliora separare, et ad Philosophiam transferre vellent. Ne dicam de invenienda theoria Maximorum et Minimorum universalissima, ad *intensa* quoque applicata, cui nostra analytica methodus ansam dat et materiam. Sed haec alio loco dicenda sunt.

Methodum inveniendi curvas, *Maximum* vel *Minimum* efficientes, saeculo superiori a fratribus BERNOULLIIS primo excultam, EULERUS V. Celeb. uti alias Matheseos partes, ad summum fere perduxit perfectionis fastigium, in libro,

bro, cui titulus; *Methodus inveniendi lineas curvas Maximi Minimive proprietate praeditas*, five *solutio problematis isoperimetrici, in sensu latissimo sumti;* qui confundendus non est cum *solutione problematis isoper. in sensu latissimo sumti*, quam ante iam *Tom. V. Comm. Petrop.* Vir summus inseruerat. Duo tamen adhuc desiderari queunt. Formulae enim, quas calculo longiori et difficiliori invenit EULERUS, aequationem continentes, ex qua deinceps curva eruenda est, exemplis tantum et inductione confirmavit, generali autem demonstratione, qualem in Analysi, perfectissima quam habemus scientia, hodie merito quaerunt, illae nondum munitae sunt. Deinde quoque hic Vir clarissimus ex geometria lineari argumenta sua ita duxit, ut methodus de Maximis et Minimis ad curvas has applicata longe distare videatur a vulgari, cuius tamen est aut species magis determinata, aut iisdem cum hac principiis universalibus innititur.

Quum enim principia universalissima, quibus superstructae sunt regulae Analyseos, quibus Maxima et Minima in genere definiuntur, inquirerem, incidi in alias Methodos, ut et in demonstrationem formularum Eulerianarum. De illis quidem, num magis commodae et breviores sint Euleriana, investigare alio tempore decrevi; hanc vero cum harum rerum amatoribus nunc communicare, eorumque iudicio submittere, non incongruum esse duxi.

PROP. I. *Sit functio quaedam proposita, quae Maxima esse debeat, aut Minima, W, et sumto differentiali eius, hoc oportet poni* $= o$, *quo W sit Maximum aut Minimum.*

Constat hoc ex methodo vulgari. Observandum autem, 1) ope illius non inveniri nisi Maxima et Minima *relativa*, id est quae sint Maxima vel Minima respectu aliarum quantitatum, in quas abiret functio, si variabiles augeantur aut diminuantur quantitate *infinite parva*. Regula autem, quae differentiale poni iubet $= o$, universalissima est, locum quoque habitura, si loco differentiarum infinitesimarum sumerentur finitae quaecunque. His autem sumtis, detegeretur

 qui-

quidem Maximum vel Minimum *abſolutum*; attamen ſimul differentiatio ordinaria et conſueta ratione non poſſet inſtitui.

OBSERV. 2) Si W eſt Maximum aut Minimum, differentiale ut ſit $= o$ neceſſe eſt. Quanquam haec propoſitio inverti, atque ex eo, quod differentiale ſit $= o$, ſatis tuto colligi nequit, ipſam quantitatem eſſe Maximum quid vel Minimum: addendae ſunt aliae inveſtigationes, iuxta regulas ab Analyſtis expoſitas.

DEFINITIO I. *Si propoſita eſt functio W, quae eſſe debeat Maxima et Minima quae eſſe poſſet, ſi ſola haec functio conſideretur. Differentiale eius ordinarium eſt ſimul differentiale, quod ponendum $= o$. At ſi W Maxima aut Minima eſſe debeat non abſolute ſpectata, quod fieri interdum nequit, ſed reſpectu aliarum functionum Q R S etc. tum videndum, quanam ratione variabiles quae inſunt in W mutentur, ſi W abeat in R aut S, ſive, in genere, in unam ex reliquis. Atque poſterius hoc differentiale ponendum $= o$, quod hoc loco dicemus differentiale Maximi et Minimi.*

OBSERV. *Differentiale Maximi et Minimi* in genere eodem modo ex quantitatibus variabilibus invenitur, ſingulis ſeorſim conſideratis, ac differentiale ordinarium. At poteſt fieri, ut ſigna huius differentialis diverſa ſint a ſignis differentialis ordinarii; vel ut pars quaedam in alterutro omnino excedat, ubi quantitas quaedam alias variabilis hoc reſpectu invariabilis eſt et conſtans. Differentiale ordinarium indicemus ſigno $d\,W$, at differentiale Maximi vel Minimi ſigno $\Delta\,W$.

DEFINITIO 2. Si W eſt Maximum aut Minimum, inter W, P, Q, R; et dividantur quantitates illae in aequalem numerum partium, in diverſis illis functionibus certa quadam ratione ſibi reſpondentibus: functio W eſt Maximum vel Minimum *ſimilare*, ſi quaelibet eius pars reſpondens partibus reliquarum functionum hiſce ſemper aut maior aut minor eſt; *diſſimilare* contra, ſi non ſingulae

in

in W partes, partibus singulis in P, Q, R, sint continuo maiores aut minores, quamquam integrum W Maximum sit aut Minimum.

PROPOSITIO 2. *Si W Maximum aut Minimum inter W, P, Q, R, dividatur in partes aequales quotcunque* n, *aut quae in eadem sint ratione ad se invicem in singulis his quantitatibus,* n W *erit etiam Maximum aut Minimum inter* n W, n P, n Q, n R *etc. Hoc sua sponte elucet.*

PROPOSITIO III. *Si partes quantitatum W, P, Q, R etc. sumantur quidem simili ratione positae, et numero aequales; non omnes vero aequalis magnitudinis, aut in eadem ratione mutua constante: W Maximum et Minimum esse potest* DISSIMILARE.

Sint enim partes ipsius W: a, b, c, d, et quantitatis P partes sint α, β, γ, δ, simili modo positae, at inter se non aequales, neque in eadem mutua ratione, pars a potest minor esse parte α, et b minor parte β; at $(a+b+c+d)$ maior tamen $(\alpha+\beta+\gamma+\delta)$ simul sumtis; potest enim magis superare $(c+d,)$ partes $(\gamma+\delta,)$ quam $(\alpha+\beta)$ superat $(a+b.)$ et sic porro.

PROPOSITIO IV. *Si W est Maximum vel Minimum similare respectu quantitatum P, Q, R; erit etiam* d W, *sive differentiale eius ordinarium Maximum aut Minimum.* Conf. Prop. II.

COROLL. Hinc si affectio quaedam Maximi et Minimi est in quacunque parte lineae curvae, differentiale functionis, qua Maximum et Minimum exprimitur, erit ibidem Maximum aut Minimum; et inverse. At in genere dici nequit, affectionem Maximi vel Minimi, quae est in tota quadam linea, inesse etiam in singulis eius elementis.

PROPOSITIO V. *Si inter W, P, Q, R, S, etc. W est Maximum aut Minimum dissimilare, et in eo quidem tantum casu, ubi sumitur variabilis quaedam, quae illi inest, determinatam habere magnitudinem: sive ubi determinatus tantum sumitur numerus partium simili quadam ratione positarum, non vero*

Maximum aut Minimum est si sumantur pauciores, oportet quoque d W esse Maximum aut Minimum.

Sint partes functionis W; $a, b, c, d \ldots z$, et partes alterius quantitatis P; $\alpha, \beta, \gamma, \delta \ldots x$: iam quia W non est Maximum neque Minimum, nisi sumantur partes praecise ad x: ponatur ultimam partem z in w esse minorem parte ultima in P, x; et haec pars sane non efficiet ut W maior fiat P: ergo iam antea fuisse W maiorem P necesse est; quod cum contra hypothesin, x maior esse debet parte z.

Idem valet si poneretur $x = z$. Ergo partem z oportet esse maiorem x, si W sumtis partibus usque ad z, et non antea, maior esse debeat quam P.

Eodem modo evincitur, partem ultimam in W oportere esse Minimam, si W in eo demum loco, et non in praecedenti quodam, sit Minimum. Hinc, quia incrementa quantitatum variabilium, sive differentialia ordinaria, considerari possint tanquam partes infinitesimae quantitatum finitarum, intelligitur, ultimum dW, positis conditionibus, evadere debere Maximum aut Minimum.

COROLL. I. Partes curvae, quae Maximi Minimive proprietate praedita est, cum partibus aliarum curvarum, ad eandem abscissam sumtarum, simili quadam ratione positae sint. Si igitur ad determinatam tantum abscissam, non vero in praecedenti loco, quantitas quaedam in curva est Maxima vel Minima, differentiale huius functionis W, dW in eo loco quoque Maximum vel Minimum esse oportet.

COROLL. 2. Functio proposita W, comparata cum aliis, P, Q, R, partibus omnium similiter positis, evadere potest hoc loco Maxima, alio vero Minima inter reliquas; et quaeri possunt curvae, in quibus partes functionis W, ad datam abscissam sint Maximae, ad aliam autem Minimae: et quaesitis punctis abscissae, in quibus dW est Maximum vel Minimum, habebimus loca ubi integra quantitas W queat esse Maxima vel Minima, licet non semper vere sit.

OBSERV.

OBSERV. 1. Applicemus iam haec generalia ad problemata magis ſpecialia, quo pertinent illa, quibus curva proponitur invenienda, ad quam, vel pro quacunque abſciſſa, vel pro determinata quadam, data functio eſt aut Maxima aut Minima, quae eſſe poſſit in lineis aliis ad eandem abſciſſam relatis, aut omnibus, aut iis quae communi quadam proprietate praeditae ſunt. Eſſe hos caſus ſpeciales, et poſſe methodum Maximorum et Minimorum ad alia adhuc extendi, e. gr. ad inveniendam legem progreſſionis ſeriei, cuius pars quaedam intercepta inter duos terminos aequaliter a primo diſtantes, ſummam exhibeat Maximam aut Minimam, reſpectu aliarum ſerierum; communes quasdam cum illa proprietates habentium, inter aequales et aeque diſtantes duos terminos interceptarum: et ad infinita alia.

OBSERV. 2. Propoſitionem quintam cum corollariis theoriae perficiendae gratia tantum adiecimus; infra autem Propoſ. VIII. ubi functiones pro curvis propoſitae Maximae aut Minimae *diſſimilares* ſint, aliam adhibebimus regulam. Sed redeamus ad curvas, quibus ineſt proprietas quaedam Maximi aut Minimi, et praemittamus duo Lemmata ſequentia.

LEMMA 1. Sit $A d^{m}_{y} = B d^{m+1}_{y}$ et evaneſcente d^{m}_{y} evaneſcat quoque B; tunc ſi $d^{n}_{y} = o$ erit $A = dB$.

Si enim $A d^{m}_{y} = B d^{m+1}_{y}$, erit $A d^{m+1}_{y} + dA d^{m}_{y} = B d^{m+2}_{y} + dB\, d^{m+1}_{y}$ et quia evaneſcente d^{m}_{y} evaneſcit B. erit $A d^{m+1}_{y} = dB\, d^{m+1}_{y}$ et $A = dB$.

LEMMA 2. Sit W functio continens quantitates ad curvam AKD (Fig.) pertinentes x, dx, y, dy, d^2y, d^3y, ubi dx ponitur conſtans; et haec curva abeat in aliam, vel Tab. III.

in

in Aid, vel ALD, per eadem puncta A et D transeuntem, et priori infinite proximam; quaeraturque differentiale functionis W pro hac mutatione, et dicantur Δy, $\Delta^2 y$, $\Delta^3 y$ etc. differentialia quantitatum y, dy, $d^2 y$ etc. dico haec differentialia alternis vicibus sumi debere positiva et negativa, ita ut posito Δy esse incrementum quoddam, fore $\Delta^2 y$ decrementum, et iterum $\Delta^3 y$ incrementum, et sic in genere, posito Δ^n_y incremento, sive sumto positive, fore Δ^{n+1}_y decrementum sumendum negative.

Fig. 1. Etenim primo neque x, AG, AC neque dx, GC mutantur. At y, sive Gk, abit in Gi aut in GL. Sit autem antecedens ordinata y et sequens proxime in curva y,[1] DC; et est $y^1 - y = dy$. Increscente iam y parte quadam P, id est posito loco y, $y + \Delta y$ cum y^1 manet eadem, decrescet dy, et differentiale huius $\Delta^1 y$ erit decrementum, et signum habebit oppositum cum Δy. Praeterea autem est $d^1_y - dy = d^2_y$, hinc decrescente dy increscet ddy, et differentiale illius $\Delta. ddy$ habebit iterum signum positivi. Atque in genere cum $d^{1n}_y - d^n_y = d^{n+1}_y$ necesse est deminuto d^n_y, quo $\Delta\, d^n_y$ accipit signum (—), crescat d^{n+1}_y et $\Delta\, d^{n+1}_y$ accipiat signum (+). Alternabunt igitur signa Δy, Δdy, Δd^2_y, Δd^3_y etc.

PROPOSITIO IV. *Sit functio proposita S. D W maxima aut minima, continens quantitates* x, dx, y, dy, d^2_y, d^3_y *etc. sitque Maximum aut Minimum hoc SIMILARE,*

et

et quaeratur curva, ad quam S. d. W Maxima aut Minima pertineat; differentiale Maximi et Minimi aequationis propoſitae, quod ponendum $=$ *o. habebit formam* $A \Delta x \pm B \Delta y \mp$

TAB III. ad Nov. Act. Erud.



COROLL. 2. Poteſt vero quantitas x in univerſo habere pro conſtante, quoniam communis eſt omnibus curvis, quarum illa, in qua functio propoſita eſt Maximum aut Minimum, quaeritur. Et praeterea quantitatum abſolutae magnitudines non deſiderantur, ſed tantum relatio inter x et y et reliquas. Hinc pro differentiali Maximi et Minimi ſumendum $Bdy - Cd^2_y + Dd^3_y$ etc. $= o$.

Ttt PRO-

in *Aid*, vel *ALD*, per eadem puncta *A* et *D* transeuntem, et priori infinite proximam; quaeraturque differentiale functionis *W* pro hac mutatione, et dicantur Δy, $\Delta^2 y$, $\Delta^3 y$ etc. differentialia quantitatum y, dy, $d^2 y$ etc. dico haec differentialia alternis vicibus sumi debere positiva et negativa, ita ut posito Δy esse incrementum quoddam, fore $\Delta^2 y$ decrementum, et iterum $\Delta^3 y$ incrementum, et sic in genere, posito Δ_y^n incremento, sive sumto positive, fore Δ_y^{n+1} decrementum sumendum negative.

Fig. 1. Etenim primo neque x, AG, AC nequ dx, GC mutantur. At y, sive Gk, abit in Gi aut in GL. Sit autem antecedens ordinata y et sequens proxime in curva y,' DC, et est $y^1 - y = dy$. Increscente iam y parte quadam P, id est posito loco y, $y + \Delta y$ cum y^1 manet eadem, decrescet dy, et differentiale huius $\Delta' y$ erit decrementum, et signum habebit oppositum cum Δy. Praeterea autem est $d_y^1 - dy = d^2_y$, hinc decrescente dy increscet ddy, et differentiale illius $\Delta. ddy$ habebit iterum signum positivi. Atque in genere cum $d^{1n}_y - d^n_y = d^{n+1}_y$ necesse est deminuto d^n_y, quo $\Delta\, d^n_y$ accipit signum (—), crescat d^{n+1}_y et $\Delta\, d^{n+1}_y$ accipiat signum (+). Alternabunt igitur signa Δy, Δdy, $\Delta d^2 y$, $\Delta d^3 y$ etc.

PROPOSITIO IV. *Sit functio proposita S. D W maxima aut minima, continens quantitates x, dx, y, dy, $d^2 y$, $d^3 y$ etc. sitque Maximum aut Minimum hoc SIMILARE,*

et

et quaeratur curva, ad quam S. d W Maxima aut Minima pertineat; differentiale Maximi et Minimi aequationis propositae, quod ponendum $= o$. habebit formam $A \Delta x \pm B \Delta y \mp$

TAB.III.ad Nov.Act.Erud



COROLL. 2. Poteit vero quantitas x in univerlo habere pro constante, quoniam communis est omnibus curvis, quarum illa, in qua functio proposita est Maximum aut Minimum, quaeritur. Et praeterea quantitatum absolutae magnitudines non desiderantur, sed tantum relatio inter x et y et reliquas. Hinc pro differentiali Maximi et Minimi sumendum $Bdy - Cd_y^2 + Dd_y^3$ etc. $= o$.

Ttt PRO-

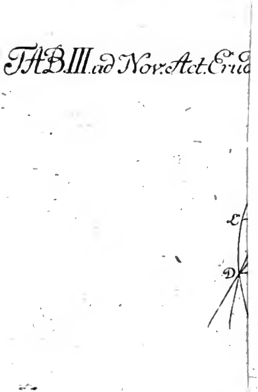
in *Aid*, vel *ALD*, per eadem puncta *A* et *D* transeuntem, et priori infinite proximam; quaeraturque differentiale functionis *W* pro hac mutatione, et dicantur Δy, $\Delta^2 y$, $\Delta^3 y$ etc. differentialia quantitatum y, dy, $d^2 y$ etc. dico haec differentialia alternis vicibus sumi debere positiva et negativa, ita ut posito Δy esse incrementum quoddam, fore $\Delta^2 y$ decrementum, et iterum $\Delta^3 y$ incrementum, et sic in genere, posito Δ^n_y incremento, sive sumto positive, fore Δ^{n+1}_y decrementum sumendum negative.

Fig. 1. Etenim primo neque x, *AG*, *AC* nequ dx, *GC* mutantur. At y, sive *Gk*, abit in *Gi* aut in *GL*. Sit autem antecedens ordinata y et sequens proxime in curva y^1, *DC*; et est $y^1 - y = dy$. Increscente iam y parte quadam P, id est posito loco y, $y + \Delta y$ cum y^1 manet eadem, decrescet dy, et differentiale huius $\Delta^1 y$ erit decrementum, et signum habebit oppositum cum Δy. Praeterea autem est $d^1_y - dy = d^2_y$, hinc decrescente dy increscet ddy, et differentiale illius $\Delta . ddy$ habebit iterum signum positivi. Atque in genere cum $d^{1n}_y - d^n_y = d^{n+1}_y$ necesse est deminuto d^n_y, quo Δd^n_y accipit signum (—), crescat d^{n+1}_y et Δd^{n+1}_y accipiat signum (+). Alternabunt igitur signa Δy, Δdy, Δd^2_y, $\Delta d^3 y$ etc.

PROPOSITIO IV. *Sit functio proposita S. D W maxima aut minima, continens quantitates x, dx, y, dy, d^2_y, d^3_y etc. sitque Maximum aut Minimum hoc SIMILARE,*

et

et quaeratur curva, ad quam S. d. W Maxima aut Minima pertineat; differentiale Maximi et Minimi aequationis propositae, quod ponendum = o. habebit formam $A \Delta x \pm B \Delta y \mp$



COROLL. 2. Potest vero quantitas x in universo habere pro constante, quoniam communis est omnibus curvis, quarum illa, in qua functio proposita est Maximum aut Minimum, quaeritur. Et praeterea quantitatum absolutae magnitudines non desiderantur, sed tantum relatio inter x et y et reliquas. Hinc pro differentiali Maximi et Minimi sumendum $Bdy - Cd_y^2 + Dd_y^3$ etc. $= o$.

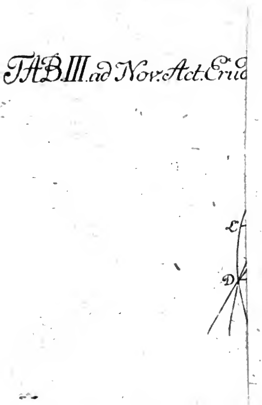
in *Aid*, vel *ALD*, per eadem puncta *A* et *D* transeuntem, et priori infinite proximam; quaeraturque differentiale functionis *W* pro hac mutatione, et dicantur Δy, $\Delta^2 y$, $\Delta^3 y$ etc. differentialia quantitatum y, dy, $d^2 y$ etc. dico haec differentialia alternis vicibus sumi debere positiva et negativa, ita ut posito Δy esse incrementum quoddam, fore $\Delta^2 y$ decrementum, et iterum $\Delta^3 y$ incrementum, et sic in genere, posito Δ^n_y incremento, sive sumto positive, fore Δ^{n+1}_y decrementum sumendum negative.

Fig. 1. Etenim primo neque x, AG, AC neque dx, GC mutantur. At y, sive Gk, abit in Gi aut in GL. Sit autem antecedens ordinata y et sequens proxime in curva y', DC; et est $y' - y = dy$. Increscente iam y parte quadam P, id est posito loco y, $y + \Delta y$ cum y' manet eadem, decrescet dy, et differentiale huius $\Delta' y$ erit decrementum, et signum habebit oppositum cum Δy. Praeterea autem est $d'_y - dy = d^2_y$, hinc decrescente dy increscet ddy, et differentiale illius $\Delta . ddy$ habebit iterum signum positivi. Atque in genere cum $d'^n_y - d^n_y = d^{n+1}_y$ necesse est deminuto d^n_y, quo Δd^n_y accipit signum (—), crescat d^{n+1}_y et Δd^{n+1}_y accipiat signum (+). Alternabunt igitur signa Δy, Δdy, Δd^2_y, $\Delta d^3 y$ etc.

PROPOSITIO IV. *Sit functio proposita S. D W maxima aut minima, continens quantitates x, dx, y, dy, d^2_y, d^3_y etc. sitque Maximum aut Minimum hoc SIMILARE,*

et

et quaeratur curva, ad quam S. d. W Maxima aut Minima pertineat; differentiale Maximi et Minimi aequationis propoſitae, quod ponendum = o. habebit formam $A\Delta x \pm B\Delta y \mp$



COROLL. 2. Poteſt vero quantitas x in univerſo habere pro conſtante, quoniam communis eſt omnibus curvis, quarum illa, in qua functio propoſita eſt Maximum aut Minimum, quaeritur. Et praeterea quantitatum abſolutae magnitudines non deſiderantur, ſed tantum relatio inter x et y et reliquas. Hinc pro differentiali Maximi et Minimi ſumendum $B dy - C d_y^2 + D d_y^3$ etc. $= o$.

Ttt PRO-

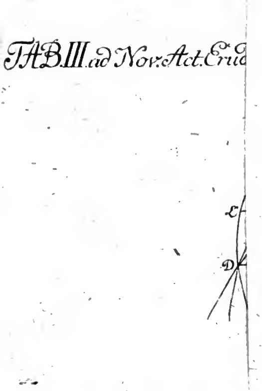
in Aid, vel ALD, per eadem puncta A et D transeuntem, et priori infinite proximam; quaeraturque differentiale functionis W pro hac mutatione, et dicantur Δy, $\Delta^2 y$, $\Delta^3 y$ etc. differentialia quantitatum y, dy, $d^2 y$ etc. dico haec differentialia alternis vicibus sumi debere positiva et negativa, ita ut posito Δy esse incrementum quoddam, fore $\Delta^2 y$ decrementum, et iterum $\Delta^3 y$ incrementum, et sic in genere, posito Δ^n_y incremento, sive sumto positive, fore Δ^{n+1}_y decrementum sumendum negative.

Fig. 1. Etenim primo neque x, AG, AC nequ dx, GC mutantur. At y, sive Gk, abit in Gi aut in GL. Sit autem antecedens ordinata y et sequens proxime in curva y, ^1DC; et est $y^1 - y = dy$. Increscente iam y parte quadam P, id est posito loco y, $y + \Delta y$ cum y^1 manet eadem, decrescet dy, et differentiale huius $\Delta^1 y$ erit decrementum, et signum habebit oppositum cum Δy. Praeterea autem est $d^1_y - dy = d^2_y$, hinc decrescente dy increscet ddy, et differentiale illius $\Delta. ddy$ habebit iterum signum positivi. Atque in genere cum $d^{1n}_y - d^n_y = d^{n+1}_y$ necesse est deminuto d^n_y, quo Δd^n_y accipit signum (—), crescat d^{n+1}_y et Δd^{n+1}_y accipiat signum (+). Alternabunt igitur signa Δy, Δdy, Δd^2_y, Δd^3_y etc.

PROPOSITIO IV. *Sit functio proposita S. D W maxima aut minima, continens quantitates* x, dx, y, dy, d^2_y, d^3_y *etc, sitque Maximum aut Minimum hoc SIMILARE,*

et

et quaeratur curva, ad quam S. d W Maxima aut Minima pertineat; differentiale Maximi et Minimi aequationis propositae, quod ponendum = o. habebit formam $A\Delta x \pm B\Delta y \mp$



COROLL. 2. Poteft vero quantitas x in univerfo habere pro conftante, quoniam communis eft omnibus curvis, quarum illa, in qua functio propofita eft Maximum aut Minimum, quaeritur. Et praeterea quantitatum abfolutae magnitudines non defiderantur, fed tantum relatio inter x et y et reliquas. Hinc pro differentiali Maximi et Minimi fumendum $Bdy - Cd^2_y + Dd^3_y$ etc. $= o$.

Ttt PRO-

in *Aid*, vel *ALD*, per eadem puncta *A* et *D* transeuntem, et priori infinite proximam; quaeraturque differentiale functionis *W* pro hac mutatione, et dicantur Δy, $\Delta^2 y$, $\Delta^3 y$ etc.

Fig. I

$\Delta^a y$, Δdy etc.

PROPOSITIO IV. *Sit functio proposita S. D W maxima aut minima, continens quantitates* x, dx, y, $\tilde{d}y$, d^2y, d^3y *etc. sitque Maximum aut Minimum hoc SIMILARE,*

et

et quaeratur curva, ad quam S. d W Maxima aut Minima pertineat; differentiale Maximi et Minimi aequationis propositae, quod ponendum $=$ *o. habebit formam* $A\Delta x \pm B\Delta y \mp C\Delta dy \pm D.\Delta d^2_y \mp E\Delta d^3_y$ *etc. si differentiale ordinarium functionis est* $Adx + Bdy + Cd^2_y + Dd^3_y$ *etc. quod ponendum* $=$ *o.*

Quoniam enim $S.\, d\, W$ est Maximum et Minimum similare, $d\,W$ quoque erit eiusdem indolis. Hinc $\Delta\, d\,W = o$. At quia differentiale eius ordinarium reducitur ad aequationem $Adx + Bdy + Cd^2_y$ etc. et praeterea differentiale Maximi aut Minimi, quod oritur si curva permutetur cum alia ad eandem abscissam relata, eodem modo ex quantitatibus integralibus formatur ac ordinarium, ea solum differentia, quae in praecedenti Lemmate exposita est, apparet differentiale Maximi et Minimi fore $A\Delta x \pm B\Delta y \mp C\Delta d^2_y \pm D\Delta d^3_y$ etc. quo posito $= o$, habetur aequatio, ex qua curva quaesita eruenda est.

COROLL. 1. Differentietur itaque dW, consueta ratione, et reducto hoc differentiale ad formam $Adx + Bdy + Cd^2_y$ etc. sumenda est aequatio $Adx + Bdy - Cd^2_y + Dd^3_y - Ed^4_y = o.$

COROLL. 2. Potest vero quantitas x in universo habere pro constante, quoniam communis est omnibus curvis, quarum illa, in qua functio proposita est Maximum aut Minimum, quaeritur. Et praeterea quantitatum absolutae magnitudines non desiderantur, sed tantum relatio inter x et y et reliquas. Hinc pro differentiali Maximi et Minimi sumendum $Bdy - Cd^2_y + Dd^3_y$ etc. $= o.$

PROPOSITIO VII. *In differentiali Maximi et Minimi, sive in aequatione* $B\,dy - C\,d_y^2 + D\,d_y^3 - E\,d_y^4 = o.$ *quantitates B, C, D, E, etc. sic a se invicem pendent, ut* $B - dC + ddD - d^3 E = O.$

Constat ex regulis methodi Maximorum et Minimorum vulgaris, in quacunque functione plurium variabilium, ad inveniendam harum variabilium rationem mutuam, in casu quo functio exhibet Max. aut Min. singulas variabiles unam post alteram esse considerandas, reliquis pro constantibus sumtis: oriuntur inde tot aequationes, quot adsunt variabiles, quibusque singulis relatio unius ad reliquas in casu Max. aut Min. determinatur. Hinc aequatio nostra proposita considerari poterit instar functionis plurium variabilium, quae sunt y, dy, Ddy etc. et primo poni y solam esse variabilem et reliquas constantes; deinde esse dy variabilem, et reliquas constantes, et sic porro. Atque eadem ratio, qua una harum quantitatum determinatur per reliquas, posita illa sola variabili, hisce vero omnibus constantibus sumtis, manebit quoque, si vel posteriores sumamus variabiles. Sit itaque

1) Aequatio $B\Delta y - C\Delta dy = o$ et $B\Delta y = C\Delta dy.$ Iam vero posita sola y variabili, dy vero constante; erit $\Delta dy = o$, et hinc $B = o$: deinde sumta sola dy variabili et y constante, erit $\Delta y = o$ et $C = o.$ Quare posito $\Delta y = o$ erit etiam $C = o$, et evanescente Δdy evanescit quoque $B.$ Est autem per lemma *primum* $B = dc$; ideoque ob $B\Delta y = C\Delta dy$ $= (B\,dy = C\,d_y^2)$; $dC\,dy = C\,d_y^2$, et $C = \frac{D\,C.\,dy}{d_y^2}$, et

$$B\,dy - C\,d_y^2 = o = B\,dy - \frac{dC.\,dy}{d_y^2} .\, d_y^2 = (B - dC)$$

$dy = o = B - dC$, quod immediate ex $B = dC$ sequitur.

2) Si

2) Si aequatio est $B dy - C d_y^2 + D d_y^3 = o$, ponatur primo d_2 esse constans, et $d_y^3 = o$: et erit $B dy - C d_y^2 = o$, et $B = dC$, $B dy = C d_y^2$, $C = \frac{dC.dy.}{d^2 y}$. Tum sumatur y esse constans sive $\Delta y = o$, dy et d_y^2 autem variabiles, et erit Δy sive $dy = o$ et $C d_y^2 = D d_y^3$, in qua aequatione iterum evanescente d_y^2 evanescit D, et si $d_y^3 = o$, etiam $C = o$: ideoque $C = dD$, et $D = \frac{C d_y^2}{d^3 y} = \frac{d C dy.}{d^2 y} \cdot \frac{d_y^2}{d^3 y} = \frac{dC.dy}{d^3 y} = \frac{ddD.dy.}{d^3 y}$. Hinc $B dy - C d^2 y + D d_y^3 = o$ $= B dy - D c dy + \frac{ddD.dy.d_y^3}{d_y^3} = (B - dC + d^2 D) dy = o$. Esse autem hanc legem universalem, et esse $B - dC + d^2 D - d^3 E + d^n S = o$, si fuerit $B dy - C d_y^2 + D d_y^3 - E d_y^4 + S d_y^n = o$, probatur sequenti ratione. Si enim valet de serie $B dy - C d_y^2 + D d_y^3 - + S d_y^n$, obtinet etiam in serie $B dy - C d_y^2 + D d_y^3 - + S d_y^n - T d_y^{n+1}$.

Oportet enim in hac serie posteriori poni, $S d_y^n = T d_y^{n+1}$, cum in universum singulae variabiles et singulae duae pro solis variabilibus habendae sint, reliquis sumtis constantibus. Ideoque per lemma primum $S = dT$ et $T = \frac{S d_y^n}{d n + _y^1}$. Conceditur autem esse $S d_y^n = d^{n-1} S dy$,

 ideo-

ideoque etiam $S = \frac{d^{n-1} S.\,dy}{d^n y}$. Fit igitur $T = \frac{d^{n-1} S.\,dy}{d^{n+1} y}$

At ob $S = dT$, est $d^{n-1} S = d^n T$, et hinc $T = \frac{d^n T dy}{d^{n+1} y}$

et $Td^{n+1}_{\;y} = d^n T dy$. Substituto igitur in serie proposita $d^n T dy$ in locum $Td^{n+1}_{\;y}$, habebimus $Bdy - dCdy + d^2 Ddy - d^3 Edy + - + d^{n-1} S.dy - d^n Tdy = o = B - dC + d^2 D - d^3 E + - + d^{n-1} S - d^n T$.

OBSEVAT. I. Hanc formulam facillime ad Eulerianam posse reduci, ponendo loco $dy = pdx$, et $d^2 y = dpdx = qdx^2$, etc. statim apparet.

OBSERVAT. 2. Si functio proposita pro curva invenienda est $S.\,zdx$ et z functio quaedam quantitatum x, y, et independentium $dy^1, dy^2, d^3 y$, algebraica sive determinata, nullasque praeterea contineat formulas integrales indeterminatas, dicitur ab *Eulero* functio *determinata*. Huiusmodi Maximum aut Minimum *similare* est, et singula lineae elementa eadem gaudebunt proprietate, qua integra linea. E. g. si proponitur $S.\,dx\left(1 + \frac{dy^2}{dx^2}\right)$, aut $S.\,dx^n_{\;y}\left(1 + \frac{dy^2}{dx^2}\right)$. Pendet enim quantitas haec z a sola magnitudine variabilium x, y, quam habent in singulis locis curvae, nec interest, quamnam ante in praecedentibus locis habuerint. Hinc $S.\,zdx$ Maximum aut Minimum esse debet, sive sumatur abscissa x, sive sumatur $x + dx$, sive dx, id est in singulis curvae elementis.

Quod-

Quodsi vero in formula Maximi aut Minimi occurrunt integralia indeterminata, quo in casu functio *indeterminata* *EULERO* audit. E. gr. si $S.\, z\, dx = S y x dx.\, \overline{S y dx}$, valor illius nondum definitus exhiberi potest, quamquam definiatur $x,\ y,\ dx$, sed pendet etiam a summa $S y dx$, ideoque a valoribus variabilium y et x antecedentibus. Hoc in casu Maximum et Minimum potest esse *dissimilare*, quia partes illius a se invicem pendent, ideoque ut singulae quoque partes sint Maximae aut Minimae, si integra quantitas has habeat proprietates, necesse non est. Et quamquam revera hoc locum interdum habeat, tuto tamen numquam id sumere licet.

PROPOSITIO VIII. *Si proponatur $S\, z\, dx$, et contineat haec functio Maximum aut Minimum dissimilare, sumaturque differentiale Maximi aut Minimi ipsius differentialis $z\, dx$, differentiale illud sumi debet $= o$.*

Sit $S z\, dx = S.\, L dx.\, S r dx$, et erit in alia quadam curva, a quaesita quam minimum diversa $S.\, \overline{L dx\ S r dx} + S \Delta \overline{L dx\ S r dx} + S.\, \overline{L dx\ S.\, \Delta r dx}$. Nunc vero per generalem methodum $S \Delta \overline{L dx\ S r dx} + S \overline{L dx\ S \Delta r dx} = o$, hinc etiam $\Delta\, L dx\, S r dx + L dx\, S \Delta r dx = o$.

PROPOSITIO IX. *Hinc variis modis aequationes differentiales, quae differentiam Maximi et Minimi contineant, et ex quibus sumtis $= o$; aequatio pro curva eruatur, invenire licet. Brevitatis caussa ostendamus solum, quo modo perveniatur ad Eulerianam.*

Ponatur $S r dx = \pi$, et sit $d\pi = z dx$ et dz iterum $= A dy + B d_y^2 + C d_y^3$ etc. et esse oportet $\Delta L dx^{\pi} = L dx.\, \int \Delta d\pi$. Quantitates enim $L dx$ et π ita se oportet

 habe-

habere, ut crescente altera, altera decrescat, ideoque opposita habere signa. Nisi enim hoc esset, sufficeret alterutram solam adsumere, et curvam, in qua haec esset vel maxima vel minima, investigare; hac enim inventa, haberetur simul curva, in qua utraque in se invicem ducta esset eiusdem indolis.

At simul singuli termini huius aequationis $\Delta. Ldx. \pi = Ldx. \int \Delta d\pi$, ($= Ldx \Delta \pi$. def. 1. obs. 1.) debent esse $= o$. Ponatur enim vel Ldx constans, vel π constans, et in utroque casu uterque terminus evanescit. Quoniam vero

$\Delta L dx. \pi = L dx. \Delta \pi$, ponantur primo π et $d\pi$ constantes, et fiat integratio; erit $\Delta \pi \int L dx = \pi \int \Delta L dx = \pi. Ldx$. Deinde iterum ponatur esse Ldx et $\int. Ldx$ constantes quantitates, et differentietur, atque habebimus

$$\Delta d\pi \int. L dx = d\pi. Ldx = o.$$

Iam vero Integrale $\int L dx$, sumta determinata abscissa a, evadat $= H$, et erit in genere $\int L dx = H - \int L dx$. Quodsi itaque $d\pi$ est $= z dx$, et dz iterum $= A dx + B dy + C d\overset{2}{y}$ etc. solito modo si differentietur, $= d^2 \pi$; differentiale $d\Delta\pi$, sive differentiale secundum ita sumtum, uti debet, si est differentiale Maximi vel Minimi, erit $\mp B\Delta y \mp C \Delta dy \pm D \Delta d\overset{2}{y}$ etc. et per propos. sextam $\Delta^2 \pi \int. L dx = B (H - \int L dx) dy - C (H - \int. L dx) d\overset{2}{y} + D (H - \int L dx) d\overset{3}{y} - +$ etc. $= o$: ex qua aequatione eruitur per prop. VII. $o = (B (H - \int. L dx) - d. (C (H - \int. L dx)) + d^2 (D (H - \int. L dx))$ etc. cuius formulae universalitas simili plane ratione demonstratur, ac factum id fuerat in Prop. VII. Formulas has convenire cum *Eulerianis* apparet, si ubique loco $\frac{dy}{dx}$ ponatur p etc. more solito.

OBSERV.

OBSERV. Alias quoque aequationes posse inveniri ex generali illa $\Delta L dx. \pi = L dx. \Delta \pi$, et forsan magis commodas ea, quam exposuimus, facile intelligitur: cui vero negotio in praesenti supersedemus. Hoc solum addendum, lineam, quam ex aequatione differentiali posita $= o$ nvenimus, tuto nondum sumi posse pro illa, in qua propoa functio Maximum est aut Minimum. Restat enim ut quiratur quoque differentiale Maximi et Minimi secundi adus, quemadmodum in methodo vulgari praescribitur.

MISCHNAH, ODER DER TEXT DES TALMUDS, etc.

h. e.

HNA, SEV TEXTUS TALMUDIS, Collectio placitorum quae a Senioribus Iudaeo-fecta sunt, et Traditionum ore propagatarum, odierna Iudaismi conformatio Pharisaica conti- PARS SEXTA. טהרות, *de Purificatio- secundum diversa impuritatum genera. Ex He- o Germanice vertit, periphrasin adiecit, et obser- tionibus illustravit,* IOHANNES IACOBUS RABE, *Diaconus Ecclesiae urbis Onoldinae.*

Onoldi, 1763. apud I. C. Poschium: 2 Alph. 6. pl. quaternis.

Cum primum publicandi laboris eius, quem in vertenda et illustranda Mischna posuerat, spem iniiceret Ven. *Rabius*, longe plurimi, etiam ii ipsi, qui vehementer, uti par est, faverent utilissimae pariter ac difficillimae operae, metue-

habere, ut crescente altera, altera decrescat, ideoque opposita habere signa. Nisi enim hoc esset, sufficeret alterutram solam adsumere, et curvam, in qua haec esset vel maxima vel minima, investigare; hac enim inventa, haberetur simul curva, in qua utraque in se invicem ducta esset eiusdem indolis.

At simul singuli termini huius aequationis $\Delta. Ldx. \pi = Ldx. \int \Delta d\pi$, ($= Ldx \Delta \pi$. def. 1. obs. 1.) debent esse $= o$. Ponatur enim vel Ldx constans, vel π constans, et in utroque casu uterque terminus evanescit. Quoniam vero

$\Delta L dx. \pi = L dx. \Delta \pi$, ponantur primo π et $d\pi$ constantes, et fiat integratio; erit $\Delta \pi \int L dx = \pi \int \Delta L dx = \pi. Ldx$. Deinde iterum ponatur esse Ldx et $\int. Ldx$ constantes quantitates, et differentietur, atque habebimus

$$\Delta d\pi \int. L dx = d\pi. Ldx = o.$$

Iam vero Integrale $\int L dx$, sumta determinata abscissa a, evadat $= H$, et erit in genere $\int L dx = H - \int L dx$. Quodsi itaque $d\pi$ est $= z dx$, et dz iterum $= A dx + B dy + C d\overset{2}{y}$ etc. solito modo si differentietur, $= d^2 \pi$; differentiale $d\Delta\pi$, sive differentiale secundum ita sumtum, uti debet, si est differentiale Maximi vel Minimi, erit $\pm B \Delta y \mp C \Delta dy \pm D \Delta d\overset{2}{y}$ etc. et per propos. sextam $\Delta^2 \pi \int. L dx = B(H - \int L dx) dy - C(H - \int. L dx) d\overset{2}{y} + D(H - \int L dx) d\overset{3}{y} - +$ etc. $= o$: ex qua aequatione eruitur per prop. VII. $o = (B(H - \int. Ldx) - d.(C(H - \int. Ldx)) + d^2 (D(H - \int. Ldx))$ etc. cuius formulae universalitas simili plane ratione demonstratur, ac factum id fuerat in Prop. VII. Formulas has convenire cum *Eulerianis* apparet, si ubique loco $\frac{dy}{dx}$ ponatur p etc. more solito.

OBSERV.

OBSERV. Alias quoque aequationes posse inveniri ex generali illa $\Delta Ldx.\pi = Ldx.\Delta\pi$, et forsan magis commodas ea, quam exposuimus, facile intelligitur: cui vero negotio in praesenti supersedemus. Hoc solum addendum, lineam, quam ex aequatione differentiali posita $= 0$ invenimus, tuto nondum sumi posse pro illa, in qua proposita functio Maximum est aut Minimum. Restat enim ut inquiratur quoque differentiale Maximi et Minimi secundi gradus, quemadmodum in methodo vulgari praescribitur.

MISCHNAH, ODER DER TEXT DES TALMUDS, etc.

h. e.

MISCHNA, SEV TEXTUS TALMUDIS, id est, Collectio placitorum quae a Senioribus Iudaeorum profecta sunt, et Traditionum ore propagatarum, quibus hodierna Iudaismi conformatio Pharisaica continetur. PARS SEXTA. טהרות, *de Purificationibus, secundum diversa impuritatum genera. Ex Hebraico Germanice vertit, periphrasin adiecit, et observationibus illustravit, IOHANNES IACOBUS RABE, Diaconus Ecclesiae urbis Onoldinae.*

Onoldi, 1763. apud I. C. Poschium: 2 Alph. 6. pl. quaternis.

Cum primum publicandi laboris eius, quem in vertenda et illustranda Mischna posuerat, spem iniiceret Ven. *Rabius*, longe plurimi, etiam ii ipsi, qui vehementer, uti par est, faverent utilissimae pariter ac difficillimae operae, metue-

habere, ut crefcente altera, altera decrefcat, ideoque oppofita habere figna. Nifi enim hoc effet, fufficeret alterutram folam adfumere, et curvam, in qua haec effet vel maxima vel minima, inveftigare; hac enim inventa, haberetur fimul curva, in qua utraque in fe invicem ducta effet eiusdem indolis.

At fimul finguli termini huius aequationis $\Delta . L dx . \pi = L dx . \int \Delta d\pi$, $(= L dx \Delta \pi$. def. 1. obf. 1.) debent effe $= o$. Ponatur enim vel $L dx$ conftans, vel π conftans, et in utroque cafu uterque terminus evanefcit. Quoniam vero

$\Delta L dx . \pi = L dx . \Delta \pi$, ponantur primo π et $d\pi$ conftantes, et fiat integratio; erit $\Delta \pi \int L dx = \pi \int \Delta L dx = \pi . L dx$. Deinde iterum ponatur effe $L dx$ et $\int . L dx$ conftantes quantitates, et differentietur, atque habebimus

$$\Delta d\pi \int . L dx = d\pi . L dx = o.$$

Iam vero Integrale $\int L dx$, fumta determinata abfciffa a, evadat $= H$, et erit in genere $\int L dx = H - \int L dx$. Quodfi itaque $d\pi$ eft $= z dx$, et dz iterum $= A dx + B dy + C d\overset{\bullet}{y}$ etc. folito modo fi differentietur, $= d^2 \pi$; differentiale $d \Delta \pi$, five differentiale fecundum ita fumtum, uti debet, fi eft differentiale Maximi vel Minimi, erit $\pm B \Delta y \mp C \Delta dy \pm D \Delta d\overset{2}{y}$ etc. et per propof. fextam $\Delta^2 \pi \int . L dx = B (H - \int L dx) dy - C (H - \int . L dx) d\overset{2}{y} + D (H - \int L dx) d\overset{3}{y} - +$ etc. $= o$: ex qua aequatione eruitur per prop. VII. $o = (B (H - \int . L dx) - d . (C (H - \int . L dx)) + d^2 (D (H - \int . L dx))$ etc. cuius formulae univerfalitas fimili plane ratione demonftratur, ac factum id fuerat in Prop. VII. Formulas has convenire cum *Eulerianis* apparet, fi ubique loco $\frac{dy}{dx}$ ponatur $\underline{p}$ etc. more folito.

OBSERV.

OBSERV. Alias quoque aequationes posse inveniri ex generali illa $\Delta L dx . \pi = L dx . \Delta \pi$, et forsan magis commodas ea, quam exposuimus, facile intelligitur: cui vero negotio in praesenti supersedemus. Hoc solum addendum, lineam, quam ex aequatione differentiali posita $= 0$ invenimus, tuto nondum sumi posse pro illa, in qua proposita functio Maximum est aut Minimum. Restat enim ut inquiratur quoque differentiale Maximi et Minimi secundi gradus, quemadmodum in methodo vulgari praescribitur.

MISCHNAH, ODER DER TEXT DES TALMUDS, etc.

h. e.

MISCHNA, SEV TEXTUS TALMUDIS, id est, Collectio placitorum quae a Senioribus Iudaeorum profecta sunt, et Traditionum ore propagatarum, quibus hodierna Iudaismi conformatio Pharisaica continetur. PARS SEXTA. טהרות*, de Purificationibus, secundum diversa impuritatum genera. Ex Hebraico Germanice vertit, periphrasin adiecit, et observationibus illustravit, IOHANNES IACOBUS RABE, Diaconus Ecclesiae urbis Onoldinae.*

Onoldi, 1763. apud I. C. Poschium: 2 Alph. 6. pl. quaternis.

Cum primum publicandi laboris eius, quem in vertenda et illustranda Mischna posuerat, spem iniiceret Ven. *Rabius*, longe plurimi, etiam ii ipsi, qui vehementer, uti par est, faverent utilissimae pariter ac difficillimae operae, metue-

habere, ut crescente altera, altera decrescat, ideoque opposita habere signa. Nisi enim hoc esset, sufficeret alterutram solam adsumere, et curvam, in qua haec esset vel maxima vel minima, investigare; hac enim inventa, haberetur simul curva, in qua utraque in se invicem ducta esset eiusdem indolis.

At simul singuli termini huius aequationis $\Delta. Ldx. \pi = Ldx. \int \Delta d\pi$, ($= Ldx \Delta \pi$. def. 1. obs. 1.) debent esse $= o$. Ponatur enim vel Ldx constans, vel π constans, et in utroque casu uterque terminus evanescit. Quoniam vero

$\Delta L dx. \pi = L dx. \Delta \pi$, ponantur primo π et $d\pi$ constantes, et fiat integratio; erit $\Delta \pi \int L dx = \pi \int \Delta L dx = \pi. Ldx$. Deinde iterum ponatur esse Ldx et $\int. Ldx$ constantes quantitates, et differentietur, atque habebimus

$$\Delta d\pi \int. L dx = d\pi. Ldx = o.$$

Iam vero Integrale $\int L dx$, sumta determinata abscissa a, evadat $= H$, et erit in genere $\int L dx = H - \int L dx$. Quodsi itaque $d\pi$ est $= z dx$, et dz iterum $= A dx + B dy + C d\overset{*}{_y}$ etc. solito modo si differentietur, $= d^2 \pi$; differentiale $d \Delta \pi$, sive differentiale secundum ita sumtum, uti debet, si est differentiale Maximi vel Minimi, erit $\pm B \Delta y \mp C \Delta dy \pm D \Delta d^2_y$ etc. et per propos. sextam $\Delta^2 \pi \int. L dx = B (H - \int L dx) dy - C (H - \int. L dx) d^2_y + D (H - \int L dx) d^3_y - + \text{etc.} = o$: ex qua aequatione eruitur per prop. VII. $o = (B (H - \int. L dx) - d. (C (H - \int. L dx)) + d^2 (D (H - \int. L dx))$ etc. cuius formulae universalitas simili plane ratione demonstratur, ac factum id fuerat in Prop. VII. Formulas has convenire cum *Eulerianis* apparet, si ubique loco $\frac{dy}{dx}$ ponatur p etc. more solito.

OBSERV.

OBSERV. Alias quoque aequationes posse inveniri ex generali illa $\Delta L dx. \pi = L dx. \Delta \pi$, et forsan magis commodas ea, quam exposuimus, facile intelligitur: cui vero negotio in praesenti supersedemus. Hoc solum addendum, lineam, quam ex aequatione differentiali posita $= 0$ invenimus, tuto nondum sumi posse pro illa, in qua proposita functio Maximum est aut Minimum. Restat enim ut inquiratur quoque differentiale Maximi et Minimi secundi gradus, quemadmodum in methodo vulgari praescribitur.

MISCHNAH, ODER DER TEXT DES TALMUDS, etc.

h. e.

MISCHNA, SEV TEXTUS TALMUDIS, id est, Collectio placitorum quae a Senioribus Iudaeorum profecta sunt, et Traditionum ore propagatarum, quibus hodierna Iudaismi conformatio Pharisaica continetur. PARS SEXTA. טהרות. *de Purificationibus, secundum diversa impuritatum genera. Ex Hebraico Germanice vertit, periphrasin adiecit, et observationibus illustravit, IOHANNES IACOBUS RABE, Diaconus Ecclesiae urbis Onoldinae.*

Onoldi, 1763. apud I. C. Poschium: 2 Alph. 6. pl. quaternis.

Cum primum publicandi laboris eius, quem in vertenda et illustranda Mischna posuerat, spem iniiceret Ven. *Rabius*, longe plurimi, etiam ii ipsi, qui vehementer, uti par est, faverent utilissimae pariter ac difficillimae operae, metue-

habere, ut crescente altera, altera decrescat, ideoque opposita habere signa. Nisi enim hoc esset, sufficeret alterutram solam adsumere, et curvam, in qua haec esset vel maxima vel minima, investigare; hac enim inventa, haberetur simul curva, in qua utraque in se invicem ducta esset eiusdem indolis.

At simul singuli termini huius aequationis $\Delta. Ldx. \pi = Ldx. \int \Delta d\pi$, ($= Ldx \Delta\pi$. def. 1. obs. 1.) debent esse $= o$. Ponatur enim vel Ldx constans, vel π constans, et in utroque casu uterque terminus evanescit. Quoniam vero

$\Delta L dx. \pi = L dx. \Delta\pi$, ponantur primo π et $d\pi$ constantes, et fiat integratio; erit $\Delta\pi \int Ldx = \pi \int \Delta L dx = \pi. Ldx.$ Deinde iterum ponatur esse Ldx et $\int. Ldx$ constantes quantitates, et differentietur, atque habebimus

$$\Delta d\pi \int. L dx = d\pi. Ldx = o.$$

Iam vero Integrale $\int Ldx$, sumta determinata abscissa a, evadat $= H$, et erit in genere $\int Ldx = H - \int Ldx$. Quodsi itaque $d\pi$ est $= z dx$, et dz iterum $= Adx + Bdy + Cd\overset{*}{y}$ etc. solito modo si differentietur, $= d^2\pi$; differentiale $d\Delta\pi$, sive differentiale secundum ita sumtum, uti debet, si est differentiale Maximi vel Minimi, erit $\overline{+} B\Delta y \mp C\Delta\, dy \underline{+} D\Delta d\overset{2}{y}$ etc. et per propos. sextam $\Delta^2\pi \int. Ldx = B(H - \int Ldx)\, dy - C(H - \int. Ldx)\, d\overset{2}{y} + D(H - \int Ldx)\, d\overset{3}{y} - + \text{etc.} = o$: ex qua aequatione eruitur per prop. VII. $o = (B(H - \int. Ldx) - d.(C(H - \int. Ldx)) + d^2(D(H - \int. Ldx))$ etc. cuius formulae universalitas simili plane ratione demonstratur, ac factum id fuerat in Prop. VII. Formulas has convenire cum *Eulerianis* apparet, si ubique loco $\frac{dy}{dx}$ ponatur p etc. more solito.

OBSERV.

OBSERV. Alias quoque aequationes posse inveniri ex generali illa $\Delta L dx.\pi = L dx.\Delta\pi$, et forsan magis commodas ea, quam exposuimus, facile intelligitur: cui vero negotio in praesenti supersedemus. Hoc solum addendum, lineam, quam ex aequatione differentiali posita $= 0$ invenimus, tuto nondum sumi posse pro illa, in qua proposita functio Maximum est aut Minimum. Restat enim ut inquiratur quoque differentiale Maximi et Minimi secundi gradus, quemadmodum in methodo vulgari praescribitur.

MISCHNAH, ODER DER TEXT DES TALMUDS, etc.

h. e.

MISCHNA, SEV TEXTUS TALMUDIS, id est, Collectio placitorum quae a Senioribus Iudaeorum profecta sunt, et Traditionum ore propagatarum, quibus hodierna Iudaismi conformatio Pharisaica continetur. PARS SEXTA. טהרות, *de Purificationibus, secundum diversa impuritatum genera. Ex Hebraico Germanice vertit, periphrasin adiecit, et observationibus illustravit, IOHANNES IACOBUS RABE, Diaconus Ecclesiae urbis Onoldinae.*

Onoldi, 1763. apud I. C. Poschium: 2 Alph. 6. pl. quaternis.

Cum primum publicandi laboris eius, quem in vertenda et illustranda Mischna posuerat, spem iniiceret Ven. *Rabius*, longe plurimi, etiam ii ipsi, qui vehementer, uti par est, faverent utilissimae pariter ac difficillimae operae, metue-

metuebant tamen, ne propter graviffimum frigus, quo haec ftudia urgentur hoc tempore, audacior effet conatus illius, quam felicior, neque fatis fuftentaretur ab iis, qui quidem emendo legendoque opera huiusmodi excitare poffent librarios, ut in libris edendis, non tam quae vulgatiffimi faporis fint, fpectarent, quam quae certam et perpetuam utilitatem haberent adiunctam. Iam, cum appareat, felicem fuiffe viri egregii audaciam: merito hunc exitum non modo ipfi gratulamur, cuius etiam admiramur patientiam et diligentiam, cum rariore coniunctam doctrina; fed Germaniae quoque et Ecclefiae Evangelicae, quae utraque hunc fructum confequetur laboris recte collocati, ut intelligant pofteri, ea ipfa aetate, qua negligi vifa funt non vanis indiciis literaturae Iudaicae ftudia, fuiffe tamen inter nos, non modo qui illa colerent, fed etiam qui colentes laudando utendoque adiuvarent.

Sextam, hoc eft poftremam Partem (סדר) Mifchnae, quae eft de Purificationibus, (טהרות) complectitur hoc Volumen: quo ipfo indicato facile colligent Lectores, quinam Codices (מסכתות) eo exhibeantur. Eft fane haec Pars, multo quam priores, maioribus difficultatibus impedita: quo factum eft, ut propter periphrafium et obfervationum multitudinem, quam defiderare videbatur, ceteris etiam Voluminis magnitudine praeftet. Quod fimul ad commendandam doctiff. *Rabii* curam, (erat enim profecto in hac Parte quod ageret,) pertinet.

Nihil attinet Codices XII. huius Partis recenfere: de nonnullis tantum quaedam adferemus. Primum locum occupat Codex כלים, longiffimus omnium, qui de *vafis* et *fupellectilibus* tradit, quae *immunditiem* contrahere poffunt, docetque, quomodo ab ea liberanda fint. Hunc Codicem vertenti maxime obftat, quod Iudaeorum veterum tot defignentur in eo veftitus et fupellectilis genera, quorum neque

formam

formam habemus cognitam, neque usum; adeo ut ipsi Iudaeorum interpretes coniecturis saepius, quum eo ventum est, nitantur, et opinionibus inter se pugnent. Accedit, quod omnis haec Pars, si a Codice נדה discedas, Gemara caret. Itaque saepius Viro Clariss. hebraica vocabula retinenda fuerunt, et in annotationibus modo indicandum, quae sit de iis Rabbinorum sententia. Nec adfuit ipsi, cum eum Codicem verteret, *Theodori Dassovii*, peritissimi literarum Iudaicarum viri, in eundem libellus. Sed satisfecit tamen iis, qui ipso duce cognoscere summam opinionum Iudaicarum, de hac parte legis Mosaicae ritualis exsequendae, cupiant. Tropicis phrasibus, et technicis, ut adpellant, vocibus, rarius usus est; sed dum utitur, explicationes continuo addit. Ut cum v. c. *patres impuritatum* ponit, docet in subiecta annotatione, hoc nomen tribui iis rebus, quae impurum reddant eum, a quo attingantur. Ingens sane est, et stupenda Iudaeorum sollicitudo, ad minima quaeque translata, si Codicis huius praecepta de impuritate cavenda spectes; sed eo tamen nomine non indigna quae laudetur, quod summam gentis illius erga leges divinas, quamvis antiquatas dudum, comprobat. Derivatur enim omnis hic Codex, quod observat Rev. *Rabius*, e locis Levit. XI, 32. sq. Numer. IX, 14. sq. et c. XXXI, 20.

Hunc excipit Codex אהלות, quod *Oheloth*, non *Oholoth*, ut vulgo fit, legi volunt interpretes Iudaeorum. Atque hic *immunditiem*, quae in *tentoria* cadit, persequitur. Unum inde et alterum exemplum proferemus. *Tentorium super mortuo* structum dicitur Iudaeis, cum hominum aliquis, aut supellex aliqua, recto filo imminet mortuo, et umbram suam in eum proiicit. *Mortuus* autem *tentorium efficere* tum ipsis videtur, cum immunditíes ex mortuo, homini aut supellectili imminet. — Sanciunt etiam Mischnici in hoc Codice, (Cap. II. p. 109.) vel *tellurem ipsam, quam gentes habitent,* immunditiem adferre Iudaeis, si particula ex hac humo in

in terram Iſraeliticam transportetur: ea de cauſa, quod gentes ubivis locorum mortuos ſuos tellure recondant. Quodſi autem quis in ipſam gentium terram veniat, nec eam attrectet, ſed equo vehatur, tamen ipſo aere hauriendo ſtatim impurum reddi.

Codex tertius נגעים ex maxime memorandis eſt, qui hac Parte continentur. Agit enim curioſe ſatis de lepra, morbo illo ſingulari, de cuius natura et ſpeciebus adhuc diſceptatur inter *Aeſculapii* filios. Sed legentibus illum fere uſurpanda eſt poetae vox: *Feciſtis prope, incertior ſum quam ante.* Quod ipſe Ven. *Rabius* fatetur. Non tam enim methodice de eo morbo diſſerunt Miſchnici, (et qui ſatis potuiſſent?) quam minutias cumulant, quae ipſa farragine ſua incondita tenebras offundunt narrationi. Ceterum hunc Codicem iam *Wagenſeilius* noſter, multiplici ille doctrina celeberrimus, in libro, quem de Iudaico-Germanica loquendi ſcribendique ratione Iudaeorum recentiorum edidit, germanice verſum propoſuit.

In promtu eſſent quae ex reliquis Codicibus huius Partis, vel ſpecimina interpretationum et explicationum Viri Cl. vel exempla decretorum Iudaicorum ſingularium, adferri poſſent. Sed neutro genere opus eſſe videtur hoc loco. Illas quidem ſatis et nos, cum de prioribus Partibus diceremus, laudavimus, et iure laudatas eſſe publicus legentium aſſenſus demonſtravit. De his autem multo minus dicendum fuerit, cum iam non hoc ſit nobis conſilium, quae in Miſchna tradantur exponendi, ſed quam bene et utiliter transfuſa ea ſint a *Rabio* in linguam patriam. Igitur finem dicendi faceremus, niſi novus et ampliſſimus Viri perquam laborioſi conatus admoneret nos, ut ad eius memoriam pauliſper commoremur. Cum merita eius in *textum* Talmudis exoptatos doctorum hominum plauſus ſortita ſint, iam in eo eſt, ut iiſdem *commentarium* quoque in Talmudem, h. e.

h. e. *Gemaram*, eodem fere modo verſam a ſe et illuſtratam, proponat, nihil actum a ſe exiſtimans, dum aliquid agendum reſtat. Nos quidem hoc illius conſilium plurimis, ut decet, votis proſequimur, laetaturi impenſe, ubi paullo maiorem magisque voluminoſum laborem, non iniquius habitum intellexeremus, quam hunc, qui iam perfectus eſt, minorem. Quodſi forte V. Doctisſimo, propter molem operis, ea felicitas non contigerit, ut integrum edere per *Soſios* liceat, utpote quorum nares non ex honore rei bene geſtae, ſed qui ex lucro oritur, odorem anhelant unice: hortamur eum atque rogamus, ut ſpecimina tamen illius, ex iis, quae utiliora iudicat, ne deneget harum literarum ſtudioſis; vel, ſi neque hoc placeat, quam pollicitus eſt, uberiorem Miſchnicorum doctorum hiſtoriam, in lucem proferat.

IO. CHRISTOPH. GOTTSCHEDII, LOG. et Metaphyſ. Prof. Publ. Ordin. rel. pro rationis ſufficientis principio, adverſus FASSONII V. Cl. obiectiones, diſſertatio altera.

Suſceperam ante quinquennium, et quod excurrit, *defenſionem Principii Rationis ſufficientis*, *) contra tela Adverſarii acutiſſimi et celeberrimi, *Liberati Faſſonii*, quae libello ſingulari, Senogalliae MDCCLIV. quarta forma edito, adverſus Leibnitium torſerat. Hanc ipſi transmiſſam, tantum abeſt ut in peiorem partem acceperit, ut potius data ad me epiſtola humaniſſima, continuationem Animadverſionum mearum ſibi expeteret, ſeque iisdem regeſturum propediem benevole promitteret. Defuit hactenus occaſio publicae ſcriptiunculae, qua telam tunc coeptam per-

 texere

*) Inſerta eſt haec diſſertatio his Eruditorum Actis, menſi Novembris Anni 1760. pag. 597. ſeqq.

texere potuerim. Praesentem igitur lubens arripio, additurus quaedam, pro optima Leibnitii causa tuenda: doliturus autem, si Adversario doctissimo duriuscula visa fuerint, quae pro defendenda veritate in medium allaturus sum.

Pergit Clar. *Fassonius* pag. 33. Libelli supra memorati sequentem in modum:

47. PROPOSIT. II. ***Si hominum tentemus et experiamur naturam, constat, voluntatem humanam suorum subinde actuum veluti rationem sufficientem haberi posse.***

Dubitanter admodum Celeberrimus Vir Propositionem hanc II. in medium adfert; nec sine formidine oppositi probare eandem adgreditur. Quid enim, quaeso, tentando et experiundo hominum naturam, constare asserit? Hoc inquam: Voluntatem humanam, Nb. *subinde* suorum actuum, Nb. *veluti* rationem sufficientem haberi posse. Videte quaeso, Lectores optimi, quanta sit in pectore ad meliora nato vis veritatis! Minime audet Vir doctissimus categorice affirmare, vel proferre sententiam suam, experientiae licet, ut putat, superstructam. Haud universim semperque hoc observari, sed *subinde* tantum deprehendi, dubitanter quasi adserit: nec absolute voluntatem humanam actuum suorum rationem sufficientem esse, sed tantum pro ea, Nb. *veluti haberi posse*, pronuntiat. Nonne latibula, hoc moderamine, hac in asserendo modestia affectata et singulari, quaerit? Nonne precario quasi, id quod probandum ipsi erat, a Lectoribus suis petere videtur? Non ita profecto, Leibnitius Principium suum Rationis sufficientis proposuit.

Verum ponamus tantisper, fingendo quasi, id, quod Clar. Auctor postulat: *Subinde* scilicet, ***voluntatem humanam*** solam sibique relictam, ***sufficientem esse actuum suorum rationem***, sive productricem plenariam, nulla alia re, vel cogitatione praevia determinatam: cur quaeso eadem, ut

utplurimum ab intellectus iudicio, a sensibus etiam saepissime, immo ab imaginatione nonnunquam, in actibus suis pendere deprehenditur? Sine errore enim illud, in universum de omni actu volitionis asseri non posse, Celeb. Fassonium ipsum confitentem habemus: eo, quod subinde tantum, id est rariuscule, et paucis in casibus, id evenire fatetur. Quid quaeso praesidii in actibus hisce rarioribus suis, sine ratione determinante patratis, pro libertate humana tuenda inveniet Philosophus, metuens, ne forte determinationes istae, tantopere exosae, necessitatem volitioni inducant, sicque libertati plenariae officiant? Nonne praestitisset, generoso pectore omne motivorum Voluntatis iugum excutere, omnimodamque eius, ab intellectu, sensibus, et phantasiis independentiam asserere, plenariamque tandem ipsi libertatem vindicare? Vix enim aliam ob causam tantopere contra Principium rationis sufficientis pugnatur a multis, nisi ut eo penitus profligato, sua Voluntati humanae libertas constet. Quid igitur? pro intemerata hac libertate, quae, quicquid agat sine motivis determinantibus agit, quid quaeso triumphi canent defensores eius iurati, ubi voluntas millies a rationibus determinata sufficientibus, *subinde* tantum, i. e. bis vel ter, sine omni ratione movente aliquid elegerit, egeritve? Liberne an servus potius dicendus erit, qui totos dies remis alligatus, metuque plagarum ad eos movendos adactus, per quadrantem horae fortassis quotidie pro lubitu agere queat? Belle profecto libertatis causam agunt strenui hi Promachi eius! Verum enim vero,

Non defensoribus istis
Indiget haec acies!

Ita pergit Autor p. eadem 23.

„Exemplis rursus, nec quidem sine caussa, adversus Leibnitianos confligimus. Leibnitius enim, qui in alia erat sententia, dogmatis sui, quamvis saepe lacessitus a *Clarkio*, demonstrationem nullam expressit, soliusque experientiae

rationem haberi voluit, quam in omni casu et eventu doctrinae abs se propositae favere contendebat. Ita, animadvertente *Christiano Wolfio*, se gessit *Euclides*, qui hoc inter axiomata retulit, *Totum esse maius sua parte;* non alia sane de caussa, nisi quod veritas exemplis facile innotescat, a propositionibusque singularibus generalis evidentissime colligatur. Ita quoque se gessit *Newtonus*, quum instar axiomatis sumsit: Omne corpus perseverare in statu suo quiescendi, vel movendi se, uniformiter in directum, nisi quatenus a viribus impressis de statu illo deiicitur. (Philos. Nat. Princ. Leg. Mot.) Ita denique alii saepenumero se gerunt Philosophi, qui propositiones nonnullas axiomatum loco habent, quod exempla rem testatam faciant, et demonstrent. Leibnitium suum hic sequitur Wolfius, negans exemplo ullo sententiam suam falsitatis convinci posse. (Ontol. 878. seq.) Quum igitur adversarii se experientia fulciant, experientia si fieri potest refellendi sunt; et exempla in medium producenda, unde pateat, *voluntatem subinde operari*, etsi nulla potior suppetat ratio, cur ita citius, quam aliusmodi operetur.,,

R. Audimus hic Philosophum, Methodi a se adhibitae caussam agentem, antequam casum ab experientia petitum in medium proferat. Gratis autem hoc facit, ubi Wolfius iam ea omnia docuerat in Ontologiae P. I. Sect. I. Cap. II. §. 73. quo evincit, Principium rationis sufficientis ab exemplis, sive singularibus, tanquam universale abstrahi posse. Omnia etiam, quae de *Euclide* et *Newtono* allata legimus, indicaverat Wolfius, §. 75. p. 55. verum Leibnitium ex experientia sola hoc axioma probasse, non asserit: licet Theod. P. I. §. 44. ad eandem provocaverit. A Cartesio quippe facem ipsi iam praelatam fuisse monuerat §. 71. l. c. qui scripserat: *Nulla res existit, de qua non possit quaeri, quaenam sit ratio, cur existat?* Aliud autem quum sit, a singularibus abstrahere propositiones universales, aliud probare: non decebat posterius tribuere Leibnitio: licet idem a neganti-

gantibus principium suum postulaverit, ut exemplum in contrarium afferrent. Additur tamen monitum: etsi exempla dentur, ubi ratio sufficiens latet, nullum tamen dari, ubi non pateat quod aliqua adesse debeat. Huic convenienter, Wolfius etiam l. c. expresse scribit p. 55. „Contra„rium adeo probaturus, afferre debet exempla, quibus, „quod ratio sufficiens nulla adsit, demonstrari potest.“ Et alio loco (§. 72.) fassus erat: „sibi, veritatis amore flagran„ti, numquam incidere licuisse in exempla, ut ut studiose „conquisita, vel ab aliis, tamquam principio rationis suffi„cientis contraria proposita, ubi rationem sufficientem de„tegere extempore minime potuerit.“

Ad hoc itaque momentum quum redacta sit omnis controversia, nimirum invenire casum minime dubium, ubi sine omni ratione sufficiente, vel movente, vel determinante, voluntas aliquid vel appetat, vel eligat, vel operetur; en! rem a nemine adhuc tentatam, vel infeliciter saltem susceptam, praestiturus exsurgit Clariss. Fassonius noster. Verum non ex trivio petit casum hunc, sed ingeniose confictum suppeditat; fassus, nisi omnia me fallunt, eo ipso, non adeo facile esse reperire exemplum, quod Principio huic opponi possit; posse scilicet quemquam sine rationibus quibuscumque determinantibus agere quidquam. Cur enim quaeso ad confictum eiusmodi casum provocare opus fuisset, si vulgaribus exemplis constare posset, quemquam sine rationibus moventibus, seu determinantibus, velle posse quidquam? Verum audiamus Auctorem nostrum p. 34.

„Coniiciantur in arcam duo quaecunque horologia, ita sui similia et fabrefacta, ut alterius ab altero differentia, iudicio saltem, testimonioque sensuum, deprehendi non possit. Non habes cur repugnes. Horum deinde Horologiorum uni adscripta intelligatur littera E, alteri littera O. Postremo, accersito puero, optio illi detur, ut eligat ex illis alter-

alterutrum. Cedo quaeso, quae potior ratio sit, ut hoc magis, quam alterum praeferri horologium debeat? Non solum enim Horologia, respectu ad sensus habito, finguntur sibi similia; verum etiam, si quae dissimilitudo aut varietas interest, haec puerum praeterit, cognitis tantum litteris E, et O, quibus ea munera inter se differunt extrinsecus. An igitur puer, cui optio data est, muneris cupidus, suspensus semper et incertus pendebit, quemadmodum, iuxta Leibnitianam sententiam, usu venire oporteret? Non erit, hercule! tam desipiens, ut neutrum velit eligere, sed pro ea, qua valet, libertate animi, alterutrum praeferet, ne faciat utriusque iacturam. Quare, si humanam periclitemur naturam, constat, Voluntatem suorum subinde actuum rationem sufficientem haberi posse.„

R. Ad hoc exemplum, quid regeri possit, quemlibet intelligentem facile visurum confido. Etenim

I. Non ad experientiam, verum ad fictionem quandam affabre conflatam provocat Cel. Adversarius noster. Horologiis enim simillime, quantum fieri potest, constructis, opus ipsi est, non adeo facile obviis. Litteris signanda arcaeque includend ea sunt. Advocandus est puer, etc. Quae omnia miram sollicitudinem in casu quodam confingendo demonstrant, quo posito, voluntas humana actum edat, cuius ratio sufficiens ipsa sola, sine motivis, censeri possit. Nonne tantus apparatus suspicionem movere potest satis iustam, non adeo bene cum experientia convenire doctrinam Auctoris, de omnimoda volitionum independentia.

II. Sunt tamen et alia multa, quae in hoc casu ficto desiderari possunt. Et secundo quidem loco, vix apparet, cur horologiis opus sit, simillime fabrefactis. Si oculis apertis optio peragenda sit puero eligenti, fateor, meo iudicio, similitudinem obiectorum ipsi propositorum utique necessariam

riam fore. Verum, cur horologia potius, quam monetas quasdam, vel poma, vel ficus, vel fructus alios quoscunque supponamus, ipsique obiiciamus valde similes? minime apparet. Haberi autem possunt tales, faciliori multo negotio sumtuque, quam horologia; minueturque ita difficultas experientiae, multis modis, Sed viderit ea de re Auctor intelligentissimus.

III. Cur horologia sua adeo similia supponat idem, ut internosci nequeant, non magis apparet. Repeto quidem et fateor, si contrectando manibus, considerando attente, et deliberando, electio haec instituenda esset, necessariam fore hanc suppositam in horologiis similitudinem et aequalitatem. Verum frustranea prorsus erit, ubi arcae includuntur eadem, nec oculis nec manibus examinanda. Cur enim quaeso, similitudine ulla hic opus est, nullum in optionem ipsam influxum habitura? Frustranea non necesse est confingere, ubi vel diversissima horologia, eundem habere usum potuissent; immo, ubi pyrum inter et murem puero electio instituenda dari potuisset; penitus nescienti quid arcae inclusum, litterisque signatum fuerit.

IV. Non melius constat, cur puerum in scenam produxerit Auctor acutissimus. Adultus enim quilibet nonne idem praestiturus fuisset? Nescire enim, quid arcae inclusum, litterisque signatum fuerit, viro quadragenario, cupidoque habendi Horologium affabre factum, aeque accidere, magisque forte ipsum, quam puerum movere poterat, ad electionem faciendam. Verum linquamus ista, quae ad praesens negotium nihil prorsus facere videntur; nisi quod demonstrent, quam sollicite Auctor noster, in exemplo confingendo versatus fuerit, ita ut in superflua etiam et parum necessaria eum coniecerint studium partium, et victoriae cupido.

Ponamus ergo omnia ab Auctore conficta tamquam realia, et videamus, quid facturus sit puer iste suppositus. Quod antequam faciamus, audiemus Auctorem, mentem suam ea de re uberius explanantem.

48. *Schol. I.* Neque enim puer, *Buridani*, ut in proverbio est, imitabitur Asinum, qui inter segetes fame enectus miserabiliter periit. Hic potius ad extenuandam argumenti vim, si ad *Wolfianam* de motivis doctrinam §. 31. confugias, nihil ut opinor proficies. Principio enim, quum ambo horologia confuse solum a puero cognoscantur, (nam in arca esse posita finximus,) neutrum certe attentionem eius primo ad se trahet, aut citius concitabit. Secundo neutrum ex illis familiarius dici potest, ad eligendumque commodius, sive puerilis corporis, sive litterarum, quibus illa notata sunt, habeas rationem. Nam puer moveri loco non debet, sed tantum littera *E* et *O* indigitare Horologium, quod sibi muneri elegerit. Quaeso autem, quae maior homini familiaritas esse potest, quamobrem ad unam potius, quam aliam pronuntiandam litteram moveatur? Nulla sane, si quid video. Quemadmodum etiam in Algebra nulla nos familiaritas, vel consuetudo, videtur adducere, ut ad indicandam quantitatem incognitam, y potius, quam z scribamus. Quid ergo? an cum *Georgio Daries* commiscueris, latere illam quidem, suam esse tamen electionis eius rationem. (Comment. de hoc princ. Schol. 2. ad § 122. num. 5.) Sed iam satis superque responsionem hanc occupavi."

R. Videamus iam, quid puer praesuppositus facturus sit. Nolo enim asino Buridani conficto similem eum supponere; ad quem satis solide dudum regessit Leibnitius. Quemadmodum enim fieri non potest, ut in eiusmodi asino, inter duo prata constituto, utrimque omnia, quae influxum quendam in eum habere possent, adeo similia et aequalia esse possint, ut neutrorsum iste inclinari possit: sic etiam,

nec

nec in puero hoc eligente, si plano quodam infinito, per centrum eius perpendiculariter ducto, universum hoc bisecatum fuisset, utrinque omnia paria futura supponi possunt. Erunt itaque causae rationesque determinantes, suffecturae puero, quibusve mota mechanice lingua eius, (sin moraliter fieri id nequeat,) litteram E vel O pronuntiabit. Verum non opus est hoc ultimo quasi asylo nostro. Nonne fieri poterit, ut puer paullo ingeniosior, per litteras has symbolicas quasi, nec sine ratione, uti coniiciet, Horologiis inscriptas, aliquid indicari credat? Per *E* v. g. *elegans*, vel *egregium* significari suspicabitur, *O* vero *optimum* indicare, sicque hoc ultimum eliget. Forte etiam nominis sui litteram in alterutro inveniet, ubi forte vel *Erhardi*, vel *Ernesti*, vel *Onuphrii*, *Ortuinive* nomine gaudeat, sicque id sibi eliget, quod vel suam, vel Parentis sui litteram initialem, vel alius cuiusvis, prae se ferat. Vides, Vir intelligentissime, vel unum et alterum, ex infinitis aliis, quod movere eligentem puerum possit, ubi maiora desunt ad actum voluntatis determinandum. Vel minima enim sufficiunt, ubi praegnantes rationes desiderantur, ad aequilibrium animi tollendum; sicut in lance ad aequilibrium redacta, vel pulvisculo alteri adiecto idem destrui solet. Nec opus quidem est, ut aequilibrium mentis hic erga litteras destruatur. Vbi enim rationes eligendi desunt, electionique et libertati exercendae locus non erit, mechanicis determinationibus linguae negotium omne relinquet puer. Musculis autem, nervisque linguae motoribus, inesse possunt caussae imperceptibiles, et occultae, quare E potius vel O hic et nunc pronuntiet: id quod vel aliud agentibus, immo dormientibus, accidere solet. Tantum igitur abest, ut hoc casu, vel hac experientia, principii rationis sufficientis universalitas destructa fuerit, ut potius integrum adhuc manserit idem, atque illaesum. Alias plura.

RACCOLTA DI DISSERTAZIONI INTORNO L'INSCRIZIONE DEL PANTEO SAGRO D'ARIMINO.

id eſt:

COLLECTIO DISSERTATIONUM DE Pantheo Sacro Ariminenſi.

Venetiis 1763. pag. 92. in 12mo.

Opuſculum hoc, ut ex Praefatione *Iani Planci*, Viri Cl. intelligimus, quatuor Diſſertationes continet ſuper epigrammate, ſeu Inſcriptione *de Pantheo Sacro*, quod epigramma in Muſeo eiusdem ſervatur, et quod XII. circiter abhinc annis, ab eodem epiſtolari Diſſertatione fuit illuſtratum, in Ephemeridibus Florentinis. Epigramma, quod eſt in faſcia marmoris Parii inciſum, ita legitur.

PANTHEVM SACRM
LVICRIVS CYPAERVS SEXVIR
ET SEXVIR AVGVSTALIS.

Plancus exponens hanc Inſcriptionem, dixit eam aliquid peculiaris habere, quod in ea cernatur Arimini *Pantheum Sacrum* fuiſſe a L. Vicrio poſitum, et dedicatum, cum de Pantheo Romano dubitari poſſit an Sacrum fuerit, ut revera non inepte dubitavit *P. Lazzarus*, Ieſuita Romanus, Diſſertatione edita, qua contendit, Agrippae Pantheum initio ſacrum non fuiſſe, ſed balneum; cui favet etiam *Dio Caſſius*, qui ſcribit, ut a Planco adnotatum legimus, Pantheum non ita dictum fuiſſe, quod ſimulacra Martis et Veneris acceperit, ſed ὅτι θολοειδὲς ὂν τῷ οὐρανῷ παρέοικε: (Quod

(*Quod forma convexa fastigiatum, caeli similitudinem ostenderet*, ut Xylander vertit.) Et haec quidem opinio Romanensibus quibusdam displicuit, quam tamen Plancus ex sententia Dionis receperat, adeoque Lazzaro Iesuitae ea in re non poterat adversari. Commotus ea re quidam Anonymus, quem multi opinantur Rudolphinum Venutum Cortonensem fuisse, quique dum haec ederentur Romae diem suum obiit, successorem nactus Winckelmannum, civem nostrum, virum doctissimum: hic igitur Anonymus Romanensis, personam *Aeditui Panthei Romani* mentitus, Apologiam pro hoc Pantheo, adversus *Ianum Plancum*, repertorem *Panthei Ariminensis* concinnavit. Apologia haec, res potius ludicra est, quam seria disceptatio. Nequiverat enim Aedituus ille rudis, cum *Iano Planco*, graece et latine docto, atque in omnimoda eruditione versato, certare. Quid enim contendat hirundo cycnis? Quare ad scurrilia et res ludicras confugit, necquicquam sapit, quoniam Plancus ne verbum quidem huic inepto disceptatori respondit, praesertim quum disceptatio ficti Aeditui illius clam edita esset, sine scilicet Auctoris nomine, et sine nomine Loci, et Typographi, et res hoc modo editae ex Romanensium iure vetitae sunt, ut sunt res impiae omnes, et obscoenae; quae iura tamen, sancta licet, violare primi Romanenses solent. Quare defectu fortasse materiae integra relata fuit in Ephemerides quasdam Venetas, Valvasenses dictas, et paullo post eam iterum edidit in Ephemeridibus suis Marcus Palearinus Typographus, in rebus similibus edendis nostra aetate famosus, et Romanus. Postea per XII. quidem annos siluerunt in pluteis erudita *Planci* de Pantheo suo Epistola, et scurrilis Aeditui Romanensis Apologia. Circa finem vero anni 1761. Monachus quidam Senensis, ex Theatinorum familia, qui Concionator fuit in feriis Adventus Dom. illius anni, in Ecclesia cathedrali Arimini orationem panegyricam praeter ordinem recitare voluit in laudem d. Gaudentii Episcopi, ut creditur, et Primarii Protectoris Arimini, in qua oratione pa-

negyrica, ut ſtipem maiorem ſibi compararet, laudes nonnullas admiſcuit Urbis Arimini, ſed plerumque multa cum ἀκρισίᾳ, ut vulgares concionatores ineruditi ſolent, et memorans praeclarum Auguſti Arcum, et egregium eiusdem Pontem, aliaque monumenta venerandae antiquitatis, quae Arimini ſunt, de *Pantheo* ſic italice locutus protulit, *e il Tuo preteſo Panteo;* quae verba ſuſurrum quendam inter eruditos excitavit, praeſertim cum corona frequentisſima eſſet auditorum, inter quos duo Cardinales, Valens nempe, Arimini Flamen, et Crivellius, Aemyliae Proconſul, ſeu Legatus, uti vocatur. Quare Plancus per ſchedulam a Stetdardio, ſic enim vocatur concionator ille, quid ſibi voluiſſet, quando verba illa, *e il Tuo preteſo Panteo*, pronuntiaret, quaeſivit. Stendardus ſtatim reſpondit, non directe quidem, ſed recriminatione quadam facta Planco; tunc enim ſe eſſe explicaturum, quid ſibi vellet *preteſo*, quando Plancus ſibi explicaſſet, quid ſibi vellet *ſuppoſitum* Martyrium d. Gaudentii. Cui Plancus quoque e veſtigio reſpondit, id ſe iam explicaſſe in ſua epiſtolari Diſſertatione *de Pantheo*, fretum auctoritate et rationibus Tillemontii, Hiſtorici Eccleſiaſtici graviſſimi, qui aſſerit nullam perſecutionem fuiſſe Arianorum in catholicos tempore Concilii Ariminenſis, quae, ut addidit Stendardio Plancus, ſi fuiſſet, eam non reticuiſſet Athanaſius, et Hilarius, qui multa paſſi ſunt propter Arianam Sectam, neque eam memorat d. Hieronymus, qui fere contemporaneus fuit, et qui de Concilio Ariminenſi emphatica illa verba protulit: *Tunc ingemuit orbis, quando totum ſe Arianum miratus eſt.* Sancti enim iſti Patres Arianis exprobraſſent mortem Gaudentii, Epiſcopi Ariminenſis, ſi eum poſt Concilium occidiſſent. Igitur Hiſtorici Eccleſiaſtici accuratiores, ut Fleurius, et nuper Vrſus Cardinalis, altum ſilent de Gaudentii martyrio. Concionator non ſtetit promiſſis, ſed novas recriminationes in Plancum Planco ipſi congeſſit, quae neglecta iſte, et ut directe reſponderet rogavit. Quare ipſe tandem ſcripſit, ſe de Pantheo Sacro uti Templo Arimianenſi dubitare, quia fictus ille Aedituus dubitat

bitat Romanus, cuius frivolas rationes, et mendacia, ille adducebat. Quare Plancus defensionem contra Aedituum illum parare, et contra concionatorem eius asseclam, qui vel ex cathedra ipsa verba illa proferre non dubitavit. Edidit igitur Responsionem Anonymi cuiusdam, qui se Aedituum dicit *Panthei Ariminensis*, scilicet parvae Ecclesiae Parochialis, in honorem divi Michaelis Archangeli dicatae, quae antiquissima est, et cum testudine fastigiata, quam credidit Clementinus Historicus Ariminensis esse Pantheum Ariminense. Aedituus iste valde eloquens est, et eruditus, quare nervose et erudite Aeditui Romanensis castigat inscitiam et audaciam. Postremo Plancus, nova Dissertatione, in calce libri, solide refutat ineptias, et frivolas paeneque scurriles rationes Aeditui Romanensis, ostenditque, Concionatorem male ex cathedra, et in suis schedis, pro Aedituo illo stetisse. Legi igitur merentur et Praefatio Planci in fronte opusculorum posita, et eius Apologia in fine; in cuius calce appendicis loco sunt quaedam contra Rambaldum, Canonicum ex Azzonibus Avvogarum, qui quaedam contra explicationes Planci protulerat, non quidem contra Panthei veritatem, sed quod Plancus, auctoritate Festi et Heineccii fretus, dixerit L. Vicrium, ut Sexvirum simplicem, qui erat Magistratus saecularis, aedificasse *Pantheum*, et ut Sevirum Augustalem, qui erat Sacerdotium, *Pantheum* ipsum consecrasse. Contenderat Avvogarus, in Dissertatione quadam sua, edita inter opuscula Calogeriana, Sevirum Augustalem, et Sevirum simplicem, idem omnino esse; quod si verum esset, splendidum Planci Epigramma *de Pantheo* putidam tautologiam contineret. Idem Avvogarus vitio verterat Planco, quod dixerit Ariminum quondam urbem fuisse Galliae Cisalpinae. Avvogarus, auctoritate Sigonii, dicit Ariminum esse Urbem Italiae, sed non adverterat, Sigonium loqui de nova Italiae divisione, et non de antiqua. Antiquitus enim, non solum Ariminum, sed Pisaurum, Fanum Fortunae, et Senogallia, in agro Gallico erant collocata. Hic enim usque ad Aesium amnem erat

por-

porrectus. Deinde hae urbes in Italicam Provinciam Praetoriam fuerunt redactae, cuius terminus erat Rubico, ut norunt omnes eruditi. Idem Plancus, quum addidiſſet in ſua Diſſertatione explicationem fragmenti Arae cuiusdam, Deo Aquileienſium Beleno dicatae, quod fragmentum nunc apud Plancum eſt, in quo hoc legitur:

BELEN. V. S

Beleno ſcilicet *Votum ſolvit*, dicitur Planco τῷ Beleno ſubintelligi Apollini, qui Apollo *Belenus* dictus ſit, quaſi Iaculator: Canonicus alter, Io. Dominicus Bartolus Aquileienſis, edidit in Opuſculis Epiſtolam ad *Roſium* quemdam, in qua dicit *audacem et ſuperfluam eſſe* explicationem *Apollinis* datam Beleno, cum tamen ipſe in libro ſuo tres Inſcriptiones afferat, in quibus diſtincte legitur APOLLINI. BELENO. Inſuper addit ille, Belenum non ſignificare poſſe *iaculatorem*. Sed hoc ab eo dictum eſt ex linguae Graecae inſcitia. Βέλος enim, ut omnes vel mediocriter in lingua graeca eruditi norunt, *ſagittam* ſignificat. Quare Apollo Belenus erit Apollo ſagittarius, ſeu iaculator, qui Homero perpetuo Ἑκηβόλος, longe ſcilicet ſagittas iaculans, dicitur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Novembris Anno MDCCLXIII.

DELLE MONETE DI FERRARA TRATTAto di VINCENZO BELLINI.

In Ferrara, 1761. per Giuseppe Rinaldi. Alph. 1. pl. 18. in 4. mai. cum figg. bene multis numorum Ferrariensium.

Huius operis Auctor iam a. 1753. scripserat librum *de Monetis Italiae medii aevi hactenus non evulgatis*, in quo multa numariae rei capita bene explicuit. Magna quoque laus debetur huic libro, in quo historiam numorum, qui ad Ferraram pertinent, egregie expositam esse intelleximus. Sunt enim in iis temporibus, quae destituta sunt bonorum scriptorum luce, permulta difficilia et obscura. Raro aetatis illius scriptores attingunt rem numariam, prodigiisque narrandis magis delectantur, quam rebus iis, unde fructus aliquis ad lectorem redundare possit. Hinc magna gratia habenda est viris doctis, qui se non deterreri patiantur iis difficultatibus, quibuscum non potest non conflictari, qui hanc partem doctrinae sibi illustrandam sumit. Huius vero libri auctorem etsi satisfecisse exspectationi nostrae fateamur, multaque illum egregie, et acute, et docte tradidisse addamus: vehementer nos tamen offenderunt imagines numorum, quorum non parvum numerum hic liber exhibet. Tam impe-

rite enim et temere illae efformatae ſunt, ut non ſine oculorum faſtidio illas adſpicere queamus; interdum etiam cum oris ſpecies obſcura eſt, tum litterae parum luculenter apparent. Quomodo vero ex illa terra, quae tot artificibus olim floruit, immo quae etiam nunc claros arte viros alit, eiusmodi opus prodire potuerit, cuius adſpectus cuique molestiam affert et faſtidium, nos vix intelligere fatemur.

Operis argumentum tale eſt, ut inde excerpi quidquam vix poſſit. Exhibentur enim numi qui ad Ferraram ſpectant, inde ab antiquiſſimis usque ad recentiora tempora. Monentur ea, quae ad illorum hiſtoriam pertinent, teſtimoniis bonorum auctorum eadem confirmantur: uno verbo, quaecunque hiſtoriam rei numariae Ferrarienſem conſtituunt expromuntur omnia diligenter.

Initium libri tangit monetas Ferrarae temporibus Friderici I. Imperatoris cuſas, eisque adiuncta eſt diſputatio de libra Ferrarienſi. Conſpicimus primo loco p. 8. numum antiquiſſimum, ab una parte litteris F. D. R. C. (Fridericus) atque verbo IMPERATOR, ab altera cruce et nomine FERRARIA. ſignatum. Non pauca hoc loco etiam monentur de Denariis Bononienſibus, quorum in una parte ENRICVS legitur, cum litteris I. P. R. T. (Imperator) in altera BONONIA. De libra Ferrarienſi quae auctor copioſe diſputat, eo minus a nobis repetenda ſunt, quo verboſius ipſe rem expoſuit in libro, qui Ferrariae a. 1754. prodiit hoc titulo inſignitus: *Dell'antica Lira Ferrareſe di Marcheſini, detta volgarmente Marcheſana.* In cap. II. agitur de Solidis et Groſſis Venetis. Caput III. complectitur numos a tempore Obizii III. Eſtenſis, primi Vicarii Ferrarienſis, usque ad Borſum ducem primum huius civitatis. Caput IV. habet numos Herculis I. et Alfonſi I. Sequuntur in C. V. numi Herculis II. et Alfonſi II. una cum numis Pontificum a Clemente VIII. usque ad Alexandrum VII. Numi Clementis X. Innocentii XI. et Clementis XI. exhibentur in Cap. VI. Ultimus numus, cuius interpretatio libro finem impo-

imponit, habet in prima parte imaginem Pontificis cum epigraphe: CLEMENS XI. P. MAX. AN. XVII. in altera parte apparet imago fluvii, ſub ſpecie viri recumbentis, cum verbis: DEFLVIT ET INFLVIT. 1717. atque litteris ERID. (Eridanus) — Multa in hoc libro hinc inde occurrere, quae ad hiſtoriam Italiae atque Ferrariae inprimis pertineant, quisque facili coniectura aſſequetur, qui numos hiſtoriae quaſi facem praeferre, atque multa illius capita egregie illuſtrare noverit. Praeterea etiam haec nobis via videtur, perfectum et magnum opus de re numaria totius alicuius populi occipiendi, ſi cuiusque provinciae numi peculiaribus libris illuſtrentur. Hinc enim ſenſim paulatimque coaleſcet corpus, quod omnia complectatur, quae rem monetariam ſpectant. Atque etiam negare non poſſumus, Italiam, multorum virorum doctorum opera, eos libros nactam eſſe, quibus hiſtoria numorum praeclare illuſtrata fuit.

CAROLI ANDREAE BELII, PHILOS. ET I. U. D. Poeſ. Prof. in Acad. Lipſ. Ser. Elect. Saxon. Conſil. Aul. Academiae Bibliothecarii, de cauſis repentinae Pacis Crepiacenſis, diſputatiuncula.

In rebus geſtis Caroli V. Imperatoris, ſapientiſſimi atque fortiſſimi Principis, Crepiacenſi Pace nihil magis inexſpectatum eſt. Adducto enim in belli ſocietatem Henrico VIII. Angliae Rege, iam Lutetiae imminebat Carolus, iam de Franciſco glorioſe triumphaturus videbatur, cum ecce pacem triumpho praefert, et, quod nemini forte in mentem venerat, honorifice cum Galliarum rege tranſigit. Viſa illi

— pax una triumphis
Innumeris potior.

 Iſtius

Iſtius tam repentinae pacis cauſas quotquot ſcrutati ſunt, adeo non repererunt quod certo conſtituerent, ut myſterium politicum, (quod repentina omnia graviora videntur,) omnem eam pacem dicerent. *a*) Nos iam faciemus periculum, ſi forte detegi tam ſubitae rerum converſionis verae cauſae poſſint. Sed cum, quae deinceps dicemus, ab iis rebus, quae aliquot ab ea pace annis geſtae inter Carolum atque Franciſcum ſunt, veluti continuata ſerie pendent, et ad conſiliorum atque eventuum, qui deinde ſecuti ſunt, intelligentiam, conſenſione quadam pertinere videntur: breviter eas, etſi repetitas altius, commemorabimus.

Pactis, interceſſore Paullo III. Pont. Max. *Nicenis induciis*, Imperator Carolus, et Franciſcus Galliarum rex, qui perpetuis ſe bellis exagitaverant, adducti tandem in concordiam poterant videri. *b*) Nam et Pontifici, Romam redeunti, fidem dederant, Legatos eo, paci componendae, mox venturos; et ipſe rediturus ad Hiſpanos ſuos, e Liguribus, Imperator Carolus, ſalutandi Franciſci regis cauſa, quem Niceae non viderat, ad *Aquas mortuas* claſſem appulit, ea

a) SLEIDANVS L. XV. extr. atque ad eius mentem STRVVIVS, Corpor. Hiſt. Germ. Tom. II. edit. recentiſſ. p. 1068. *Accidit ea pacificatio*, verba eius ſunt, *plerisque omnibus praeter opinionem. Nam qui Caeſari familiares erant, certiſſimam ſibi promiſerant victoriam, priusquam in bellum iretur, et intra menſes aliquot ipſorum ditionis Galliam futuram, aut regem imperata facturum eſſe, iactabant; cui potentiſſimi tres hoſtes imminerent, Caeſar, Imperium, Britannus.*

b) Habes eam ſanctionem anni 1538. in Recueil des Traités de Paix, de Trève, de Neutralité —, par LEONARD, T. II. p. 407. et in Corps Diplomatique, par DVMONT T. IV. P. II. p. 169. ſq. Per eam, quod quisque bello occupaverat, id tenebat deinceps integro decennio.

ea comitate acceptus a Gallo, ut, in quo pectore vulnus ingens fuerat, in eo non superesse cicatrix videretur. *c*) Confirmabatur in animis hominum opinio haec, cum, anno proxime sequente, Carolus, annuente Francisco, *Gandavum* per mediam Galliam peteret. *Le but était, d' aller faire pendre vingt quatre malheureux Citoyens*, ait VOLTARIVS *d*): lepide, fatemur, atque ad risum, sed praeter veritatem tamen. Bello civili occurrendum fuit, quod minabantur consilia Gandavensium, hoc potissimum manifesta, quod Galliarum regi, subiecturos se illius potestati urbem suam, omneque Belgium, si vellet praesidio esse, receperant. Haec causa itineris fuit, DANIELE et FERRERA testibus, *e*) non civium laquei.)

Yyy 3 Etsi

c) V. VLLOA Vita del Imperad. Carlo V. ad a. 1538. Hanc ad Aquas mortuas congressionem, Pacis nomine insignivit CORN. SCRIB. GRAPHEVS, in Pacis, inter Car. V. et Franc. I. ad Aquas mortuas in agro Narbonis initae, descriptione metrica, Antw. 1540. 8. Sed damus hoc Poetae, ut istud induciarum nuper pactarum quoddam quasi complementum pacem dicat. Etiam induciae pax sunt. Immo istas inducias ipse Carolus V. pacem nominat, in *Déclaration de l' Emp. Charles V. que le Traité, fait à Nice, sera ténu et observé* pour une ferme et assurée paix: — de qua v. LEONARDVM l. c. pag. 417.

d) v. Essai sur l' hist. universelle depuis Charlemagne, T. IV. p. m. 32. quem librum dicere potius debebat Histoire scandaleuse de l' Univers.

e) DANIEL, hist. Gall. T. VIII. vers. germ. p. 494. FERRERAS, Hist. Hispan. P. XIII. Tom. IX. vers. germ. p. 240. Prior ille, e BELCARII rerum Gallicar. commentariis, cur iter per Galliam Carolus praetulerit, pulchre exposuit.

Etsi vero ex his, quae supra posuimus, duraturam istam potentissimorum Principum concordiam longo tempore, facile credebatur, et merito, nam

Prona venit cupidis in sua vota fides:

tamen longe aliter res cecidit. Iam Mediolani Ducatum, tot votis expetitum, promissum etiam a Carolo plus vice simplici, tamen negari sibi, aegerrime tulerat, immo acceperat ad contumeliam Franciscus. „Spem fecerat, (Carolus,) THVANI verba sunt, *f*) Silvae, Vaurensi Episcopo, qui Francisci nomine apud eum Oratorem agebat, de Mediolano restituendo; sed id petebat, ne in praesentiarum de ea re ageretur, ne necessitate adactus potius, quam sponte in id consensisse videretur: ceterum se, ubi primum in Belgium pervenisset, Regi facturum satis. — Cum ille, dum in Gallia esset, Momorantio promissa verbis confirmasset, et Momorantius Caesarem promissa repraesentaturum Francisco recepisset, ubi Valencianas venit, iam de rebus Gandensium securior, instantem Vaurensem, ut fidem de restituendo Mediolano datam liberaret, excusatione primum, ad extremum denegatione elusit. Quod cum gravissime, ut par erat, tulisset Franciscus, — ad pacem intentum animum ad belli cogitationes iusta indignatione transtulit." Inde igitur belli redintegrandi consilia manarunt; maturata dein, interemtis, incertum quo auctore, ad Papiam A. 1541 *Fregoso et Rincone*, regiis ad Venetos et Turcarum Solymanum Legatis. Etsi enim Imperator, inscio se atque imprudente hanc Legatorum caedem evenisse, omni adseveratione adfirmaret: tamen adduci Franciscus non potuit ut crederet, sine Vastii Marchionis insidiis perpetratum hoc scelus fuisse. Quod deinceps Galli scriptores omnes, ut THVANVS, DANIEL, VOLTARIVS, RENALDVS, *g*) alii,

f) Historiar. sui temporis T. I. p. 28. edit. Londin.

g) L'Abbé RAYNAL, in Anecdotes historiques, militaires,

alii, memoriae prodiderunt; contrarium tuentibus Hiſpanis, vitae Caroli ſcriptoribus, et FERRERA. Dum bellum parat Franciſcus, Caeſar Africanus, qui nuper Tunetum ſubegerat, iterum claſſem ad Africae littora, evertendae Barbarorum Argeriae, magno, ſed infelici conſilio, deducit. *h)* Invictum agmen, ſi per tempeſtatum acerbitatem licuiſſet, neque ſe credidiſſet mari clauſo. Pars navium hauſtae. Aegre ſervatus Imperator Carolus, nam et de eius interitu fama exierat, Carthaginem rediit. Huic igitur, quod pene attritum ea calamitate credebat, allectis in belli ſocietatem ſeptentrionis regibus, aliisque in vicino Belgio principibus, bellum Franciſcus, ineunte menſe Maio A. 1542. denunciat. Atque hic Nicenarum induciarum finis fuit, acerbiſſimi belli initium, quo de Chriſtiano nomine, in Chriſtianiſſimi regis ſocietate, triumphaturus videbatur Turcarum Solimanus; nam et hic, claſſem pollicitus, foederi acceſſerat, *Antonio Eſcalino*, Centurione, quem vulgo *Polinum* nominant, internuncio, claro deinceps titulo *Baronis de la Garde*,

res, et politiques de l' Europe, depuis l'Elevation de Charles Quint au Trone de l'Empire, jusqu'au Traité d' Aix la Chapelle en 1748. T. I. P. I. p. m. 199.

h) V. NIC. VILLAGANONIS, Equitis Rhodii, expeditio Caroli V. in Africam, ad Argeriam; ad Belleum Langeum, Subalpinarum Gentium Proregem, Lutet. Par. 1542. 4. Ineſt commentariis rerum a Carolo V. in Africa bello geſtarum, edente CORN. SCEPPERO, Tomo item ſecundo ſcriptor. SCHARDII. Quae ſchedae, etſi non ſunt ab homine profectae, uſu atque exercitatione ad ſcribendam hiſtoriam facto: tamen habent prudentiae politicae multum, dictionem etiam a nemine reprehendendam. Scripſit Auctor de rebus, quibus ipſe interfuit. Igitur ridicula eſt FRENOI, de hoc libello, querela: *c'eſt un catalogue peu recherché.*

de, triremium Gallicarum imperatore *i*), mox Nicenis induciis, in Turcarum societate, urbis eius excidio parentaturo. Comprimendis tot hostium conatibus, foedus cum Angliae Rege Henrico VIII. sancit Carolus *k*); estque tum illustri exemplo intellectum, quid sit privatas simultates post publicas res habere. Neque difficulter foedus istud coaluit. Opem Scotis Franciscus rex, labefactandis Henrici consiliis tulerat, quod neque DANIEL negare ausus est. *l*) Igitur et hic

i) V. LE LABOVREVR in Additions aux Mémoires de Castelnau, T. II. p. m. 5. Eius foederis SLEIDANVS meminit L. XIV. *Bellum*, ait, *rex facturus, Polinum remisit ad Turcam oratum, ut in Galliam sibi classem mitteret: cum autem serius aliquanto Polinus advenisset, Solimanus rem in annum sequentem reiicit.* Conf. HEVTERVM rer. Austr. L. XI. c. 20. DANIELEM, hist. Gall. T. VIII. p. m. 519. sq. et BARRIVM V. Cl. Germanicarum rerum diligentissimum scriptorem, Histor. German. T. VI. vers. germ. p. 498. RENALDVS, qui paullo ante, (l. c. pag. 183.) scripserat: *il ne resta à la France de son alliance avec les Infidèles que la honte, que l' opinion publique y attachoit:* nunc, cum instaurati istius foederis meminit, *La situation de l' Europe*, ait, *ne permettoit pas d' espérer de puissans secours, que des Turcs ou des Vénitiens.* Durum, scilicet, telum necessitas, quidvis iubet aut agere, aut pati. *La situation de l' Europe!*

k) Habes eius Foederis conditiones in Corps diplomatique par DVMONT, T. IV. P. II. p. 217. sq. et in RYMERI Actis Publicis Anglicanis, T. VI. P. III. p. 86. seq. edit. Bat. ita inscriptas: Articuli, in Tractatu undecimi Februarii 1542. concluso, contra Franciscum cum Turcha confoederatum, de Guerra indicenda, et Francia invadenda, sub manu Regis consignati.

l) Hist. Gall. l. c. pag. m. 513. 514.

hic coniectura aberravit VOLTARIVS, cum ſcribit: *Le Roi d' Angleterre Henri VIII, par une fatalité inconcévable, s'alliait avec l' Empereur —: mais il ſemble, que c' était alors le caprice plus que l' intérêt qui liait Henri VIII. avec Charles-quint.* m) Eo bello varia fortuna pugnatum eſt: ad extremum adverſa Franciſco. Poſt bello victum Ducem Cliviae, poſt pacem cum Dano rege Chriſtiano III. compoſitam, foederatorum praeſidio nudatus Gallorum rex, (nam et Cheredinus interea claſſem ad ſuos reduxerat,) hoſtis etiam a Germaniae Principibus declaratus, Henrico Bononiam, Montereliam Flandris, acriter oppugnantibus, Carolo interea, Lucemburgo recepto, expugnato Sandeſirio, per Campaniam, (de quo cum Anglo convenerat,) recta Lutetiam petente, non habebat propemodum quo ſe ingruenti tempeſtati ſubduceret. Ad quam calamitatem accedebat hoc, quod et claſſis Gallorum, ad littora Galiciae, cuius expilandae cauſa exierat, magnam paullo ante ab Hiſpanis cladem acceperat. In medio hoc victoriarum curſu, in maxima trepidatione Lutetiae, Caeſar, ad Crepiacum, in Sueſſionibus, (nam eo cum exercitu deflexerat,) pacem facit, et, quod incredibile memoratu eſt, honorificam Franciſco. n)

Huius

m) v. Eſſai ſur l' hiſt. univ. l. c. pag. m. 36. Poterat, imo debebat hic idem ſcribere, quod p. 8. ad a. 1520. ſcripſerat: *Il était naturel, que le Roi d' Angleterre prit le parti de l' Empereur, puisqu'en ſe liguant avec lui, il pouvait eſpérer de reprendre en France les provinces dont avaient joui ſes ancêtres; au lieu qu' en ſe liguant avec François I, il ne pouvait rien gagner en Allemagne, où il n'avait rien à prétendre.* Non erat adhuc mutata rerum facies.

n) Iam hoc THVANVS agnovit, l. c. pag. 29. eſtque e pacis tabulis clarum, quas vide in *Recueil* des Traités de Paix, par LEONARD, Tom. II. p. m. 430. ſeq. et

 in

Huius tam subitae rerum conversionis undenam ducendae causae sint, vix certo potest constitui; hoc, si quae in Annalibus leguntur diligenter conferas, facile intelligitur, subesse mutatis tam repente Caroli consiliis aliquid, quod eventurum ille non putarat; nam neque induciae pacem praecesserant, et quae, expugnato Sandesirio, Franciscus rex, ad Aggerem oppidum (*la Chaussée,*) paci componendae proposuerat, *o*) ea aspernabatur Imperator, atque eludebat. Nos, primum Scriptorum super ea re coniecturas proponemus, dicturi deinceps quid nobis videatur.

Quod, metu violentorum consiliorum Caesaris, sustinendo bello coaluerat Foedus Smalcaldicum, dum Carolus Turcis Gallisque debellandis intentus esset, insigniter creverat; foederati etiam Principes, Henricum iuniorem, Brunsuici Ducem, infensissimum Lutherani nominis hostem, principatu avito depulerant, videbaturque omnis Germania, civili bello, quod est bellorum omnium atrocissimum, mox arsura. Ut tumultui occurreret Imperator, haberetque Gallo ab armis discedente hoc certiorem de foederatis spem victoriae, aiunt, subito ad animum pacis consilia admisisse; esseque hanc inopinatae pacis Crepiacensis veram causam. *p*)

No-

in Corps diplomatique par DUMONT, Tom. IV. P. II. p. 279. seq.

o) *Convenere primum inter Vitriacum ac Catalaunum —, ac quaedam pacis fundamenta iecerunt, nec tamen quicquam certo pronunciarunt:* verba sunt BELCARII l. c. pag. 761. 762.

p) Haec plerorumque recentiorum Scriptorum opinio est. Itaque et VOLTARIUS l. c. pag. 37. *Le Lutheranisme fit alors le salut de la France, et la servit mieux que les Turcs, sur qui le Roi avoit tant compté. Les Princes Luthériens d'Allemagne s'unissoient alors contre Char-*

Nobis aliter videtur. In Comitiis Ratisbonenſibus anni 1541. Imperator, turbis Germaniae ſedandis, Concilium propoſuerat, a Paullo III. convocandum in Germania; quod ſi ille detrectaret, Nationali Concilio, aut eius loco in Comitiis, diſſidiorum cauſam omnem deciſam iri. Ex quo iſtud haud difficulter intelligitur, nondum eo tempore Carolum de vi adhibenda cogitaſſe. Pax Crepiacenſis d. XVIII. Sept. a. 1544. coaluit: die XIX. Nov. e. a. Pontifex Max. Concilium Tridentinum indixit, quod an accepturi eſſent Proteſtantes nondum ſcire Carolus poterat: anno demum 1546. cum in Ratisbonenſibus Comitiis Concilium iſtud omnino renuerent, arma ab eo expedita legimus. Cum igitur in agro Pariſino eſſet Carolus anno 1544. cum quidquid Lutetiae eſſet fugam circumſpiceret, quidvis potius, atque inopinatum quiddam, quam belli in Proteſtantes conſilia, (nam et exercitum illico dimiſit,) a tam glorioſo victoriarum curſu Imperatorem tam repente revocaſſe credendum eſt. Quid enim opus erat ea feſtinatione ituro in Proteſtantes poſt biennium? cur accele-

Zzz 2 randa

Charles - quint, dont ils craignoient le Deſpotiſme; ils étoient en armes; Charles preſſant la France, et preſſé dans l'Empire, fit la paix à Crêpy en Valois, pour aller combatre ſes Sujets en Allemagne. In his multa ſunt perperam dicta. Nam primum quod de Lutheraniſmo dicit, ſaluti Galliae fuiſſe, id mox confutabimus. Quod deinde ponit de Lutheranorum foedere, deque armis, id iam debuerat arcere Carolum a Tunetana atque Argerienſi expeditione, (nam utramque praeceſſerat;) quomodo nunc, cum eſſet ad portas Lutetiae, movere potuit, ut bellum, tanto apparatu coeptum, tam repente componeret? Neque Status Imperii Germanici, ut vocant, quemadmodum Voltarius extremo ſcribit, ſunt *ſujets de l' Empéreur.* Gallicismus hic eſt, Iuri publico Imperii adverſus.

randa pax, cum intra paucos dies, Galliae regia occupata, ſors Franciſci regis, quamvis duriſſima, videretur in manu atque poteſtate Caroli futura. q) Non haec eo dicimus, quaſi neſciamus, quo animo in Proteſtantes Imperator fuerit, aut quae debellandis iis, immutandaeque Imperii formae, conſilia ceperit. Iſtud volumus, inde non effici, quod vulgo putant; neque adeo quaerendas in hoc pacis tam feſtinatae cauſas eſſe. Sunt quidem, non diffitemur, in ipſis pacis tabulis, quae primo intuitu eſſe praeſidio illi opinioni videantur poſſe: ſed penſitatis diligentius clarum fit, eo pertinere verba illa, ut utriusque paciſcentium auctoritate et precibus moveretur tandem aliquando romanus Pontifex ad inſtituendum Concilium; qua via reſtitui Germaniae concordiam poſſe, longe ante Imperator, atque omnino ſibi perſuaſerat. Agnovit hoc BARRIVS V. Cl. r); immo agnoviſſe iam tunc temporis Paulus III. cenſendus eſt. Nam inter-

q) Male igitur PETRVS SVAVIS, in Hiſt. Conc. Trident. L. II. *La guerra trà l' Imperadore ed il Rè di Francia non durò longamente, perche Céſare conobbe chiaro, che reſtando egli in quella implicato, ed il Fratello in quella contra Turchi, la Germania ſi avanzava tanto nella libertà, che in breve il nome Imperiale non ſarebbe ſtato riconoſciuto.* Nebula in pariete! quis eſt Germaniae Principum, qui legitimum Caroli Imperium tunc temporis recuſarit?

r) *Et pource que cette dite paix*, (ita eſt in tabulis pacis,) *ſe fait et fonde pour le ſervice de Dieu notre ſouverain créateur, réduction de notre ſainte Foi et Réligion en union chretienne, et obvier à l' extrême danger et hazard, ou elle ſe trouve, et afin de parvenir à la générale pacification d' icelle; — pour procurer d' achéminer et conduire la dite réunion, ſelon et par tous les meilleurs moiens et expeditions, qu' ils aviſeront par enſemble convenir à ſi bonne et ſainte oeuvre.* — conf. BARRIVM l. c. pag. 528.

interiecto a pace Crepiacensi quatuor hebdomadum intervallo, ne aut flecti precibus, aut cogi paciscentium auctoritate videretur, Concilium ultro indixit,

Sed neque illorum verior opinio est, qui propterea tam subito Carolum putant ab armis discessisse, quod, quocum veteres simultates gerebat, Henricum regem vellet destituere, etsi foederatum, atque perniciali dolo deludere. Profert haec talia RAPINVS THOYRAS, s) Scriptor caetera luculentus, et gravis, in eo tamen in Imperatorem iniurius, quod fraudem ei tribuit, a qua immunem res omnis, uti gesta est, loquitur. Ingenue BELCARIVS: t) *Sandesirio*, ait, *profectus Caesar, Vitriacum iter instituit, ubi Anglum, quin prius Bononia Montrelloque potiretur, haud ultra progressurum rescüt: hinc illi, ut pactis staret, Lutetiamque properaret, per Antonium, Granvellani Cancellarii filium, denuntiavit: sin in sententia perseveraret, nec inde abduceretur, saltem ut integra amicitia, foedereque inviolato, sibi, ut cum Gallo pacisceretur, indulgeret: — quum indulsisset Anglus, de foedere serio agi coeptum.* Igitur et FERRERAS u) recte eius legationis meminit, qua causas mutati consilii nuntiare Henrico Imperator instituerat, additis precibus, pateretur, salvo tamen foedere, agi de pace cum rege Francisco. Respondisse Anglum ad haec, licere Imperatori, si ita videretur, cum Gallo transigere, modo ne foederati incommodo id fiat. Patet ex his, prudente atque sciente Henrico, quod negat RAPINVS, Crepiacensem pacem, neque adeo ullius fraudis interventu, coaluisse.

At idem iste FERRERAS, dum fraudis suspicionem a Carolo amolitur, aliam videtur in magnanimitate Principis istius pacis causam invenisse. Ait igitur, x) Imperatorem, cum esset apud Suessiones, venissentque ad eum qui nomine Francisci regis pacem peterent, haud gravatim annuisse, propterea quod satis eo bello se gloriae consecutum, Gallo

 ad

s) Hist. Anglicae Vol. IV. vers. german. p. 488.
t) l. c. pag. 761. sequ. u) Rerum Hispanicar. Vol. IX. vers. germ. pag. 284. seq. x) ibid.

ad pacem expetendam adacto, existimaret. Sed non ita existimasse, ex eo potissimum intelligitur, quod, quas ad Aggerem oppidum (la Chaussée) Franciscus pacis conditiones proposuerat, eas non multo ante, quam in agrum Suessionensem exercitum duceret, confidentissime respuerat; nondum enim deciderat de spe capiendae Lutetiae, quam sexennio ante, hospes, liberaliter acceptus, viderat. Ex quo effici cogique potest, moderatis Caroli consiliis, non profecto animi magnitudinem, non vota Francisci, sed longe aliud quid, quod mox dicemus, ansam dedisse. Scilicet, ad regiae Gallorum portas magnanimitatis documenta hostem eum daturum credemus, qui aegrotante in captivitate Francisco, opportunissimo loco, atque in Pactis Madritensibus non dederat. Hoc credemus; scilicet!

Quae igitur tandem causa subest, quamobrem tantam celeritatem in componenda ista pace Carolus adhibuerit? Dicemus nunc. Iam istud in confesso est, cupidissimum militaris gloriae Carolum omni tempore fuisse. Haec eum ambitio difficillimis expeditionibus, haec bellis continuis distinuit. Secunda fortuna fere constanter usus, ad extremum occupare nutantem solebat, ut se subduceret adversae. Igitur repente nonnumquam mutasse consiliorum rationes legimus, nulla alia de causa, quam ut parceret gloriae suae, eamque intenderet tum, cum quisque alius, tenax propositi, amissurus erat. Atque huc profecto, si quid videmus, et Crepiacensis pacificatio pertinet; quam ex alio fonte fluxisse, diligenter pensitato rerum gestarum ordine, induci ad credendum non possumus.

Lucemburgo recepto, Commercium ad Mosam Caesar, mox et Liniacum, Barrensis principatus oppidum, haud difficulter expugnaverat. Haesit deinceps, propter Matronam, ad Sandesirium, in septimam hebdomada; neque urbem eam, nisi honestissimis conditionibus, multisque suorum amissis, in deditionem redegit. Eo spatio, accersitis e Pedemontio, ex Helvetia item et Grisonibus, auxiliis, ita accreverat, Delphino duce,

duce, Gallorum exercitus, ut quadraginta millia militum contineret, esſetque Caeſariano par, copiarum numero et virtute. *y*) Id iam ad Sandeſirium Imperator compererat. Praeterquam enim quod continuis Gallorum e proximo asſultibus urgeretur, videretque undique ſe commeatu interclusum ante, quam ea urbe, medio Auguſti, potiretur: poterat etiam ex eo proſpicere, ſi ipſe vellet cum exercitu progredi ulterius, tentandae Lutetiae, quid esſent deinceps Galli pro patria, quid regiae tuendae, auſuri; et quam difficile esſet futurum, ſi quid adverſi eveniſſet, per devaſtatam ab Henrico Delphino circum regionem omnem, frigore et imbribus ſaeviente autumno, referre caſtra, collocareque in tuto. Et re vera metuere haec mala Caeſarem coepiſſe, etſi ad Vitriacum agmen promovit, ex eo intelligitur, quod admiſiſſe iam tum ad animum pacis conſilia videbatur: nam et Henrico, Angliae regi, foederato ſuo, ſignificavit per Legatum, *z*) *exercitum ſuum Sandeſiriana oppugnatione attritum, multis Hiſpanis caeſis, multis item Germanis dilapſis, vix Gallico, Helveticis auxiliis aucto, parem eſſe; tantum abeſſe, ut de potiunda Lutetia ſperare debeat.* Actum ſubinde de compoſitione ad Aggerem, (la Chauſſée): ſed incaſſum. Fraudes feminae intervenerant; ita ut videretur eius beneficio, an maleficio, Carolus faventis fortunae obſequium experturus iterum. Qua enim frumenti inopia laboraverat, eam iſta reſarcivit, proditis Pernaci et Caſtri Theodorici granariis. Rem omnem BELCARII verbis narrabimus. Ita vero ille: *a*) *In Franciſci aula duae erant factiones; altera Henrici Delphini, altera Aureliani, natu minoris, partes ſequebatur. Huius princeps erat Anna Piſſeleva, Stempenſis reguli uxor,* (Madame d' Eſtam-

y) BELCARIUS l. c. DANIEL, l. c. pag. 540.

z) Verba ſunt BELCARII l. c. pag. 761. conf. Mémoires de LANGEI, L. X. DANIEL l. c. pag. 543.

a) l. c. pag. 762. conf. HEUTERUS L. XII. c. 4. SLEIDANUS L. XV. p. 439. DANIEL l. c. p. 544. ſeq. BARRIUS l. c.

ſtampes,) *Franciſco ab ineunte adoleſcentia in deliciis habita, quae zelotypia quadam adverſus Dianam Pictavienſem, Delphino, licet provecta admodum aetate, inprimis charam, ſeſe Aureliano addixerat; cuius vel cum Caeſaris filia, vel ex fratre nepte, matrimonium, et cum matrimonio Mediolanenſem principatum, aut Belgicarum provinciarum imperium dotale ſperans, omnia Franciſci conſilia Caeſari, quaſi Aureliani iam ſocero, ut mulieres nimis credulae eſſe ſolent, aperiebat: horum interpres erat Nicolaus Longavallus Boſſuus, acuto quidem, ſed maligno ingenio praeditus. Magna commeatus penuria laborabat Caeſarianus exercitus, quem undique Gallicus equitatus vel avertebat, vel corrumpebat. Hinc non longe a Catalauno, ſecundo Matrona, Caeſar incedens, ad extremas prope difficultates devenerat, niſi uberrimum Eſpernaii ad noſtrum exercitum alendum comportatum commeatum, et necdum pontem interſciſſum, Longavallius indicaſſet. — Iisdem artibus, et*

l. c. pag. 524. RENALDVS l. c. pag. 210. ſequ. poſteaquam narraſſet, Etampiam, quam deperibat Franciſcus, inviſam Delphino, id operam dediſſe, ut haberet mortuo rege certum ſuffugium; igitur Delphini fratris, Aureliae ducis, partibus ſtuduiſſe, clam Caeſarem de pace appellaſſe, Aureliae ducem filiae vel nepti, Belgio vel Mediolano dotandae, maritum commendaſſe: haec poſteaquam narraſſet, ſubiungit: *On ne pouvoit guères ſe flatter d' arracher ce ſacrifice, lorsque le peril de l' armée Imperiale en fit hazarder la propoſition: elle fut acceptée, parceque on l' accompagna de la promeſſe, de rendre les Eſpagnols maitrès des magaſins que les François avoient formé pour leur ſubſiſtance. L' intrigue fut en effet ſi bien conduite, qu' on ne ſoupçonna rien, et que l' Empereur ſe vit, ſans avoir couru de risque, en poſſeſſion d' Epernay et de Chateau Thierry, ou etoient toutes les munitions de guerre et de bouche.* FERRERAS de his feminae fraudibus altum ſilet, forte quod putabat Carolo opprobrio futuras: debebat tamen meminiſſe illius: *dolus an virtus, quis in hoſte requirat?*

et ut Theodorici castrum, satis opulentum oppidum, eidem fluvio adiacens, in Caesaris potestatem veniret, procuravit. Hic propter commeatus distributionem, gravis inter Germanos Hispanosque seditio exarsit, ut vix a praelio abstinerent. Etsi vero his artibus ingens frumenti vis Carolo obtigit, neque ea tamen diu suffecit agmini famelico; et Etampis, quod proderet deinceps non habebat. Caesar igitur, circumsessus ab exercitu Gallico, qui omni commeatu prohibebat, ductis per agrum Meldensem copiis, ad Suessionem venit. Vix ibi constiterat, iterum in castris fames *b*); nec supererat ulla spes evitandae imposterum: et iam ad castrum Theodorici magna erat militum super frumenti dispensatione conflictio, ventura certo certius ad seditionem, ubi nihil esset futurum omnino quod distribuatur. Interea Gallici Legati, (Eleonorae reginae, atque Aurelianensis factionis continuo hortatu, victo, etsi difficulter, re ipsa prodito rege,) pacis consilia redintegrant. *c*) Ad haec, ancipiti pressus periculo Imperator

b) DANIEL l. c. pag. 546. BARRIVS l. c. pag. 528. RAYNAL l. c. p. 211. et alii.

c) Adscribimus verba BELCARII l. c. pag. 762. ut, quibus artibus effectum id fuerit, plene intelligatur. *Caesar, ne commeatu prohiberetur, ad Suessiones iter intendit; ab Aurelianensibus, hoc est ab iis, qui Aureliani partes sequebantur, de regis consiliis, (quem illi, obiectis multis periculis, partim veris, partim inanibus, ad pacem cum Caesare quavis ratione faciendam instigabant,) diligenter admonitus. — Deinde accessit rex Aurelianensibus, pacem, licet iniquam, accipere consulentibus, ac tandem vehementi importunitate persuadentibus; quam* Gabriel Gusmanus, *sodalis Dominicanus, reginae Eleonorae nomine procurabat. Contra, qui a Delphino stabant, iniquas pacis conditiones admittendas non putabant. Postremo rex in priorum sententiam concessit, Anna Pisseleva, aliisque eiusdem factionis urgentibus. Missus est ad Suessiones* Claudius Annebaldus *Amira-*

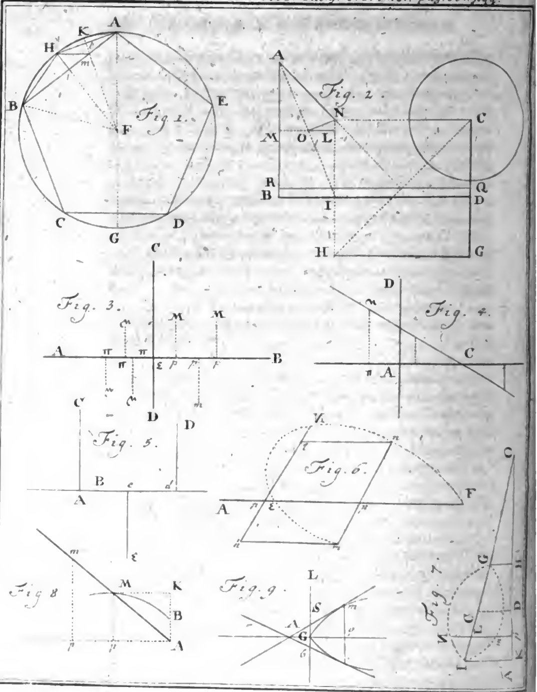
rator Carolus, haesitare ne poterat? Certe opportuna locutus est Ludovicus Alamanus, Florentinus, *d*) altero de pace colloquio: facilem eam pacis compositionem futuram, quod Imperator ea difficulter careret, Franciscus autem rex omnibus votis expeteret. *Nec credideris*, ait LIVIVS, *ullum populum, aut hominem, in ea conditione, cuius eum poeniteat, diutius, quam necesse sit, mansurum.* Igitur et Carolus repente fortunam in consilium vertit, ita, ut Francisci regis precibus dedisse videretur, quod dedit sibi *e*); atque ut, sine iactura gloriae, capiendae diripiendaeque Lutetiae consilium abiiceret tum, cum iam exsequi non posset.

Ex his, si quid videmus, defendi probabiliter putamus coniecturam nostram posse, necessariam Carolo pacem ad Crepiacum, neque aliam eius sanciendae caussam fuisse, quam quod fatisceret per inopiam exercitus: igitur famem. Cunctandum hic non erat; adeoque repente transactum. Sed haec hactenus. GEOR-

Amiralius, cum Nullio, *supplicum libellorum magistro.* — His itaque internuntiis pax Crepiacensis coaluit, quam Galli, quod Imperatoris atque Eleonorae Confessariorum artificia praecesserant, nominant *la paix des Confesseurs.* Tamen unus Confessariorum, Gabriel Gusmanus, opera sua alapas emit a Nullio, et repente quidem: vid. Observations historiques et politiques sur les Traités des Princes, par AMELOT *de la* HOVSSAYE, Tomo I, Collect. Leonardi pag. 78.

d) vid. AMELOT *de la* HOVSSAYE l. c. pag. 76.

e) Recte RENALDVS l. c. pag. 211. *La retraite de l'Empereur devint presqu' impossible par les savantes manoeuvres de l'armée Francoise. Il étoit peut-être à la veille de périr ou de se rendre prisonnier, si la même main, qui l'avoit sauvé, ne l'eut sauvé encore.* Atque hinc, cur Henricus Delphinus paci illi solennibus formulis intercesserit, intelligitur: v. LEONARDVM T. II. pag. 449. et DVMONT T. V. pag. 295. quod exemplum deinceps Curia Tolosana secuta est.


Fig. 1.
A
K
H
B
E
F
C
D
G
Fig. 2.
A
N
C
M
O
L
R
B
Q
D
I
H
G
Fig. 3.
A
B
C
D
M
M
Fig. 4.
D
C
A
Fig. 5.
C
D
B
A
Fig. 6.
F
A
Fig. 7.
C
G
Fig 8
M
K
B
A
Fig. 9.
L
S
G

GEORGII HENRICI BORTZ, MATHES. PROF. Publ Extr. Lipf. et Coll. b. Mariae Virg. Collegiati, de infigni Semioticae Mathefeos ufu in Geometria et Phyfica Disquifitio.

Semioticae Mathefeos nomine lecto, nemo non colligit, fignificari eo omnem praeter verba ac voces fignorum ac legum complexum, qui requiritur ad quantorum limites determinandos. Vocari poffet Logica vel doctrina fignorum, eiusque eft, characteres quantorum commodisfimos invenire, certisque legibus ac regulis dirigere. Quamvis vero ipfa haec quantorum figna fint arbitraria, atque ab arbitrio hominum pendeant; quantum tamen ingenii, quantum acuminis requirant, multis ex hiftoria Semiotices doceri poffet exemplis. E pluribus utar hoc: denotet *A* quantum, quaeratur conftituta multiplicationis lege, ut in producto iuxta fe ponantur factores nullo interpofito figno, centefima ipfius *A* potentia; quantum ea fpatii capiet? e contrario electa ad eandem quantitatem defignandam litera minufcula *a*, et affumpta unitate ceu exponente dignitatis primae, binario fecundae, *n* potentiae *n* tae, quam commode exhibebitur ea per a^{100}? quam facile nos eiusmodi notatae potentiae deducent ad arithmeticam potentiarum, infignem Semiotices Mathefeos partem? quam breve eo pandetur iter ad reducendas potentias fractorum exponentium ad integras et tandem ad eas exprimendas, quoties opus eft, per Logarithmos? Signorum horum vis ac commoditas in eo maximopere elucet, ut electis fignis primitivis, aliis ad quanta cognita, aliis ad quanta incognita denotanda, quae notionum vices fuftinent, fimplicisfimae inveniantur regulae, omni, quo fieri poteft, modo ea coniungendi, conferendi, feparandi, ac figna derivativa, quae propofitiones referunt, eruendi. Certis itaque legibus definienda eft via perveniendi a fignis primitivis ad omnia fignorum derivativorum genera, quae fcientiarum Mathematicarum profectus requirunt, et iterum eruendi, quoties neceffe eft ex derivativis fignis primitiva. Brevibus haec enuntiata Tab. IV.

quam sublimia Semiotices Matheseos capita continent? Datis quanti incogniti valoribus seu radicibus, iisque ad zyphram reductis, multiplicando facile itur ad aequationes cuiusvis gradus? Sed quantis artificiis opus est ad eruendas ex aequatione cuiusvis gradus radices? nulla difficultate ex quanto, quod ex variabilibus ac constantibus conflatum est, differentiale seu fluxio eruitur, sed ex dato quovis differentiali invenire integrale seu fluentem, est problema, quod eminentissima ingenia inde ab inventa hac nobilissima Semiotices mathematicae parte exercuit, et adhuc exercet. Cum vero in quantis non nisi auctio ac diminutio concipi queant, atque Arithmetices sit, auctionum et diminutionum species determinare, signis commodis exprimere, ac legibus operationes cum iisdem institutas circumscribere: nemo non inde inferet, Matheseos Semioticam esse universalem Arithmeticam?

Nulla in veterum Geometrarum scriptis vestigia huius scientiae apparent, quae post *Vietae* demum tempora *Hariotti* ac *Cartesii* opera effloruit, ac a Leibnitio et Newtono, aeternis in Geometria nominibus, infinitorum quantorum semiotica inventa, insigniter aucta adhuc quotidie, ut ex Arithmetica sinuum aliorumque quantorum a circulo pendentium cuivis harum rerum perito constat, continua capit incrementa. Primi mortalium, qui notiones quantorum attentius evolventes, ea ad classes reduxerunt modumque praescripserunt, quo intellectus in eorum dimensione dirigendus, nulla alia, nisi communi illa Semiotica, quam reliquae scientiae ac vita communis adhibent, quaeque vocibus ac verbis continetur, usi, omnes ingenii vires eo direxerunt, ut paucis terminis, qui Mathesi essent proprii, ad designandas ideas distincte evolutas excogitatis ac exacte definitis omnem quantorum disciplinae certitudinem ac evidentiam, quam quidem intellectus requirere posset, conciliarent. Quanta h. e. lineas, superficies, corpora schematibus iis similibus, ut ea, cum talia, qualia revera sunt, sola ratione cognosci possint, imaginationi ac sensibus quodammodo exhiberent, repraesentarunt. Sumptis deinde paucis notitiis communibus, quas axiomata vocant,

vocant, et de quarum veritate nemo ſanus ambigere poteſt, Methodo ſynthetica, ſcientiam quantorum novis propoſitionibus locupletare allaborarunt. Praecipuum in hac methodo, hoc eſt, ut a ſimplicisſimis orſa principiis non interrupti ratiocinii, quod nulla propoſitio indemonſtrata ingreditur, vi planisſima faciat, quae ab omni cognitione remota videbantur. Superbiverunt hac methodo primum conſcripta Elementa Euclidis, Viri vere Philoſophi, ac inde ipſa methodus *Euclidea* dicta. Magnam ea et ingenii et acuminis et memoriae vim requirit. Quo a primis principiis remotiores propoſitiones ea arte demonſtrandae: eo maior propoſitionum demonſtratarum apparatus ita cognoſcendus, ut eum quaſi coram intuearis, ſingularumque nexum cum propoſitione demonſtranda perſpicias. Quanta hypotheſeos reſolutione, quam circumſpecta ſingularum eius partium cum veritatibus indubitatis comparatione, quanta illatarum inde concluſionum inter ſe et cum veritatibus, quarum nulla precario ſumpta ac indemonſtrata, collatione opus eſt? Nectit Geometra ingentes ratiociniorum catenas, quarum altera ex altera dependet, donec inperturbato ordine ad id perveniat, quod ſibi demonſtrandum propoſuit. Legant, qui haec capere velint, veterum Geometrarum monumenta: vel ſi haec deſint, noſtrum quondam *Hauſenium*, Parte II. Elem. Geometriae, in qua ex lineis harmonice ſe ſecantibus proprietates curvarum conicarum hac methodo demonſtrat. Quodſi ea cogitatione comprehenſuri ſint, certus ſum, eos dubios futuros, utrum magis certitudo ac pulcritudo ſyſtematis admiranda, an ingenii Hauſeniani vis, quod illud tanta ratiociniorum, quorum alterum vix alteri ſalvo ordine vel praepoſueris vel poſtpoſueris, mole exſtruxit? Cum itaque habeat haec methodus, quo animum ſua pulcritudine percellat, et in ſui admirationem rapiat, ecquid mirum, eam veteribus Geometris ſolam fere placuiſſe, et recentioribus quibusdam, Anglis inprimis, adhuc adeo placere, ut vix aliam in Matheſi ferre posſint? Et profecto, ſi qua ratione aſſenſum extorquet, propoſitionibusque certitudinem conciliat, eadem etiam artifi-

cia inveniendi pariter recluderet, nec Mathefis quotidie nova caperet augmenta, nullus dubito, quin fola digna haberetur, qua omnes veritates mathematicae proponerentur.

Sed mature, et quidem iam Platonis temporibus, Matheſeos cultores, quibus non ſatis erat propoſitionum mathematicarum inventarum certitudinem, ſyſtematisque, in quod redactae, pulcritudinem mirari, et conſumpta demum maxima vitae parte in iis addiſcendis tentare, utrum ex combinatione veritatum cognitione comprehenſarum aliquas incognitas eruere poſſent, de alia commodiori methodo ſolliciti erant. Sublimi illo ſenſu, quod ex gaudio inveniendi proprio marte etiam illas propoſitiones, quas ſe inventuros non expectarunt, incitati, Analyſin Geometricam invenerunt. Haec quaeſita ut inventa ponit, ex iis conſequentias eousque deducit, donec ad propoſitiones perveniat, quae axiomatum loco haberi poſſunt, et ſua radiant veritate. Luculenta huius methodi in ſcriptis Geometrarum veſtigia occurrunt, ac eiusdem iterum *Hauſenius* Part. I. Elem. propoſit. XCIV. ſequentibus ac Parte II. plures exhibuit. Satis haec methodus praedicari nequit. Ea animum ad conditiones Problematis attentum reddit: ea aſſidua diagrammatum conſideratione pulcritudinem ſola ratione cognoſcendam, et dependentiam quaeſitorum a cognitis ac datis ad ignoti evolutionem dirigit. In Problematis levioribus, qualia in *Hauſenii* Parte I. Elem. Geom. occurrunt, haec ignoti ad cognita deductio ratiocinii vi, quod plerumque rationibus, proportionibus, aliisque ſubſidiis Geometricis fit, facili negotio peragitur; ſed in difficilioribus haec incogniti evolutio res eſt immenſi laboris. Qui haec intimius cognoſcere voluerit, ſumat, ut hoc levi e pluribus adhuc gravioribus utar, ex Analyſi Dioptrica magni Geometrae *Kaeſtneri*, problema III. atque tentet veteri Analyſi Geometrica radii ex Axis puncto incidentis in corpus pellucidum ſphaerice terminatum medii denſioris, quod tenuius undique ambit, poſt ſecundam refra-

ctionem

ctionem non solum focos determinare, sed et leges aberrationum a figura ortarum invenire. Quas ingentes sentiet difficultates? Aut totus itaque fallor, aut haec ingens difficultas in evolutione incognitorum in difficilioribus Problematis illud ipsum fuit, quod occasionem dedit inveniendorum signorum, quibus proportiones, aliaeque quaesitorum et cognitorum rationes Analyseos mathematicae veteris ope elicitae designari; iis designatis totum Problema in signa transponi, et ad aequationes reduci; hac reductione facta ratiocinia ex schematismi cum universo saepe apparatu Geometrico non sine ingenti animi defatigatione continuanda plane seponi possent, ut ne ad significatum quidem eorum animus attendere opus haberet, donec reliquum negotii, ope regularum Semiotices, quae ratiociniorum vices sustinent, terminetur, ac ad felicissimum finem perducatur. Egregie signorum eiusmodi, quibus via perveniendi ad quaesitorum per cognita ac data determinationem, supra quam dici potest, facilitatur, inventio successit.

Palmarium in Semiotica Matheseos eo redibat, ut conditiones auctionum et diminutionum, quae sibi oppositae, oppositis signis exprimerentur. Id factum est, cum notata una quantitatum, sive fuerit cognita sive incognita, per $+$, ei opposita per $-$ designaretur, ipsae vero quantitates per litteras alphabeti signarentur. Sumptis itaque pluribus signis primitivis, e. g. $+a : -b : +c : -x$ ex Legibus quantitatum oppositarum summae $(a-b+c-x)$ differentiae $(a+b-c+x)$ producta $+abcx$, potentiae $+a^n$, $-b^n$, quarum posterior notante n numero pari $+$, et impari $-$. notanda, facile formatae: ex summis, ex productis, ex potentiis extractio $\sqrt{}$ suscepta ac existente n numero pari, si negativae simul sumtae $\sqrt{}$ positivis, ad quantitates imaginarias ventum est. Pari arte signis ac legibus constitutis reliquae quantitates universales, quarum progrediendo nova genera detecta, legibus subiectae. Sed Matheseos Semioticae multo maior labor sustinendus erat, ne, cum hoc apparatu instructa Proble-

blematis solvendis se accingeret, eius multitudine opprimeretur. Non enim aeque ac in Methodo synthetica a cognitis ad incognita in ea fit progressus: sed inventionis opus a permixtis inter se cognitis ac incognitis quantitatibus initium capit. Non poterant non itaque ii, qui prima huius Analyseos recentioris experimenta instituerunt, inventa aequatione ad magis composita ac complicatiora signa deduci, quae reductione indigebant. Quemadmodum inventio aequationis, et qua denominationes quantorum eam ingredientium, et qua eius fundamentum, tota ab ingenio ac arte eius, qui Problema solvit, dependet; ita in resolutione eiusdem, licet regulis generalibus dirigatur, multum in casibus specialibus iterum dexteritati resolventis relinquitur. Reductionis aequationis negotium in ipsis Semiotices Matheseos initiis facillime successit, ubi Problemata ad aequationes primi gradus redibant. Multo vero difficilius, si eaedem ad IIdi gradus aequationes ducerent; superatae tamen antiquis iam temporibus difficultates a Luca Paciolo circa annum 1494. quoad resolutionis negotium. Quanto vero tempore usus radicum negativarum, tum in primi, tum IIdi ordinis, reliquorumque, aequationibus occurrentium, latuit? et quantis difficultatibus obsepta erat resolutio aequationum IIItii ordinis inprimis casus illarum, quem irreducibilem vocant? donec tandem profundissimis speculationibus summorum in hac arte virorum demonstratum est, omnes aequationes inferiorum aeque ac superiorum ordinum oriri ex multiplicatione simplicium aequationum ad zyphram reductarum tot, quot habet incognitae supremae aequationis ab omni irrationalitate ac fractionibus deliberatae exponens unitates, hinc quadratica ex duabus, cubica ex tribus etc. aequationibus simplicibus constant. Hae vero radices, quas aequationes tenent, possunt esse reales, positivae vel negativae, eaeque commensurabiles, quas etiam rationales dicunt; vel incommensurabiles, seu irrationales, possunt etiam esse *imaginariae*. Utar his

$x^3 + 5x^2$

$$x^3+5x^2-2x-24=(x-2).(x+3)(x+4)=0$$
$$x^3-2x^2-13x+6=(x+3).(x^2-5x+2)=(x+3).$$
$$\left(x+\frac{5-\sqrt{17}}{2}\right).\left(x+\frac{5+\sqrt{17}}{2}\right)=0$$
$$x^3-3x^2+6x-4=(x-1).(x^2-2x+4)=(x-1).$$
$$(x-1+\sqrt{-3}).\ x-1-\sqrt{-3})$$

vel generalissime $x^m+rx^{m-1}+qx^{m-2}+rx^{m-3}\dots$ $\pi x^{m-n}+\varrho x^{m-n-1}\dots sx^2+tx+u.=(x-a)$ $(x-b).(x-c)\dots$ tot simplicibus eiusmodi factoribus, quot m habet unitates. Quantis moliminibus demonstratae sunt regulae generales eruendi ex quavis aequatione data radices, si quas habet, rationales: irrationales? quanto ingenti labore *) investigatum est, ut, quemadmodum primo statim intuitu ac consideratione ex exponente incognitae supremae numerus radicum, h. e. posito exponente $=m$, numerus terminorum, $(m+1)$ et ex successionibus ac permutationibus signorum, quibus aequationis termini iuxta ordinem exponentium ordinatae affecti, numerus radicum positivarum etc. constet: ita etiam ex eiusmodi consideratione statim innotesceret, utrum aequatio habeat reales an imaginarias radices. Porro demonstratum est: supra indicatae universalis aequationis et consequenter omnium, sumptis radicum quantitatibus oppositis

p. Coefficientem $m-1$ s. IIdi termini = summae radicum

q. - - - - $m-2$ s. IIItii - - - = summae productorum ex singulis binis

r. - - - - $m-3$ s. IVti - - - = summae productorum ex singulis ternis

.
.
.
.
.
.

u $m-m$ s. ultimum terminum = producto ex omnibus radicibus. In

*) Vide *Colin Maclaurin*, Algebra, Sect. II. Cap. XIII.

In nulla aequatione ita exhibita apparent radicalitates, quia tum factores irrationales, tum imaginarii, qui semper pari insunt numero, ad factores rationales quadraticos reducuntur. Tandem imaginariae ad formam $M + N\sqrt{-1}$ reductae, qua reductione insignis harum quantitatum usus innotuit, et fines Semiotices Matheseos prolati. Ingens liber conscribendus esset, si hi progressus Semiotices Matheseos iusto ordine exponendi, ac singula in iis, prouti possunt, rigorosis demonstrationibus firmanda essent. Adeant qui haec scire volunt, Analysin fin. Celeb. *Kaestneri*, qui haec si quis unquam solide demonstravit *), simulque in Elementis analyseos infinitorum Semioticam infinitorum quantorum luculenter ac copiose exposuit.

Mihi haec sufficiunt, ut aliquam lectores consequantur ideam eius scientiae, ob quam in virorum alias eruditissimorum censuram incurrunt Matheseos cultores. Probe hi quidem erga scientias bene affecti viri norunt, interesse generis humani, Geometriam, Mechanicam, Astronomiam, artem nauticam, reliquasve Matheseos adplicatae partes, cognitas perspectasque esse: probe norunt, interesse generis humani, ut hae scientiae, quibus potentia viresque hominum nituntur, tam late, quam fieri possit, propagentur. Id vero se nescire fatentur, cur, quo quis Mathesi sit magis addictus, tanto magis noctes diesque excolendae Matheseos Semioticae impendat, mundusque voluminibus non nisi literis ac characteribus repletis obruatur? Quare nihil iis magis usitatum, quam ut contra eandem, tanquam subtilem inanemque artem, quae solius ingenii ostentandi temporisque fallendi gratia immenso labore suscipitur ac colitur, magno animi fervore declament. Idque eo efficiunt, ut inter nostrates vix unum vel alterum exorare possis, qui ei addiscendae se accingere velit. Magno itaque cum studio expressi vestigia, quibus ingenium humanum in eruendis verita-

*) Confer eiusdem Viri Cl. Differt. de Theoria radicum in aequationibus, Lipf. 1739. habitam.

veritatibus Mathematicis incessit, quaeque premendo Geometriam ad eam amplitudinem perduxit, quam hodie admiramur, ut, si forte haec legere dignentur, intelligant, nullam esse compendiosiorem viam ad addiscendas, quas colunt, ac amant, aut saltem amare prae se ferunt, Matheseos omnis partes, eas excolendas, atque ad Physicam, artes, vitamque communem adplicandas, quam eam, quam Semiotica Matheseos sternit. Lente progredimur Methodo synthetica: et ubi una alteraque propositio memoria exciderit, nexus systematis rumpitur, et cum artificia inveniendi in ea lateant, semper fere in discentium numero versandum: Analyseos veteris geometricae artificiis instructa ingenia etiam non mediocria, in Problematis gravioris momenti defatigantur, adeo, ut iis solis in omnibus scientiis Mathematicis grassari liceat, qui Semiotices Matheseos praesidiis instructi sunt. Magno itaque foenore compensatur iactura illius temporis, quod addiscendae nobili huic scientiae impenditur. Quod ut tanto luculentius Iuventuti Academicae pateat, utilitates ex Semioticae Matheseos studio expectandae exemplis illustrabo, ad quas omnia Matheseos capita, in quibus Semiotica applicatur, reduci possunt.

Considerent velim mecum, quantum Geometriae apparatum animo praesentem habere debeant, si methodo synthetica, cuius ideam in addiscendis propositionibus elemen. consequuntur plerique, unica propositio cognoscenda. Sumamus quaeso 10. prop. XIII. Elem. Euclidis, quam fig. 1. exprimendam curavi. Demonstratur in ea, latus Pentagoni regularis Circulo inscripti posse latus Decagoni et Hexagoni regularium eidem Circulo inscriptorum esse. Cuius veritatem perspecturus cogitet, necesse est:

Inscripto in Circulo per 11. IV. Elem. pentagono regulari, cuius latus *AB* ac determinato p. 1, III, Circuli centro *F.* bifariam secto arcu *AB* 30. III. ac ductis Chordis *AH* et *HB*, sectoque iterum arcu *AH* bifariam per rectam *FK*, quae secat etiam rectam *AH* in *l* et *AB* in *M.*

1 *AF*, *BF* esse latus Hexagoni regularis Circulo eidem inscripti 15. III.

 2 *AH*

2 $AH = HB$ et consequenter esse latus Decagoni regularis eidem Circulo inscripti	29. III.
3 Angulum $AFH =$ ang. BFH	27. III.
4 rectam $AI = IA$	4. I.
5 Ang. $BIF = FIA =$ rectis	def. 10. I.
6 $AI = IH$	4. I.
. et $AIF = FIH =$ rectis	
7 esse Arcum $ABCG =$ arcui $AEGD$	def. 17. I.
8 Arcum $CG = GD$ $CG = \frac{1}{2} CD$	3. et 4. Ax. I.
9 Arcum $AH =$ arc. CG.	1. Ax. I.
10 2 $AK = CG$	1 Axiom.
11 2 $BC =$ 2 arcui BH	1.
12 Arcus CG et BC esse aeque multiplices arcuum HK, BH	1. V.
13 Arcum $BG =$ 2 BK	
14 Angulum $BFG =$ 2 BFK	33. VI.
15 Angulum $BFG =$ 2 FAB	20. III.
16 Angulum $BFK = FAB$	1. Axiom.
17 Δ ABF et Δ FBM esse aequiangula	32. I.
18 $AB : BF = BF : BM$	4. VI.
19 $AB . BM = BF^2$	17. VI. . A)
20 $AM = HM$	4. I.
. Ang. $LAM = LHM$	
21 Ang. $LHM =$ Ang. HBA	5. I.
22 Ang. $LAM =$ Ang. HBA	1. Axiom.
23 Δ HBH et Δ AMH aequiang.	32 I
24 $AB : AH = AH : AM$	4. VI.
25 $AB . AM = AH^2$	17. VI. . . B)
26 Ex A et B) $AB.AM + AB.BM = BF^2 + AH^2$	2. Axiom.
27 $AB . AM + AB . BM = AB^2$	2. II.
28 $AB^2 = BF^2 + AH^2$	1. Axiom.

Eandem diligentiam, quoniam proposito meo admodum conformis erat, in resolvenda hac levi propositione Euclidea adhibui, quam per totum Euclidem adhibitam invenies in editio-

editione noviſſima Batava *), adeo ut ſtatim ex intuitu pateat, quanta animi contentione ad perſpiciendam alicuius propoſitionis veritatem opus ſit. E contrario, inſtituta levi analyſi Geometrica, patet, totum negotium dependere ab inventione laterum decagoni regularis et pentagoni. Illud eruitur facile. Eſt poſito radio Circuli $= a. = \surd(\frac{5}{4}a^2) - \frac{1}{2}a.$ quod pono $= b.$ Pentagoni vero latus poſito $AB = x$ $AG = \frac{1}{2}x.$ $GE = \surd\, a^2 - \frac{1}{4}x^2.$ $FG = a \surd\, a^2 - \frac{1}{4}x^2)$

eruitur ex $AF^2 = FG^2 + AG^2.$

$$b^2 = 2a^2 - 2a\surd\, a^2 - \tfrac{1}{4}xx$$

per regulas Semiotices Matheſeos eſt

$$4a^4 - a^2x^2 = b^4 - 2a^2b^2 + 4a^4$$

$$x^2 = 4b^2 - \frac{b^4}{a^2}$$

Eſt vero $b = \surd(\frac{5}{4}a^2) - \frac{1}{2}a;$ $b^2 = \frac{6}{4}a^2 - a\surd\frac{5}{4}a^2.$

$$b^4 = \tfrac{14}{4}a^4 - 3\,a^3\surd\tfrac{5}{4}a^2,$$

Ergo

$$x^2 = 4(\tfrac{6}{4}a^2 - a\surd\tfrac{5}{4}a^2) - \left(\frac{14a^4}{4} - \frac{3a^3\surd\frac{5}{4}a^2}{4}\right) : a^2$$

$$= \tfrac{10}{4}a^2 - a\surd\tfrac{5}{4}a^2$$

$$= a^2 + \tfrac{6}{4}a^2 - a\surd\tfrac{5}{4}a^2$$

ſed $\frac{6}{4}a^2 - a\surd\frac{5}{4}a^2 = b^2$

Ergo $x^2 = a^2 + b^2.$ h. e. latus pentagoni poteſt latera hexagoni ac decagoni eidem circulo inſcriptorum. Huc pertinent pleraeque propoſitiones Euclideae, paucis admodum elementaribus exceptis, Archimedeae, Apollonianae, et omnes ſublimioris Geometriae, quarum demonſtrationes methodo ſynthetica digeſtae adeo difficiles, ut ſummi Viri, cum eas bis terque legiſſent, omnesque animi vires intendiſſent, ab earum contemplatione tamen dubii receſſerint, an vim illarum totam perceperint, quae ope Semiotices Matheſeos tractatae omni difficultate carent, adeo ut ea ipſa facilitas, quam illis haec

*) Elemens de Geometrie, conténant les ſix livres d'Euclide, par Mr. le Profeſſeur *Koenig*, augmentés de l'onzième et douzième Livre, par *I. I. Blaſſiére*: à la Haye 1762.

haec nobilis ſcientia conciliat, in cauſa ſit, cur eam nonnulli non magni aeſtiment.

Habet vero ea et exinde ſingularem commendationem, quod ſolvendo eius artificiis Problemata, in quae pleraque Theoremata converti poſſunt, non ſolum Analyſis, qua veteres uſi ſunt, Geometrica abrumpitur, ac intellectus a ratiocinandi contentione requieſcere poteſt; nihilo tamen minus problema ad formulam, omnes caſus, de quorum unico tantum mens in ipſo inventionis opere cogitavit, complectentem deducitur. Hoc illud ipſum eſt, quod mirifice percellere ſolet animos illorum, qui id primum in hac ſcientia animadvertunt. Dabo eius rei exemplum non ſublime, ſed rem ipſam egregie illuſtrans. Sit propoſitum: determinare ac invenire centrum Circuli tangentis alterum Circulum datum magnitudine ac poſitione in eodem plano ac rectam itidem poſitione datam ac tranſeuntis per punctum datum. Satisfacturus his Problematis conditionibus, ſigillatim primum, poſt coniunctim, non niſi unius Circuli centrum determinandum quaerit, ac in ſchematiſmo, qualem figura 2. expreſſi, vel alio ſimili ponit inventum eſſe illud centrum in N, gnarusque Geometriae colligit:

1. Ductas rectas ex Centro ad puncta contactus et ad punctum per quod tranſit Circulus, h. e. AN, NE, ac NI, eſſe aequales.
2. Bifariam ſecta recta ex puncto, per quod tranſit Circulus inventus, dato ad datam BD perpendiculari in puncto M, ducta per bifariae ſectionis punctum recta ML, et iunctis punctis I et A recta; hanc rectam in O bifariam ſecari. Quia BI parallela MO eſt itaque $AM : AB = AO : AI$ ſed $AM = \frac{1}{2} AB$. Ergo $AO = \frac{1}{2} AI$.
3. Eſſe $\triangle$ ANI $\triangle$gulum aequicrurum, ac NO eſſe perpendicularem.
4. Eſſe $\triangle$gula NOL et LOI aequiangula, ac proinde $NL : OL = OL : LI$ ſit $OL = x$ $NL = y$ atque

$$y : x = x : c \quad LI = MB = AM = \tfrac{1}{2} AB = c$$

Cum

Cum duae ſint incognitae, ulterius colliget:

5. Producta recta NI verſus H ita ut $IH = EC$ fore $NE + EC = NI + IH$, et connexis punctis H et C recta HC, eſſe NCH Δgulum aequicrurum.

6. Demiſſo perpendiculo CD in rectam datam BD eoque producto donec $DG = IH = EC$, HG parallelam BD eſſe.

7. Biſariam ſecta recta CG in Q. et per punctum biſariae ſectionis ducta recta QR parallela BD, ſecare eam rectam CH in P biſariam atque rectam NP fore ad HC perpendicularem et Δgula NPK, PKH et NPC ſimilia, conſequenter eſſe

$NK : KP = KP : KH$. vocatis $BD = 2a$ $CQ = QG = KH = b$. $MR = LK = d$. Erit $PQ = KP = a - x$, ac per analogiam inventam

$$d + y : a - x = a - x : b.$$

$$db + by = a^2 - 2ax + x^2.$$

ſed $y = \frac{x^2}{c}$ per analogiam I^{mam}.

Ergo

$$a^2 - 2ax + x^2 = bd + \frac{bx^2}{c}$$

$$c(a^2 - 2ax + x^2) = bdc + bx^2$$

$$cx^2 - bx^2 - 2acx = a^2c + bdc$$

$x^2 - \frac{2ac}{c-b} + \frac{ac - dcb}{c - b.} = o$ ſit $c - b : a = c$: quartam eaque dicatur f erit $f = \frac{ac}{c-b.}$: ſit porro $a : b = d$; quartam proportionalem eaque dicatur g erit $g = \frac{db}{a}$ et aequatio anterior mutabitur in hanc $x^2 - 2fx + (a - y) f = c$

Cumque facile inveniatur inter $a - y$ et f media proportionalis, ſitque ea h. erit ultima aequatio

$$x^2 - 2fx + h^2 = o.$$

Expo-

Exponens ipſius incognitae ſupremae, quamvis unius ſolum in ſolutionis opere haberetur Circuli inveniendi ratio, indicat poſſe eſſe duos huiusmodi circulos, qui Problemati ſatisfaciunt. A radicibus vero huius aequationis eorum centrorum, ac proinde circulorum, ſpecialis determinatio pendet. Radices vero determinantur determinato et ſigno termini IIdi, et ſigno termini IIItii: hoc ut fiat, poteſt eſſe $c\ 7\ b$ aut $b\ 7\ c$ aut $c = b$. In caſu I. terminus IIdus neceſſario —. poſito IIdo $-2fx$ mutabitur in $+2fx$ et IIItio caſu abit in hanc $-2fx+h^2=o$ IIItii termini ſignum determinatur ex eo; quod $a\ 7\ g$, tum terminus iſte neceſſario +. ſignabitur: vel $a \angle g$, tum erit $-h^2$. vel $a = g$, tum iſte terminus evaneſcit. Unde ſequentes orientur ſolutiones.

$$1.\ x^2-2fx+h^2=o \text{ radices } (x-f+\sqrt{-h^2+f^2}).\ (x-f-\sqrt{h^2+f})=o$$

$$2.\ x^2-2fx-h^2=o \cdots (x-f-\sqrt{h^2+f^2}).\ (x-f+\sqrt{h^2+f^2})=o$$

$$3.\ x^2+2fx-h^2=o \cdots (x+f+\sqrt{h^2+f^2}).\ (x+f-\sqrt{h^2+f^2})=o$$

$$4.\ x^2+2fx+h^2=o \cdots (x+f+\sqrt{-h^2+f^2}).\ (x+f-\sqrt{-h^2+f^2})=o$$

$$5.\ x^2-2fx=o\ \ (x-o).\ (x-2f)=o$$

$$6.\ 2fx-h^2=o\ \ x-\frac{h^2}{2f}=o$$

Sollicita haec omnium caſuum evolutio eo ſpectat, ut inſignis ac vix ab aliis Methodis tractandi Mathemata expectandus uſus Semiotices Matheſeos declaretur. Quantum cognitionis compendium! quantum memoriae ſubſidium! una formula complexum id, quod ne cogitatione quidem, cum in ea eruenda occupatus eras, intendebas, intueri, quod ad plenariam rei comprehenſionem neceſſarium eſt, quoque non niſi magna ingenii defatigatione, ac temporis magno impendio,

pendio, alia via cognofceretur, inprimis cum amplitudo fcientiae ad ulteriora invitet, ac vita humana arctis admodum limitibus circumfcripta vetet quaerere difficiliore via, quod breviori aeque certe invenitur. Quanto itaque aeftimabunt aequi rerum iudices eorum fcripta, qui e. g. Perfpectivam, Catoptricam, Dioptricam, Gnomonicam, aliasque Mathefeos applicatae partes, ex vaftis voluminibus, methodo fynthetica vel veteri analytica digeftis, ad eiusmodi formulas et aequationes reduxerunt. Eae formulae funt profecto fideliffimae interpretes continuitatis Geometricae: eae exhibent fcripturae genus, ex quo animus legibus Semiotices Mathefeos afuetus legit, et quicquid vifui exponi, et quicquid eo comprehendi nequeat, quaeque poffibiles, quaeque impoffibiles in dato cafu conditiones fint. Quam illuftria ex Geometria fublimiori exempla huc transferri potuiffent? addam unicum, complexum formula $u^4 - bzu^2 - z^4 - 2bz^3 = o$ cuius ramus expreffus fig. 9. Haec ex legibus Semiotices puncta multiplicia concernentibus tractata redit ad hanc:

$$\frac{dz^3}{du^3} + \frac{dz}{2du} = o$$ Eius itaque radices erunt

$$\frac{dz}{du} = o \text{ et } \frac{dz}{du} = +\sqrt{-\tfrac{1}{2}} \text{ et } \frac{dz}{du} = -\sqrt{-\tfrac{1}{2}}$$

Quae fatis indicant, in puncto G adeffe triplex punctum invifibile, quod ad eius rami comprehenfionem neceffarium, quodque non vifu, fed ratione, ope aequationis affequitur. Plura dabunt volumina Geometrarum *). Et *Kaeftneri* Viri Cl. programmata, ei, qui ea intelligit, auro cariora, fatis fuperque fatis declarant, quanti in fcientiis Mathematicis ex genuino Semiotices ufu progreffus expectandi fint.

Tandem venio ad illuftrandum Semiotices Mathefeos ufum longe praeftantiffimum, qui noviffimis demum temporibus

*) *Gabriel Cramer* introduction à l'Analyfe des lignes courbes algébraiques Chap. XIII.

ribus innotuit. Nobilis haec ſcientia ſuis, quas in ante memoratis commodis aliunde mutuo ſumpſit, viribus nixa ac ſuffulta, nobis ad ſublimiorem Geometriam viam aperit, et a cognitione longe remotiſſimas veritates docet. Ex quo enim tempore eas, quas ſupra laudavi, regulas, de natura aequationum, ſagax ſummorum virorum ſolertia detexit, et ex iis inprimis eas, in quibus duae incognitae ſeu variabiles una cum conſtantibus arbitrariis, quarum altera eſt alterius functio, profundius rimata eſt, non poterat non detegere feliciſſime: eiusmodi aequationum completarum ſeu univerſalium ac in aequationes ſimplices irreſolubilium contineri, poſito n. exponente alterutrius incognitae ſupremae, terminis numero $\frac{(n+2).(n+1)}{2.}$ hinc omnes aequationes ordinis I continentur hac

$$a+bx+cy=o$$

Ordinis IIdi termini continent primum ordinem, ac praeterea quadrata cuiusvis incognitae in ſuos coefficientes, ac productum unius incognitae in alteram ductum incoefficientem, ut totus ordo comprehendatur formula, cui ſubſunt omnes quadraticae aequationes:

$$a+bx+cy+dx^2+exy+fy^2=o$$

Ordo tertius continet IIdum, ac praeterea cubos cuiusvis incognitae in ſuos coefficientes, praetereaque producta ex quadrato cuiusvis incognitae in alterum in ſuos coefficientes, adeo ut prodeat IIItii ordinis

$$a+bx+cy+dx^2+exy+fy^2+qx^3+hy^2x+ix^2y+ky^3=o$$

Ulterius ingenii ſubtilitas progreſſa demonſtravit, diviſa aequatione cuiusvis ordinis per coefficientem incognitae ſupremae univerſales has aequationes eo non fieri incompletas ac minus univerſales, ideoque reduxit facilitatis gratia numerum coefficientium in quavis ad $\frac{n(n+3)}{2}$

et formulas ad

$$\text{I. } \frac{a}{o} + \frac{b}{c} x + y = o$$

$$\text{II. } \frac{a}{f} + \frac{b}{f} x + \frac{cy}{f} + \frac{dx^2}{x} + \frac{exy}{f} + y^2 = o$$

$$\text{III. } \frac{a}{k} + \frac{bx}{k} + \frac{cy}{k} + \frac{dx^2}{k} + \frac{exy}{k} + \frac{fy^2}{k} + \frac{gx^3}{k} + \frac{hy^2x}{k}$$

$$+ \frac{ix^2y}{k} + y^3. = o.$$

Lexque IVti ordinis formulam, cuius ordinis curvas, et ab Abbate de Gua, et ab illustri Eulero *), a quo mea potissimum desumpsi, et a Gabriele Cramero, pertractatae, formandi, reliquorumque, ex antecedentibus patet.

In assumpta recta *AB* fig. 3, quae huic rei perquam est accommodata, quaeque vocari solet axis variabilis x, sume valores ab ∞.. — 1. 0. + 1 . . . ∞ h. e. constituto in *E* puncto arbitrario, ubi $x = o$, quodque punctum vocatur origo x, cape partes arbitrarias, quarum quaevis repraesentat x, appellaturque abscissa, adeo ut omnes x repraesentari possint. Sumptis enim dextrorsum $+ x$ erunt ex natura oppositarum quantitatum sinistrorsum $- x$. Secet iam recta *AB* Axin abscissarum sub quovis Angulo, cui est nomen Axis Ordinatarum ac Angulo Anguli Coordinatarum, et educantur ex extremitate cuiusvis abscissae rectae parallelae Axi Ordinatarum, erunt hae rectae ipsae ordinatae, ut *PM*, $\pi\mu$, earumque superiores si fuerint $+ y$ erunt inferiores $- y$ adeo, ut hae rectae crucem *Analyticam* constituant, in qua ex hypothesi omnes $+ x$, $+ y$ in angulum *CEB*: omnes $+ x$, $- y$ in angulum *DEB*: omnes $- x$, $+ y$ in *AEC*, et omnes $- x$, $- y$ in *AED* cadant.

Cccc 2 Qui-

*) In introductione ad Analysin infinitorum Cap. IV. sequ.

Quibus positis in quovis ordine, ut solius Semioticae Matheseos ope figura lineae determinetur, nulla re opus, quam ut arbitrariae constantes in primo, $\frac{a}{c}$ et $\frac{b}{c}$ definiantur, hoc fit posito $y = o$, erit enim tum $x = -\frac{a}{b}$ et posito $x = o$ erit $y = -\frac{a}{c}$. Ex quo patet, cadere aequationem in angulum crucis analyticae *AED.* atque lineam duobus punctis determinari, h. e. esse rectam. Sumptisque nunc valoribus x. totius lineae tractus determinatur, itaque determinatis arbitrariis constantibus esse unicam. Cum vero innumeris modis determinari aliis possint hi coefficientes: innumerae rectae eadem aequatione continentur. Sit e. g. $-b$. et $-c$ erit $-\frac{a}{c} - \frac{b}{c} x + y = o$. sive $a - bx - cy = o$. facto $y = o$ erit $x = \frac{a}{b}$ et $x = o$ erit $c = \frac{a}{c}$ hinc cadet y in angulum *CEB* et fig. 4tae facile aptabitur sumpta $AC = \frac{a}{b}$ et $AD = \frac{a}{c}$ $PC = \frac{a}{c} - x$. Erit $\frac{a}{c} : \frac{a}{b} = \frac{a}{c} - x : y$. hinc $a - bx - cy = o$ *)

Eadem arte lineae ordinis II. si aequatio in factores simplices irresolubiles per quinque puncta determinantur, nec possunt non esse conicae, quod vel exinde patet, quod posito angulo coordinationis *CAB* : fig. $5 = 1$ et $f = 1$, $a = c = d = e = o$: et $b = -a$.

oritur $y^2 = ax$.

et

*) vide *Cramer*, l. c. cap. III.

et $a = c = e = o$ $f = 1$ $d = b$ et $b = \pm \frac{b}{a}$

orientur. $y^2 = bx - \frac{bx^2}{a}$ et

$y^2 = bx + \frac{bx^2}{a}$ ſimulque patet, imminuto numero coefficientium in ordinis IIdi aequatione infinitas dari curvas ordinis IIdi, quae per puncta haec deſcribi poſſunt. Econtrario, ſervatis omnibus quinque determinationibus, quae quinque dant puncta, per quae non niſi unica IIdi ordinis curva duci poteſt. Determinantur vero aſſumpto angulo coordinationis CAB, erectisque ſub eo angulo dD, eE, AC

ſit

$AB = m$ $AC = n$

$Ad = l$ $eE = r$ ſit aequatio $a + bx + cy + dx^2 + exy + fy^2 = o$

$Ae = q$ dD p

cum ſit

$x = o$ $y = o$ erit - - - - - $a = o$

$x = o$ $y = n$ - - - - $a + cn + fn^2 = o$

$x = m$ $y = o$ - - - - $a + bm + dm^2 = o$

$x = l$ $y = p$ - - - $a + bl + cp + dl^2 + elp + fp^2 = o$

$x = p$ $y = r$ - - - $a + bq + cr + dq^2 + eqr + fr^2 = o$

Ex tribus prioribus $a = o$ $c = -fn$: $b = -dm$ quibus in reliquas duas ſubſtitutis, erit

$-dmt - fnp + dlq + elp + fp^2 = o$ hac per qr

$-dmq - fnr + dq^2 + erq + fr^2 = o$ et IIda per lp multiplicatis, et ſubtrahendo ſecundam ex prima, ſit

$\frac{d^2}{f^2} =$

$$\frac{d}{f} = \frac{npqr - nlpr - pq^2r + lpr^2}{mlpq - mlqr - lpq^2 + l^2qr}$$

$d = pr(nq - nl - pq + tr$ et $f = lq(mp - mr - pq + tr$ omnes itaque coefficientes determinati ac ex aequatione invenientur plura puncta satis vicina, per quae curva transire debet, eiusque ductus facile sine alio subsidio, quam Semiotices Matheseos, cognoscetur.

Non solum vero ductus IIdi ordinis curvarum ac reliquorum ordinum, ut ex antecedentibus patet, sed et abditissimae earum ac generalissimae proprietates, eruuntur. Dabo aliqua eius rei specimina, cuius largam messem suppeditant illustris Eulerus et Cramerus l. c. reducatur aequatio ad hanc formam.

$$y^2 + \frac{(ex + c)}{f}y + \frac{dx + bx + c}{f} = o$$

I. Cum coefficiens y = summae omnium radicum oppositorum signorum, si sunt reales, quod fit si ordinata bis occurrit curvae, sumpta itaque AEF pro Axe abscissarum fig. 6. ac A origine abscissarum ac MP et PN pro ordinatis, erit $PM + PN = \frac{-ex - e}{f} = \frac{-eAP - c}{f}$ ducantur aliae ordinatae sub eodem angulo, erit, cum una sit negativa, altera positiva, $np - pm = \frac{-eAp - c}{f}$, hac a praecedenti subtracta erit $PM + PN - pn + pm = \frac{e.Ap - AP}{f}$ $= \frac{ePp}{f}$ ex m et n ducantur parallelae axi abscissarum, quae occurrent ordinatis in h. et l. et $PM + PN - pn + pm$

$pm = Mh \div NI.$ Ergo $Mh + NI = \frac{e.\,Pp}{f}$, qua in analogiam resoluta, habebitur elegans proprietas curvarum IIdi ordinis

$$Mh + NL : \left\{ \begin{array}{c} Pp \\ mh \\ nl \end{array} \right\} = e : f.$$

Si ex extremitatibus maximae ex duabus ordinatis in curvis ordinis IIdi educantur parallelae axi donec occurrant alteri ordinatae productae si opus: summa partium interceptarum inter parallelas et ramos curvae, quibus occurrunt, erit ad partem parallelae inter ordinatas interceptae in ratione constante. Quam ingens ex ea deduci posset numerus aliarum propositionum, easdem curvas concernentium.

II. Terminus aequationis ultimus aequatur producto omnium radicum. Tertius itaque terminus huius:

$$y^2 + \frac{(ex + c)}{f}\,y + \frac{dx\ + bx + c}{f} = o$$ h. e. ultimus

aequabitur Producto ex duabus radicibus, h. e. $\frac{dx^2 + bx + c}{f}$

$= PM.\,PN.$ fig. 6. cuius radices AE et AF, proinde

$$\frac{dx^2 + bx + c}{f} = \frac{d}{f}\,(x - AE).\,(x - AF) = \frac{d}{f}\,PE.$$

$PF.$ Hinc $PM,\, PN = \frac{d}{f}\, PE.\ PF.$ quae in analo-

giam

giam resoluta dabit alteram bene multarum propositionum foecundam propositionem. Est enim

$$PM.\ PN : PE.\ PF = d : f.$$

III. Sumpta aequatione

$y^2 + \frac{(ex+c)}{f}.\ y + \frac{dx^2 + bx + a}{f} = o$ in qua $-\frac{(ex+c)}{f} = PM + PN = 2\,Pl$ si (fig. 7.) $Ml = \frac{1}{2} MN$. Per praecepta Semiotices Matheseos eliminetur IIdus eius terminus, quod in nullo casu fieri poterit, quam illo, in quo negativa radix = positivae. Fiat

$$y = z - \frac{(ex+c)}{2f.}$$

Erit $y^2 = z^2 - \frac{(ex+c)}{f}.\ z + \frac{(ex+c)^2}{4f^2}$

$\frac{(ex+c)}{f} y = + \frac{(ex+c)}{f}.\ z - \frac{(ex+c)^2}{2f^2}.$

$\frac{dx^2 + bx + a}{f} = \frac{dx^2 + bx^2 + a}{f}$

terminis $+ \frac{(ex+c)^2}{4f^2} - \frac{(ex+c)^2}{2f^2}$ reductis prodibit aequatio

$z^2 * - \frac{(ex+c)^2}{4f^2} + \frac{dx^2 + bx + a}{f} = o$ quae continet duas radices aequales h. e. $y - Pl = \pm z$ ac erit

$$+ z = PN - Pl = lN.$$
$$- z = PM - Pl = - lM$$

ducatur $Pl = u$. erit $u = - \frac{ex+c}{2f}$ aequatio pro recta, quae est locus omnium l. et posito $u = o$ erit $- \frac{ex+c}{2f} = o$

hinc

hinc $-ex+c=o$ et $x=-\frac{c}{e}$ cum $u=o$ in Puncto O (fig. 7.) erit $AO=-\frac{c}{e}$ proinde $PO=-\frac{c}{e}-x=\frac{-c-ex}{e}$ et Tangens anguli $\frac{PL}{PO}=\frac{-(ex+c.)}{2f}:-\frac{c-ex}{e}=\frac{e}{2f.}$ Positio itaque Diametri bifariam secantis ordinatas curvarum IIdi ordinis erga axin abscissarum determinata, et quidem ope solius Semiotices Matheseos. Determinari posset ulterius KH deinde IG* aliaque maxime recondita sublimioris Geometriae capita, inprimis si posthaec in ulteriori disquisitione in subsidium vocaretur Parallelogrammum Newtonianum Analyticum, felix Semiotices Matheseos proles, et ingens eius instrumentum.

At dicet forte aliquis, declarasti praestantiam Semiotices Matheseos in Geometria; sed quantum usum ex ea reliquae scientiae ac vita communis capient? Ego multis rationibus inductus, in scientiis solo rationis ductu cognitis, post morum doctrinam, praestantiorem scientiam praeter Philosophiam naturalem seu physicam novi nullam. Quanta ex illa in omnes disciplinas, ac inprimis in artem salutarem, a qua multa speramus, et in vitam communem redundant commoda? Quodsi itaque in ea Semiotica Matheseos parem ac eandem exerat usum, nullus dubito, fore ut quisque credat, immensa eius esse in omnes disciplinas commoda. Rationibus undique conquisitis ac consideratis, eorum Physices doctorum sententiam probo, qui phaenomena corporum naturalium ex experientia, et experimentis summa cum cura institutis, colligunt: collectorum phaenomenorum rationes ex conditionibus virium motricium, quibus corpus in alia corpora agit, vel quibus ab illis sollicitatur, et ex conditionibus

 densi-

densitatis, raritatis, figurae, structurae, et reliquorum quibus organismus continetur, vel si eousque cognoscendo penetrare nequeunt, ex phaenomenis generalibus et legibus motus explicant. Palmariam itaque Physices partem absolvit accurata Legum motus cognitio. Hae enim claves sunt, quibus pandectae aevi et liber Dei *) arbitri seculorum recluduntur. Hae vero summa Virorum summorum subtilitate ad eiusmodi formulas s. aequationes iam diu reductae sunt, quibus in Geometria illa insignia commoda ope Semiotices obtinentur. Eccui ignotum differentiale celeritatis corporis, se vi quadam secundum legem datam variante moventis, esse in fine temporis dati ut rectangulum ex vi illa in fine temporis dati in differentiale temporis praeterlapsi. Cogitetur figura 8. solum mixtilineum $ABPM$. Exprimat AP abscissa tempus, sitque $AB : PM =$ vis in initio motus : vim in fine temporis AP, sit curva BM locus Geometricus omnium M. $AMBP$ spatium exprimet summam omnium sollicitationum vis agentis tempore AP. eritque consequenter celeritas acquisita. Esto vis $= P$ celeritas $= c$ acquisita tempore $= t$ et $s =$ spatio emenso: erit $dc = Pdt$. Eccui porro ignotum, differentiale spatii emensi a corpore celeritate secundum aliquam legem datam variante, esse ut rectangulum ex celeritate in fine temporis in differentiale temporis elapsi: ita si figura 8. fuerit $AB : PM =$ celeritas in initio motus: celeritatem in fine temporis AP. spatium $APMB$ erit integrale omnium celeritatum, consequenter spatium emensum durante tempore AP, in subsidium vocatis anterioribus signis erit $ds = cdt$.

est $dc = Pdt$ multipl.

$$Pdt\,ds = cdc\,dt$$

$$Pds = cdc$$

Porro,

*) Account of Sir Isaac Newtons Philosophical Discoveries by *Colin Maclaurin*, p. 54.

Porro, sumpta $ds = cdt$ ac $dt = 1$. erit $dds = dcdt$. quae si per $dc = pdt$ multiplicetur, erit $dds = Pdt^2$. Quibus aequationibus assumptis ponatur $c =$ constanti, qualis est in motu uniformi, curva BM fit recta MK et $\int (cds = cdt) = s = ct =$ rectangulo $AKMP$. unde veritas theorematum de motu aequabili deduci potest. Sit $P = 1 =$ constanti ut in lapsu gravium corporum prope superficiem terrae. Curva BM fit recta Am (fig. 8.) quae cum basi Ap angulum datum constituit, eique in A occurrit, si corpus motum a quiete incipit. Integralia itaque aequationum, et quidem ipsius $pdt = dc$ erit $pt = c$. ipsius $pds = cdc$ erit $2\,ps = c^2$, quod indicio est, si Ap exprimit tempus, et perpendicularis pm celeritatem, et si ex puncto aliquo m basis ut P ducatur PM. parallela ipsi pm, erit tempus Ap in motu gravium: tempus $AP =$ celeritas pm in fine temporis Ap: celeritatem PM in fine temporis Ap. Et quia $2\,Ps = c^2$ est spatium emensum quadrato celeritatis aequale, erit $APM : Apm = PM^2 : pm^2 = AP^2 : Ap^2$.

Ita porro a motu uniformi, accelerato eundo ad vires centripetas ostendi posset, quomodo ope Semiotices ex his formulis tota Physica coelestis evolui posset. Sed haec sufficiant.

Paucis adhuc adiiciam singularem Semiotices usum in illustrandis per experimenta doctrinis ad Physicam spectantibus iis, quae formulis iam sunt complexae. Novi equidem probe, bene multa adhuc occurrere in nobilissima hac disciplina, quae legibus Semiotices nondum subiecta, studioque ac opere seculorum insequentium relicta sunt: at id novi etiam, insignes iam eius partes, Geometrarum industria, ad magnum perfectionis culmen esse perductas. Quae iam in iis per experimenta confirmandis Semiotica praestat commoda? Ut breviter mentem meam explicem, pono Physices

 docto-

doctorem velle per experimenta confirmare radii per corpus duobus planis, quorum poſitio erga ſe et erga radium incidentem datur, terminatam medii denſioris, quam medium tenuius undiquaque ambit, refractiones ſecundas. Si ex Semiotica Matheſeos ſcit, radii poſt ſecundam refractionem exitum determinari per formulam: $f.\sqrt{(1-uu)}+\frac{m}{m}u\sqrt{1-\frac{nnff)}{mm}}$ *) non caſu, ſed conſilio inſtituet experimenta, atque praeviſurus eſt, quando radius ſecunda vice refractus parallelus egredietur, quando plane non egredietur ſed reflectetur, quando egrediens ſuperficiem continget etc.

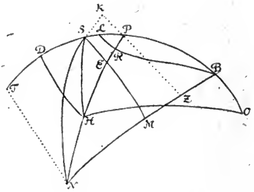
Poſſent iſta ulterius deduci, ac uberius dilucidari: ſed ſatis eſt intendiſſe digitum in praecipua, e quibus reliqua colligi queant.

*) *Kaeſtneri* Syſtema Opticae Cap. II. Prop. II.

NOVA ACTA
ERUDITORUM

phati sunt, non immerito ad duas revocantur classes. Ad primam referendi sunt ii, qui sedulo, quae de Magnete experientia cognoscuntur, conquirunt ac colligunt. Accurate isti nos docent, quot quisque magnes polos habeat, quaque arte ii inveniendi, quomodo sit armandus, ac cuiusvis magnetis vires augendae, artificia cognita luculenter indicant, artificiales magnetes parandi, artemque docent, et naturalium ac artificialium

TAB. V. ad Nov. Act. Erud. A. 1763. Mens. Decembr. pag. 577. seq.



NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Decembris Anno MDCCLXIII.

DE MAGNETE LIBRI QUATUOR, IN DUOS Tomos distributi: Tom. I. continens libr. I. et II. et Tom. II. continens librum III. et IV. auctore IOANNE BAPTISTA SCARELLA, Clerico regulari.

Brixiae Anno CIƆIƆCCLIX. apud Ioannem Mariam Rizzardi, in quarto maiori: *Tom. I.* 300. pagg. *Tom. II.* 350. pagg. cum duabus tabulis aeneis, quarum altera variationes pyxidis nauticae, quibus annis 1700. et 1744. in omnibus fere maribus obnoxia fuit, accurate exhibet.

Magnetis, admirandi, et ad itinera in Oceano dirigenda utilissimi corporis, singularia ac innumera fere Phaenomena, inde a Philosophiae naturalis incunabulis, ad nostram aetatem, ingenia summorum Philosophorum exercuerunt, et adhuc exercent. Omnes vero, qui de eo philosophati sunt, non immerito ad duas revocantur classes. Ad primam referendi sunt ii, qui sedulo, quae de Magnete experientia cognoscuntur, conquirunt ac colligunt. Accurate isti nos docent, quot quisque magnes polos habeat, quaque arte ii inveniendi, quomodo sit armandus, ac cuiusvis magnetis vires augendae, artificia cognita luculenter indicant, artificiales magnetes parandi, artemque docent, et naturalium ac artificialium

vires attractrices, ac leges inclinationum declinationumque determinandi, magnaque cura, quicquid experimentorum magneticorum vel ab aliis, vel a se ipsis institutum unquam est, in certum ordinem, et ad certam legem redigere conantur. Sed quamprimum id agitur, ut proprietatum tot experimentis confirmatarum causae atque origines detegantur, ingenue profitentur ac prae se ferunt, nolle se in desperata hac Philosophiae parte ingenii sui vires periclitari, ac cum sibi nihil certi in ea obveniat, ex quo tot variae, tamque abditae proprietates Magnetis declarari possint, malle se potius ignorantiam suam fateri, quam excogitare et proferre hypotheses, ad quas refutandas ac delendas vix ac ne vix quidem saeculo opus est. Callidum hoc Philosophorum genus etiam post fata Celeberrimus Muschenbrockius, in praestantissimo opere, quod sub titulo introductionis ad Philosophiam naturalem duobus Tom. Lugduni Bat. 1762. prodiit, Tom. I. Capite XIX. §. ultimo, graphice describit, ipseque suum inter eos profitetur nomen. Alii vero, his paulo audentiores, cum cognoscant, quanti sit ad rerum naturalium cognitionem, Magnetis vim et eius effecta, quam maxime fieri potest, in lucem proferre; vestigia Copernici, Kepleri, Hugenii, aliorumque summorum Virorum prementes, conquisitis omnibus, quae prostant de Magnete, experimentis, in id omnes ingenii vires intendunt, ut causam iis explicandis aptam inveniant, et, si ea adeo abdita fuerit et inacessa, ut e naturae latebris educi nequeat, tantum abest ut de ingenii humani viribus desperent, et omnem spem inveniendi veri in hoc Philosophiae naturalis capite nobilissimo ac utilissimo abiiciant; ut potius ex ipsa rei difficultate ac utilitate ingentes spiritus sumant ad exornandam, si qua se offerat, ingeniosam admodumque probabilem hypothesin. Inprimis cum iis ipsis, qui tantopere hypotheses omnes abhorrent, confitendum sit, multas doctrinas, olim tanquam hypotheses propositas, sensim sensimque cura studioque indefesso novis experimentis, observationibus, ac ratiociniis adeo illustratas et confirmatas esse, ut nunc de earum veritate ipsi non ambigant,

gant. Bono itaque fato Magnetismi factum est, ut Academia illustris regia Parisiensis Scientiarum, ingenuis scientiis summopere favens, superioribus annis hanc potissimum materiam eligeret, circa quam Physicis ac Mathematicis problema solvendum proponeret, eoque doctissimos omnium nationum Philosophos ad rem eam ex professo tractandam incitaret, quo unum alterumve commentarium sapientissimo hoc consilio eliceret, qui circumfusas huic quaestioni tenebras dispelleret. Illustrissimam societatem spes, quam conceperat, omnino non fefellit. Praeter enim Commentarium Euleri, qui ab ea hac occasione praemium retulit, aliosque, quos, ut excuderentur, dignos iudicavit, orbis eruditus, etiam acceptum ferre debet huic provocationi vastum hoc et eruditissimum opus de Magnete Scarellianum. Duodevinginti abhinc annis huic operi Vir Clarissimus insudavit, atque ex eo tempore magna animi contentione, quicquid illustrandae vi magneticae vel propria meditatio, vel aliena suggereret, conquisivit, in ordinem redegit, novaque experimenta ac observationes magneticas collectas cum theoriae praeceptis comparavit, opusque adeo limatum et absolutum tot annis pressit, pressissetque adhuc diutius, nisi illa provocatione excitatus fuisset ad illud aliquot annorum spatio sepositum rursus retexendum, cum Commentariis, qui de eadem materia prodierant, comparandum, ac novis luminibus, depromptis partim ex sua penu, partim ex aliorum scriptis, illustrandum. Ipsa itaque exasciati huius operis lectio quemque edocebit, Clarissimum Auctorem non imparatum ad hanc difficillimam materiam accessisse, multoque minus in conficiendo illo festinasse: sed potius cognitis pensitatisque diu proprietatibus Magnetis, quae adhuc innotuerunt; perspectis ab aliis ad eas declarandas excogitatarum hypothesium difficultatibus, comparatoque demum omnis Matheseos ac universae Philosophiae apparatu, ad rem accessisse, eamque ita ornare, ut aliorum hypotheses modeste, libere, acute examinet, rationibus rationes opponat, suas sententias distincte, perspicue, accurate explicet, idque praestare omnibus viribus allaboret,

boret, ut experimenta magneticae vis alia cum aliis optime consentiant, ac res deducatur eo, ut fere omnia cum systemate a se constituto congruant, nullumque sit quod cum eo manifeste pugnet. Et quidem *libro primo*, quod octo capitibus constat, primum de effluviis magneticis agit, ac docet, magnetis ad ferrum, et ferri ad magnetem accessum fieri non posse, nec universali attractione, nec externi aeris saltem crassioris impulsu. Lectu dignissima sunt, quae Auctor hac occasione, partim contra Muschenbrokium, Krafftium, omnesque qui maximas contra effluviorum magneticorum systema difficultates nectunt, partim contra Reaumirium, qui primus de maiori facilitate, qua profluvia magnetica ferrum atque magnetem percurrunt, quam alia corpora, subdubitavit, atque Monnierium, qui corpuscula magnetica per ferri meatus aegrius, quam per aliorum corporum interstitia, transmitti, experimentis confecisse sibi visus est, luculenter disputat. Stabilitis magneticis effluviis, eorumque maiori facilitate transeundi per ferrum ac magnetem quam alia corpora: tertio huius libri capite, huius maioris facilitatis, indeque genitae refractionis ac maioris velocitatis, rationes et causas investigat. Qua in re primo exponit Cl. Euleri sententiam, qui Cartesiano more attractionem magneticam, indeque profectam directionem et inclinationem, ab aethere subtilissimo repetit, multisque rationibus contra V. Cl. docet, tam gravia corpora, qualia sunt magnes atque ferrum, materiae adeo subtilis, et nulla fere resistentia praeditae, actione commoveri non posse: atque tandem suam exponens sententiam statuit, duo esse debere in effluviis magneticis, quibus attractiones magneticae perficiantur: primum idoneam massam ad corpora tam magna trahenda, ne videlicet sit eius raritatis, quam esse in aethere rationibus subductis docuit Eulerus; secundo maximam facilitatem traiiciendi vel solidissima atque crassissima corpora, adeoque ut haec, quemadmodum certis experimentis efficitur, nullam prorsus, quae in sensus cadat, iisdem resistentiam obiiciant. Ex experimentis itaque, et ex theoria, quam in Physicae Generalis

Tom.

Tom. I. §. 201. et II. §. 502. propoſuerat, colligit A. effluvia magnetica donata quidem debere eſſe vi attractrice mutua ratione habita magnetis et ferri, ex quo fit, ut haec corpora maiori celeritate, quam alia quaecunque, et refractionem ſubeundo permeant; nulla vero nec attractrice nec expultrice reſpectu habito aliorum corporum quorumcunque, unde fit, ut ſine ulla prorſus acceſſione velocitatis aut deceſſione, non per meatus ſolum, ſed per ipſam interiorem eorum ſubſtantiam permeent. Ex quibus aſſumptis, capite quarto rationem reddit propoſitionis illius demonſtratu difficillimae, cur, ſi magneti ferreum inſtrumentum oblongum admoveatur, fiat circa illud magneticus vortex, idque ſecundum longitudinem, ita ut in partibus eius extremis alter exitus, a quo magna vis eorundem erumpit, alter ingreſſus, in quem intrat magna vis illorum, quae a polo exitus eruperunt. Quinto capite, elegans non minus, quam erudita occurrit disquiſitio, quid cauſae ſit, cur ferrum magnetica vi praeditum a magnete differat, cum in aliis, tum maxime in eo, quod poli magnetis utplurimum immutabiles ſint, et quae illius pars boream verſus ſemel dirigitur, eodem ſemper ſpectat, nec admotione alterius magnetis virtutem ſe convertendi ad alterum telluris polum ordinarie acquirat: at poli ferri identidem mutantur, et quod acus magneticae extremum ad alterum magnetis polum affrictum, ad boream ſe antea dirigebat, illud, ſi altero eiusdem magnetis polo tetigeris, ad auſtrum convertitur. Totius mirabilis diſcriminis explicationem ex natura ferri, et experimentis Lemerii, Hombergii, Galleatii, et Muſchenbrokii deducit, mirificeque declarat. Poſt multas eius generis diſquiſitiones, tandem ad eam deſcendit, qua certis rationibus efficit, eſſe in telluris viſceribus ſubſtantiam quandam magneticam, ab altero ad alterum polum pertinentem, quae magneticus nucleus appelletur, et ex hypotheſi, quam in ſequentibus capitibus pluribus rationibus declarat, ſumit, duplicis generis eſſe corpuſcula circa magnetem terrae incluſum rotantia, quorum alia e polo boreali exeant, et circum tellurem con-

versa in meridionalem ingrediantur, alia vero e polo meridionali egressa se intrudant in borealem. In ultimo huius libri capite disquirit A. cur circa magnetem et ferrum vortex gignatur et conservetur; deinde polorum naturam accuratius declarat, in eoque positam esse docet, quod ex apicibus et angulis huiusmodi corporum aut solum exeunt unius generis corpuscula, aut solum in eos ingrediuntur, cum ex aliis inter polos interceptis magnetis et ferri partibus, indiscriminatim tum egrediantur, tum in eas se insinuent. In Libri IIdi capite primo agit A. de motu solidi intra fluidum, atque secundo, capite de attractione magnetis atque ferri. Docet ex vorticibus constitutis, atque ex eorum viribus, cur duo magnetes, si eorum poli binomines sint obversi, se mutuo trahant, si eiusdem nominis, se vicissim repellant, cur attractio sit fortior repulsione, sed ad minus intervallum pertineat. Declarando eadem ratione attractionem ferri et magnetis, simul explicat discrimen, quod ad multa magnetis phaenomena intelligenda maxime necessarium, inter ferrum virtute trahendi carens, interque illud quod eadem praeditum est; tandemque ad duas Muschenbrockii ac Krafftii rationes, adversus systema effluviorum prolatas, respondet, easque refutat. In tertio Capite totus occupatus est in declaranda vi directrice Magnetis et acus Magneticae, phaenomenis inde pendentibus, atque expendendis experimentis, partim ab aliis, partim ab se institutis, circa modum, quo instrumenta ferrea magnetica vi imbuuntur. Et quidem primum examinat vim directricem acus ad Polos magnetis, et inde profectam inclinationem, cum polis insistit ad perpendiculum, deinde cum ad aequatorem magnetis transfertur, et initium facit ab iis, quae contingere debent, dum acus circa parvum rotundum aut ellipticum magnetem convertitur; ubi duos distinguit eventus, alterum acus, cuius longitudo ad longitudinem axis magnetis rationem habet finitam, ut contingit cum acus unius aut paucorum pollicum ad parvos Magnetes applicatur, alterum illius, cum longitudo sit instar puncti, ratione habita axis eiusdem, cuiusmodi est acus unius

unius aut paucorum pollicum, collata cum terreſtri magnete. Hinc ratio petitur pro duplici vortice, et ab obiectis Clar. Fayi vindicatur. Deinde tractat A. de directione et inclinatione acus verſus polos parvi magnetis, eamque conſiderat poſitam extra magneticum aequatorem, et ex conſtitutis verticibus ac lineis, quas corpuſcula magnetis peragrare ſtatuta ſunt, hinc inde aut ab axe polos coniungente, aut ab aequatore ratio petitur plurium experimentorum, ab Auctore inſtitutorum cum acu magnetica, quae aliter atque aliter inclinatur, dum per lineas axi ad perpendiculum inſiſtentes, et ab aequatore aeque diſtantes, retrahitur in diverſis a polo magnetis aut ab aequatore intervallis. Quae hoc capite de magneticae acus ad magnetis polos directione et inclinatione demonſtrata ſunt, ea facile ad terreſtris magnetici nuclei polos transferuntur. Fuſius itaque Cl. A. haec tractat, examinando Virtutem quam acus aut oblongi ferrei inſtrumenti extremum ad polum magnetis affrictum acquirat. Qua in re primum in quolibet magnete aut acu magnetica deſignat polum S, ſive ſeptentrionalem, qui ſeptentrionem verſus dirigitur, et M, ſive meridionalem, qui ad meridiem tendit. Atque cum ad ſeptentrionem vertatur polus ille magnetis, aut magneticae acus, qui admittit corpuſcula quae a polo boreo terreſtris magnetis effluunt, et per lineas curvas ſe conferunt verſus meridionalem, et contra ad meridiem ſe vertat, qui corpuſcula a polo meridionali eiusdem magnetici nuclei profecta, et ad boream tendentia: hinc concludit, extremum acus tactum polo M parvi magnetis, acquirere polum S, quia ſe vertit ad boream, et alterum extremum non tactum comparare vim poli M, quia ſe convertit ad meridiem, et extremum fili affrictum ad S magnetis, trahere polum S acus, et repellere M, alterum autem non affrictum allicere M acus, et fugare S. Ex quibus efficitur, borealem magnetici nuclei terreſtris polum, et meridionalem aliorum magnetum emittere corpuſcula eiusdem generis, quemadmodum et meridionalem illius atque horum borealem. Quodſi polo S aut M magnetis medium acus imponitur, ex conſtituto ſyſtemate colligit Auctor Cl. utrumque

que extremum adipisci vim trahendi eundem polum acus, aut M, si acus medium polo S imponatur, aut S, si contra: id quod experimentis confirmat, admovendo filum ad polos acus, et acum ita affrictam imponendo stylo; nam haec non cum meridiano magnetico versus boream et meridiem, sed cum aequatore orientem versus atque occidentem congruere observata est. Tandèm A. explicat rationem, qua alia ferri instrumenta, praeter acus et fila oblonga, virtute magnetica inficiantur, et in qua parte, quique poli excitentur. Tria hic notatu digna observat. Primum concernit instrumenta, quae pluribus angulis constant, ut sunt laminae quadratae aut rectangulae, qui anguli omnes virtute poli donantur: alteram in annulis circularibus partem polo tactam virtutem acquirere trahendi polum acus, qui a tacto polo magnetis repellitur: alteram autem e diametro oppositam virtutem comparare alliciendi polum acus, qui allicitur a polo magnetis, cuius simile in electricis effluviis contingere ex Grahyo et ex Muschenbrokio notat. Tertium est in globis ferreis virtutem magneticam et polos excitari cum adhuc magnetico coniuncti sunt, interire autem simul ac disiunguntur, cuius rationes dum exponit, ea, quae de indole effluviorum magnetis tendendi ad cuspides atque extrema in superioribus disputavit, luculentius confirmat, atque differit fuse de tempore in imbuendis virtute magnetica ferreis instrumentis insumpto, et de differentia inter attractionem et directionem acus in plano positae, et acus supra stylum aequilibratae. Quarto Capite huius IIdi Libri accuratius adhuc de directione acus ad terrestris magnetis polos agit. Orditur illud ab experimento proprio, quod in eo positum est, ut ubi pyxidem ita collocabat, ut acus magnetica, extremis quibusque ad suum terrestris magnetici vorticis polum conversis, axi pyxidis insisteret, seu cum ea congrueret, et deinceps invertebat extrema, nihilominus acus congrueret cum axe, adque in eo situ quieta maneret, at si vel hilum retrahebatur ab axe, continuo extrema ad suum quaeque polum telluris converterentur. Deinde progreditur ad illud phae-

phaenomenon acus, quae eo maiori vi resistit, quo a meridiano magnetico longius recedit, et propius accedit ad aequatorem. Ex his rationem elicit experimentorum, quae cum duabus acubus a Cl. Hirio factae fuerunt, illius inprimis, in quo, cum uteretur pyxide, cuius peripheria in 360 gradus more vulgari divisa erat, advertit, polum borealem acus supra stylum positae, et cum gradu 360 congruentis, versus occidentem 41 gradus repulsum fuisse a polo boreali acus aequalis supra vitrum iacentis secundum longitudinem inferioris acus, ita ut polus borealis unius propior foret boreali alterius et australi, et altior solum tribus lineis. Cum vero etiam superior acus imposita fuit supra suum stylum, qui stylo inferiori insisteret, et cum illo unam rectam ad basin perpendicularem faceret, post aliquot oscillationes ambas observavit quiescere in eo loco, in quo boreales utriusque ad borealem telluris spectarent, sed 46° a se invicem, et aequaliter utrinque a meridiano, hoc est 23. gradus distarent. Atque deinde, post traditam rationem celeberrimi experimenti *vectis ferrei*, qui ob unum perpendicularem situm vim in extremis acquirit in summo trahendi borealem acus in imo australem, a Fayo instituti, pluribus experimentis docet, fieri posse, ut idem ferri extremum vi attractrice et directrice utriusque poli donetur; atque simul indicat, quanta diligentia ac patientia ad instituenda eiusmodi experimenta opus sit; praetereaque notat, de virtute ferreae scobis trahendae ac dirigendae a se adhuc non disputatum esse ideo, quod ea, quae de ferreis frustis dicta sunt, ad illam quoque pertinent, neque proinde animum sibi fuisse de iis disputandi, nisi Cl. Monnierius ab illius attractione quidquam adversus magneticos vortices, et facilitatem, qua corpuscula ferri meatus transmittunt, elicuisset. His commotus, Capite quinto de ea agit, difficultatibusque inde petitis Cl. Monnierii satisfacit. Hac parte libri de magnete absoluta, occasione itineris instituti, longam ac eruditam diuque a se expetitam tandem nactus est Cel. Muschenbrockii de magnete disquisitionem. Multa ipsi in ea perlegenda occurrerunt, quae in

 hanc

hanc disputationem conferenda videbantur. Ne itaque labor iam perfectus iterum retexendus esset, omnia ea, quae in illo praestanti opere notavit, in sextum ac septimum Caput congessit. Totus vero in iis capitibus est, ut experimenta a Muschenbrockio prolata, ex constitutis magneticis vorticibus explicet, nihilque eam disquisitionem continere, quod illos evertat, illisve contrarium sit, declaret. Multa in ea disquisitione notatu dignissima occurrunt, inprimis cum Cl. Auctor, serie et ordine experimentorum Muschebrokianorum, ad acus nauticae ab orbis terraquei polis declinationem deducitur, atque in hac, quae aliis dignitate non concedit, utilitate etiam praestat, proprietate declaranda versatur. Quam, examinato in antecessum, in fine libri secundi, libro inscripto: Traité sur les Aimans artificiels - - - traduits de deux ouvrages Anglois de I. Michell et I. Canton par le P. Rivoire, aggreditur explicandam libro IIItio, in quo non solum de declinatione magnetica ab orbis terraquei polis, sed etiam de inclinatione eiusdem ad eosdem agit, monens, difficultatem in eo circa hanc materiam positam esse, quod cum hae sint aliae in aliis terrae locis, eodem tempore, et aliae aliis temporibus in eodem loco, nondum tot observationes esse factas, quae ad aliquod systema constituendum sufficerent, praesertim quod attinet ad inclinationes, quibus accurate capiendis etiam diligentissimi et acutissimi viri fere usque ad hanc aetatem idoneis instrumentis caruerunt; et quamvis nunc admodum apto instructi sint, tamen illud paucis abhinc annis demum excogitatum est, ita ut industriis viris magnum observationum numerum illius ope nondum colligere licuerit. Quare Auctor Cl. ingenue fatetur, ea quae hic disputet, non oportere haberi loco explicationis, vel theoriae, sed tentaminis earundem, in eum finem suscepti, ut acutiores ad certiora invenienda incendantur. Capite primo generales expendit causas declinationis magneticae acus. Qua in re amplectitur Halleianam hypothesin terrestris magnetici nuclei, et quatuor polorum, quorum duo boreales sint, duo meridionales. Hac hypothesi constituta, primum

differit

differit de declinatione, quae a duobus polis feptentrionalibus oriri debet, et pofita 16 graduum unius poli magnetici borealis ab arctico telluris, et 12° diftantia alterius, fumit primum in fuperficie telluris duo puncta in eodem meridiano, alterum in maiori, alterum in minori a polo eiusdem telluris diftantia, et in diverfis utriusque magnetici poli pofitionibus; ex quibus fit, ut circuli maximi per magneticos polos et per arcticum ducti cum meridiano, in quo duo illa puncta fumuntur, ad angulos diverfos concurrant. Ex tabulis finuum rationes init inter diftantias eorundem punctorum a polis magneticis, et inter finus angulorum, quos cum meridiano faciunt maximi inter illa puncta et magneticos polos ducti circuli, in quibus diftantiae punctorum ab iisdem polis accipiuntur. Deinde plura ex his calculis colligit pro definienda directione acus magneticae, quae in dictis punctis fuerit collocata. Et primo attendendam effe docet tum magnitudinem vis, pendentem a maiori vel minori diftantia eiusdem acus a quolibet polo, tum finuum angulorum, quos cum eadem dicti arcus maximorum circulorum faciunt; eo quod acus eft inftar vectis, cuius extremum a duobus polis magneticis hinc inde attrahitur: deinde plus effe declinaturam acum a puncto minus a polo telluris diftanti, quam in eo, quod longius abeft in eodem meridiano; demum lineam declinationis expertem, quae inter utrumque polum interponitur, non congruere cum meridiano, fed eum ad angulos acutos fecare. Quo vero magnitudinem declinationis ex calculis accuratius definiat, alia quaedam ex dictis calculis colligit, pro definienda qualitate declinationis, et alii inftituuntur ad maximam a polo arctico declinationem definiendam, in hypothefi, quod acus fit in diftantia 30° a polo telluris, et quod vires polorum crefcant in ratione inverfa duplicata arcuum terreftrium in fuperficie terrae fumptorum, qui inter polum magneticum et acum in aliquo ex dictis punctis collocatam intercipiuntur. Tum ponendo (*vide Figura*) P. polum telluris HP, meridianum et acum in H, B et S magneticos polos, BP, SP arcus maximo- *Tab. V.*

 rum

rum circulorum inter polos magneticos et polum telluris interceptos HB, et HS similes arcus inter acum positam in H et polos B et S ultro citroque positos, docet, ubi rotatione polorum angulus BPH fit minor angulo circiter 40°, in quo maximam declinationem invenit, declinationem versus polum magneticum a polo telluris P minus distantem ita imminui, ut eius ad polum P regressio sub sensus cadere debeat: ubi vero poli B et S rotando ad planum meridiani HP pervenerunt, alter B ad punctum R summum, alter S ad punctum imum E, omnem declinationem cessare: at cum denuo poli ab eo meridiano digredi incipiunt, et B versus locum L, et S versus M se conferre, tum acum rursus declinare, sed aliam in partem, scilicet versus L, quorsum polus B a meridiani superiore parte R discedens tendit, eiusque declinationem tamdiu augeri, quamdiu angulus SPH maior 40 gradibus circiter non fiat: cum denique poli ab hoc angulo discedunt, de angulo declinationis decessionem aliquam fieri, eamque tamdiu continuari, quamdiu polus S versus M adhuc infra horizontem sit, et paucos ab eo gradus absit: ab eo denique puncto, ubi nullam esse iterum declinationem ostendit versoriam, versus M iterum declinare, et in accessu poli S ad M declinationi novos usque ad certum aliquem angulum gradus accedere, a quo angulo decrescens declinatio tandem evanescet, cum poli denuo ad meridianum deducentur. Unde colliguntur varia. Primo acum pyxidis in integra polorum conversione quater recta ad polum P dirigi (*vide fig.*), bis, cum est interiecta inter utrumque polum S et B, hoc est poli sunt utrinque prope horizontem, semel, cum B est in orientali plaga, et S in occidentali, iterum, cum e contrario; bis vero cum poli sunt in meridiano HP, alter in inferiori, alter in superiori parte, semel, cum B est in puncto R summo, et S in puncto E imo, iterum e contrario, cum B est in R imo, et S in E summo: deinde quater acum declinare, bis versus orientem, et bis versus occidentem, easque singulas declinationes interpositas esse inter duos situs, in quibus acus recta dirigitur ad polum P, et in iisdem primo accessio-

accessionem animadverti, et deinceps decessionem. Postea discrimen observari inter duas declinationes, quae fieri incipiunt cum poli in meridiano positi ab eodem digredi incipiunt, interque alias duas, quae accidunt postquam acus facta est expers declinationis, quia inter utrumque polum interposita erat, quod in primo positu acus sequitur cursum polorum, seu potius poli superioris, et illorsum declinat, quorsum ille polus tendit, sive occasum versus, in altera autem in contrariam partem, sive orientem versus. Qua in re parum momenti non est, eo quod inde, una cum declinationum observationibus, in consequentibus colligit Auct. Cl. magneticum nucleum eiusque polos occasum versus converti. Quae assumpta ab auctore ingenti numero triangulorum sphaericorum, quae resolvit, illustrantur, atque tandem, ut fructus totius laboris immensi percipiatur, examinat, quantam oporteat esse declinationem maximam secundum constitutas hypotheses; et resolutis iterum multis triangulis sphaericis, elicit, hanc maximam declinationem ibi esse ad angulum circiter non 40, ut ante, sed 45°, eamque solum esse 12°. ½, et quidem virtute poli magnetici a polo telluris longius distantis. Plura, eaque maxime curiosa, nec multum ab observationibus Parisiensibus abludentia, in ipso auctore legenda commendamus, ubi et dubia, quae contra methodum proferri possent, diluta, et quae iis calculis institutis in hac causa consequi voluit aûctor Cl. exacte dèfinita inveniuntur. Neque opus iudicamus ut multis recenseamus, quae fuse, de integra polorum conversione in motu et in declinatione usu venire docet, et qua lege declinatio a duobus meridionalibus polis terrestris magnetis oriatur: de iis enim iudicium ex anterioribus fieri potest, curiosique harum rerum Caput III. huius libri consulere poterunt. Post constitutam tot experimentis, ratiociniis, ac calculis illustratam Magnetis eiusque pròprietatum theoriam, Cap. IV. huius libri tandem auctor Cl. observationes declinationum, tanquam lapidem theoriae lydium, subiicit. Ipsae declinationum Tabulae, quae in hoc libro eduntur, desumptae sunt

ex Muſchenbrokio de magnete, ex P. Amort in Philoſophia Pollingana, de falſitate Syſtematis Copernicani, ex obſervationibus Math. et Aſtron. coll. a P. Souciette, et Comment. Acad. Pariſienſis et Londinenſis. His adduntur aliae, contextae ex obſervationibus plurium auctorum, qui recentiſſime de hac re ſcripſerunt, et ex iis, quas Cl. Viri in pluribus Italiae civitatibus, ab auctore rogati, recenter inſtituerunt. Comparet etiam Tabula declinationum pro omnibus maribus fere, de anno 1700, auctiorque de anno 1744. Tabulas Pariſienſes declinationum ad annum 1728. continuavit auctor usque 1758. et addidit etiam tabulas declinationum communicatas a P. Panigai S. I. Matheſ. Prof. quae a Viro doctiſſ. confectae ſunt ex obſervationibus, quas annis 1749. 1751. 1752. una cum P. Steph. Brancieri inſtituit in ſuo itinere Braſiliam verſus, cum ambo iuſſu regis Luſitaniae illuc proficiſcerentur. Longius iam eſt theoriae traditae examen, ad haſce tabulas, tantaque proponuntur in eo, quae vix in compendium redigi poſſunt, una cum concluſionibus magni momenti ex iis deductis, quaeque reliqua huius libri IIItii capita conſtituunt, tanto acumine conſcripta, ut quemvis naturalem Philoſophiam excolentem ad ea perlegenda in ipſo auctore excitare queant. Ultimus tandem Liber conſtat IV. capitibus, in quorum primo auct. Cl. redit ad examen experimentorum Muſchenbrokianorum, et quidem Capitis IVti ſupra memoratae diſſertationis, illudque perſpicuum reddere allaborat, Syſtema effluviorum etiam cum experimentis ab eo allatis congruere. Capite dein IIdo agitur de ſitu, in quo virgae et alia oblonga inſtrumenta percutienda, ut vim acquirant magneticam, in quo plura Magnetis proprietatum phaenomena, ſumpta ex quinto capite Muſchenbrokianae diſſertationis, explicantur. Capite tertio obiectionibus nonnullis Muſchenbrokii et Monieri ſatisfacere conatur; et quarto, quod eſt ultimum totius operis, plura congerit auctor Cl. experimenta ac obſervationes Cl. Fayi, Buachii, Krafftii, Gellerti, eorumque ex ſyſtemate ſuo explicationes ſuppeditat. In explicando Cl. Gellerti

lerti miro et difficillimo phaenomeno, Euleri V. Cl. explicationem, quam in his Actis noſtris dedit, examinat ac refellit; et tandem ſub examen revocat librum, quo Cl. Ioannes Rinaldus Carli, Publicus Nauticae et Geographicae in ſtudio Patavino Profeſſor, declinationem acus magneticae ſingulis diebus a nautis poſſe cognoſci docet. Plura, longeque praeſtantiora, Opus hoc praeſtantiſſimum continet capita, quae hic neque delibavimus. Cum itaque labores Cl. Auctoris, quos tam vaſtis voluminibus cum orbe erudito communicat, eo potiſſimum ſpectent, ut Philoſophiae naturalis difficillima capita in maiore luce ponantur: nulli dubitamus, fore ut omnes, qui nobiliſſimae huic ſcientiae favent, eamque promotam cupiunt, Viro Clariſſimo, ex animo, et corporis et ingenii vires ardentiſſime expetant, quo non ſolum eminens Philoſophiae naturalis particularis Opus, ſed etiam alia ingenii monumenta, animo iam complexa, orbi erudito impertiri poſſit.

DE NUMISMATE AUGUSTI AUREO, FORMAE maximae, ex ruderibus Herculani eruto, et Praefationi Tomi II. picturarum ſubiecto, Libellus IOSEPHI KHELL e S. I. Bibliothecae Garellianae et rei antiquariae in Conlegio Thereſiano Nobilium docendae Praefecti, Academiae Hetruſcae Cortonenſis Socii.

Viennae, typis Io. Th. de Trattnern, plagg. 3. quaternis.

Credimus, Lectoribus noſtris gratam nos rem facturos, ſi, excerptorum loco, omnem hanc, quam indicavimus, doctiſſimi *Khellii* commentationem, hic exhibuerimus. Antiquariae, igitur et numariae rei, quae in hoc Viro eſt, praeclaram atque perfectam ſcientiam, norunt docti homines omnes; et qui haec legerint facile intelligent, de hoc

hoc Augusti numismate, non potuisse aut iudicari elegantius, aut praecipi ingeniosius. Sunt autem praecepta Auctoris haec.

„Obtulerunt nobis Cl. Cl. Academici Herculanenses, ad calcem praefationis Tomi II. Tabularum, si tabulas recte ea pictorum opera nominare licet, quae murorum tectorio conhaerent, elegantissimum Augusti numum formae maioris ex auro flatum, cuiusmodi Cometa, ut ita loquar, nunquam in coelo antiquario hactenus comparuit: de primo eo Seculo scribo, cuius nullum maioris moduli aureum nec eruditissimi Vaillantii de praestantioribus Impp. numismatibus liber, etiam Romae auctus, in lucem protulerat; quarti enim Seculi Valentis Imp. numum eiusdem metalli, LI. aureos Hungaricos adpendentem, cum nuper a Francisco Aug. emtus erat, manibus tractavi, pondere suo sane magnificum.

Ut huic omne pretium a mole adcedit, ita neque alterum, praeter solam magnitudinem, commendat aliquid, quam studiosa in absentes numophilos, cum Academicorum, tum dignissimi Praesidis voluntas, atque ex singulari benevolentia profectum consilium, ut scilicet huiusmodi bellariis nonnunquam praegustationis more propositis, Tomos consecuturos avide expectantium patientia aliquandiu leniretur. Nihil detraxi Herculanensi numismati, cum eius omnem laudem intra dimensionis amplitudinem consistere definivi; etenim Dianae gradientis signum, cum epigraphe SICIL, variato adclamati IMP. tituli numero, aureae minores, atque argenteae monetae complures repraesentant.

Quamvis typus hic non est de rarioribus, videtur tamen eruditis antiquariis spinam aliquam defixisse: dubitare nempe, atque prudenter quidem, mihi videntur, an quae hactenus de caelatura hacce procusae sunt sententiae, bene sibi constent; quae ipsa haesitatio, et nequaquam inane quoddam novitatis studium eas induxerit, ut duabus anterioris temporis opinionibus, tertiam aliquam suam adiicerent.

Singu-

Singulas recenſebo. Cl. Vaillantius arbitratur, numos hos typi fere ſimilis, neque enim de unico Herculanenſi aureo res eſt, ob titulum IMP. VIII. quem anno V. C. 733. adfigit, Auguſti honoribus conſecratos eſſe, quod Siciliam compoſuit. Havercampius cum aliis numiſmata hoc ſigno percuſſa ad victorias Auguſti Siculas, atque illam potiſſimum, qua Pompeii claſſis anno V. C. 710. peſſime ad Mylas adtrita eſt, retulit. Herculanenſes, pro cruento caelaturae argumento amoenius alterum ſubſtituunt, ſcilicet Poema Auguſti de Sicilia conpoſitum.

Harum coniectionum nullam mihi probari dum oſtendo, nihil tantorum virorum nomini detraho, quin illorum imperia et nutus exequor, qui numariae rei peritis honeſtiſſima indulgentia permiſerunt, ut ſententiam liberrime edicant. Quae ex ipſa ratiocinatione enaſcetur opinio mea, id meritum habebit, obtenturam illam tam diu, dum melius aliquid in publicum proferatur: novi enim quam optime, facilius multo eſſe aliena evertere, quam propria ita ſtabilire, ut contra adgreſſiones omnes ſint tuto obvallata.

Quivis facile videt, quamque huius trigae ſectam id tanquam certiſſimum habere, Dianae ſigno Siciliam repraeſentari. Hoc praeiudicium antequam ſubruam, mirari ſatis non poſſum volubilitatem antiquariorum quorundam, parum hac in re Romanae in re monetaria conſtantiae adſuetorum, quibus ſigna eadem, ut nempe explicatio procudatur commodior, diverſa admodum, de quibus ſuis in officinis IIIviri ne ſomniaverint quidem, indicare debent: neque ab hac labe eximius eſt Vaillantius.

Exemplum dabo: eadem Diana venatrix, quae in Auguſti, de quibus agimus, monetis, Siciliam repreſentat, ſe ſiſtit in Numo Nervae argenteo ita inſcripto: *COS. II. DESIGN. III. P. P.* Quid hic vir eruditiſſimus? iisdem verbis T. II. editionis Romanae pag. 113. quibus in Pariſina pag. 118, haec lego: ***Dianae venatricis typus in numis Romanis inſolens, ad deſignandam Nervae patriam percuſſus videtur, de qua Victor:*** Quid enim Nerva Cretenſi pruden-

tius, magisque moderatum? *Nemo nescit, Dianam a Cretensibus maxime cultam etc.* cedo, an non convenisset potius ad Pamphiliam referre, quod illico templum Dianae Pergaeae in consequente numo obiicitur?

Ad rem venio. Non insolens solum, sed praeter omnem IIIvirorum monetalium morem erat, provincias aut urbes signis deorum, dearumve maioris ordinis, indicare, idque tam ante Augustum, quam eo vivente, atque posteriori etiam aetate: quare frustra in praesente aureo, sub Dianae, ut ita loquar, persona, Sicilia confingitur. In familia Aemilia primum se obfert Alexandria, caput turritum, quod antica habet, nequaquam Cybelem ipse existimat Vaillantius, sed solitam urbium repraesentationem: In moneta gentis Fufiae Italia et Roma dextras iungunt, nempe duas mulieres, quarum altera cornu copiae, altera sceptrum gerit, sine minima numinis suspicione contuemur.

Quivis observaverit, me studiose selegisse eiusmodi monetas, in quibus provinciae aut urbis nomen caelatum erat, quod etiam deinceps faciam, ne scilicet ex vaga Vaillantii, aut aliorum coniectione, aliquid minus firmum ad adsertionem meam stabiliendam adferrem. Ceterum si anepigraphos etiam numos adhibere libuisset, familia Poblicia sub muliere, scuto et duobus spiculis armata, Hispaniae imaginem mihi subpeditasset.

Quid quod in gente Claudia et Pompeia commodius etiam argumentum invenissem; tribus diversis signis Sicilia in his indicatur, in illa quidem per triquetram tribus spicis ornatam, in hac primum per fratres Catanenses, deinde per Scyllam: miror sane, monetariis, et quidem vivente Augusto, in mentem non venisse Dianae venatricis, quam tamen paullo post cum eiusdem Imperatoris capite tam liberaliter procuderunt. An non vel ex his monumentis, quibus addi potest numus Iulii Caes. ad familiam Allienam relatus, an non, inquam, rectius inferam, quoties Romani monetarii certo Siciliam in pecunia obiicere volebant, aliis semper typis usi fuerant; quare cum diversum, atque deinceps

etiam

etiam insolens signum hic compareat, nihil de Sicilia cogitaverint.

Erit qui ex denario gentis Liciniae apud Vaillantium Isidem pro Africa signatam obiiciet: ast Isidis signum esse confidenter nego. Omitto, quae Inlustrissimus Comes Caylus T. II. et III. *Recueil d'Antiq.* luculenter docet, plerumque hactenus antiquarios in definiendis Osiridis Isidisque statuis fuisse deceptos, quod utriusque sexus Sacerdotes pro numinibus, quibus consecrabantur, habebant, ipsae hoc in numo compendiariae epigraphes notae G. T. E. A. satis Genium tutelarem Africae produnt, quemadmodum in aliis Genium P. R. intuemur.

Ad Augusti et subcessorum monetas progredior. Ad annum V. C. 732, iuxta chronologiam suam Mediobarbus, atque adeo ad annum proxime praecedentem, quo Diana primum pro Sicilia percussa fuisset, argenteum numisma refert, *HISPANIA* inscriptum, sed pro Dea mulierem subcinctam stantem, d. duas spicas, s. duo spicula cum scuto gerentem videmus denique, quae repraesentatio tam constans, ut eodem habitu in Galbae numis redeat; eodem anno quo Diana venatrix, cum epigraphe *IMP. LX.* malleum subivit, Armenia in numis conspicitur, neque tamen sub numinis alicuius persona, sed figura cultu patrio vestita.

Praetereo Galliam, immo tres Gallias, in Galbae monetis, nequaquam Amphitriten, sed mulierem stantem ad proram navis, d. gubernaculum tenentem cum inscriptione: *BRITANNIA*, coniunxerunt IIIviri monetales. Similis ad ingenium insulae sub Hadriano coeptus est typus, qui eam rupibus insidentem, d. signum militare s. hastam tenentem, sub Antonino Pio, Commodo, ad Severum usque representat. Ne taedium lecturis adferam, solos numos Hadriani inspiciant velim, edicantque, an in illis provinciarum nomine signatis: *AFRICA*, *ASIA*, *CAPPADOCIA*, *DACIA*, *MAVRETANIA*, *PARTHIA*, *PHOENICE*, *SCYTHIA*, aliquid praeter muliebre signum cum regionis adtributis deprehendere possint.

Redeo ad Siciliam: iterum haec in numo Antonini Pii legitur, nihil de Diana etiam hic videbis, dum Britanniae typus ſibi ad Severum conſtitit, ſignum muliebre videtur ſpicis coronatum, d. Lauream, ſ. haſtam retinens. Ne quis rurſus cum antiquariis nonnullis flavam Cererem conclamet, caveat, divae iniuriam inferat, etenim femina, quae in Hadriani numo cum epigraphe *RESTITUTORI SICILIAE* in genu procumbens ab Imperatore erigitur, ſpicea item corona redimita eſt; ne Graeci quidem, qui urbes et provincias deorum dearumve ſimulacris repraeſentabant, ea ad ſuplicis geſtum habitumque detruſerunt, quaero an ſuperſtitioni ad inſaniam deditis Romanis ſimile piaculum in mentem, et quidem in monumento publico venire potuerit?

Infinitus pene forem, ſi *Adventus*, *Reſtitutiones* provinciarum ſub Hadriano, regiones alias ſub principibus conſequentibus referrem: ſatis arbitror, hac turba teſtimoniorum quivis de moribus Romanorum convictus erit non ſolum, ſed didicerit etiam, nunquam temere hoc in argumento pronunciandum eſſe aliquid, niſi diligenti monumentorum comparatione inſtituta, qua in opinione ut ſemper eram, ita ab eruditiſſimis commentariis Inl. Caylus et Pellerin in dies magis confirmor.

Verum, inquiet aliquis, cur demum *SICIL* numiſmati aureo atque argenteis etiam aliis ſubſcriptum? quidve tandem de Dianae ſigno fiet? quid dicendum probabiliter? de epigraphe agam inferius, prius alia quaedam, per quae via dicendis paretur, praemittenda exiſtimavi; id interim velut per tranſennam quaero, cur in numo Nervae cum venatrice dea non eadem inſcriptio legitur? an Romani artifices hoc uno in loco a ſua comprobata conſtantia deſciverunt? an forſan ſatis in vulgus iam notum erat, quemadmodum de aliis virtutum, ut Liberalitatis, Providentiae, etc. typis, ſub gradiente Diana Trinacriam ſemper intelligi debere? aſt cur tum expertisſimus antiquarius imaginem ad Cretam retuliſſet? cur non in Nervae moneta paucae literae *CRET.* exaratae, ſi deos primi ſubſellii provinciarum hieroglyphicis

fabri

fabri monetales adhibuerunt? ſi quis iterum importunum illud *SICIL* obtruſerit, idem, ſed ex numo Aquilii Flori III-viri cum Auguſti capite ſignati, in interpellatoris caput reiicio, nec Proſerpinam nec Dianam caelatam hic video, ſed mulierem ſeminudam, quae a viro armato erigitur, ſimili nempe typo inſulam repraeſentavit Aquilius, quo in alio argenteo patrio habitu Armeniam flexo genu caelari fecit.

Ad alterum reſpondeo, nihil aliud de ſigno Dianae fiet, quam exemplum ſtatuae tum recens dedicatae. Laborem hoc in argumento non parum mihi levavit Cl. le Beau, Academiae Pariſinae Inſcriptionum membrum digniſſimum, qui VI. libellis Tomo XXI. et XXIV. inſertis luculenter comprobat, epigraphen: *REST.* compluribus numis ſub Tito, Domitiano, Nerva, Traiano inſcriptam, non tam typarii vel monetae reſtitutionem indicare, ſed eorundem ipſorum publicorum operum, quorum imagines in metallo caelaverant. Fluit haec ratiocinatio ſua ſponte ex ingenio, an inſania Romanorum, qua in monumenta huiusmodi, ſtatuas, et minora etiam ſigilla, ferebantur. Duo ſolum Plinii loca adducam: L. XXXV. c. I. dum haec ornamenta *montium deficientium ſubſidia* nominat, ſubiicit: *nec ceſſat luxuria id agere, ut quam plurimum incendiis* (quibus ſcilicet urbs ſaepius erat ſubiecta) *perdat.* L. XXXVI. c. 15. ubi aquae virginis magnificam deductionem ab Agrippa factam deſcripſit, *operibus*, ait, *iis ſigna trecenta aerea aut marmorea impoſuit.*

Arbitror, ſi Romani monetarii eam aeſtimationem refectis operibus impenderunt, ut eorundem aeternitatem etiam apud poſteros in pecunia conſervatam voluerint, maiori eos ſtudio recens dedicatas ſtatuas, aedes etc. confectatos fuiſſe, ut ſcilicet eorundem magnificentia ad exteros etiam, per commercium, cum Romani nominis gloria quam citisſime perferretur? Idque propterea potiſſimum, quia hic labor non ſolum genio eorundem, ſed poſteriore etiam tempore principum voluntati, quam maxime erat conſentaneus; indolem ad imitationem praecipue Graecorum aut recentium operum plurimum propendiſſe, non uno loco per

praestantissimos suos commentarios: *Recueil d' Antiquités*, nobis demonstrat omni laude maior Inl. Comes Caylus, statuis non contentos, ad gemmas etiam progressos esse sculptores formarum monetalium, apud eundem leges Tomo III. pag. 162. Quod principum voluntatem spectat, cum de Augusto hic nobis res sit, ita de eo Suetonius C. 29. *Ceteros principes viros saepe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis vel novis, vel refectis et excultis, urbem adornarent.*

Hactenus dicta novo aliquo argumento, quod in Cl. le Beau lucubrationibus me legere non commemini, stabilire placet. Occurrunt inter numos Familiarum non pauci, quibus adiectum est: *Ex. S. C.* ita caput Dianae in familia Aemilia repraesentatur apud Vaillantium *Tab. V. N.* 22. Camelus cum rege Areta *Tab. VII. N.* 44. Herculis protome in Apronia *Tab. XXI. N.* 4. Capita Neptuni et Iovis in Caecilia *Tab. XXIX. N.* 22. In Fabia Iunonis Lanuvinae *Tab. LXI. N.* 12. Tropaeum navale cum Victoria in Fulvia *Tab. LXVII. N.* 16. Statua equestris in Papiria *Tab. CV.* 4. etc.

Profecto minime opus erat, ut potestas cudendae monetae argenteae IIIviris facta ipsis characteribus designaretur, satis eorum auctoritas ab Senatu profecta Romanis fuerat perspecta: existimo, quia paucioribus hae notae impressae fuerunt, singulare quid designare debuisse, neque quid aliud, quam ea publica monumenta, quorum caput aut partem aliquam, pro denarii exigua area, retulerunt fabri monetales, Senatus Consulto aut diis dedicata, aut in praeclaram civium memoriam constituta fuisse.

Omisi praeterea studiose numos eos argenteos, si cum aliis comparentur etiam pauciores, in quibus S. C. solum legitur, ne Vaillantio litem intentare debeam, qui has notas, quemadmodum alias, *EX* praepositione praemissa, profecto in singularibus numis, non sine ratione caelatas, aut negligit omnino, aut explicatione tam varia, quam elumbi, attingit, ut quamplurima reprehendenda forent, si de his cha-

characteribus ex proposito mihi res esset. Splenem continere debeo, dum apud eruditum cetera hunc antiquarium lego de numo in Familia Aemilia N. XVII. cum epigraphe *M. LEPIDVS. PONT. MAX. TUTOR. REG. notam S. C. adposuit, ut Lepidum Senatus consulto eius principis tutorem nominatum fuisse significaret.* Velut nempe Romani in huiusmodi περιστάσει sine tabulis aliquid egissent unquam, aut quae summi momenti in Senatu acta fuerunt, per pecuniam denique publicari debuissent.

Ad exempla ex numis Augusti petita gradum facio, quibus sententia mea in plena luce constituetur. Victus erat anno V. C. 723. ad Actium Antonius, atque mox certioris chronologiae scilicet *IMP. V. COS. IV.* inscriptus numus anno sequente comparuit, cum signo Apollinis stola muliebri contecti, et in inferiori segmento adiecta epigraphe *ACT.* nempe quo anno statua perfecta fuerit, altum deinde silentium, si catalogum Mediobarbi spectamus, per decem et septem annos, primi enim eiusdem typi monetae rursus conspiciuntur anno V. C. 742. cum titulo *IMP. X.* Intra hoc temporis intervallum sane statua aut vitium aliquod fecisse poterat, reficique, aut eidem nova quaedam ornamenta adiici coepta fuerint, quae monetarios ad huius typarii prae alio selectionem incitaverint, opere anno V. C. 743. absoluto, in alterum annum, nempe quamdiu rei novitas movebat.

Si cui haec non placent, dicam IIIviros monetales inter continuas Augusti victorias ad recentiora semper facta distractos, typaria pro prioribus caelata aliquandiu sepofuisse. Altero a pugna Actiaca anno in potestatem redacta fuerat Aegyptus, posteriorem hunc felicem eventum illico, erecto tamen ante crocodili signo, denariorum fabri cum inscriptione *AEGYPTO CAPTA* in auro et argento vulgaverunt, ita tamen, ut ipsa Nilotica bellua malleum subiret. Publicum monumentum hoc fuisse eo confidentius adsero, quia numisma aureum inter praestantiora a Vaillantio eiusdem caelaturae cum hac epigraphe refertur: *IMP.*

CAES.

CAES. TRAIAN. AUG. DAC. P. P. REST. Crocodilum hunc numi in tertium annum, ſcilicet ad Auguſti *COS. VI.* repraeſentant, quo Romanorum oculos minus feriebat inſolentis beſtiae ſquamatum dorſum, tum in *VIAS MUNITAS* averſos.

Quam in omnia, quae publice poſita ſunt, intenti fuerint, qui A. A. A. F. F. praefecti erant, non exiſtimo melius doceri poſſe, quam ex monetis procuſis cum epigraphe: *SIGNIS. PARTHICIS. RECEPTIS.* Eodem, quo Diana, ſi placet, Sicula etiam ſignata eſt, anno ſcilicet 734. iam intra coronam quernam, iam cum ſtatua Parthi ſigna reſtituentis haec inſcriptio legitur, anno conſequente intra arcum triumphalem continetur, tertio nempe cum *TR. P. VI.* circa ſuperbam molem tribus arcubus perviam legitur. Nempe, prima properatione nihil citius parari poterat, quam ara aut tabula marmorea, cui corona civica opere anaglypho inſcalperetur: talia monumenta refecta fuiſſe demonſtrat numus aeneus Auguſti cum Titi reſtitutione, in Muſeo Cl. Pellerin: interim adſurrexerit arcus, huic demum aut alae duae additae, aut alter trium porticuum, maiore temporis et ſumtuum impendio, alia in urbis regione ſtructus fuerit. Ut magnifica haec erant, ita ab eorundem in pecunia facienda repraeſentatione poſt annum 736. ceſſarunt fabri monetales.

Idem profecto fatum fuerat ſtatuae Dianae, de qua diſputo, primum in numis caelata eſt, cum titulo *IMP. VIII.* quo anno nempe 733. pro omni antiquariorum infortunio in Siciliam traiecit Auguſtus, neque apud Mediobarbum et Vaillantium ultra annum 744. ut ex titulo *IMP. XII.* liquet, comparet, niſi in aureo Herculanenſi ſane praeſtantiſſimo, cum epigraphe *IMP. XV.* id quod cum intervallo annorum 758 - 762, etenim *XVI.* adclamatus fuerat *IMP.* gerens *TR. P. XXXII.* congruit; nihil enim cogit admittere, eum primo illico anno, ut Cl. Cl. Academici volunt, ſtatum fuiſſe, intra ſpatium decem et quatuor, vel, ſi a prima eius dedicatione numeres, quinque et viginti annorum

norum damnum aliquod accipere poterat hoc ſignum, refeĉtumque fuerit eorum annorum aliquo, quo *IMP.XV.* titulus Auguſtum ornavit.

Video, aut Auguſti, antiquariorumve veterum clientes, aut Siciliae ſuae ſtudioſos aliquos obmovere poſſe, ſignum aliquod publice propoſitum eſſe non potuiſſe, ex quo exemplum ſui typarii IIIviri monetales fuiſſent imitati; variae enim nimis ſunt Dianae imagines, iam ſtolata, iam ſubcinĉta, iam cum cane et haſtâ, iam ſine his attributis ſiſtitur. Nihil his moveor, duae ſtatuae diverſo habitu poſitae fuerint, aut ne ſervile eſſet imitationis ſtudium, parte retenta, reliquum aut ſcalptores ſignorum, aut caelatores formarum monetalium mutaverint: ita C. Marius Trogus IIIvir ſub eodem Auguſto ſolam Dianae protomen repraeſentat apud Vaillantium *Tab. XCIV. N.* 12. Quam varius eſt Diomedes in gemmis?

Sed, inquies, cur eiusdem deae ſtatuae eodem fere tempore geminarentur? Non rationibus, ſed exemplis rem conficiam. Profert pag. 6. Mediobarbus numum argenteum Iulii Caeſ. cum hac epigraphe: *VENERI. VICTRICI VOTA.* templum in moneta exhibetur hexaſtylon cum ſigno deae d. Viĉtoriolam retinentis. Eandem ſtatuam nobis Sepulius Macer et L. Buca ſingulis in monetis ſtantem, hic tamen etiam apud Vaillantium *Tab. LXXIII. N.* 32. ſedentem exhibuit, Maridianus et Mettius IIIviri globum et ſcutum ſtanti adiecerunt; quia tamen numus Iulii cum Venere Callipyga, Viĉtrice etiam et Genitrice in auro reſtitutionem Traiani apud eundem Vaillantium *Tab. LXXVI. N.* 61. profert, neceſſe ſane eſt, eiusdem deae ſtatuas duas, et cultu ſituque multum diverſas dedicatas fuiſſe, ſeu id demum luxuriae Romanorum, ſeu variae artificum imitationi tribuas.

Litem ſe ſeĉturos arbitrabuntur Siciliae patroni de moribus officinae monetariae conviĉti, ſi non de numo ſolum ob rationes initio huius commentarioli propoſitas cuſo, ſed de ſtatuis etiam, quod magnificentius, ob earundem cauſa-

rum aliquam confiteantur. Verum has ipsas iisdem, quos fortassis comminiscuntur, lapidibus aut aeris frustis tumulabo. Primam aggredior. Siciliam composuit Augustus: quam demum turbata tum erat provincia? Roma ipsa anno 733. magis iactabatur ob comitiorum eam turbationem, ut pene necessum fuerit, principem ex insula urbem repetere. Respiravit inde ab anno 717. quo ad Mylas navali pugna victus Pompeius eandem victori cessit, respiravit, inquam, satis ad annum 733. Sicilia; si Dionem consulo, arbitror, omne negotium Augusti fuisse, ut inspectis urbibus de stabili frumentum in Italiam traiiciendi ratione aliquid constitueret, hoc enim sub τά τε ἄλλα Dionis comprehendi suspicor, ita ille L. LIV. pag. 525. Ὁ δὲ Αὔγουστος τά τε ἄλλα ἐν τῇ Σικελίᾳ διοικήσας, καὶ τὰς Συρακούσας ἑτέρας τέ τινας πόλεις ἀποίκους Ῥωμαίων ἀποδείξας ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπεραιώθη. *Augustus rebus aliis in Sicilia ordinatis, Syracusas, aliasque quasdam urbes, coloniae Romanae iure donavit.*

Neque peculiarem hoc anno Siciliae impendere voluisse sollicitudinem ex eodem discimus: paullo superius ita scribit: ἐν ᾧ καὶ ταῦτα ἐγίγνετο, ὁ Αὔγουστος ἐς Σικελίαν ἦλθεν, ὅπως καὶ ἐκείνην καὶ τ' ἄλλα τὰ μέχρι τῆς Συρίας καταστήσηται. *Haec dum fierent, Augustus in Siciliam venit, ut eam, ac omnes alias ad Syriam usque provincias, optimum in statum redigeret.* Et reapse exeunte vere inde in Graeciam traiecit, ubi aestatem et autumnum exegisse debuit, quia in Samo hiemavit. An forsan ob frumenti rationes constitutas Augusto ab Siculis statua Dianae decreta? ast hoc commodum Italiam potius, ac praecipue Romam spectabat. Gratum animum contestatae fuerint urbes in colonias adscriptae? Ast non minore beneficio adfecti sunt Lacedaemonii, quos Insula Cythera donavit, neque tamen Dioscurorum signa cum epigraphe *SPARTA* uspiam posita leguntur, etsi Graeci magis in adulationem propensi.

Venerit etiam Siculis in mentem hoc consilium, statua tamen Romae dedicari debuit, quod ex numis hoc typo insignibus ob caelaturae Romanam elegantiam ipsi Cl. Cl. Her-

Herculanenſes Academici ſuſpicari videntur, neque enim ſcalptores monetarii exteras in regiones proficiſci ſolebant, ut formas denariis feriundis anxie conquirerent, ſatis populus ille ſtatuarum, quae Romae proſtabant, materiae ſuppetebat. Admiſſo, inquam, hoc Siculorum conſilio, quod ſuperius, niſi me omnia fallunt, luculenter refutavi, nego numos ad exemplar ſtatuae ſignari potuiſſe anno V. C. 733. obtinente chronologica ſerie Mediobarbi ex titulo *IMP. VIII.* deducta, cui ut innituntur Herculanenſes eruditi viri, ita eam non diſcutio.

Statua haec Romano artifici locata fuerit, vere eiusdem anni; qui ſeu ſcalptoriae, ſeu plaſticae et fuſoriae eius temporis rationem perſpexerit, nunquam ſane profitebitur ſignum, de quo agimus, labente eodem anno perfici, dedicari, exempla inde numorum accipi potuiſſe, utpote in aere ad chalybis duritiem redacto labore permoleſto, atque diuturno exaranda. Neceſſe ergo erit, ſuperiore iam anno Dianam hanc publico in loco conſtitutam, quo tamen nulla peculiaria in Siciliam ab Auguſto collata beneficia recenſent Hiſtorici.

Cl. Havercampii opinionem, quam Tom. VIII. col. 1098. velut Dictator his verbis adnunciat: *Omnes hi numi ad eius Imperatoris victorias Siculas ſpectant:* ex ipſis numis et temporum ratione everto. Cui probabitur, monetariis Romanis veniſſe in mentem victoriarum, quas quindecim et amplius abhinc annis de Pompeio retulerat Auguſtus, praeſertim cum iam Armenia, Parthia, officinis monetariis ſatis negotii faceſſeret; illam quidem, qua Pompeius Siciliam cedere coactus eſt, ſi Mediobarbum ſequimur, eodem, quo reportata fuit, anno, et quidem non uno numo celebraverunt: adſervantur in muſeis tropaea navalia, Neptuni d. acroſtolium, ſ. tridentem tenentis, Victoriae ſeu navi inſiſtentis, ſeu palmam coronantis, columnae roſtratae cum Auguſti ſtatua, in averſis, aureorum, argenteorum, et aeneorum numorum partibus ſigna.

Ex latere me hic peti poſſe catus animadverto: hae ſcilicet ſtatuae, ex quibus numiſmatum imagines deſcriptae, eodem, quo profligata eſt claſſis Pompeii, anno, flari aut ſcalpi poterant, Diana Siciliae, ut placet, indicium, non potuit? Non deerant eiusmodi monumenta civibus de republica optime meritis olim conſtituta, ex quibus exempla ſumi potuerunt: atque ut a columna roſtrata ordiar, huiusmodi Duillio poſitam fuiſſe novimus; nihil Victoria coronante in denariis communius, pro tropaeo palmam, ad deſignandam navalem, gubernaculum adiecerit ſcalptor, palma coronata videtur in moneta gentis Baebiae apud Vaillantium *Tab. XXVII. N.* 2. Eadem dea prorae navis inſiſtens numos Familiae Fabiae *Tab. LXI. N.* 9. Pomponiae *Tab. CXV. N.* 4. ornat, atque ne ſimilitudo propior deſideretur, numus familiae Aemiliae *Tab. VI. N.* 27. eodem fere ſitu, cultu, et rerum adiunctis, victricem hanc deam caelatam obiicit cum Lepidi epigraphe, cum quibus in Auguſti monetis ad hunc annum a Mediobarbo relatis obiicitur.

Neptunum geminum habemus in familia Poſthumia *Tab. CXIX. N.* 9. apud laudatum ſaepe Vaillantium, ex quo hactenus dicta retuli; quem typum ſi cum Viro de re numaria optime merito ad Conſualia anno V. C. 592. edita referimus, de ſtatua iſtiusmodi ſane dubitandum non eſt. Superſunt tropaea navalia, ut ab tentata multis ex partibus adgreſſione liberum me praeſtem.

Tropaeum navale fere ſimile repraeſentat denarius gentis Domitiae *Tab. LVIII. N.* 17. ob Caeſaris triremes ad Brunduſium crematas ab Ahenobarbo; proxime ad hoc adcedit alterum in numo gentis Iuniae *Tab. LXXIX. N.* 24. quod de auxiliis Antonio et Caeſari ex Italia miſſis a Bruti claſſe caeſis explicat idem eruditus Gallus; omitto tropaeum in pecunia familiae Mumiae *Tab. XCVIII. N.* 2. quod ob adiectum *EX. S. C.* forſan omnium maximam haberet autoritatem. Ceterum, quis me adiget, ut ſervili adfectatione numos eos omnes Mediobarbi nulla tribunitia

pote-

poteſtate, aut Imperatoris probabili titulo, quibus indiciis carent, eidem anno V. C. 718. cum Iul. conpilatore attribuam? Quae hactenus diſſerui, evincunt, eos ad conſequentem minimum annum detrudendos.

Supereſt de opinionibus tertia, nova ſane et ſingularis, quam unus aliquis forte in erudito conſeſſu propugnavit quidem, ipſum tamen Academicum corpus, non niſi ut hypotheſin excitandis ingeniis utilem, commentariis ſuis inſeri permiſit. Scilicet fieri potuiſſe, ut IIIviri monetales poema Auguſti celebrare voluerint, de quo Suetonius c. 85: *Unus liber extat ſcriptus ab eo hexametris verſibus, cuius et argumentum et titulus eſt SICILIA.* Fateor, me ad inſolentem hanc coniectionem non parum haeſiſſe, etenim turba contra pugnantium rationum ex tota antiquitate mihi illico obverſabatur, has aliquem in ordinem redigam; cenſeo hanc opinionem nec cum Graecorum, nec cum Romanorum, aut ipſius Auguſti moribus conſentire.

Et Graeci et Romani claris Poetis ſtatuas dedicarunt, attamen nunquam alias, quam quae tantorum virorum vultus et habitum repraeſentabant; hoc in adſerto tam diu obfirmatus ero, dum equi Troiani ſignum, vel ſtatua Aeneae Anchiſen portantis, aut eiuscemodi aliquod monumentum etiam, ſi fortuna dederit, numus familiae Iuliae proferetur, in quibus aut epigraphe ΙΛΙΑΣ, aut AENEIS legatur.

Tria Pauſaniae loca ad teſtimonium omni exceptione maius produco. L. I. c. 21. pag. 48. Εἰσὶ δὲ Ἀθηναίοις εἰκόνες ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ τραγῳδίας κὶ κωμῳδίας ποιητῶν αἱ πολλαὶ τῶν ἀφανεστέρων, ὅτι μὴ γὰρ Μένανδρος οὐδεὶς ἦν ποιητὴς κωμῳδίας τῶν ἐς δόξαν ἡκόντων, τραγῳδίας δὲ κεῖνται τῶν φανερῶν Εὐριπίδης καὶ Σοφοκλῆς. *In theatro Athenis ſunt Tragicorum et Comicorum ſtatuae multae, horum tamen fere obſcurorum, etenim praeter Menandrum vix aliquis inluſtris nominis reperitur, ex Tragicis vero nobiliorum Euripidis et Sophoclis poſita ſunt ſigna.* De nulla hic Hecuba, aut Electra, ne minimum indicium.

 Idem

Idem c. 25. pag. 59. de ornamentis arcis Atheniensis loquens: τῦ δὲ τῦ Ξανθίππυ πλησίον ἕςηκεν Ανακρέων ὁ Τήϊος - - - - - - καὶ οἱ τὸ σχῆμά ἐςιν οἷον ᾄδοντος, ἂν ἐν μέθῃ γένοιτο, ἀνθρώπυ. *Xantippo proxime adstitutum est Anacreontis Teii signum - - - - eius habitus est velut hominis per ebrietatem cantantis.* En, ut poetae lepidissimi indoles quam optime ab artifice est effecta, frustra Amorem aliquem, aut Venerem circumspicis, odae cuiusdam argumentum. Nec L. V. c. 26. pag. 446. Hesiodi statua Theogoniam refert, quod ex aere flatum atque columnae impositum Homeri signum ante fores Delphici templi L. X. c. 24. pag. 857. commemorat, inscriptionem quidem habet; cave tamen de *Batrachomyomachia* cogites, καὶ, ait, ἐπιλέξει τὸ μάντευμα ὃ γενέσθαι τῷ Ομήρῳ λέγυσει κ. τ. λ. *leges oraculum, quod aiunt Homero* ab Apolline de sua patria *factum* etc.

Ne Graecis omnia constipem, eundem morem Romae fuisse, compendio quidem, attamen multa complexo, certiores nos reddit Plinius, Hist. Nat. Lib. XXXV. c. 2. pag. 680. Non est praetereundum, inquit, et novitium inventum. Siquidem *non solum ex auro, argentove, aut certe ex aere, in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animae in locis iisdem loquuntur.* Si illos dedicatos dicit, qui in repositis ibidem libris loquebantur, profecto eorum vultus, non vero ideae titulorum, qui eorum scriptis praefigebantur, flatae fuerunt, ut ex sequentibus magis liquebit.

Prosequitur: *quin imo etiam, quae non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero evenit. Quo maius, ut equidem arbitror, nullum est felicitatis specimen, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis.* Frustra hic aliquem offendet *novitium inventum:* quo referendum sit, mox indicat auctor: *Asinii Pollionis hoc Romae inventum, qui primus bibliothecam dicando ingenia hominum rem publicam fecit.* Nempe, novitium quid Romae erat, bibliothecam publicare, statuarum ratio pridem eadem fuerat, vel

vel ſi fingerem etiam hoc Pollionis fuiſſe inventum, Auguſti eum aetate vixiſſe vulgo notum eſt.

Ceterum ſi inter tropaea de Armenia, Parthia, gentibus aliis etiam principis ſui poeſin honorare voluiſſent, arbitror Pegaſum potius eos dedicaturos fuiſſe, quam figuram, quae poematis argumentum etiam cum titulo obiiceret ſpectantibus; magis illud ſimplici eorum gravitati congruebat, neque ſine anterioris temporis domeſtico exemplo. Familiae Titiae denarios habemus, quorum averſam partem alatus hic equus ornat, typum hunc ex ſigno Romae dedicato deſumtum eſſe comprobat numus, qui Traiano reſtitutionis laudem adſcribit.

Sunt cum Begero plures Antiquarii, quin eos obiectio Havercampii de aſſe eiusdem familiae, velut nempe non plures hoc praenomen habuiſſent, perturbet, ſunt, inquam, qui hoc monumentum poetae Lyrico et Tragico adtribuunt, de quo canit Horatius Ep. L. I, ep. 3.

Quid Titius Romana brevi venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus, et rivos auſus apertos,
Ut valet? ut meminit noſtri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Muſa?
An tragica deſaevit et ampullatur in arte?

Fateor, ſi mei id hic foret negotii, ab hoc Titio mentem ab ipſo verſu primo Horatii, ad alium aliquem anterioris temporis abſtrahendam, et forſan ad illum, quem ex Ciceronis Bruto Cl. Havercampius indicat. Ut ut ſit, liquet ex conſenſu virorum eruditorum, Romanos iam olim poetae hocce ſignum, utpote Apollinis et Muſarum attributum, dedicaviſſe.

Necdum a moribus Romanorum abeo. Certum eſt, nequaquam liberum illum populum, praeſertim ſub monarchiae initium, in vilem erga principes adulationem propenſos fuiſſe, cedo iam, an vel in Graeculis toleranda ea fuiſſet, qua Auguſto ob poema *Sicilia* ſtatuam erexiſſent? Summa confidentia haec dico: quantumcunque ob ſuos verſus inſanierit

erit Siculus ille tyrannus, apud nullum tamen historicum statuas Dyonisio ab adsentatoribus ob tragoediam aliquam positas fuisse, adnotatur, harum si vel unam Syracusae habuissent, ex hominis delirio arguo, ad hanc potius, velut ad tropaeum Philoxenum religatum, quam in latomias abreptum fuisse; ob Atheniensem illam in Lenaeis victoriam epulas, sacrificia, nihil publici monumenti decretum esse legimus.

Crescit vis huius argumenti, si non mutilum, ut factum est, Suetonii locum, tum ipsius Augusti mores perpendimus. Ita Tranquillus c. 85. *unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cuius et argumentum et titulus est SICILIA.* Sed velim, quantum hoc demum poema? mox subiicitur: *extat alter aeque modicus epigrammatum.* Scio apud bonos Scriptores vocabulum *modicus* duplicis esse notionis, ita ut *humile* quid, atque etiam *parvum* designet, posteriore et Augusto minus iniqua sententia interim utamur; poemation ergo erat, atque paucorum carminum libellus. Verum urit me id, quod praemiserat Suetonius: *Poeticam summatim adtigit.* Si latine intelligo, *summatim* idem est ac *carptim*, *obiter*, ἐν ὀλίγῳ, quid a tali Poeta expectandum sit, quivis facile videt, sane qualis illius Aiax fuerit, ipse Augustus satis inter familiares eo ioco professus est: *Aiacem suum in spongiam incubuisse.*

Vidimus, quantum qualeve fuerit Octaviani poema, et ob huiusmodi scriptum Caesari Dianam illam, ad aeternam nempe nominis gloriam dedicatam fuisse, quis in animum inducere poterit? arbitror neminem, qui Augusti mores pernovit. Luculentum Suetonii testimonium quam maxime adversatur: c. 89. ita concludit: *Componi aliquid de se, nisi et serio, et a praestantissimis, offendebatur: admonebatque praetores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri.* Nempe, qui noluit, ut qui in theatro carminum certaminibus committebantur poetae, humile aliquid de maiestate sua canerent, is passus, id Romani ausi fuerint, ut eius nomen, ob poemation omni ratione modicum, constituto publico monumen-

numento non ſolum obſoleſiat, ſed ludibrio etiam traducatur.

Quid ſi nullum facerem hunc Auguſti libellum? ſane ſubtracta infirma baſi praeclara illa Sicilia conlaberetur; hocque ipſum mihi tam facile eſt, quam vulpes pirum comeſt, argumentum de negantibus, non parvi apud Hiſtoricos atque praecipue Criticos hodiernos ponderis, ex Senecae ad Lucilium *epiſt. LXXIX.* ita inſtruo: varia dum ſibi petiiſſet de Siciliae ingenio atque mirandis perſcribi, ad Aetnam delabitur etiam: *Aetnam, ait, deſcribas in tuo carmine, et tunc ſolemnem omnibus poetis locum adtingas; quem quo minus Ovidius tractaret, nihil obſtitit, quod iam Virgilius impleverat, ne Severum quidem Cornelium uterque deterruit; omnibus praeterea feliciter hic locus ſe dedit, et qui praeceſſerant, non praeripuiſſe mihi videntur, quae dici poterant; ſed aperuiſſe.*

Velim, cur vir, in auguſta domo cum alumno ſuo agens, cui bibliotheca et forſan domeſticum tabularium patuerit, qui ad Neronem incitandum maiorum exemplis commodiſſime uſus fuiſſet, altisſimum hic de Auguſti Sicilia taceat? an non iure optimo pronunciabimus, aut prolapſum fuiſſe, narratione aliqua adrepta, Suetonium, neque unquam carmen iſtiusmodi extitiſſe; aut, ſi liberales ſumus, tale fuiſſe, cui forſan Auguſtus ipſe ſpongiam inleverit, aut tam *modicum*, ut ex reverentia Auguſtae familiae eius mentionem ne inferendam quidem cenſuerit Seneca?

Obgeres, ratiocinationi huic, ex auctoris ſilentio petitae, ſcutum nullo negotio obponi ex Virgilio: nemo negaverit, hunc artis principem, in diſcernendis poeticis operibus exquiſitisſimae fuiſſe aciei, hunc tamen ipſum de Auguſto ceciniſſe *Eclog.* VIII. v. 10.

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Scio Almeidam, in commentariis ad Suetonium p. 311. huc prolapſum eſſe, verum novi plurimos, qui rectius ſentiunt, Grammaticos, haec in Pollionis laudem ſcripta fuiſſe, multis rationibus ſtabilientes: qui vero etiam de Auguſto hic ſermonem eſſe, melius, quam Almeida, tuentur, me-

 cum

cum ſentiunt, reſpiciunt ſcilicet ad illud, quod ſuperius ex Suetonio adduxi, voluntate principis edictum fuiſſe praetoribus, videant, ne a commiſſis in certamen poetis aliquid de ſe proferatur, quod oleum et admorſos ungues non ſapiat; atque huc ſpectant illa Horatii, quibus epiſtolam ad Auguſtum concludere incipit:

Sed neque parvum
Carmen maieſtas recipit tua, nec meus audet
Rem tentare pudor, vires quam ferre recuſent.

Venio ad ſcopulum, in quem productae tres coniecturae impegerunt. Si ſtatua Dianae, inquies, nec ob compoſitam inſulam, nec ob relatam de Pompeio victoriam, aut poema Auguſti eſt conſtituta, cur tamen ſegmentum inferius numi epigraphen *SICIL* praefert? Nequaquam inſulae nomen, ſed Aedilis, qui ſignum dedicavit, ita lego: *Sextus ICILIUS.* De Harduiniſmo conclamari audio, quibusve demum in argumentis efficiundum ſit, peti. Harduiniſmi adcuſationem tantiſper ſuſpendi velim, argumento partim ea erunt, quae ut viam complanarem praeſtruxi, partim ala quaedam Colophonicorum, quae hactenus in inſidiis conquievit.

Nemini adhuc venit in mentem, ut in denariis, qui eodem fere tempore comparent, atque in antica caput Auguſti, in poſtica Apollinem ſtolatum, cum *IMP.* item titulo, creſcentibus numeris repetito, exhibent, ut, inquam, illud *ACT.* infima parte caelatum de Actio urbe interpretaretur, nempe, quia Romanis extra morem erat, urbes aut provincias deorum primi ordinis ſignis indicare. Eandem rationem etiam hic toto ſuo pondere premere quivis intelligit, quid in huiusmodi anguſtiis aliud praeſidii Antiquariis, quam ut probabiliter ſuſpicentur, literas inſcriptionis ſeparandas, in qua nempe negligentia aliquae interpunctiones omiſſae.

Reponi poterit, expreſſum in his monetis diligentiſſime punctum, quod abruptum *Siciliae* nomen indicet, quare nulla ratione oſcitantiae arguendos ſcalptores monetarios,

rios, velut S ab I feiungere omiferint, praefertim cum tam in numis Augufti, quam familiarum, praenomina vel agnomina fuis obelis funt diftincta; nequaquam hoc inficior, verum produci plures poffunt denarii, in quibus etiam praefente ultimo puncto anterius illud defideratur, cuius abfentia non raro tironibus crucem figit: ita in conlectione noftri Conlegii, in numo tam parum detrito, ut a malleo fere adhuc calidus videatur, gentis Afraniae, *SAFRA* caelatum eft. Verum tam nota haec funt, ut exemplis abftinere poffim; ipfe elegantiffimus aureus, in cuius explicatione verfor, atque in cuius typario fcalpendo maior cura adhibita fuerit, tam in adverfa, quam averfa parte, punctis, quae compendio literarum, aut titulorum finem definire in aliis folebant, deftituitur.

Ceterum, ne de punctis hic litigemus, S. Icilium interim repono, in eo tamen femper firmus, Romanum nomen infcriptum fuiffe et ftatuae et numo, Sicilium Coronam, virum fenatorium fubftituo, fi placet, de quo Dio L. XLVI. pag. 368. edit. Steph. *Καί τις Σικίλιος Κορωνᾶς βȣλευτὴς ἄντικρυς τὸν Βρȣ̃τον τὸν Μάρκον ἀπέλυσε, καὶ τό τε μὲν αὐτός τε ἐπὶ τȣ́τῳ μέγα ηὔχει, καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἐπαίνȣς κρύφα ἐλάμβανε κ. τ. λ.* *Sicilius aliquis Coronas Senator M. Brutum* in publico confeffu *abfolvit*, *qua de fententia tum multum gloriatus, clancularias etiam laudes tulit etc.*

Etfi hic fubinde profcriptus et necatus fuerit, ne monetariorum curiofitatem nimis languidam faciamus, ex familia tamen aliquis, ut benevolus erat Auguftus, in gratiam receptus, (ut ipfe Iulius profcriptorum filios ad munia publica admifit, tefte Suetonio,) ftatuam hanc dedicaffe potuit: quo pofito, omni orthographiae et chronologiae iniecto vel iniiciendo fcrupulo liberi, non folum ftatuae, fed numi epigraphen, ex Romanis moribus conceptam habebimus. Siciliae familiae confirmationem Cl. Cl. Academici domi fuae etiam capere poterunt, fi lapis, a Muratorio pag. MCDX. N. 4. indicatus, in hanc diem apud Caefarem Car-

duinium aut haeredes adſervatur. Eccum, quantum huc pertinet:

D. M.
TITIUS SICILLIUS
SATURNINUS
SICILLIAE PROCULAE
DULCISSIMAE ET
CARISSIMAE CON
IUGI etc.

Neminem hic turbabit duplex L. ſatis novimus quadratariorum, ut cum ſcriptoribus huius argumenti loquar, errores, atque in eum, qui in praenomine Titi eſt lapſus, ſine iniuria alter etiam error geminatae litterae tribui poterit; vel ſi etiam in mendo cubat Dio, cuius tres Garellianae bibliothecae editiones conſentiunt, alteram ex geminis literis a monetariis omiſſam nonnunquam eſſe, docet numus Familiae Fanniae apud Vaillantium Tab. LXIII. N. 1. *M. FAN.* C. F. gentis Gelliae Tab. LXIX. *CN. GEL.* inſcripti. Si quis urſerit, frequentius geminum elementum retineri, ita Tab. IX. legi *C. ANNI.* Tab. XXXVII. *L. CASSI.* Tab. LXIX. *HERENNI.* Tab. XCV. *MEMMI* etc. his ipſis argumentis a mendi ſuſpicione purgabo Dionem, quia elementum I. in his adiici ſolitum in numo noſtro deſideratur. Sed ad rem, quae huc maxime facit, eſt redeundum.

Utramque paginam implerem, ſi ex Pauſania nomina eorum, cippis inſcripta, recitarem, qui monumenta publica per Graeciam conſtituerunt. Quam avidi huius gloriae fuerint, inde coniici poteſt, in numis ipſis, quorum imagines ex ſtatuis ſumtae fuerant, dedicantium nomina fuiſſe inſerta; teſtantur id aenei maioris formae, Antinoo cuſi, atque complures alii, in quibus ſolemne illud ΑΝΕΘΗΚΕ legitur. Quam parum Romani in hac laudis adpetitione conceſſerint Graecis, uno Plinii loco conficiam.

L. XXXIV. c. 8. pag. 656. edit. Hard. ita ſcribit: *In mentione ſtatuarum eſt una non praetereunda, licet autoris incerti, iuxta roſtra Herculis tunicati Eleo habitu Romae, torva facie*

cie ſentienteque ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli: L. Luculli imperatoris ex manubiis: alter pupillum Luculli filium EX S. C. dedicaſſe: tertius T. Sempronium Sabinum aedilem curulem ex privato in publicum reſtituiſſe. Atque praeclare pro re mea hunc in modum concludit: *Tot certaminum, tantaeque dignationis ſimulacrum id fuit.*

Propius iam ad hiſtoriam noſtrae Dianae adcedamus. Retuli ſuperius ex Suetonio, Auguſtum ipſum autorem fuiſſe viris principibus, ut pro facultate ſua urbem monumentis vel novis, vel refectis et excultis, ornarent; narratae huic exhortationi mox ſubiicitur: *Multaque a multis extructa ſunt. Sicut a Marcio Philippo aedes Herculis Muſarum, a L. Cornificio aedes Dianae etc.* Hic ſiſto, quia arbitror, me noſtram Dianam manibus tenere, cenſeoque, ſubcinctam illam cum cane ibidem poſitam fuiſſe, dedicante aut curante aedile Icilio; hanc potius in templo conſtitutam eſſe inde coniicio, quia ab iniuriis quibuscunque magis tuta refectione non egebat, alteram vero ſtolatam ab excitatis hoc novo ornamento civibus et artificibus ſub dio erectam fuiſſe, eo fere exemplo, quod ſupra de duobus Veneris Genetricis aut Victricis ſignis commemoravi.

Quare, ut illud Callipygae a Traiano, ita ſtolatae Dianae alterum ab Auguſto, refectum fuerit eo anno, qui titulo *IMP. XV.* in aurea maiori moneta ſignato reſpondet, more nempe tum necdum inducto, ut eiusmodi reſtitutionum memoria ipſa in numi epigraphe celebraretur, ſicut etiam poſt Traianum eſt abolitus, etſi Imperatores in huiusmodi refectionibus non minus diligentes fuiſſe ſciamus ex inſcriptis lapidibus, de quibus horum conlectores videri poſſunt.

Nec numi ad hactenus dicta demonſtranda deſunt. Inter monetas gentis Claudiae Tab. XLII. N. 37. a Vaillantio recenſetur aliqua, quae antica parte protomen Dianae cum epigraphe *EX S. C.* in poſtica templum tetraſtylon repraeſentat, cum ſigno deae aliquantum diverſo, adiecta inſcriptione: *AED. CUR.* ubi laudatus antiquarius ipſe de reſtitutione huius aedis a Marcello cum conlega ſuſcepta ſu-

ſpicatur. Puteal illud, quod in familia Scribonia conſignatur, ab aliquo ex maioribus reſtitutum, dedicatumve fuiſſe, dubitare me non ſinit nomen nimis pervulgatum, ut ex Horat. Ep. XIX. L. I. coniicio, ubi:

forum, putealque Libonis
Mandabo ſiccis.

Quidam ex nepotibus aut excoluerit, aut refecerit aram hanc, vel bidental, hinc in altero numo *LIBO.* in altero *SCRIBON.* ſubſcriptum legitur, aliquid beneficentiae etiam huc contulerit deinde Auguſtus, quod praeclarus ille apud Haymium numus argenteus *Tom. II. pag. 172. edit. Ital. Latin. noſtrae pag. 214.* Tab. XXV. N. 7. conteſtatur, in hoc tamen ipſo epigramma eſt: *SCRIBON.* vetus nempe illud, quod cum Auguſti titulis, ut nomen noſtri Icilii, coniunxerunt monetarii.

Verum obgerit aliquis: an ergo in numis Aquilii Flori Tab. XXI. N. 4. et 6. apud Vaillantium, quorum poſterior cum capite Auguſti procuſus, etiam *S. ICILIUS* legetur? non veto, profecto etiam ſtatuam ſapit horum numorum caelatura; ceterum nihil me hic, ut in alio cum ſigno Dianae, ab lectione *Sicilia* cogit diſcedere, provinciam ex belli ſervilis calamitatibus a viro armato relevatam exhibet, more deinceps etiam conſervato ab artificibus, et monetae fabris. Neque magis de Auguſti in Inſulam promeritis forſan cogitaverit monetarius, quam dum florem in averſa capiti Auguſti coniunxerit, ut enim in hoc denario ad ſuum nomen adluſit, ita in aliis compreſſum ab uno ſuae gentis ſervile bellum repraeſentare voluerit.

Urgebis: ſimillimam in utriusque typi numis characterum diſpoſitionem, utrobique *SICIL.* ſcalptum eſſe denique, quare hanc ipſam ſimilitudinem exigere, niſi pro libidine fingamus, ut vocabulum aut nomen idem legatur etiam; viderit, qui ita eſt, ne converſo argumento Sextum Icilium praeter ſuam opinionem ipſis Aquilii numis inferat.

Video illis, quibus Icilius diſplicet, id ad extremum in mentem venire poſſe, aenigma forſan nulla ratione certius ſolvendum, quam legendo: *Sicilienſis*, nempe Diana, ut in aliis

numis

numis lectio *Actius* omnium consensione probatur. Fateor, commodius hic aliquid in medium proferri prae vulgata illa de *SICILIA* sententia, gentile hoc non uno loco in Cicerone legimus, quare istiusmodi vocabulum nec marmora nec numismata dedecet, exemplum etiam ab Apolline *Actio* opinionem primo intuitu certiorem reddere videtur. Metuo tamen, ne ex fratris moneta petitum argumentum epigrammati sororis obsit quamplurimum.

Diversa utriusque admodum est ratio. Non solebant veteres monumentis publicis aenigmata inscribere; quae in horum titulis abrupta per compendium prostabant tituli vocabula, vulgo nota fuerant, nemo profecto ad epigraphen *ACT.* adhaesit, quippe Actii Apollinis cognomen omnium ore circumferebatur. Audin Propertium L. IV. *Eleg.6.* v. 57.

Actius hinc traxit Phoebus monumenta, quod eius
Una decem vicit missa sagitta ratis.

Atque ne quis dubitet, de eodem, qui in numis Augusti signatus est, Apolline rem esse, ipsius statuam alio in loco simillimo cultu depingit. L. II. *Eleg. 31.* apud Cynthiam de tardiore suo adventu se excusat in haec verba:

Quaeris, cur veniam tibi tardior? aurea Phoebi
Porticus a magno Caesare aperta fuit.

En quam in statuas et publica ornamenta ferebantur Romani, nec amicae gemitus Propertium a contemplanda diutius etiam porticu abstinuerunt; hanc ubi deinde adcurate ad Suetonii et Plinii narrationem pluribus versibus descripsisset, ita concludit:

Deinde inter matrem deus ipse interque sororem
Pythius in longa carmina veste sonat.

Proferatur iam aut Graecus aut Romanus Historicus, versiculus ex poeta aliquo, ara quaedam, vel fragmentum antiqui lapidis, in quo aliquod de Diana *Siciliensi* fiat indicium, ut de Ephesia, Pergaea, aliis; inter LX. diversa deae cognomina apud diligentissimum hac in re Pausaniam, de Siciliensi altum silentium; profecto cum in exemplis huius statuae, ita ut in Apolline Actio, et sub idem tempus, pene dicam insaniverint monetarii, ut eandem Dianam cum *IMP. VIII. IX. X.*

X. XI. XII. XV. qui nec in Actii monetis leguntur omnes, aliquod de nomine *Siciliensis* documentum adesse deberet, si aliquando hoc nomine nota fuisset. Consulantur conpilatores alii, nihil de novitio hoc cognomine leges, etsi adnotetur Aricina et Aventina, de qua item canit Propertius L. IV. Eleg. 9. v. 3.

Phyllis Aventinae quaedam est vicina Dianae.

Ad tale aliquod testimonium, spondeo, me Icilium meum illico abmoturum, neque vel minimam molestiam facessiturum familiarum Romanarum scriptoribus, ut has ambas, aut harum alteram, catalogis inserendo, Vaillantium aut Morellium feliciter augeant.

Etsi tamen ipse legero *Siciliensis*, tribus illis antiquariorum coniecturis nihil melius erit consultum: nam primo nequaquam statua posita fuisse poterat ob res in Sicilia ordinatas, aut beneficia Augusti, communia enim omnia etiam provinciis aliis superius ostendi; quid quod tum probabilius multo cippi epigramma in hanc sententiam conceptum fuisset: *COLONIAE SICIL*, aut *A. COMMUNI SICILIAE*, quod statuis Verris Romae positis incisum fuisse queritur Cicero Act. II. Deinde ad victoriam de Pompeio non congruit, quia non illico post felicem hanc pugnam, ut Apollinis *Actii* signum, sed XV. demum anno in monetis comparuit. Denique nequaquam ob Augusti poema dedicata fuerit, alias enim profecto in Suetonio legeremus: *Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cuius et argumentum et titulus est* (non Sicilia, sed) *Diana Siciliensis.*

Quidni ergo rursus ad Sicilium nostrum, aut aedilem S. Icilium redeundum erit, dum, non ex ingeniis excitatis solum, quae saepe in literariam luxuriam abeunt, sed moribus et monumentis Romanorum adcurate inter se expensis, melior quaedam sententia procudatur, quod ut fiat quam citissime, ut rei numariae vortat quam optime, plurimum cupio, me interim eo *Horatii* L. I. Ep. 1. ad Maecenatem v. 33. consolabor:

Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.

INDEX AUCTORUM, quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur:

I. *Libri Theologici, et ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.*

II. Libri Iuridici.

III. Libri Medici et Physici.

IV. Libri Mathematici.

Bortzii

VI. *Libri Philosophici, Antiquarii, Auctores Classici, Philologi, Miscellanei.*

Micha-

INDEX
RERUM NOTABILIORUM.

A.

An-

de Cir-

Grae-

 In-

de Ma-

Samu-

T.